

Витаутас
Мажюлис

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
ПРУССКОГО ЯЗЫКА

т. 1.

Vytautas
Mažiulis

ALTPREUSSISCHES ETYMOLOGISCHES
WÖRTERBUCH

Bd. 1.

Vytautas
Mažiulis

PRŪSŲ KALBOS ETIMOLOGIJOS ŽODYNAS

I

A-H

VILNIUS „MOKSLAS“ 1988

Recenzavo dr. A. Sabaliauskas

Mažiulis V.

Ma736 Prūsų kalbos etimologijos žodynas = Этимологи-
ческий словарь прусского языка.— V.: Mokslas,
1988 —.

[T.] 1: A—H.— 428 p.— Lygiagr. antr. taip pat vok.— Dalis
teksto rus., vok.— Bibliogr. sutrump., p. 16—28, ir pratarmės iš-
našose. ISBN 5-420-00110 (t. 1)

Leidinyje nagrinėjama prūsų kalbos žodžių, prasidedančių raidė-
mis A—H, kilmė bei jų etimologiniai ryšiai su lietuvių, latvių, taip
pat slavų ir kitų indoeuropiečių kalbų atitinkamais žodžiais. Skiria-
ma mokslo darbuotojams, visiems, kas domisi lietuvių ir kitų baltų
kalbų žodžių kilmė.

M 4602030000—147
M854(08)—88 105—88

BBK 81.2-4
4A(03)

ISBN 5-420-00110-1 (t. 1)
ISBN 5-420-00109-8

© Leidykla „Mokslas“, 1988

PRATARMĖ

Prūsų tautos tragedija lėmė ir tai, kad jų rašto paminklai yra negausūs ir gana skurdūs. Tačiau iš tų paminklų kruopštaus tyrinėjimo vis dėlto galima ne tik nemažai sužinoti apie šią lietuvių bei latvių kalbų giminaitę, bet ir suvokti, kad prūsų kalba jos paminklų atsiradimo laikais (XIII/XIV–XVI a.) daugeliu atžvilgių bus buvusi archaiškesnė už kitas baltų bei visas indoeuropiečių gyvąsias ano meto kalbas. Štai kodėl prūsistika, vadinasi, ir prūsų etimologija turi ypač didelės reikšmės visai istorinei baltistikai, taip pat slavistikai bei indoeuropeistikai.

Nuo pat etimologijos (mokslinės), kaip lyginamosios istorinės kalbotyros disciplinos, atsiradimo (XIX a. pradžia) prūsų žodžių kilmę specialiai tyrinėja arba jais savo tyrinėjimuose remiasi šimtai daugelio kraštų kalbininkų. Prūsų etimologijos pažangai daugiausia nusipelnė R. Trautmannas, K. Būga ir visų pirma J. Endzelynas, iš vėlesniųjų mokslininkų – E. Fraenkelis ir ypač V. Toporovas. Yra išleista keletas prūsų etimologijos žodynų, iš kurių svarbiausi – F. Nesselmanno¹, E. Bernekerio², R. Trautmanno³ ir ypač J. Endzelyno⁴. Dabar yra leidžiamas V. Toporovo daugiatomis tezauro tipo veikalas „Prūsų kalba: Žodynas“⁵ – didžiausias ir vertingiausias prūsų kalbos etimologijos žodynas.

Taigi, nežiūrint prūsų kalbos paminklų skurdumo, viena iš sudėtingiausių baltistikos disciplinų – prūsų etimologija dabar yra jau gerokai pažengusi į priekį. Tačiau dideli darbai jos laukia ateityje. Pagrindiniai jų uždaviniai yra: a) su juvelyriniu atsar-

¹ Nesselmann G. H. F. Thesaurus linguae Frussicae. Berlin, 1873.

² Berneker E. Die preussische Sprache. Strassburg, 1896. S. 278–333.

³ Trautmann R. Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910. S. 295–466.

⁴ Endzelins J. Senprūsų valoda. Rīgā, 1943. Lpp. 133–278.

⁵ Toporov B. H. Прусский язык: Словарь. М., 1975. Т. А–Д.; 1979. Т. Е–Н; 1980. Т. I–K; 1984. Т. K–L.

gumu toliau studijuoti paliudytų prūsų žodžių grafofonetiką⁶ ir semantiką (reikšmių tikslinimą bei nustatymą) ir b) išsamiau (negu iki šiol) analizuoti svarbiausią prūsų etimologijos aspektą — pačią jos prūsistinę-baltistinę problematiką (remiantis vidine rekonstrukcija), kurią sudaro mažai iki šiol tyrinėta istorinė (žinoma, ir aprašomoji) prūsų (resp. baltų) žodžių daryba kartu su kitomis prūsų resp. baltų etimologijos analizės priemonėmis, skolintomis ypač iš fonetikos, morfo(no)logijos ir semantikos mokslų⁷.

Minėtus uždavinius, kurių sprendimas kaip tik lemia prūsų etimologijos tolimesnę pažangą, išsamiau nagrinėti pagal išgales ir mėginama „Prūsų kalbos etimologijos žodyne“, kurio pirmasis tomas (A—H) — ši knyga (bus dar du Žodyno tomai). Daugiau nei porą dešimtmečių rengiamo Žodyno tyrinėjimų objektas yra kilmė, aišku, ne vien prūsų kalbos žodžių, bet kartu ir daugelio lietuvių bei latvių, taip pat slavų bei kitų indoeuropiečių kalbų žodžių. Šitais tyrinėjimais, be to, stengiamasi užkirsti spragą Lietuvos baltistikoje, iki šiol neturėjusioje etimologijos žodynų.

Pereinant prie atskirų pastabų, pirmiausia reikėtų priminti, kad Žodyne vadinamaisiais vakarų baltais visur yra laikomi ne tik prūsai su jotvingiais, bet ir kuršiai⁸.

„Prūsų kalbos etimologijos žodynas“ atskirais straipsniais nagrinėja visus išlikusius bendrinius prūsų žodžius — iš Elbingo

⁶ Būtino didelio (pasakyčiau, endzelyniško) atsargumo su prūsų grafofonetika ir dabar pasigendama kai kuriuose (net moderniausiais metodais besiremiančiuose) tyrinėjimuose, o ypač šiuose straipsniuose: Smoczyński W. Philologie und Sprachwissenschaft bei der Untersuchung des Altpreussischen // *Linguistica e Filologia*. Milano, 1986. P. 515—524; idem: *Staropruskie lekcje i etymologie I* // *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językonawczego*. Wrocław etc., 1986. Zesz. XL. S. 167—183.

⁷ Bendrosios kalbotyros aspektu dėl istorinės (diachroninės) žodžių darybos ir jos santykio su etimologija ir dėl aprašomosios (sinchroninės) žodžių darybos žr. Urbutis V. *Žodžių darybos teorija*. V., 1978. P. 29 tt.

⁸ Dėl tokios nuomonės plačiau žr. Mažiulis V. Apie senovės vakarų baltus bei jų santykius su slavais, ilirais ir germanais // *Iš lietuvių etnogenezės*. V., 1981. P. 5 tt. (ir liter.).

žodynėlio (=E), S. Grūnavo žodynėlio (=GrG, GrA, GrF, GrC, GrH), iš visų trijų prūsų katekizmų (=I, II, III), iš fragmentinių prūsų tekstelių ir kitokių šaltinių⁹. Į Žodyną atskirais straipsniais įdėta ir šiek tiek prūsų tikrinių žodžių¹⁰ (iš lotyniškų ir vokiškų šaltinių¹¹): Prūsijos didvyrių vardai ir kai kurie kiti asmenvardžiai, prūsų krašto žemių (sričių) pavadinimai, vienu ar kitu atžvilgiu įdomesni gyvenamųjų (pilis, kaimai) ir negyvenamųjų (upės, ežerai, kalnai ir pan.) vietų vardai. Žymiai daugiau tikrinių prūsų žodžių naudojama bendrinės leksikos etimologijai skirtuose Žodyno straipsniuose.

Prūsų katekizmų žodžiams bei jų formoms metrika Žodyne pateikiama dvejopai – pagal originalo paginaciją¹³ ir pagal Trautmanno¹⁴, pvz.: *gērbt* „sprechen – kalbėti“ III 121₁₄ [75₂₃], kur pirmieji skaitmenys (121₁₄) žymi originalo paginaciją, o antrieji (laužtiniuose skliaustuose) – Trautmanno. Lietuvos gyvenamųjų vietų vardų sutrumpinimai (pvz. Ds, Plt, Sd ir t.t.) ir daugelis kitų sutrumpinimų Žodyne yra tie patys kaip ir akademiniame „Lietuvių kalbos žodyne“. Parašymas „K-kamienis (žodis)“ reiškia „priebalsinio (konsonantinio) kamieno (žodis)“. Dėl Žodyne vartojamos prūsų žodžių (bei jų formų) fonetinės transkripcijos principų žr. PKP I 43–55, PKP II 250–254.

Dėl visų prūsų rašto paminklų ir jų žymėjimo sutrumpinimais, vartojamais Žodyne, žr. Prūsų kalbos paminklai (=PKP). V., 1966. T. 1. P. 27–33; 1981. T. 2. P. 48 (išn. 7), 62 (išn. 1, 5), 63 (išn. 7, 8), 64 (išn. 19).

¹⁰ Panašiai daro ir Endzelins l. c.

¹¹ Daugiausia pagal: Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922; Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.

¹² Šitaip (t.y. atskirais straipsniais) į Žodyną įdėti prūsų tikrinių žodžių veiktė ir tokia aplinkybė: jų (netiksliai užrašytų istorijos šaltiniuose!) prūsiškoji rekonstrukcija yra aktuali ne vien kalbininkams, bet ir baltų tautų istorijos tyrinėtojams.

¹³ Žr. PKP I 81–246 ir PKP II 65–240.

¹⁴ Trautmann R. Op. cit. S. 1–81.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Трагическая история прусского народа предопределила немногочисленность письменных памятников прусского языка. Однако тщательное их изучение позволяет не только довольно много узнать об этом ближайшем родственнике литовского и латышского языков, но и установить, что в период создания этих памятников (XIII/XIV—XVI вв.) прусский язык во многих отношениях был архаичнее не только известных балтийских, но и всех прочих индоевропейских языков того времени. Вот почему пруссистику, а тем самым и прусская этимология, имеет столь важное значение как для всей исторической баллистики, так и для славистики и индоевропеистики.

Со времени возникновения этимологии как дисциплины сравнительно-исторического языкознания (начало XIX в.), происхождением прусских слов специально занимаются или на них в своих исследованиях опираются сотни лингвистов разных стран мира. Прогрессу в области прусской этимологии наиболее способствовали работы Р. Траутмана, К. Буги и особенно — Я. Эндзелина, а позднее — Э. Френкеля и особенно — В. Н. Топорова. Имеется ряд этимологических словарей прусского языка, из которых важнейшие — Ф. Нессельмана¹, Э. Бернекера², Р. Траутмана³ и, прежде всего, — Я. Эндзелина⁴. В настоящее время продолжается издание многотомной работы В. Н. Топорова „Прусский язык: Словарь“⁵ — самого большого

¹ Nesselmann G. H. P. Thesaurus linguae Prussicae. Berlin, 1873.

² Berneker E. Die preussische Sprache. Strassburg, 1896. S. 278—333.

³ Trautmann R. Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910. S. 295—466.

⁴ Endzelins J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943. Lpp. 133—278.

⁵ Топоров В. Н. Прусский язык: Словарь, М., 1975. Т. А—D; 1979. Т. Е—Н; 1980. Т. I—K; 1984. Т. K—L,

по объему и наиболее ценного этимологического словаря прусского языка.

Итак, несмотря на скудность памятников прусского языка, одна из сложнейших дисциплин баллистики — прусская этимология — достигла высокой степени развития. Однако перед ней все еще стоят очень важные задачи, связанные с необходимостью: а) продолжать с ювелирной осторожностью изучение засвидетельствованных прусских слов — их графофонетики⁶ и семантики (идентификация и уточнение значений) и б) более полно (чем это делалось до настоящего времени) исследовать саму прусситико-балтистическую проблематику (с опорой на внутреиную реконструкцию), которую составляет до сих пор мало исследованное историческое (как, конечно, и описательное) прусское (соотв. балтийское) словообразование наряду с прочими средствами анализа прусской и соотв. балтийской этимологии, заимствованными из фонетики, морфо(но)-логии и семантики⁷.

Решению этих задач, определяющих дальнейший прогресс прусской этимологии, и посвящается наш трехтомный „Этимологический словарь прусского языка“, первый том которого (на литеры *A—H*) представляется на суд читателей. В данном словаре, который создавался в течение более двух десятилетий, исследуется происхождение не только прусских слов, что разумеется само собою, но также со-

⁶ Этой необходимой (я бы сказал, эндзелиновской) осторожности в обращении с прусской графофонетикой все еще не хватает некоторым (даже и основывающимся на самые современные методы) исследователям, что особенно видно, например, по статьям: Smoczyński W. *Philologie und Sprachwissenschaft bei der Untersuchung des Altpreußischen* // *Linguistica e Filologia*. Milano, 1986. P. 515—524; его же: *Staropruskie lekcje i etymologie I* // *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*. Wrocław etc., 1986. Zesz. XL. S. 167—183.

⁷ С точки зрения общего языкознания относительно исторического (диахронического) словообразования в его связи с этимологией и относительно описательного (синхронического) словообразования см.: Urbutis V. *Žodžių darybos teorija*. V., 1978. P. 29 сл. сл.

ответствующих слов литовского, латышского, славянских и других индоевропейских языков. Кроме того, создание этого словаря имеет цель заполнить пробел в литовской балтистике, до сих пор не имеющей этимологических словарей.

Переходя к отдельным замечаниям, следует прежде всего сказать, что западными балтийцами в Словаре повсеместно именуются не только пруссы с ятвягами, но и курши (корсь)⁸. В „Этимологическом словаре прусского языка“ отдельные статьи посвящены всем нарицательным именам прусского языка, дошедшим до нас из Эльбингского словаря (=E), словарика С. Грунау (=GrG, GrA, GrF, GrC, GrH), из всех трех катехизисов (=I, II, III), из фрагментарных прусских текстов и иных источников⁹. В отдельных статьях рассматривается также некоторое количество прусских имен собственных¹⁰ (по латинским и немецким источникам¹¹)¹²: имена героев Пруссии и ряд других антропонимов, названия прусских земель (областей), в том или ином отношении интересные ойконимы (названия крепостей, деревень) и топонимы (названия рек, озер, гор и т. п.). Значительно боль-

⁸ Подробнее об этом см. Mažiulis V. Apie senovės vakarų baltus bei jų santykius su slavais, ilirais ir germanais (О древних западнобалтийцах и их отношениях со славянами, иллирийцами и германцами) // Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981. P. 5 сл. сл. (и литер.).

⁹ Обо всех письменных памятниках прусского языка и об употребляемых в Словаре их сокращенных обозначениях см. Prūsų kalbos paminklai (=PKP). V., 1966. T. 1. P. 27–33; 1981. T. 2. P. 48 (сн. 7), 62 (сн. 1,5), 63 (сн. 7, 8). 64 (сн. 19).

¹⁰ Ср. Endzelins 1. с.

¹¹ В основном по: Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922; Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.

¹² Помещать таким образом (отдельными статьями) в Словарь прусские имена собственные побуждает и следующее обстоятельство: их прусская реконструкция (в связи с искажениями в исторических источниках!) актуальна не для одних только языковедов, но и для исследователей истории балтийских народов,

шее число имен собственных использовано при этимологизировании нарицательной лексики.

Метрика на слова и их формы из прусских катехизисов дается двояко — следуя пагинации оригинала¹³ и по Траутману¹⁴, напр.: *gērbt* „sprechen — kalbėti“ III 121₁₄ [75₂₃], где первые цифры (121₁₄) указывают страницу и строку оригинала, а вторые (в квадратных скобках) — страницу и строку в издании Траутмана. Условные сокращения населенных пунктов Литвы (напр., *Ds*, *Plt*, *Sd* и т. д.) и целый ряд других сокращений в Словаре те же, что и в академическом „*Lietuvių kalbos žodynas*“. Написание *K-kamienis* „слово *K*-основы“ означает „слово с основой на согласный (консонант)“. Относительно принципов применяемой в Словаре фонетической транскрипции прусских слов (и их форм) см.: РКР I 43–55, РКР II 250–254.

¹³ См.: РКР I 81–246 и РКР II 65–240.

¹⁴ Trautmann R. Op. cit. S. 1–81.

VORWORT

Die Tragödie des altpreußischen Volkes bewirkte auch die Knappheit und Mangelhaftigkeit der altpreußischen Sprachdenkmäler. Eine eingehende Untersuchung dieser Sprachdenkmäler ermöglicht aber doch nicht nur vieles über diese mit dem Litauischen und Lettischen verwandte Sprache zu erfahren, sondern auch zu begreifen, daß die altpreußische Sprache in der Zeit der Entstehung ihrer Sprachdenkmäler (13./14. – 16. Jh.) in vieler Hinsicht altertümlicher als andere baltische und alle lebendigen indoeuropäischen Sprachen der damaligen Zeit war. Deshalb hat die Prussistik, also auch die altpreußische Etymologie eine sehr große Bedeutung für die ganze historische Baltistik sowie für die Slawistik und Indoeuropäistik.

Von der Entstehung der (wissenschaftlichen) Etymologie als eines Faches der vergleichenden historischen Sprachwissenschaft (Anfang des 19. Jh.) werden die altpreußischen Wörter von Hunderten Sprachwissenschaftlern vieler Länder speziell etymologisch untersucht oder für ihre Untersuchungen verwendet. Für den Fortschritt der altpreußischen Etymologie haben sich R. Trautmann, K. Būga und vor allem J. Endzelin, von den späteren Wissenschaftlern E. Fraenkel und insbesondere W. Toporow am meisten verdient gemacht. Es sind einige altpreußische etymologische Wörterbücher herausgegeben, von denen die Wörterbücher von F. Nesselmann¹, E. Berneker², R. Trautmann³ und besonders das von J. Endzelin⁴ die wichtigsten sind. Jetzt wird das vielbändige thesaurusartige Werk von W. Toporow „Altpreußische Sprache

¹ Nesselmann G. H. F. Thesaurus linguae Prussicae. Berlin, 1873.

² Berneker E. Die preußische Sprache. Straßburg, 1896. S. 278–333.

³ Trautmann R. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910, S. 295–466.

⁴ Endzelins J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943. Lpp. 133–278.

(Wörterbuch)⁵ veröffentlicht – das ist das größte und wertvollste altpreußische etymologische Wörterbuch.

Ungeachtet der Mangelhaftigkeit der altpreußischen Sprachdenkmäler ist eines der kompliziertesten Forschungsgebiete der Baltistik, die altpreußische Etymologie, schon bedeutend fortgeschritten. Eine große Arbeit wartet aber auf sie in der Zukunft. Die wichtigsten Aufgaben sind: a) mit der Vorsichtigkeit eines Juweliers sich in die Graphophonetik⁶ sowie die Semantik (die Präzisierung und die Feststellung der Bedeutungen) weiter zu vertiefen, b) den wichtigsten Aspekt der altpreußischen Etymologie, ihre altpreußisch-baltistische Problematik selbst ausführlicher (als bisher) zu analysieren (gestützt auf die innere Rekonstruktion), die in der bisher wenig erforschten historischen (natürlich auch deskriptiven) altpreußischen (bzw. baltischen) Wortbildung besteht zusammen mit den anderen, von der Phonetik, Morpho(no)logie und Semantik geliehene Forschungsmitteln der altpreußischen bzw. baltischen Etymologie⁷.

Im vorliegenden Buch, dem ersten Band des „Altpreußischen etymologischen Wörterbuches“ (A–H), wird versucht, die oben erwähnten Aufgaben, deren Lösung den weiteren Fortschritt der altpreußischen Etymologie entscheidet, ausführlicher zu analysieren (es erscheinen noch zwei weitere Bände des Wörterbuches). Der Gegenstand der Untersuchungen des Wörter-

⁵ Топоров В. Н. Прусский язык: Словарь. М., 1975. Т. А–D; 1979. Т. Е–H; 1980. Т. I–K; 1984. Т. K–L.

⁶ Eine notwendige (ich würde sagen endzelinische) Vorsichtigkeit mit der altpreußischen Graphophonetik vermißt man auch jetzt in manchen (sogar sich auf die modernsten Methoden stützenden) Untersuchungen, besonders aber in diesen Aufsätzen: Smoczyński W. Philologie und Sprachwissenschaft bei der Untersuchung des Altpreußischen // *Linguistica e Filologia*. Milano, 1986. P. 515–524; idem. Staropruskie lekcje i etymologie I // *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*. Wrocław etc., 1986. Zesz. XL. S. 167–183.

⁷ Über die historische (diachrone) Wortbildung und ihre Beziehung zur Etymologie sowie über die deskriptive (synchrone) Wortbildung unter dem Blickwinkel der allgemeinen Sprachwissenschaft s. Urbutis V. Žodžių darybos teorija („Theorie der Wortbildung“). V., 1978. P. 29 ff.

buches, an dem schon mehr als zwei Jahrzehnte gearbeitet wird, ist selbstverständlich die Herkunft nicht nur der altpreußischen, sondern auch der vielen litauischen und lettischen sowie der slawischen Wörter und der der anderen indoeuropäischen Sprachen. Diese Untersuchungen sind ein Versuch, dem Mangel der litauischen Baltistik – dem Fehlen der etymologischen Wörterbücher – abzuhelpen.

Vor dem Übergang zu einzelnen Bemerkungen muß vor allem darauf hingewiesen werden, daß man im vorliegenden Wörterbuch für sogenannte Westbalten überall nicht nur die Altpreußen mit Jatwingern, sondern auch die Kuren hält⁸.

Im „Altpreußischen etymologischen Wörterbuch“ werden in einzelnen Artikeln alle überlieferten altpreußischen Gattungsnamen aus dem Elbinger Vokabular (=E), dem S. Grunaus Vokabular (=GrG, GrA, GrF, GrC, GrH), aus allen drei altpreußischen Katechismen (=I, II, III), aus fragmentarischen kurzen altpreußischen Texten und anderen Quellen⁹ erforscht. Ins Wörterbuch sind auch manche altpreußische Eigennamen in einzelnen Artikeln aufgenommen¹⁰ (aus lateinischen und deutschen Quellen¹¹)¹²: Namen von altpreußischen Helden und manche andere Personennamen, Benennungen der altpreu-

⁸ Mehr von dieser Meinung s. Mažiulis V. Apie senovės vakarų baltus bei jų santykis su slavais, ilirais ir germanais („Von den alten Westbalten und ihren Beziehungen zu Slawen, Illyrern und Germanen“) // Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981. P. 5 ff. (auch Lit.).

⁹ Über alle altpreußischen Sprachdenkmäler sowie über ihre Verkürzungen im vorliegenden Wörterbuch s. Prūsų kalbos paminklai (PKP). V., 1966. T. I P. 27–33; 1981. T. 2. P. 48 (Anm. 7), 62 (Anm. 1, 5), 63 (Anm. 7, 8), 64 (Anm. 19).

¹⁰ Ähnlich verfährt auch J. Endzelins l. c.

¹¹ Meistens nach: Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922; Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.

¹² Auch der Umstand, daß die altpreußische Rekonstruktion von diesen (in historischen Quellen nicht richtig aufgezeichneten!) Namen nicht nur für Sprachwissenschaftler, sondern auch für Forscher der Geschichte der baltischen Völker aktuell ist, zwang, manche altpreußische Eigennamen nämlich so, d.h. in einzelnen Artikeln, ins Wörterbuch aufzunehmen.

Bischen Länder (Bezirke), in mancher Hinsicht interessantere Namen von Wohnorten (Burgen, Dörfern) sowie von Flüssen, Seen, Bergen u.ä. Viel mehr werden altpreußische Eigennamen in den Wörterbuchartikeln für die Etymologie der Gattungsnamen verwendet.

Wörter und ihre Formen der altpreußischen Katechismen werden im Wörterbuch zweifach angeführt — nach der Pagination des Originals¹³ und nach Trautmann¹⁴, z.B.: *gērbt* „sprechen — kalbēti“ III 121₁₄[75₂₃], wo die ersten Ziffern (121₁₄) die Pagination des Originals, die zweiten (in eckigen Klammern) die von Trautmann bezeichnen. Verkürzungen der Wohnorte von Litauen and andere folgen den entsprechenden Verkürzungen im akademischen „Lietuvių kalbos žodynas“. Die Schreibung *K-kamienis* (*žodis*) „*K*-(Wort)Stamm“ bedeutet „(Wort) des Konsonantenstammes“. Über die Prinzipien der phonetischen Transkription der altpreußischen Wörter (und ihrer Formen) s. PKP I 43–55, PKP II 250–254.

¹³ S. PKP I 81–246 und PKP II 65–240.

¹⁴ Trautmann R. Op. cit. S. 1–81.

SUTRUMPINIMAI

A. ŠALTINIAI¹⁵ IR LITERATŪRA

- Abajev Абәев В. Историко-этимологический словарь осетинского языка. М.—Л., 1958 — 1973. Ч. 1—2.
- ABS1 Acta Baltico-Slavica. Białystok, 1964—.
- Alminauskis Alminauskis K. Die Germanismen des Litauischen. K., s.a. T. 1.
- AM Altpreußische Monatsschrift. Königsberg 1864—.
- Ambrazas Ambrazas V. Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė. V., 1979.
- DIS
- APh Archivum Philologicum. K., 1930—1939. Kn. 1—8.
- Arumaa Urs1. Arumaa P. Urs1avische Grammatik. Heidelberg, 1964—.
- AslPh Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1876—1929. Bd. 1—42.
- Baltistica Baltistica. V., 1965—.
- B Lexicon Germanico—Lithvanicum et Lithvanico—Germanicum ... von Jacobo Brodowskij ... (apie 1713—1744 m.).
- BB Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen/Hrsg. von A. Bezzenberger. Göttingen, 1877—1906. Bd. 1—30.
- Benveniste Benveniste E. Origines de la formation des noms en indo-européen. Paris, 1935.
- Benveniste Benveniste E. Le vocabulaire des institutions indo-européennes. Paris, 1969. P. 1—2.
- Vocab.

¹⁵ Žr. dar p. 14 (išn. 9).

- BER Български етимологичен речник / Съставили
Вл. Георгиев, Ив. Гълъбов, Й. Заимов,
Ст. Илчев. София, 1962—.
- Berneker PS Berneker E. Die preußische Sprache. Straß-
burg, 1896.
- Berneker SEW Berneker E. Slavisches etymologisches Wör-
terbuch. Heidelberg, 1924. Bd. 1.
- Bezljaj ESS Bezljaj F. Etimološki slovar slovenskega
jezika. Ljubljana, 1976—.
- Bezenberger BGLS Bezenberger A. Beiträge zur Geschichte
der litauischen Sprache. Göttingen, 1877.
- BPTJ Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznaw-
czego.
- BL Baltic Linguistics / Ed. by Th. F. Magner
and W. R. Schmalstieg. University Park
and London, 1970.
- BrB Biblia tatai esti Wissas Schwentas Raschtas
Lietuvishkai pergulditas per Janą Bretkuną...
Karaliaucziue (1579—1590).
- BrP (ir BP) Postilla tatai esti Trumpas ir prastas ischguldi-
mas Euangeliu... Per Iana Bretkuna... Ka-
raliaucziue... 1591.
- Brückner FW Brückner A. Die slavischen Fremdwörter
im Litauischen. Weimar, 1877.
- Brugmann KGr. Brugmann K. Kurze vergleichende Gramma-
tik der indogermanischen Sprachen. Berlin
und Leipzig, 1922.
- Buck Dict. Buck C. D. A Dictionary of Selected Syno-
nyms in the Principal Indo-European Lan-
guages. Chicago, 1949.
- Būga I, II, III Būga K. Rinktiniai raštai / Sudarė Z. Zinke-
vičius. V., 1958—1961. T. 1—3.
- Būga RR) (Būga Aist. St. Būga K. Aistiški studijai. Peterburgas, 1908.
D. 1
- Būga Kalbos dalykai Būga K. Kalbos dalykai (Quaestiones gram-
maticae). K., 1910.

- ChB Biblia litewska Chylińskiego. Nowy Testament. II, Tekst / Wyd. Cz. Kudzinowski, J. Otębski. Poznań, 1958.
- CDP Codex diplomaticus Prussicus / Ed. J. Voigt. Königsberg, 1836—.
- Detschew Detschew D. Die thrakischen Sprachreste. Wien, 1957.
- Diefenbach-Wülcker Diefenbach-Wülcker. Hoch- und niederdeutsches Wörterbuch der mittleren und neueren Zeit. Basel, 1885.
- Donum Balt. Donum Balticum To Professor Christian S. Stang... / Ed. by V. Rūke-Draviņa. Stockholm, 1970.
- DP Daukšos Postilė. Fotografuotinis leidimas. K., 1926.
- Eberts Reallexikon der Vorgeschichte / Hrsg. von Reallex. M. Ebert. Berlin, 1924—.
- EC Enchiridion. Der kleine Catechismus... Königsberg. 1568. Enchiridions. Mārtiņa Luterā Mazais Katķisms. Rīgā, 1924.
- Eckert BSt. Eckert R. Baltistische Studien: Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philol.-hist. Klasse. Berlin, 1971. Bd. 115. H. 5.
- EH Endzelīns J. un Hauzenberga E. Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha latviešu valodas vārdnīcai. Rīgā, 1934—1946. Sēj. 1—2.
- Endzelin Lat. Эндзелин И. Латышские предлоги. predl. Юрьев, 1905—1906. Ч. 1—2.
- Endzelin LeGr Endzelin J. Lettische Grammatik. Riga, 1922.
- Endzelīns Endzelīns J. Baltu valodu skaņas un formas. BVSF Rīgā, 1948.
- Endzelīns Endzelīns J. Darbu izlase. Rīgā, 1971—1982.
- DI Sēj. 1—4.
- Endzelīns LV žr. LV

- Endzelin SBE Эндзелин И. Славяно-балтийские этюды. Харьков, 1911.
- Endzelins LVG Endzelins J. Latviešu valodas gramatika. Rīgā, 1951.
- Endzelins SV Endzelins J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943.
- ESSJ Этимологический словарь славянских языков/Под ред. О. Н. Трубачева. М., 1974 —. Вып. 1 —.
- Ētimologija Этимология. М., 1963 —.
- Falkenhahn Falkenhahn V. Der Übersetzer der litauischen Bibel Johannes Bretke und seine Helfer. Königsberg und Berlin, 1941.
- Falk-Torp Norw.-dän. Falk H., Torp A. Norwegisch-dänisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1910 — 1911. Bd. 1—2.
- EW
- FBR Filologu biedrības raksti. Rīgā, 1921—1940. Sēj. 1—20.
- Festschrift Bezenberger Festschrift Ad. Bezenberger. Göttingen, 1921.
- Festschrift Kuhn Aufsätze zur Kultur- und Sprachgeschichte vornehmlich des Orients. Ernst Kuhn zum 70. Geburtstag. München, 1916.
- Festschrift Streitberg Festschrift für Wilhelm Streitberg. Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Heidelberg, 1924.
- Festschrift Vasmer Festschrift für M. Vasmer zum 70. Geburtstag. Berlin, 1956.
- Fick Fick A. Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen (4. Aufl.). Göttingen, 1890—1909. Bd. 1—3.
- Fraenkel Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1962—1965. Bd. 1—2.
- Friedrich HW Friedrich J. Hethitisches Wörterbuch. Heidelberg, 1952—1954. Bd. 1—2. 1957—1961. Ergänzungshefte.

- Frischbier Frischbier F. Preussisches Wörterbuch. Berlin, 1882—1883. Bd. 1—2.
- Frisk Frisk H. Griechisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1960—1970. Bd. 1—2.
- Gamkrelidze-Ivanov Гамкрелидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Тбилиси, 1984. Т. 1—2.
- Georgiev Issl. Георгиев В. И. Исследования по сравнительно-историческому языкознанию. М., 1958.
- Gerullis ON Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922.
- Gerullis-Stang Gerullis J., Stang Chr. Lietuvių žvejų tar-
mė Prūsiose. K., 1933.
- GGA Göttingische gelehrte Anzeigen. Göttingen, 1739—.
- Glotta Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache. Göttingen, 1909—.
- Götze Götze A. Frühneuhochdeutsches Glossar. Bonn, 1920.
- Grimm Grimm J., Grimm W. u. a. Deutsches Wörterbuch. Leipzig, 1854—.
- Hermann Lit. Stud. Hermann E. Litauische Studien. Berlin, 1926.
- Hes. Hesichijus
- Heyne Heyne M. Deutsches Wörterbuch. 2. Aufl. Leipzig, 1905—1906. Bd. 1—3.
- Hilmarsson Stud. Hilmarsson J. Studies in Tocharian Phonology, Morphology and Etymology. Reykjavík, 1986.
- Holthausen Holthausen F. Gotisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1934.
- IF Indogermanische Forschungen. Strassburg, 1892—1916. Bd. 1—37; Berlin, 1917—.
- Jokl Stud. Jokl N. Studien zur albanischen Etymologie und Wortbildung. Wien, 1911.

- Ivanauskas Ivanauskas T. Lietuvos paukščiai. V., 1949 — 1957. T. 1—3.
- Ivanov ОРА Иванов Вяч. Вс. Общеиндоевропейская, праславянская и анатолийская языковые системы. М., 1965.
- Ivanov SBG Иванов Вяч. Вс. Славянский, балтийский и раннебалканский глагол. М., 1981.
- Ivanov-Топоров ISD Иванов В. В., Топоров В. Н. Исследования в области славянских древностей. М., 1974.
- Jēgers Verk. Bedeut. Jēgers B. Verkannte Bedeutungsverwandtschaften baltischer Wörter. Göttingen, 1949. (Cituoju pagal: Fraenkel)=Jēgers KZ LXXX(1966) 6—162.
- JR Svodbinė rėda Velūnyčiu Liėtuvėiu surašyta par Antėnė Juškeviėė 1870 metuse. Казань, 1880.
- Juška Литовский словарь А. Юшкевича с толкованіем словъ на русскомъ и польскомъ языкахъ. Петроградъ, 1897—1922. Т. 1—3.
- K Fr. Kuršaitis (Fr. Kurschat) — jo žodynai.
- Kalbotyra Kalbotyra. V., 1958—.
- Kalima Kalima J. Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat. Helsinki, 1936.
- Kazlauskas Kazlauskas J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. V., 1968.
- LKIG
- Kiparsky Kiparsky V. Die Kurenfrage. Helsinki, 1939.
- KF
- Klein Gr. ir Pirmoji liėtėvių kalbos gramatika. V., 1957.
- Klein Comp.
- Kluge Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 21. unveränderte Aufl./ Bearb. von W. Mitzka. Berlin, 1975.
- Kondratiuk Kondratiuk M. Elementy Bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu Białostockiego. Wrocław etc., 1985.
- ETB

- KSB Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung auf dem Gebiete der arischen, keltischen und slawischen Sprachen. Berlin, 1858–1876. Bd. 1–8.
- KSIS Краткие сообщения института славяноведения.
- Kudzinowski Indeks Kudzinowski Cz. Indeks-Słownik do „Daukšos Postilė“. Poznań, 1977. T. 1–2.
- Kuryłowicz Idg. Gr. Kuryłowicz J. Indogermanische Grammatik. Bd. 2 Heidelberg, 1968.
- KZ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, begr. von A. Kuhn. Berlin, 1852–1885. Bd. 1–27; Gütersloh, 1887–1907. Bd. 28–40; Göttingen, 1907–.
- Laumane Laumane B. Zivju nosaukumi latviešu valodā. Rīgā, 1973.
- Levin SE Levin J. F. The Slavic Element in the Old Prussian Elbing Vocabulary. Berkeley—Los Angeles—London, 1974.
- Lewy PN Lewy E. Die altpreußischen Personennamen. Breslau, 1904.
- Lex Matthias Lexers Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. 29. Aufl. Leipzig, 1959.
- Liet. etnogen. Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981.
- LF Listy filologické. Praha, 1874–.
- LK žr. EC
- Lyberis SŽ Lyberis A. Sinonimų žodynas. V., 1980.
- LKG Lietuvių kalbos gramatika / Vyr. red. K. Ulvydas. V., 1965–1976. T. 1–3.
- LKK Lietuvių kalbotyros klausimai. V., 1957–.
- LKŽ Lietuvių kalbos žodynas. V., 1941. T. 1; K. 1947. T. 2; V., 1956–. T. 3–.
- LKŽ I²—II² 2-asis leidimas V., 1968–1969. T. 1–2.
- LPosn. Lingua Posnaniensis. Poznań, 1949–.

- LPŽ Lietuvių pavardžių žodynas. V., 1985—. T. 1—.
- LV Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. Rīgā, 1956. D. 1., sēj. 1; 1961. D. 1., sēj. 2.
- Machek ESČ Machek V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha, 1971.
- Machek ESČS Machek V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha, 1957.
- Machek IR Machek V. Česká a slovenská jména rostlin. Praha, 1954.
- Mag. Magazin / Hrsg. von der Lettisch-Litterärischen Gesellschaft. Mitau, 1828—.
- Mayrhofer Mayrhofer M. Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen. Heidelberg, 1956—1980. Bd. 1—4.
- Mažiulis BS Mažiulis V. Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai (deklinacija). V., 1970.
- Mažiulis PKP žr. PKP.
- ME Mülenbachs K. Latviešu valodas vārdnīca/Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. Rīgā, 1923—1932. Sēj. 1—4.
- Meillet Introd. Meillet A. Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes. 8me éd. Paris, 1937.
- Meillet Slav. com. Meillet A. Le slave commun. 2me éd. Paris, 1934.
- MPH Monumenta Poloniae historica/Ed. A. Biełowski. Warszawa, 1960. T. 1.
- MLTE Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1966—1971. T. 1—3.
- MSL Mémoires de la société linguistique de Paris. Paris, 1868—.
- MT Margarita Theologica... Lituwiskai jra perguldata per Simona Waischnora... Ischspaus-ta Karaliaucziuię Prusu ... 1600.

- MTr Marienburger Treßlerbuch/Hrsg. von E. Joachim. Königsberg, 1896.
- Mž. Mažvydas. Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams / Spaudai parūpino J. Gerullis. K., 1922.
- NAWG Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philol.-historische Klasse.
- Neuphilol. Neuphilologische Mitteilungen / Hrsg. vom
Mitteil. Neuphilologischen Verein in Helsingfors. Helsingfors, 1899—.
- Nepokupny Непокупный А. П. Балто-северо-славянские языковые связи. Киев, 1976.
- BSS
- Nesselmann Nesselmann G. H. F. Die Sprache der alten Preussen an ihren Überresten erläutert. Berlin, 1845.
- Spr.
- Nesselmann žr. Thes.
- Thes
- Otkupščikov Откупщиков Ю. В. Из истории индоевропейского словообразования. Л., 1967.
- Ist. slovoobr.
- Otrębski Otrębski J. Gramatyka języka litewskiego Warszawa, 1956—1965. T. 1—3.
- GJL
- Ozols Ozols A. Veclatviešu rakstu valoda. Rīgā, 1965.
- Veclatv. val.
- Palionis Palionis J. Lietuvių literatūrinė kalba XVI—XVII a. V., 1967.
- LLK
- Paul DW Paul H. Deutsches Wörterbuch. 7. Aufl. Halle (Saale), 1960.
- PBB Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur/Begr. von H. Paul und W. Braune. Halle a. S., 1874—.
- Pedersen Pedersen H. Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen. Göttingen, 1909—1913. Bd. 1—2.
- Vergl. Gr.
- Petersson Petersson H. Arische und armenische Studien. Lund, 1920.
- ArArmSt.

- PIJ Проблемы индоевропейского языкознания. М., 1964.
- Pisani Pisani V. *Saggi di linguistica storica*. Torino, 1959.
- Saggi
- PKP Mažiulis V. *Prūsų kalbos paminklai*. V., 1966–1981. T. 1–2.
- Pokorny Pokorny J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bern und München, 1959–1969. Bd. 1–2.
- Porzig Porzig W. *Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets*. Heidelberg, 1954. (Cituo-jama pagal: Порциг В. Членение индоевропейской языковой области. М., 1964).
- Poucha Poucha P. *Intitutiones linguae Tocharicae*. Praga, 1955. T. 1.
- RKEndz. Rakstu krājums. Veltījums akad. prof. dr. Jānim Endzelīnam. Rīgā, 1959.
- RÉSl Revue des études slaves. Paris, 1921–.
- Rēza Rēza L. *Lietuvių liaudies dainos*. V., 1958–1964. T. 1–2.
- RFV Русский филологический вестник. Варшава, 1879–1918. T. 1–78.
- RS Rocznik Slawistyczny. Kraków, 1908–.
- Sabaliauskas Sabaliauskas A. *Lietuvių kalbos leksikos raida // LKK VII 5–141*.
- LLR
- Schmalstieg Schmalstieg W. R. *An Old Prussian Grammar*. University Park and London, 1974.
- OP
- Schmalstieg Schmalstieg W. R. *Studies in Old Prussian*. University Park and London, 1976.
- SP
- Schmid Schmid W. P. *Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum*. Wiesbaden, 1963.
- Verb.
- ScSl Scando-Slavica. Kopenhagen, 1955–.
- SGGJ Сравнительная грамматика германских языков. М., 1962–1964. T. 1–4.

- Skardžius Skardžius Pr. Lietuvių kalbos žodžių daryba.
ŽD V., 1943.
- Skok Skok P. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili
srpskoga jezika. Zagreb, 1971 – 1974. Kn. 1 – 4.
- Sl. Occ. Slavia Occidentalis. Poznań, 1921 – 1948.
- Slawski Sławski F. Słownik etymologiczny języka
polskiego. Kraków, 1952 –.
- Słown. Słownik staropolski. Warszawa, 1953 –.
- Stpolsk.
- SPS Słownik Prasłowiański/Pod red. F. Sławs-
kiego. Wrocław etc., 1974 –.
- Specht UID Specht F. Ursprung der indogermanischen
Deklination. Göttingen, 1947.
- SRP Scriptorum rerum Prussicarum. Leipzig, 1861 –
1874. Bd. 1 – 4.
- Stang LS Stang Chr. S. Lexikalische Sonderüberein-
stimmungen zwischen dem Slavischen, Balti-
schen und Germanischen. Oslo, 1971.
- Stang Opusc. Stang Chr. S. Opuscula linguistica. Oslo, 1970.
- Stang SBV Stang Chr. S. Das slavische und baltische Ver-
bum. Oslo, 1942.
- Stang Vergl. Stang Chr. S. Vergleichende Grammatik der
Gr. Baltischen Sprachen. Oslo, 1966.
- StB Studi Baltici. Roma, 1931 –.
- Stender- Stender-Petersen A. Slavisch-germanische
Petersen Lehnwortkunde. Göteborg, 1927.
- SU Urkundenbuch des Bistums Samland. Leipzig,
1891.
- Suolahti Suolahti H. Deutsche Vogelnamen. Strass-
burg, 1909.
- SzD (SzD¹) Szyrwid C. Dictionarium trium linguarum...
Tertia editio... Vilnae, 1642; Quinta editio...
Vilnae, 1713. [Pirmasis šio žodyno leidimas
(apie 1629 m.) – SzD¹.]
- Szemerényi Szemerényi O. Einführung in die verglei-
Einf, chende Sprachwissenschaft. Darmstadt, 1970.

- SzPS Širwids Punktai sakimu / Hrsg. von Fr. Specht. Göttingen. 1929.
- Taivonen SES Taivonen Y. H. (et alii) Suomen kielen etymologinen sanakirja. Helsinki, 1955–1958. T. 1–2.
- Tarpt. konf. Tarptautinė baltistų konferencija: Pranešimų tezės. V., 1985.
- Thes Nesselmann G. H. F. Thesaurus linguae Prussiae. Berlin, 1873.
- Thomsen Ber. Thomsen V. Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) sprog. København, 1891.
- TiŽ Tauta ir žodis. K., 1923–1931., Kn. 1–7.
- Toch. jaz. Тохарские языки. М., 1959.
- Toporov PJ Топоров В. Н. Прусский язык: Словарь. М., 1975–.
- Trautmann AS Trautmann R. Die altpreuussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910.
- Trautmann BSW Trautmann R. Baltisch-Slawisches Wörterbuch. Göttingen, 1923.
- Trautmann PN Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.
- Trubačev DŽ Трубачев О. Н. Происхождение названий домашних животных в славянских языках. М., 1960.
- Trubačev IR Трубачев О. Н. История славянских терминов родства. М., 1959.
- Trubačev RT Трубачев О. Н. Ремесленная терминология в славянских языках. М., 1966.
- UEV Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas. V., 1963.
- Urbutis BEE Urbutis V. Baltų etimologijos etiudai. V., 1981.
- Vaillant Gr. comp. Vaillant A. Grammaire comparée des langues slaves. Paris–Lyon, 1950–.
- Walde- Walde A. Vergleichendes Wörterbuch der in-

- Pokorny dogermanischen Sprachen / Hrsg. von J. Pokorny. Berlin—Leipzig, 1928—1932. Bd. 1—3.
- Vanagas HD Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba. V., 1970.
- Vanagas HŽ Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. V., 1981.
- Vasmer Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. М., 1964—1973. Т. 1—4.
- VE Enchiridion. Catechismas maszas ... per Baltaramiejū Willentha... Ischspaustas Karalau-
czui... 1579.
- VJa Вопросы языкознания. М., 1952—.
- Vries Vries J. de. Altnordisches etymologisches Wörterbuch. Leiden, 1962.
- VSJ Вопросы славянского языкознания. М., 1954—1963. Вып. 1—7.
- Wackernagel-Debrunner Wackernagel J. Altindische Grammatik. Göttingen, 1896—1954. Bd. 1—3 (Bd. 3 — Debrunner A.)
- Watkins Idg. Watkins C. Indogermanische Grammatik. Gr. Heidelberg, 1969. Bd. 3. Т. 1.
- Windekens Tokh. confr. Windekens A. J. van. Le tokharien confronté avec les autres langues indo-européennes. Louvain, 1976. Vol. 1.
- WP Vollenbiutelio postilė (1573 m.).
- Wijk Wijk N. van. Altpreußische Studien. Haag, Apr. St. (ir AS) 1918.
- ZfdMa Zeitschrift für deutsche Mundarten.
- ZfSl Zeitschrift für Slawistik. Berlin, 1956—.
- Ziesemer Ziesemer W. Preußisches Wörterbuch. Hildesheim—New York, 1975. Bd. 1—2.
- Zinkevičius LD Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. V., 1966.
- ZslPh Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig, 1924—1950. Bd. 1—20; Heidelberg, 1951—.

B. KALBOS IR DIALEKTAI

ags.	— anglosaksų
air.	— airių, airiškai
akad.	— akadų, akadiškai
alb.	— albanų, albaniškai
alb. geg.	— albanų gegų tarmės
alb. tosk.	— albanų toskų tarmės
angl.	— anglų, angliškai
arg.	— argiečių, argietišškai
ark.	— arkadų, arkadiškai
arm.	— armėnų, armėniškai
atik.	— atikiečių, atikietišškai
aukšt.	— aukštaičių, aukštaitiškai
av.	— Avestos, avestiškai
balt.	— baltų
bart.	— bartų, bartiškai
Bart.	— Barta
bažn.	— bažnytinės (kalbės)
bltr.	— baltarusių, baltarusiškai
bulg.	— bulgarų, bulgariškai
chorv.	— chorvatų, chorvatiškai
ček.	— čekų, čekiškai
dab.	— dabartinės (kalbės)
dak.	— dakų, dakiškai
dan.	— danų, daniškai
dard.	— dardų
dor.	— dorėnų, dorėniškai
dz.	— dzūkų, dzūkiškai
eol.	— eolų, eoliškai
est.	— estų, estiškai
fin.	— finų
fin.-ugr.	— finų-ugrų
frig.	— frigų, frigiškai
gal.	— galų, gališkai
germ.	— germanų
gld.	— galindų (galindžių) galindiškai

Gld.	— Galinda
go.	— gotų, gotiškai
gr.	— graikų (= sen. gr.), graikiškai
hat.	— hatų, hatiškai
hebr.	— hebrajų, hebrajiškai
het.	— hetitų, hetitiškai
homer.	— Homero, homeriškai
ide.	— indoeuropiečių
ilir.	— ilirų, iliriškai
ind.	— indų, indiškai
ind.-iran.	— indų-iranėnų
iran.	— iranėnų
isl.	— islandų, islandiškai
ital.	— italų, itališkai
italik.	— italikų
jon.	— jonėnų, jonėniškai
jotv.	— jotvingių [jot(u)vių], jotvingiškai [jot(u)viškai]
Jotv.	— Jot(u)va
kašub.	— kašubų, kašubiškai
kelt.	— keltų
kim(b)r.	— kim(b)rų, kim(b)riškai
korn.	— kornų, korniškai
kurš.	— kuršių, kuršiškai
la.	— latvių, latviškai
lenk.	— lenkų, lenkiškai
lyd.	— lydų, lydiškai
lie.	— lietuvių, lietuviškai
Liet.	— Lietuva
lig.	— ligurų, liguriškai
lyv.	— lyvių, lyviškai
lo.	— lotynų, lotyniškai
luv.	— luvių, luviškai
luž.	— lužicų, lužiciškai
maked.	— makedonų, makedoniškai
mardv.	— mardvių, mardviškai

mkn.	— mikēniškai
nadr.	— nadruvių (nadravių), nadruviškai (nadraviškai)
Nadr.	— Nadruva (Nadrava)
n(auj).	— naujų laikų, naujosios (kalbės)
nyderl.	— nyderlandų, nyderlandiškai
norv.	— norvegų, norvegiškai
nostr.	— nostratiškai
not.	— nótangų, nótangiškai
Not.	— Notanga
n.v.a.	— naujosios vokiečių aukštaičių (kalbės) — nhd.
oset.	— osetinų, osetiniškai
oset. digor.	— osetinų digorų (dialekto, tarmės)
oset. iron.	— osetinų ironų (dialekto, tarmės)
osk.	— oskų, oskiškai
Pbt. vok.	— Pabaltijo vokiečių (kalbės)
pers.	— persų, persiškai
pgd.	— pagudėnų, pagudėniškai
Pgd.	— Pagudė
pmd.	— pamedėnų, pamedėniškai
Pmd.	— Pamedė
polab.	— polabų, polabiškai
pr.	— prūsų, prūsiškai
Pr.	— Prūsija, Prūsai
prakr.	— prakrito, prakritiškai
pranc.	— prancūzų, prancūziškai
Ryt. Pr.	— Ryt. Prūsija (Prūsai)
rum.	— rumunų, rumuniškai
rus.	— rusų, rusiškai
s.	— senovės, senosios (kalbės)
saks.	— saksų, saksiškai
sanskrit.	— sanskrito, sanskritiškai
sėl.	— sėlių, sėliškai
semb.	— sembų, sembiškai
Semb.	— Semba
sen.	— žr. s.
serb.	— serbų, serbiškai
serb.-chorv.	— serbų-chorvatų
skalv.	— skal(a)vių, skal(a)viškai

Skalv.	— Skal(a)va
skand.	— skandinavų
skit.	— skitų, skitiškai
sl.	— slavų
slovak.	— slovakų, slovakiškai
slovén.	— slovenų, sloveniškai
sogd.	— sogdų, sogdiškai
s.sl.	— senovės slavų (kalbės)
sūd.	— sūduvių (sūdavių), sūduviškai (sūdaviškai)
Sūd.	— Sūduva (Sūduva)
suom.	— suomių, suomiškai
s.v.a.	— senosios vokiečių aukštaičių (kalbės) — ahd.
šumer.	— šumerų, šumeriškai
šved.	— švedų, švediškai
tadž.	— tadžikų, tadžikiškai
toch.	— tocharų, tochariškai
toch. A	— tocharų A (kalbės)
toch. B	— tocharų B (kalbės)
trak.	— trakų, trakiškai
umbr.	— umbrų, umbriškai
ukr.	— ukrain(iečių), ukrain(iet)iškai
v.	— vidurinių laikų, vidurinės (kalbės)
varm.	— varmių, varmiškai
Varm.	— Varmė
ved.	— vedų, vediškai
v(id).	— vidurinių laikų, vidurinės (kalbės)
v(ok).	— vokiečių, vokiškai
v.v.a.	— vidurinės vokiečių aukštaičių (kalbės) — mhd.
v.v.ž.	— vidurinės vokiečių žemaičių (kalbės) — mnd.
žem.	— žemaičių, žemaitiškai
žmg.	— žiemgalių, žiemgališkai

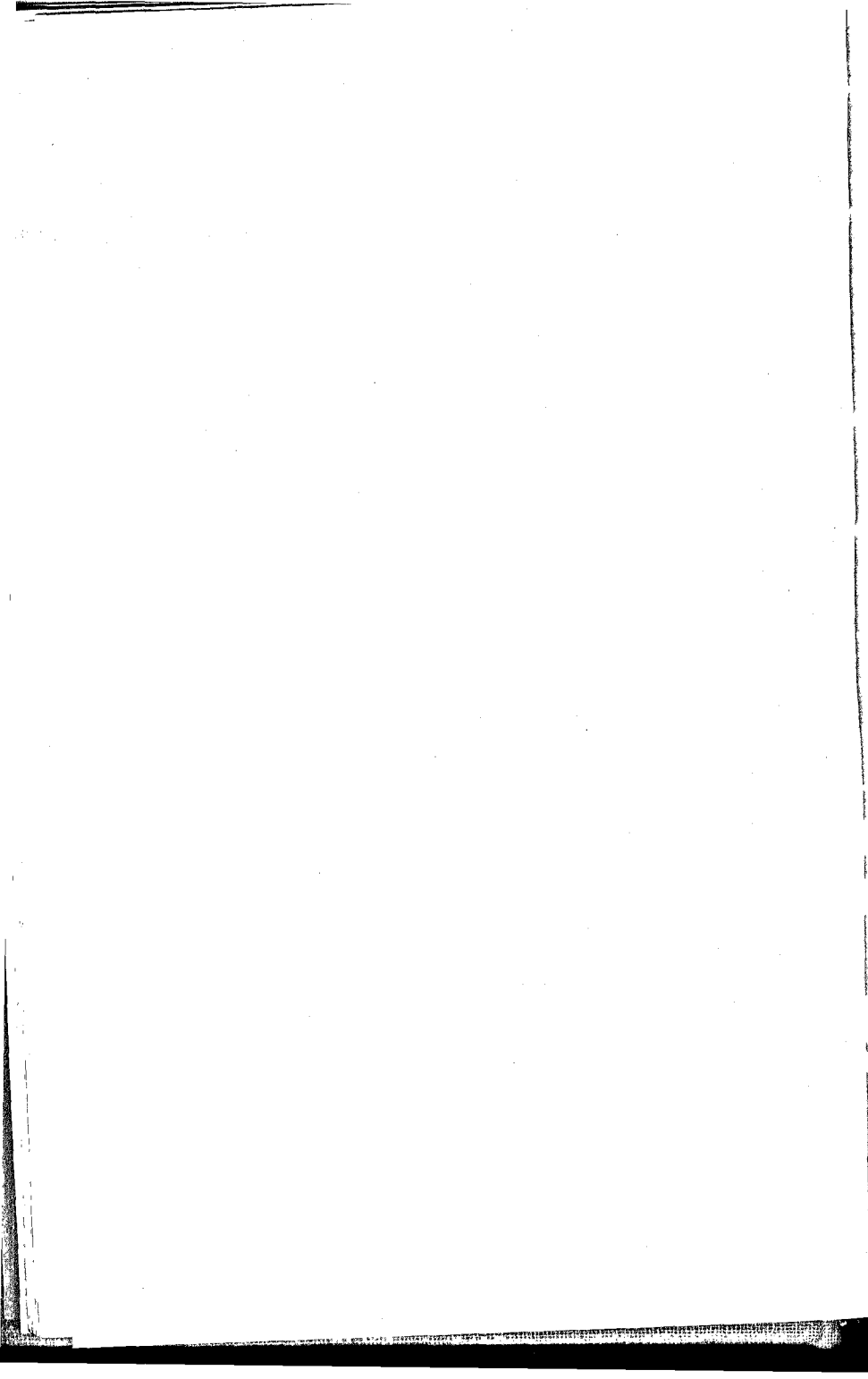
C. KITI SUTRUMPINIMAI

abl.	— ablatyvas
abstract.	— abstraktas
acc.	— akuzatyvas, galininkas
act.	— aktyvas, veikiamoji rūšis
adj.	— adjektyvas, būdvardis

adess.	— adesyvas
adv.	— adverbijas, prieveiksmis
all.	— alatyvas
avd.	— asmenvardis
anaphor.	— anaforiškas
aor.	— aoristas
ca.	— circa („apie“)
appell.	— apel(i)atyvas
caus.	— causativum
cas.gener.	— casus generalis
cnj.	— jungtukas, (conjunctio)
comp.	— komparatyvas, aukštesnysis laipsnis
conj.	— konjunktyvas
dat.	— datyvas, naudininkas
demonstr.	— demonstratyvas, parodomasis (įvardis)
dial.	— dialektinis, tarminis
dimin(ut).	— diminutyvas, mažybinis
dk.	— iš dokumentų, dokumentinė (lytis)
du.	— dualis, dviskaita
encl.	— enklitikas
ež.	— ežeras
fem.	— femininas, moteriškosios giminės
frequ.	— frekventatyvas
fut.	— futūras, būsimasis laikas
gen.	— genityvas, kilmininkas
grad.	— laipsnis (gradus)
gvv.	— gyvenvietė
ibid.	— ibidem („ten pat“)
idem	— idem („tas pats“)
ill.	— ilatyvas
imperat.	— imperatyvas, liepiamoji nuosaka
impers.	— beasmenis (impersonale)
impf.	— imperfektas
inact.	— inactivum
inchoat.	— inkoatyvas
indecl.	— nelinksniuojamas (indeclinabile)

indic.	— indikatyvas
iness.	— inesyvas
inf.	— infinityvas, bendratis
inj.	— inĵunktyvas
instr.	— instrumentalis, ĩnagininkas
intens.	— intenzyvas
interj.	— interjekcija, ištiktukas, Ńauktukas
interrog.	— interrogatyvas, klausiamasis (ĩvardis)
intrans.	— intranzityvas, negalininkinis
iter(at).	— iteratyvas, daųninis
kaln.	— kalnas
kat-mas	— katekizmas
K-kamienis	— konsonantinio (priebalsinio) kamieno
l.c.	— loco citato arba loco commemorato („cituo- toje arba minėtoje vietoje“)
liter.	— literatūrinė (kalba); literatūra
loc.	— lokatyvas, vietininkas
masc.	— maskulinas, vyriškosios giminės
mod.	— nuosaka (modus)
neutr.	— neutras, niekatrosios giminės
nom.	— nominatyvas, vardininkas
num.	— skaitvardis (numerales)
num. card.	— kiekinis skaitvardis (numerales cardinale)
num. ord.	— kelintinis skaitvardis (numerales ordinale)
op. cit.	— opus citatum („cituotas, minėtas darbas“)
opt.	— optatyvas, geidųiamoji nuosaka
pan.	— panašiai
partic.	— participijas, dalyvis
partit.	— partityvas
pass.	— pasyvas, neveikiamoji rūšis
perf.	— perfektas
pl.	— pluralis, daugiskaita
plg.	— palyginti(na)
plk.	— pelkė
plqu.	— pliuskvamperfektas
posit.	— pozityvas, nelyginamasis (laipsnis)

poss.	— posesyvas, savybinis (įvardis)
postpos.	— postpozicija
ppr.	— paprastai (vartojamas)
praef.	— prefiksas, priešdėlis
praep.	— prepozicija, prielinksnis
praes.	— prezentas, esamasis (laikas)
praet.	— preteritas, būtasis (laikas)
pron.	— įvardis (pronomen)
prtc.	— partikula, dalelytė
pvd.	— pavardė
refl.	— refleksyvas, sangražinis
relat.	— relatyvas, santykinis
resp.	— respektyviai, atitinkamai
ryt.	— rytų
sc.	— scilicet („būtent, tai yra“)
scom.	— substantivum commune
sg.	— singularis, vienaskaita
sk.	— skaityti(na)
subst.	— substantyvas, daiktavardis
subst. mob.	— substantivum mobile
suff.	— sufiksas, priesaga
sup.	— supynas, siekinys
superl.	— superlatyvas, aukščiausiasis (laipsnis)
s. v.	— sub. verbo („prie žodžio“)
trans.	— tranzityvas, galininkinis
up.	— upė
vak.	— vakarų
verb.	— verbas, veiksmažodis
voc.	— vokatyvas, šauksmininkas
vv.	— vietovardis
žr.	— žiūrėti(na)

A

ab- (E, III), **eb-** bei **ep-** (III), praef., paprastai verčiamas iš vok. *be-*, turi perfektyvią reikšmę, panašią į lie. *ap(i)-*, la. *ap-*, sl. *ob-*, pvz.: *absergīsnan* „(lie.) apsergėjimą“ = „(la.) apsargąšanū“ = „(rus.) охранение“, *ebimmai* „apima“ = „apņem“ = „обнимает“, *epmēntimai* „apmeluojame“ = „apmelojam“ = „облыгаем“ ir kt. Iš visų pr. kat-mų jis paliudytas tik III-me: *ab-* [3X, t. y. *absergīsnan*, *absignasnen* (ir *esignāsnan*), *absignātai* (ir *esignāts*)], *eb-* (11X) ir *ep-* (4X). E žodynėlio (XIII–XIV a.) šnekoje šis praef. turi tik (3X) *a-* (žr. s. v. v. *aboros*, *abstocle*, *abstotten*), plg. (avd.) *Abdangs* (1357 m.), *Abdange* (1400 m.) ir pan., be to, lie. dial. (< kurš.) *ablingà* „apylinkė“ (Būga III 171). Pr. kat-mų, t. y. sembų šnėktos atitinkamu būdu atspindi dubletinę porą pr. **ab-/eb-* (dėl **-b-* žr. toliau), atsiradusią vietoj senesnio pr. **ab-* (apie visa tai žr. s. v. *en*). Kada toji pora susidarė, nelengva pasakyti: pagal E (jis turi *ab-*, žr. anksčiau) išeitų, kad ji (ta pora) sembų šnėktose atsirado maždaug XIV–XV a. (t. y. po E sukūrimo), betgi E šnektą nėra tas pats, kas pr. kat-mų šnėktos, be to, E žodynėlyje *ab-* paliudytas labai skurdžiai (tik 3X). Toliau – dėl (14X) *ab-/eb-* ir (4X) *ep-* (t. y. ne su *-b-*) rašymo, kurio tipiniai atvejai yra šie: 1) *absergīsnan* „apsergėjimą“ = **ap-serg-*, kur **ap-* (prieš duslųjį *s-*) šiaip jau gali būti tiek iš **ab-*, tiek ir iš **ap-*, 2) *absignasnen* (ir *esignāsnan*) = **ab-zign-* su **ab-*, irgi galinčiu būti tiek iš **ab-*, tiek iš **ap-*, 3) *epmēntimai* (1X) „apmeluojame“ ir *epwarīsnan* (2X), kur *ep-* eina prieš labialius (*m-* ir *w-*) ir dėl to kildintinas nebūtinai iš **ap-*, 4) *ebimmai* (1X) „apimame“ jau gana aiškiai vestinas iš **ab-*. Nuomone, kad pr. kat-mų tarmėje buvę du vienareikšmiai skirtingi praef. **ab-* ir **ap-* (Bezenberger BB XXIII 296, Berneker PS 288 t., Trautmann AS 330, Endzelīns SV 93), negalima tikėti (plg. ir Toporov PJ II 63). Čia turime ne du prefiksus, o du variantus vieno ir to paties prefikso **ab-*; suponuoti pr. **ap-* neleidžia anksčiau pateiktieji pr. (bei kurš.) faktai ir, galų gale, štai koks klausimas (rodos, niekieno nekeltas): jeigu buvo pr. **ap-* (su dusliuoju *-p-*), tai kodėl jis rašomas *ab-/eb-* (14X) ir *ep-*

(4X), o praef. pr. *at-/et-* (su dusliuotu *-t-*) niekur nėra parašytas **ad-/ed-*? Taigi prūsai (taip pat kuršiai, žr. anksčiau) bus turėję praef. **ab-* (> *eb-/ab-* bei var. *ep-/ap-*), kuris kartu su sl. (praep. resp. praef.) **ob/*ob-* (**obi-*) suponuoja balt.-sl. (praef. < praep.) **abi* < ide. **obhi* > go. *bi* (su nykstamuju žodžio pradžios apofon. laipsniu), s. ind. *abhi* (jame sutapo ir ide. **ṛbhi*) ir kt. (Pokorny I 287).

Yra buvęs ir balt.-sl. **api/*epi* [< ide. **o/epi* > go. *if-(tuma)* „darauffolgender“, s. ind. *āpi* ir kt., – Pokorny I 323 tt.], iš kurio atsirado ryt. balt. **api* (→ praep. lie. *apiẽ*, la. *ap* bei atitin-kami praef.). Vadinasi, reikia manyti, kad praep. (praef.) balt.-sl. **abi* ir **api* (**epi*) → **ab(i)* resp. **ap(i)*, tarpusavy besikonta-minuodami ir prarasdami senovinę papildomąją semantinę dis-tribuciją (dėl judviejų pirmąsios reikšmės žr. Pokorny I 287 resp. 323), vak. balt. ir sl. „prokalbėse“ vėliau buvo suplakti į vieną **ab(i)*, o ryt. balt. „prokalbėje“ – į vieną **ap(i)*, plg. pvz. Vasmer III 96.

abasus „wayn (Wagen) – vežimas, ratai“ E 294 = **abazus* nom. sg., *abbas* „wagen – t. p.“ GrG 42 = **abazs* (ar be galūnės), *abbas* „wagin – t. p.“ GrA 63, *abbas* „currus – t. p.“ GrF 62. Pr. **abazus* resp. **abazs* (< **-as*) kartu su lie. *ābazas* „kariuome-nės stovykla“ įprasta kildinti iš lenk. *obóz* „t. p.“ (gretinant ir su rus. *обоз* „gurguolė“), – Bezzenberger GGA (1874) 1235, Trautmann AS 295, Endzelīns SV 135 (nurodantis dar ir lie. *abazēlis* „roglės“). Betgi nepaaiškinama, kaip iš lenk. „kariuomenės stovyklos“ (ar iš rus. „gurguolės“) atsirado pr. „vežimas“. Visų pirma reikia pasakyti, kad lie. *ābazas* (*abāzas*) reiškia ne vien 1) „kariuomenės stovyklą“, bet ir 2) „būrį, gaują“, 3) „vežimą (kareiviams ar jų mantai vežti)“ LKŽ I 3. Iš panašios į pastarąją reikšmę, t. y. maždaug iš lie. *ābazo* 3 bus išriedėjęs ir lie. *abaz-ēlis* „roglės (ant kurių uždedamas vežamo rąsto ga-las)“ (LKŽ I 3): „roglės“ < „vežimėlis“, plg. Būga II 653, 689, kuris pateikia *abazēlį* „vaikų rateliai, vežimėlis“ Nm [bet tokios reikšmės nenurodo nei paties Būgos Žodynas (žr. Būga III 285), nei LKŽ I 3]. Taigi nagrinėjamajam pr. žodžiui artimiaus-i yra lie. *ābazas* 3 ir *abaz-ēlis*, kurie, be to, ir sutinkami, rodos, tik

Užnemunėje (buv. sūduvių krašte!) bei jos kaimynystėje (LKŽ I 3). Pagaliau ir lie. *ābazo* 2 reikšmė išriedėjo galbūt iš „vežimo“, plg. lie. *ābazar* vaikų = *vežimas* vaikų „būrys vaikų, daug vaikų“ Ds. Tiek pr. „vežimas, Wagen“, tiek ir panašios reikšmės lie. *ābazar* yra skolinys ne iš lenk. *obóz* „kariuomenės stovykla“, o iš lenk. (ar rus.) **oboz* „vežimas“ (plg. Būga 1. c.). Pirmąkart žodžio vak. sl. (bei ryt. sl.) **oboz* < **obvoz* reikšmė galėjo būti maždaug „vežimas (nomen actionis)“, iš kurios atsirado: 1) „vežimas (nomen actionis)“ > „vežimas = Wagen“ (plg. lie. *vežimas* „das Fahren“ > *vežimas* „Wagen“) ir 2) „vežimas (nomen actionis)“ > „gurguolė“ > „kariuomenės stovykla“; pastarosios reikšmės slavizmas yra lie. *ābazar* 1. Prūsų lietuvių ir kaimyninėse žemaičių šnektose (žr. LKŽ I 3, čia nurodomi ir Daukanto raštai) sutinkamas dar *ābažas* (*abazo* 1 ir 2 reikšmė), kurio -ž- yra turbūt pakeistas senesnis -z-. Vietoj pr. *abasus* E norėtųsi laukti **abas(i)s*, plg. ir lie. *ābazar*; Pauli'us (KSB VII 178) jį ir laiko o-kamieniu žodžiu. Tačiau pr. *abasus* galėjo būti u-kamienė inovacija (plg. lie. *abazasp* LKŽ I 3 s. v. *ābazar*) arba – iš tokių šnektų, kuriose -as > -us, plg. la. dial. *kaklus* (: *kakls*) ir kt., lie. dial. *béržus* (: *béržas*) ir kt., pr. *raugus* E (: lie. *rāugas*), žr. Endzelīns SV 135, LeGr 50, LVG 79.

abbai „beide – abu“ III 99₂₀ [63₈], 103₁ [63₃₄] nom. pl. [= (dw)-ai], *abbans* III 101₂₆ [= 63₃₁] acc. pl.: lie. *ab-ù*, la. *ab-i*, s. sl. *ob-a*, plg. go. *b-ai*, s. ind. *ubh-áu*; fleksijos – kaip ir pr. (wīr)-a, nom. pl. (masc.), (wīr)-ans acc. pl. (masc.). Žr. Mažiulis BS 183 t.

abbaien „beides – ābeja“ III 113₁₉ [71₈] = **abajan* nom.-acc. sg. neutr.: lie. *ābeja*, la. *abaj(u)*, s. sl. *oboje*, plg. s. ind. *ubhāyam* „ābeja“, av. *uvayam* „t. p.“. Pavartota tokiu atveju: *serripimai diji abbaien | en noūson gijwin bhe aulausennien* (III 113₁₈₋₂₀) „erfarens auch / beide / an vnserm Leben vnd Sterben (III 112₁₇₋₁₈)“, kur „beide ... vnd“ reiškia „sowohl ... als auch – ir ... ir“ žr. Grimm I 1364, Bezzenberger BGLS 187, Endzelīns SV 135. Plg.: *te aug ābeie* [= *ābeja* „ir (kviečiai), ir (kūkaliai)“] *net ik piūti* DP 82₄₉.

aber „aber — bet“ I 11₁₆ [7₁₆] — vok. žodis, pavartotas (IX) matyt vietoj dažno pr. *adder* „aber — bet“ (žr.); II katekizme to paties vok. teksto žodis vok. *aber* (II 10₁₆) visai neverstas (žr. II 11₁₇).

abglopte, (var.: *abklopte*, *abgloyte* [= **abglo·bte*]: *setzen jir ein krantz auff mit einem weissen tuch benehet das heissen sie Abklopte* „uždeda jai [nuotakai] vainiką, baltu audiniu apsiūtą, kurį jie vadina *Abklopte*“ MV 15, žr. dar Pierson AM VII 594, Thes 1, BB II 138, Endzelīns SV 135, Mažiulis PKP 31. Šis pr. žodis reiškė iš tikrųjų matyt „nuometą“. Pr. **abglo·bte* (jeigu ši -e nėra vokiška galūnė) < **abglo·btē* (kur *-ē galbūt jau buvo sutrumpėjęs) yra sufikso *-tē vedinys iš verb. pr. **abglo·b-* „apglobti, apgaubti“ (t. y. **abglāb-*), kurį sudaro *ab-* (žr. *ab-*) ir **glo·b-* = lie. *glób-ti* „gaubti“ (: *glēb-ti*), la. *glāb-t* „gelbėti, saugoti“ (: *glēb-t* „t. p.“); tos pačios šaknies yra ir pr. *poglabū* (tik čia -a- galėjo būti trumpas arba sutrumpėjęs), žr. s. v. Dėl pr. **abglo·btē* darybos plg. s. v. v. *abtotten*, *greanste*. Pr. **abglo·btē* [lietuviškai būtų **apglobtē* „apgaubtė“], „tam tikras nuotakos galvos apdangalas“ < „apgaubimas“ reikšmės atžvilgiu galima palyginti su lie. *gaubtuvės* „tam tikras nuotakos galvos apdengimas (vestuvinės apeigos)“ LKŽ III 160 (: *gaūb-ti* „globti, dengti“) ir kt., arba — su: *po vinčiaus namuose tėvų prie lanstų svočia apgaubia jaunąją* JR 100 (pagal LKŽ I 159 s. v. *apgaubti*). Dėl paties nuotakos „gaubimo“ žr. pvz. Lietuvninkai, Vilnius 1970, 161 (E. Gisevius), E. Dulaitienė-Glemžienė, Kupiškėnų senovė, Vilnius 1958, 337 t., MLTE I 521 (s. v. *galvos danga*, — *nuometas*), III 724 (s. v. *vestuvės*, — *gaubtuvės*).

aboros „rofe (Raufe) — ėdžios“ E 228 = **abarō·s* (t. y. **abarās*) nom. pl. fem. Manyta (Trautmann AS 295 ir liter.), kad jis, kaip ir lie. *abarà* „diendaržis, kiemas“, esąs paskolintas iš lenk. *obora* „tvartas“. Jeigu lie. *abarà*, be abejo, kildintinas iš lenk. *obora* (Brückner FW 66, Fraenkel 1), tai šitaip elgtis su pr. *aboros* rizikinga (žr. Endzelīns SV 135). Būga (I 305) ši pr. žodį etimologiškai siejo su lie. *ābrė* „didelė gelda, lovys“ (LKŽ I 11) ir la. *abra* „duonkubilis“ bei su lie. *ābrinas* „išskobtas indelis“ (LKŽ I 12). Bet tokia etimologija yra abejotina (žr. Mažiulis

PIJ 66), – jos vėliau nebesilaikė ir pats Būga (žr. Būga III 298 s. v. *abrè*). Laikydamos šį pr. žodį baltišku, Endzelynas (SV 135) manė, kad *aboros* = **abw̃r̃w̃s* < **abw̃r̃w̃s* esąs iš *ab-* (žr.) ir **-w̃r-* = lie. (*apý*)-*vor-(as)* „apkasas“ = la. (*sa*)-*vār-(i)* „Querstangen bei der Egge“, ir šį pr. **-w̃r-* siejo su pr. *-wer-* (*etwēre*, žr.). Tokiai etimologijai reikia pritarti; tik pr. *aboros* greičiausiai yra ne **abw̃r̃w̃s* < **abw̃r̃w̃s*, o **abarw̃s* < **abw̃r̃w̃s*, t. y. ne su ilguoju, o su trumpuoju **-w̃-* (po lūpinio priebalsio), plg. pr. *wobse* E 789 = lie. *vapsà* (plačiau žr. Mažiulis PIJ 66). Kitaip sakant, į pr. *aboros* galima žiūrėti kaip į **abarw̃s* < **abarās* < **abvarās* (nom. pl. fem.) plurale tantum, plg. (dėl pl. tantum) lie. *ėdžios*, la. *kařkles* „ėdžios“, rus. *яму* „t. p.“ ir kt. Taigi pr. **abarās* < **abvarās* „ėdžios“ = lie. *āparas* „virvelės ar siūlai kam (ap)verti“ (LKŽ I 146) < *āpvaros* „t. p.“ (ibid., 227 t.); reikšmių skirtumas rodo, kad šių pr. ir lie. žodžių daryba yra savarankiška, tačiau visiškai vienoda – iš to paties prefiksinio (su pr. *ab-* ir su lie. *ap-*) verb. **ver-*, plg. lie. *apnėš-(ti)* → *apnašà* (LKŽ I 202), *aptvėr-(ti)* → *aptvarà* (LKŽ I 222) ir kt. Į pr. (*aboros* =) **abarās* < **abvarās* bei lie. *āparas* < *āpvaros* labai panašūs yra ir slavų dariniai (sl. **abvarā* > **abarā*): rus. *обора* „āpara“ ir kt., rus. *обора* „aptvaras“, lenk. *obora* „tvartas“, ček. *obora* „draustinis“ ir kt. (Vasmer III 105 t.), plg. dar lie. *apīvaros* „apkasai, sustiprinimas aplink miestą“ (LKŽ I 185) bei *apīvaros* „aparas“ (ibid.). Baltų ir slavų kalbose yra tų pačių darinių ir su *o*-kamienu: lie. *āparas* „apara“, *apīvaras* „t. p.“, bulg. *обор* „tvartas“ ir kt. (žr. Skok II 538). Minėti baltų ir slavų žodžiai yra savarankiškos darybos, – iš to paties (sufiksinio) verb. balt.-sl. **ver-*, kurio pirmą kartą reikšmė buvo maždaug „kišti (verti)“ (plg. Trautmann BSW 351), t. y. „už-, įkišti ↔ atkišti“ (dėl tokio reikšmės dualizmo žr. s. v. *etwēre*). Lie. *āpara* < *āpvara*, rus. *обора* „apara“ ir pan. yra išvesti iš (sufiksinio) verb. balt.-sl. **ver-* „įkišti ↔ atkišti“ (= „įverti ↔ išverti“), o lie. *apīvaros* „apkasai, sustiprinimas aplink miestą“, rus. *обора* „tvartas“ ir pan. – iš balt.-sl. **ver-* „užkišti > užtverti > uždaryti“ (žr. dar s. v. *etwēre*). Pastarosios reikšmės vediniu matyt laikytinas ir pr. *aboros* „ėdžios“ (< **ab-varās*), t. y. jis iš pradžių galėjo reikšti „ėdžias“ kaip

tam tikrą „apkišimą, aptvėrimą, aptvarą (iš lentų ar karčių, žagarų)“, žr. Mažiulis PIJ 67, plg. ir Endzelīns SV 135 (kitaip — Pauli KSB VII 180).

Abraham „Abraham — Abraomas“ III 93₁₃ [59₁₅] — vok. žodis. **abse** „espe (Espe) — epušė, drebulė“ E 606 = **apsē* nom. sg. fem. : la. *apse* „t. p.“. Matyt buvo ir lie. **apsē* resp. **apsis* „t. p.“, kuris, veikiamas žodžio lie. *pušis*, išvirto į lie. *āpušē* (*ēpušē*) resp. *āpušis* (*ēpušis*), — Būga II 251, Fraenkel 14 (ir liter.). Šitokią vartimą lengvino ir tai, kad žodžio lie. **apsis* resp. **apsē* lūpinis *-p- prieš suminkštintą *-s- galbūt buvo nesuminkštintas (resp. mažiau suminkštintas), t. y. šis lie. **aps-* galėjo būti tariamas **ap"s'-* [su bemoliniu labializacijos elementu *-(p)u- = su potencialiu anaptiksiniu *-(p)u-, plg. s. v. *asmus*]; čia galbūt plg. ir pr. *Apus-(wangen)* < **ap"s'-* (?) greta *Abs-(wangen)* Gerullis ON 7. Taigi lie. **ap"s'-* > (veikiant lie. *pušis*) **apus-* > *apuš-* = *āpušis* resp. *āpušē*; kildinimas lie. *apuš-* < **aps-uš-* (Endzelīns SV 136, plg. Bezzenberger, BB XXIII 298) nėra patikimas (juo labai abejoja ir pats Endzelynas). Pr. *abs-e* slypi ir vietovardžiuose *Abs-medie* (dėl -*medie* žr. *median*), *Abs-owe* (su sufiksu -*owe*), *Abs-wangen* (dėl -*wangen* žr. *wangus*) Gerullis ON 7, lie. (< jotv.) *Aps-ingė* (up., Mrk.), *Aps-ingis* (ež., Mrk.), *Aps-uonà* (up., Krn.), plg. lie. *Āpušis* (up., Tt.), *Apušis* (ež., Tt.), *Apuš-óta* (up., Bb.) ir kt. (žr. Vanagas HD 30, 40, 168). Balt. **aps-* „epušė“ tolimesni giminaičiai: sl. **ops-ā* „t.p.“ > lenk. *osa*, *os-ina*, sorb. aukšt. *wosa*, *wos-yna*, sorb. žem. *wosa*, *wosa* „sidabrinis topolis“, ček. dial. *osa*, *osina*, rus. *осуна* ir kt., s. v. a., s. saks. *aspa* „epušė“, s. v. ž. *espe* „t. p.“ ir kt. (turbūt su priebalsių metateze); be baltų, slavų ir germanų, kitose indoeuropiečių kalbose tokį žodį nelengva atstatyti (nors jis gal ir buvo). Apie visa tai plačiau (ir liter.) žr. Walde-Pokorny I 50, Fraenkel 14, Vasmer III 159, Vries 688 t., Stang LS 13, Toporov PJ I 51 t.

absergīšnan „Schutz — apsergėjimas, apsaugojimas“ III 91₈ [57₂₃] = **apsergīšnan* < **absergēsnan* acc. sg. fem. (= *apginima* VE 39, gen. sg.). Sufikso *-snā vedinys iš inf. kamieno **absergē-* = lie. *apsėrgē-(ti)* „apsaugoti, apginti, pasirūpinti“ (LKŽ XII 428). Tą pačią šaknį (su akūtu iš senovinio cirkumflekso, žr. to-

liau) turi ir pr. *-sargs* (žr. s. v. *butsargs*), lie. *sárgas*, la. *sařgs*, *sař-gât* „sergėti“, be to, lie. *seřga/siřgti* „sirgti; rūpintis“ (LKŽ XII 573 tt.) = la. *sěrgu/siřgt* „sirg(uliuo)ti“ (ME III 845 t.), kurie visi suponuoja balt. **seřg-/siřg-* „saugoti“ (> „rūpintis“ ir pan.) resp. „būti saugomam“ (> **būti slaugomam* > „sirgti“) < ide. **serg(h)-/*sřg(h)-* „t. p.“ > rus. *copoza* „paniurėlis“ (< **susirūpinęs*“), lenk. *srogi* „griežtas“ (< **susirūpinęs*“), go. *saúrğa* „rūpestis“, toch. A *särk*, B *sark* „liga“, s. air. *serg* „t. p.“ ir pan., plg. Trubačev VSJ III 125 t., Ivanov OPA 65 t., Toporov PJ I 52 (germ. ir kelt. žodžius kitaip aiškina pvz. Pokorny I 1051). Beje, pastarieji (t. y. sl., germ., toch., kelt.) žodžiai jau seniai gretinami su lie. *siřgti* = la. *sirgt* (pvz. Vasmer III 722 ir liter., Fraenkel 787 ir liter.), tik juos be reikalo atsiejant nuo lie. *sěrg-* = la. **serg-* „saugoti (sergėti)“, įprastai laikomo giminišku su sl. **sterg-* „t. p.“ (> s. sl. *střęgo* ir kt., – ME III 716 ir liter., Vasmer III 757 ir liter.), kuris nelabai seniai sugretintas dar su het. *ištark-* „sirgti“ < **saugoti*“ (Trubačev l. c., Ivanov l. c., Toporov l. c.).

Pripažįstant nagrinėjamųjų baltų žodžių giminystę su visais anksčiau minėtų kitų kalbų žodžiais, krinta į akis ypač štai kas: panašumas tarp pr.-lie.-la. **serg-* „saugoti“ ir sl. **sterg-* „t. p.“ yra tiek akivaizdus, kad ne vienas baltoslavistas (pvz. Trautmann BSW 257 t.) net visiškai apeina klausimą, kaip gi atsirado dentalis *-t-* lytyje sl. **sterg-*, – tą probleminį klausimą, kuris iki šiol nėra išspręstas. Endzelyno (SBE 43, BVSF 52) spėjimu, kad balt. *s-* (**serg-*) < **ts-* resp. sl. *st-* (**sterg-*) < **ts-*, sunku patikėti (plg. ir Toporov l. c.). Hipotezės, siūlančios to sl. *-t-* kilmę aiškinti kontaminaciškai (žr. liter. in: Vasmer l. c.), tėra grynai spėliojimai, kuriais nelabai kas ir tiki (plg. pvz. Vasmer l. c., Fraenkel 776 t., plg. Pokorny I 1032). Hipotezei, pagal kurią sl. **sterg-* „saugoti“ net visiškai atskiriamas nuo balt. **serg-* „t. p.“ (pvz. Pokorny l. c.), irgi negalima pritarti: čia suponuotinas seniausias balt.-sl. **serg-* (dėl sl. **-t-* atsiradimo žr. toliau).

Kaip rodo s. lie. (1 sg. praes.) *sėrgmi* „saugau“, reikia atstatyti atematinį praes. balt. **sėrgmi* „saugau“ (akūtas – gal balt. dial.), kuris yra metatoniškai vestinas iš pirmykščio balt.-sl.

**seřgmi* „t. p.“ (su cirkumfleksine šaknimi), plg. tos pačios šaknies lie. *siřg-ti* „sirgti; rūpintis“ = la. *sirg-t* „sirg(uliuo)ti“. Šito verb. balt.-sl. **seřg-mi* „saugau“ konjugacijos sistemoje aiškiai būta apofoniško supletyvumo (plg. Watkins Idg. Gr. III₁ 25 tt.), — pvz.: praes. lytis (1 sg.) **seřgmi* „saugau“ ir (1 pl.) **siřgme* „saugome“, kurios kildintinos iš seniausių balt.-sl. (1 sg.) **serg-mi* resp. (1 pl.) **srg-me* (tiksliau — matyt **sřg-me*). Šita balt.-sl. **srg-me* (ir kitos lytis su **srg-*) lengvai galėjo duoti balt.-sl. dial. (1 pl.) **sřg-me* (dėl balt.-sl. **sr* > balt.-sl. dial. **str* žr. pvz. Vaillant Gr. comp. I 76 t.). Vėliau, išlyginant šaknies vokalizmą (singulario šaknies vokalizmo naudai), vietoj balt.-sl. dial. (1 sg. praes.) **serg-mi* — (1 pl. praes.) **sřg-me* atsirado balt.-sl. dial. (1 pl. praes.) **sterg-me*, o kartu — ir (1 sg. praes.) **sterg-mi*; iš čia — sl. **sterg-*, kuris, pereidamas iš atematinės konjugacijos į tematinę, davė sl. **stergō* → **stergō* > s. sl. *stręgō* ir kt. Panašiai (tik savarankiškai) bus atsiradęs -t- ir žodyje het. *iřtarkmi* „sergu“ = *starg-*. Su visais minėtais žodžiais būtų galima sieti ir gr. *στέργω* „mėgstu, myliu“, jeigu spėtume, kad jo dentalis -t- atsirado panašiai kaip aptartuose sl. ir het. žodžiuose; tačiau toks spėjimas dėl gr. kalbos (būtent dėl gr., o ne dėl balt., sl., germ. ir kai kurių kitų kalbų!) nėra nerizikingas.

Taigi balt., sl., germ., kelt., toch., het. (gal ir gr.?) kalbų duomenimis rekonstruojamąjį ide. **serg(h)-* „saugoti“ geriausiai išlaikė balt. kalbos. Šitas ide. **serg(h)-* yra, be abejo, iš senesnio (maždaug tą pačią reikšmę turėjusio) ide. **ser-* > av. *har-aiti* „stėbi, saugo“, lo. *ser-vō* „stebiu, prižiūriu, saugau“ ir pan. (Pokorny I 910).

absignasnen, žr. *absignāsnan*.

absignātai, žr. *absignāuns*.

abskande „erle (Erle) — alksnis“ E 602. Vieni taiso į **alskande* (Bezzenberger BB XXIII 297, Trautmann AS 295). Geriau taisyti į **aliskande* (t.y. su *ab-* vietoj **ali-*, rašant raidę -i- be taško, žr. Būga I 353, Endzelīns SV 136). Būga (l.c.), Trautmannas (BSW 6), Spechtas (UID 173), manydami, kad šio žodžio galas užrašytas teisingai, čia ieškojo sufikso -d-. Bet pati-

kimiau galvoti, kad šio žodžio galas užrašytas klaidingai, — žr. Bezzenberger l.c., Endzelīns l.c., nors patys jūdvių (taip pat Bernekerio PS 280) taisymai yra abejotini, žr. Mažiulis PIJ 67 tt. Pr. **aliskande* esu linkęs taisyti į **aliskands* (plg. klaidingai parašytą *-e* vietoj *-s*: *arelie* — **arelis*, *geytye* — **geytys*, *naricie* — **naricis*) ir, toliau, — į **aliskants* (**-ds* vietoj **-ts* — dėl vokiečio raštininko kaltės). Pr. **aliskants* gali būti jau pačios prūsų kalbos faktas — su po sonanto *-n*- afrikuotu **s*, plg. lie. dial. *akmeñts* (gen. sg.) = *akmeñs*, *giñts* (3 sg. fut.) = *giñs*, žr. dar toliau. Taigi egzistavo pr. **aliskans* — nom. sg. forma, kuri vestina greičiausiai iš pr. **aliksna*s. Virtimą **aliksna*s > **aliskans* nulėmė tai, kad išnyko *o*-kamienės nom. sg. (masc.) formos kamiengalio balsis **-a-*, t.y. **aliksna*s > **aliksns* (plg. **kaukas* > *cawx*, **vēderas* > *weders* ir kt.). Tokia pr. **aliksns* savaime turėjo išriedėti į pr. **aliskans*, nes a) pr. **-ŋ-* (**aliksns*) vokalizavosi — virto į pr. **-an-*, t.y. **aliksns* > **aliksans* [plg. pr. **tikras* (: *tickran* acc. sg.) > **tikŋs* > *tickars*, žr. Endzelīns SV 32], o b) pr. **-ks-*, atsidūręs prieš balsį, turėjo pasikeisti į **-sk-* (metatezė!), t.y. forma **aliksans* (nom. sg.) turėjo išvirsti į **aliskans* (nom. sg.), šalia kurios ir toliau egzistavo **aliksanan* (acc. sg.) ir kt. [dėl bendrabaltiškojo santykio *-ks-* (prieš priebalsį): *-sk-* (prieš balsį), plg. pvz. lie. *tviẽ-ks-ti*: *tviẽ-sk-ẽ*, žr. Endzelīns BVSF 53 t.]. Tiesa, turime pr. **aliskans* (nom. sg.) > **aliskants* (> **-ds* → *-de*, žr. anksčiau), bet pvz. iš pr. **avin*as (nom. sg.) > **avins* atsirado *awins* E, o ne kokias nors **awints* (E) ar pan. Šitokį skirtumą galėtume aiškinti tarmybėmis (jų yra E žodynelyje, žr. Endzelīns SV 9). Bet patikimiau galvoti, kad ir forma pr. **avins* (nom. sg.) turėjo afrikatinį **-s* (po *-n-*), tačiau jį morfonologiškai nesunku buvo suvokti kaip *-s* (t.y. kaip neafrikatinio *-s* variantą) dėl santykio **avin-s* (nom. sg.): **avin-an* (acc. sg.) = **kauk-s*: **kauk-an* = **vēder-s*: **vēder-an* ir t.t., — kiekvienas iš šių žodžių turėjo tą patį kamieną (**avin-*, **kauk-*, **vēder-* ir t.t.) visose paradigmos formose. Kitaip buvo su forma pr. **aliskan-s* (nom. sg.): ji turėjo kamieną **aliskan-*, kuris gerokai skyrėsi nuo **aliks-*n-, buvusio visose kitose šio žodžio paradigmos formose. Vadinas, forma pr. **aliskan-s* (nom.

sg.) buvo supletyvi, ir dėl to morfonologiškai buvo sunkiau (ne-gu pvz. formoje pr. **avin-s* nom. sg.) suvokti tą, kad čia afrikatinis **-s* (t.y. **-ts*) yra neafrikatinio **-s* variantas. Dėl to formos pr. **aliskans* > **aliskants*, savo segmentu **-ants* asocijuojamos ir su pr. (partic. praes. act.) **-ants* (= *skell-ānts* „schuldig“ III), afrikatinis **-ts* (= neafrikatinio **-s* pozicinis variantas) ir buvo parašytas raidėmis **-ts* (→ **-ds* → *-dē*, žr. anksčiau), o ne kaip nors kitaip.

Pr. **aliksna* yra *o*-kamienis žodis, o jo giminaičiai lie. *aliksni* (Būga III 409 t.) resp. (*aliksni* >) *alksnis* (*elksnis*, žr. Būga l.c.), la. *ðlksnis* – *io*-kamieniai. Bet lie. *alksnà* resp. *ðlksna* (*elksna*) „alksnynas“ (sutinkama Žemaičiuose ir Maž. Lietuvoje, žr. LKŽ I 86), la. *ðlksna* „t.p.“ tam tikru būdu rodo, kad bent jau dalis rytų baltų galbūt irgi turėjo *o*-kamienį „alksnį“, plg. dar lie. *Alksnas* (kelių ežerų pavadinimas), *Alksnà* (kelių upių pavadinimas), la. *Alksna* (Endzelīns LV I 20), žr. Mažiulis PIJ 68. Tuo, kad vietovardyje pr. *Alxwangen* (*Alexwange*) slypi pr. **alks(n)-* „alksnis“ (Būga I 421, Endzelīns SV 136) reikia abejoti (žr. Gerullis ON 9). Pr. **aliksna-* bei ryt. balt. **aliksna-*/**eliksna-* resp. **aliksnią-*/**eliksnią-* galėtų būti iš balt. **eliksna-* resp. **eliksnią-*, bet atsargiau galvoti, kad čia buvo balt. **e/aliksna-* resp. **e/aliksnią-*. Šios lytys turi greičiausiai įterptinį *-k-*, vadinasi, jos kildintinos iš balt. **e/alisna-* resp. **e/alisnią-*. Spėjant, kad jos turi vėliau prilipdytą sufixą **-na-* resp. **-nią-* (plg. pvz. lie. *liūgras* „valka, klampynė“ ir *liūgas* „t.p.“, *gluosnis* ir *gluosis*, – Skardžius ŽD 217, 221), galima šioms balt. **e/alisna-* resp. **e/alisnią-* atstatyti pirmąsias balt. **e/alisa-* resp. **e/alisią-* (žr. dar Mažiulis PIJ 68 t.), plg. sl. **e/alisā* > **jelbxa*/**olbxa* resp. sl. **e/alisiā* > **jelbša*/**olbša* (Trautmann BSW 6, Vasmer III 137 t., Skok I 772), s.v.a. *elira* (< **alizō*) ir kt. (Holthausen 5 t., Vries 686), be to, galbūt kelt. **alisa* (jeigu ji iš tikrųjų suponuoja pranc. *alise* „sorbus“), maked. *žližα* „baltasis topolis“ (Kretschmer, Glotta XV 305, XXII 104). Lo. *almus* „alksnis“ galėtų būti iš **alisos* ar **alsnos*, bet jis greičiausiai yra iš **alenos* (Specht UID 59); kaip ten bebūtų, bet lo. *almus* patikimiau laikyti lotynišku (o

ne praindoeuropietišku! dariniu, nors jis savo šaknimi *al-*, kildinant ją iš ide. **al-* (Walde-Pokorny I 151), galbūt ir sie-
tinas su dariniais balt. **e/al-isa-* resp. **e/alisja-* ir kt. (žr. anks-
čiau), turinčiais šaknį ide. **el-* (**ol-*), apie kurią žr. Walde-
Pokorny I 151 t. (ir liter.), Vasmer III 137 (ir liter.). Vadinas,
pagal „alksnio“ darybą bei reikšmę baltai yra artimi slavams ir
germanams; tik išlikęs baltų „alksnis“ yra masc. giminės, o sla-
vų ir germanų — fem.: dėl panašaus giminių svyravimo medžių
pavadinimuose plg. lie. *béržas* = la. *beřzs* (masc.), bet la. (kurš.)
berze = pr. *berze* bei sl. **berzā* (fem.) ir kt. (žr. Vasmer I 154).
Plg. dar Toporov PJ I 53 t.

abstocle „sturtcze (Stürze) — dangtis (puodo, katilo)“ E 354 =
**apstō·klē* (= **apstāklē*) nom. sg. fem. Dėl vok. *sturtcze* (E 354)
reikšmės „Deckel auf einem Kochtopf“ žr. Trautmann AS
295 (plg. Lex 216). Pr. *abstocle*, būdamas prie „puodų-katilų“
(E 350–356), matyt ir reiškė „puodo, katilo dangtį“, plg. pr.
abstotten (žr.), kuris, būdamas prie „kubilų-statinių“ (E 393–
397), galėjo reikšti „kubilo (ir pan.) dangtį“. Pr. **apstāklē* yra
iš *ap-* (<*ab-*, žr.) + **stāklē* < **stāg-* (žr. s.v.v. *stogis*, *steege*) +
**-klē* (plg. s.v. *gurcle*). Dėl darybos plg. lie. *pastōklē* „stalo kojas
jungianti lentelė“ (LKŽ IX 534) < *pastō-* (= *stō-ti*) + *-klē*.

abstotten „deckel (Deckel) — dangtis“ E 395; savo reikšme šiek
tik skyrėsi nuo *abstocle* (žr.). Tradicinis taisymas į **abstoclen*
(Trautmann AS 295, Endzelins SV 136, Toporov PJ I
55) nėra pagrįstas (plg. s.v. *batto*). Reikia skaityti *abstoclen*
(taisymas *t* į *c*, ir atvirkščiai, nelaikytinas net taisymu, žr. s.v.
batto) = **apstākten* (t.y. **apstō·kten*) acc. sg. (ē-kamieno, žr.
Endzelins l. c.): (nom. sg.) **apstāktē*. Yra iš **apstāg-* „ap-
dengti“ (žr. s.v. *abstocle*) + **-tē*, plg. lie. *apdengtē* „arklio apdanga
po balnu“ (LKŽ I² 189), *apklōtē* „užsiklojamas, apdangalas“
(op. cit. 239) ir kt., be to, pr. *abglopte* „nuometas“ (žr.). Darybi-
nį santykį pr. **apstāk-tē* (suff. **-tē*): *apstāklē* (suff. **-klē*, žr.
abstocle) plg. pvz. su lie. *megz-tē* „megztas papuošalas“ (LKŽ
VII 1005; iš **mezg-tē*): *mekslē* „kilpelė, ąselė“ (op. cit. 1024;
iš **mezg-klē*), lie. *au-tē* „kojinė“ (LKŽ I² 516): *aū-klē* „kojinė
(be galvos ar trumpu riešu) ir kt.“ (op. cit. 474) ir pan. Tiesa, pr.

abstotten galėtų būti ir **apstāktan* nom.-acc. sg. neutr., plg. *pirsten* E 115 = **pirstan* (nors čia **-an* eina po skiemens su priešakinės eilės balsiu!) nom.-acc. sg. neutr. (žr. *pirsten*); tokio pr. **apstāktan* (neutr.) darybinis santykis su pr. **apstāklē* (= *abs-tocle*) būtų panašus pvz. į lie. *aũ-tas* „Fußblappen“ (iš neutr.): *aũ-klē* „t.p. ir kt.“ (LKŽ I² 474) ir pan.

Adams „Adam — Adomas“ nom. sg. III 63₁₄ [43₁], esse *Adam* III 113₂₀ [71₈], 121₃ [75₁₅].

adder: 1) „oder — arba“ II 7₇ [11₂₃], III 29₃ [23₁₈], 33₁₀₋₁₁ [27₃], 35₁₋₂ [27₁₃], 35₁₂ [27₂₁], 35₁₉ [27₂₇], 37₄ [27₃₃], 43₁₇ [31₂₆], 45₁₁ [33₆], 57₂₁ [39₂₃], 59₁₄ [41₃], 61₁ [41₇], 67₇ [45₁], 69₈ [45₂₁], 69₁₉ [45₂₉], 69₂₀ [45₃₀], 69₂₁ [45₃₀], 69₂₁₋₂₂ [45₃₁], 69₂₄ [45₃₃], 69₂₆ [45₃₄], 73₁ [47₂₃], 73₂ [47₂₃], 77₁₇ [51₂], 79₇ [51₁₄], 79₂₅ [51₂₇], 81₇ [51₃₂], 91₂₅ [59₂], 95₁₈ [61₄], 99₁₂ [63₄], 103₁₂ [65₆], 103₁₃ [65₆], 111₅ [69₁₄], 117₁₉ [73₁₄], 117₂₃ [73₁₈], 117₃₁ [73₂₂], 119₁ [73₂₅], 119₂ [73₂₆], 119₂₉ [75₁₀], 121₂ [75₁₄], 121₃ [75₁₅], 121₄ [75₁₆], 121₁₀ [75₂₀], 123₉ [75₃₅], 123₁₀ [77₁], 125₃ [77₁₃], 125₆ [77₁₆], 125₈ [77₁₇], *ader* II 7₇ [5₂₄], III 117₁₉ [73₁₆]; 2) *adder* „aber — bet“ III 37₁₆ [29₆], 39₅ [29₁₄], 49₂₇ [35₁], 49₈ [35₆], 49₁₇ [35₁₄], 51₉ [35₂₆], 53₆ [37₇], 55₁₆ [37₃₄], 61₁₁ [41₁₅], 61₂₀ [41₂₁], 65₂₀ [43₂₆], 67₂₁ [45₁₁], 69₁₉ [45₂₉], 71₁ [47₂], 73₁ [47₂₂], 77₁₂ [49₃₄], 77₁₆ [51₂], 89₃₀ [57₁₁], 89₂₃ [57₁₃], 97₅ [61₁₅], 97₁₃ [61₂₂], 103₂₄ [65₁₅], 111₁₂ [69₁₉], 111₂₂ [69₂₆], 113₁ [69₂₉], 115₅₋₆ [71₁₉]. Iš vok. dial. *adder* „oder, aber — arba, bet“, žr. Trautmann AS 296 (ir liter.).

addle „tanne — eglė“ E 596 = **adlē* nom. sg. fem. Dėl vok. *tanne* (E 596) reiškės „eglė, Fichte“ plg. Ryt. Pr. vok. *Tanne* „t.p.“ (Frischbier II 393, Trautmann AS 296). Pr. **adlē* < **edlē* = lie. **edlē* > *ėglė* (> dial. *āglė*) = la. *egle*. Giminiuojasi su sl. **edlā* „eglė“ > bažn. sl. *jela*, serb.-chorv. *jěla*, s. ček. *jedla*, lenk. *jodła* ir kt., sl. **edli-* > rus. *ель* ir kt. (Trautmann BSW 66, Fraenkel 117 t. ir liter., Vasmer II 17 ir liter.); galbūt ir su lot. *ebulus*, *ebulum* „šeivmedis“ (jeigu iš **edhlo-*), gal. *od-ocus* „t.p.“ (Vasmer l.c., Pokorný I 289 t.). Yra ide. **edh-* (iš kurios ir lie. *ad-yti*, la. *ad-it* „stricken“, lie. *ād-ata*). Žr. dar Machek JR 35, Machek ESČ 220, Toporov PJ I 56 t.

æn, žr. *an*.

æse, *esse* „von — iš“, žr. *esse*.

æsse „bist — esi“, žr. *asmai*.

æst, žr. *asmai*.

agins „ouge (Auge) — akis“ E 80. Taisyтина į **akins* ne tik dėl pr. *ackis* III 83₈ [53₁₄] nom. pl., *ackins* III 41₄ [29₃₁], 95₁₁ [59₃₃] acc. pl., bet ir dėl giminaičių: lie. *akis*, la. *acs*, s. sl. *ok-o*, s.ind. *āk-ši* „akis“, gr. ὀσσε „akys“ (nom. du.) < **ok^uje*, arm. *akn*, lo. *oc-ulus*, toch. A *ak*, B *ek* „akis“ ir kt. < ide. **ok^u-* (Fraenkel 5, Vasmer III 128 t. ir liter., Pokorny I 775 tt.). Taisy-
mas *agins* į **akins* yra visai galimas: prūsų raštuose pasitaiko skardžiųjų ir dusliųjų priebalsių painiojimo atvejų; be to, čia galėjo veikti ir vok. *ouge* (E 80) su savo -g- (Endzelins SV 137). Bernekeris (PS 267) ir Būga (Kalbos dalykai 49) manė, kad *agins*, taip pat *ausins* E 83 taisytni į **aknis* resp. **ausnis*. Bet tokiam taisymui prieštarauja tiek paties prūsų III katekiz-
mo, tiek ir lietuvių bei latvių kalbų atitinkami faktai. Dėl panašių priežasčių nepagrindžiama ir Trautmanno (AS 240, 296, BSW 4) nuomonė, pagal kurią žodžiai pr. **akins* ir *ausins* E esą n-
kamieniai perdirbiniai; dėl tokios nuomonės nepagrindžiamu-
mo žr. dar Endzelins l.c. Patikimiausia kartu su Mikkola (Balt. u. Sl. 7) galvoti, kad *agins* E (**akins*) bei *ausins* E yra i-
kamienės acc. pl. formos; taip manė ir Endzelins l.c. [spėjęs, kad *agins* E 80 ir *ausins* E 83 ankstyvesnėje E redakcijoje (ar originale) galėję net abu greta būti], Fraenkel 5. Tos pat kilmės yra ir lie. *ak-is* „kiaura vieta liūne, akivaras“, la. *ac-is* „akivarai“ (plg. arm. *ak-n* „akis, skylė“, rus. *ок-но* „langas; akivaras“ < sl. **ok-* „akis“); turbūt tos pačios šakniės yra ir lie. *āk-as*, *ak-à* „eketė“, la. *ak-a* „šaltinis“, pagaliau, — lie. *ak-etis* resp. *ek-etis* (-ė, -ỹs) „eketė“, la. *ak-ata* (-e) „eketė ir kt.“. Plg. Būga III 359 t., Fraenkel 5, 120. Su šia *ak-* sietini dar pr. *Ak-itz* (ež., Nesselmann Thes 3), *Ak-icz* (ež., Gerullis ON 8) = **Ak-its* < **ak-itas* (plg. *ak-ýtas*), lie. *Ak-is* ir kt. (ež., žr. Va-
nagas HD 3, 39, 145, 153), la. *Ac-is* (ež., žr. Endzelins LV I₁ 4).

aglo „reyn (Regen) – lietus“ E 47 nom. sg. fem. = **aglā* (t.y. **aglō*). Linkstama skaityti **aglu* ir sieti su gr. ἄχλος „tamsa, debesys“, suponuojant ide. **aghlū*, – Pauli KSB VII 159; Walde-Pokorny I 41; Fraenkel Balt. Spr. 35; Meid IF LXIII 9; Hamp KZ LXXIV 127–9; Frisk I 202. Bet tokia etimologija yra abejotina (žr. Endzelīns SV 137, Mažiulis ZfSI XIX 212 tt.). Manau, kad pr. *aglo* yra *ā*-kamienis **aglā* (= **aglō*) nom. sg. fem. (plg. Endzelīns l.c.), kuris reiškė ne „lietų“ = „lijimą“ (tam buvo pr. *suge*, žr.), o greičiausiai „lietų“ = „smarkų (bei audringą) lietų“ (= „smarkų lijimą“); plg. greta lie. žem. *lytūs* „lietus“ = „lijimas“ egzistuojančius lie. žem. *bañgas* „lietus“ = „smarkus (bei audringas) lietus“ ir *bangā* „t.p.“, kurie (dėl etimologijos žr. Urbutis BEE 101 tt.) yra substantyvais (adjektyviniais abstraktais) virtusios atitinkamos (t.y. o- resp. *ā*-kamienės) lytys adjektyvo **banga-* „smarkus, audringas“ = *bañgas* „audringas“ (LKŽ I² 645). Pr. **aglā* „smarkus lietus“ yra turbūt iš „smarkuma(s)“ (plg. lie.: *kad užėjo smarkumą* [sc. lietaus], *tai tuōj pērlijo* „kad užėjo smarkus lietus, tai tuoju perlijo“ Ds) – substantyvų (deadjektyviniu abstraktu) virtusi fem. (t.y. *ā*-kamienė) lytis adjektyvo vak. balt. **agla-* „smarkus“ (plg. pvz. s.v. *garian*). Šitas adj. yra iš **,(smarkiai) varytas, varomas* – sufikso **-la-* vedinys iš balt. **ag-* „varyti“ (resp. „smarkiai varyti“) (: s. ind. *ajirā-* „greitas, staigus“ < **agi-la-*, vedinys iš **ag-* „varyti“), plg. lie. *dēglas* = la. *dēgls* „t.p.“ [*<* „(tarsi) apdegintas“], s.sl. *gnīb* „supuvęs“ ir pan.; to paties balt. **ag-* „varyti“ vediniu laikytinas dar lie. *ag-nūs* „smarkus, greitas“ = la. *ag-ns* (kitaip Fraenkel 2 ir liter.). Balt. **ag-* „varyti“ < ide. **ag-* „t.p.“ > s.isl. *ak-a* „vežti“, s.ind. *āj-ati* „(jis) varo“, gr. ἄγ-ω „vedu, varau“, lo. *ag-ō* „varau, vedu“ ir kt. (Pokorny I 4–6). Iš to paties ide. **ag-* turime ir ide. **ag-* + **-s-* > **aks-* „ašis“ > balt. **ašsi-* > **aši-* (žr. s.v. *assis*). Pastaruoju atveju šaknies ide. **ag-* „varyti ir pan.“ guturalio evoliucija baltų (ir ne vien baltų) kalbose nė kiek netrukdo nagrinėtają balt. **ag-* (pr. **ag-lā*, lie. *ag-nūs* = la. *ag-ns*), turinčią neasibiliuotą ide. **-g-*, vesti iš tos pačios ide. **ag-* „varyti

ir pan.“, žr. pvz. Georgiev Issl. 28–57. Pr. *aglo* etimologiją kiek kitaip aiškinau ZfS XIX 212–214.

*aidenikis (?), žr. *wilenikis*.

*aygle, žr. s.v. *ayculo*.

ayculo „nolde“ (plg. v.v.a. *nalde* „Nadel“ Lex 148) – „adata“ E 470 nom. sg. fem. = **aikulā* (t.y. **aikulb*); dėl tokio skaitymo plg. pvz. Fick WIS I 345, Meillet BSL XXIV 137, Vailant RESL XXXIV 137 t., Vasmer II 115. Kiti pr. *ayculo* yra linkę taisyti resp. skaityti **aigulā*, siedami jį su sl. **igulā* (> lenk. *igla* „adata“ ir kt.), žr. Berneker SEW I 423, Trautmann BSW 3, Endzelīns SV 137, Mažiulis Kalbotyra XIV 101 t., Toporov PJ I 59. Čia pridera ir pr. *angle* „nolde“ GrG 75, *angle* „nolden“ GrA 86, *angle* „nolden“ GrF 87, kurio visi trys variantai skaitytini *angle* (taisymas *u* į *n* ir atvirkščiai nelaikomas net taisymu), o pastarasis taisytinas į **aygle* [žr. Endzelin ZslPh XVIII 104 tt., 124, Endzelīns SV 137, kitaip (neįtikinamai) Hermann NAWG, Nr. 6(1949), 162]; jis bus reiškęs „adata; spyglys“: tokią reikšmę rodo vok. (sg.) *nolde* „Nadel“ (GrG 75) bei (pl.) *nolden* „spygliai“ (GrA 86, GrF 87), plg. pvz. lie. dial. *ādata* „Nadel“ (sg.) ir *ādatos* „... spygliai“ (pl.) LKŽ I² 18. Šį pr. (Gr) **aygle* reikia identifikuoti su pr. (E) **aikulā*: a) galūnė (**aygl*)-e yra apvokietinta pr. *-ā ar (*-ā>) *-ǣ, b) raidės -gl- (**ay-gl-e*) gali atspindėti ne vien garsus *-gl- < pr. *-gul-, bet ir *-kl- (gutturalis ante lateralem!) < pr. *-kul-. Visiems žinoma, kad E (bei pr. katekizmų) žodžių skaitymas bei etimologizavimas patikimesnis yra dažniausiai tas, kuriame išsiverčiama be jokio taisymo. Ir pr. (E) *ayculo*, kaip man dabar atrodo, reikia ne taisyti į **aygulo* (žr. anksčiau pateiktą literatūrą) = **aigulā*, o skaityti **aikulā* „adata“. Pastarasis yra substantyvų (deadjektyviniu abstraktu) virtusi fem. lytis adjektyvo vak. balt. **aikula*- „tas (ta), kam būdingas dūrimas“ (plg. pvz. s.v. *aglo*) – sufikso -ul- vadinio iš verb. balt. **aik*- „(vibruojant) durti“ [plg. pvz. lie. adj. *gėd-ulas* „tas (ta), kam būdingas gedėjimas“ – vadinį iš verb. *ged-ėti*, žr. Skardžius ŽD 186], dėl kurio žr. s.v. *aysmis*. Tokios pat darybos yra ir sl. **igulā* (> **jbgōla* > lenk. *igla* „adata“ ir kt.), tik čia slypi

verb. balt.-sl. **aig-/ig-* „(vibruojant) durti“ (> lie. *aig-aras* „šapas“, *aig-ara* „t.p.“ LKŽ I² 34), dėl jo žr. irgi s.v. *aysmis*.

ainangeminton „eingebornen (eingeborenen)“ III 127₇₋₈ [77₃₃] — ne kompozitas, o du žodžiai *ainan geminton* „vieną gimdytą“ acc. sg. masc. partic. praet. pass. (= *wienatighi* „vienatinį“ acc. sg. masc. VE 61₁₃₋₁₄). Šis *geminton* yra greičiausiai vietoj **gaminton* (**ga-*, matyt nekirčiuotą, išvertė į *ge-* pagal vok. *geborenen* III 126₁₀) < **gamintan* (Mažiulis PKP II 252 t.); o ši forma (acc. sg. masc. partic. praet. pass.) suponuoja verb. (inf.) **gamin-tvei* „gimdyti“ [= lie. *gamin-ti* „(er)zeugen“ LKŽ III 92] — kauzatyvą, su sufiksu (-in-) ir šaknies balsio apofonija (plg. Schmalstieg BL 140) išvestą iš praes. **gem-* „gimsta“ (žr. s.v. *gemmons*), plg. lie. *talp-in-ti* (: *telp-a*) ir pan. Rodos, mažiau patikima spėti, kad čia slypi pr. **gemin-tvei* „gimdyti“ — sufiksinis kauzatyvas, išvestas iš praes. **gem-* „gimsta“ be šaknies balsio apofonijos.

ainangimmusin „eingebornen (eingeborenen) — vieną gimusį“ III 113₂₄ [71₁₁₋₁₂] acc. sg. masc. partic. praet. act. Čia yra *ainan gimmusin* „vieną gimusį“ (plg. lie. *viengimusį* bei la. *viendzimušu* „vienatinį“), kur *gimmusin* (= lie. *gimusį*) suponuoja pr. **gim-tvei* „gimti“ inf.; žr. dar s.v. *gemmons*.

ainaseilingi „einsam (einsam) — vienišas“ III 97₁₀₋₁₁ [61₂₀] — *ka-wida aina tickra widdewū bhe ainaseilingi ast* „welche eine rechte Widwe und einsam ist“ (= *kuri tikra naschle ir apleis-ta jra* VE 42₈). Pr. *ainaseilingi* yra turbūt adjektyvinis adv. (t.y. „vieniškai“) ar nom. sg. neutr. adj.; padarytas iš *aina-* (žr. *ains*) ir **seil-ing-* (žr. s.v. *seil-ins* „jausmas“ acc. pl.). Vadinasi, adj. pr. *ainaseiling-* galėjo reikšti maždaug „turintis vieną (vienišką) jausmą“ > „vienas jaučiantis“ („vienišas“). Dėl darybos plg. lie. *viensirdingas* „vieningas“ (Skardžius ŽD 120).

ainat „allezeit (allezeit) — nuolat, bet kada“ III 121₇₋₈ [75₁₈], adv. (= *wissada* VE 59₁₈). Adv. *ainat* „nuolat“, susidedantis iš *ain-* „vienas“ (žr. *ains*) ir sufikso -at, labai panašus į lie. adv. *wiēnat* „vien, tiktai“ (DP 141₃₇, 276₄₄); jūdviejų réikšmės (pr. „nuolat“ — lie. „vien, tiktai“) irgi nėra tolimos, plg. lie. *jis nuolat dykinėja* = *jis vien (tiktai) dykinėja*. Šį s. lie. (DP) adv.

wienat (-t su minkštinimo ženkleliu!) kildinu iš adv. **vienati* „vieninteliai“, kuris laikytinas senąja *i*-kamienio adjektyvo nom.-acc. sg. neutr. lytimi [plg. lie. senųjų raštų ir tarmių adv. *daug-i* „daug, gausiai“ (<adj. nom.-acc. sg. neutr.) šalia adj. nom. sg. masc. *daug-is*]; to adjektyvo reliktas — s. lie. *vienatis*, -ė „vienintelis, vienui vienas“ (MŽ 326₂₀). Turbūt ir pr. adv. *ainat* „nuolat“ panašiu būdu suponuoja adv. **ainati* „vieninteliai, vienodai, vienokiai“ — senąją nom.-acc. sg. neutr. lytį *i*-kamienio adjektyvo pr. **ainati*- „vienintelis, vienodas, vienoks“; dėl pr. *ainat* reikšmės „nuolat“ atsiradimo plg. lie. *vienódai* „vienodai; nuolat, bet kada“, *vienókiai* „t.p.“, la. *vienādi* „t.p.“, *vienmēr* „t.p.“. Tuo tarpu neliesime klausimo, kodėl *i*-kamieniai adjektyvai, tarp jų ir *i*-kamieniai sufikso -at- adjektyvai baltų kalbose yra smarkiai apnykę. Dėl pr. *ainat* žr. dar Skardžius ŽD 338, Toporov PJ I 59 t. ir liter.

ainawārst „einmal (einmal) — vieną kartą“ III 69₂₆ [45₃₄], *aina warst* „t.p.“ III 69₂₇ [45₃₅], adv. (= *wiena karta* acc. sg. VE 29_{10,11}). Plg. *ainan reisan* „ein mal“ III 69₂₅ [45₃₄], žr. s.v. *reisan*. Adv. *ainawārst* atsirado matyt ne iš sudurtinio substantivo, o iš samplaikos **ain-* „vienas“ + **varst-* „kartas“, plg. pvz. lie. *vienąkart, vienasyk* ir pan. Tik neaišku, ar tas pr. **varst-* buvo o- ar ā-kamienis substantivas ir kokiu linksniu adverbializavosi ši samplaika. Adv. *ainawārst* šiaipjau galima būtų kildinti iš **ainavarsta* (kirčio vieta — skiemenyje -var-l) < **aināvarstā* (skiemenų **-nā-* ir **-tā* balsiai, neturėdami kirčio, sutrumpėjo, žr. Mažiulis PKP II 251 t.) < **ainā *varstā*; tačiau, šitaip galvojant, reikėtų manyti, kad **varstā* buvo ā-kamienė resp. nom. sg. (fem.) lytis (plg. Toporov PJ I 60 ir liter.), o tai nėra nerizikinga (nom. sg. forma nėra linkusi adverbializuotis!). Labiau patikima spėti, kad adv. *ainawārst* atsirado iš tokios samplaikos, kurios abu nariai buvo o-kamienės resp. acc. (-nom.) sg. neutr. lytis, t. y. iš **aina *varsta* „vieną kartą“ arba jau iš **aina *varstan* „t.p.“ [galinio **-n* atsiradimas (*i*)o-kamienėse nom.-acc. sg. neutr. lytyse nėra labai senas resp. bendrabortiškas dalykas, žr. Mažiulis BS 84 tt. ir liter.]. Pr. **varstan* „kartas“ (nom.-acc. sg. neutr.) artimiausias giminaitis yra lie. *vařstas* „vienu kartu uži-

mamas arti lauko plotas (apie 100 žingsnių ilgumo), varсна, Pfluggewende“, atsiradęs matyt irgi iš neutr. Šių pr. ir lie. žodžių suponuojamasis balt. (dial.) **varsta-* (neutr.), kildintinas iš pirmykščio **,vertimo, sukimo**, yra sufikso *-ta-* (ar *-sta-*?) vėdinys (su šaknies balsio apofonija) iš balt. **vert-* „versti, sukti, kreipti“ (žr. s.v. *wartint*), plg. lie. *tvártas* < **tvarta-* (neutr.) „(ap-)tvėrimas“ (: *tvér-ti*) ir pan. Žr. dar Toporov l.c. ir liter.

ainawīdai „gleich (gleich) – vienokiai“ III 65₁ [43₁₁] (= *ligey* „lygiai“ VE 26₁₁), 103₂₂ [65₁₄], 115₁₂ [71₂₄], *ainawijdei* III 45₁₅ [33₉], *ainaweydi* III 103₁₉ [65₁₁], *ainawydan* III 43₂₃ [31₃₀] adv. Pastaroji lytis yra adv. = adj. nom.-acc. sg. neutr. *-an*, plg. adv. s. sl. *malo* „mažai“, lo. *multum* „daug“ ir pan. Adv. *ainawīd-ai* = lie. adv. *-ai* (*lab-ai*, *ger-ai* ir kt.). Šios dvi pr. adv. lytys suponuoja pr. adj. **ainavīds* „vienoks“ < **ainavīdas* < *aina-* (žr. *ains*) + **vīda-* (Endzelīns SV 84, 92), kuris – giminė su la. *veīds* „išvaizda, būdas“, lie. *vėidas* „veidas; išvaizda“, rus. *eud* „išvaizda“, serb.-chorv. *vīd* „matymas, išvaizda“ ir kt., gr. *Feīdoç* „išvaizda“ ir kt., žr. s. v. *widdai*; pr. **vīda-* (subst.) reiškė greičiausiai „matymą“ > „išvaizdą“ (plg. Trautmann AS 297, Endzelīns SV 84, Fraenkel 1216), taigi pr. **ainavīda-* buvo „kas vienõs (= vienokios) išvaizdos“ > „vienoks, panašus“, plg. la. *viēnveidīgs* „vienokias, vienodas“. Kaip minėta, greta pr. adv. *ainawīdai* (iš *o*-kamienio adj.) yra paliudyta lytis pr. adv. *ainawijdei*. Jos formantas *-ei* yra matyt iš **-’ai* (t. y. iš **-ai* su prieš jį einančiu minkštu priebalsiu) > **-ei*, kurį bus turėję pr. adverbijai, kilę iš *jo*-kamienių adjektyvų (plg. lie. adv. *žaliai* < adj. *žalias* ir pan.). Kitaip sakant, pr. adv. *ainawijdei* suponuoja a) arba *jo*-kamienę pr. kat-mų šnektų (XVI a.) lytį adj. **ainavīdis* (nom. sg. masc. < **-īs*, žr. PKP II 251 t.), egzistavusią greta *o*-kamienės adj. **ainavīds* (nom. sg. masc. < **-das*), b) arba – taip kur kas patikimiau galvoti – štai ką: *jo*-kamienius adjektyvus suponuojantis adv. **-ei* (< **-’ai*) galėjo atsirasti ir *o*-kamienius adjektyvus suponuojančiuose adverbijuose (su *-ai*) dėl to, kad *o*- bei *jo*- ir net *i*-kamienių adj. bei subst. paradigmų formos pr. kat-mų šnektose (XVI a.) buvo jau gerokai sumišusios (apie tai reikėtų atskirai pakalbėti, tuo tarpu žr. PKP II 218, išn. 709).

Dėl šitōs priežasties *o-* resp. *jo-*kamienius adjektyvus suponuojantiems adverbijams (su *-ai* resp. *-ei*) galėjo atsirasti ir *i-*kamienius adjektyvus suponuojantis adv. *-i* (taip bus atsiradusi lytis pr. *ainaweyd-i*), plg. pr. (*i-*kamienį) *arw-i* (adv. = nom.-acc. sg. neutr., kaip ir pr. *ainawydān* adv. = nom.-acc. sg. neutr., žr. anksčiau), žr. s. v. *arwis*. Dėl tų pr. adv. *-ai*, *-ei*, *-i* kilmės plg. Trautmann AS 249 t., Endzelīns SV 92 t.; kitaip — Schmalstieg OP 117, Toporov PJ I 61.

ainawijdi „doch — vienok(iai), tačiau“: *sta ast ainawijdi kaulei* „das ist doch Bein“ III 101₁₈ [63₂₅] (= *tatai esti kaulas* VE 48₂₂). Šis *ainawijdi* yra adv. su *-i*, čia atsiradusiu vietoj senesnio **-ai* = **ainavīd-ai* „vienokiai“ (žr. *ainawīdai*). Dėl reikšmės plg. lie. adv. *vienók(iai)* „tačiau“ (: lenk. *jednak* „t. p.“) ← adj. *vienók(ia)s* „vienoks“ (: lenk. *jednaki* „t. p.“). Plg. Endzelīns SV 138 (ir liter.); kitaip — Trautmann AS 297, Schmalstieg OP 87, Toporov PJ I 61.

ainawidiskan III 45₁₈ [33₁₂] „vienoks“ adj. acc. sg.: *en tickrōmiskan ainawidiskan drūwien* „im rechten eynigen glauben“ (= *tikrō ir vienō wiero* „tikroje ir vienoje vietoje“ VE 17₁₉); čia originalo žodis (III 44₁₇) *eynigen* „vienintelis“ išverstas į pr. „vienoks“. Yra dar *ainawidisku* III 83₁₈₋₁₉ [53₂₁]: *ainawidisku siggīt* „gleicher weise thun“ (= *tū budu dariti* VE 36₂₋₃) = „vienokiai daryti“. Trautmanno (AS 297) teiginiu, kad *ainawidisku* esanti adj. acc. pl. neutr. forma, negalima tikėti (plg. ir Endzelīns SV 139, Toporov PJ I 61). Šis *ainawidisku* — adverbijas, turintis inovacinę (gal net paties A. Vilio sukurtą) fleksiją *-u* vietoj senoviškos *-ai* (žr. PKP II 167). Pr. adj. **ainavīdiska-* „vienoks“ yra sufikso *-isk-* vadinys iš adj. **ainavīda-* „t. p.“ (žr. *ainawīdai*).

ainonts „jemand (jemand) — kas nors, vienas“ III 99₁₁ [63₃] nom. sg.; *ainontin* „einen“ III 103₁₂ [65₆] acc. sg., *ainontinreisan* „jemand (jemals)“ III 103₁₇ [65₁₀] acc. sg. (žr. *reisan*, be to, — dar *niainonts*); *ainontsi* „jemandes“ III 85₇ [53₂₉] gen. sg.; *ainontsmu* „jemandt (jemand)“ III 67₆ [43₃₄] dat. sg. Pr. *ainonts* = **ainunt-*: lie. *vienuntas* „vienintelis“; pastarasis lie. žodis buvo vartotas, rodo, tik Pr. Lietuvoje (žr. Fraenkel, APh VII 32 tt.), kur būta

ir to paties sufikso (-unt-) adverbijų: *dienunta* „kurią nors dieną“, *kartunta* „kada nors“, *kiekunta* „kiek nors“ ir kt., žr. Fraenkel l. c., Skardžius ŽD 375. Be to, žr. Trautmann AS 297, Endzelīns SV 139, Fraenkel 1241 (s. v. *vieniñtelis*), Toporov PJ I 61 t. (ir liter.).

ains – A. „ein (ein) – vienas“ num.: 1) nom. sg. masc. *ains* III 65₉ [43₁₇], 101₂₄ [63₂₉] (žr. dar s. v. *mensā*); acc. sg. masc. *ainan* III 69₂₃₋₂₄ [45₃₂], 101₁₄ [63₂₂], acc. sg. fem. *ainan* 69₂₅ [45₃₄]; gen. sg. fem. *ainassei* III 87₁₋₂ [55₁₀₋₁₁]; B. „allein – vienas, vienišas“ – nom. sg. masc. *ains* III 101₁₀ [63₁₉], *niains* „nicht allein – ne vien“ III 91₄ [57₂₀], 117₈ [73₇]; C. „einig (einzig) – vienas, vienintelis“ – acc. sg. masc. *ainan* I 7₁₂ [5₂₈], III 41₂₁₋₂₂ [31₁₀], *aynen* II 7₁₂ [11₂₇], dat. sg. masc. *ainesmu* III 131₁₉ [81₅]; D. „eygen (eigen) – nuosavas“ (turbūt klaida): *per ainan mukinsnan* „durch eygen Lection“ III 85₁₉₋₂₀ [55₄₋₅]; E. „jemandt (jemand) – vienas, kas nors“ pron. (kitur *ainonts*) – nom. sg. masc. *ains* III 69₁₉ [45₂₉]; „einander – vienas kitą“ *ains antersmu* III 107₁₀ [67₁₇], 107₁₀₋₁₁ [67₁₈], 107₂₁₋₂₂ [67₂₇], *ni kurteiti ains āntran* „irret euch nicht“ III 87₂₃₋₂₄ [55₂₇], *ains ir eins* PKP 31; F. „ein – vienas“ artikelis (nežym.) – nom. sg. masc. *ains* III 27₂ [23₂], 37₁₃ [29₃], 39₁₁ [29₁₉], 47₂ [33₂₀], 59₃ [39₂₇], 61₂₀ [41₂₁], 63₁ [41₂₄], 63₁₉ [43₄], 67₂₀ [45₁₁], 69₈ [45₂₁], 73₉ [47₂₉], 77₂₀ [51₅], 83₁ [53₉], 87₁ [55₁₀], 87₃ [55₁₂], 87₄ [55₁₂], 87₈ [55₁₆], 87₁₇ [55₂₂], 89₂ [55₃₄], 99₁ [61₃₁], 101₂₁ [63₂₈], 111₇ [69₁₅], 113₉ [69₃₃], 115₂₃ [71₃₂], 117₁₇ [73₁₃]; *ans* (sk. *ains*) III 73₃ [47₂₄]; nom. sg. fem. *ainā* III 61₂₁ [41₂₂], *aina* III 63₂ [41₂₅], 73₅ [47₂₅], 77₁₂ [49₃₃], 89₂₀ [57₁₁], 89₂₆ [57₁₅], 97₁₀ [61₂₀]; acc. sg. masc. *ainan* III 67₁₀₋₁₁ [45₃], 95₂₃ [61₈], 101₁₂ [63₂₀], 103₁₁ [65₅], 105₂₄ [67₆], 117₆ [73₅]; acc. sg. fem. *ainan* I 9₇ [5₃₅], 9₈ [7₁], III 45₄ [33₁], 57₉ [39₁₄], 69₂₃ [45₃₁], 99₇ [61₃₇], 101₁₀ [63₁₉], 101₁₅ [63₂₃], 107₁₅ [67₂₂], 123₁₇ [77₅], 127₁₉₋₂₀ [79₈], *aynan* II 9₇ [11₃₄], *ainan* III 127₂₀ [79₉], *einan* III 107₆ [67₁₅] (plg. pr. *eynrencke* „vienrankis“ APH VIII 11, bet ir ten ir čia balsis *e-* galėtų būti klaida); acc. sg. neutr. *ainan* III 45₆ [33₃], 45₂₃ [33₁₆], 91₁₆ [57₃₀], 127₂₁ [79₁₀]; neaiškišs giminės *ainan* III 79₂₃ [51₂₆], 89₂₄ [57₁₄], 107₇ [67₁₆]; gen. sg. masc. *ainassei* III 115₂₇ [71₃₅]; dat. sg. *ainesmu* III 35₂₃

[27₂₂], 65₄ [43₁₃]. Žr. dar *erains*, *niains*, *terains*. Ar pr. *ains* < **ainas* yra iš **einās*, ar iš **ain-as*, – jis giminiuojasi su ryt. balt. **einās* (≥ lie. *v-tenas*, la. *v-iēns*, žr. Fraenkel 1239 t. ir liter.), got. *ains*, s. air. *óin*, lo. *oinos* > *ūnus* ir kt., žr. Walde-Pokorny I 101, Fraenkel l. c. Vasmer II 134, Pokorny I 286.

aysmis „spis (Spieß) – iešmas“ E 363 (turbūt *o*-kamienis) = **ais-m's* < **aismas* < balt. **aišmas*, išverstas į ryt. balt. **eišmas* > lie. *iėšmas* = la. *iesms* (žr. toliau). Balt. **aišma-* < (ide.) **aikmo-* ar **aiksmo-* labiausiai panašus į gr. *αἰχμή* „ieties smailgalys, ietis“ < **aiksmā*: turi a) tą pačią šaknį ide. **aik-* (ar **aig-*); b) tą patį (jeigu balt. **aišma-* irgi iš **aiksmo-*) sufiksą *-*sm-*; skiriasi tik kamiengaliais. Abejojant šių balt. ir gr. žodžių panašumo nepriklausoma kilmė, reikia manyti, kad jie suponuoja (*o-* resp. *ā*-kamienį) adj. ide. (dial.) **aiksmo-*, reiškusi maždaug („vibruojamas“ >) „vibruojant, sukant duriamas“ (žr. toliau); dėl tokios reikšmės vartimo į balt. „iešmas“ [= „įrankis mėšai uždurti (pasmeigti) ir jai ant ugnies sukioti“] bei gr. „ietis“ [= „vibruojant duriamas (smeigiamas), metamas daiktas“] plg. rus. *сепмел* „iešmas“, ukr. *сепмелъ* „grąžtas; iešmas“ (< *, „sukant duriamas“ < *, „sukamas“), go. *waírþan* „mesti“ (< *, „sukti“) ir pan. Tas adj. ide. (dial.) **aiksmo-* laikytinas vediniu iš verb. ide. **aik-* („vibruoti ir pan.“ >) „vibruojant, sukant durti (smeigti)“ arba iš jam artimo sinonimo verb. ide. **aig-* „vibruoti ir pan.“ (ide. tarmėse irgi davusio „vibruojant, sukant durti“, žr. toliau). Šiuos du sinonimus bei kvazihomonimus toliau žymėsiu verb. ide. **aig/k-* „vibruoti; vibruojant, sukant durti“ [> s. ind. *éj-ati* „juda, dreba“ ir kt. resp. gr. *αἰκ-λοι* „ieties smaigalio kampai“ (Hes.) ir kt., žr. Pokorny I 13 (s. v. 3. *aig-* „(sich) heftig bewegen, schwingen, vibrieren“) ir 15 (s. v. *āik-*: *īk-*)], kuris yra determinatyvo *-*g/k-* išplėstas senesnis ide. **ai-* „deginti, šviesti“ (dėl jo žr. Pokorny I 11 s. v. 4. *āi-*) – tas pats, kuris aptariamas ir s. v. *ennoys*. Reikšmių „deginti, šviesti“ ir „vibruoti; (vibruojant, sukant) durti (smeigti, mušti ir pan.)“ sąsają čia nesunku pagrįsti, žr. Urbutis BEE 60 t. Greta minėto verb. ide. **aig/k-* < **H₂eig/k-* egzistavo ir jo apofoninis variantas verb. ide. **H₂ig/k-* > **ig/k-* (plg. s. v. *ennoys*) > s. ind.

iñg-áyati „judina, purto, krato“ (su infiksu) ir kt. resp. gr. *ix-τέα* „ietis“ (Hes.), lo. *īc-ō* „užgaunu, sužeidžiu“ (su *ī-* iš senesnio **i-*) ir kt. (Žr. Pokorny I 14 resp. 15). Verb. ide. **aig/k-* davė balt.-sl. **aiž-* „vibruoti“ resp. **aiš-* „vibruojant durti“, o iš verb. ide. **ig/k-* išriedėjo balt.-sl. **iž-* „būti vibruojamam“ resp. **iš-* „būti duriamam (vibruojant)“. Greta verb. balt.-sl. **aiž-/iž-* resp. **aiš-/iš-* atsirado ir verb. balt.-sl. (dial.) **eiž-* „vibruoti“ resp. **eiš-* „vibruojant durti“, kurie tam tikrose balt.-sl. tarmėse išstūmė senuosius balt.-sl. **aiž-* resp. **aiš-* (plg. s. v. *ennoys*). Šitaip atsitiko pvz. su verb. ryt. balt. **aiš-* „vibruojant durti“ → **eiš-* „t. p.“, o dėl to ir senasis balt. **aišmas* „vibruojant duriamasis įrankis“ = „iešmas“ buvo išverstas į ryt. balt. **eišmas* „t. p.“ (Žr. anksčiau). Vėliau verb. balt.-sl. **aiš-/iš-* bei **eiš-* išnyko, perduodamas savo reikšmę sinonimui verb. balt.-sl. **aiž-/iž-* bei **eiž-* (Žr. s. v. *ey swo*). Pagaliau yra pagrindo manyti, kad senovės balt.-sl. tarmėse kurį laiką greta sinoniminės porės verb. (balt.-sl.) **aiž-/aiš-* resp. **iž-/iš-* bei (inovacinės) balt.-sl. dial. **eiž-/eiš-* bus egzistavusi ir tos pačios kilmės bei panašios reikšmės sinoniminė pora verb. balt.-sl. **aig-/aik-* resp. **ig-/ik-* bei (inovacinė) balt.-sl. dial. **eig-/eik-* (t. y. su neasabiliuotu ide. **-g-* resp. **-k-*, plg. pvz. s. v. *ag lo*). Iš čia turime pvz.: a) balt.-sl. **aik-/eik-/ik-* „vibruojant durti ir pan.“ → pr. **aik-ulā* (Žr. *ayculo*), b) balt.-sl. **aig-/eig-/ig-* „vibruojant durti ir pan.“ → sl. **ig-ulā*, taip pat lie. dial. *áig-yti* „badyti, daisyti“ ir kt. (Žr. s. v. *ayculo*).

aytegenis „kleinespecht (der kleine Specht) – mažasis genys“ E 745. Sudurtinis žodis. Sandas *ayte-* = **aita-* (ar **aiti-*), padarytas turbūt iš **ei-* „eiti“ + **-ta-* (ar **-ti-*), reiškė maždaug „apsukrus, greitas“, plg. lie. *ei-kl-ūs* „apsukrus, greitas“ (LKŽ II² 1059 t.), *ei-gl-ūs* „t. p.“ (LKŽ II² 1059), *ei-n-ūs* „t. p.“ (LKŽ II² 1068), taip pat substantyvus *ái-tas* „vaikštikas, nenuorama“ (LKŽ I¹ 36), *eī-tena* „kas greitas“ (LKŽ II² 1069); *ayte-* = **aita-* galėtų būti tiek iš **ai-* (plg. lie. *áitas*, Žr. anksčiau), tiek ir iš **ei-*. Antrasis sudurtinio pr. *aytegenis* sandas *-genis* = *-genis* (ar **-genis*) yra greičiausiai ne vardažodinis (dėl pr. *genix* „genys“, kuris nėra diminutyvas, Žr. s. v.), o veiksmazodinis – iš verb. pr. **gen-*

„mušti, kalti“ (žr. *guntwei*). Vadinasi, pr. **aitagenīs* (= *aytegenis*) reikšmė bus buvusi ne „greitas genys“, o „kas greitai kala“ = „greitakalys“ (nomen agentis), plg. lie. *greitavežys* „kas greitai veža“ Ds, *niek(a)darys* „kas niekus daro“, *varkalys* „kas varį kala“ ir kt.; be to, *aytegenis* galėtų būti ir iš **aitagenas* (plg. *deywis* E iš **deivas*), plg. pvz. lie. *ritmušas* (Būga I 217). Pr. **aitagenīs*, kaip „greitai, apsukriai kalantis“ = „greitai, apsukriai atliekantis savo darbą (genys)“, pagal asociaciją „mažas ↔ apsukrus“ galėjo išriedėti į pr. *aytegenis* „kleinespecht – mažasis genys“. Apie visa tai plačiau žr. Mažiulis ZfSI XIX 215–218 (ten pat ir lie. *aitvaras* „aitvaras“, kildinamas iš **greitai bėgančio*). Taigi prūsai šį genį pavadino pagal jo elgesį („greitai kalantis“), – panašiai kaip ir kitus genius (žr. *cracto*, *melato*). Dėl to hipotezė, siejanti *ayte-* (*ayte-genis*) su s. ind. *étas* „žvilgantis, margas“ (Būga Aist. St. 84; Trautmann AS 297), t. y. hipotezė, kad *aytegenis* reiškęs „margą genį“ (ne elgesio, o spalvos požymis!), yra labai abejotina, – plg. ir Endzelins SV 139. Plg. dar Toporov PJ I 66 t.

aketes „egde (Egge) – akėčios“ E 255 nom. pl. fem. = **akētēs* < vak. balt. (nom. pl. fem.) **akētēs* (**ekētēs*) : ryt. balt. (nom. pl. fem.) **akētjās* (**ekētjās*) > lie. *akėčios* resp. *ekėčios*, la. *ecēšas*. Pirmąkart šio balt. žodžio lytis buvo matyt (balt.) **aketā* (**eketā*) „akėčios“ (nomen collect.) < ide. dial. **oketā* „t. p.“ > germ.-kelt. **oketā* „t. p.“ (> s. v. a. *egida*, ags. *egede*, s. kimr. *ocet* ir kt., – Pokorny I 22), kuris yra turbūt substantyvų virtusi fem. lytis adjektyvo ide. dial. (balt.-germ.-kelt.) **ok-eto-* (plg. s. v. *garian* ir kitur), o pastarasis – sufikso **-eto-* (resp. **-etā-* fem.) vedinys iš ide. **ok-*, plg. gr. *κλειτός* „garsus, garbingas“ (< **κλειF-ετος*), *μεν-ετός* „laukiąs“, s. ind. *pac-atāh* „virtas“ (< **pekH-etos*) ir kt. Kas buvo tas ide. **ok-* (ar adj., ar subst., ar verb.) ir kokią jis turėjo reikšmę, nelengva pasakyti. Patikimiaus spėti, kad jis buvo šaknies verb. ide. **ak-* „durti, badyti“ (žr. s. v. *ackons*) variantas – verb. ide. (dial.) **ok-* „t. p.“, plg. visiems žinomą archetipą ide. adj. **ak-/ok-* „aštrus“ (jo būtent ir įprasta ieškoti balt.-germ.-kelt. ir pan. „akėčiose“, žr. Būga III 382, ME I 565, Trautmann BSW 68, Pokorny

I 22, Kluge 152, plg. Toporov PJ I 67, kitaip — Fraenkel 119), t. y.: jeigu variantas ide. adj. **ak-*, kaip spėju, yra deverbatyvas (žr. s. v. *ackons*), tai ir šis ide. adj. **ok-* gali būti deverbatyvas (žr. dar toliau). Tuomet išeitu, kad tas ide. dial. adj. **ok-eto-* buvo deverbatyvas ir reiškė „tas (ta), kuris duria, bado, duriantis ar pan.“, o deadjektyvinis subst. ide. dial. **oketā* „akėčios“ atsirado maždaug iš **„tai, kas turi dūrimo, badymo ypatybę“* (nomen abstractum) > **„tam tikri dūrikliai, badikliai“* (nomen collect.), plg. (galbūt irgi deadjektyvą) sl. **bar-nā* „akėčios“ (> rus. *бopona* ir kt.): lo. *for-are* „gręžti“ ir kt. (Būga I. c.). Iš minėto ide. verb. **ak-/ok-* „dur(in)ėti, badyti“ bus išsriedėjęs ide. dial. verb. **ak-/ok-* „akėti“ > balt. verb. **ak-* „t. p.“, vėliau perdirbtas į balt. verb. **akē-* „t. p.“ (> lie. *akē-ti* resp. *ekē-ti* = la. *ecē-t*), pagal kuri iš balt. **aketā* „akėčios“ atsirado balt. **akētā* „t. p.“. Šis dėl to, kad sutapo su balt. **akētā* „akėta“ (partic. praet. pass.), tuoj pat buvo perdirbtas į fleksijos **-iā-* vedinį — į balt. **akētīās* „akėčios“ (pl. tantum, fem.), iš kurio turime ryt. balt. **akētīās* (: **ekētīās*) „akėčios“ ir vak. balt. (**akētīās*→) **akētēs* „t. p.“ (dėl **-iā-* → **-ē-* žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.) = pr. *aketes* (E).

ackis „akys“ (nom. pl.), žr. *agins*.

akiwijsti „öffentlichen (öffentlich) — akivaizdžiai“ III 125, [77₁₇] adv.; *ackewijstin* „öffentlichen (öffentlichen) — akivaizdus“ III 125, [77₁₅] adj. acc. sg. (su *-e-* = **-i-*); *ackijwistu* „öffentlich (öffentlich) — akivaizdžiai“ III 113₁₂₋₁₃ [71₃] adv., taisytinas į **ackijwistu* (Trautmann AS 298, Endzelīns SV 139), kuriam, einančiam prieš pat *perarwisku* (žr.), iš pastarojo okazionaliai atsirado *-u* (Endzelīns I. c.; dėl pr. adv. *-u* žr. PKP II 167, išn. 372) vietoj *-i* = adv. *akiwijst-i* (III 125₇). Šis adv. *akiwijst-i* = **akivīst-i* turi inovacinį *-i* ir suponuoja adv. **akivīst-ai* resp. adv. **akivīst-an*, rodantį, kad buvo adj. (nom. sg. masc.) **akivīstas* „akivaizdus“, kurio morfologinis perdirbinys yra adj. (acc. sg.) *ackewijst-in* (III 125₅), — apie visa tai plg. s. v. *ainawīdai*. Pr. adj. **akivīstas* „akivaizdus“ yra hibridas iš lenk. *oczywisty* „t. p.“: lenk. *oczy-* pakeistas į pr. **aki-* (žr. *ackis*), žr. Trautmann I. c., Endzelīns I. c., Toporov PJ I 69. Tokios pat kilmės yra ir lie.

adj. *akivýstas* „smalsus“, adv. *akivýstai* „smalsiai“ (Būga III 362; LKŽ I¹ 59); plg. dar perdirbinį lie. adj. *akyvičnas* „aiškus“ bei adv. *akyvičnai* „aiškiai“ (LKŽ I¹ 59), žr. Skardžius ŽD 293.

aclocordo „leitseyl (Leitseil)“ E 313 = **aklakārdō* (t.y. **aklakārdā*) nom. sg. fem. Galima būtų spėti, kad vok. *leitseyl* „Leitseil“ (E 313) – „vadelės“, o ne „pavadis“: 1) žodis E 313 priklauso tematinei grupei „wayn (Wagen) – vežimas“ (E 294–315), kur turima galvoje taip pat kinkymas (jam reikia ir vadelių!), 2) pavadi galėtų reikšti žodis vok. *czogel* – pr. *nolingo* E 453 (žr. *nolingo*), priklausantis tematinei grupei „seteler (Sätteler) – balnius“ (E 440–453), kur turimas galvoje ne kinkymas, o balnojimas (jam vadelių nereikia!). Bet, rodos, geriau manyti, kad: 1) žodis vok. *czogel* „Zügel“ E 453 reiškė ir pavadi, ir vadeles (pavadis = „trupos vadelės“, o vadelės = „ilgas pavadis“) – tai, ką ir dab. vok. *Zügel* („pavadis; vadelės“), 2) žodis vok. *leitseyl* „Leitseil“ E 313 reiškė atsają (*atsajā* = „Band, das die Achse mit der Gabeldeichsel verbindet“), – vežimas traukiamas ienomomis (E 311), o atsajomis jis valdomas [plg. vok. *leit(seyl)* E 313: *leiten* „valdyti“!]. Pr. *aclocordo* = **aklakārdā* (*-ār-balsio pailgėjimas – dėl cirkumflekso) yra turbūt iš **arklakardā* < **artilakardā* su disimiliaciškai išnykusiu pirmuoju *-r- (**artla-* > **arkla-* → **akla-*), plg. lie. *arklāvirvė* „įtvara, ark-lavadžios – tam tikra drūta virvė“ (LKŽ I¹ 246) > *aklāvirvė* „t. p.“ (LKŽ I¹ 61), *kiņmgrauža* (LKŽ V 843) > *kiņmgrauža* (LKŽ V 801) ir kt. Pr. **akla-* (= *aclo-*) < **arkla-* < **artla-* (o gal pr. *aclo-* tiesiog taisytinas į **atlo-* = **atla-* < **artla-*?) turbūt yra tai, kas ir [balt. **artla(n)* >] lie. *ārklas*, la. *ařkls*, [sl. **ord-lo* >] s. sl. *ralo* ir kt. Pr. **-kardā* (= *-cordo*) galėtų būti identiškas su lie. *kardā* „iš kai kurių medžių žievės daroma juosta, vartojama kam pinti; karna“ (LKŽ V 271), plg. tos pačios reikšmės ir tos pačios šaknies lie. *karnā* (LKŽ V 299 t.); dėl šių dviejų lie. žodžių, kurie giminiuojasi matyt ir su pr. *kir-no* (žr.), etimologijos žr. s. v. *birgakarkis*. Taip galvojant, pr. **aklakardā* < **arklakardā* (**artilakardā*) iš pradžių galėjo reikšti „lie. **arklakardā*“, t. y. „arklo karninę virvę (juostą)“, vėliau, – „stiprią virvę (juostą)“, vartojamą ne vien arklui ar jo įkinkymui, bet ir pvz. vežimo

(Wagen) atsajoms. Prie pastarosios reikšmės atsiradimo galėjo prisidėti ir desemantizacija: kai pr. **arklakardā* (< **artlakardā*) išvirto į **aklakardā* (= *aclocordo*), šitoks pr. **akla-* (**atla-*) nebeteko semantinio ryšio su pr. **arklan* (**artlan*) „arklas“. Apie visa tai plačiau žr. Mažiulis ZfSl XIX 218 tt. Mažiau patikimos yra kitokios pr. *aclocordo* etimologijos. Bezenbergerio (BB XXIII 311) siūlytu šio sudurtinio pr. žodžio kilmės aiškinimu pagrįstai abejojo Endzelynas (SV 139), kuris pats, remdamasis Pottu (KSB VI 112 t.) ir Nesselmannu (AM VI 319), manė, kad *aclo-* esąs taisytinas į **auclo-* (Endzelins I. c.); o sandą *-cordo* Endzelynas (kaip ir pvz. Trautmann AS 298) laikė skolininiu. Tačiau ir tokia etimologija yra abejotinos vertės, nes, pirma, pr. *-cordo* gali ir nebūti skolinys (žr. anksčiau), antra, pr. *aclo-* taisyti į **auclo-* neturime pamato. Tiesa, Endzelynas (I. c.), vesdamas *aclo-* iš **auclo-*, remiasi pr. *awilkis* E 472, kildinamu iš **auvilkis*. Betgi pastaruoju atveju pr. **-u-* buvo prieš **-v-* (= *-w-*), o ne prieš sprogstamąjį priebalsį (**-k-*)!

accodis „rochloch (Rauchloch) – aukštinis, dūmalaidė“ E 214, kuris skaitytinas **atkadīs* arba **atkad^ls* < **-das* (nom. sg. masc.): a) *-cc-* taisymas į *-tc-* = pr. **-tk-* nėra konjektūra, b) raidė *o* po guturalių ir labialių neretai perteikia pr. **ā* (= **o*). Tačiau **accodis** įprasta skaityti **atkōdis*, jo **-kōd-* siejant su s. sl. (ir kt.) *kad-iti* „(iš)rūkyti“ ir pan. (žr. Trautmann AS 298 ir liter., Endzelins SV 139 t., Toporov PJ I 70); bet šitoks **accodis** etimologijos aiškinimas nėra patikimas (plg. ir Endzelins I. c., ypač Toporov I. c.) dėl to, kad jis darybiškai (vadinasi, ir semantiškai) nėra pagrįstas. Pr. **accodis** iš tikrųjų reikia skaityti ne **atkōdis* (plg. ir PKP II 266), o **atkadīs* (žr. anksčiau), kuris laikytinas fleksijos vediniu iš adj. **atkada-* (plg. pvz. lie. *sausis* „sausumas“ ← adj. *sausas*), o iš jo masc. lyties turėtume ir subst. **atkadas* (jeigu **accodis** traktuotume kaip **atkadas*, žr. anksčiau). Kaip pvz. lie. adj. *ātlapas* „palaidas, nesusegtas, atlėpęs“ (iš jo ir lie. subst. *ātlapas* bei *ātlapa* – LKŽ I² 393 t.) suponuoja lie. verb. *atlep-*, taip ir pr. adj. **atkada-* suponuoja pr. verb. **atked-* (žr. toliau; plg. ir s. v. *ennoys*). Su šiuo pr. subst. → adj. (: verb.) pagal darybinį bei semantinį modelį visiškai sutampa adjektyvinės

kilmės lie. substantyvai (tokią jų kilmę rodo masc. bei fem. lyčių dial. „dubletai“): *ātdvasis* „at(si)kvėpimas“ (plg. pr. subst. **atkadīs*) bei *ātdvasē* (fleksijų vediniai iš adj. **atdvasa-* „at(si)kvėpiantis“: verb. *at-dves-*), minėtasis (subst.) *ātlapas* (plg. pr. subst. **atkadas*, žr. anksčiau) bei *ātlapa* (iš adj. *atlapa-*: verb. *at-lep-*), *ātramas* ir *atrama* (iš adj.: verb. *at-rem-*) ir kt. (žr. LKŽ I² s. v. v.), taip pat (su kitais praef.) *ītvaras* bei *ītvara* (iš adj.: verb. *ī-tver-*), *prienaras* bei *prienara* (iš adj.: verb. **prie-ner-*) ir t. t. (žr. LKŽ s. v. v.). Tokie lie. substantyvai – jais vartę (bent jau pirmąkart jų tipas) adjektyvai, turintys šaknies balsį *-a-* (ne *-o-* < **ā-*!), savo modeliu yra archaiški, plg. pvz. gr. διαφορος (masc., fem.) „įvairus“ (sc. „skirtingai nešantis“ adj.: verb. δια-φερ-), συμφορος (masc., fem.) „naudingas“ (sc. „sunešantis“ adj.: verb. συμ-φερ-), (subst.) ἀπόστολος „pasiuntinys; siuntimas“ bei ἀποστολή „pasiuntimas“ (iš adj.: verb. ἀπο-στέλ-) ir kt. Taigi reikia manyti, kad pr. adj. **atkada-* suponuoja pr. verb. **atked-*, t. y. **ked-*. Šitas pr. **ked-* bus reiškęs „skelti, skilti“ = „skleisti(s)“ = „skirti(s) darant tarpą“ (dėl lie. *skleisti* „skirti darant tarpą“ žr. LKŽ XII 974 s. v. 5. *skleisti*). Jo artimiausi giminaičiai – lie. *ked-ėti* „retėti, rigzti (kalbant apie austą ar ner tą daiktą)“ (< **skirtis*, *skleistis*“), *ked-ėnti* „prieš karšimą pašyti (apie vilnas)“ (sc. „išskirstyti“) ir kt., taip pat lie. *sked-ėrva* „medžio atplaiša“ ir kt. (žr. Urbutis BEE 82 tt.). Kaip pvz. lie. *tekėti* yra vedinys iš balt.-sl. **tekti* „bėgti“ (> la. *tekt* „t. p.“, rus. *мечь* ir kt.), taip ir lie. *kedėti* suponuoja balt. -sl. **kesti* (: **ked-*) „skelti, skilti; skirti(s), skleisti(s)“, t. y. balt.-sl. **(s)kesti* [: **(s)ked-*] „t. p.“ (plg. Urbutis l. c.), greta kurio bus buvęs ir balt.-sl. **(s)kasti* „t. p. (intensyviai)“ [plg. balt. **besti* „besti“: **basti* „t. p. (intensyviai)“, žr. s. v. *embaddusisi*]. Iš balt.-sl. **(s)ked-* „...skleisti(s)“ yra sl. **kēda* > sl. **čadъ* „smalkės, dūmai“ (< **„tai, kas sklaidosi, sūkuriuoja“*, plg. ide. **dhūmo-* „dūmai“ < **„besisklaidantis dalykas“*), o iš balt.-sl. **(s)kad-* „...skleisti(s)“ – sl. **kaditi* „(iš)rūkyti“ (plg. lie. *rōdyti* – iš *rāsti*) < < **„daryti, kad sklistų (dūmai)“*; plg. lie. (Ds) pasakymą: *suknėlė iškedėjus – kaip dūmas*. Iš balt.-sl. **(s)kad-* [ar *(s)ked-*?], tiksliau, iš vak. balt. **atkad-* „atskleisti“ = **„atskir-*

ti darant tarpą“ buvo išvestas adj. **atkada-* „atskleistas, atskleidžiamas“ → subst. pr. **atkadis* „atskleidimas“ > „tam tikra anga, skylė“ = *accodis* „aukštinis, Rauchloch“. Balt.-sl. **(s)ked-* „skelti (skilti) ir kt.“ < ide. **sked-* „t. p.“ (> gr. σκεδ-άννυμι „skeliu“ ir kt.) yra determinatyvo **-ed-* išplėstas ide. **sk-*: **sek-* „kirsti, skelti“ (plg. Pokorny I 918 t.), apie jo kitokius vedinius baltų ir kt. kalbose žr. Urbutis BEE 68–84.

ackons „grane (Granne) – akuotas“ E 277 nom. sg. masc.

Jo etimologizavimą sunkina tai, kad *ackons* gali būti skaitomas įvairiai – **akans* (pr. **a* po guturalių ir labialių neretai rašomas raide *o*) arba **akōns*, **akāns* (t. y. **akōns*) ir net **akuns* (pr. **u* neretai rašomas raide *o*); atrodo, kad iš tų skaitymų mažiausiai patikimas yra *ackons* = **akuns* (šitaip ir nėra niekas skaitęs). Visuotinai priimtą nuomonę, kad *ackons* segmentas *-ons* yra sufiksiniis (sufiksiniis-fleksiniis), matyt reikia laikyti geresne už tokį spėjimą: tas segmentas, jį skaitant **-ans*, gal yra *o*-kamienio subst., apie kurį žr. toliau, acc. pl. fleksija (plg. pvz. *ausins* E 83 acc. pl., žr. s. v.)? Visai aiškus dalykas čia yra tik tai, kad *ackons* „akuotas“ savo šaknimi **ak-* giminiuojasi su lie. *ak-uotas* „Granne“ = la. *ak-uōts* (*-uōts*) „t. p.“, lie. *ak-stis* (*ak-štis*) „smailus daiktas; iešmas“ (*āk-stinas* „Stachel“) = la. *ak-sts* „akstinas, smailus daiktas“ = sl. **ostb* (> rus. *осць* „smailus daiktas, akuotas“ ir kt.), go. *ahs* „varpa“, *ahana* „pelai“, lo. *acus* (*-eris*) „pelai“, gr. *ἄκων* „smailuma, akstinas“, *ἄκων* „pelai“ (< **aksnā*) ir kt., *ἄκρος* „smailus“, lie. *ak-muō* ir kt., taip pat (su asibiliuotu ide. **k*) lie. *aš-trūs*, *āš-menys* „Schneide“, s. ind. *aś-man-* „akmuo“ ir kt. (Pokorny I 18 tt.), – visi jie suponuoja ide. **ak-*, kurį įprasta laikyti adjektyvu „aštrus, smailas“ (pvz. Pokorny I c.). Yra duomenų, leidžiančių galvoti, kad šis ide. **ak-* buvo ne adj., o verb., kurio reikšmė – maždaug „durėti, badyti“, pvz. žodžio balt.-sl. **akstis* „akstinas ir pan.“ (> lie. *akstis* ir kt., žr. anksčiau daryboje (sufikso **-sti-* deverbatyvas!) aiškiai prasišviečia verb. balt.-sl. **ak-* „durėti, badyti“ (plg. Būga III 382) < verb. ide. **ak-* „t. p.“ (žr. dar s. v. *aketes*).

Iš anksčiau minėtų keturių šio pr. *ackons* skaitymo variantų tikamiausiais laikytini, kaip įprastai ir daroma, turbūt šie: **akans*

arba **akōns*, žr. Trautmann BSW 5, Būga III 382, Endzelīns SV 140, Skardžius ŽD 349, Toporov PJ I 70 t. Tiesa, K. Būga rašė: „Prūsiškasis akuoto vardas tesiskiria [nuo lie. *akúotas* = la. *akuōts*. – V. M.] viena tik galūne: *ackons*, kas būtų lietuviškai **akuonis*“ (Būga III 384). Vadinas, K. Būga (jį sekdamas, ir Toporov l. c.) iš *ackons* skaitymo varianto **akōns* atstatė pr. **akōnis*. Toks atstatymas yra dvigubai nepagrįstas: 1) jeigu būtų buvęs pr. **akōnis*, tai jis E žodynyje būtų parašytas ne *ackons*, o **ackonis*, 2) lie. *akúo-tas* = la. *akuō-ts* < **akō-* negali eiti argumentu, kad pr. *ackons* turi **akō-* (pr. žodis nuo lie.-la. žodžio smarkiai skiriasi darybiškai!); dėl pastarosios priežasties ir pati prielaida *ackons* = **akōns* yra labai rizikinga. Taigi lieka manyti, kad patikimiausias iš visų minėtų keturių *ackons* skaitymų yra *ackons* = **akans*. Subst. **akans* < **akana-* „akuotas“, daug kuo primenantis go. *ahana* „pelai“, gr. *ἀκόνη* „galąstuvas“ ir pan., yra savarankiškas vak. baltų darinys. Jis kildintinas iš adj. vak. balt. **akana-* „duriantis, smailus“, kuris yra sufikso **an-* vedinys greičiausiai iš *o*-kamienio subst. vak. balt. **aka-* „duriantis, smailus dalykas“, plg. lie. *vařg-anas* „vargingas“ (: *vařgas*), *rūk-anas* „miglotas“ (: *rūkas*) ir kt. (Skardžius ŽD 226 t.). Iš to paties subst. balt. **aka-* „duriantis, smailus dalykas“ tik su kitu sufiksu buvo padarytas ir ryt. balt. adj. **ak-ōta-* „duriantis, smailus“ → subst. **ak-ōta-* „akuotas, Granne“ > lie. *akúotas* = la. *akuōts* (plg. Būga III 384 t., Skardžius ŽD 349). Tas subst. balt. **aka-* yra fleksinis vedinys iš verb. balt. **ak-* „durti, badyti“ < ide. **ak-* „t. p.“, plg. pvz. gr. *ἄκνη* „smailuma, smaigalys“ – fleksijos **-ā* vedinį (deverbatyvą).

ālgas „lohns (des Lohnes) – algos“ III 87₁₈ [55₂₈] (= *algos* VE 37₁₆ gen. sg.), III 89₉ [55₃₅] (= *algos* VE 38₂) gen. sg.: lie. *algà*, la. *ālga* „t. p.“, galbūt ir s. ind. *arghāḥ* „kaina, vertė“, gr. *ἀλφή* „pelnas“ ir kt.; žr. Walde-Pokorny I 91, Endzelīns SV 140, Mayrhofer I 50, Fraenkel 7, Benveniste Vocab. I 129 tt., Toporov PJ I 72. Nuo gr. *ἀλφή* žodį balt. **algà* atskiria Būga, siedamas jį su lie. *eļg-tis*, *eļg-eta*, la. *elg-ties* „prašyti, elgetauti“ ir kt. (Būga II 250 t.); plg. ir Fraenkel l. c., Frisk I 81 (gr. *ἀλφή* laikomas savarankišku vediniu).

algenikamans, žr. *deināalgenikamans*.

*aliskans, žr. *abskande*.

alkīnisquai „kummer (Kummer)“ III 105₁₁ [65₂₉] = **alkīnisk^oai* dat. sg. fem.; čia *sen alkīnisquai* „mit kummer“ atitinka *wargei* VE 50₁₉ [= *vargiai* adv. ar *vargè* (loc. sg.) su pridėtu -i iš sekančio *isch*]. Originalo žodis *kummer* reiškė turbūt „vargą, sunkią padėtį“ (plg. Paul DW 353), o pr. **alkīnisku* < *-ū < *-ā (nom. sg. fem.) — „alkanumą, neturėjimą ko valgyti“ → „sunkią padėtį, vargą“, plg. lie.: *kaĩ vālgyt’* yr, *taĩ dā ne vaĩgas* Ds.; šitaip reikia galvoti dėl to, kad pr. subst. (fem.) < adj. (fem.) **alkīnisku* yra sufikso -isk- vedinys iš adj. pr. *alkīns*, reiškusio matyt „alkanas“, žr. *alkīns*.

alkīns „nüchtern (nüchtern)“ III 87₂ [55₁₁] adj. nom. sg. masc. Originalo žodis *nüchtern* yra iš 1 Timotheus 3, 2, kur jis atitinka gr. νηφάλιον (acc. sg.) „blaivus, negirtas, negėręs“ = lo. *sobrium* (acc. sg.) „t. p.“. Tą pačią vietą Vilentas verčia žodžiu *pagiringas* (VE 37₂), kuris irgi reiškia „blaivus, negirtas, negėręs“ (žr. ir LKŽ IX 85). Bet iš to nesinorėtų daryti išvadą, kad pr. *alkīns* reiškė „blaivus, negėręs“ [tam prieštarauja etimologija (Endzelīns SV 140), žr. toliau]. Čia kaltas yra pats originalo *nüchtern*, kuris adverbiskai reiškė „nevalgiusiai, tuščiomis“ (plg. dab. vok. adv. *nüchtern* „t. p.“), o adjektyviškai — „negėręs, blaivus“ [plg. dab. vok. adj. *nüchtern* „t. p.“, bet — vok. *auf nüchternen Magen* „ant tuščio (nevalgius ir negėrus) skrandžio“ ir pan., plg. dar Paul DW 439], plg. Toporov PJ I 75. Dėl vertėjo (t. y. Abelio Vilio ar jo pagalbininko Pauliaus Mėgoto) kaltės matyt buvo pasigauta ne vok. adj. *nüchtern* „blaivus, negėręs“, o vok. adv. *nüchtern* „nevalgiusiai“, bet išversta ne adverbiskai, o adjektyviškai — žodžiu (adj.) pr. *alkīns* „nevalgęs, alkanas“ (PKP II 173, išn. 405). O gal ir pats *alkīns* reiškė ne tik „nevalgiusį, alkaną“ (pagrindinė reikšmė), bet ir „negėrusį (nieko negėrusį)“, t. y. jis galėjo reikšti „nevartojusį jokio (nei valgomojo, nei geriamojo) maisto“ (valgomas maistas yra, aišku, pagrindinis), plg. lie. *ālk-ti* „trokšti valgyti“ ir la. *ālk-t* „trokšti gerti“ (ME I 68). Vadinasi, šiaip ar taip reikia manyti, kad *alkīns* reikšmė, bent jau pagrindinė, yra buvusi „alkanas, nevalgęs resp. geidžiantis (trokštantis) valgyti“. Šis

pr. žodis ir tos pačios reikšmės lie. *álkanas*, la. *álkans* turi šaknį *alk-*: lie. *álk-ti* „alkti, geisti valgyti, geisti“, la. *álk-t* „geisti geriti, geisti, ilgėtis“ (ME I 68), sl. **olk-* (>s. sl. *lak-ati* „geisti valgyti“, lenk. *lak-nąć* „t. p.“ ir kt.), galbūt s. v. a. *ilgi* „badas“ (žr. Trautmann AS 298, BSW 6 t., Būga III 412, Endzelīns SV 140, Fräenkel 8 (ir liter.), Vasmer II 452, Toporov l. c.); ir prūsai bus turėję verb. **alk-tvei* „alkti“. Pr. *alk-īns* „alkanas“ = **alk-īna-* yra sufikso **-īn-* (žr. dar *gurīns*) vedinys iš nomen — gal iš adj. pr. **alka-* (ar **alku-*) „t. p.“ [plg. la. dial. *tuv-īns* „artimas“ (← adj. *tuv-s* „t. p.“) ir pan.] ← verb. pr. **alk-* „alkti“ arba tiesiog iš verb. pr. **alk-* „t. p.“ [plg. adj. la. dial. *tur-īns* „pasiturintis“ (← *tur-ēt* „turėti“) ir pan.]; dėl tokios darybos plg. Endzelīns LVG 319, Skardžius ŽD 268. Dėl lie. *álk-a-nas* = la. *álk-ans* darybos (sufiksas *-an-*) žr. Endzelīns LVG 293 t., Skardžius ŽD 227. Žr. dar *alkīnisquai*.

*alktvei, žr. *alkīns*.

alkunis „elboge (Ellenbogen) — alkūnė“ E 110 nom. sg. = (jo-kamienis) **alkūnīs* (ar **alkūn's* < **alkūnas*, t. y. o-kamienis): lie. *alkūnė* resp. *elkūnė* (*elkūnė*), *alkūnas* (*elkūnas*) „t.p.“ (žr. LKŽ s.v.v.), la. (ryt.) *ēlkūne* „t.p.“ (Endzelīns SV 140), *ēlkuone* „t.p.“, *ēlkuonis* „linkis, alkūnė“, *ēlkuons* „t.p.“ (ME I 567 t.). Čia la. *-uon-* yra matyt vietoj senesnio **-ūn-* (plg. pvz. la. *pērkuūns* „perkūnas“, *pērkuūnis* „t.p.“, *pērkuūns* „t.p.“ ir net *pērkauns* „t.p.“, *pērkaunis* „t.p.“ — su *-uon-* resp. *-aun-*, apofoniškai pakeitusiu senesnę *-ūn-*, žr. s.v. *percūnis*). Ši ekskliuzyviai baltiška „alkūnė“ gali būti substantyvais virtęs tokio adjektyvo balt. **„tas (ta), kam būdingas linkis, (su)linkimas“* a) o-kamienis ir iš jo išvestas b) jo-kamienis resp. c) ē-kamienis dial. variantas: a) adj. **alkūna-/elkūna-* (→pvz. lie. subst. *alkūnas/elkūnas*) ir b) adj. **alkūnīa-/elkūnīa-* (→pvz. la. subst. *ēlkuonis*) resp. c) **alkūnē-/elkunē-* (→pvz. lie. subst. *alkūnė/elkūnė*), plg. pvz. lie. adj. *saldūnas* „saldinis“ ir adj. *saldūnis*, -ė „t. p.“ (LKŽ XII 70). Tų variantų pamatinis adj. balt. **alkūna-/elkūna-* yra sufikso vedinys galbūt iš u-kamienio subst. (neutr.) balt. **alku/elku* „linkis, linkimas“ = sl. **alku* „t.p.“ → **olkō-t-* „alkūnė“ (>s.sl. *lakō-tb* ir kt.). Manychiau, kad šis balt.-sl. **alku/elku*

yra substantyvų virtusi neutr. lytis *u*-kamienio adj. balt.-sl. **alku-/elku-* „lenktas, (su)linkęs“ – fleksijos vedinio iš verb. balt.-sl. **alk-/elk-* „lenkti, linkti“ (plg. pvz. s.v. *arrien*); iš jo panašiai galėjo atsirasti ir *o*-kamienis adj. balt.-sl. **alka-/elka-* „lenktas, (su)linkęs“ → subst. la. *ēlks* „vingis, kampas“ [galbūt ir la. *ēlks* „stabas, dievaitis“, lie. *alkas/elkas* „t.p. ir kt.“ (lie. *alkā* „t.p.“ būtų iš *ā*-kamienio adj. balt.-sl. **alkā-*) ir pan., plg. Toporov PJ I 72–74]. Balt.-sl. verb. **alk-/elk-* „lenkti, linkti“ <ide. dial. **el-k-* „t.p.“ turi formantą **-k-* ir suponuoja ide. **el-* „t.p.“ (žr. dar s.v. *alode*) → go. *al-eina* „uolektis“, s. air. *uilenn* „kampas“, bret. *ilin* „alkūnė“ (<**ol-īnā*), lo. *ulna* „alkūnės kaulas“ (<**ol-inā*) ir kt. (Pokorny I 307 tt., Toporov l.c. ir liter.). Žr. dar *woaltis*.

Alna 1251, **Ahne** 1308, **Alle** 1415 (Gerullis ON 9) up., įtekanti į *Priėglių* „Pregel, Пегероля“ (žr. *Pregora*) prie *Vėluvos* „Wehlau, Знаменск“ (žr. *Velowe*). Dk. (1251) **Alna** (su fleksija lo. -al) bei (1308) **Ahne** (su vok. -e!) nerodo, kokio kamiengalio čia turime pr. hidronimą. Greičiausiai jis buvo *ā*-kamienis – pr. **Alnā* [tikslus jo užrašymas būtų dk. (1251) **Alno*], kuri lietuviai vadino *Alnà* (LUEV 219), lenkai perdirbo į *Łana* (iš čia rus. *Лана*), vokiečiai – į *Alle*; plg. dar vok. *Allenstein* (>lenk. *Olsztyn* „Olštynas“), kuris yra gal iš pr. **Alnā-stab-* (ar **Alnās-stab-*) „Agnos akmuo ar akmenys“ (pr. *stabis* „Stein – akmuo“, žr.) arba iš pr. **Alnās-tein-* „Agnos užutekis“ (dėl galimo pr. **tein-* „užutekis ar pan.“ žr. Būga II 628 t.). Pr. **Alnā*=jotv. **Alnā* (>lie. *Alnà* Lzd., žr. Būga III 415) yra turbūt iš **-* „besilankstanti, bevingiuojanti“ – sufikso **-nā* (adj.) vedinsys iš (balt.=) ide. **e/ol-* „lenkti (linkti)“ (dėl jo žr. s.v.v. *alkunis*, *alode*), plg. Būga l.c. Ši vak. balt. **Alnā* vesti iš „tekančioji“ (su balt. **e/al-* „tekėti“ <ide. **e/ol-* „t.p.“, plg. Būga l.c.) yra galbūt mažiau patikima. Bandytas jį laikyti gyvūniniu vietovardžiu (pvz. Gerullis l.c., Toporov PJ I 77 t. ir liter.), man rodos, yra nepagrindžiamas (plg. Vanagas HŽ 40 ir liter.). Dėl pr. *Alna* žr. dar s.v. *Elbinc*.

alne „tyer (Tier) – žvėris“ E 647=**alnē* nom. sg. fem. Dėl lie. *ėlnė* „Hinde (Hindin)“ (ir pan.) ir pr. *swir-ins* „žvėris, Tier“

(III, acc. pl., žr.) norėtuši galvoti, kad pr. *alne*, kuriuo verčiamas vok. *tyer* (E), reiškė ne „žvėrį“, o „elnę“ (pvz. Toporov PJ I 77, plg. Endzelīns SV 140). Tiesa, vok. *tyer* (E) galėjo reikšti ir „elnę, Hinde“, bet jo pagrindinė reikšmė buvo aiškiai „žvėris, Tier“, plg. v.v.a. *tier* „Tier, bes. wildes Tier (spez. das Reh, Damwild, Hinde)“ (Lex 226). Kad *tyer* E 647 pagrindinė reikšmė buvo „žvėris“, rodo ir pats E kontekstas: čia *tyer* yra užvardinamasis žodis – pirmasis teminėje žodžių grupėje E 647 – 670, kurioje sudėti pavadinimai žvėrių – laukinių, o ne ir naminių (tam yra semantinė grupė E 671–686). Vadinasi, vok. *tyer* E čia pavartotas ne reikšme „animal=apskritai gyvulys“ (kaip manė Trautmann AS 298 ir liter., plg. Endzelīns SV 140), o reikšme „Tier (wildes Tier!) = žvėris“. Pr. *alne* E negalėjo reikšti „elnę, Hinde“, svarbiausia, dėl to, kad šiam reikalui buvo žodis pr. (E) *glumbe* „elnė, Hinde“ (plg. ir Trautmann AS 298 ir liter.). Vadinasi, lieka tik viena išvada: *alne* E reiškė ne „elnę, Hinde“ ir ne „elnę bei gyvulį“ (kaip spėjo Endzelīns l.c.), o „žvėrį, Tier (= *tyer* E 647)“. Tačiau *alne* E = **alnē* „žvėris“ yra, be abejo, iš senesnio pr. **alnē* < **elnē* „elnė, Hinde“ (= lie. *álnė* resp. *élnė*), greta kurio bus buvęs dar pr. **alnīs* < **elnīs* < **elnjas* „elnias, Hirsch“ (= lie. *álnis* resp. *élnis* ir *álnias* resp. *élnias*, la. *álnis*), plg. šių aiškiai bendrabaltiškų žodžių giminaičius: sl. **alnī* „elnė“ (> lenk. *łani* ir kt.) ir sl. **elen-* „elnias“ (> s. sl. *jelenb* ir kt.); pastarojo skirtumas nuo balt. **eln-* (**el-njas*) yra apofoniškas. Vėliau pr. šnektose – tose, kurias atstovauja E, „elniui“ ir „elnei“ atsirado kiti pavadinimai: žodis **ragingīs* „raguotasis“ virto į *ragingis* „elnias“ (žr.) ir žodis **glumbē* „beragė“ – į *glumbe* „elnė“ (žr.). Dėl to senieji pr. **alnīs* „elnias“ ir **alnē* „elnė“ turėjo išnykti, tačiau žodis **alnē* (ne **alnīs*, žr. toliau) išliko, nes išsiplėtė jo reikšmė – iki „žvėris“ [plg. (reikšmės susiaurėjimą) ags. *déor* „žvėris“ > dab. angl. *deer* „elnias“], plg. lie.: *jo namaī miškē*, – *teip ir gyvėna su stirnom* Ds (šiam posakyje *stirnos* reiškia ne vien „stirnas“, bet ir apskritai „žvėris“). Galbūt ir pats vok. (E) *tyer* „žvėris; ... elnė“ (žr. anksčiau) turėjo šiek tiek įtakos (tačiau ne lemiamos!) virtimui pr. **alnē* „elnė“ > „žvėris“. Šitaip atsitikus E šnektose,

naujasis žvėries pavadinimas, t.y. **alnē* (= *alne* E) „žvėris“ išstūmė senąjį bendrabaltišką **zvēris* „žvėris“ (= *swir-ins* III, žr.). Iš to, kas pasakyta, nebesunku daryti išvadą, kad pr. katekizmų (bent jau III) šnektose (jos turėjo **zvēr- > *zvīr- = swir-ins* „žvėris“!) bus egzistavęs **alnē* (ar **alnī > *-i*) „elnė“ (ne „žvėris“!), vadinasi, – ir **alnīs* „elnias“. Kad naujuoju E šnektų žvėries pavadinimu pasidarė ne pr. **alnīs* (masc.!), o pr. **alnē* (fem.!), buvo kaltas pats pr. **zvēris* „žvėris“ (fem.!), prie kurio savąja gimine prisiderino jo pakeitėjas – naujasis E šnektų „žvėris“. Kitaip sakant, tas faktas, kad „žvėris“ yra **alnē* E (o ne **alnīs* E), minėta prasme gana aiškiai rodo, kad senovinis pr. **zvēris* „žvėris“, bent jau E šnektose, yra buvęs fem. (o ne masc.), žr. dar *swīrins*. Šio balt.-sl. **el(e)n-* (resp. **aln-*) artimųjų giminaičių randame armėnų (*el*, gen. *elin* „elnias“), graikų (ἐλᾱφος „elnias, -ė“ < **elḡ-*, gal ir ἐλλῶς „elniukas“ < **ēlν-oc*), kelt. (pvz. kimr. *elain* „elnė“ < **elānī*); apie visa tai plačiau bei tolimesnę šių žodžių etimologiją žr. Pokorny I 303 t., Frisk I 483 t., Toporov l.c. Primintina, kad n.v.a. *Elen* „briedis“ yra skolinys iš lietuvių kalbos (žr. pvz. Paul DW 153), bet turbūt ne iš prūsų.

aloade „haspe“ E 541. Originalo žodžio – vok. *haspe* reikšmę įprasta aiškinti: „Türband, mittels dessen die Tür in die Angeln gehängt wird“ (Bezenberger BB XXIII 297; Trautmann AS 299; Endzelīns SV 140, Fraenkel 120, Toporov PJ I 78). Taigi *aloade* būtų „vyris (durims į staktų kengės įstatyti)“. Bet Endzelynas (l.c.) priduria, kad *haspe* (E 541), esantis tarp *kethe* (E 540) ir *vesser* (E 542), galėtų reikšti dar ir „Türangel“, „Krampe“, „Klinkhaken“, „Garnwinde“. Būga III 429 *aloade* „haspe“ reikšmę aiškina lietuvišku *sukaviėlas*, bet jo reikšmės taip ir nenurodo. Lie. *sukaviėlas* iš tikrųjų turi ne vieną reikšmę: 1) „sukamoji durų skląstis“ Alks, Dbk, Kp, Ln, Rk, Slk, 2) „vyris“ Užp, Lp, 3) „bėgūnas (durų)“ Sl, 4) „grandinės sukutis (kuriuo ji gali suktis nesusisukdama)“ Ds, Sv, 5) „įrankis virvėms vyti“ Kp, Rk [plg. dar: *sukavỹlas* „įrankis vyti sukti“ Švnčn, „kiaulės snukiui bruzgulis, kad nežviegtų skerđžiama“ Lkm, Slk, Trgn], 6) „baslys (lede), prie kurio pritvirtinta kartis

su rogutėmis“ Tršk, 7) „sukčius“ Rk. Minėtam reikalui Būga (III 429) *sukaviēla* pavartojo turbūt antrąja arba pirmąja reikšme; šitaip *aloade* „haspe“ būtų „vyris“ ar „sukamoji skląstis“. Galima spėti, kad *aloade* iš tikrųjų verstinas žodžiu lie. *sukaviēlas*, bet galbūt jo ketvirtąja reikšme – „grandinės sukutis“; plg. ir tą faktą, kad *haspe* (E 541) eina po *kethe* „grandinė“ (E 540). Iš to, kas pasakyta, matome, kad *aloade* „haspe“ reikšmę nelengva nusakyti, o dėl to sunku paaiškinti ir pačią šio pr. žodžio etimologiją. Pr. *aloade* = **alv·dē* galėtų būti iš **alvo·dē* = **alvādē* ar iš **alvadē* (plg. Endzelīns l.c.). Dėl to jį galima būtų gretinti su lie. *elvédē* (ar -ve-?) „sūpuoklių kartelė“ (tik iš Miežinio žodyno, žr. LKŽ II² 1127), la. *elvede* „tam tikra vytis sieliui rišti“ ME I 569, be to, – su lie. *alvytā* bei *alvytē* „susukta vytis kam rišti“ (LKŽ I² 115) resp. *alvytōs* „sūpuoklės, jų kartelės“ l.c., *elvytōs* „t.p.“ (LKŽ II² 1127) bei *alvytēs* „sūpuoklių kartelės“ (LKŽ I² 115). Žr. Bezzenberger l.c., Trautmann l.c., ME I 569 (ir liter.), Būga III 429, Endzelīns l.c., Fraenkel l.c. Visais tais atvejais suponuotina ta pati šaknis balt. **alv-/elv-*, išplėsta sufiksų pr. *-ād- (ar *-ad-), lie.-la. -ēd- resp. -īt-, dėl jų žr. Skardžius ŽD 100 resp. 356 (*mazg-yt-ē* ir kt.). Ši balt. **alv-/elv-* galėtų būti balt. **alu-/ehu-* „lenktas, (su)linkęs“ (adj.) ar „linkis, linkimas“ (subst.) – fleksijos vedinys iš verb. balt. **al-/el-* „lenkti, linkti“ (plg. balt. subst. resp. adj. **alku-/elku-* kilmę s.v. *alkunis*) < ide. **el-* „t.p.“ (dėl jo žr. taip pat s.v. *alkunis*), su kuriuo sieti pr. *al-oade* ir kt. yra linkęs ir Fraenkel l.c. (ir liter.). Šitaip galvojant, išeitų, kad pr. *aloade* = **alv·dē* < **alvo·dē*, t.y. **alv-ādē* buvo „sukavielas“ = „grandinės sukutis“ (žr. anksčiau), kitaip sakant, – „besilankstantis resp. lankstus daiktas“. Iš „lankstymosi ar lankstumo“ bus atsiradę ir minėti la. *elv-ede*, lie. *alv-ytā* ir kt. (žr. anksčiau).

altari III 73₉ [47₂₉] junginyje *steisei altari* „des Altars – to altoriaus“. Yra dar *altars* III 73₁₄ [47₃₃] junginyje *steise altars* „des Altars – to altoriaus“. Forma *altari*, anot Trautmanno (AS 299), esanti nom. sg. vietoj gen. (ar acc.) sg. Pagrįstai nurodydamas, kad po *steisei* sunku laukti nom., Endzelynas (SV 140) manė, kad *altari* arba esanti lo. *altarium* forma gen. sg., arba

taisyтина į *altarī* = **altarin* (acc. sg.). Patikimesnis yra taisymo atvejis, bet ir čia yra abejotinų dalykų. Endzelynui pasiliko nežinoma, kad iprastinė bažnytinė lotynų lytis buvo ne *altarium*, o *altare* „altorius“ (plg. seną pačios mišių pradžios maldą: *In-troibo ad altare Dei*). Prūsai žodį lo. *altare* galėjo išgirsti iš dvasininkų, kurie, ypač prieš Ordino sekularizaciją, bus kaišioję bažnytinius lotynų žodžius ir į savo (t.y. vokiečių ir prūsų) kalbą. Iš lo. *altare* (nom.-acc. sg. neutr.) prūsai galėjo lengvai pasidaryti ē-kamienį (XIII – XIV a.) **altarē* (nom. sg. fem., kirčio vieta – skiemenyje -ta-) > (XV a. sembų šnektose) **altarī* > (III kat-mo sembų šnektose) **altari*, kurio gen. sg. (fem.) forma buvo **altarēs* > **altarīs* > (III kat-mo sembų šnektose) **altaris*, plg. ē-kamienį gen. sg. (fem.) *kirkis* „bažnyčios“ (III 17₂₀) = **kirkīs* (kirčio vieta – skiemenyje **kir-*) < **kirkīs* < **kirkēs*, kurio nom. sg. (fem.) forma buvo **kirkē* (iš vok. *kirche*, kaip ir pr. **altarē* iš lo. *altare*) > **kirkī* > (III kat-mo sembų šnektose) **kirkī* (kirčio vieta – skiemenyje **kir-*). Junginyje *steisei altari* „des Altars“ (III 73₉) lytis *altari* taisytina į **altaris* (ē-kamieno gen. sg. fem.); čia *-s išleidimas yra okazionali klaida, atsiradusi dėl tam tikros tolimosios disimiliacijos: prieš *altari* einanti lytis *steisei* turi du *s* ir baigiasi ne *s*. Junginyje *steise altars* „des Altars“ (III 73₁₄) lytis *altars* yra klaidingai (iš asociacijos su vok. *Altars*, gen. sg.) parašyta vietoj **altaris* (ē-kamieno gen. sg. fem.). Lytis pr. *altari* ir *altars* kitaip aiškina Schmalstieg OP 70, Toporov PJ I 79.

alu „mete (Met) – midus“ E 392 nom.-acc. sg. neutr. Tos pačios kilmės, t.y. iš **alu* (nom.-acc. sg. neutr.) yra ir lie. *alūs* = *la. alus*. Buvo ir sl. **alu* > *s.* (bažn.) rus. *оль* „о́лѣхъ“ (tam tikras svaiginantis gėrimas)“, *олов-ина* „alaus mielės“, rus. *ол* „bet koks gėrimas su apyniais (išskyrus vyną); putros, alus, midus“, bulg. *олов-ина*, slovėn. *ólov-ina* „alaus mielės“, *ól* „alus“. Panašus ir germ. **aluh* > *s.isl. ql* „alus; išgertuvės“, *s.angl. ealu* „alus“ ir kt. Būga teigė, kad lie.-la. **alu* paskolintas iš pr. **alu*, o pastarasis – iš gotų, taip pat ir sl. **alu* (bei suom. *olut* „alus“) esąs iš germanų (Būga II 86, III 426 t., plg. Stender-Petersen 131, 294 tt.). Tačiau yra ir kitokia nuomonė, pagal kurią

minėti baltų, slavų ir germanų žodžiai esą giminiški (Trautmann AS 299, BSW 7; Walde-Pokorny I 97; Endzelīns SV 140, Fraenkel 8 t., Vasmer III 132, Stang LS 13), plg. dar oset. *aluton* „tam tikros darybos alus“ (Abajev IES I 129 t.). Ši nuomonė yra gal ir patikimesnė (bet ją pagrįsti irgi nelen-gva). Suponuojant žodžiui balt. **alu* pirmąją reikšmę „alus“, galima spėti, kad prūsųose balt. **alu* „alus“ > „svaiginamasis gėrimas (su apyniais)“ = „alus bei midus“ (plg. rus. *ол*, žr. anksčiau). Atsiradus žodžiui pr. *piwis* „alus“ (žr.), pr. **alu* reikš-mė turėjo susiaurėti, t.y. pr. **alu* „alus bei midus“ > **alu* „midus“; matyt dėl to išnyko ir pr. **midu* „midus“ (→ lie. *midūs*). Žr. dar Toporov PJ I 79 tt. ir liter.

alwis „bley (Blei) — švinas“ E 527 : lie. *alvas* „t.p.“ (Daukša, Bretkūnas, žr. LKŽ I¹ 94), la. *alvs* resp. *alva* „alavas, Zinn“ (ME I 69), taip pat sl. **ol(o)vb* (> rus. dial. *лобъ*, lenk. *ółow* ir kt.) bei **olovo* (> s.sl. *olovo*, rus. *олово* ir kt.). Be pr. *alwis*, yra žinomas dar pr. *elwas* „Zinnerz“ (Ziesemer I 103). Pr. *alwis* (E) mėginama laikyti *i*-kamieniu (Toporov PJ I 81), bet jis lengvai gali būti ir *o*-kamienis (plg. pr. E *deywis* < **-as*). Visi jie — specifiniai baltų ir slavų žodžiai. Žr. Trautmann AS 299, BSW 7, Būga III 428, Fraenkel 6, Vasmer III 135 (ir II 509 s.v. *лобъ*), Pokorny I 31, Toporov l.c. (ir liter.), Gamkre-lidze-Ivanov II 783.

amen „amen“ I 9₁₁ [7₂], I 11₇ [7₁₁], II 9₁₁ [11₃₆], III 45₇ [33₃], III 57₁₂ [39₁₇], 57₂₀ [39₂₂], 57₂₀ [39₂₂], III 71₁₀ [47₉], III 71₂₁ [47₁₉], III 79₂₁ [51₂₄], III 83₁₇ [53₂₀], III 85₁₅ [53₃₄], III 109₁₈ [69₈], III 109₂₀ [69₉], III 119₆ [73₂₉], III 121₁₃ [75₂₂], III 129₂₀ [79₂₆], III 133₉ [81₁₆], III 133₂₀ [81₂₂]; *aman* III 109₂ [67₃₂]; *emmen* II 11₈ [13₁₀].

amsis „volcks (Volkes) — tautės, žmonių“ III 123₁₃ [77₂] gen. sg., *amsin* „volck (Volk) — tautė, žmonės“ III 119₁₇ [75₂] acc. sg.; yra dar *amsin* III 59₁₄ [41₃] acc. sg. tokiaime kontekste: *mukinaiti wissans amsin adder pogūnans* „lehret alle heyden“ III 59₁₄₋₁₅ [41₃]. Pastaruoju atveju pr. *amsin* (acc. sg.) „tauta, žmonės“ = „liaudis, valstiečiai, paprasti žmonės“ = „krikščio-nybės dalykų nemokantys žmonės, pagonys“ (plg. Toporov

PJ I 82). Kontekstas III 59₁₄₋₁₅ rodo, kad *amsi-* buvo nomen collectivum bei singulare tantum (plg. Benveniste StB II 80, Fraenkel 9, Toporov l.c.). Iš pradžių buvo *jo*-kamienis neutr. — nom.-acc. sg. (neutr.) pr. **amžian* (Endzelin RFV LXXVI 308, Būga III 440) < balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **amžĩã* (be **-n*, žr. Mažiulis BS 85 t. ir liter.) > ryt. balt. **amžĩã* > lie. (nom. sg. masc.) *ámžias* „amžius, Lebensdauer“. Pr. *amsin* = **amzin* (III kat., acc. sg. ne neutr.) vietoj senesnio pr. **amžian* (acc.-nom. sg. neutr.) atsirado panašiai, kaip pvz. pr. *garrin* = **garin* (III kat., acc. sg. ne neutr.) — vietoj senesnio pr. **garjan* (acc.-nom. sg. neutr., žr. *garian*). Pr. III kat-mo šnektoje šitai įvyko apie XIV–XV a. — atsirado inovacinės formos nom. sg. masc. **amžis* > **amzis* [= *jo*-kamienė lie. dial. nom. sg. masc. *ámžis* (LKŽ I² 125 s.v. 1 *ámžis*) = lie. (*mėd*)-is] resp. acc. sg. masc. **amzin*. Dėl to šis pr. žodis (singulare tantum!) labai priartėjo prie *i*-kamienės paradigmos (plg. *i*-kamienį lie. dial. *amžis* LKŽ I² 125 s.v. 2 *amžis*); XVI a. (t.y. III pr. kat-mo šnektoje) jis buvo matyt jau *i*-kamienis (masc. ar fem.): acc. sg. **amzin* = (III 59₁₄, III 119₁₇) *amsin*, gen. sg. **amzis* = (III 123₁₃) *amsis* (dėl *i*-kamienės gen. sg. pr. *-is* žr. Mažiulis BS 271), nom. sg. (**amzis* >) **amzs* (plg. nom. sg. pr. III *soũns* = **sũns* iš **sũnus*, žr. l.c.). Atsižvelgiant į pr. **amžian* > **amž'an*, vietoj tų inovacinių *amsin* = **amzin* (acc. sg.) resp. *amsis* = **amzis* (gen. sg.) norėtusi laukti **amschin* = **amžin* resp. **amschis* = **amžis*. Šitaip nėra dėl to, kad čia **-ž'* buvo pakeistas (adaptuotas) į **-z'*, nes a) tas **-ž'*-inovacinėje (*i*-kamienėje) šio žodžio paradigmoje (singulare tantum!) niekur nėjo prieš užpakalinės eilės balsį, b) prieš priešakinės eilės balsius prūsai šiaipjau neturėjo nei **ž*, nei **š* (pr. *schis* „šis“ yra su **š*-dėl to, kad čia paradigmoje buvo formų su **š'*- + užpakalinės eilės balsis!), c) priebalsis **ž* prūsams buvo labai retas (retesnis negu la. ar sl. kalbose ir dar retesnis negu vok. kalboje!). Plg. dar pvz. pr. *skrijsin* su *-s* = **-z-*, vietoj kurio šiaipjau norėtusi laukti **-sch-* = **-ž-* (žr. s.v. *skrijsin*).

Balt. **amžĩa* (nom.-acc. sg. neutr.) buvo „veiklumas“ > „pajėgumas, gyvenimas“ — substantyvų (nomen abstractum) vir-

tusi neutr. lytis adjektyvo balt. **amžja-* „veiklus, -i“, kuri būvus rodo dar subst. (*iā-kamienis*) lie. *ámžia* „amžius“ (LKŽ I² 123), kilęs iš to paties balt. adj. fem. lyties, plg. s.v. *garian*. Balt. adj. **amžja-* „veiklus, -i“ yra vedinys iš verb. (ar iš subst. → verb.) balt. **ámž-* „veikti (energingai)“ < [su determinatyvu balt. **-ž-* < ide. **-g(h)-*] ide. **omH-* „energingai veikti“ > s. isl. *ama* „varginti, įkyrėti“, s.v.a. *emiz* „nuolatinis“, s.ind. *āmī-ti* „reikalauja, primygtinai užtikrina, prisiekia“, gr. ὀμ-νυμι „prisiekiu“, toch. A *amiškāññe* „nepasitenkinimas“ ir pan. (Pokorny I 778 s.v. *omə-* „energisch vorgehen“). Dėl balt. **amžja* „veiklumas“ > **„pajėgumas, gyvenimas“* > **„amžius, Lebensdauer“* plg. lie. *vižkas* „pajėgumas, gyvenimas“ (: s.sl. *věkz* ir kt.) < „veiklumas“ (: lie. *veik-ti* ir kt., žr. s.v. *waix*). Pr. *amsis* „tauta, žmonės“ (gen. sg., nomen collectivum) atsirado iš: **„veiklumas“* > **„pajėgumas, gyvenimas“* > **„gyvenimo laikas, amžius“* > **„to paties amžiaus, kartos (generacijos) žmonės“* > **„žmonės“* > „tauta, žmonės“; plg. arm. *azg* „liaudis, tauta“ (< **omz-k-*). Dėl panašios semantinės raidės paralelių žr. Lewy IF XXXII 160, ME II 681 (s.v. *mūžs*), Benveniste StB II 81. Tuo metu, kai pr. *amsi-* išviro į „tautą, žmones“, pr. **tautā* „tauta, žmonės“ pasikeitė į „kraštą, Land“, žr. s.v. *tauto*.

an, praep. (su acc.), žr. s.v. *en*.

andeiānsts „verhindert“ III 93₉ [59₁₁] nom. sg. masc. išsireiškime: *iousā madlisna ni andeiānsts wirst* „ewer Gebet nicht verhindert werde“ (III 93₉) = μὴ ἐγρόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν (I Petri 3, 7) = *non impediāntur orationes vestrae* (ibd.) = *yussu Maldas nebutu vschwoditas* VE 40₇ = *nebutu pertrauktas maldas iussu* MŽ 33₈₋₉ = *maldos jusu nebutu perβkados* ChB 364₇₋₈. Pr. *andeiānsts* turi segmentą *-ānsts*, taisytiną į *-ānts* (*-s* prieš *-t-* atsirado dėl sekančio *wirst*, žr. Endzelins SV 141), ir *an-*, kuris yra greičiausiai ne praef. *an-* (žr. s.v. *en*), o praef. *au-* „nu-“ (žr. *au-*; pr. raidės *n* taisymas į *u* arba *u* į *n* šiaip jau nelaikytinas net taisymu). Toks *andeiānsts* = **au-deiānts* yra partic. praes. act. (nom. sg. masc.; plg. *skell-ānts*, žr.). Čia grafinis segmentas *-dei-* atspindi pr. **-dīj-* (trumpas ir

platus pr. **i* neretai perteikiamas raide *e*); be to, šito **-ĩ-* platėjimą dar veikė (asimiliaciškai) tai, kad skiemenyse, esančiuose prieš ir po **-dĩ-*, buvo ne priešakinės eilės balsiai. Tas pr. **-dĩ-* (nekirčiuotas: *andeiānsts*!) kildintinas iš pr. **-dij-* (dėl nekirčiuotų pr. ilgųjų balsių trumpėjimo žr. PKP II 251 t.) < **dēj-* = la. *dēj-u* „dedu“ = s.sl. *děj-q* < balt.-sl. **dē-* „dėti“ (žr. s.v. *senditans*). Taigi pr. **au-dēj-ants* > **audiānts* > **audiānts* (= **audeiānts* III kat.) reikšmė buvo „nudedantis, atidedantis, sutrukdantis“. Vadinasi, A. Vilis žodį vok. *verhindert* „sutrukdytas“ (III 92₋₈) išvertė šiaipjau neprastai, bet su tokiais gramatikos klaidomis: 1) reikėjo versti ne partic. praes. act., o part. praet. pass. lytimi (**audīts* „nudėtas, atidėtas, sutrukdytas“ < **audēta-*) arba partic. praes. pass. lytimi, 2) frazėje III 93, turėtų būti partic. ne masc., o fem. (nom. sg.) lytis. Pr. *audeiānsts* kitaip aiškina Trautmann AS 299 (ir liter.), Endzelīns SV 141, Schmalstieg OP 219, Toporov PJ I 84 t. (ir liter.).

ane „altmutter (Großmutter) – senelė (tėvo ar motinos motina)“ E 172 = **anē*, kuris galėtų būti vietoj senesnio **anīā* (dėl balt. **-iā* → **-ē* žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.), o pastarasis – vietoj pirmykščio balt. (fem.) **anī* „senelė (ar pan.)“ (plg. Trautmann BSW 9; ar fem. **anīs*, plg. Stang Vergl. Gr 203), egzistavusio greta (ir išvesto iš) balt. (masc.) **anas* „senelis (ar pan.)“, plg. lie. *vīlkas* resp. *vilkė*, kurie suponuoja pirmykščius balt. **vilkas* resp. **vilkī* (Skardžius ŽD 71, plg. Stang l.c.). Iš to balt. **anī* „senelė“ yra išvestas ryt. balt. (dial.) **anī-tā* > **anītā* (> lie. *anīta* „vyro motina“, plg. sl. **vilkī-kā* (> s.sl. *vībč-ica* „vilkė“ ir kt., žr. Skardžius l.c.). Ryt. balt. (dial.) **anīt-ā* buvo gal' diminutyvas – maloninis subst., plg. lie. *vilk-īt-is* ir pan. Minėtas balt. **anas* „senelis (ar pan.)“ yra iš seniausio balt. **anas* = ide. dial. **anos* „senelis (ar pan.), senelė (ar pan.)“ (genus activum, dėl jo žr. Mažiulis BS 76 tt. ir liter.) < ide. **an-* „t.p.“ (vaikų kalbos žodis) > s.v.a. *ana* „(pro)senelė“, *ano* „(pro)senelis“, arm. *han* „senelė“, gr. ἀννίς· μητρός ἢ πατρός μήτηρ Hes., lo. *anus* „senutė“, het. *annas* „motina“, *hannas* „senelė“ ir kt. Žr. Trautmann AS 299, BSW 9, Endzelīns

SV 141, Pokorny I 36 t., Fraenkel 10 t., Trubačev IR 74 t., Toporov PJ I 85 (ir liter.).

anga „ob — ar“ III 67₃ [43₃₂] (= *iey* VE 27₁₃), 67₄ [43₃₃] (= *iey* VE 27₁₅), 67₆ [43₃₄] (= *iey* VE 27₁₆), 67₇ [45₁] (= *iey* VE 27₁₇): lie. *angu* „ar, arba“ (žinomas iš WP ir BrB, žr. LKŽ I¹ 114), go. *an* „ar“, lo. *an* (klausiamaoji partikula), gr. *άν* (modalinė partikula). Pr. (*an*)-ga=lie. -ga (*nesan-ga* „nes“ LKŽ VIII 694, *betai-ga* „bet“, *šis-ga* „va!“ ir kt., žr. Būga I 440, III 462), s.sl. -go (ir -že=lie. -ge, gr. γε). Dėl šios partikulos bei jos variantų žr. Hermann Lit. Stud. 103–333. Dar žr. Trautmann BSW 73 t., Walde-Pokorny I 541 t., Pokorny I 417, Vasmer II 39. Pr. *anga* nuo lie. *angu* skiriasi partikulos pr. -ga resp. lie. -gu vokalizmu; kad lie. -gu balsis -u būtų iš ide. *-ō (pastaruoju metu taip galvoja pvz. Pokorny l.c.), tuo reikia abejoti (plg. Būga I 442; Trautmann BSW 73 t.).

angis „slange (Schlange) — gyvatė, angis“ E 747 nom. sg.: lie. *angis* „gyvatė“, la. *uodze* (*uodzs*) „t.p.“, sl. *qžb* (lenk. *wąż* „žaltys“, rus. *яц* „t.p.“ ir kt.) < balt.-sl. **angis* „gyvatė, žaltys“ < ide. **angʰi-* „t.p.“ > s.v.a. *unc* „gyvatė, žaltys“, lo. *anguis* „gyvatė, angis“ ir kt. Žr. Būga III 459, Trautmann BSW 8, Walde-Pokorny I 63 t., Pokorny I 43 t., Fraenkel 10. Žodį lie. *angis* turi tik vak. aukštaičiai, o ryt. aukštaičiams ir žemaičiams yra *gyvātē* „angis“ (matyt eufemizmas); tik pietų rytų žemaičiai vartoja — kaip keiksmazodį — žodį *añginas* (LKŽ I¹ 111), žr. Būga II 510. Dėl pr. „žaltys“ žr. *anxdris*.

angle, žr. **aygle*.

anglis „kole (Kohle) — anglis“ E 34: lie. *ānglis* (*ānglī*), la. *uogle*, -(i)s „t.p.“, s.sl. *qgib*, s. ind. *āṅgāras* „t.p.“, pers. *angišt* „t.p.“. Žr. Trautmann BSW 8, Būga II 461, Endzelins SV 141, Fraenkel 10, Mayrhofer I 21.

angol „engil (Engel) — angelas“ GrA 39, „engel (Engel) — t.p.“ GrG 2, *angol* „angelus — t.p.“ GrF 30. Žodis (be galūnės) yra: 1) arba — kaip ir s.lie. *angiolas* (*angiolą* „aniola“ PK 36₁₃ acc. sg., *angiolus* „anioly“ PK 39₂₅ acc. pl.) — iš s. lenk. *angiol* (dar 1559 m., žr. J. Łoś, Gramatyka polska, I, Kraków 1922, 156, E. Klich, Polska terminologia chrześcijańska, Poznań

1927, 123 t.), 2) arba — jeigu *-ng-* (*angol*) reiškia *-n'*- (tą galbūt reiškia *-ng-* žodyje *songos*, žr.) — iš lenk. *aniol* (> lie. *āniolas* „angelas“ LKŽ I² 114). Plg. Endzelīns SV 141. Kitaip galvojo Trautmann AS 300: jis šį žodį laikė ne prūsišku, o lenkišku. Žr. dar *engels*.

angstainai „des morgens (des Morgens) — anksti, rytą“ III 79₁ [51₁₀] (= *ritameta* VE 33₈), *angsteina* „morgens — t.p.“ III 77₂₂ [51₇] (= *ritameta* VE 33₆) adv. Pr. *angstain-* resp. *angstein-* giminiuojasi su lie. (žem.) adv. *ankstāin-ais* „labai anksti“ (LKŽ I² 143), *ankstāin-iais* „t. p.“ (l. c.), *ankstāin-intais* „t. p.“ (l. c.), *ankstēin-ai* „t. p.“ (l. c.), *ankstēin-ais* „t. p.“ (l. c.), *ankstēin-aičiais* „t. p.“ (l. c.), *ankstēin-aitais* „t. p.“ (l. c.), *ankstēin-yčiais* „t. p.“ (l. c.), *ankstēin-ytais* „t. p.“ (l. c.), *ankstien-ais* „t. p.“ (op. cit. 144), *ankstien-ōs* „t. p.“ (l. c.). Adverbijams lie. *ankstain-*, *ankstein-* resp. *ankstien-* (+atitinkamos fleksijos ar sufiksai su fleksijomis) nėra (ir matyt niekada nebuvo) kaitomų atitikmenų. Todėl reikia galvoti, kad šie lietuvių adverbijai yra adverbinės kilmės, t. y.: lie. adv. *ankstain-*, *ankstein-* resp. *ankstien-* atsirado matyt iš lie. adv. **ankstai* „anksti“, **ankstei* „t. p.“ resp. *ankstiẽ* (< **ankstei*) „t. p.“, juos išplėtus partikuliniu *-n-* (plg. Būga I 354, Fraenkel 11 ir liter.), kurio genezė, tiesa, neatrodo labai aiški (ir po Būgos l. c. bei Fraenkeliu samprotavimų). Šitai atsiradusių adverbijų segmentai *-ain-*, *-ein-* resp. *-ien-* ėmė asocijuotis su sufiksais lie. *-ain-*, *-ein-* resp. *-ien-* (apie juos žr. Skardžius ŽD 286 tt.). Dėl pastarosios priežasties matyt ir įvyko metatonija adverbijuose (*ankst*)-*āin-*, *-ēin-* resp. *-ien-*: fleksijos lie. adv. **(ankst)-ai*, **(ankst)-ei*, *(ankst)-iẽ* (< **-ei*), *(ankst)-i* (< **-i*, žr. Mažiulis BS 146; kitaip Būga, Tiž I 433) greičiausiai niekada nėra buvusios akūtinės (Mažiulis BS 146, 169 t.). Lie. *ankst-iẽ* < **-ei* (dėl gretiminės lyties *ankst-i* žr. Mažiulis l. c.) savo kilme yra adverbijas — „loc. (-instr.)“ sg. lytis (žr. l. c.) substantivo lie. **anksta* (nom. -acc. sg. neutr.) „ankstus laikas“ (plg. Būga l. c.), greta kurio bus egzistavęs ir adj. lie. **anksta* (nom.-acc. sg. neutr.), plg. lie. *añkstas*, *-à* (LKŽ I² 143). Greta **ankst-ei* (> *ankst-iẽ*) galėjo būti ir adv. **ankst-ai* „anksti“, plg. *vėl-ai*, *žem-ai* (dėl kurių žr. Mažiulis BS 169).

Panašiu būdu ir pr. *angstainai* = **ankstainai* bei *angsteina* = **anksteina* suponuoja adv. pr. **ankstai* „anksti“ resp. **ankstei* „t. p.“, išplėstus *-nai* [su *-ai* = adv. **(ankst)-ai* „anksti“, (*deinenisk*)-ai „täglich“] resp. *-na* [su *-a* = adv. *ilga* „ilgai“, plg. rus. (*до**аз*)-o „ilgai“], plg. Fraenkel l. c. (ir liter.). Tolimesnė žodžio pr. *angst-* = lie. *ankst-* etimologija nėra aiški (latviai čia turi kitą žodį – *agri* „anksti“, *agrs* „ankstus“): mėginimai jį siesti su s. ind. *āñjah* „greit, staiga“, *aktā* „naktis“, go. *anaks* „staiga“, *ūt wō* „apyaušris“ ir kt. (žr. pvz. Trautmann BSW 9, Būga III 468, Fraenkel l. c., Pokorny I 763) dar nelaikytini įrodytu dalyku, plg. Endzelins SV 141, Mayrhofer I 15, 24.

angurgis „oel (Aal) – ungurys“ E 565, kur *-rg-* atspindi matyt jotacišką priebalsio pr. **-r’-* minkštinimą pagal **angur’as* (gen. sg.), **angur’ai* (nom. pl.) ir pan., žr. Endzelins FBR XV 97. Tai gi *angurgis* = **angur’is* (nom. sg. masc.) = lie. **anguris* → lie. *ungurj̃s* (diftongui **an-* dėl sekančio skiemens balsio *-u-* asimiliaciškai išvirtus į *un-*, žr. pvz. Būga II 509); plg. dar hidronimą la. *Eñgure*, kuris suponuoja kurš. **anguris* „ungurys“. Senovės balt.-sl. dialektuose egzistavo ne tik **anguris* < **anguriąs* „ungurys“, bet ir **angeriās* „t. p.“ (> suom. *ankerias* „t. p.“ ir kt.), **angariās* „t. p.“ (: lenk. *węgorz* ir kt.). Šitie trys balt.-sl. „ungurio“ variantai yra balt.-sl. **-ja-* vadiniai turbūt iš adj. (ar subst. < adj.) balt.-sl. **angra-* „panašus į angį, žaltį“, kuris išvestas iš balt.-sl. **angis* „angis, žaltys“ (žr. *angis*); iš to paties adj. balt.-sl. **angra-* matyt yra kilęs ir subst. sl. **angra-* (> lenk. *wągr* „inkštiras“ ir kt.) = subst. germ. **angra-* (> s. v. a. *angar* „Kornwurm“ ir kt.), plg. Vasmer IV 146 t., Pokorny I 44. Ar su tais balt.-sl.-germ. žodžiais giminiuojasi gr. *ἰμβήρις* „ungurys“ ir kt. (Pokorny l. c., Toporov PJ I 88 t.), nėra labai aišku. Žr. dar s. v. *anxdris*. Tuomet, kai iš adj. (ar subst. < adj.) balt.-sl. **angra-* „panašus į angį, žaltį“ buvo daromas subst. balt.-sl. **angr-* + **-ja-* > **angrja-* „ungurys“, pastarajame atsirado skiemėninis **-r-* (negalimas!), kuris pagal sufiksus **-ur-* : **-ar-* : **-er-* (apie jų funkcinį ir net genetinį ryšį žr. pvz. Skardžius ŽD 298 tt., 302 tt.) buvo perdirbtas balt.-sl. dialektuose į **-ur-*

(= **anguri̯as*) resp. *-ar- (= **angari̯as*) resp. *-er- (= **ange-ri̯as*). Kitaip — Hamp Baltistica VI 27 t.; žr. Toporov I. c. (ir liter.).

animts „genommen — paimtas“ III 105₁₆ [65₃₃] partic. praet. pass. nom. sg. masc. pasakyme *animts assai* I. c. (= *essi imtas* VE 51₁). Čia yra turbūt priešdėlis *an-* (žr. *en*) + *imts* (žr. *imt*). Todėl *animts* reikšmė — „įimtas“, greta kurios galėjo būti ir reikšmė „paimtas, genommen“ (kuria čia jis ir pavartotas), plg. veiksmazodį lie. *ji̯mti*, reiškiantį ne tik „įimti“, bet ir „paimti“ (žr. LKŽ IV 82 s. v. *ji̯mti*); tam pačiam reikalui plg. ir la. *ienemt* reikšmės (ME II 48 t.). Taigi *animts* į **auimts* (Trautmann AS 300, Endzelīns SV 146, Toporov PJ I 146) greičiausiai netaišytinas.

ankait̃itai, žr. *enkait̃itai*.

anctan „puttir (Butter) — sviestas“ E 689 ir (matyt su apvokietinta galūne) *ancte* „potter (Butter) — t. p.“ GrG 61 = *aucte* (t. y. **ancte*) „potter (Butter) — t. p.“ GrA 72 = *aucte* (t. y. **ancte*) „butyrum — t. p.“ GrF 71. Pr. *anctan* (o-kam. nom.-acc. sg. neutr.) yra sufikso -*ta-* (< ide. *-*to-*) vedinys iš vak. balt. **ang-* „tepti“ < ide. **ong^h-* „t. p.“ > s. ind. *anák-ti* „jis tepa“ (*ak-táh* partic. perf. pass. < **ṅg^h-*), *āñj-aḥ* (neutr.) „tepalas“, lo. *ungu-o* „tepu“ (*unc-tus* partic. perf. pass.), *ungu-en* „taukai, tepalas“, air. *imb* „sviestas“ (**ṅg^h-en-*), s. v. a. *ancho* „t. p.“ (< **ong^h-en-*), žr. Trautmann AS 300 (ir liter.), Endzelīns SV 142, Walde-Pokorny I 181, Pokorny I 779. Į pr. *anctan* darybiškai panašus ir lie. *sviēstas* = la. *sviēsts* : ryt. balt. **sveista* (o-kam. nom.-acc. sg. neutr.) ← **sveid-* „tepti“ (plg. vak. balt. **ang-* „tepti“) + *-*ta-* (= vak. balt. *-*ta-*), žr. Mažiulis, Kalbotyra XIV 102 t.; žr. dar Būga II 314, Skardžius ŽD 325.

ancte GrG 61, žr. *anctan*.

anlausennien žr. *aulausennien*.

ans, žr. *ains*.

ansalgis „querder“ E 506. Žodis yra batsiuvio terminų skyriuje (E 496–512) ir eina po (vok.) *vorvūs* „bato galva, avalynės viršus“ (E 504) bei *solē* „Sohle — padas (bato)“ (E 505), todėl manytina, kad *querder* (E 506) yra „rantas“ = „odos juostelė, jun-

gianti avalynės viršų su padu“ (plg. *querder* resp. *kerder* „wurm-förmiger Lederstreifen“ Götze 133, 172). Plg.: *querder* (E 506) = „Randeinfassung, ein schmaler Streif Sohlleder, der in die Kappe kommt“ Trautmann AS 300 (ir liter.), Ziesemer PBB XLIV 143 (ir liter.), Endzelīns SV 142. Taigi *ansalgis* yra greičiausiai „rantas“ = „odos juostelė, jungianti avalynės viršų su padu“. Jo raidės *-lg-* žymi jotaciškai suminkštiną pr. **-l'-* (plg. s. v. *angurgis*). Vadinas, šis pr. žodis buvo *jo-kamienis*, ir jis, suponuojant *-s-* = pr. **-z-*, skaitytinas ne **anzal'is* (Endzelīns l. c.) ar **anzalis* (Toporov PJ I 91 t.), o **anzal'is* resp. **anzalis* (E ilgieji žodžio galo balsiai netrumpėjo, žr. Mažiulis PKP II 251). Šis **anzalis* „rantas“ = „siaurà odos juostelė kaip tam tikra priemonė sujungti avalynės viršų su padu“ yra kamiengalio **-ja-* vedinys iš **anzala-*, kuris buvo, rodos, substantyvus „kas siaura, susiaurinta“, o pastarasis — sufikso vedinys galbūt tiesiog iš verb. **anz-* „siaurinti; siaurėti, susitraukti“ (ar iš subst. < adj. **anz-* arba iš adj. < verb. **anz-*, plg. s. v. *ansonis*) < balt.-sl. **anž-* „t. p.“ (žr. s. v. *ansonis*); plg. lie. *āv-alas* „apavas“ (< *aũ-ti*), *rāv-alas* „kas suravėta“ ir kt. (žr. Skardžius ŽD 171 tt., Endzelīns LVG 344 t.). Plg. Trautmann l. c., Endzelīns SV 142, Toporov l. c. ir liter. Tačiau bandymą pr. *ansalgis* sieti dar su lenk. *węzeł* „mazgas“ ir kt. < sl. **vqzłb* (Trautmann l. c., Endzelīns l. c., Toporov l. c.) reikia laikyti rizingu (žr. Vasmer IV 154, I 374): sl. **vqzłb* yra vedinys iš sl. **vęz-ati* (Vasmer l. c.), dėl kurio žr. Būga II 653; be to, žr. s. v. *winsus*.

Jeigu pr. *ansalgis* „rantas“ skaitytume ne **anzalis*, o **ansalis* < **ensalis* (?), tai jis galėtų būti iš „tam tikras įėjimas, įleidimas, įlindimas“ (plg. vok. *querder* E 506 reikšmę „Randeinfassung, ein schmaler Streif Sohlleder, der in die Kappe kommt“) < „įtekėjimas, išokimas“ — vedinys iš verb. **ensal-* (ar **ensel-*) = **en-* „į-“ (žr. en) + **sal-* „tekėti ir pan.“ (žr. s. v. *salus*); plg. lie. *įrėžis* „įrėžimas“ (: *įrėž-ti*) ir kt.

ansis „hoke (Haken) — vaškaro vašas“ E 367. Šis *hoke* šiaipjau yra „lenktas vašas (kablys, vągis)“, plg. v. v. a. *hāke* „jedes an der Spitze krumm gebogene Ding, woran sich etw. hängen od. woran

etw. gehängt werden kann, Haken“ (Lex 79). Atsižvelgdamos į tai, kad *hoke* (E 367) yra greta *kethe* (E 368) „grandinė“ ir pridera virėjo terminų grupei (E 346–381), Nesselmannas (Thes 6) *hoke* reikšmę linkęs patikslinti – „Haken, der den über dem Feuer hängenden Kessel hält“ = „važas pakabinti katilui viršum ugnies“, t. y. „važkaro važas“; su tuo sutinka Trautmann AS 300 t., tam neabejodamas pritaria Endzelīns SV 142. Pr. *ansis* įprasta sieti su lie. *ąsà* „Henkel; apskrita rankena; kilpa“, la. *ùosa, ùoss* „t. p.“, lo. *ansa* „t. p.“ (plg. lo. *ansātus* „su ąsomis“ ir lie. *ąsotas* „t. p.“, iš kurio yra lie. *ąsotis*), s. isl. *æs* (fem.) „Schnurloch“ (< **ansjō*), v. v. ž. *ose* f. „apskrita rankena, kilpa“, v. air. *esi* (pl.) „vadelės“ (< **ansi*), gr. dor. *ἀνία* „t. p.“ (< **ανσιᾱ*), žr. Trautmann l. c., Walde-Pokorny I 68, Endzelīns l. c., Pokorny I 48, Fraenkel 18, Vries 681, Toporov PJ I 92 t. Iš baltų skolinti yra suom. *ansa* „kilpa“, est. *aas* „ąsa, kilpa“ (Kalima 91). Sunku pasakyti, kokio kamieno buvo pr. *ansis*: *i-* (plg. la. *ùoss*) ar *jo-*kamienis; o gal jis buvo *o-*kamienis, plg. atsargų Endzelyno (l. c.) spėjimą ir tą dalyką, kad baltų (kaip ir kitų indoeuropiečių) *ā-*kamieniams daiktavardžiams nėra negalimi ir *o-*kamieniai atitikmenys (žr. pvz. Skardžius ŽD 43–45). Anksčiau pateiktoji etimologinė medžiaga verčia žodžiui balt. **ans-* rekonstruoti reikšmę „ąsa, kilpa bei panašios formos (t. y. smarkus) sulenkimas“, iš kurios bus išriedėjusi ir pr. *ansis* reikšmė (žr. anksčiau) – maždaug tokiu būdu: „kilpa (ąsa)“ > „smarkus (t. y. daugiau ar mažiau artimas kilpos resp. ąsos pavidalui) sulenkimas“ > „lenktas važas“ > „važkaro važas“.

anschautins, žr. *auschautins*.

anschautinekamans, žr. *auschautenikamans*.

ansonis „eche (Eiche) – ažuolas“ E 590 nom. sg. Jo segmentas *ans-* = šaknis **anz-*, bet nelabai aišku, kaip skaityti segmentus *-on-* ir *-is-*: a) *-on-* = sufiksas pr. **-ōn-* ar **-o'n-* (< balt. **-ān-* = **-o'n-*), ar (atsižvelgiant į raide *o* neretai E perteikiamą pr. **ū*) net **-ūn-* (dėl tokių trijų baltų sufiksų žr. Skardžius ŽD 272–285), b) *-is-* = fleksija pr. **-is* < **-as* (*o-*kam.) ar **-is* (*i-*kam.) arba **-īs* (*jo-*kam.). Be to, ligšioliniai spėliojimai apie pr. bei lie.-

-la. „ąžuolo“ kilmę neatrodo patikimi net ir tų spėliojimų auto-riams (žr. Toporov PJ I 93 ir liter.).

Manyčiau, kad patikimesnis iš tų skaitymų yra *ansonis* = pr. **anzōn's* (arba **anzō'n's* su *-ō- iš senesnio nekirčiuoto pr. *-ō-, žr. Mažiulis BS 21 tt.) < **anzōnas*, plg. Fraenkel 28 ir Toporov l. c. (segmentas -on- = pr. *-ōn-) ir liter., Endzelīns SV 142 ir liter. (segmentas -o- = pr. *-ō- ir atsargiai spėjama, kad -is esąs vietoj senesnio pr. *-as). Toks subst. pr. **anzōnas* „ąžuolas“ galėtų būti iš subst. *, „gumbuotas medis, der knorrigē Baum“ (plg. Fraenkel l. c. ir liter.) ir toliau – iš adj. vak. balt. **anzōna-* „gumbuotas, knorrig“ (kitaip Fraenkel l. c. ir liter.). Pastarasis laikytinas sufikso *-ōna- vediniu iš subst. balt. **anža* ar **anžu* „gumbas, Knorren, Knoten“ (nom.-acc. sg. neutr.), plg. pvz. lie. (upė) *Berž-uonà* < *, „beržuota (beržais apaugusi) upė“ < adj. ryt. balt. **berž-ōna-* „beržuotas (beržais apaugęs)“, plg. Skardžius ŽD 284. Tas subst. balt. **anža* resp. **anžu* „gumbas“ (nom.-acc. sg. neutr.) yra iš *, „tai, kas susitraukę“ = *, „siaurumas, ankštumas“ – nomen abstractum iš adj. balt.-sl. **anža-* resp. **anžu-* „siauras, ankštas“ (plg. s. v. *arrien*). Šie du balt.-sl. adj. variantai (o- resp. u-kamieniai) galėjo egzistuoti abu – pagal papildomąją balt.-sl. tarmių distribuciją. Bet iš jų ar tik nebus senesnis adj. balt.-sl. **anžu-* (u-kamienis); jį rodo sl. **anžu-* (> s. sl. *ozv-kž* „siauras, ankštas“ ir kt.), germ. **angu-* (> s. v. a. *engi* „siauras, ankštas“ ir kt.) ir pan. (Trautmann BSW 11, Pokorny I 42) – vediniai iš verb., suponuojančio ide. **angh-* „siaurinti (siaurėti), su(si)spausti“ > gr. ἄγχω „sutraukiu, suspaudžiu“ ir kt. (žr. Pokorny l. c.), žr. dar s. v. *ansalgis*.

Matyt panašios kilmės yra ir lie. *ąžuolas* = la. *uōzuōls* < ryt. balt. (subst.) **anzōlas* „ąžuolas“. Jis gali būti iš ryt. balt. (subst.) *, „gumbuotas medis“ < adj. **anzōla-* „gumbuotas“ – sufikso *-ōla- vedinsys iš minėto subst. balt. **anža* resp. **anžu* „gumbas“ (nom.-acc. sg. neutr.), plg. pvz. lie. (upė) **Berž-uola* (→ *Berž-uōlė*) < *, „beržuota (beržais apaugusi) upė“ < adj. ryt. balt. **berž-ōla-* „beržuotas (beržais apaugęs)“. Pastarojo adj. santykis (darybinis) su adj. ryt. balt. **berž-ōna-* „t. p.“ (žr. anksčiau) nie-

kuo nesiskiria nuo santykio tarp minėtų adj. ryt. balt. **anž-ōla* „gumbuotas“ ir adj. vak. balt. **anž-ōna* „t. p.“.

Atsižvelgiant į tai, kad baltų „ąžuolas“ yra greičiausiai iš „gumbuoto medžio“, K.-O. Falko iškeltą įdomią slavų „ąžuolo“ etimologiją (ScSI IV 265–285) galbūt reikia patikslinti: sl. **dqbъ* „ąžuolas“ < **dumbas* atsirado gal ne iš *,įdubimas, drevētumas, дупли́стость“, o iš *,(žievės) įdubimai“ = *,(žievės) gumbuotumai“.

anterpinsquan, žr. *ny anterpinsquan*.

antars „ander – antras, kitas“ III 27₁₂ [23₁₀], 41₁₈ [31₈], *anters* „t. p.“ I 5₅ [5₄], II 5₅ [11₄], III 65₉ [43₁₈] nom. sg. masc.; nom. sg. fem. *antrā* III 49₁₃ [35₁₀]; dat. sg. *antersmu* III 59₁₈ [41₅], 103₂₇ [65₁₈], (žodžio *sklaitinsnan* pažyminy) 101₈ [63₁₆], *antersmu* junginyje *ains antersmu* „einander – vienas antram“ III 107₁₀ [67₁₈], 107₁₁ [67₁₈], 107₂₂ [67₂₇]; acc. sg. *āntran* junginyje *ains āntran* „vienas antrą“ III 87_{23–24} [55₂₇]; lie. *añtaras* (dial. ir s. rašt.) > *añtras* „antras, kitas“, la. *uotars* ir *uoters* (liaudies dainose) > *uotrs* „t. p.“; pr. *antars* resp. *anters* galėtų būti iš **antr(a)s*, plg. *antrā* „antrą“ III 49₁₃ ir *tickars* resp. *tickers* (: lie. *tikras*). Turime balt. **antaras*/**anteras* „antras, kitas“ < ide. (dial.) **antero-*/**antoro-* „kitas (iš dviejų)“ > go. *anþar* „kitas“ (vok. *ander* „t. p.“ ir kt.), s. ind. *ántaraḥ* „t. p.“, oset. *ændær* „t. p.“ ir kt. (žr. Trautmann BSW 10 t., Walde-Pokorny II 337, Fraenkel 12, Vasmer I 364 t. ir liter., Pokorny I 37, Toporov PJ I 94 t.). Su jais neretai siejama dar s. sl. *vǫtorъ* / *vǫtorъ* ir kt. (pastaruoju metu – pvz. Toporov l. c.), bet šitoks siejimas nėra visiškai aiškus (žr. pvz. Vasmer l. c., Pokorny l. c.).

āntersgimsennien „widergeburt (Wiedergeburt) – atgimimą“ III 63_{4–5} [41₂₇] – sudurtinis žodis acc. sg. su prieš jį stovinčiu *stesse* gen. sg. (= *Nauja atgimima* gen. sg. VE 25₁₇), žr. *antars* ir *gimsenin*. Šitokio sudurtinio žodžio, kur pirmasis sandas paimtas iš atributinio junginio nom. sg. **anters* **gimsenis* „antras (kitas, naujas) gimimas“ (= „atgimimas“), buvimu pačioje pr. kalboje galima abejoti (žr. ir Endzelīns SV 142). Plg. *etgimsannien* (žr.).

antis „ente (Ente) — antis E 720: lie. *ántis* (la. **uotis* > **uots* „antis“ seniai iškeistas į la. *pīle*), bltr. *yub*, serb.-chorv. *ymea* ir kt., lo. *anas* (gen. *anatis*), s. v. a. *anut* „antis“, s. isl. *qnd* „t. p.“ ir kt., be to, — s. ind. *ātiḥ* „vandens paukštis“, oset. *āce*, iran. **āti-* „laukinė antis“, gr. *ἄντισσα* „antis“ (< **ἄντιζα*) ir kt. Walde-Pokorny I 60, Vasmer IV 174, Pokorny I 41 t., Toporov PJ I 95 t. (ir liter.).

anxdris „notir (Natter) — žaltys“ E 775. Trautmann AS 301 (ir liter.) taiso į **anxtrīs* ir jį sieja su lie. *ankštiraī* „inkštirai“, *ánkštīros* „t. p.“, *ánkštīaras* „t. p.“, *inkštīras* „t. p.“ (dėl šių ir kitų panašių lyčių žr. LKŽ I² 147–149 ir LKŽ IV 118), rus. *yzopb* „t. p.“ ir kt., čia įžiūrėdamas tą pačią šaknį kaip ir pr. *angis* (žr.), žr. ir Vasmer IV 146 t., Pokorny I 44. Endzelīns SV 142 atsargiai taiso *anxdris* į **ankstīrs* (plg. Fraenkel 185: *ankstīrs*?), jį irgi siedamas su lie. *ankštiraī* „inkštirai“ ir la. (< kurš.) *anksteri* „t. p.“. Endzelīnas toliau taip spėja: šitoks pr. **ankstīrs* „žaltys“ < balt. **ankstīras* atsiradęs kontaminuojant lytį, etimologiškai atitinkančią s. v. a. *angar* „Kornwurm“ bei rus. *yzopb* „inkštīras; ungurys“ ir kt. (žr. s. v. *angurgis*), su lytimi, atitinkančia lie. *inkstīras* resp. *inkštīras* „Trichine“, kuri turinti įterptinį *-k-* ir esanti giminaitė su s. lie. *insčios* < **inst-* „įsčios“ (Endzelīns DI I 199, SV 142, plg. Fraenkel 185 t., Toporov PJ I 96 ir liter.). Tačiau suponuoti šitokią kontaminaciją nėra nerizikinga (plg. Būga II 264, III 472, Vasmer l. c.). Čia greičiau buvo kitokia kontaminacija: iš lie. *ánkštīras* ir pan. atsirado lie. *inkštīras* resp. *inkstīras* ir pan. dėl minėto lie. **in(k)st-* poveikio. Esu linkęs manyti, kad lie. *ánkštīras* ir pan. yra ne bendrabaltiškas, o sufikso *-ira-* (ir pan.) ryt. balt. dial. vedinys iš žodžio, atitinkančio lie. *ánkštis* „Hülse, Schote“ (inkštīras iš tikrųjų primena ankštį-ankštelę). Įprastinei nuomonei, kad lie. *ánkštīras* ir pan. etimologiškai sietinas su lie. *ang-is* ir kt. (žr. *angis*), nelengva pritarti, nes sunku paaiškinti priebalsinio segmento *-š-* < **-s-* čia atsiradimą.

Dėl viso to man atrodo, kad pr. *anxdris* „žaltys“ (E 775) reikia skaityti ne **ankstīrs* ar pan. (su taisymais!), o **angzdrīs* (be jokių taisymų!), kurį galima kildinti iš **angzrīs* (dėl **-zdr-* < **-zr-*

plg. pvz. lie. dial. *au-štr-à* < *au-šr-à*) ir toliau — iš **anzrīs* (dėl **-gz-* < **-z-* plg. pvz. lie. *šeř-kš-nas* < **šeř-š-nas*). Šitoks subst. pr. **anzrīs* „žaltys“ galėtų būti fleksijos (kamiengalio) *-ja-* vedinys iš adj. vak. balt. **anžra-* „siauras, siaurėjantis, susitraukęs, susitrauki(nėj)antis“ (plg. pvz. lie. *mārgis* < *-īs* iš adj. *mārgas* ir pan.), plg. subst. lie. *žal(k)tỹs* = la. *zāl(k)tis*, kuris yra turbūt irgi deadjektyvas — fleksijos *-ja-* vedinys iš adj. ryt. balt. **žal(k)-ta-* „žalias, žaliuojantis, pažaliavęs“ (plg. Fraenkel 1288 ir liter.). O tas adj. vak. balt. **anžra-* būtų sufikso *-ra-* vedinys iš verb. balt. (-sl.) **anž-* „siaurėti, siaurinti, su(si)trauk(inė)ti“ (žr. s. v. v. *ansalgis*, *ansonis*), plg. pvz. lie. *keĩbras* „sustingęs, sustingstantis“ — iš verb. *keĩb-ti* „stingti“. Šitaip spėjant, išeitų, kad pr. **anzrīs* „žaltys“ (→ *angzdrīs* „t. p.“ = *anxdriš* E) atsirado iš **„kas susitraukinėja“* (= **„kas eina susitraukinėdamas“* = **„kas šliaužia“*, plg. lo. *serpens* „gyvatė“ < **„kas šliaužia“*) arba **„kas siauras (ne platus ir ne storas, o ilgas)“* ar pan. Taigi išeitų, kad ne vien ryt. balt. „žaltys“ [**žal(k)tīs*], bet turbūt ir vak. balt. „žaltys“ (**anžrīs* → pr. *anxdriš*) — šie abu naujadarai (eufemizmai) neturi etimologinio ryšio su balt. **angis*, t. y. su pirmyskščių gyvatės ir žalčio pavadinimu (žr. s. v. *angis*).

ape „vlys (Fluß) — upė“ E 62 = **apē*. Tiesa, įprasta (žr. pvz. Trautmann AS 301, Endzelīns SV 142, Toporov PJ I 97) žodį vok. *vlys* (E 62) versti į „Bach, kleiner Fluß“. Tačiau galima manyti, kad pr. *ape* bus reiškęs „upė“ (t. y. upė apskritai — tiek mažą, tiek ir didelę), žr. pvz. Būga II 321. Be *ē*-kamienio pr. **apē*, šnektose matyt egzistavo ir *i*-kamienis pr. **apis* (žr. s. v. *apisorx*), plg. lie. *upė* (= la. *upe*) ir lie. žem. *upis*, (gen. sg.) *ùpies*; plg. dar pr. *blusne* = lie. dial. *blužnė* ir lie. *blužnis* (žr. s. v. *blusne*) ir pan. Atsižvelgiant į tai, kad baltų tarmėse iš *ē-/i*-kamienių „dubletų“ paprastai būna senesnis *i*-kamienis, galima spėti, kad ir pr. **apis* „upė“ resp. lie. žem. *upis* „t. p.“ yra senesni už pr. **apē* „t. p.“ resp. lie. *ùpė* (= la. *upe*). Ta pati šaknis pr. *apslypi* dar žodžiuose *apewitwo*, *apisorx*, *apus* (žr.), taip pat vietovardžiuose (čia pateikiu juos iš Gerullis ON, — visus): *Ard-appen* 12, *Caymen-appe* 53, *Caupe-aps* 58, *Kirs-appen* 64, *Kirsn-appe* l. c. (plg. lie. *Juod-upė*), *Lauk-appe* 83, *Nyc-ape* 108, *Per-*

apien 119, *Rin-appe* 142, *Sar-ape* 152, *Ser-appin* 155, *Tatt-apis* 181 (plg. lie. *Tāt-upis*), *Wangr-apia* 195 (žr.), *Wogen-app* 205; žr. dar *Thes* 6. Iš tradicijos visuotinai galvojama, kad pr. *ape* giminiuojasi su s. ind. *āpah* (nom. pl.) „vandenys“, av. *āfš* (nom. sg.) resp. (acc. sg.) *āp-am* „vanduo“, het. *hap-* „upė, srovė“ (*Friedrich HW Erg.* II 11, *Ivanov OPA* 12), trak. (vv.) **Απ-πος* ir kt., žr. *Trautmann AS* 301, *Endzelīns SV* 142 t., *Toporov l. c.*, *Walde-Pokorny I* 46, *Pokorny I* 51 t., *Mayrhofer I* 74, *Detschew* 89; mėginama sieti ir su lie. *ùpė* (žem. *upis*) = la. *upe* (*Trautmann AS* 301, *BSW* 11 ir liter., plg. *Fraenkel* 1169). Ryt. balt. **upis/*upė* „upė“ sieti su vak. balt. **apis/*apē* „t. p.“, nežiūrint kai kurių tyrinėtojų didelių pastangų, yra aiškiai negalima (fonetiškai!); tačiau kyla abejonių ir dėl tradicinių pažiūrų į pačios pr. „upės“ (bent jau kaip tokio darinio) senumą resp. jos giminybę su s. ind. *āpah* „vandenys“: pr. *ape* yra matyt ne ide. ir net ne balt., o tik vak. balt. (ir turbūt kai kurių kitų periferinių baltų) darinys (žr. s. v. *apus*). Gana aiškiais pr. *ape* giminaičiais laikytini hidronimai (jų šaknis): kurš. (vak. balt.) up. **Ap-ōlē* (dabar – galbūt up. *Brūkis*) > lie. gvv. *Ap-uōlē*, (jotv. >) lie. up. *Ap-ytà*, (sėl. >) lie. up. *Ap-eikė* ir pan. (plg. *Vanagas HŽ* 44).

apewitwo „struchwyde (Strauchweide) – karklas“ E 605 = **apēvīt-vō* (ar **apīvīt-vō* ?), t. y. **apēvīt-vā* nom. sg. fem. Santykį (*ape*)-*witwo* (fem.): *witwan* (ne fem.) plg. su lie. (*krikštā*)-*suolė* (fem.) : *súolas* (ne fem.). Žr. *ape* ir *witwan*, be to, *apisorx*.

apisorx „ysenbart (Eisvogel) – tulžys“ E 772. *Vok. ysenbart* (E 772) atitinka XV amžiuje užfiksuotą v. ž. *isenbart* „Eisvogel“ (*Suolahti* 8 t.). Pr. *apisorx* yra sudurtinis žodis. Jo sandas *api-*suponuoja matyt *i*-kamenį pr. dial. **api-s* „upė“, kurio „dubletas“ buvo *ē*-kamenis pr. dial. **apē* „t. p.“ (žr. *ape*). Antrasis sandas *-sorx* yra greičiausiai **-sargs* < **-sargas*, tik neaišku, ar jis atsirado iš subst. pr. **sargas* (= lie. *sárgas*, la. *saŕgs*), ar yra padarytas (remiantis balsių kaita) tiesiog iš verb. pr. **serg-* „sergėti, saugoti“ (žr. s. v. *absergīsnan*). Panašiai pasakytina ir apie pr. *but-sargs* (žr.) antrąjį sandą; žr. dar *sarxtes*. Taigi pr. *apisorx* „tulžys“ bus reiškęs „upės saugotoją“. Tokią reikšmę bus atsirad-

dusi iš to, kad tulžiai mėgsta tupėti „ant kokios nors ant vandens pasvirusios šakos arba ant stačio, iš vandens išsikišusio akmens, arba ant ramsčio, permesto per upelį. Iš ten jie tykoja savo grobio vandenyje [t. y. „stebi, sergsti upę“. — V. M.], o tas grobis — tai mažos žuvytės“ (Ivanauskas III 24). Net ir pabaidytas tulžys nesitraukias nuo upės (t. y. nepalieka jos = „sergsti upę“): jis „pasileidžia kristi palei patį vandenį, sekdamas visais upės vingiais“ (Ivanauskas I. c.). Tiesa, Trautmannas (AS 301 ir liter.) pr. *apisorx* sandą *-sorx* siejo su pr. *sarke* „šarka“ (žr.), bet toks siejimas nėra patikimas ne vien dėl to, kad *-sorx* formaliai artimesnis *-sargs* (negu žodžiui *sarke*), bet ir dėl to, kad tulžys tiek savo išvaizda, tiek ir elgesiu nėra panašus į šarką (plg. Endzelīns SV 143).

*apse, žr. *abse*.

apus „borne“ E 64. Jo pagrindinė (ar bent jau senovinė) reikšmė buvo „šaltinis“ (PKP II 17), o tolimesnė (resp. vėlyvesnė) — „šulinys“ (tik ją pateikia pvz. Endzelīns SV 143, Toporov PJ I 99), plg. (dėl vok. *borne* E 64) Paul DW 110 (s. v. *Brunnen* esantį *Born*). Pr. *apus*, visuotinai laikomas giminaičiu su pr. *ape* (žr.), pagal vieną hipotezę esąs sufiksiniis vedinys (iš pr. *ape*), pagal kitą — fleksinis vedinys.

Pirmosios hipotezės šalininkai, žiūrėdami į pr. *merguß* (GrA 88), lie. *up-ùž-ė* (: *ùp-ė*) ir pan. bei suponuodami, kad pr. *apus* esanti befleksinė lytis (vietoj parašymo **apuse*), šį *apus* skaito **ap-uz-ė* ir laiko jį sufikso **-uzē* vediniu (iš pr. *ape* „upė“) — diminutyvu „upelė, upužė“ (Trautmann AS 302 ir liter., plg. Toporov I. c. ir liter.). Tačiau manyti, kad *apus* — befleksinė lytis, nėra pagrindo: ji lauktina ne E, bet Gr žodynėlyje (plg. Endzelīns I. c.); be to, *merguß* (GrA 88) yra greičiausiai ne pr., o lie. žodis (be fleksijos) = lie. *mergùžė* (žr. *merguß*). Taigi pr. *apus* „šaltinis“, laikantis šitos hipotezės, geriau būtų jau skaityti **apuss* (dėl *-s* < **-ss* plg. s. v. *ennoys*) < **apuzs* < **ap-uz-as* (plg. lie. *vaik-ùž-as* „vaikagalys“, *brot-ùž-is* Skardžius ŽD 391 t.) arba *apus* < **apuss* < **ap-us-as* (plg. lie. *brot-ùš-is* „brolio sūnus“, *tėt-ùš-is* Skardžius ŽD 318). Tarkim sau, kad toks pr. **apuzas* (ar **apusas*) buvo iš pr. **apē* „upė“ išvestas sufikso **-uz-*

(ar *-us-) diminutyvas. Betgi jis, egzistuojamas greta pamatinio žodžio *apē „upė“, būtų reiškęs ne „šaltinį“ (resp. „šaltinį; šulinį“), o tik „upelį“ (Endzelīns l. c.). Be to, žodžiai, reiškiantys „šaltinį“ (arba „šulinį“), nei ryt. balt., nei sl., nei germ. kalbose savo kilmę nėra susiję su žodžiais, reiškiančiais „upė“. Tai gi hipotezės, kad pr. *apus* esąs sufikso vedinys iš pr. *ape* „upė“, negalima laikyti patikima (plg. ir Endzelīns l. c.).

Antroji hipotezė yra: pr. *apus* segmento -us atžvilgiu lyginamas su pr. *salus*, *dangus*, *bebrus* (žr.) ir pan. (Endzelīns FBR XIV 69, SV 143, plg. Toporov l. c.), implicite suponuojant, kad pr. *apus* esąs fleksijos (*-us) vedinys iš pr. *apē „upė“, t. y. iš subst., kuris buvo ē-kamienis, kaip minėta (žr. *ape*), atsiradęs matyt iš i-kamienio. Šitos hipotezės trūkumas yra tas, kad pagrindiniais jos ramsčiais einantys anie pr. *salus*, *dangus* ir pan. yra fleksijos vediniai ne iš subst., bet iš verb. (žr. *salus*, *dangus*); o pr. *bebrus* (ir pan.) nėra vedinys iš ē- ar i-kamienio subst. Bet šioje hipotezėje slypi racionalus grūdas: pr. *apus* belieka darybiškai lyginti tik su pr. *dangus*, *salus* ir kitais panašiais deverbatyvais (būtent su deverbatyvais!). O iš tokio lyginimo išplaukia vienintelė galimà išvada apie pr. *apus* kilmę: kaip pvz. pr. *dangus* yra fleksijos vedinys iš balt. verb. *deng- (žr. s. v. *dangus*), taip ir pr. *apus* darybiškai suponuoja balt. verb. *ep-, kuris reiškė turbūt „virti“ – atsirado turbūt iš ide. dial. *eph- „virti“ (dėl pastarojo žr. Pokorny I 325); vadinasi, pr. *apus* „šaltinis“ savo darybine reikšme buvo visai panašus pvz. į lie. *versmė* „šaltinis“ (< *verd-smē „tai, kas verda“!).

Pagaliau ir pr. *apis/*apē „upė“ (žr. *ape*) laikytinas fleksijos vediniu (su šaknies balsio apofonija) iš to paties balt. verb. *ep- „virti“ = „kunkuliuoti, veržtis (vandeniui) ir pan.“, plg. pvz. lie. *brandis/brándė* (LKŽ I² 993–994) < *,(su)brendimas“ – fleksijos vedinį (su šaknies balsio apofonija) iš lie. *brėnd-* (*brėsti*). Tai gi pr. *apis/*apē „upė“ yra iš *,kunkuliavimas, sūkuriavimas“ = *sraunus tekėjimas“, plg. labai panašios darybos bei semantinės kilmės žodį ryt. balt. *upis/*upē „upė“ (žr. s. v. *ape*), kuris, būdamas greičiausiai fleksijos vedinys iš balt. *up- „šaukti, rėkti“ (Būga II 321–322), yra iš *,kriokimas, rėkimas, šniokš-

timas“ (Būga l. c.) = „sraunus tekėjimas“ (žr. dar s. v. *wupyan*). Vadinasi, ryt. balt. „upė“ ir vak. balt. „upė“ yra greičiausiai palyginti neseni, t. y. savarankiški ryt. balt. resp. vak. balt. dariniai, — jų etimologijos gali apsieiti ir be s. ind. *āpah* ir pan. (plg. s. v. *ape*); ar pastarieji su pr. *ape* giminiuojasi (ir kaip giminiuojasi), ar ne, — tai jau atskirai tyrinėtinas klausimas.

arelie „are (Adler) — erelis“ E 709. Vok. *are* (E 709) plg. su v. v. a. *ar* „Adler“ (Lex 7). Pr. *arelie* taisytinas į **arelis* (plg. dar *geytye*, *naricie*) : lie. *erėlis*, dial. *arėlis*, la. *ereļi* (nom. pl., Evang. 1753 m., žr. Endzelīns LVG 244 t.) resp. *ėrglis* < **erdlis* < **erlis* (su išnykusiū balsiu tarp -r- ir -l-, žr. Endzelīns l. c.), sl. **orěbъ* (lenk. *orzeł*, ček. *orel* ir kt.), go. *ara* „t. p.“ (n-kam.), kimr. *eryr* „t. p.“ (< **eri-ro-*), korn., bret. *er* (< **ero-*) „t. p.“, het. *ħaraš* (gen. *ħaranaš*) „t. p.“, gr. *ὄρνις* „paukštis“ ir kt. (Pokorny I 325 t.). Būgos (II 508) nuomone, pr. **arelis* (kaip ir lie. dial. *arėlis*) kildintinas iš balt. **erel-* (t. y. su **e-*) ir dėl to lygintinas pvz. su kimr. *eryr*. Su šiuo prūsišku erelio pavadinimu Kiparsky's (Neuphilol. Mitteil. XL 72 tt.) sieja vieno viduramžių prancūzų rašto minimą XIV a. vartotos Prūsuoše monetos (su erelio atvaizdu) pavadinimą *harelavt* (var.: *arelare*) ar (pl.) *harelaz* (var.: *arelars*).

arglobis „scheitel (Scheitel)“ E 76. Vok. *scheitel* (E 76) bus reiškęs „viršugalvį“, „(plaukų) verpetą“, „(plaukų) sklastymą“ (plg. Lex 181 s. v. *scheitel*). Pr. *arglobis* galėtų būti **arglubis* (ar **-as*) < **arklubis* < **artlubis*: a) **-t-* prieš lateralinį **-l-* (tiksliau — tarp dviejų lateraliųjų) E šnektose nevienur buvo virtęs į **-k-* (plg. **tlo-kis* > *klokis* E 656), b) **-k-* tarp lateraliųjų **-r-* ir **-l-* virto į **-g-* (suskardėjo). Tas **artlubis* yra turbūt iš **anthlubis*: **-n-* dėl tolimesnio **-l-* asimiliavosi (patyrė lateralizaciją) į **-r-*, plg. lie. dial. *āržuolas* „ąžuolas“, žr. dar s. v. *arwarbs*. Tokį pr. **anthlubis* galima laikyti prefikso **ant-* „ant-“ (= praep. **ant* „ant“ > *an*, žr. s. v. *en*) vediniu iš subst. pr. **luba-* „kiaušas, ma-kaulė; galva“ = sl. **luba-* > **lěbo* „t. p.“ (> ček. *leb* „kiaušas, kaukolė“, lenk. *leb* „galva“ ir kt.). Taigi pr. **anthlubis* „vieta viršų kiaušo resp. galvės“ = „viršugalvis“ (plg. lie. *añtvagis* „vieta viršų vagos“ = „viršuvagis“) išvirto į pr. **arglubis* (= *arg-*

lobis E 76) „viršugalvis“, kuris, veikiamas vok. *Scheitel* semantikos, galėjo gauti dar reikšmės „(plaukų) verpetas“, „(plaukų) sklastymas“ (žr. anksčiau). Tas vak. balt.-sl. **huba-* „kiaušas, makaulė; galva“ yra iš „kiaušas“ < *, „tam tikras kiautas“ < *, „žievė“ (žr. s. v. *lubbo*), plg. pvz. lie. *kiđušas* „kaukolė“ < „tam tikras kiautas“ (žr. s. v. *keuto*). Šiame pr. *arglobis* įžiūrėti *-lobis* = pr. **lub-* (= sl. *lbb* „kiaušas, galva“) labiau yra linke taip pat Burda KSB VI 394, Trautmann AS 302, Endzelīns SV 143, Toporov PJ I 103 t. (ir liter.), tačiau jų visų argumentai dėl *arg-* kilmės yra visgi gana abejotini. Bezzenbergerio (BB XXIII 315) hipotezė, pagal kurią pr. *arglobis* = **ar-* + **glāb-* „globti“, kelia abejonių dėl *ar-* kilmės aiškinimo ir ypač dėl semantinių sumetimų.

arcan „archa (Arche) — árka (Nojaus laivas)“ III 121₆ [75₁₇] acc. sg. (= *Archoye* „arkoje“ VE 59₁₅). Iš vok. kalbos (plg. vok. *archa* III 120₆) < lo. *arca* „t.p.“.

arrien „javai (Getreide)“ III 89₂ [55₃₄] = **aren* acc. sg. fem. pasakyme: *Beggi stwi bille stai peisālei tu turei stesmu kurwan kas arrien tlāku ni stan āustin perrēist* „Denn es spricht die Schrifft / Du solt dem Ochsen der da Dreschet / nicht das maul verbinden“ III 89₁₋₂ [55₃₃₋₃₄] = *Nesa bila raschtas | iauczui kulenczem ne vschrischi nasru* VE 37₂₄–38₁, = *Aesto tas Raxtez back | Thów nhe buhs tham Weerscham | katteers tur strada | to Mutte ayβeth* LK 59₁₁₋₁₃. Šis pasakymas paimtas iš Pauliaus pirmojo laiško Timotėjui (5, 18): λέγει γὰρ ἡ γραφή· βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις = *Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti* = *Kalba nes Raftas: Kulanciamuy jauchny neuzryby nasru* ChB (328₁₈). Toliau, šis pasakymas imtas iš Deuteronomo 25,4: *Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas*. Visi šie teksto lyginimai iš pirmo žvilgsnio nepadeda (bet žr. toliau) suvokti pr. *arrien* reikšmės, kuri bei jo etimologija daugiau nei šimtmetis mėginama visai paaiškinti (žr. Berneker PS 184 t. ir liter., Toporov PJ I 105 t. ir liter.). Tačiau visi tie aiškinimai nėra įtikinami, plg. ir Endzelīns SV 143, kur sakoma, kad pr. *arrien* esąs „ar nezināmu nozīmi“. Negalima pritarti ir nuomonei, kad pr. *arrien* verstas iš vok. *da* ir reiškiantis „ten; čia“ (To-

porov l.c.): vok. *da* katekizmuose visur verčiamas tik į pr. *stwi* arba (rečiau) *kāigi*, *kaden* ir (IX) *shan*; todėl reikia manyti, kad vok. *da* (III 88₂) pasiliko į pr. kalbą visai neverstas (katekizmuose vok. žodžių, neverstų prūsiškai, yra nemažai). Taigi iš minėtų teksto lyginimų viena yra aišku: vok. *dreschet* „kulia (javus)“ (III 88₂) išverstas dviem žodžiais – *arrien tlāku* (šitaip dažniausiai ir galvojama). Toks vertimas yra visiškai teisingas ir, be to, jau vienas pats rodo, kad pr. *tlāku* reiškė ne tiek „kulia (javus)“ = „drischt“, kiek „kulia (muša)“ = „schlägt“, plg. lie. *kūlti* „schlagen“, kurio tolimesnė reikšmė yra „dreschen“ (dėl pr. *tlāku* etimologijos žr. s.v., taip pat PKP II 283). Kaip žodį vok. *dreschen*, norėdami jį tiksliai (nedviprasmiškai) perteikti lietuviškai, verčiame ne *kūlti* (jis gali reikšti ir „mušti“), o žodžiais *jāvūs kūlti*, taip ir A. Vilis vok. *dreschet* „drischt“ išvertė ne į pr. *tlāku* (jis bus reiškęs ir „schlagen“, žr. *tlāku*), o į *arrien tlāku* „javus kulia“. Taigi visiškai drąsiai galima sakyti: pr. *arrien* (acc. sg.) buvo ne kas kita, o tik „javai“; plg. ir Būga II 93: pr. *kas arrien tlāku* esąs „kurs javus arba kūlę (kluoną) kulia“. Iš visų pr. *arrien* etimologinių aiškinimų geriausiu laikytinas Būgos (II 93 t., išn. 3). Jo aiškinimo teigiamybė yra ta, kad pr. *arrien* „javai“ (acc. sg.) etimologiškai siejamas su lie. *aruo-das*, pastarajame įžiūrint *aruo-* „javai“ bei jį vedant iš lie.-la. **aru-* „dirviniai“. Tačiau tas Būgos aiškinimas turi ir nemažų trūkumų: pr. *arrien* „javai“ kildinamas iš pirmykščio pr. **ari* „dirviniai“, jo visiškai nepagrindžiant darybiškai (morfologiškai), o pati Būgos suponuojamųjų lie.-la. **aru-* bei pr. **ari* reikšmė „dirviniai“ atstatyta ne iš baltų ar kitų artimiausiais giminiškų kalbų medžiagos, o iš lo. *arvum* „dirva“ ir pan. Iš čia galima suprasti, kodėl pr. *arrien* Būgos etimologijos nepalaikė ir pvz. Toporov PJ I 105 t. Pr. *arrien* = **aren* yra acc. sg. fem. forma, XVI a. prūsų šnektose egzistavusi greta archaiškesnės (bet nepaliudytos) acc. sg. fem. **arin* – i-kamienės (žr. toliau). Reikia manyti, kad pr. *arrien* „javai“ resp. lie. *aruo-das* suponuoja (plg. Būga l.c., žr. Mažiulis PKP II 275) pirmykščius substantyvus vak. balt. fem. **arī* (nom. sg.) resp. ryt. balt. neutr. **aru* (nom.-acc. sg.), kurie buvo adjektyviniai abstraktai

[abu reiškę *, „javus“ < „tai (nauda), kas gaunama iš arimo (dirvos)“ < *, „tai, kas susiję su arimu“] — atsirado iš *u*-kamienio adj. lyčių vak. balt. fem. **ar-ī* [< **ar-ūi* = s.ind. (*prth*)-*vī*] resp. ryt. balt. neutr. **ar-u*. Šis *u*-kamienis adj. balt. **ar-us* (: **ar-ī* < **ar-ūi* fem., **ar-u* neutr.), kuris yra labai senas vedinys iš verb. balt. **ar-* „arti“ (žr. s.v. *artōys*) ar net dar iš ide. **arH-* „t.p.“ (žr. toliau), reiškė (maždaug) *, „susijęs su arimu“ (žr. Mažiu-*lis* l.c.). Šitas senovinis balt. adj. po to, kai iš jo atsirado minėti subst. abstracta, galėjo būti perdirbtas į (vak.) balt. adj. **arva-* „susijęs su arimu“ (plg. balt. adj. **lengu-* → lie. *leñgva-s*), plg. lo. adj. *arvus* (< **arvōs*) „skirtas arti, susijęs su arimu“ [lo. *arvum* „dirva“ (< adj. neutr. *arvum*) ir kt.], kuris atsirado irgi panašiai (tik nepriklausomai nuo balt. adj. **arva-*) iš italik. adj. **aru-*, o pastarasis (jis gali būti labai senas) — vedinys iš italik. **ar-* „arti“ ar net iš ide. **arH-* „t.p.“. Iš to vak. balt. adj. **arva-* „susijęs su arimu“ galėjo būti padarytas ir subst. pr. (**arvīas* → **arvīs* (nom. sg. masc.) „tas, kuris aria (resp. kuriuo ariama)“ > *, „arklys“ (žr. s.v. *arwaykis*), plg. lie. subst. balt. *baltīs* (< **-īs*) „baltas arklys“ (iš adj. *báltas*) ir kt.

artōys „akerman (Ackermann) — artojas“ E 236 = **artājs* (t.y. **artōjs*): lie. *artójas*, sl. **ortajb* „t.p.“ (> s.sl. *ratajb*, lenk. *rataj*, rus. *pamaŭ*, ir kt.). Pr. *artōys* = **artājs* < **artājas* yra sufikso *-*tāja-* vedinys iš pr. **ar-tvei* „arti“ : lie. *árti*, la. *áft*, s.sl. *orati*, go. *arjan*, v.air. *airim* „ariu“ (< **ariō*), lo. *arō*, gr. ἀρόω, het. *harš* — „arti“ ir kt. Žr. Walde-Pokorny I 78, Pokorny I 62 t., Vasmer III 447 (s.v. *pamaŭ*), 148 t. (s.v. *opamъ*), Fraenkel 17, Ivanov OPA 170.

-**artue**, žr. *preartue*.

***artwei**, žr. s.v. *artōys*.

artwēs „schifreise (Schiffreise) — žygis laivais“ E 413 = **art(u)-vēs* pl. tantum (fem.). Trautmannas (AS 302, plg. ir Endze-*lins* SV 144) patikslina vok. *schifreise* (E 413) reikšmę: „Kriegsfahrt zu Wasser“ — Grimm IX 92; žr. dar *karyago*. Pr. *artwēs* (nom. pl.) = **art(u)vēs*, kuris turbūt kilo iš senesnio **ertvēs* (Trautmann BSW 105), yra sufikso *-*t(u)vē-* [= lie. *-tutvė-*, plg. pr. *nur-tue* (žr.) ir pan.] vedinys iš pr. **er-* (> *ar-*) „irti,

rudern“ : lie. *lrti* „t.p.“, la. *lřt* „t.p.“, s. ind. *ari-tār-* „irkhuotojas“ (< **erH-*), gr. ἐρέτης „t.p.“ (< **erH-*) ir kt., – Walde-Pokorny I 143 t., Fraenkel 187. Taigi pr. **ert(u)vės* savąja daryba galėtų būti panašus į lie. *lauktūvės* (nom. pl.) „laukimas“ *išleistūvės* „išleidimas“, *išgertūvės* „išgėrimas“ ir pan. (dėl šių lie. žodžių žr. Skardžius ŽD 386); kitaip sakant, pr. **ert(u)vės* (nom. pl.) turbūt reiškė „yrimą, plaukimą“ > „žygį laivais“.

arwaykis „volle – kumelaitis“ E 434. Vok. *volle* (E 434) reikšmė yra „ein junges Pferd männlichen Geschlechts“ (Töppen AM IV 683; Trautmann AS 302; Endzelīns SV 144), plg. v.v.a. *vole*, *vol* „junges Pferd, männl. Fohlen“ Lex 294. Dar yra *vole* E 438, verčiamas į pr. *maldian*, bet jis reiškė „jauniklį“ = „kumelaitį bei kumelaitę“ (žr.). Anot Būgos (I 177), pr. *arwaykis* taisytinas į **arwaytis* (plg. Bezzenberger BB XXIII 313: **aswaytis*). Tačiau šitoks taisymas ne taip jau būtinas (plg. ir Endzelīns l.c., Toporov PJ I 110), nors ir nėra negalimas (E žodynėlyje iš tikrųjų esama prieš priešakinės eilės balsius einančių priebalsių pr. **k* ir **t* „painiojimo“ atvejų). Patikimiau galvoti, kad pr. *arwaykis* yra **arvaikis* (dėl *-is* žr. toliau) – turi diminutyvinės (ar panašios) darybinės reikšmės sufiksą **-aik-*, kuris yra arba fonetiškai kilęs iš **-eik-*, arba – geriau spėti – yra **-aik-*, egzistavęs greta **-eik-* bei **-ik-* (plg. lie. medžiagą – Skardžius ŽD 159 t.), plg. pr. ež. *Stoboix* = **Stab-aik-s* (Gerullis ON 174, 248) < „akmeninis“ (diminut.), lie. ež. *Gáiliekas* < jotv. **Gail-eik-as* „baltasis“ (diminut.). Sunkiau pasakyti, ar pr. *arwaykis* galūnė *-is* yra **-is* (PKP II 251) < **-as* (plg. minėtus pr. ir jotv. ež. vardus), ar *-is* = **-īs* (plg. pvz. lie. avd. *Jaun-eik-is* < **-īs*). Šis pr. žodis yra minėto sufikso vedinys gal iš pr. **arvīa-* „tas, kuris aria“ = „arklys“ (plg. lie. dial. *artūvas* „tas, kuris aria“ = „darbinis arklys“ LKŽ I² 322) ← pr. adj. **arva-* „susijęs su arimu“ (ar panašaus subst.) ← *u*-kamienio adj. **aru-* „t.p.“ (ar subst., plg. s.v. *arrien*), plg. pvz. lie. *kálvis* „tas, kuris kala“ (= la. *kalvis*), kuris irgi galėtų suponuoti adj. **kalva-* „susijęs su kalimu“ ← *u*-kamienį adj. **kalu-* „t.p.“ (vedinį iš verb. **kal-* „kalti“). Su pr. **arvīa-*

„arklys“ gal sietinas sl. **orb* (> rus. *опь* „žirgas“ ir kt., žr. Vasmer III 155); jūdviejų santykį plg. su lie. *kálvis* „Schmied“ : *kalys* „t.p.“ (LKŽ V 140). Tokiai pr. **arvja-* „arklys“ semantiškai tarsi prieštarauja *sweykis* „Pflugpferd“ E 422 (žr.), betgi šie du žodžiai matyt žymėjo skirtingų rūšių arklius arba atsirado skirtingose šnektose. Kitokių (taip pat ir Būgos l.c.) etimologinių šio pr. *arwaykis* aiškinimų kritiką žr. Endzelīns l.c. ir Toporov l.c., bet ir šie du mokslininkai nepateikė racionalių hipotezių dėl pr. *arwaykis* kilmės.

arwarbs „langwytt (Langwiede) – pertraukas (ratų)“ E 301. Dėl vok. *langwytt* (E 301) Trautmannas (AS 302; plg. Endzelīns SV 144 ir Fraenkel 1259) pateikia: v.v.a. *lancwit*, n.v.a. *langwiede* „langes Holz, das Vorder- und Hintergestell eines Rüstwagens verbindet“ (Grimm VI 185). Plg. v.v.a. *lancwit* „Langwiede, Hinterdeichsel“ Lex 121; n.v.a. *langwid* „Längsbalken unter dem Wagenkasten, der Vorder- und Hintergestell verbindet“ Götze 146; vok. *Langwiede* „Stange, die das Hintergestell eines Wagens mit dem Vordergestell verbindet“ Paul DW 360. Taigi pr. *arwarbs* iš tikrųjų turėjo reikšmę „pertraukas (ratų pasturgaliui su pirmgaliu sujungti)“. Pr. *arwarbs* = **arvarbs* galėtų būti kilęs iš **anvarbs* (su *-n-, virtusiu į -r- dėl tolimosios asimiliacijos, plg. *arglobis*) < **anvarbas* < **envarbas*, kuris yra turbūt fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš prefiksinio verb. pr. **enverb-* = **en-* „į-“ (žr. *en*) + **verb-* < balt.-sl. **uerb-* / **uirb-* „sukti, lenkti“ (< ide. **uerb-* resp. **uerbh-* „t.p.“, žr. Pokorny I 1153) > lie. *viřbas* „Gerte“, la. *viřbs* „Stöckchen, Stange“, s.sl. *vr̃ba*, s. rus. *вьрба*, lenk. *wierzba* „žilvitis, salix“, rus. *вopoб* „(siūlų) lenktuvas“ ir kt., žr. Fraenkel l.c., plg. Bezenberger BB XXIII 319, Endzelīns l.c., Vasmer I 293, 351 t., Toporov PJ I 110 (kitaip – Trautmann BSW 353, 360). Bent jau tuo metu, kai iš pr. **enverb-* „įsukti, įlenkti“ buvo padarytas pr. **envarbas* „Langwiede, pertraukas“, pastarasis reiškė matyt ne pertrauką-kartelę, o pertrauką-įsukalą, t.y. iš tam tikrų šakų ar virbų susuktą grįžtę (ratų pasturgaliui su pirmgaliu sujungti). Pagaliau „pertrauku-įsukalu (tam tikra grįžte)“ šis pr. žodis galėjo ir ilgai būti: jis pagal semantiką gerokai sutampa

su originalo žodžiu, t.y. su vok. *langwyt* „pertraukas“ (E 301), kuris bent jau asociaciškai galėjo būti suprastas kaip „pertraukas-įsukalas“, plg. v.v.a. *lanc* „lang, ilgas“ (plg. pr. *en-* „į“) ir v.v.a. *wit* „susuktų šakų grįžtė“ Lex 325. Burda (KSB VI 394) su pr. *arwarbs* siejo ir lie. *alvaras* „pertraukas“ (plg. dar Trautmann l.c.; Endzelīns l.c.). Šis lie. žodis yra pažįstamas tik Prūsų Lietuvai, tiksliau, – Nesselmannui (žr. LKŽ I³ 114), kuris teigia, kad įprastai vartojamas ne *alvaras* „pertraukas“, o *pervaras* „t.p.“. Reikia manyti, kad šis lie. *alvaras* yra skolinys iš prūsų šnektų – iš pr. **arvara-* (ar **-r->-l-* disimiliavo prūsai, ar lietuviai, sunku pasakyti) < **anvara-* < **envara-* (plg. pr. *arwarbs* < **envarba-*, žr. anksčiau), kuris būtų fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb. pr. **enver-* = **en-* „į-“ (žr. *en*) + **ver-* < balt. **ver-* „kišti, verti“ (žr. s.v. *aboros*). Šitas verb. balt. **ver-* < ide. **uer-* „sukti“ nuo minėto ide. **uerb-* (**uerbh-*) „sukti“ skiriasi tik tuo, kad pastarasis turi determinatyvą **-b-* (**-bh-*), žr. Pokorny I 1150, Fraenkel 1229, 1259. Pr. **envara-* „pertraukas“ dėl darybos plg. su lie. *įvaras* (LKŽ IV 276), *pėrvaras* „pertraukas“ (LKŽ IX 862) ir kt. Pr. **envarba-* → *arwarbs* „pertraukas“ ir pr. **envara-* → **arvara-* „t.p.“ (jeigu čia iš tikrųjų buvo ta pati reikšmė) laikytini atskirų pr. šnektų dariniais, plg. tai, kad pvz. lietuvių šnektose „pertrauko“ pavadinimai irgi ne visur vienodi. Pridurtina: spėjimu, kad pr. *arwarbs* turįs praef. *ar-* < balt. **ar-* resp. (praep.) **ar* (Trautmann BSW 353, Vasmer I 351, Endzelīns SV 144, Toporov PJ I 111), reikia labai abejoti (plg. ir Trautmann l.c., Endzelīns l.c.).

arwis „der ware (der wahre) – tikras“ III 73₁₅ [47₃₄] (= *tikras* VE 30₁₉), „gewiß (gewiß) – tikras“ III 87₉ [55₁₆] (= *tikras* VE 37₉) nom. sg. mase.; *arwi* „war (wahr) – tikra“ III 41₁₇ [31₇] (= *tiesa* VE 15₁₈), „t.p.“ III 43₂₆ [31₃₂] (= *tiesa* VE 17₃), „t.p.“ III 45₂₄ [33₁₇] (= *tiesa* VE 15₁₈), III 57₂₂ (2X) [39₂₃ (2X)] (= *ischtiesos/ischtiesos* VE 23₁₇), „war (wahr) – tikra“ III 63₁₀ [41₃₂] (= *tiesa* VE 25₂₂) nom. sg. neutr. Jis yra *i*-kamienis. Pirmiausia giminiuojasi (plg. Fraenkel 16; Arumaa Ursl. Gr. I 148) su lie. *arv-esnis* (gradus comp.), kuris paliudytas viena kartą (iš

Veliuonos apylinkių) Juškos žodyno (I 109) frazėje: *arvesnis čėsas apsidirbus rudenį ulevoti*. Juška (l.c.) iš *arvesnis* atstato (o gal ir žino) lytį *arvas*, -a „свободный, вольный, swobodny“. Bet šioje frazėje *arvesnis* iš tikrųjų reiškia ne „laisvesnį“ = „более вольный“, o „laisvesnį, tinkamesnį“; taigi iš jo atstatomas adj. *arvas* (ar *arvis*?) „laisvas, tinkamas (ne bet koks)“ ir savo reikšme yra gana artimas žodžiui pr. *arwis* „tikras“ = „ne bet koks“ [o gal lie. *arvas* (*arvis*?) yra skolinys iš prūsų arba jotvingių ar net iš kuršių?]. Šie pr. ir lie. žodžiai giminiuojasi su sl. **orv-ъnъ* „lygus, vienodas“ (> s.sl. *rav-ъnъ*, lenk. *row-ny* ir kt.), het. *araya-* „laisvas“, *arayaḥḥ-* „(iš)laisvinti“. Toporov PJ I 112, remdamasis rus. dial. adv. *epoβu* „lygiai taip, vienodai tiek“, iš jo atstato dar sl. **orvi-* (=pr. *arwi-*). Toliau giminystės ieškoma su av. *rav-ah-* „laisva vieta, erdvė“, v. air. *róe, rói* „lygus laukas“, toch. AB *ru-* „atverti, atidaryti“, s.v.a. *rūm* „erdvė, Raum“ ir kt., plg. Trautmann AS 303, BSW 14; Vasmer III 489, Pokorny I 874, Vries 453, Arumaa l. c., Toporov l.c. Tuos pr. ir lie. žodžius, tik be reikalo juos atskirdamas nuo slaviškųjų, Fraenkel 15 t. (ir liter.) sieja su lie. *ir-ti* „sich auflösen, -trennen“ = la. *iř-t* „t.p.“, ėr-*st* „išskirti“, lie. *ér-dėti, eř-tas*, „erdvus“, *eř-dvas* „t.p.“, *ér-dvė* „Raum“, *ar-dýti*, s.sl. *or-iti* „išskirti, sugriauti“, s.ind. *ár-dati, ř-dáti* „išsisklaido“, *ř-dhak* „atskirai, ypatingai“ ir kt. Šią ir anksčiau pateiktą leksinę medžiagą įprasta suvesti ne į vieną ide. archetipą, žr. pvz. Pokorny I 874 (ide. **reyə-*: pr. *arwis*, sl. **orvъnъ*, av. *ravah-*, s.v.a. *rūm* ir kt.), 332 t. (ide. **er-*: lie. *irti* „sich auflösen“ ir kt., lie. *rėtas*, s.sl. *oriti*, s. ind. *řdhak*), 329 ir 334 (ide. **er-ed-*: s. ind. *árdati, řdáti*). Į šią sudėtingą problemą tuo tarpu plačiau nesileidžiant, pasakytina tiek: šiaip ar taip patikimiau visus minėtus indoeuropiečių kalbų žodžius suvesti į vieną archetipą (plg. ir Fraenkel l.c.) – į ide. **er-* (: **or-* : **ř-*) resp. (**er-* + *H*) **erH-*, reiškusį maždaug „išskirti“ (ir išriedėjusį iš senesnės šiek tiek kitokios reikšmės). Taigi čia nagrinėjamasis pr. *arwis* ir kt. bus atsiradę taip: iš ide. **er-* „išskirti“ > balt.-sl. **er-* „t.p.“ matyt buvo padarytas (*u*-kamienis) adj. balt.-sl. **aru-* „išskirtas, atskirtas“ (plg. s.v. *arrien*), vėliau perdirbtas

i **arvi-* „t.p.“ (plg. lo. *levis* < **leg^hh-*ui-**, perdirbtą iš **leg^hh-u-*) resp. **arva-* „t.p.“ (plg. s.v.v. *arrien*, *arwaykis*). Šitaip turime: a) pr. *arwis* „tikras“ < *, „ne bet koks“ < *, „išskirt(in)as“, b) lie. *arvas* „laisvas, tinkamas (ne bet koks)“ < *, „ne bet koks“ < *, „išskirt(in)as“, sl. **orv-* „lygus, vienodas“ < *, „vienodas, ne bet koks“ < *, „išskirt(in)as“. Het. *araya-* reikšmė „laisvas“ bus atsiradusi panašiai (tik savarankiškai) kaip ir minėto lie. *arvas*. Pr. *arwis* „tikras“ dėl reikšmės plg. *tickars* (žr.).

arwiskai adv. „zwar (zwar, wahrlich) — tikrai“ III 49₁ [33₃₅] (= *vβtiesas* „iš tiesos“ VE 19₁), „t.p.“ III 55₁₀ [37₂₈], „t.p.“ III 55₁₆ [37₃₄] (= *vβtiesos* VE 22₁₁), „freilich — iš tikro“ III 77₁ [49₂₅] (= *vβtiesos* VE 32₁₀), „gewißlich — tikrai“ III 121₂₀ [75₂₇]. Šis pr. adv. yra iš pr. adj. **arviskas* „tikras“ < *arwis* (žr.) + *-iska-*, plg. lie. adj. *svetim-iškas* „svetimas“ K 417, adv. *kantr-iškai* „kantriai“ MT 68 ir kt., žr. Skardžius ŽD 157. Žr. dar s.v.v. *isarwiskas*, *perarwiskai*.

as „ich — aš“ I 7₉ [5₂₆], I 9₆ [5₃₅], III 37₁₂ [29₃], III 37₁₈ [29₇], III 39₁₈ [29₂₆], III 41₂ [29₃₀], III 41₁₅ [31₅], III 43₁₀ [31₂₁], III 43₁₉ [31₂₈], III 45₃ [33₁], III 45₉ (2X) [33₅ (2X)], III 57₁₅ [39₁₉], III 67₁₄ [45₅], III 67₁₈ [45₉], III 67₂₀ (2X) [45_{10,11}], III 67₂₁ [45₁₂], III 67₂₃ [45₁₃], III 69₆ [45₂₀], III 69₁₀ [45₂₂], III 69₁₁ [45₂₂], III 69₁₂ [45₂₄], III 69₂₅ (2X) [45₃₄ (2X)], III 71₁₇ [47₁₆], III 79₁₁ [51₁₆], III 79₁₇ [51₂₁], III 81₁₁ [51₃₄], III 81₁₅ [53₂], III 81₁₇ [53₃], III 91₁₂ [57₂₇], III 101₁₀ [63₁₉], III 105₁ [65₂₀], III 105₉ [65₂₇], III 107₁₅ [67₂₂], III 107₂₂ [67₂₈], III 113₅ [69₃₂], III 115₁₆ [71₂₇], III 125₁₂ [77₂₁], III 125₁₆ [77₂₄], III 127₂ [77₂₈], III 127₆ [77₃₂], III 127₁₈ [79₇], III 129₂ [79₁₃], III 129₁₀ [79₁₈] — iš viso 46X; *es* „t. p.“ II 7₉ [11₂₅], II 9₆ [11₃₄]. Gen. sg.: *maisei* III 69₄ [45₁₈] iš pron. poss. *mais* (nom. sg.) „manas, meiner“ (derinama su sakinio subjektu). Dat. sg.: *mennei* „mir — (vok.) man“ III 41₃ [29₃₁], III 45₁₉ [33₁₃], III 45₂₂₋₂₃ [33₁₅], III 67₁₀ [45₃], III 67₁₅ [45₆], III 67₂₃ [45₁₃], III 81₁₄ [53₁], III 107₁₈ [67₂₄], III 125₆ [77₁₆]. Acc. sg.: *mien* „mich — mane“ III 27₇ [23₆], III 37₁₄ [29₄], III 37₁₇ [29₆], III 41₂ [29₃₀], III 43₁₃ [31₂₃], III 45₁₂ [33₇], III 45₂₁ [33₁₅], III 69₆ [45₁₉], III 79₁₃ [51₁₇], III 79₁₅ [51₁₉], III 81₁₃ [51₃₅], III 81₁₆ [53₃], *ēnmien* III 81₂₀ [53₆], III 79₂₀ [51₂₃], *pōmien* III 131₁₃ [79₃₆], *pomien*

III 107₄ [67₂₁], *prēmien* III 113₃ [69₃₁]; susijęs su to paties sakinio subjektu: *mien* III 67₁₈ [45₉], III 69₇ [45₂₀], III 79₁₇₋₁₈ [51₂₁], III 81₁₇ [53₄]. *Lytis: sen mām* „mit mir – su manimi“ III 79₁₀ [51₂₃], *sen maim* „t. p.“ III 81₁₉ [53₅], (derinama su sakinio subjektu) *mām* „mir – (vok.) man“ III 107₁₅ [67₂₂]. Nom. pl.: *mes* „wir – mes“ II 11₄ [13₇], III 27₉ [23₈], III 27₁₆ [23₁₄], III 29₁ [23₁₆], III 29₁₁ [23₂₄], III 29₁₂ [23₂₅], III 31₁ [25₆], III 31₂ [25₇], III 31₁₀ [25₁₄], III 31₁₁ [25₁₅], III 31₁₉ [25₂₂], III 31₂₀ [25₂₃], III 33₇ [25₃₁], III 33₈ [27₁], III 33₁₈ [27₈], III 33₁₉ [27₉], III 35₉ [27₁₈], III 35₁₀ [27₂₀], III 37₁ [27₃₀], III 37₂ [27₃₁], III 39₃ [29₁₁], III 39₇ [29₁₆], III 47₉ [33₂₆], III 47₁₀ [33₂₇], III 47₁₁ [33₂₈], III 49₂ [35₁], III 49₆ [35₅], III 49₁₇ [35₁₄], III 49₂₁ [35₁₈], III 51₉ [35₆], III 53₆ [37₇], III 53₂₁ [37₁₉], III 55₁₇ [37₃₄], III 55₂₂ (2X) [39_{4,5}], III 57₅ [39₁₁], III 63₈ [41₂₉], III 63₂₄ [43₉], III 65₄ [43₁₃], III 65₁₈ [43₂₄], III 65₁₉ [43₂₄], III 65₂₁ [43₂₆], III 65₂₂ [43₂₇], III 83₁₅ [53₁₉], III 85₁₃ [53₃₂], III 89₅ [55₃₆], III 91₁₆ [57₃₀], III 109₁₁ [69₄], III 111₁₂ [69₁₉], III 111₁₃ [69₂₀], III 113₉ [69₃₆], III 113₁₇ [71₆], III 113₂₀ [71₈], III 113₂₁ [71₁₀], III 115₃ [71₁₇], III 117₁₈ [73₁₄], III 119₂₇ [75₉], III 123₁₈ [77₆], III 123₂₂ [77₈], III 131₉ [79₃₂], III 131₁₅ [81₁], III 133₁ [81₉] – iš viso 62X; *mas* „t. p.“ I 11₃ [7₉]. Gen. pl.: *nusun* „mūsų“ I 7₁₃ [5₂₈] (eina po: *sunun*!); *nuson* I 9₁₂ [7₃], I 9₁₃ [7₄], I 11₃ [7₉], I 11₄ [7₉], I 11₉ [7₁₃]; *nusan* I 9₁₇ [7₆] (pron. poss.?); *nusen* I 13₈ [7₁₉] (eina po: *eden*), *naussen* BB II 138; *noūson* III 33₉ [27₁], III 33₂₀ [27₉], III 41₂₂ [31₁₀], III 47₁₋₂ [33₁₉₋₂₀], III 47₆ [33₂₄], III 49₁₇ [35₁₃], III 51₁₇ [35₃₂], III 51₁₉ [35₃₄], III 53₅ [37₆], III 53₈ [37₉], III 57₉ [39₁₄], III 59₁₂ [41₁], III 63₇ [41₂₉], III 71₁₈ [47₁₇], III 75₁ [49₅], III 83₁₂ [53₁₇], III 99₂ [61₃₂], III 113₁₁ [71₁], III 113₁₉ [71₈], III 113₂₅ [71₁₂], III 117₁₇ [73₁₃], III 121₁₅ [75₂₄], III 121₁₈ [75₂₅], III 123₂₀ [77₇], III 127₈ [77₃₄], III 129₁₄ [79₂₁], III 129₁₈ [79₂₄], – iš viso 27X; *noūsou* (šk. *noūson*) III 73₁₅₋₁₆ [47₃₄]; *nōson* III 79₈ [51₁₅]; *noūsan* III 131₈ [79₃₁] (eina po: *cixtisnan*!); *noūsen* III 51₉ [35₂₆] (*noūsen madlan*, – pron. poss.?); *nouson* II 7₁₃ [11₂₇], II 9₁₂ [13₁], II 9₁₃ [13₂], II 9₁₇ [13₄], II 11₃ [13₇], II 11₄ [13₈], II 11₁₀ [13₁₂], II 13₃ [13₂₀], III 47₉ [33₂₇], III 53₁ [37₃], III 53₈ [37₉], III 61₉ [41₁₃], III 65₁₉ [43₂₅], III 65₂₂ [43₂₈], III 81₈ [51₃₃], III 83₁₇ [53₂₀], III

85₁₀ [53₃₁], III 109₁₇ [69₇], III 115₂₇ [71₃₆], III 119₆ [73₂₉], III 119₂₂ [75₅], III 121₁₃ [75₂₂], III 121₂₃ [75₂₈], — iš viso 23X. Dat. pl.: *nūmans* III 111₁₇ [69₂₃]; *numons* I 11₁ [7₈]; *noūmans* III 49₁₀ [35₈], III 49₂₀ [35₁₇], III 51₁₄ [35₃₀], III 53₁₋₂ [37₃], III 53₆₋₇ [37₈], III 55₇ [37₂₆], III 57₁₉ [39₂₂] (klaidingai verstas vok. *uns*), III 75₁₆ [49₁₆], III 109₁₆ [69₇], III 117₁₅ [73₁₂], III 121₁₄ [75₂₃], III 121₂₀ [75₂₇]; *noumans* I 11₂ [7₉], II 9₁₅ [13₃], II 11₁ [13₆], II 11₃ [13₇], III 119₇ [73₃₀]; *naūmans* III 57₆ [39₁₂] (klaidingai verstas vok. *uns*); *nūmas* III 111₇ [69₁₅]; *noūmas* III 39₃ [29₁₁] (klaida — vietoj refleksyvinio acc.), III 53₂₀ [37₁₉], III 55₁₇ [39₁] (klaidingai verstas vok. *uns*) III 57₁₈ [39₂₁], III 73₁₇ [47₃₅], III 75₁₈ [49₁₈], III 113₂₃ [71₁₁], III 121₁₅ [75₂₃]. Acc. pl.: *mans* „uns — mus“ I 11₅ [7₁₀], I 11₆ [7₁₁], II 11₆ [13₈], II 11₇ [13₉], III 47₈ [33₂₆], III 49₈ [35₆], III 49₁₁ [35₉], III 51₁₈ [35₃₃], III 55₁₄ [37₃₂], III 55₁₉ [39₂], III 57₂ [39₉], III 83₁₅ [53₁₈], III 111₁₃ [69₂₀]; *ēnmans* III 63₁₅ [43₁], *en mans* III 55₁₂ [37₃₀]; *no mans* III 63₆ [41₂₈]; *prēmians* III 49₃ [35₁], III 49₁₈ [35₁₅], III 51₁₀ [35₂₇]; derinama su sakinio subjektu — *ēnmans* III 35₁₃ [27₂₂], *prēmians* III 33₁₁ [27₃], *prei mans* III 83₁₆ [53₂₀].

Nom. sg. *as* (I, III), *es* (II 2X) kartu su lie. *aš* resp. (dial. ir sen. rašt.) *eš*, la. *es* suponuoją balt. **ež* (< **ide*. **eg*): sl. **ež* (≧ *ēz* > s. sl. *jazb* ir kt.) → **oz* (≧ **āz* > s. sl. *azb* ir pan.), arm. *es*, go. *ik*, gr. *ἐγώ* (su **-ō*) ir kt. < *ide*. **eg* resp. **egh*, prie kurio buvo pridėti atitinkami formantai turbūt jau atskiruose ide. dialektuose (plg. Pokorny I 291); ar balt.-sl. **ež* „aš“ yra turėjęs koki nors formantą, sunku pasakyti (plg. Stang Vergl. Gr. 247). Acc. sg. *mien* = **m'en*: sl. *mę*, s. ind. *mām*. Gen. sg. *maisei* — pron. poss. lytis (žr. s. v. *mais*) vietoj senosios **mene* = ryt. balt. **mene* (> lie. dial. *manè* ir kt.), sl. *mene*, av. *mana*. Dat. sg. *mennei* = ryt. balt. **men(e)i* (> lie. dial. *mānie*, -i, la. *man*) — padaryta iš **men-e* (gen. sg.). Instr. (sg.) *māim* (< **-mi*) = **manim* (?): lie. *maniml*, la. *manim*, žr. Endzelīns SV 88 t. Nom. pl. *mes* (II, III), *mas* (I — 1X) = pr. **mēs*: lie. (dial.) *mēs*, *mēs*, la. *mes*, arm. *mek'* „mes“ ir kt. (Endzelīns BVSF 163). Acc. pl. *mans* < **nāns* < **nōns*: ryt. balt. **nōns* (→ lie. *mus*, la. *mūs*, žr. Mažiulis Donum Balt. 335 t.): sl. *ny*. Gen. pl. **nū-sun* (**nūsan*) bei dat.

pl. **nū-ma(n)s* turi **nū-* (= ryt. balt. **nū-* → lie. *mū-sū* ir pan.) < balt. **nō-* (žr. Mažiulis l. c.).

asy „reen (Rain) — ežia“ E 241 = **azī* (nom. sg. fem.): lie. *ežià* (dial. *ažià*) resp. *ežė* (*ėžė*) „ežia, riba; lysvė“, la. *eža* „t. p.“. Ši pr. žodį skaityti **azē* (pvz. Toporov PJ I 121) nėra pagrindo. Kad pr. *asy* yra matyt pr. **azī* [*ī(jā)*-kamienis] < balt. **eži*, žr. Būga I 594 t., plg. Endzelīns SV 64, Schmid Verb. 18. Šis balt. **ež-* toliau giminiuojasi turbūt su arm. *ez-r* „pakraštys, riba“, o gal ir su sl. **jēz-* (> lenk. *jaz* „tam tikra užtvara žvejojant; užtvanka“, ukr. *яз* „užtvanka“, bltr. *яз* „t. p.“ ir kt.). Spėjama, kad visuose minėtuose žodžiuose (gal ir slavų) slypinti ta pati ide. **egh-* (: **ēgh-*), kurią turi ir pr. *assaran* (žr.) bei kiti jo giminaičiai. Žr. (ir liter.): Trautmann AS 304, BSW 73; ME I 572; Vasmer IV 549; Fraenkel 125; Slawski I 529; Arumaa Ursl. Gr. I 73, 103; Toporov l. c.

asilis „ezel (Esel) — asilas“ E 436. Yra matyt iš pr. **asilas*, kuris, kaip ir lie. *āsilas* „t. p.“, yra skolinys greičiausiai iš sl. **osblb* (> s. rus. *ocblb*, lenk. *osiol* ir kt.), o pastarasis kildintinas iš go. *asilus* (< lo. *asinus*). Žr. Būga II 89, III 764, 897; Fraenkel 18, Toporov PJ I 121 t. (ir liter.). Kitaip Endzelīns SV 145: jis manė, kad šie pr. ir lie. žodžiai galėję iš gotų ateiti tiesiai arba per slavus.

asmai I sg.: „bin — esu“ III 41₁₇ [31₆], III 43₂₀ [31₈], III 67₂₁ [45₁₁], III 67₂₃ — 69₁ [45_{13,15}], III 69₂ [45₁₆], III 69₄ [45₁₇], III 69₁₂ (2X) [45_{23,24}], III 69₂₇ [45₃₅], III 81₁₆ [53₃]; *asmau* III 37₁₂ [29₃]; *asmu* III 67₂₃ [45₁₃], III 69₃ [45₁₇]. 2 sg.: *assai* „esi“ III 67₄ [43₃₃], III 67₅ [43₃₄], III 67₆ [43₃₄], III 105₇ [65₂₅], III 105₁₆ [65₃₃], III 117₂₄ [73₁₉], III 119₁₀ [73₁₁], *assei* III 67₈ [45₂], III 79₁₄ [51₁₈], III 81₁₃ [53₁], III 131₁₇ [81₃]; *essei* III 47₆ [33₂₄], *asse* II 9₁₃ [7₄], III 105₁₇ [65₃₃], *æsse* II 9₁₃ [13₂], *esse* Aph VII 105 (= PKP I 30). 3 sg. *ast* „esti, yra“ I 7₁₀ [5₂₆], I 7₁₃ [5₂₈], I 13₈ [7₂₂], I 13₁₇ [7₂₇], III 17₁₇ [19₁₇], III 27₈ [23₇], III 27₁₅ [23₁₃], III 29₁₀ [23₂₃], III 29₂₀ [25₄], III 31₉ [25₁₃], III 31₁₈ [25₂₁], III 33₆ [25₃₀], III 33₁₇ [27₁], III 35₈ [27₁₈], III 35₁₉ [27₂₇], III 35₂₀ [27₂₈], III 37₂₀ [29₈], III 39₁₉ [29₂₆], III 41₁ [29₂₉], III 41₂ [29₃₀], III 41₅ [29₃₂], III 41₁₇ [31₇], III 41₂₃ [31₁₁], III 43₈ [31₁₉], III 43₁₄ [31₂₄], III 43₂₃ [31₃₁],

III 43₂₆ [31₃₂], III 45₈ [33₄], III 45₁₂ [33₇], III 45₂₄ [33₁₇], III 47₇ [33₂₅], III 47₉ [33₂₇], III 47₁₆ [33₃₃], III 49₁ [33₃₅], III 49₁₅ [35₁₂], III 51₇ [35₂₄], III 51₁₆ [35₃₁], III 51₂₀ [35₃₄], III 53₃ [37₅], III 53₁₂ [37₁₃], III 55₁ [37₂₁], III 55₁₅ [37₃₃], III 57₄ [39₁₀], III 57₁₄ [39₁₈], III 57₁₆ [39₂₁], III 57₂₀ [39₂₃], III 59₆ [39₃₀], III 59₇ [39₁₁], III 59₈ [39₃₁], III 59₁₀ [39₃₄], III 61₁₇ [41₁₉], III 61₁₉ [41₂₁], III 63₁ [41₂₄], III 63₆ [41₂₈], III 63₁₀ [41₃₁], III 65₂ [43₁₂], III 65₇ [43₁₆], III 65₁₈ [45₂₈], III 71₁₃ [47₁₂], III 73₁₃ [47₃₃], III 73₁₅ [47₃₄], III 75₅ [49₈], III 77₁₇ [51₃], III 85₁ [53₂₄], III 87₉ [55₁₇], III 87₁₈ [55₂₂], III 87₁₉ [55₂₄], III 89₃ [55₃₅], III 89₁₄ [57₇], III 89₁₈ [57₁₀], III 89₂₀ (2X) [57₁₁ (2X)], III 89₂₅ [57₁₅], III 91₂ [57₁₉], III 91₁₈ [57₃₂], III 93₂₄ [59₂₄], III 95₁ [59₂₆], III 95₂₄ [61₉], III 97₁₁ [61₂₀], III 97₁₃ [61₂₃], III 101₆ [63₁₅], III 101₉ [63₁₈], III 101₁₀ [63₁₉], III 101₂₁ [63₂₇], III 103₇ (2X) [65₂ (2X)], III 103₉ [65₃], III 103₁₇ [65₁₀], III 103₂₁ [65₁₃], III 103₂₃ (2X) [65_{14,15}], III 103₂₅ [65₁₆], III 103₂₉ [65₁₉], III 105₁₉ [67₂], III 105₂₁ [67₃], III 109₂ [67₃₂], III 111₇ [69₁₅], III 111₁₉ [69₂₄], III 113₄ [69₃₂], III 115₃ [71₁₇], III 115₁₀ [71₂₂], III 115₁₁ [71₂₃], III 115₂₃ [71₃₂], III 121₄ [75₁₆], III 121₂₁ [75₂₇], III 123₁₄ [77₃], III 127₄ [77₂₉], III 127₉ [77₃₄], III 129₁₉ [79₂₄], III 131₉ [79₃₂], III 131₂₂ [81₇], III 133₃ [81₁₁]; ta pati forma (*ast*) ir 3 pl. III 37₇ [27₃₅], III 57₁₆ [39₁₉], III 61₇ [41₁₂], III 65₁₃ [43₂₁], III 67₁ [43₂₀], III 73₃ [47₂₃], III 77₄ [49₂₈], III 87₁₆ [55₂₁], III 91₇ [57₂₂], III 97₁₇ [61₂₅], III 101₁₈ [63₂₅] (originale – sg.), – iš viso 123X; *asch* (sk. *asth*) I 7₇ [5₂₄]; *æst* II 7₁₃ [11₂₇], II 13₈ [13₂₃], II 13₁₇ [13₂₇]; *est* II 7₁₀ [11₂₅]; *hest* II 7₇ [11₂₃]; *astits* „ists“ III 61₂₁ [41₂₂], III 87₁₀ [55₁₇]. 1 pl.: *asmai* „esame“ III 55₅ [37₂₄], III 55₆ [37₂₅], III 63₉ [41₃₀], III 63₂₄ [43₉]. 2 pl.: *astai* „esate“ III 91₉ [57₂₄], III 103₂ [63₃₅], III 107₂₂ [67₂₇], III 123₉ [75₃₅], (imperat. reikšme) III 93₁₀ [59₁₂], (indic.) *asti* III 93₁₅ [59₁₆], III 93₁₆ [59₁₇], *estei* III 115₁₇ [71₂₈]. Optatyvo 2 sg.: *seisei* III 71₉ [47₈]; 2 pl.: *seiti* III 91₂₃ [57₂₀], III 93₂₃ [59₂₃], III 95₈ [59₃₁], III 97₂ [61₁₃], III 105₂₆ [67₇], *seiti* III 89₈ [57₃], III 91₂₃ [57₃₆]; žr. dar s. v. *emprijkisins*.

Pr. *as-mai* (praes. 1 sg.) ≤ **es-mi*: lie. *es-mi*, la. *es-mu* (žr. Mažiulis Baltistica I pr. 96 tt.), taip pat – s. sl. *jes-mь*, s. ind. *ás-mi*, gr. εἰ-μί, het. *eš-mi* ir kt.; (pvz. praes. 3 sg.) pr. *est* (*ast*) <

balt. **esti* > lie. *ēsti*: s. ind. *ásti*, het. *ešzi*, lo. *est*, go. *ist* ir t. t. Turime šaknį ide. **es-* resp. jos apofoninį var. **s-*: pvz. pr. *s-ei-sei* (žr. anksčiau) ir kt. Žr. Pokorny I 340 tt.

asmus „achte — aštuntas“ I 5₂₀ [5₁₇], II 5₂₀ [11₁₆], III 33₁₄ [27₅] nom. sg. masc.; *asman* III 119₁₃ [73₈₄] acc. sg. masc.: lie. *āšmas*, la. *asm-ite* „ein Raummaß, 1/8 Haken“ (ME I 144), s. sl. *osmō*. Balt.-sl. **ašmas* „aštuntas“ < **aštmas* (pagal analogiją su balt.-sl. **septmas* „septintas“ > sl. **sebdmas* „t. p.“ > s. sl. *sedmō* ir kt.): s. ind. *aṣṭamāḥ*, av. *aštama-*, s. air. *ochtmad* „aštuntas“. Walde-Pokorny I 173, Fraenkel 20, Vasmer III 358. Pr. *asmus* yra galbūt **asm^us* [su labializaciniu **(m)^u-*], t. y. **asms*; plg. dar s. v. v. *abse*, *auwerus*.

assa, *assæ*, žr. *esse*.

assanis „Herbst (Herbst) — ruduo“ E 14 = **asanis* (nom. sg.), kuris yra greičiau ne iš pr. **asenis*, o iš **esenis* (Būga I 312, 593, plg. Toporov PJ I 131) = sl. **esenb* „ruduo“ (> lenk. *jesień*, rus. *осень* ir kt. ESSJ VI 27 t.). Šis vak. balt.-sl. **esen-* „ruduo“ suponuoja matyt balt.-sl. **esen-* „javapjūtė, jos laikotarpis“ (plg. Stang LS 74) = „pirmosios rudens dalies pradžia (dar nepradėjus lapams raudonuoti, ruduoti ir pan.)“, kuris a) vak. baltų ir slavų tarmėse virto į **esen-* „ruduo“, o b) ryt. baltų tarmėse buvo išstumtas žodžio ryt. balt. **ruden-*, šiam iš „lapų raudonėjimo, rudėjimo ir pan. laikotarpis“ = „antrosios rudens dalies pradžia“ [jo darybą (sufiksas **-en-*!) galbūt paveikė balt.-sl. **es-en-*] virstant į „ruduo“ (> lie. *ruden-*, *ruduō*, la. *rudenis*). Balt.-sl. **esen-* „javapjūtė, jos laikotarpis“ giminiuojasi su go. *asans* „javapjūtės laikotarpis“, s. v. a. *ar(a)n* „javapjūtė, Ernte“ ir kt. (Kluge 173). Balt.-sl.-germ. „javapjūtė, jos laikotarpis“ (plg. Schmid Verb 104, Stang LS 73–74) toliau giminiuojasi matyt su gr. *ὀπώρα* „vasargalis, javapjūtė“ (vedant jį iš **οπ-οσαρ-ā* su **οσαρ* < **osr* Frisk II 408) ir kt. (Pokorny I 343, žr. dar Toporov PJ I 130 t. ir liter.). Visi tie žodžiai suponuoja greičiausiai heteroklitą ide. **e/osr/n-* „javapjūtė“ (plg. Pokorny I. c.) — žodį, kuris buvo žemdirbystės terminas („javapjūtė“), o ne metų laikų pavadinimas (tikrieji metų laikų pavadinimai ide. prokalbėje bus buvę du — ide. **uesr/n-* ir **gheim-*, žr. s. v. *dagis*). Het.

zena-/zenant- „ruduo“, siejamas su minėtu ide. **e/osr/n-* (plg. Benveniste BSL L 29 t.), nebūtinai rodo, kad šis ide. žodis būtų buvęs „ruduo“: het. „ruduo“ lengviausiai galėjo savarankiškų kelių išriedėti iš ide. **„javapjūtės“*.

assaran „see (See) — ežeras“ E 60 = **azaran* (nom.-acc. sg. neut.), kuris yra matyt iš pr. **ezeran* (Būga I 594, II 508): lie. *ėžeras* (dial. *āžeras*), la. *ezers* (dial. *ezars*), s. sl. *jězero*, rus. *озеро* ir kt. Bendras tik baltams ir slavams žodis [balt.-sl. **ežera(n)*], — net ir tuomet, jeigu jis giminiuotųsi su gr., Ἀχέρων „Acheronas“, ἀχερ-ούσια ὕδατα ἐλώδη Hes. (t. y. „pelkės vandenys“), ilir. Ὅσσερ-ιάτες (žr. Vasmer III 125 ir liter.); bet pastaroji giminystė nėra neabejotina, žr. Meillet BSL XXV 11 t., Vaillant BSL XIX 38 tt., plg. ir Fraenkel 125, Vasmer l. c. Žodžio balt. (-sl.) **ežera(n)* senoji šaknis **ež-*, kildinant ją iš ide. **egh-*, mėginama sieti su lie. *ež-id* ir kt. (žr. Fraenkel l. c. ir liter.; Slawski I 571 ir liter.), žr. *asy*. Pr. **azaran* yra paliudytas ir kitais atvejais: *asere*, *azar*, *asore*, *asir* (Thes 9), plk. *Azara* (Gerullis ON 11), ež. *Preyd-azare* (op. cit. 134), ež. *Ring-azer* (op. cit. 142).

assegis „persk (Barsch) — ešerys (perca fluviatilis)“ E 572 (dėl reikšmės žr. Trautmann AS 305, Endzelīns SV 145) = **azegīs* < **ezegīa-*, plg. pr. ež. *Asege-wad*, *Asige-wadde*, *Asege-way-de* (Gerullis ON 11) = lie. (jotv.) *Ažāgis* (Lp). Pr. **ezegīa-* „ešerys“: lie. *ežegỹs* „pūgžlys, Kaulbarsch, acerina cernua“ (LKŽ II² 1167 t. — iš Pr. Lietuvos ir Užnemunės), *ežgỹs* „t. p.“ (LKŽ II² 1169 — iš Pr. Lietuvos, Užnemunės, Ignalinos raj.), *ežgẽ* „t. p.“ (l. c. — iš Užnemunės), *ežg-ūnas* „t. p.“ (l. c. — iš Ignalinos raj.), *ežg-iūtė* „pasipūtėlė mergaitė“ (l. c. — iš Varėnos raj.), plg. dar lie. ež. *Ažāgis* resp. *Ažagỹs* (Šeduvės apyl.), up. *Ažag-ėlė* (ten pat). Su pr.-lie. (dial.) **ež(e)gīa-* „ešerys; pūgžlys“ giminiuojasi vak. sl. **ēžgīa-* „t. p.“ (> lenk. *jażdż* „pūgžlys“, ček. *ježd-ík* „ešerys“). Šis balt. (dial.) **ež(e)gīa-* bei sl. (dial.) **ēžgīa-* turi matyt tą pačią šaknį (balt. **ež-*, vak. sl. **ež-* > **ēž-*), kaip ir balt.-sl. **ežīa-* „ežys, Igel“ (> lie. *ežỹs*, la. *ezis*; lenk. *jeź*, rus. *еж* ir kt.), s. v. a. *ig-il* „t. p.“ ir kt. (< ide. **egh-*), — Būga II 217, Fraenkel 118 (s. v. *egžlỹs*), Slawski I 535, 572 [pridursiu: kadangi tokį ežio pavadinimą (iš ide. **egh-*) turi

visi ryt. baltai bei jų artimiausi giminaičiai slavai su germanais, tai matyt ir prūsai turėjo **ezja-* → **ezis* > **azis*]. Taigi reikėtų sutikti su Būga (l. c.), kad balt. dial. **ež(e)gja-* (bei sl. dial. **ězgja-*) iš pradžią bus reiškęs „dygliuotąją (žuvį)“, iš kurios ir turime pr. **ezegja-* → *assegis* „ešerys“ (plg. ček. *ježd-ík* „t. p.“) ir lie. dial. **ež(e)gja-* > *ež(e)gys* „pūgžlys“ (plg. lenk. *jażdż* „t. p.“): ir ešerys (Barsch), ir pūgžlys (Kaulbarsch) priklauso „dygliuotųjų“ rūšiai – vienai ir tai pačiai ešerinių žuvų (percidae) rūšiai; vadinasi, ir dėl to žodį pr. *assagis* nėra reikalo versti „pūgžliu, ерм“, kaip yra mėginęs daryti, rodos, tik vienas Būga I 594, II 155.

assis „achse (Achse) – ašis“ E 298 = **asis* : lie. *ašis*, la. *ass*, s. sl. *osb*, lo. *axis*, s. air. *aiss* „vežimas“ (< **aksi-* „ašis“ – galbūt: „ašis“ > „ratas“ > „vežimas“, plg. pvz. lie. *rātai* „vežimas“), s. v. a. *ahsa*, gr. ἄξων, s. ind. *ākṣaḥ* ir kt. < ide. **aks-* (šaknis ide. **ag-* „varyti, kreipti, sukti“), – Walde-Pokorny I 37, Vasmer III 167 t. (ir liter.), Fraenkel 19.

astin „ding – dalyką, atlikimą, būseną“ III 61₁₅ [41₁₇] (= *daiktus* „dalykus“ VE 25₆ acc. pl.), „t. p.“ III 75₂₄ [49₂₃] (= *daiaktus*, sk. *daiktus* „dalykus“ VE 32₄ acc. pl.), „handlung – atlikimą, būseną, dalyką“ III 125₅ [77₁₅] acc. sg. Jo kilmė yra turbūt tokia: asocijuojant su -ti- sufikso substantyvais, substantyvuota lytis pr. **esti* (3 sg. praes.) „yra, esti, būna, (šiuo metu) atsitinka“ (žr. s. v. *asmai*) į lytį pr. **estis* (nom. sg.) „būseną, atsitikimas“ > „atsitikimas, dalykas, reikalas“, plg. lie. *dėstis* „atsitikimas, dalykas“ (LKŽ II² 432) – iš 3 sg. *dėsti* „deda“ bei 3 sg. (reflex.) *dėstis* „dedasi, atsitinka“. Dar plg. rus. *cymb* „esmė“ (: *cymb* < **sonti* „yra, esti“ 3 pl.), be to, lie. (šaknies *es-* darinius) *es-imas* „buvimas, būseną“ (LKŽ II² 1153), *es-ybė* „būtybė“ (l. c.) ir pan. Plg. santykį – lie. *būtis* „buvimas“ (LKŽ I¹ 1000) : *buvimas* = pr. **estis* : lie. *esimas*. Būga (I 163) 1908 m. bandė pr. *asti-* (kaip „Handlung“) sieti su umbr. *ahti-* „actio“ [tiksliau pasakyčiau, – su umbr. *ahtimem* „ad caerimonium“ Tab. Iguv. I B 12 resp. *ahtisper* „pro caerimoniis“ Tab. Iguv. III 24, 29], t. y. kildinti pr. **as-(ti)* iš balt. **až-* < ide. **ag-* „varyti, veikti“. Bet vėliau Būga nepatvirtino šios savo etimologijos, ir jai, rodos,

niekas nepritarė. Šiaipjau įprasta pr. *asti-* gretinti tik su s. ind. *svasti-* „laimė“ < **su-esti-* „Wohlsein“ (Berneker PS 281, Trautmann AS 305, Endzelīns SV 145); taip galvojant, s. ind. *-asti-* būtų tipologinė darybos paralelė žodžiui pr. *asti-*.

aswinan „kobilmilch (Stutenmilch) — kumelės pienas“ E 694 nom. acc. sg. neutr. Turbūt subst., bet aišku, kad iš adj. — *aswinan* (sc. *dadan*) „kumėlinis (sc. pienas)“. Su sufiksu *-ina-* iš pr. **asvā* „kumelė“ (= **asvō*, būtų E **aswo*), plg. lie. *áuksinas* „auksinis“ ← *áuksas*, *vārinas* „varinis“ ← *vāris* ir kt. (Skardžius 240 tt.). E žodynėlio šnektose žodis *aswinan* buvo matyt išvirtęs substantyvų (tai, be kita ko, rodo ir faktas, kad senasis pr. **asvā* „kumelė“ jau buvo išstumtas žodžio pr. *kaywe* „t. p.“ E), plg. pvz. lie. subst. *áuksinas* „tokia moneta“ iš adj. *áuksinas* „auksinis“ (Skardžius l. c.). Pr. **asvā* = lie. *ašvā* (ir *ešvā* BrB Sir 33, 6) „kumelė“ LKŽ I² 349, II 1164 (plg. lie. žem. *ašv-ienis* „darbinis arklys“) < balt. **ešvā* „t. p.“, jis (resp. balt. **ešvas* „arklys“) slypi ir vietovardžiuose: pr. up. *Assw-ene*, ež. *Assu-enus*, *Assw-in* (Gerullis ON 12), lie. up. *Ašvā*, *Ašv-ijā*, *Ašv-inė* (UEV 9), la. up. ež. *Asva* (LV I₁ 45). Baltai matyt turėjo ir žodį **ešvas* (< ide. **ekyos*) „arklys, kumelys“ (žr. pvz. Skardžius ŽD 13, 568) greta **ešvā* (< ide. **ekyā*) „kumelė“, plg. jūdviejų giminaičius: s. ind. *ašvas* ir *ašvā*, lo. *equus* ir *equa*, s. saks. *ehu-skalk* „arkių tarnas“, s. angl. *eoh* „arklys“, s. isl. *jór* „t. p.“ (< **ehwaR*), s. air. *ech* „t. p.“ ir kt., žr. Walde-Pokorny I 113, Fraenkel 20.

at-, et- praef., kuris savo reikšme artimas lie. -la. *at-* bei sl. *ot-*; pvz.: *attrātwei* (žr.) „(lie.) atsakyti“ = „(la.) atbildēt“ = „(rus.) ответить“, *etwerreis* (žr.) „atverk“ = „atver“ = „открой“, *etlāikusin* (žr.) „atsilaiko“ = „atturas“, *etgimsannien* (žr.) „atgimimą“ = „atdžimšanu“ ir kt. I kat-me yra: (5X) *at-* (*attskiwuns*, *atskisenna*, *atwerpeis*, *atwerpimay*, *attwerpsannan*) resp. (1X) *et-* (*etwerpsannan* I 9₉), plg. (visais atvejais — 6X) *assa* (žr. s. v. *esse*), (8X) *an* resp. (3X) *en* (žr. s. v. *en*). II kat-me: (visur — 6X) *et-*, plg. (1X) *æsse* / (1X) *æse* / (1X) *hæse* resp. (1X) *assa* / (1X) *assæ* (žr. s. v. *esse*), (9X) *en* / (1X) *æn* resp. (2X) *an* (žr. s. v. *en*). III kat-me: (71X) *et(t)* — resp. (8X) *at-* [inf. (1X) *attrātwei* / imper. (7X) *attrāiti*, bet (1X) *ettrāi* / (42X) *ettrais*],

plg. (3X) *ab-* resp. (11X) *eb-* / (4X) *ep-* (žr. s. v. *ab-*), (133X) *en* (*ēn*) resp. (1X) *an* (žr. s. v. *en*), (56X) *esse* (žr.) (62X) *sen* (*sēn*) (žr.). Visai aišku, kad ieškoti postpozicijos pr. *-at* lytyje *kayat* GrG 94 [Hermann NAWG, Nr. 6 (1949), 164] yra per daug rizikinga (plg. PKP II 59).

Tie pr. *at-/et-* rodo, kad a) egzistavo dubletinė pora pr. **at-/et-*, kurios variantus atspindi pr. *kat-mų* šnėktos, ir b) ši pora yra vietoj senesnio pr. **at-* (praef.) = **at* (praep.), — apie visa tai žr. s. v. *en*. Toks (senesnis) pr. **at-* kartu su lie. *at-*, la. *at-* (dial. ir *at*), sl. *ot-* yra iš balt.-sl. (praep./praef.) **ata* (> lie. dial. *ata-*, la. dial. *ata-*), kuris reiškė, t. y. nurodė nutolimą (nuo ko) ↔ artėjimą (prie ko) ir pan. (plg. Toporov PJ II 101), žr. dar s. v. *na*. Lie. dial. *ati-* yra matyt lietuvių naujadaras (žr. Endzelīns DI I 361, LVG 645, Trautmann BSW 16); sl. *otō* (*otō-*) galinį *-ō* reikia laikyti ne atsiradusiu iš sl. **-os* (šitaip dėl s. ind. *āt-aḥ* „nuo ten“ dažniausiai spėjama) ir pan., o perimtu iš sl. *pod-ō* „po“ (*podō-*), t. y. pastarajam veikiant sl. **ot/ot-* (dėl poveikio vieno praep./praef. kitam praep./praef. plg. s. v. *en*).

Tas balt.-sl. **ata* (**ata-*) atsirado turbūt vietoj senesnio balt.-sl. **ati* (matyt tos pačios reikšmės kaip ir balt.-sl. **ata*) pagal balt.-sl. **anta*: tuo metu, kai senieji (praep., praef.) **anta* „ant (į kur)“ ir **anti* „ant (kur)“ persiformavo į vieną balt.-sl. **anta* „ant (į kur)“; ant (kur)“ (žr. s. v. *en*), senasis balt.-sl. **ati* buvo perdirbtas į (praep., praef.) balt.-sl. **ata*. Šitas balt.-sl. **ati* (dėl jo reikšmės žr. anksčiau) gali būti (apofoniškai) iš seniausio balt.-sl. **eti* (plg. balt. **ažō* < *ežō*, žr. s. v. *esse*) < ide. **eti* „tolyn, toliau, dar, ir (ir pan.)“ (< **et* + **-i*) > gr. *ἐτι* „dar“, s. ind. *āti-* „per-, per daug (ir pan.)“ ir kt. (plg. Pokorny I 344).

atskisenna „auferstehung (Auferstehung) — atsikėlimas“ I 9₉₋₁₀ [7₂] nom. sg. fem. (vietoje čia laukiamo acc. sg.). Sufikso **-senā* (žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš **atskī-* „atsikelti“ (su prefixu *at-*), žr. *etskiūns*, *etskisnan*.

attolis „gromot (Grummet) — atolas“ E 284, turbūt iš **atālas* (= **ato'las*) nom. sg. masc.: lie. *atólas* (yra ir lie. *atólis* LKŽ I² 408), la. *atāls*. Turime balt. **atāla-* (anot Thomsen Ber. 92, 159, iš čia esąs suom. *ätelä* „atolas“ ir kt.), dėl kurio kilmės yra sukur-

ta keletas hipotezių (žr. literatūrą in: ME I 149, Fraenkel 22, Vasmer III 169, Toporov PJ I 139 t.). Iš jų patikimesne laikytina Endzelyno hipotezė: anot jos, remiantis la. *atāl-ētiēs* „atsigauti“, balt. **atāla* – reikėtų vesti iš „atsigavimas, ataugimas“ resp. čia ieškoti šaknies balt. **al-* „augti“ = go. *al-an* „t. p.“, lo. *al-ō* „maitinu, auginu“, gr. ἄλ-μα „ūgis, atžala“ ir kt. (ME I 149, žr. ir Toporov l. c.). O gal pr.-lie.-la. „atolas“ yra iš **nu-* pjautos žolės atsikėlimas (ataugimas) – **„atsitiesimas“* [plg. lie. (Ds): *tik nupjōviau, o atōlas jau greit atsitiesė* „... atolas jau greitai ataugo“], t. y. balt. **atālas* „atolas“ būtų fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš prefiksinio verb. pr. **atel-* < **at-tel-* „at(si)tiesti“ = **at-* „at-“ (žr. *at-*) + **tel-* „tiesti, ausbreiten“ (žr. s. v. *talus*)?

attrātwei „antworten – atsakyti“ III 125₇ [77₁₅] inf.; praes. 3 pl. (sg.) *ettrāi* „(sie) antworten – atsako“; imperat. 2 sg. *ettrais* „antwort – atsakyk“ III 27₈ [23₇], III 27₁₅ [23₁₃], III 29₁₀ [23₂₃], III 29₂₀ [25₄], III 31₉ [25₁₃], III 31₁₈ [25₂₁], III 33₆ [25₃₀], III 33₁₇ [27₇], III 35₈ [27₁₈], III 35₂₀ [27₂₈], III 37₁₀ [29₁], III 37₂₀ [29₈], III 43₉ [31₂₀], III 45₈ [33₄], III 47₇ [33₂₅], III 47₁₆ [33₃₃], III 49₄ [35₃], III 49₁₅ [35₁₂], III 49₁₉ [35₁₆], III 51₇ [35₂₄], III 51₁₂ [35₂₈], III 53₃ [37₅], III 53₁₀ [37₁₁], III 55₁ [37₂₁], III 53₁₅ [37₃₃], III 57₄ [39₁₀], III 57₁₄ [39₁₈], III 59₆ [39₃₀], III 59₁₁ [39₃₄], III 61₂ [41₇], III 61₈ [41₁₂], III 61₁₅ [41₁₇], III 63₁₃ [41₃₄], III 63₂₂ [43₇], III 65₇ [43₁₆], III 63₁₆ [43₂₂], III 71₁₄ [47₁₃], III 73₁₄ [47₃₃], III 73₂₀ [49₁], III 75₁₅ [49₁₅], III 75₂₅ [49₂₃], III 77₁₀ [49₃₂]; imperat. 2 pl. *attrāiti* „atsakykite“ III 125₁₁ [77₂₀], III 125₁₅ [77₂₃], III 127₁ [77₂₇], III 127₅ [77₃₁], III 127₁₇ [79₆], III 129₁ [79₁₂], III 129₅ [79₁₅]. Pr. *attrātwei* „atsakyti“ yra prefikso *at-* (žr.) vedinys turbūt iš pr. **rā-tvei* „sakyti“ (plg. lie. *at-sakýti*, la. *at-bildēt* „t. p.“, rus. *от-вѣтъ* „t. p.“ ir pan.) resp. (praes.) **rāj-*, kuris giminiuojasi matyt su la. *rā-t* „barti, peikti“ resp. (1 sg. praes.) *rāj-u*, lie. *roj-óti* „giedoti (apie gaidį) netvarkingai, netinkamu laiku“ (plg. lie. *kēt-óti* ← *kěsti*), rus. dial. *раямъ* „skambėti, aidėti“, *паў* „at-skambis, dundesys, aidas“ ir pan.; žr. Endzelīns FBR II (1922) 10, SV 146, Jēgers KZ LXXX 68 tt., plg. Toporov PJ I 141. Taigi pr. **rātvei* „sakyti“ būtų maždaug iš „kalbėti“ < **„aidėti*,

skambėti“, plg. la. *(at)bildēt* „(at)sakyti“ = lie. *bildėti* „trinkėti, skambėti“, lie. dial. *dudėnti* „kalbėti“ = *dudėnti* „dundėti, bildėti, trinkėti“, žr. dar Endzelīns FBR II 10, plg. s. v. *billīt*. Anuos la. *rāt* ir kt. mėginama toliau sieti su lie. *rieti* „barti, uiti“ = la. *riēt* „loti“, s. ind. *rāy-ati* „loja“ (jei *r-* < ide. **r-*) ir kt. (Trautmann BSW 242 t., Vasmer III 436, Fraenkel 732 t.), tačiau žr. Endzelīns l. c., ME III 498, 549, Toporov l. c.

Kiti šiame pr. *attrātwei* ieško pr. **trā-*, giminiško su lie. *tař-ti* ir pan. (Nesselmann Thes 10, 190, Berneker PS 326, Trautmann AS 305, BSW 314, plg. Fraenkel 1059, Schmalstieg OP 208); tačiau tokia hipotezė yra abejotina, kadangi nė vienoje indoeuropiečių kalboje nėra **trā-* „sakyti ar pan.“ (Endzelīns FBR II 10, Toporov l. c.). O gal šitoks pr. **trā-* sietinas su kamienu lie. (dial.) *tāro* „taria“ (3 praes.) < **tarā*, žinomų greta *tāria* „t. p.“ (žr. s. v. *tārin*), abiem atvejais esant inf. lie. *tarýti* (dėl šių lie. lyčių žr. Būga II 454, Skardžius ŽD 481); plg. lie. *atā-taras* „atsakymas dialogo dainose“ LKŽ I² 360. Dėl kamiengalių santykio pr. **trā-(twei)* : lie. *tarý-(ti)* (*tāro*) plg. pr. *laikū-(t)* < **laikā* : lie. *laiký-(ti)* (*laiko*). Bet, šitaip galvojant, norėtusi vietoj pr. *attrā-twei* laukti **attarā-twei*. Pastaroji lytis gal ir egzistavo, atsižvelgiant štai į ką. Prūsai greta *at-* anksčiau bus turėję ir senesnę **ata-* (žr. s. v. *at-*) — ypač prieš dantių priebalsiu prasidedančias šaknis, plg. lie. (Ds): *atvėžti* (*atā-vežė*), bet *atateĩpti* (*atātempė*). Taigi galėjo būti pr. **ata-tarā-tvei*, kuri, nykstant alomorfa (prefiksinei) pr. **ata-* resp. išgailint alomorfa pr. *at-*, bus virtusi į pr. **at-tarā-tvei* > **atarā-tvei*, o pastaroji (be to, gal su nekirčiuotu prefiksu), vėl atsiradus į benykstantį alomorfą pr. **ata-* panašiam garsų junginiui [t. y. **ata-(rātvei)*], dekomponuota (desemantizuota) į **atrā-tvei*. Plg. Skardžiaus (ŽD 427) nurodytus žodžių pakitimus, iškritus jungiamajam balsiui: *botkotýs* (< **botaga-kotys*) ir pan. Gal santykis tarp pr. **(at)-tr-(ātwei)* ir lie. *tař-(ti)* yra apofoninis (?), žr. Trautmann AS 305, Fraenkel l. c.

attskiwuns, žr. *etskiuns*.

attwerpsannan, žr. *etwerpšannan*.

atwerpeis, žr. *etwiēpt*.

au- praef. „nu- resp. nuo-, ab-, weg-“ = ryt. balt. **au-* [jis gal slypi lytyse adv. la. *aū-maļām* „im Überflüß“ (< *, „uferlos“), lie. *au-liñk* „paskiau, ilgainiui“ ir kt. Fraenkel 24 ir liter.; dėl lie. *aūmoniom* „be nuomonės“ žr. Būga II 643] : sl. *u* „prie“ resp. *u-* „nu-“, s. ind. *áva* „herab, weg von“, lo. *au-* (*au-ferre*), het. *u-* (*ue-*, *ya-*) „hierher“ ir kt. (Pokorny I 72 t.).

aubillintis, žr. *niaubillintis*.

aubirgo „garbreter (Garkoch) — virėjas“ E 347. Čia reikšmė „virėjas“ patikslintina ta prasme, kad vok. *garbreter* (E 347) buvo matyt „Garkoch, wer gekochtes Fleisch feil hat“ (Grimm IV₁ 1340 t., Trautmann AS 306), plg. v. v. a. *garbræter* „Garkoch“ Lex 53. Pr. *aubirgo* (= *-o-) = **aubirgā* (scom., nom. sg. masc.) yra fleksijos vedinys iš verb. pr. *aubirg-* „išvirti, -kepti“ ar pan. (žr. toliau) ir laikytinas tam tikra kalke iš vok. *garbreter* „Garkoch“ (sc. „kas turi gatavai paruoštą virtą ar keptą valgį“): pastarojo a) segmentas *gar-* (plg. v. v. a. adv. *gar* „gatavai“), suvokus jį kaip savotišką perfektyvios reikšmės prefiksą, buvo perteiktas perfektyviškos reikšmės prefiksu pr. *au-* „nu-, iš-“ (plg. pvz. *au-gauns* „iš-gavęs“, žr.), o b) segmentas *-breter* „Koch (virėjas)“ dėl jo santykio su verb. vok. *braten* „kepti“ verčiant buvo darybiškai susietas su verb. pr. **birg-* „virti, kepti“. Šis pr. verb., kurį suponuoja dar ir pr. subst. (nom.-acc. sg. neutr.) **birgan* „virimas“ (žr. s. v. *birgakarkis*), yra iš verb. balt. **birg-* „kunkuliuoti, birgzti, šnypšti ir pan.“ → lie. *biřg-alas* (-elas, -ilas) „prastas alus“ [t. y. toks alus, kuris, atidarius statinę, tik birzgia (šnypščia), o ne trykšta, plg. pvz.: *čia ne alus*, o *biřzgalas* — *tik biřzgia* (šnypščia) Ds], la. *biřga* „tvaikas, garai“ (iš **birg-* „garuoti“ < *, „kunkuliuoti, šnypšti ir pan.“) ir kt. Gal tą patį balt. **birg-* „...birgzti ir pan.“ turi ir pr. vv. *Wosebirgo* (kitaip Būga I 435, dar kitai Gerullis ON 208): [**(V)zēb-irgo-* =] [**(V)āzē- birgā* „ožkos mekenimas“ < *, „...birzginas“ (plg. *karvė biřzgia* „...mūkia“ LKŽ I² 843).

Balt. **birg-/berg-* „kunkuliuoti, birgzti, šnypšti ir pan.“ suponuoja ide. (dial.) **bherg-* (: **bhr̥g*) „smarkiai judėti, kunkuliuoti“ (< **bher-* „t. p.“) > lo. *fer-go* „kepu“ (→ s. lo. *ferc-tum* „sakralinis pyragaitis“), s. ind. *bhṛjjāti* „(jis) spirgina, čirškina“

ir kt. Žr. resp. plg. Trautmann AS 306, 312, Endzelīns SV 146, 151, Fraenkel 44, Pokorny I 137 (ir 132 t.: s. v. 2. *bher-*), Mayrhofer II 520 t., Frisk II 1046 t., Toporov PJ I 143 t. (ir liter.). Žr. dar *Bartha*.

audāt sien „geschehen – atsitikti, nusiduoti“ (*sien titet audāt* „also geschehen“) III 57₂₂₋₂₃ [39₂₃] (= *stotisi* VE 23₁₇₋₁₈) inf.; praes. 3 sg. *audāst sien* „geschichte (geschieht) – atsitinka“ III 49₄ [35₃] (= *stoiesi* VE 19₄), III 49₁₉ [35₁₆] (= *stoiesi* VE 19₁₉), III 51₈₋₉ [35₂₅] (= *nūssidūst* VE 20₇), III 51₁₂ [35₂₈] (= *stoiesi* VE 20₁₀), *sien audāst* „geschehe – atsitinka“ III 51₁₀₋₁₁ [35₂₇] (= *nussidūtu* VE 20₉), *audāsin* „geschehe – (te) atsitinka“ III 51₅ [35₂₃] (= *buk* VE 20₄) [turbūt iš **audāstsin* Wijk IF XLVII 158, Schmid Verb. 49; kitaip Bezzenberger KZ XLI 110, Specht KZ LV 179]; opt. 3 sg. *audasei* „teatsitinka“ III 71₁₇ [47₁₆] (= *testoiesi* VE 30₁), *audasseisin* „geschee (geschehe) – t. p.“ I 9₁₆ [7₅], *audaseysin* „geschehe – t. p.“ II 9₁₆ [13₄]. Iš *au-* „nu-“ + **dāt*, plg. lie. *nusidūoti* „atsitikti“ (LKŽ II² 887 t.), ček. *udāti* „t. p.“, žr. Trautmann AS 306; Endzelīns SV 146; Mažiulis Kalbotyra XIV 103 t.

augauuns „gewonnen – išgavęs, laimėjęs“ III 43₁₅ [31₂₄] (= *ischwadawa* „išgavo, laimėjo“ VE 16₁₇); *auganimai* „(wir) gewinnen – išgauname, laimime“ III 55₂₃ [39₅]. Suponuoja **au-gautvei* „išgauti“ < *au-* „nu-, iš-“ + **gautvei* (žr. *gauuns*), plg. lie. *nugāuti* „išgauti, laimėti“ (LKŽ III 180).

auginnons „gezogen – auginęs“ III 69₁₂ [45₂₃] (= *auginau* VE 28₂₁₋₂₂). Suponuoja pr. **augintvei* „auginti“: lie. *auginti*, *āug-ti*, la. *āūdzin-āt*, *āūg-t*, go. *auk-an* „gausinti, didinti, auginti“, lo. *augeo* „auginu“, gr. *αὔξω* „didinu, auginu“, s. ind. *ōj-as* „jėga“, toch. B *auks-*, A *oks-* „augti“ ir kt., žr. Walde-Pokorny I 22 t., Fraenkel 24.

-augis, žr. *dagoaugis*.

augle, žr. s. v. *ayculo*.

āūgus, žr. *ni āūgus*.

aukis „grif (Greif) – grifas“ E 708. Nesselmannas (Thes 6) galvojo, kad čia *grif* „Greif“ reiškęs „Geier (maitvanagis), Geieradler“. Bet, Trautmanno (AS 306) nuomone, žodis *grif* (E

708), būdamas prieš *are* „Adler“ (E 709), negalįs reikšti „Geier“, o esąs „der fabelhafte Vogel Greif“, t. y. „Greif – grifas“; tam pritarė Endzelīns SV 146. Pr. *aukis* = **auk'is* (ar **aukīs*?) < **aukas* yra fleksijos vedinys, suponuojantis verb. pr. **auk-* „išduoti tam tikrą balsą, garsą“ (plg.: palšojo grifo balsas esąs panašus į asilo bliovimą – Ivanauskas II 219), plg. pvz. lie. *mařm-as* (Šmn) „kas vienas šneka, plepa“ (← *marm-ėti* „plepėti, šnekėti“). Panašią šaknį turi ir: lie. *auk-sėti* „amsėti, loti iš reto“ (LKŽ I² 481), *auk-terti* „sukaukti, suaiksėti“ (LKŽ I² 496), *ūk-ti* „šaukti (apie pelėdą)“, *ūk-as* „pelėda, apuokas“, la. *aūk-a* „vėtra“ (dėl reikšmės plg. la. *kaūka* „t. p.“ su la. *kauk-t* = lie. *kaūk-ti*), la. *ūk-šuot* „šaukti“, be to, sl. *uk-* (> rus. *yk-amb* „t. p.“ ir kt.), go. *auh-jōn* „triukšmauti“ ir kt. Visi šie žodžiai, galų gale, yra onomatopėjinės kilmės, plg. pvz. lie. (interj.) *au*, *ū*. Žr. Trautmann I. c., Endzelīns I. c., Fraenkel 14 (s. v. *apúokas*), 1160 (s. v. *ūkauti*), Vasmer IV 156 (s. v. *ykamb*), Walde-Pokorny I 187, Pokorny I 1103, Toporov PJ I 148.

auklextes „oberker (Oberkehricht) – nuoklastos, nuovėtos“ E 280 = **auklēkstēs* (nom. pl. fem.), turintis įterptinį *-k-* (prieš *-s-*), galėtų būti fleksijos vedinys iš verb. pr. **auklest-* [plg. lie. *núotrūkė* „atspėjamas, laisvas laikas“ (Ds) ← *nu-trūkti*] = *au-* „nu-“ + **klest-* = lie. *klēsčia klēsti* „(nu)šluoti varpas, pelus nuo grūdų“. Tačiau šis pr. subst. galėtų būti ir sufikso **(s)tē-* vedinys iš verb. pr. **auklet-* = *au-* „nu-“ + **klet-* „(nu)šluoti varpas, pelus nuo grūdų“ [plg. lie. *apmaūtė* „apmova“ (Ds) ← *apmáu-ti*] = lie. *klet-*, t. y. *klēč-ia klēt-ē klēsti* „(nu)šluoti varpas, pelus nuo grūdų; daryti sklastymą“ (LKŽ VI 59 tt.) greta *klēsčia (klēsčia) klēstē klēsti* „t. p.“ (I. c.), kuriame priebalsis *-s-* (praes. ir praet.) yra turbūt antrinės kilmės. Iš to verb. lie. *klet-* atsirado *-st-* sufikso frekventatyvas lie. *klāsto klāstē klastýti* „(nu)šlavinėti varpas, pelus nuo grūdų“ (LKŽ V 970 tt.), plg. lie. *beř-ti* → *bar-stýti*. Su pr. *auklextes* savo reikšme visiškai sutampa tos pačios šaknies žodis lie. *núoklastos* (žinomas, rodos, tik maždaug vak. Lietuvai bei Užnemunei), kuris yra matyt ne sufikso *-(s)ta-* vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš lie. *nuklet-* (*nu-klēsti*), o fleksijos vedinys iš lie. *nu-klast-ýti*, plg. lie. *núovēt-os* (← *nu-vēt-yti*), *núo-*

kul-os (← *nu-kùl-ti*). Verb. pr.-lie. *klet-* (žr. *klextō*) < balt. **sklet-* „atskirti ką nuo ko“ atsirado iš balt. **skel-*, žr. s. v. *scol-wo*. Plg. Trautmann AS 306, Endzelīns SV 146.

auklipts, žr. *ni auklipts*.

auclo „halfter (Halfter) – apynasris“ E 451 = **auklō*, t. y. **auklā*. Yra priesagos *-*klā* vedinys iš pr. **au-* „auti, mauti“: lie. *au-ti*, la. *àn-t*, s. sl. *ob-u-ti* „apauti“, lo. *ex-uo* „ištraukiu, išvelku“ ir kt., žr. Trautmann AS 307, Endzelīns SV 147, Fraenkel 27 t. (ir liter.), Vasmer II 109, Pokorny I 346. Dėl darybos plg. la. *aukla* „raištis, virvelė“, lie. *auklė* „virvelė naginei (vyžai) pri-rišti; virv(el)ė; autas“ (LKŽ I² 474). Taigi pr. **auklā* „apynas-ris“ iš pradžių galėjo reikšti „tam tikrą (arklio galvos) apmautę“, plg. lie. *auči* „mauti batus, kelnės ir pan.“ (LKŽ I² 516).

aucktimiskan „obrigkeyt (Obrigkeit) – vyresnybė, valdžia“ III 89₁₆ [57₈] acc. sg. fem. (= *wirausibe* VE 38₁₄₋₁₅ acc. sg.). Čia *auckst-*, anot Trautmann AS 307, visiškai sutampęs su lie. *aukšt-as* (*aušt-as*) = la. *aūgst-s*. Bet visais kitais atvejais yra ne *auckst-* = **aukst-* „aukštas“, o *auckt-* (*aukt-*) = **aukt-* „t. p.“ [net ir tame pačiame puslapyje (III 89) po *auckst-* (III 89₁₆) to-liau 4X yra *auckt-* resp. *aukt-*]. Dėl to reikia manyti, kad *aucks-timiskan* yra klaida – vietoj *aucktimiskan*: čia -s- (prieš -t-) atsi-rado veikiant -s(k)-, žr. Nesselmann Thes 11, Endzelīns FBR XV 101 t., SV 147. Toliau žr. *aucktimiskū*.

auktairikijskan III 53₁₅ [37₁₅] acc. sg. fem. atliepia originalo žodį *oberherrn* „die Oberherren – aukštieji ponai“, bet iš tikrųjų jis yra abstraktas ir reiškia „aukštąją ponybę; vyresnybę“ (sinoni-mas žodžiui *aucktimiskū*). Jeigu -ij- nėra *-i- [kontrakcija iš *-i(j)i-ar *-ij(i)-], tai -ij- galėtų būti taisoma į -iji- (plg. *rikijiskai*), – Endzelīns SV 147. Endzelynas (l. c., žr. ir Fraenkel 25) linkęs taisyti ir *aucktai-* į **aucktan-* arba **auckta-*. Bet šitaip da-ryti turbūt nereikėtų. Sandas *aucktai-* čia galėtų būti adv. pr. **auktai* „aukštai“ – vertinys iš vok. *ober-* (*oberherrn*). Arba *auktairikijskan* (acc. sg. fem.) atsirado iš *auktairikiskai* (nom. sg. fem.) = **auktai* „aukštā“ (nom. sg. fem.) ir **rikiskai* „ponybė“ (plg. *aucktimisikai* = **auktimiskai* nom. sg. fem.). Pastaruosius du žodžius (nom. sg. fem.) suprantant kaip vieną – sudurtinį

žodį, greta **auktairikiskai* (nom. sg. fem.) bus atsiradusi ir **auktairikiskan* (acc. sg. fem.); bet šitokia (acc. sg.) lytis matyt buvo ne pačios pr. kalbės, o A. Vilio padaras (plg. tai, kas pasakyta apie *āntersgimsennien*). Pr. subst. nom. sg. fem. **rikiskai* < **rikijiskai* resp. **rikijiskā* (> **-kū*) „ponybė“ yra abstraktas, atsiradęs iš adj. (su fem. **-ai* resp. **-ā*) **rikijisk-* „poniškas“ (žr. *rikijiskai*), o pastarasis — sufikso *-isk-* vedinys iš pr. **rikijas* „ponas“ (žr. *rikijs*). Pr. adv. **auktai* „aukštai“ arba adj. nom. sg. fem. **auktai* suponuoja pr. adj. **aukta-*, **-ā* „aukštas, -a“ < **aug-* (žr. *auginnons*) + **-ta-* (**-tā*): lie. *āugtas* resp. la. *āugts* (partic. praet. pass. iš lie. *āug-ti* resp. la. *āug-t*), lo. *auctus* „pagausintas, padidintas“; plg. lie. *augùs* „augalotas, aukštas“ LKŽ I² 473. Žr. dar *auckstimiskan*, *aucktimmien*, *aucktimmiskū*. Pr. **aukta-* „aukštas“ slypi ir pr. vietovardžiuose (žr. Gerullis ON 12 t.): kaln. *Auctacops* (*Auctukape*), ež. *Aucte* (plg. lie. ež. *Āukštasai* LUE 10), gvv. *Auctigarbin* (plg. lie. kaln., ež. *Aukštākalnis* MLTE I 120 t., la. gvv. *Aukstkalne* Endzelīns LV I₁ 51: lie. *aukštākalnis* LKŽ I¹ 485), gvv. *Auctigirgen* (plg. lie. gvv. *Aukštagirė* MLTE I 119), gvv. *Auctowangos*; žr. dar Nesselmann Thes 11 t.

aucte GrA 72, žr. *anctan*.

aucktimmien III 91₂₅ [59₁₋₂] acc. sg. masc. — frazėje *stesmu aucktimmien* „tam aukštuoliui; tam aukštajam (vyriausiajam, viršininkui)“ (= *wirsausmūjem* VE 39₂₇ dat. sg.), atliepiančioje originalo *den obersten* „den Obersten — vyriausiesiems, viršininkams“ (= *thems Wuerßenekems* LK 61₁₁ dat. pl.). Turime pr. **auktim'an* „aukštuolį; aukštąjį“ (acc. sg. masc. < **auktim'jan* „t. p.“) resp. (nepaliudytą lytį) **auktimis* „aukštuolis; aukštasis“ (nom. sg. masc.), t. y. *įo*-kamenį subst. (mob.) — fleksijos vedinį iš adj. pr. **auktima-* (**auktimā-*) „aukštas“ (žr. pvz. Trautmann AS 307), plg. pvz. lie. subst. (mob.) *jūodis* „juodasis (arklys ir pan.)“ (*įo*-kamenis) ← adj. *jūodas*.

Adj. pr. **auktima-* (**auktimā-*) „aukštas“ (plg. dar s. v. v. *kodesnimma*, *kuilgimai*) įprasta laikyti sufikso **-ima-* (**-imā-*) vediniu iš adj. pr. **aukta-* „aukštas“ (dėl jo žr. s. v. *aucktairikijskan*), panašią darybą suponuojant ir adjektyvams lie. *ārtimas* „nah“

(: adj. *ařtas* „t. p.“), *tūlimas* „dažnas, mancher“ (: adj. *tūlas* „t. p.“) ir kt., be to, adjektyvams [turintiems **-ima-* (**-imā-*)] lie. (dial.) *dřtymas* „artimas“ (: *ařtas* „t. p.“), la. dial. (*tiveims* =) *tuvims* „artimas“ (: *tuvs* „t. p.“) ir pan., žr. Endzelīns LVG 332, SV 47, 147, Skardžius ŽD 209, 211. Tačiau šitokių adjektyvų (bent jau jų dalies) kilmė gali būti šiek tiek kitokia: pvz. adj. pr. **auktima-* gali būti vedinys ne tiesiog iš adj. pr. **aukta-* (žr. toliau).

Reikia manyti, kad sufikso balt. **-ima-* (**-imā-*) adjektyvus suponuoja ir substantyvai lie. *siaur-imas* (masc.) „siauruma“ // *siaur-imà* (fem.) „t. p.“ (LKŽ XII 480) ir pan., t. y. jų morfologinės gretybės: tokie lie. substantyvai bus išriedėję iš sufikso **-ima-* / **-imā-* adjektyvų – iš jų neutr. lyties **-ima-* (= **-ima* nom.-acc. sg.) resp. iš fem. lyties **-imā-* (= **-imā* nom. sg.), plg. pvz. s. v. v. *garian*, *goro*.

Pats adjektyvinis balt. **-ima-* (**-imā-*) atsirado iš pirmykščio substantyvinio kamiengalio **-i-* + **-ma-* (**-mā-*), plg. Skardžius ŽD 209. Kitaip sakant, sufikso balt. **-ima-* (**-imā-*) adjektyvai laikytini sufikso balt. **-ma-* (**-mā-*) vediniais iš *i*-kamienių substantyvų – tokių, kurie, man rodos, buvo nomina abstracta, vadinasi, singularia tantum resp. (iš pradžių) neutra. Tokios kilmės adjektyvas gali būti pvz. pr. **auktima-* (**auktimā-*) „aukštas, aukštuminis“ – sufikso balt. **-ma-* (**-mā-*) vedinys iš subst. (*i*-kamienio) vak. balt. (pr.) **aukti-* „aukštumas, aukštis“ ← adj. pr. **aukta-* „aukštas“ [plg. pvz. lie. subst. *drūtis* „tai, kas drūta, drūtumas“ (*i*-kamienį) ← adj. *drūtas*, s. sl. subst. *zěl* „tai, kas pikta, piktumas“ ← adj. *zěl* „piktas“]. Panašiai bus atsiradę ir sufikso balt. **-uma-* (**-umā-*) adjektyvai (juos suponuoja substantyvų lie. *kartūmas* // *kartumà* ir pan. morfologinės gretybės): pvz. adj. lie. **kartuma-* (**kartumā-*) „kartus, kartuminis“ gali būti sufikso balt. **-ma-* (**-mā-*) vedinys iš subst. (*u*-kamienio nomen abstractum, sg. tantum) balt. **kartu-* „kartumas“ (= **kartu* nom.-acc. sg. neutr.) ← adj. (neutr.) **kartu-* „kartus“ (plg. pvz. s. v. *dohu*). Tačiau pvz. adj. pr. **auktuma-* (**auktumā-*) „aukštas, aukštuminis“, kurį suponuoja pr. avd. *Auctume* (žr.), yra ne sufikso **-ma-* (**-mā-*), o jau sufikso **-uma-*

(*umā-) vedinys iš subst. (o-kamienio neutr.) pr. *aukta- „aukštumas“ ← adj. (neutr.) *aukta- „aukštas“ arba tiesiog iš adj. pr. *aukta- (*auktā-) „aukštas“. Adjektyvinių sufixų balt. *-ima- (*imā-) bei *-uma- (*umā-) istoriją plačiau kita proga aptarsiu (nepalikdamas, aišku, ir adj. sufixų balt. *-īma-/*-īmā- kilmės klausimo).

aucktimmiskū „obrigkeit (Obrigkeit) — vyresnybė, valdžia“ III 89₂₀ [57₁₁], *aucktimmisikai* (su nereikalinga -i- tarp -s- ir -k-) „t.p.“ III 89₁₉ [57₁₀] nom. sg.; acc. sg. *aucktimmiskan* „t.p.“ III 89₁₇₋₁₈ [57₉], *aucktimmiskan* „t.p.“ III 89₂₁₋₂₂ [57₁₂]. Čia turime pr. *auktimiskū (nom. sg. fem.) < *-ā, kuris yra subst. abstraktas (plg. lie. *sausā* „sausybė, sausra“, Skardžius ŽD 37) iš adj. *auktim-isk- (plg. lie. *svetim-iš-kas*, Skardžius ŽD 157), toliau, kildintino iš adj. *aukt-ima- (žr. s.v. *aucktimmien*). Atvejo *aucktimmiskū* (nom. sg.) raidės -ū ilgumo ženklas, anot Bezzenbergerio (KZ XLI 77, žr. ir Endzelins SV 147), galįs būti klaidingai padėtas; bet galima spėti, kad šiuo atveju kirčio vieta buvo galūnėje, plg. lie. *jauniškė* „jaunystė“ (Skardžius ŽD 159).

Auctume (SRP I 99, 429, Trautmann PN 15), vardas (dk. avd.) Prūsijos didvyrio — Didžiajame prūsų sukilime (1260–1274 m.) pagudėnų (žr. s.v. *Pogusania*) vado, kurį lietuviškai įprasta vadinti *Auktūmas*.

Šis avd. pr. (dk.) *Auctume* suponuoja greičiausiai ne pr. *Auktumas, o pr. (jo-kamienį) *Auktumīs (lietuviškai būtų *Auktūmis*) < appell. (subst. mob.) pr. *auktumīs „aukštuolis“ — fleksijos vedinį iš adj. pr. *auktuma- „aukštas“ [plg. pr. subst. (mob.) *auktimīs „aukštuolis“ ← adj. pr. *auktima- „aukštas“, žr. s.v. *aucktimmien*], dėl kurio kilmės žr. s.v. *aucktimmien*.

aulāikings „messig (mässig) — nuosaikus, susilaikantis“ III 87₂ [55₁₁] (= *miernas* VE 37₂₋₃) — sufixso -ing- vedinys iš *aulaik- „nulaikyti, nuturėti“ (plg. la. *attur-īgs* „susitūris, nuosaikus“, žr. dar s.v. *brewingi*) = au- (žr. au- „nu-“) + *laik- (žr. *laik-ūt*), plg. lie. (Ds) pasakymą: *kad tik turi* [pinigų], *tai ir išlėidžia*, — *ānas piškti tai jau nenulaikomas* „nesusilaikantis, nenuosaikus“. Dėl darybos plg. dar lie. *numald-ingas* „galintis numaldyti“

ti“ [(LKŽ VIII 892): *numald-yti*], *numan-ingas* „numanus“ [(l.c. 893): *numan-yti*].

aulausennien „Sterben — numirimas, mirtis“ III 113₁₉₋₂₀ [71₈], III 117₁₁₋₁₂ [73₉], *anlausennien* (sk.: *aulausennien*) „t.p.“ III 43₁₉ [31₂₈] acc. sg. (= *smertimi* VE 16₁₉) = *aul'ausen'an (ar *aulausen'an). Sufikso -sen- (žr. s.v. *bousennis*) vedinys (nomen actionis) iš *aulāu-t* (žr.).

aulāut (gal: *aulāūt) „sterben — numirti“ III 63₁₈ [43₃] inf.; partic. praet. act., nom. sg. masc. *aulauuns* „gestorben — numiręs“ III 127₁₁ [79₁], *aulauns* „t.p.“ II 7₁₇ [11₂₉], III 43₁ [31₁₄], *aulawns* „t.p.“ I 7₁₇ [5₃₀]; acc. pl. masc. *aulaunsins* (sk.: *aulausins*) „die toden (die Toten) — numirusius“ II 9₅ [11₃₃], *aulauisins* (sk.: *aulaiusins*) „todten (Toten) — t.p.“ III 45₂₂ [33₁₅], *aulausins* „t.p.“ III 43₇ [31₁₈], III 127₁₆ [79₄₋₅], *aulauwussens* „die toden (die Toten) — t.p.“ I 9₅ [5₃₄]. Lytis *aulausē* III 97₁₄ [61₂₃] posakyje: *sta ast giwāntei aulausē* „die ist lebendig todt — ta yra gyvenančiai numirusi“ (III 97₁₃₋₁₄ = *ta giwa bebudam numirusi esti* VE 42₁₀₋₁₁); šita *aulausē* yra partic. praet. act. — turbūt [nom. sg. fem. lytis *aul'au(u)sē [ar *aulau(u)sē], turinti ē-kamienę *-ē (kirčiuotą) vietoj taisyklingos nekirčiuotos ī-kamienės *-i (< *-ī), kurią, formaliai sutampančią su nekirčiuota ē-kamienne *-i (< *-ī < *-ē), A. Vilis (ar P. Mėgotas) okazionaliai ištarė su kirčiu — okazionaliai (klaidingai) perdirbo į ē-kamienę *-ē (kirčiuotą), plg. Wijk Apr. St. 12 t. (plg. Toporov PJ I 155 ir liter.; kitaip — Endzelins SV 129, 147, Fraenkel 362). Pr. *aul'au- (ar *aulau-) „numirti“ = au- „nu-“ + *l'au- (ar *lau-) „mirti“: lie. (l'āu=) *liāu-ti(s)* „nustoti, baigti; baigtis, nustoti buvus; mirti“ (LKŽ VII 395 tt.) = la. *laū-tiēs* „liautis; kam atsiduoti“ (< *l'au- < *lēu-), lie. *lav-ónas* „Leichnam“ (< *lau-) resp. *lev-ónas* „t.p.“ (< *leu-), taip pat rus. dial. *ly-ná* „mirtis“, bltr. *ly-hyub* „žūti, prapulti“, ukr. *lie-umu* „silpnėti“, go. *lēw-jan* „palikti, išduoti“ ir kt. (Walde-Pokorny II 405, Vasmer II 533, Fraenkel l.c., Pokorny I 682 t.) < ide. *(s)leu- (: *-ou-) „sugleb(in)ti, at(si)leisti“ (plg. Pokorny I 682, 962). Iš to nesunku atstatyti balt. *lēu- (: *lau-) > *l'au- „suglebti, atsileisti; liautis, baigtis“

> pr. **ljau-* „t.p.“, kuris, išstumdamas (dėl tabu) pirmąją pr. **mir-* „mirti“, davė pr. **ljau-* „mirti“ > **l'au-* = *au-lāut* „nu-mirti“ (plg. lie. dial. *nusiliāuti* „...baigtis“ LKŽ VII 396); dėl „atsileisti (suglebti)“ > „mirti“ plg. lie. (Ds): *žiūriū, kad ānas jau atsilēides (suglėbęs)* „žiūriu, kad jis jau miręs“. Plg. Toporov PJ I 154 tt. ir liter.

aulinis „schaft (Stiefelschaft) — aulas“ E 503. Yra *jo*-kamienis (ar *o*-kamienis, plg. *deywis*) — sufikso *-*inja-* (ar *-*ina-*) vedinys iš *aulis* „blauzdikaulis“ (žr.). Taigi *aulinis* yra „tas, kuo apmaunamas blauzdikaulis“ > „aulas“, plg. pvz. lie. *blauzd-inė* „tas, kuo apmaunama blauzda“ > „kojinė be galvos“ (LKŽ I² 893).

aulis „schene (Schienbein) — blauzdikaulis“ E 141. Jeigu ne *jo*-kamienis, tai jis yra iš **aulas* (plg. *deywis*): lie. *aūlas* „Stiefelschaft“, la. *aūle* „t.p.“ (jie du buvo asocijuojami ir su lie.-la. *au-* „auti“), matyt ir lie. žem. *aulỹs* „avilyš“ (gal < kurš., žr. Būga III 708), la. *aūlis* „iš eglės žievės ar išpuvusio rąstgalio padarytas avilyš spiečiams gaudyti“, lie. aukšt. *avilyš* „Bienenstock“ (turbūt perdirbtas iš **aul-*, žr. Savukynas LKK III 299), sl. **uljъ* „avilyš“ (> rus. *улеū*, lenk. *ul* ir kt.), gr. *αὐλός* „vamzdis, vamzdiškas (kiauraviduris) daiktas“ ir kt., žr. Walde-Pokorny I 25 t., Fraenkel 25 t. Šitaip galvojant, nesunku suprasti, kaip iš balt. **aul-* „tuščiaviduris pailgas (vamzdiškas) daiktas bei į jį panašus išdubimas (įdubimas)“ atsirado pr. *aulis* „blauzdikaulis (=tam tikras vamzdiškas daiktas)“, lie. *aūlas* „Stiefelschaft“ ir kt. Žr. dar Toporov PJ I 157.

auminis „betrūbt (betrübt) — nusiminęs, liūdnas“ III 73₂ [47₂₃] (= *vßsmutiti* „užsmūtyti, liūdni“ VE 30₈ nom. pl. masc.). Yra nom. sg. masc. partic. praet. act., t.y. taisytina į **auminiūs* = **auminiuns* (Bezenberger KZ XLI 116, Trautmann AS 307, plg. Schmalstieg OP 83). Neatmesdamas šios nuomonės, Endzelynas (SV 148) pasiūlė tokią hipotezę (ją palaiko Toporov PJ I 157 t.): jis, remdamasis kontekstu *kawīdai ... auminis adder enkaitītai ast* „welche ... betrübt vnd angefochten sind“ (III 73₁₋₃), labai atsargiai spėjo, kad *auminis* galys būti pluralinė (*u*-kamienė nom. pl.) lytis. Tačiau *auminis* yra labai toli nuo *kawīdai* (nom. pl.), o *enkaitītai* yra pluralinė dėl to, kad

prie originalo *angefochten* čia pat yra pluralinė *sind* „yra“ (jos nėra prie *auminis*!). Vadinasi, *auminis* reikia laikyti pažodišku originalo *betrübt* vertimu — nom. sg. masc. partic. praet. act. lytimi **auminūs*, kuri suponuoja verb. **auminī- < *auminē-tvei* „nusiminti“ (plg. Endzelins l.c.) = *au-* + **minē-tvei* (žr. s.v. *minisnan*); plg. lie. *nusimiñti* „verzagen“.

aumūsnan „abwaschung (Abwaschung) — nuplovimą“ III 119₂₅ [75₇] acc. sg. fem. (= *apmasgoghima* VE 57₆ gen. sg.) — sufikso **-snā* (nom. sg. fem., žr. s.v. *bousennis*) vedinys (nomen actionis) iš inf. **aumū-* = *au-* „nu-“ (žr.) ir **mū-* „plauti, maudyti“; šita pr. inf. lytis (kartu su kitų baltų faktais, žr. toliau) matyt suponuoja balt. inf. **mū-* „t.p.“ greta balt. praet. **muv-* (**mū-*), praes. **māv-* (**máu-*) ar ir (dial.) **muv-* (**mū-*), plg. Kazlauskas LKIG 358. Iš čia lytis (su tam tikrais apofoniniais apibendrinimais): lie. *máu-dyti(s)* „(sich)baden, prausti(s)“ (padaryta iš lie. **máu-ti*=), la. *maû-t* „panerti, plaukti“, la. *mau-dât(iês)* „plaukti, maudytis“, *mû-dâtiês* „t.p.“ ir kt. Giminiuojasi su sl. **mū-* „prausti, plauti“ (> rus. *мы-мь*, lenk. *my-ć* ir kt.), v.v.ž. *mū-ten* „prausti (veidą)“, s.ind. *mū-tram* „Harn“, v.air. *mú-n* „t.p.“ ir kt. Žr. Fraenkel 417, Vasmer III 26, Walde-Pokorny II 249, Toporov PJ I 158 t.

aupaickēmai „abspannen (abspenstig machen) — nuviliojame“ III 37₄ [27₃₃] praes. 1 pl. (= *atwilotumbim* „atviliotume“ VE 13₁₁) = *au-* (žr. *au-*) + *paickēmai* (žr. *paikemmai*); dėl vok. *abspannen* (III 36₄) reikšmės „abspenstig machen — nuviliojame“ žr. Heyne I 40, Götze 4. Manyti, kad *aupaickēmai* yra verstas ne iš vok. *abspannen*, o iš vok. *abdringen* III 36₄ (Trautmann AS 307, Endzelins SV 148, Schmalstieg OP 170, Toporov PJ I 159), negalima dėl keleto priežasčių: 1) tekste yra vok. *abspannen* — pr. *aupaickēmai* ir vok. *abdringen* — pr. *auschpāndimai*, 2) pr. *aupaickēmai* yra aiškiai susijęs su „nuviliojimu, apgavimu“ (žr. *paikemmai*), 3) su pastarąja reikšme susijęs ne vok. *abdringen* (žr. s.v. *auschpāndimai*), o *abspannen* „abspenstig machen“.

aupallai, t.y. *sien ... aupallai* „sich ... befindet — randasi“ III 69₁₉ [45₂₉] (= *rastūsi* „rastūsi“ VE 29₄), „findet — rañda“ III 107₆

[67₁₅], III 107₆₋₇ [67₁₅₋₁₆], (opt. reikšme) III 81₂₀ [53₆] (= *randa* VE 51₂₀) ir *āupallai* III 79₂₀₋₂₁ [51₂₄] praes. 3 sg.; partic. praet. act. nom. pl. masc. *aupallusis* „radė“ III 117₂₆ [73₂₀]. Pr. **aupal-* = *au-* ir **pal-*, kuris reiškė turbūt „pulti, kristi“ (žr. jo sinonimą *krūt*) ir giminiuojasi su lie. *púol-u* „t.p.“, la. *puol-u* „t.p.“. Visi jie galėtų suponuoti balt. praes. **pal-*, praet. **pól-*, inf. **pal-* (ar **pul-* su **-ul-* < **-l-*): visoms šioms lytims ryt. baltai vėliau apibendrino **pól-*, o vak. baltai — **pal-*, plg. Kazlauskas LKIG 353. Balt. **pal-* (praet. **pól-*) giminaičiai: s.v.a. *fallan*, arm. *p'ul* (< **phōlo-*) „Fall“, *p'l-anim* „krintu“, — Trautmann AS 308, Endzelins SV 148, Fraenkel 666, Walde-Pokorny II 103. Pr. **aupal-* „rasti“ dėl reikšmės plg. su lie. *papulti* (irgi su praef.!) pasakyme: *tamsù, negālim net dūrų suràsti*, — *va, jau papúoliau duris* („pataikiau, atradau duris“) Ds; arba lie. *papulti* „pataikyti“ ir *patàikyti* „t.p.; atrasti“. Dar plg. vok. *er verfiel auf die Idee* „jis aptiko (atrado) idėją“.

ausaudisnan, žr. *auschaidisnan*.

auschantnikamans, žr. *auschautenikamans*.

auschaidisnan „zuversicht (Zuversicht) — pasitikėjimą“ III 47₁₁₋₁₂ [33₂₈₋₂₉] (= *nüssitiekieghimu* VE 18₁₃), „trew (Treue ir Vertrauen, žr. Götze 55) — ištikimumą, pasitikėjimą“ III 107₁₆₋₁₇ [67₂₃], *ausaudisnan* (turbūt taisytina: **auschaidisnan*) „t.p.“ III 107₉ [67₁₇], *auschaidisinan* (sk. *auschaidisnan*) „hoffnung (Hoffnung) — pasitikėjimą, viltį“ III 97₁₁ [61₂₁] (= *nussitiekieghima* VE 42₈₋₉ acc. sg.) acc. sg. fem. Yra **-snā* (nom. sg. fem., žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš *auschaidi-twei* (žr.).

auschaiditwei „vertrauen — pa(si)tikėti“ III 27₁₁ [23₉] (= *nüssitiekiet* VE 9₁₀), *auschaidijt* „t.p.“ III 39₈ [29₁₆] (= *nüssitiekiet* VE 14₁₂₋₁₃) inf.; praes. 3 sg. *auschaidē* „trawet (traut) — pasi-tiki“ III 61₁₈₋₁₉ [41₂₀] (= *tyk* „tiki“ VE 25₁₁). Šis *auschaid-* (*it-wei*) < **aušaud-* (*ēitvei*) yra *au-* „nu-“ (plg. *nū-ssitiekiet* „pasiti-kėti“ VE) + **šaud-* < **sjaud-*, kuris laikytinas sufikso *-d-* vediniu iš pr. **sjau-* < balt. **šjau-* „kišti, stumti“ (su **-jau-* < **-ēu-*) greta balt. **šau-* „t.p.“ (dėl reikšmės žr. pvz. Trautmann BSW 300): lie, žem, *šidu-* (*tuvas*) „šau-tuvas“ resp. lie, *šau-ti* „kišti,

stumti“ (plg. *duris už-šáuti* „užkišti, -stumti“, *dúoną į pėčių šáuti* „kišti, stumti“), la. *šau-t* „t.p.“ (plg. *šaut mazi krāsni*) resp. dial. *saū-t* „šauti“ [ryt. balt. reikšmė „šauti, schießen“ at-sirado iš *,smarkiai stumti (mesti)“]. Su šiuo balt. žodžiu aiš-kiai giminiuojasi sl. **šau-* (plg. lie. dial. *šāv-ė* „šovė“) > **sou-* „kišti, stumti“ (> rus. *coг-amb*, lenk. *su-nać* ir kt.). Formos san-tykį tarp pr. -*schaudīt* (-ī- < *-ē-) ir la. *šaut* (: lie. *šáuti*) plg. su lie. *skėldėti* : *skėlti*. Taigi pr. *auschaut-* „pa(si)tikėti“ (plg. *nū-ssi-tikiet* „t.p.“ VE) iš pradžių bus reiškęs matyt *,„nukišti resp. pakišti“ > „pateikti (duoti), patikėti kam ką“, plg. lie. *pakišti* reikšme „patikėti kam ką“ [pvz.: *ne bet kam pakiši* („patikė-si“) *šitą darbą, — nemokės dirbti* Ds]. Iš pr. **aušau-* „pateikti (duoti), patikėti kam ką“ bus atsiradęs ir pr. **aušau-* „skolinti“, kurį rodo *auschau-tins* (žr.), plg. lie. *dúoti* reikšme „skolinti“. Dėl visa to apie *auschautīwei* resp. *auschautins* plg. Būga II 98, Endzelīns SV 148 t., Fraenkel 969. Tas verb. balt.-sl. *šau-* resp. *šjau-* (< **šēu-*) „kišti, stumti, mesti“ yra iš ide. **skeu-* „mesti, smarkiai stumti“, dėl kurio žr. Pokorny I 954 (s.v. 5. *skēu-*). Senoji hipotezė, šį pr. **šau-* < **sjau-* siejanti su s.sl. *čuti* „jausti“ ir kt. (žr. Trautmann AS 308 ir liter., Vasmer IV 390) bei kildinanti iš ide. **keu-* resp. **skeu-* „stebėti“ (žr. pvz. Pokorny I 587 t.), neatrodo patikima. Plg. Toporov PJ I 162 t. (ir liter.).

auschaudiwings „gewiß — patikimas“ III 57₁₅ [39₁₉] adj. nom. sg. masc. (= *tikrai* „tikrai“ VE 23₁₂); acc. sg. *auschaudiwingin* „trewe (treue, pl.) — (sg.) ištikimas, patikimas“ III 53₁₄₋₁₅ [37₁₅] (= *wierni* VE 21₁₂); acc. pl. *auschaudiwingins* „getrewe (ge-treue) — t.p.“ III 53₁₇ [37₁₇] (= *wierni* VE 21₁₄). Pr. adj. **aušau-dīving-* „patikimas, ištikimas“ yra sufikso *-(i)ving- [< *-(i)v- + *-ing-] vedinys iš **aušaudī-tvei* (žr. *auschautīwei*).

auschautenikamans „Schuldigern — skolininkams“ III 53₂₁₋₂₂ [37₂₀] (= *kaltiemus* VE 21₁₈), *anschautīnekamans* (sk.: *auschau-tenikams*) „t.p.“ II 11₄₋₅ [13₈], *auschantnikamans* (sk.: *auschau-*) „t.p.“ III 11₄ [7₉₋₁₀] dat. pl. Sufikso *-enik- vedinys iš **aušauti-* „skola“ (žr. *auschautins*),

auschautins „schulde (Schulden) — skolas“ I 11₃ [7₉], *āuschautins* „t.p.“ III 53₂₀₋₂₁ [37₁₉] (= *kaltes* VE 21₁₇), *anschautins* (sk.: *au-*) „t.p.“ II 11₃ [13₇] acc. pl. Matyt *i*-kamienis (subst.) — **aušauti-*, laikytinas *-ti-* sufikso vediniu iš *aušau-* „skolinti“ (žr. *auschauditwei*); ši **aušauti-* „skolinimas“ > „skola“ plg. pvz. su lie. *prapultis* „prapuolimas“.

auschpāndimai „abdringen — nu(si)traukiame, pa(si)veržiame“ III 37₄₋₅ [27₃₃] praes. 1 pl. (= *attrauktumbim* „atitrauktume“ VE 13₁₁) = *au-* (žr. *au-*) + **špand-*, kurį vesti iš vok. *spannen* „(i)tempti, (už)traukti“ (Trautmann AS 308, Bezzenberger KZ XLIV 302, Endzelīns SV 149) nėra būtina (ypač dėl pr. *-d-*). Ši **špand-* geriau laikyti perdirbiniu (pagal fonetiškai ir semantiškai panašų vok. *spannen*) iš pr. **spand-* „spannen, ziehen“ (plg. Toporov PJ I 166 t. ir liter.), giminiško su lie. *spānd-yti* „dažnai spęsti; įtempti (lanką)“ (LKŽ XIII 318), *spęsti* „spannen, ziehen, Fallstricke legen“, *spđstai* „Falle“, la. *spuōsts* „t.p.“, (kurš.) *spanda* „das Strickwerk, womit man den Pflug spannet“ (Būga III 184) ir pan. Visi jie suponuoja šaknį balt. **spend-* „tempti, traukti“ (žr. dar *spanstan*), be to, egzistavusią ir pavidalu balt. **pen-* (: **pin-*): lie. *pīn-ti* = la. *pī-t*, pr. *pen-tis* „Ferse“ (žr.), lie. *pén-tis* „Ferse; Beilrücken“, la. *piēt-s* „Rückseite des Beils“, lie. *pán-tis* „Spannstrick“ ir pan. (žr. Fraenkel 865 t. ir liter.). Balt. < ide. *(s)*pen(d)-* „tempti, traukti“ > s.sl. *pędb* „Spanne“, *pōditi* „spausti, varyti“, *pę-ti* „spannen“ (*pęnq*), *pę-ta* „pentis, Ferse“, *pę-to* „pantis“, go. *spinnan* „verpti“ (< ide. **spen-*), s.v.a. *spannan* „spannen“, gr. πέν-ουαι „stengiuosi“ (< *, „tempiuosi“), arm. *hanum* „audžiu“, galbūt alb. *pendë* „jungas, Paar Ochsen“ (< **pen-tā*) ir kt. Žr. Vasmer III 292, 402, 412, 422 t., Pokorny I 988, Kluge 720, 728. Taigi pr. *auschpāndimai* (≤ **au-spand-*) bus reiškęs „nu(si)tempia-me (nutampome), nu(si)traukiame, (nutraukome)“ = „pa(si)veržiame“ ir yra verstas iš originalo (vok.) žodžio ne *abspannen* (taip visi galvoja, žr. ir Toporov l.c.), o iš *abdringen* „paveržiame“, žr. dar *aupaikēmai*. Kad šitaip bus buvę, matyti ir iš paties konteksto: (vok.) *abdringen oder abwendig machen* (III 36₄₋₅), kur vok. *oder* „arba“ rodo, ką *abdringen* reiškia maž-

daug tai, ką ir pasakymas *abwendig machen* (dėl jo žr. s.v. *enwertinnewingi*), žr. PKP II 117.

ausin, žr. *ausis*.

ausins „ore (Ohr) — ausis“ E 83, acc. pl. (žr. dar s. v. *agins*); acc. pl. *āusins* „Ohren — ausis“ III 41₄ [29₃₁]: lie. *ausis*, la. *āuss*, lo. *auris* (< **ausis*), s. sl. *uši* nom.-acc. du. (< **ausī*, bet *s*-kamenis sg. ir pl., t. y. *ux-o*, *ušes-*), go. *aus-ō* nom. neutr. (*n*-kamenis) ir kt., žr. Walde-Pokorny I 18, Vasmer IV 179. Dėl pr. (*āus*)-*ins* bei kitų baltų *i*-kamenės acc. pl. fleksijos kilmės, susijusios su kitų kamienų acc. pl. fleksijos evoliucija, žr. Mažiulis BS 297, 185–202.

ausis „golt (Gold) — auksas“ E 523 nom. sg. (< **ausas*); acc. sg. *ausin* „goldt — t. p.“ III 43₁₆ [31₂₆] (III kat-mo šnekteje nom. sg. bus buvęs **auss*, iš senesnio **ausas*, plg. PKP II 218, išn. 709): lie. *āusas* „t. p.“ (Lkm; šis *aus-* paliudytas dar iš M. Lietuvos, žr. LKŽ I² 501 s. v. *aus-inas*, -a, 505 s. v. *aus-kalis*), *āuksas* (turbūt su įterptiniu -*k-*), lo. *aurum* (= sabin. *ausom*). Tolimesnę etimologiją nelengva paaiškinti. Lie. *āu(k)sas* gal yra skolinsys iš pr. **ausa-*, o pastarasis — (prekybos keliais) iš italik. **auso-m*, žr. Kretschmer Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache, 1896, p. 150, Pisani, Baltistica IV 11 (ir liter.). Kitaip jo kilmę aiškina Pokorny I 86 t., dar kitaip — Ivanov Baltistica XIII 233 (lytis lie. *āuksas* esanti senesnė už pr.-lie. *aus-* „auksas“). Žr. Toporov PJ I 168 tt. (ir liter.).

auskandinons, žr. *auskandints*.

auskandinsnan „sündflut (Sintflut) — nuskandinimą“ III 119₁₀ [73₃₁₋₃₂] (= *audra* „tvanas, potvynis“ VE 58₁₈), „t. p.“ III 121₁₋₂ [75₁₃₋₁₄] (= *audra* „tvanas, potvynis“ VE 59₁₁ acc. sg.), *austkandinsnan* (su nereikalinga -*t-*) „sindflut (Sintflut) — t. p.“ III 119₂₄ [75₇] (= *patwana* VE 59₆ gen. sg.), — *ā*-kam. acc. sg. fem. Yra sufikso *-*snā* (nom. sg., žr. s. v. *bousennis*) vedinys (nomen actionis) iš **auskandin-twei*, žr. s. v. *auskandints*.

auskandints „erseufft (ersäuft) — nuskandintas“ III 63₁₆ [43₂] (= *nuskandintas* VE 26₃) partic. praet. pass. nom. sg. masc.; partic. praet. act. nom. sg. masc. *auskandinons* „erseufft (ersäuft) — nuskandinęs“ III 119₁₆₋₁₇ [75₂] (= *paskandinai* VE 58₂₃ praet.

2 sg.). Yra pr. (inf.) **auskandintvei* = *au-* + **skandint-* „skandinti“ (= lie. *skandinti*) caus. iš pr. **skend-* „skęsti“, žr. *auskiēnd-lai*.

auskiēndlai „ersaufe — tenuskęsta“ III 121₂ [75₁₄] (= *paskandint* „paskandinta“ VE 59₁₁) opt. 3 sg. Iš **auskēnd-* „nuskęsti“ (inf. **auskenstvei*) = *au-* + **skeñd-* = lie. *skeñd-o* (*skęsti*) < balt. **skend-* „skęsti“, kurio etimologija iki šiol nėra aiški (tik bandoma jį sieti su gr. *σκιυθός* „neriantis“), žr. pvz. Fraenkel 803, Pokorny I 930, Toporov PJ I 171. Esu linkęs manyti, kad šaknis balt. **skend-* „skęsti“ turi infiksinį *-n-* (plg. pvz. la. *jūg-t* = lie. *jūng-ti* < **jūg-*) ir atsirado iš senesnės balt. **sked-* (gal jos reliktas yra lie. dial. *skēd-o* „skendo“ LKŽ XII 842 tt.). Ją galima laikyti formanto **-ed-* išplėsta balt. **sk-/sek-* = ide. **sek-/sk-* (plg. gr. *σκιυθός* „neriantis“ — su kitokiu formantu), kuri reiškė turbūt ne tik „leisti žemyn (vandeniui)“ (> lie. *señka sėkti* „t. p.“ ir kt., žr. Fraenkel 772 t., Pokorny I 894 t.), bet ir „leisti žemyn (vandenyje)“ (plg. gr. *σκιυθός* reikšmę „neriantis“). Plg. homoniminę balt. **sked-*, atsiradusią iš balt. **sk-/sek-* = ide. **sek-/sk-* „skelti, skirti“ (apie tai plačiau žr. Urbutis BEE 82–84).

āustin „maul (Maul) — snukis, nasrai“ III 89₂ [55₃₄] acc. sg. (= *nasrų* „nasrų“ VE 38₁ = lo. *os* „burna, snukis“ Timoth. I 5₁₈), *austo* „munt (Mund) — burna“ E 89 (**austō* =) **austā* (matyt nom. sg., žr. toliau): lie. *uostas* „(upės) žiotys; uostas“, *uostā* „t. p.“ bei la. *uosts*, *uosta* „uostas“ (dėl reikšmės plg. lie. *žiôtys* „Flußmündung“ ir „nasrai“) < **austa-* (galbūt neutr.) resp. **austā* (dėl lie.-la. *uo* < *au* žr. Mažiulis BS 43 tt.). Pr. (III) *āustin* suponuoja senesnę *o*-kamienį gal neutr. **austa-*, kat-mų šnektose išvirtusį į masc. (nom. sg.) **austs* (plg. pr. III **auss* nom. sg. — *ausin* acc. sg., žr. *ausis*), arba — senesnę *io*-kamienį pr. neutr. **austja-* (plg. sl. neutr. **aust(i)ja*, žr. toliau), kat-mų šnektose perdirbtą į masc. (nom. sg.) **austis* > **austis* (dėl **-is* > **-is* žr. PKP II 251 t.). Čia matyt pridera ir lie. *āusčioti* „paskalas skleisti, tauzyti, tauškėti“ (LKŽ I² 500), la. *āušāt* „plepėti“ (Trautmann AS 308 t., Endzelīns SV 149, Fraenkel 26 t., Walde-Pokorny I 168, ir kt.), juos kildinant iš ryt. balt. **austjā* „žiotys“ (plg. lie.

burnóti „piktai kalbėti“ ← *burnà*), kuris galėtų būti *-*iā* fleksijos vedinys iš balt. **austā* resp. **austa-*, plg. sl. (neutr.) **aust(i)ia* [> rus. *ымье* „(upės) žiotys“ ir kt.] ir **austā* [> rus. *ыма* „burna“ ir kt. (nom. pl., žr. toliau)]. Pats santykis tarp balt.-sl. **austā* ir **austa-* aiškintinas tuo, kad balt.-sl. **austā* buvo matyt sufikso *-*ā* vedinys — nomen collectivum, iš kurio išriedėjo: a) pluralizacijos būdu lytis sl. **ustā* (nom. pl., žr. Vasmer IV 172) ir b) lytis lie. *uostā* = la. *uosta* bei pr. *austo*, kurioms turbūt abiem galima spėti ne pluralizaciją, o evoliuciją iš pirmykščių nomina collectiva į naujuosius *ā*-kamienius nomina collectiva. Su balt.-sl. **austa-* (gal neutr.) resp. **austā* giminiuojasi s. ind. *ósṭha-* (masc.) „lūpa“, av. *aošta-* „t. p.“ (masc.) ir galbūt dar kiti žodžiai, žr. Walde-Pokorny I c., Fraenkel I c., Vasmer I c., Toporov PJ I 172 tt.

austskandinsnan, žr. *auskandinsnan*.

autre „smede (Schmiede) — kalvė“ E 514: *wutris* (žr.).

auwerus „sindir“ E 529. Žodis vok. *sindir* (E 526) yra „Metallschlacke — gargažė“ (Heyne III 623, Trautmann AS 309, Endzelins SV 149, Fraenkel 1263) arba „Matallschlacke — gargažė, Hammerschlag — (kalamos geležies) nuodegos“ (plg. Lex 195 s. v. *sinder*). Pr. *auwerus* yra fleksijos vedinys iš pr. **auvir-* (*tvei*) = *au-* „nu-“ + **vir-* (**ver-*) „virtti, kunkuliuoti“ = lie. *vir-ti* (*vér-da*) „t. p.“, la. *viř-t* (*veř-d*) „t. p.“ (lie. *var-ūs* „lengvai suverdantis“ ir kt.), taip pat s. sl. *vřr-ěti* „virtti, kunkuliuoti“, *var-iti* ir kt. Tolimesni balt.-sl. žodžių giminaičiai, kuriuos pateikia pvz. Pokorny I 80–81, nėra visai aiškūs (žr. ir Walde-Pokorny I 269); iš jų čia pridera galbūt toch. A *wratk* (< ide. **ur-*) „virtti“ (Schneider IF LVII 200 t., LVIII 46; Poucha I 311) ir alb. *vorbë* „virimo puodas“ (Jokl Stud. 97, bet žr. Pokorny I 1166), plg. Walde-Pokorny I c., Fraenkel I c., Vasmer I 273 (jis sieja net su arm. *var'em* „uždegu“ ir kt.). Balt.-sl. **uir-* (**uer-*) „vir(in)ti, kunkuliuoti“ ir kiti čia minėti žodžiai greičiausiai sietini su ide. **uer-* „deginti (degti), kaitinti“ (> het. *uar-* „degti“ ir kt.), plg. Pokorny I c. Taigi pr. *auwerus* pagal savo darybą (iš pr. **auvir-* „nuvirtti“ : lie. *nuvirtti* „t. p.“) yra labai panašus į lie. *núoviros* „skystimas, kuriame kas nuverda; kas iškyla

į paviršių verdant, nešvarumų puto“ LKŽ VII 972. Tačiau iš to panašumo negalima teigti, kad pr. *auwerus* būtų buvęs *ā*-kamienis (nom. pl., kaip spėjo Paul KSB VII 179), plg. Endzelīns SV 149. Tuo, kad jis būtų buvęs *u*-kamienis (Endzelīns FBR XIV 75), irgi nelengva patikėti: *u*-kamienių substantyvų, išvestų iš priešdėlėtų verbų, nėra nei pr. kalboje (tiksliau, — jos rašto paminkluose), nei (arba jų labai reta) kitose baltų kalbose; pagaliau, žr. ir patį Endzelyną (SV 175), kuris pr. *gandams* E 716 atstatymu į *u*-kamienį **gandarus* abejoja vien dėl to, kad triskiemieniai *u*-kamieniai substantyvai (pr. *auwerus* — taip pat triskiemienis!) baltams yra didelė retenybė. Patikimiau galvoti: tiek pr. *gandams* = **gandarus* yra **gandar^us* = **-ars* [su išpraustiniu **(ar)^u(s)*, žr. *gandams*], tiek ir pr. *auwerus* yra **-r^us* = **-rs* [plg. pvz. *cawx* E, t. y. be *-i-* (prieš *-s*), kaip *deyw-i-s* ir kt.] < **-ras* (*o*-kam. nom. sg.); be to, *auwerus* raidė *-e-* žymi turbūt balsį (ne **-ē-*, o) **-ī-*. Taigi pr. *auwerus* interpretuotinas kaip *o*-kamienis **auvīrs* (nom. sg. masc.) < **au-viras* „tai, kas nuvir(in)ta, tam tikros nuoviros“, plg. lie. nom. sg. *núo-viras* LKŽ VIII 972, be to, ir pr. *auwirpis* (matyt iš **auvirpas*, žr. s. v.). Turint galvoje tokią pirmykštę šio pr. žodžio reikšmę, nesunku suprasti, kad *auwerus* (= **auvīrs*) galėjo reikšti arba (resp. ir) „gargažė“, arba (resp. ir) „(kalamos geležies) nuodegas“; čia jį, kaip kalvystės terminą, dėl reikšmės „(kalamos geležies) nuodegos“ plg. su kalvystės pasakymu lie. *gēležį vīrinti* „geležį laikyti liepsnoje“.

auwirpis „flutrinne (Flutrinne) — nuleistuvus (vandens), latakas“ E 320; dėl vok. *flutrinne* (E 320) plg. *flutrinne*, *fludrinne* „catalupa (kriokliai)“ Diefenbach-Wülcker 584, *flutrynne* „Mühlenfließ“ MTr 4, 11, žr. ir Trautmann AS 309. Pr. *auwirpis* yra (jeigu ne iš **auvirpīa-*) iš **auvirpa-s* [plg. pr. *deywis* (žr.), *auwerus* (žr.) ir pan.] < *au-* „nu-“ + **virp-* „leisti“ (žr. *etwīērp*, *crauya-wirps*); dėl darybos plg. lie. *núolaidas* „žemai nuleista stogo dalis“ (LKŽ VIII 934), *núorašas* „nurašymas“ (op. cit. 949), *núotakas* „nutekėjimas“ (op. cit. 963) ir kt.

awilkis „fadem (Faden) — siūlas“ E 472 nom. sg. yra **auwilkis* ir, toliau, — (jeigu ne iš **auvilkīa-*) iš **auvilkas* (nom. sg. masc.), laikytino fleksijos vediniu iš verb. **auvilk-* (plg. *auwirpis*, *auwerus*,

žr.) = *au-* „nu-“ + **vilk-*, kur pr. **vilk-* sietinas su lie. *vilk-ti* (*velk-a*) „traukti, tempti“, la. *vilk-t* (*vèlk-u*) „t. p.“, sl. **velk-ti* „t. p.“ (> s. sl. *vlěšti* ir kt.), av. *varək-* „traukti“, *frā-varč-aiti* „nutempia“ ir pan. < ide. **uelk-* (: **uļk-*) „traukti“, žr. Trautmann AS 309, BSW 349 t., Endzelins SV 149, Fraenkel 1253, Vasmer I 342, Pokorny I 1145, Toporov PJ I 178. Pr. **au-vilkas* „siūlas“ yra turbūt iš **i*veriamasis (į adatą) – vedinys iš verb. pr. **au-vilk-* „ištraukti“ bei (tolimesnė reikšmė) **i*verti (siūlą į adatą) jo pastarąja reikšme, plg. serb.-chorv. (**au-vilk* „nu-, ištraukti“ > *uvući* „t. p.“ ir) *uvući nit* „įverti siūlą (į adatą)“ ir pan. (žr. Toporov l. c.). Plg. atvirkštinį dalyką: vok. *einfüdeln* „įverti (siūlą į adatą)“ yra vedinys iš *Faden* „siūlas“. Ar la. *vèlki* „metmenys, apmatai“ (t. y. tam tikri siūlai), turintis tą pačią šaknį kaip ir la. *vilk-t* (*vèlku*) „traukti“, yra iš „(i)vėrimo“ ar iš „traukimo“, nelengva pasakyti (šiam terminus technicus reikia etnografinio tyrinėjimo). Pr. *awilkis* „siūlas“ (žr. dar *schumeno*, *schutuan*), taip pat lie. *siūlas* „t. p.“ ir la. *diēgs* „t. p.“ yra palyginti neseni dariniai, pakeitę balt. „siūlą“, kuris buvo matyt **nīti-* „siūlas“ (> suom. *niisi* „t. p.“ ir kt.) = balt.-sl. **nīti-* „t. p.“ > lie. *nýtys* „die Hevelte“ (jau specializuota siūlų reikšmė), la. *nīts* „t. p.“, sl. **nitb* „siūlas“ (Trautmann BSW 199, Fraenkel 505, Pokorny I 973), žr. dar s. v. *etnīstis*.

awins „ster [v. v. a. *stēr* „Widder“ Lex 210] – avinas“ E 679, t. y. **avins* < **avinas* = lie. *āvinas*, la. *avins* < balt. **avinas* (> suom. *oinas* ir kt.) = sl. **ovъnъ*. Balt.-sl. **avinas* yra sufikso **(i)na-* vedinys iš balt.-sl. **avis* „avis“ (plg. lie. *dānt-i-nas* „Enterich“ – iš *āntis* „Ente“) < ide. **ovis* „t. p.“: lie. *avls* la. *avs*, s. sl. *ovъ-(ca)*, go. *awi-(str)* „avių tvartas“, s. ind. *āvi-* „avis“, luv. *hawī-* „t. p.“ ir t. t., žr. Pokorny I 784. Be abejo, ir prūsai turėjo žodį **avis* „avis“, kuris vėliau (bent jau E šnektose) buvo pakeistas žodžiu *camstian* (žr.).

awis „ōme (Oheim) – dėdė (motinos brolis)“ E 177; dėl vok. *ōme* „Oheim“ žr. Diefenbach-Wülcker 788, Heyne II 1057 (dar Kluge 520 s. v. *Oheim*: v. v. ž. *ōme* „t. p.“). Plg. *thewis* „dėdė (tėvo brolis)“ (žr.). Pr. *aw-is* : lie. *av-ýnas* „dėdė (motinos brolis)“ bei *av-ýn-ienė* „avyno pati“ (šie du lie. žodžiai žinomi iš Pr. Lie-

tuvos, iš Pgg, Vlkš, Slmn, Vl, žr. LKŽ I² 527, 528), *av-a* „teta (motinos sesuo)“ (Vl — tik iš: Juška I 179), taip pat — sl. **au-ja-* „dėdė (motinos brolis)“ (> lenk. *wuj*, rus. *yŭ* ir kt.) bei sl. **av-ā* (> sorb. *wowa* „senelė“), lo. *av-a* „senelė“, *av-ia* „t. p.“, *av-us* „senelis“, go. *aw-o* „senelė“ (*en-kamienis*), s. air. (*h*)*áue* „nepos“ (< **au-jo-*, Pedersen Vergl. Gr. I 55), bret. *eontr* „dėdė“ (< **au-en-tro-*) ir kt., žr. Trautmann BSW 21, Fraenkel 28, Trubačev IR 81 tt., Pokorny I 89, Benveniste Vocab. I 223 tt., Toporov PJ I 179 t. Reikia pritarti nuomonei, kad visi tie žodžiai yra galų gale išriedėję iš pirmykščio *o*-kamienio subst. — iš ide. *„HeuHos* (Benveniste l.c.) > **auos* (Pokorny l.c.): iš jo gana vėlai — jau atskiruose ide. dialektuose — buvo išvestas *ā*-kamienis **auā* (fem.), *jo*-kamienis **aujo-* (masc.) ir pan. Lie. dial. *ava* = sorb. *wowa* rodo, kad egzistavo balt.-sl. dial. (fem.) **auā*, o kartu ir senasis balt.-sl. (masc.) **auas* (plg. lo. *ava* : *avus*!). Pastarojo fleksiniu vediniu laikytinas balt.-sl. dial. **auja-* (masc. > sl. **auja-*, žr. anksčiau), kuris baltuose galėjo išvirsti ir į (**aujas*→) **avis* (nom. sg., **avin* acc. sg., ryt. balt. **aujā* resp. vak. balt. **aujas* gen. sg. ir pan.). Galvoti, kad minėtasis lie. *avýnas* (resp. *avýn-ienė*) darybiškai suponuojas *ī*-kamienį **avī-* (Specht UID 90, 158, Arumaa Ursl. Gr. I 126, Walde-Pokorny I 20, Pokorny l.c., Toporov l.c.), negalima, — šis lie. žodis turi sufiksą *-yna-* (o ne *-na-*!): lie. *av-ýnas* (ne *avý-nas*!) pirmykštė reikšmė buvo matyt „dėdelis“ (diminutyvas → maloninis subst., plg. lo. *avunculus* „motinos brolis“), plg. lie. dial. *bern-ý-nas* „berniokas“ (: *bérnas*), *diev-ýnas* „dievaitis“ (: *diėvas*), *žmog-ýnas* „žmogėnas, žmogelis“ (: *žmogùs*), la. dial. *kuoc-íns* „medelis“ (: *kùoks* „medis“) ir kt. [žr. Būga I 583 (dėl lie. dial. *mót-yna*), Skardžius ŽD 287, Endzelīns LVG 318 t.]. Lie. *av-ýnas* pamatinis žodis buvo arba *o-*, arba *jo*-kamienis: galbūt labiau patikima spėti, kad jis buvo *o*-kamienis, plg. lie. dial. (fem.) *ava* (ne **auja*!), kuris, kaip sakyta, suponuoja balt. (masc.) **avas*. Į tai atsižvelgiant ir turint galvoje prūsų bei kitų baltų kalbų archaizkumą, atsargiai spėtina, kad pr. *awis* „dėdė (motinos brolis)“

yra ne (jo-kamienis) **avīs* (taip įprasta galvoti, žr. pvz. Trautmann l.c., Pokorny l.c., Toporov l.c.), o **avīs* < **avas* (o-kamienis) — archaiškoji šio žodžio lytis.

B

ba, žr. I *bhe*.

babo „bonen (Bohnen) — pupos“ E 263 = **babō* (= **babā*), kur vok. *bonen* — plur., taigi pr. *babo* — galbūt nomen collectivum (ā-kam. nom. sg. fem.), žr. ir Endzelīns SV 149. Panašus į lo. *faba* „pupa“ (< **bhabhā*), sl. **bobъ* „t. p.“ (> lenk. *bob* ir kt.), gal germ. **babnā* (su spirantiniais **b*) „t. p.“ (jeigu ji suponuoja s. v. a. *bōna* ir kt., žr. Kluge 89). Šiais atvejais galima atstatyti ide. **bhabh-*, bet toks atstatymas galbūt yra daugiau formalus: šita **bhabh-*, kaip darinys, galėtų būti atskirų ide. tarmių padaras — onomatopėjinės kilmės reduplikuota šaknis, plg. (nereduplikuotą) alb. *bathë* „pupa“ (< **bha-kā*), gr. φαρός „lęšis (toks jėvas“)“. Žr. Pokorny I 106. Taigi turime tam tikru būdu sugramatintą onomatopėjinį vaikų kalbos žodelytį ide. **bha* resp. **ba* (plg. Pokorny l.c.), kuris, nesunku suprasti (vaikų kalbos fonetika!), galėjo būti tariamas ir su dusliaisiais priebalsiais (t. y. **pha*, resp. **pa*) bei su kitokiais balsiais (pvz. **bhu* resp. **bu*, **phu* resp. **pu*). Šitas žodelytis, be kitokių reikšmių, galėjo vaikų kalboje turėti reikšmę „pampti, aufschwellen“, ir jis toks gali slypėti žodžiuose pvz.: a) lie. *paĩp-ti* „aufschwellen“ (= la. *pāmp-t* „t. p.“) resp. *baĩb-ti* „t. p.“ (LKŽ I² 636) — matyt sugramatintas vaik(ų) žodelytis **pa* (**pha*) resp. **ba* (**bha*), tiksliau, — reduplikacinis **pa-pa* [(**pha-pha*), plg. lie. *pāpas* „krūtis“], resp. **ba-ba* (**bha-bha*), iš tokio būtų pr. *babo* „pupos“ ir kt. (plg. lie. *pupà*, žr. toliau), b) lie. *puĩp-ti* „aufschwellen“ (= la. *puĩp-t* „t. p.“) resp. *buĩb-ti* „t. p.“ (LKŽ I² 1162) matyt suponuoja vaik. ž. **pu-pu* (**phu-phu*), iš čia lie. *pupà* „Bohne“ = la. *pupa* „t. p.“, *paup-t* „pampti“ (opofonizuota) resp. **bu-bu* (**bhu-bhu*). Dėl visa to plg. Fraenkel (ir liter.) 535 t. (s. v. *paĩp-ti*), 538 (s. v. *pāpas*

1.), 670 t. (s. v. *pupà* 1.). Plg. Sabaliauskas RKEndz. 236 tt., Toporov PJ I 181, ESSJ II 148 t.

-baddusisi, žr. *embaddusisi*.

bah, žr. I *bhe*.

-baiint, žr. *pobaiint*.

baytan „zeeb“ E 346. Šis vok. *zeeb* reiškia turbūt ne „ein Gebäck — kepsnį (kažkokį)“ (taip įprasta spėti, žr. Trautmann AS 310, Endzelīns SV 149, plg. Toporov PJ I 183), o „Sieb — sietą“ (Ziesemer PBB XLIV 144 t., Marchand — BL 113). Dėl to *baytan* matyt taisytinas į **saytan*, kur raidė *b-* = **l-* [plg. *a-b-skande* = **l(i)-*] yra vietoj *s-* (plg. *palasa-ll-is* = **-ss-*). Pr. **saytan* „sietas“ (nom.-acc. sg. neutr.), t. y. **saitan* giminiuojasi, aišku, su lie. *sietas* = la. *siēts* < (ryt.) balt. **seitā* (nom.-acc. sg. neutr.) = sl. **seitā* „t. p.“ (> lenk. *sito* ir kt.); pr. **saitan* galėtų būti ir iš (vak.) balt. **seita(n)*. Balt.-sl. **sēitā* (nom.-acc. sg. neutr.) yra sufikso **-tā-* vedinys iš **sēi-* „sijoti“, plg. lie. *sij-ōti*, la. *sij-āt* ir kt. (Trautmann BSW 254, Pokorny I 889). Žr.

Mažiulis Baltistica XI 85, PKP II 28, kitaip — Toporov l. c. **Balga** 1326 (SRP I, 60, 62, 63) — Varmės (žr. *Warmia*) prūsų pilis aukštame Aismarių kranto iškyšulyje (vok. *Balga*, dab. gvv. *Becėnoe*); žr. dar Gerullis ON 15. Šis dk. *Balga* (su lo. *-a!*) yra greičiausiai prūsiškos kilmės žodis (plg. Būga I 422, žr. Toporov PJ 185; kitaip — Gerullis l. c.), atspindintis pr. **Balgā* [galbūt *ā-*kamienį (plg. s. v. *Drusin*); aplietuvinant — *Bāлга*], kuris gali būti iš pelkės (Balgą iš dviejų pusių supo Aismarės, iš trečiosios — pelkė) ar upelės vardo pr. **Balgā*, o šis — iš adj. pr. **balg-ā-* „balzganoji, balsvoji“ (fem., **balg-a-* masc. ir neutr.) = lie. *bālg-anas* „balsvas, balzganas“ = la. *bālg-ans* „t. p.“ (dėl šių lie.-la. žodžių etimologijos žr. ME I 253, Fraenkel 32 s. v. *bālti*). Dar žr. Toporov l. c. ir liter.

balgnan „satel (Sattel) — balnas“ E 441 nom.-acc. sg. neutr.: lie. *balgnas* (tik Bretkūno, — gali būti iš pr., žr. Falkenhahn 203), lie. *balnas* — turbūt iš **balgnas*. Šitie pr.-lie. žodžiai suponuoja pr.-lie. **balgna(n)* (nom.-acc. sg. neutr., dėl neutr. plg. ir sl. **sedblo* resp. **sedblo* „balnas“), kuris yra sufikso *-na-* vedinys (bei su šaknies apofonija) iš balt. **belg-* „brinkti, pustis (schwel-

len), pastorėti“ < ide. **bhelgh-* „t. p.“, iš kurio turime ir (ide. **bhelgh-* >) balt. **belž-* „t. p.“ [dėl ide. **g(h)* > balt. **ž* resp. **g* ir ide. **k* > balt. **š* resp. **k* žr. Būga I 436, II 221, Georgiev Issled. 30 tt.]: pr. **balz-* = lie. *balž-* ir kt., žr. s. v. *balsinis*. Taigi pr.-lie. **balg-na(n)* „balnas“ < „tai, kas pasiputė“.

balgninix „seteler (Satteler) — balnius“ E 440 = **balgniniks* (nom. sg. masc.) yra sufikso **-inik-* vedinys iš *balgnan* (žr.), plg. lie. *baln-inỹkas* „balnius“ (B, SD 337) resp. *baln-iniňkas* (R II 299], M I 19, žr. LKŽ I² 599).

balsinis „kussen (Kissen) — pagalvė“ E 490 = **balz-in's* < **-nas* (ar *jo*-kamenis **balzinis*) nom. sg. masc.: lie. *balž-ienas* „akėčių, rogių skersinis“ (LKŽ I² 628) = la. *bàlz-iēns* „rogių balžienas“ (ME I 260) resp. lie. *balž-ienà* „balžienas“ (LKŽ I² 627) = sl. dial. **bolz-ina* (> slov. *blaz-ina* „pagalvė, patalai; rogių balžienas“, serb.-chorv. *blàz-ina* patalai, pagalvė“ ir kt.) ir sl. dial. **bolz-yno* (> kašub. *bloz-no* „rogių balžienas“, rus. dial. *болоз-но* „žagrės lenta“ ir kt.). Taigi turime balt.-sl. **balž-(e)in-*, kurio šaknis **balž-* suponuoja balt.-sl. verb. **belž-* „brinkti, pustis, pastorėti“ < ide. **bhelgh-* „t. p.“ (greta ide. **bhelgh-* „t. p.“ > balt. **belg-* „t. p.“, žr. s. v. *balgnan*): s. isl. *belgr* „kailis, išnara; dump-lės; pilvas“, s. v. a. bei s. v. ž. *balg* „kailis, išnara; dumplės“, go. *balg-s* „Schlauch“, av. *bar³z-iš* „pagalvė“, s. ind. *upa-bārḥ-aṇam* „antklodė, pagalvė“, air. *bolg-aim* „brinkstu, pučiuos“ ir kt. [šitą ide. **bhelgh-* (toliau kildinamą iš **bhel-*), t. y. ją su **-gh-* turi balt.-sl.-germ.-indoiran.-kelt. kalbos], žr. Pokorny I 125 t. Balt.-sl. **balž-(e)in-* galėtų būti substantyvais virtę adjektyvai — sufikso **-(e)in-* vediniai iš verb. (pasiremiant ir apofonija) balt.-sl. **belž-* „pūstis, pastorėti“ [jeigu jie darybiškai nesuponuoja subst. balt.-sl. **balža-* (ar su kitoku kamiengaliu) „tam tikras pastorėjęs daiktas“], plg.: a) pr. **balz-in-* = sl. dial. **bolz-yn-* su (adj. resp. subst. < adj.) lie. *maiš-inas* „sumišęs, drumzlinas“ (LKŽ VII 751, iš *miš-ti*), *milž-inas* (iš **milž-ti* = la. *milzt* „tvinkti, pūstis“) ir kt., toliau, lie. *brad-inỹs* „tam tikras tinklas“ (iš **bred-* „bristi“), *čiuž-inỹs* „Bettsack, Matratze“ (LKŽ II² 189, iš *čiuž-ėti*) ir kt., b) lie. *balž-ien-* = sl. dial. **bolz-in-* su (subst. < adj.) la. *ēd-iēns* „valgis“ (iš **ēd-* „valgyti“) ir kt. Tai, kad subst. < adj.

pr. **balz-in-* (= sl. dial. **bolz-bn-*) galėtų būti sufikso vedinys iš verb., galbūt remia dar ir pr. verb. **pobalso* „čiūžinys“ (žr.) = **pābalzā*, kurį geriau kildinti iš pr. verb. **pabelz-* „pa(si)pūsti, pastorėti“, plg. lie. *palaikā* „kas pasilikę, palikta“ (LKŽ IX 230) iš *palikti* (-*liēka*), *panarā* „botago virvutė“ (LKŽ IX 324) iš *panėrti* „parišti“, *pāpampa* „kas papampęs“ (LKŽ IX 348) iš *papaṃpti* ir t. t. Šitaip išeitų, kad pr. **pābalzā* (*pobalso*) yra „kas pastorėjęs (pastorinta), pasipūtes (papūsta)“ > „čiūžinys“. Tiesa, Trautmannas (AS 402) mano, kad pr. **pābalzā* reiškias „was unter dem Kissen ist“, tačiau „Kissen“ yra ne **balso* (E), o *balsinis*, t. y. čia lauktume ne *pobalso*, o **pobalsinis*. Žr. dar Toporov PJ I 187 t., ESSJ II 183 t., Hinze ZfSI XXIX 191 t.

***baltan** „bala, pelkė“ (nom.-acc. sg. neutr.) — tokį subst. matyt suponuoją pr. vietovardžiai (žr. Gerullis ON 105, 121, 142) — (pelkė): *Namuy-n-balt* (arba *Namoyum-pelk*, žr. s. v. *pelky*), (vieto:) *Peuse-balten*, (pieva:) *Rytha-balt*. Tiesa, Gerullis ON 236 mano, kad pr. **baltan* esąs skolinys iš lenkų. Tačiau jį reikia laikyti balt. žodžiu (žr. Būga I 323, Endzelīns SV 150), giminišku su sl. **bolto* „pelkė“ (> rus. *болото*, lenk. *bloto* ir kt.), alb. (< ilir.) *baltë* „purvas, pelkė“, taip pat lie. *bāltas* = la. *balts* „weiß“ ir t. t., žr. Pokorny I 119. Dėl santykio tarp pr. **baltan* „pelkė“ (ir kt.) ir lie. *bāltas* plg. lie. *balā* „pelkė“ (= la. *bala* „slėnis be medžių“) ir lie. *bālas* „baltas“ (LKŽ I² 585 — tik iš Juškos žod.) = gr. *φάλος* „baltas“, žr. Schulze, Kleine Schriften (Göttingen 1933) 111 tt., Fraenkel 30 t. (ir liter.), Toporov PJ I 189 t.

balwe „Geschenk behufs der Bestechung — dovana papirkti, kyšis“ (Nesselmann Thes 15, Ziesemer I 385): lie. *balva* „t. p.“ (LKŽ I² 624 — iš DP, BP, žr. dar BrB 2 Moz XXIII 8), la. *balva*, -e „t. p.“. Etimologija neaiški. Peterssonas (ArArmSt. 128) sieja su arm. *bał-janam* „trokštu“, oset. *bāllun* „trokšti, pavydėti“, žr. ir Fraenkel 33, Toporov PJ I 190.

-bānda, žr. *perbānda*.

-bāndan, žr. *enbāndan*.

-bandan, žr. *perbandan*.

-bandāsnan, žr. *perbandāsnan*.

-banginnons, žr. *pobanginnons*.

Bangputtis „vėjų bei bangų dievas“ (Zieseimer I 391, Mag. XXI 632): **bang-* (žr. s. v. *pobanginnons*) ir **put-* „pūsti“ (= lie. **put-ja* > *pūčia* resp. *pūsti* = la. *pūst* ir kt., žr. Fraenkel 678 t.) = lie. *bangpūtys* „vandenų dievas, jūros vėjas“ (LKŽ I² 649). Žr. Toporov PJ I 192 t.

Bartha 1326 (SRP I 52) „Barta“ — viena iš 11 Prūsijos žemių (sričių), kurios plotas buvo į rytus nuo Alnos upės (žr. *Alna*). Ši dk. *Bartha* (su lo. -a vietoj lauktinos *-o) atspindi pr. (XIII–XIV a.) **Bartō*, t. y. **Bartā*, K. Būgos lietuviškai pavadintą *Bārta* resp. *bārtai* „Bartos prūsai“. Pr. **Bartā* pirmąkart (1231 m., žr. SRP I 737) paliudyta (su aplotynintu žodžio galu) *Barcia*, dėl kitokių Bartos dk. lyčių žr. Būga III 118, Toporov PJ I 199 t.

Bartos vardo kilmė iki šiol nėra išaiškinta; neabejotinu dalyku laikytinas tik tas, kad šios pr. žemės vardas — giminaitis su lie. (up.) *Bārtuva* ir pan., žr. Būga l.c. (Būgai, jo mintį klaidingai supratęs, dėl *bārtai* „Bartos prūsai“ be reikalo prieštarauja Vanagas HŽ 59), Toporov l.c. Yra mėginta lie. (up.) *Bārtuva*, *Barys* ir pan. sieti su s. rus. *бара* ir kt. (Vanagas HŽ 58–59 ir liter.), bet čia neatsižvelgiama į tai, kad šitų sl. žodžių kilmė — dar neišspręstas klausimas (žr. ESSJ I 153–155).

Pr. **Bartā* „Barta = bartų žemė“ yra, be abejo, iš upės vardo pr. **Bartā* (jis turbūt išnyko dar prieš XIII–XIV a.). Šitas pr. hidronimas su lie. (up.) *Bārtuva* [iš kurš. **Bartava* > lie. *Bārtava*; dėl sufikso balt. *-(u)v- : *-av- žr. Mažiulis Baltistica III 39–41, Vanagas HD 104 t.] santykiuoja lygiai taip, kaip pvz. lie. (up.) **Leitā* (> up. *Leitā*, turbūt iš kurš.) su lie. (up.) **Leituvā* (> *Lietuvā* „Litauen“, žr. Mažiulis l. c.). Iš čia matome: kaip lie. (up.) **Leituvā* resp. (up.) **Leitā* yra sufiksiniai vediniai iš verb. balt. **lei-* „lieti, pilti“ (tuo dabar niekas neabejoja), taip ir lie. (up.) *Bārtuva* [dėl jos žr. dar Vanagas HD 105 (ir 8 išn.)] kartu su pr. (up.) **Bartā* laikytini sufiksų vediniais iš verb. balt. **bar-*. Pastarasis yra galbūt *,kunkuliuoti, kilti (vandeniui), virti“ (iš čia fleksijos vedinys lie. up. *Barys*) — verbum intensivum iš balt. **ber-* „t. p.“ [plg. pvz. balt. **bad-* „besti“ (verbum intensivum) — iš balt. **bed-* „t. p.“, žr. *embaddusisi*] < ide. **bher-*

(: **bhṛ-*) „kunkuliuoti ir pan.“ (žr. dar s. v. *aubirgo*), dėl jo (ide. **bher-* „t. p.“) žr. Pokorny I 132 t. (s. v. 2. *bher-*). Žr. dar *Birdaw*.

Iš to paties ide. **bher-* „kunkuliuoti ir pan.“ = „tam tikru būdu, panašiu į virimą, judėti (judinti)“ galbūt išriedėjo ir balt.-sl. [**ber-* „t. p.“ → (verbum intensivum) **bar-* „t. p.“ >] **bar-* „šėlti ir pan. ant ko“ (> lie. *bár-ti* „schelten, schmähen, in Ver-ruf bringen“, s. sl. *bra-ti* „kovoti“ ir kt.), taip pat kitų kalbų žo-džiai – tie, kuriuos pateikia Pokorny I 133–135 s. v. 3. *bher-*. Bet visa tai yra jau atskirai ir plačiau nagrinėtini klausimai.

Taip galvojant, pr. up. **Bartā* (> pr. žemė **Bartā* „Barta“) bei lie. (< kurš.) up. *Bártuva* savo pirmykste reikšmė (*„kunkuliuo-janti, verdanti, sūkuriuojanti“) yra panaši į lie. (< kurš.) up. *Várduva* (su *Vard-* iš **verd-* „virtti, kunkuliuoti, sūkuriuoti“), kuri ir teka netoliese nuo lie. *Bártuva*.

batto „stirne (Stirn) – kakta“ E 77 nom. sg. fem. = **kaktā* (t. y. **kaktō*). Ši *batto* nuo Bezzenbergerio GGA (1874) 1237 įpras-ta taisyti į **ballo* ir sieti su alb. *ballë* „kakta“, s. ind. *bhālam* „t. p.“ (įrašuose ir „spindesys“), taip pat lie. dial. *bālas* „baltas“ ir kt.; žr. Trautmann AS 310, BSW 29 t., Endzelīns SV 150, Fraen-ke 32, Walde-Pokorny II 176, Pokorny I 119, Mayrho-fer II 496 t., ESSJ II 81, Toporov I 187. Tačiau žr. Vasmer I 149 (s. v. *белый* yra ir alb. *ballë*, bet nėra pr. žodžio), Būga RR Rodyklės 295 (visai noliečiamas pr. *batto*). Iš tikrųjų nėra pamato taisyti pr. *batto* į **ballo*: a) E nuoraše nėra nė vieno pati-kimo atvejo, kur vietoj *l* būtų parašyta *t* ir atvirkščiai [*abstotten* (žr.), *krumstus* (žr.) nebūtina taisyti į **abstoclen* resp. **krumslus*], b) raidžių *t* ir *l* rašyba anuomet, sprendžiant iš E nuorašo, buvo labai skirtinga, c) *batto* raidžių *tt* geriau netaisyti, t. y. interpre-tuoti *ct* arba *cc* ar *tc* (taisymas *t* į *c* bei *c* į *t*, kaip prūsistams ži-noma, nelaikomas net taisymu). Niekas neatkreipė akių į tai, kad Elbingo žodynėlio raidė „b“ (mažoji), parašymu primenanti mūsiškę „B“ (didžiąją), yra gana panaši į didžiąją „C“ (sutin-kamą tik žodžio pradžioje!), kuri parašymu primena mūsiškę „E“ (resp. rusiškąją „Є“): juk ir mūsiškę „B“, atitinkamas jos atkarpas parašius gerokai ploniau, be didesnio išžiūrėjimo

galima sumaišyti su „E“; panašumas tarp tų „b“ ir „C“ buvo matyt dar didesnis Elbingo žodynėlio originale negu išlikusiame jo nuoraše. Trumpai sakant, *batto* (E 77) taisytinai į **Cacto* = **kaktā* „kakta“ (t. y. **kaktō*), kurio giminaičiai – lie. *kaktā* „t. p.“, *kāktas* „kakta; kambarys trobos gale; alkierius“ (LKŽ V 97), la. *kakts* bei *kakta* „die von zwei Seiten gebildete Ecke, der Winkel“ (ME II 139), žr. PKP II 277. Šių visų žodžių etimologija nėra išaiškinta (Fraenkel 206). Reikia manyti, kad jie suponuoja adjektyvinius abstraktus balt. **kaktā* „išsikišimas“ (fem.) resp. **kaktā* „t. p.“ (neutr.) – substantyvais virtusias fem. resp. neutr. formas adjektyvo (tiksliau sakant, partic. praet. pass.) balt. **kakta-* „išsikišęs“ = „(iš)kištas“ (plg. s. v. *garian*), kuris yra **-ta-* vedinys iš verb. balt. **kak-*, reiškusio maždaug **,kišti*“. Šitas balt. **kak-* davė a) **,kišti*“ > (**,ranką kišti*“ >) **,siekti* (reichen)“ (žr. s. v. *kakint*) > **,pasiekti* (erreichen)“ [> lie. (*pa*)*kākti* „ausreichten“] bei „pasiekti, vykti“ (> lie. *kākti* „vykti; pasiekti“, la. *kakt* „zu Ende kommen“ ir pan.). Turime seną balt.-sl. **kak-* „kišti“, greta kurio bus egzistavęs ir balt.-sl. **kek-* „t. p.“ [plg. balt.-sl. **bad-* ir **bed-*, žr. s. v. *embaddusisi*] > sl. **kek-* „t. p.“; jo vedinys (plg. Stang Opusc. 73 tt.) – sl. **ček-ati* „kaišioti“ [> bulg. *čeka* „k(a)iš(io)ti“, žr. ESSJ IV 36] bei sl. **ček-ati* „laukti“ (l. c. ir liter.), kilęs irgi iš **,kaišioti*“ (> **,siekti*, geisti“ > „laukti“, plg. lie. *geisti* < **,laukti*“, žr. s. v. *gėide*), plg. ESSJ IV 13 t. (ir liter.). Manychiau, kad balt.-sl. **kek-* (: **kak-*) „kišti“ savo reikšme nėra inovacinis, ir jis suponuoja ide. **kek-* (: **kok-*) „kišti“, greta kurio bus egzistavęs ir ide. dial. **keg-* (: **kog-*) „t. p.“; iš čia yra pvz. germanų: [ide. dial. **keg-* (: **kog-*) > germ. (apofon.) >] s. v. a. *hak-o* „vągis, kablys“ (< **,išsikišimas*“), šved. dial. *håk* „kampas, išsikišimas“, ags. *haca* „skląstis“ (< **,užkišimas*“), s. v. a. *hecchen* „durti“ (< **,kišti*) ir kt. Tolimesnės tų balt.-sl.-germ. žodžių giminystės klausimai yra jau atskirai nagrinėtina problema.

baude (*bawde*) „Scharwerk – baudžiava“ (Nesselmann Thes 16) = **baudē* (ar kitokio kamiengalio) = „prievartinis raginimas“ < **,raginimas* (intensyvus) – fleksijos vedinys iš pr. verb. **baud-*

„raginti (intensyviai)“ (žr. s. v. *etbaudinnons*), plg. lie. *kūlē* „kūlimas“ (← *kūl-ti*). Plg. lie. *baūdžiava* „Scharwerk“ < *„raginimas (intensyvus)“ — sufikso *-(i)ava* vedinį iš lie. *baūsti* „raginti“ (žr. s. v. *etbaudinnons*), plg. lie. *pýliava* „javų supylimas, duoklė“ (← *pil-ti*).

-baudinnons, žr. *etbaudinnons*.

baulai, žr. *būton*.

baūsei, žr. *būton*.

bausennien žr. *bousennis*.

baūton, žr. *būton*.

baūuns, žr. *būton*.

bbe, žr. I *bhe*.

be, žr. *bēi*.

bebbint „spotten — pašiepti“ III 87₂₄ [55₂₈] inf. (= *iūka dariti* VE 37₂₁); *bebinnimai* (originale nėra atitikmens) III 29₃ [23₁₈] praes. I pl. (VE 9₁₆ nėra atitinkamo žodžio). Pr. **bebin-* „pašiepti“ < < „mėgdžioti(s)“ yra sufikso *-in-* vedinys iš reduplikacinės interj. pr. **be-be*, plg. interjekciją lie. *bē-bē* resp. (nereduplikacinę) *bē* „mė-mė resp. mė (avies bliovimui žymėti)“ [: lie. *tēbti* „bliauti (apie avi)“, *bēbīoti* „rėkti bē-bē, bliauti“ — LKŽ I² 706, 705], vartojamą ir mėgdžiojimui(si) resp. pasityčiojimui reikšti; su pr. *bebbint* plg. labai panašų verb. (sutinkamą kartais ypač vaikų kalboje) lie. *bēbinti(s)* „sakyti bē-bē, mėgdžioti(s), pašiepti, tyčiotis“ Ds. Plg. dar — panašios kilmės bei turinčius menkinamąją reikšmę — la. *bebināt* „mėgdžioti(s), spotten“ (Kuršo šnektose), lie. *bebėnti* „neaiškiai kalbėti“, *bebekėnti* resp. *bebekuoti* „t. p.“ (*bēbas* resp. *bēbē* „kas mikčioja; vėpla, žioplys“ ir pan., žr. LKŽ I² 705 t.), la. *bebelēt* „greitai ir neaiškiai kalbėti“ ir pan., žr. Endzelīns DI III₁ 117, SV 150, Fraenkel 38, Pokorny I 91.

bebrus „bewater (Biber) — bebras“ E 668 (*u-kam. nom. sg.*) ir vv. *Bebir-lauken*, *Bebir* ir kt. Gerullis ON 20 (Būga I 325 spėjo, kad pr. *Bybir* ir pan. suponuoją pr. **bibrus*, bet žr. Gerullis ON 20). Giminiuojasi su lie. *bebrūs*, *bēbrus* resp. *bēbras*, *bēbras* (LKŽ I² 706) ir *babrus* resp. *bābras* (LKŽ I² 539), la. *bebrs*, sl. **bobrъ* resp. **bebrъ* (> lenk. *bobr*, s. rus. *бообръ* resp. *беобръ* ir kt.) ir galbūt **b̥brъ* [bent jau serb.-chorv. *dābar* „t. p.“, su *d-* iš *b-*, plg. lie.

(tik iš K) *debrūs, dėbras, dābras* „bebras“, s. v. a. *bibar* „t. p.“ ir kt. (< ide. **bhebhru-*), av. *bawra-* „t. p.“, kelt. **bibros* resp. **bibrus* ir **bebro*s (vietovardžiuose), lo. *fiber* „t. p.“, žr. Trautmann BSW 28 t., Endzelins SV 150, Fraenkel 38, Pokorny I 136 t. Turime ide. **bhebh-* (**bhobh-*, **bhibh-*) – reduplikuotą šaknį iš ide. **bher-*: lie. *bēr-as* „tamsiai rudas (apie arkli)“, la. *bērs* „t. p.“, s. ind. *babhr-úḥ* „rausvai rudas“ (redupl. šaknis) ir kt., žr. Pokorny l.c. Žr. Toporov PJ I 203 tt. (ir liter.).

**bed-* „besti“, žr. *embaddusisi*.

begeyte resp. *begaythe* „lauft – bėkite“ (ir kiti var., žr. BB II 138, PKP I 31, Toporov PJ I 206) imper. 2 pl. = **bēg-*: lie. *bėg-ti*, la. *bēg-t*, sl. **běg-q* „bėgu“ (> rus. *беэы* ir kt.), hind. *bhāg-* „bėgti“, gr. *φέβ-ουα* „baidausi, bėgu“ (< ide. **bheg^h-*), toch. A *pkānt* (*pkāt*) „nutolintas, atskirtas“, žr. Pokorny I 116.

beggi „denn – nes (aiškinamiesiems sakiniams pradėti)“ III 55₅ [37₂₄] (= *nesa* VE 21₂₂), III 57₈ [37₂₇] (= *nesa* VE 22₄), III 57₁₇ [39₂₁] (= *nesa* VE 23₁₃), III 61₁₉ [41₂₀] (= *nesa* VE 25₁₁), III 67₂₂ [45₁₂] (= *nesa* VE 28₁₀), III 75₂₀ [49₁₉] (= *nesa* VE 32₅), III 77₁₈ [51₃] (= *nesa* VE 33₃), III 79₁₇ [51₂₁] (= *nesa* VE 34₁), III 81₁₇ [53₃] (= *nesa* VE 35₁), III 85₁ [53₂₄] (= *nesa* VE 36₄), III 87₁₇ [55₂₂] (= *nesa* VE 37₁₅), III 89₁ [55₃₃] (= *nesa* VE 37₂₄), III 89₁₁ [57₅] (= *nesa* VE 38₁₀), III 89₁₄ [57₇] (= *nesa* VE 38₁₂), III 89₁₈ [57₁₀] (= *nesa* VE 38₁₇), III 89₂₄ [57₁₄] (= *nesa* VE 38₂₀), III 91₇ [57₂₂] (= *nesa* VE 39₅), III 91₁₈ [57₃₁] (= *nesa* VE 39₁₆), III 93₂₄ [59₂₄] (= *nesa* VE 40₂₁), III 97₄ [61₁₄] (= *nesa* VE 42₂), III 103₁₇ [65₉] (= *nesa* VE 49₂₁), III 103₂₁ [65₁₃] (= *nesa* VE 50₂), III 105₁₆ [65₃₃] (= *nesa* VE 51₁), III 105₂₁ [67₄] (= *nesa* VE 51₈), III 113₄ [69₃₁] (= *nesa* VE 60₁₀). Partikulos *-gi* (žr.) išplėstas **be*: lie. *bė* „nes“ (šiaur.-ryt. Lietuva, žr. dar LKŽ I² 703 s. v. 2 *bė* – reikšmė 3) resp. *bà* „t. p.“ (piet. ir ryt. Lietuva), sl. *bo* „t. p.“ (> s. sl. *bo* ir kt.), žr. I *bhe*. Žr. Toporov PJ I 207 t.

bēi „war – buvo“ III 107₄ [67₁₄], *bei* „t.p.“ III 107₄ [67₁₃], *bhe* (taisoma į *be*) „t.p.“ III 93₁₄ [59₁₅] praet. 3 sg. Pr. *bēi* (*bei*) yra iš senesnio **bē* (= *bhe*) „t.p.“: lie.-la. **bē* „t.p.“ (žr. Kazlauskas LKIG 395), sl. **bē* „t.p.“ < *bhyē*, kuriame slypi formanto

*-ē išplėsta ide. *bhū->balt. *bū- „būti“, žr. būton. Plg. Toporov PJ I 208 tt.

bela, žr. billit.

belats, žr. billit.

berse „birke (Birke) – beržas“ E 600 = *berzē, kuris slypi ir vv. pr. *Bers-in*, *Bers-e-laukin*, *Bers-io-weytigen*, *Bers-nicken* (Gerullis ON 19, 232). Pr. *berzē = kurš. *berzē „t.p.“ [Būga III 204, gal ir lie. (Šts) *béržė* „beržas svyrrokuks“] yra matyt fleksijos vedinys iš balt. dial. *berzā „beržas“, egzistavusio greta balt. dial. *beržas „t.p.“: lie. *béržas*, la. *bērz*s ir (dial.) *bērza*, sl. *berzā (>serb.-chorv. *brěza*, rus. *бе́реза* ir kt.), s.isl. *björk* „t.p.“ (<germ. *bergō < *bhergā) ir kt., s.ind. *bhūrjádḥ* „viena beržų rūšis“ (plg. la. *biřzs* „beržynas“), oset. digor. *bærzæ* „beržas“, oset. iron. *bærz* „t.p.“ (<*barzā) ir kt. Šis balt.-sl.-germ.-indoiran. žodis (gal dar dak. vv. *Bers-ovia*) suponuoja subst. ide. dial. *bherHg- (: *bhṛHg-) „beržas“ <-adj. *bherHgo- (masc.) resp. *bherHgā- (fem.) „šviesus, baltas“, plg. go. *bairhts* „šviesus“, alb. *barth* „baltas“ ir kt. Trautmann BSW 32, Fraenkel 40 t., Vasmer I 154, Pokorny I 139). Žr. dar Toporov PJ I 212 t.

betten, žr. bītas.

I bhe „und – ir“ (conjunctio) II 7₁₁ [11₂₆], II 7₁₇ [11₂₉], II 9₅ [11₃₃], II 9₁₀ [11₃₆], II 13₅ [13₂₁], II 13₆ [13₂₂], II 13₇ [13₂₂], II 13₈ [13₂₂], III 13₁₄ [13₂₆], II 13₁₆ [13₂₇], III 17₁₃ [19₁₃], III 17₁₅ [19₁₅], III 17₁₉ [19₁₉], III 27₁₀ [23₉], III 27₁₀ [23₉], III 29₁ [23₁₆], III 29₄ [23₁₉], III 29₆ [23₂₀], III 29₁₂ [23₂₅], III 29₁₃ [23₂₅], III 29₁₅ [23₂₇]; ir t.t. (dėl bhe III 41₁₅ [31₅] žr. Bezzenberger KZ XLI 69) – 410X; bbe (sk.: bhe) III 65₁₁ [43₁₉], III 81₁₆ [53₃], III 119₃₁ [75₁₂]; bhc (sk.: bhe) III 63₈ [41₃₀]; hhe (sk.: bhe) III 107₇ [67₁₆]; bke (sk.: bhe) III 71₂₀ [47₁₈], III 105₂₅ [67₇], III 119₁₅ [75₁]; bhæ II 5₁₂ [11₉], II 7₁₁ [11₂₆], II 11₂ [13₆], II 11₅ [13₈], II 11₁₃ [13₁₄], II 11₁₄ [13₁₄], II 11₁₅ [13₁₄], II 11₁₆ [13₁₅], II 13₁₅ [13₂₆]; bha I 5₁₂ [5₁₀], I 9₅ [5₃₄], I 11₂ [7₈], I 11₅ [7₁₀], I 11₁₂ [7₁₄], I 11₁₃ [7₁₅], I 11₁₄ [7₁₆], I 13₆ [7₂₀] (2X), I 13₇ [7₂₁], I 13₁₄ [7₂₅], I 13₁₅ [7₂₅], I 13₁₆ [7₂₆]; ba I 9₁₀ [7₂]; bah (gal sk.: bha) I 7₁₁ [5₂₇], I 7₁₁ [5₂₇], I 7₁₇ [5₃₀]. Minėtais atvejais turime pr. *be „ir“ resp. *ba „t.p.“:

lie. *bè* „t.p.; ar; nes“ (LKŽ I² 703; žr. dar pr. *beggi*) resp. *ba* „ar; nes“ (LKŽ I² 536), la. *ba* „stipr(inamoji) part(ikula)“, sl. *bo* „stipr. part. ir kt.“ (> s.sl. *bo*, lenk. *bo* ir kt.) resp. *ba* (> lenk. *ba* „taigi“ ir kt.), go. *ba* „kondicionalinė part.“, av. *ba* „stipr. part.“ ir t.t. < ide. **bhe* (**bho*) — partikula, reprezentuojama daugumoje ide. kalbų. Žr. Trautmann AS 311, BSW 22 t., Endzelīns SV 150, Pokorny I 113. Žr. Toporov PJ I 214 tt. (ir liter.).

II *bhe* „on (ohne) — be“ III 49₁₇ [35₁₃] praep. (su acc.): lie. *be* „ohne“, la. dial. *be* „t.p.“ (ME I 276), turbūt ir la. *be-z* „t.p.“, sl. *be-zo* „t.p.“, gal dar s.ind. *bah-iḥ* „už, lauke“; žr. Trautmann AS 311, BSW 28, Endzelīns SV 150, Fraenkel 38, Pokorny I 112 t., Toporov PJ I 217 tt.

III *bhe* (III 93₁₄), žr. *bēi*.

biāsnan „Furcht — bijojimas, baimė“ III 95₉ [59₃₂] acc. sg. fem. = **bijāsnan* — sufikso **-snā* (nom. sg.) vedinys iš inf. **bijā-* (žr. *biātwei*), plg. lie. *žirg-snà* „žergimas, t.y. ėjimas greitais, bet smulkiais žingsniais“ ← iš *žirg-ti*, *žerḡ-ti* (žr. Skardžius ŽD 220). Plg. Toporov PJ I 218 t.

biātwei „förcchten (fürchten) — bijoti“ III 27₁₀ [23₉], III 29₁ [23₁₆], III 29₁₂ [23₂₅], III 31₂ [25₇], III 31₁₁ [25₁₅], III 31₂₀ [25₂₃], III 33₈ [27₁], III 33₁₉ [27₉], III 35₁₀ [27₂₀], III 37₂ [27₃₁], *biātwei* „t.p.“ III 39₃ [29₁₂] inf.; *bia* „förcchten (sie fürchten) — (jie) bijo“ III 85₈ [53₃₀] (su acc.) praes. 3 pl. Pr. **bij-ā-tvei* (resp. **bij-ā*): lie. *bij-ó-ti(s)*, la. *bij-ā-t(iēs)* „t.p.“, *bī-tiēs* „t.p.“, taip pat (apofoniškai) pr. (causat.) *po-bai-int* (žr.), lie. *bai-dýti* „scheuchen“, la. *baī-dīt* „t.p.“, s.sl. *boj-ati se* „bijoti(s)“, s. ind. *bháy-ate* „jis bijo“, *bhitāḥ* „bijas, išsigandęs“. Taigi turime balt.-sl.-indoiran. šaknį < ide. **bhī-* (ir apofon. variantai), kurio refleksai kitose ide. kalbose nėra labai aiškūs. Žr. Trautmann AS 311, BSW 24, Vasmer I 204, Pokorny I 161 t., Toporov PJ I 219 tt. (ir liter.).

bietes, žr. *bítas*.

byla, žr. *billit*.

bile „axe (Axt) — kirvis“ E 533 = **bīlē* (nom. sg. fem.); *bila* „peil (Beil) — kirvis“ GrG 71 = *byla* „beil (Beil) — t.p.“ GrA 76,

„beil, bipennis — t.p.“ GrF 75. Skolinys iš v.v.ž. *bīle* „kirvis“, iš kurio ir lie. *býlě* „plačiais ašmenimis kirvis (dažniausiai — tašyti); skliutas“ (žodis — Pr. Lietuvos ir jos kaimynystėje, žr. LKŽ I² 818).

billisna „bylojimas, pasakymas“: *delli billisna* „etlicher sprüche (etlicher Sprüche) — šiek tiek pasakymų“ III 85₁₇ [55₂] (= *nekurū kalbesiu* VE 36₁₈ gen. pl.); atsižvelgiant į vok. *etlicher sprüche* (gen. pl.), atsargiai spėjama, kad *billisna* taisytinai į **billisnā* = **billisnan* gen. pl. (Trautmann AS 312, Endzelīns SV 151). Manyti, kad čia *delli* turįs genityvo reikšmę (Endzelīns l.c.), nereikėtų, nes jis yra turbūt adv. „(šiek) tiek“ (žr. *delli*), pagal savo formą neatitinkantis originalo žodžio *etlicher* (gen.!). Ir po *delli* einantis *billisna* nebūtinai turėtų būti gen. (pl.) lytis. Ši *billisna* ar tik nėra nom. sg. lytis, pavartota vietoj nom. pl. okazionališs **billisnai* (plg. *gennai*), — klaidingai dėl to, kad okazionali *ā*-kamenė nom. pl. *-ai* (greta *-as*) sutapo su *ā*-kamenė nom. sg. *-ai* (< **-āi*), turėjusia ir alomorfine (*ā*-kamenė) nom. sg. *-a* (< **-ā*). Dar yra *billijsnans* „sprüchen (Sprüchen) — bylojimus, pasakymus“ III 73₄ [47₂₄] acc. pl. (= *kalbesiu* VE 30₉ gen. pl.). Šis pr. žodis yra sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš *billit* (žr.).

billit „sprechen — byloti“ III 67₁₆ [45₆] (= *apsakitumbei* VE 28₃₋₄), „sagen — t.p.“ III 81₄ [51₃₀] (= *bilodams* VE 54₁₁), „spreche (imp. 2 sg.) — byloti“ III 107₁₃ [67₂₀], *billit* (sk. *billit*) „sagen — byloti“ III 79₄ [51₁₂] (= *bilodams* VE 33₉), *billit* „sprechen — t.p.“ III 83₇ [53₁₃] (= *biloti* VE 27₂₂), *billitwei* III 67₁₃ [45₄] (= *biloti* VE 27₂₂), *billitwei* „sagen — t.p.“ III 71₈ [47₇] (= *tebila* VE 29₁₇), „t.p.“ III 131₁₀ [79₃₃], *billitwei* „sprechen — t.p.“ III 83₂₀ [53₂₂] (= *biloti* VE 36₃) inf.; partic. praet. act. (nom. sg. masc.) *billiuns* „gesagt — bylojęs“ III 117₂₄ [73₁₉] (= *kalbeyes* VE 58₈), „heissen (heißen, inf.) — t.p.“ III 101₂₀ [63₂₇] (= *wadinta* VE 48₂₈ nom. sg. fem.); partic. praet. pass. (nom. sg. neutr.) *billiton* „bylota“ pasakyme: *ka ast sta billiton* „was ist das — kas yra tai pasakyta“ (= *kas per tatai issimanose* VE) — III 27₈ [23₇], III 27₁₅ [23₁₃], III 29₁₀ [23₂₃], III 29₂₀ [25₄], III 31₉ [25₁₃], III 33₆ [25₃₀], III 33₁₇ [27₇], III 35₈ [27₁₈], III 35₂₀ [27₂₈],

III 37₂₀ [29₈], III 41₁ [29₂₉], III 43₈ [31₁₉], III 47₇ [33₂₅], III 47₁₆ [33₃₃], III 49₁₅ [35₁₂], III 51₇ [35₂₄], III 53₁ [37₅], III 55₁₃ [37₃₃], III 57₄ [39₁₀], III 57₁₄ [39₁₈], *billicon* (sk. *billiton*) III 31₁₈ [25₂₁], *billiton* III 45₈ [33₄], III 55₁ [37₂₁]; praes. 1 sg. reikšme *billi* „spreche – byloju“ III 107₃₃ [67₂₈]; praes. 3 sg. *billā* „sagt – byloja“ III 37₈ [27₃₆] (= *kalba* VE 13₁₄), „t.p.“ III 37₁₁ [29₂] (= *kalba* VE 13₁₅), „spricht – t.p.“ III 107₅ [67₁₄] (= *bila* „byloja“ VE 51₁₈), *billa* „t.p.“ III 103₄ [63₃₇] (= *bila* „byloja“ VE 49₁₀), *billē* „heist (heißt) – byloja“ III 53₉ [37₁₀] (= *wadin* „vadina“ VE 21₇), „spricht – byloja“ III 61₉ [41₁₃] (= *bila* „byloja“ VE 25₁), „sagt – t. p.“ III 63₃ [41₂₆] (= *bila* „byloja“ VE 25₁₆), „spricht – t.p.“ III 63₂₄ [43₈] (= *bila* „byloja“ VE 26₁₀), „sie sagen – t.p.“ III 77₇ [49₃₀] (= *saka* „sako“ VE 32₁₆), „spreche – byloja“ (opt. reikšme) III 111₆ [69₁₄], *bille* „spricht – byloja“ III 59₁₂ [41₁] (= *bila* „byloja“ VE 24₇), „t.p.“ III 89₁ [55₃₃] (= *bila* „byloja“ VE 37₂₄), *billi* „spreche – byloja“ (opt. reikšme) III 69₉ [45₂₁] (= *tebila* VE 28₁₉), „t.p.“ (opt. reikšme) III 71₁₆ [47₁₅] (= *tesaka* VE 29₂₄); praes. 1 pl. *billēmai* „(sie) sagen – bylojame“ III 131₁₅ [81₁₋₂]; imperat. 2 pl. *billītei* „sprecht – bylokite“ III 131₁₈ [79₃₆]; praet. 1 sg. reikšme *billai* „sprach – bylojau“ III 105₉ [65₂₇] (= *bilodams* VE 50₁₈); praet. 3 sg. *billa* „sprach – bylojo“ III 101₉ [63₁₈] (= *tare* VE 48₁₄), „t.p.“ III 101₁₇ [63₂₅] (= *biloiā* „bylojo“ VE 48₂₁), „t.p.“ III 105₁ [65₂₀] (= *kalbeia* VE 50₁₀), „t.p.“ III 105₈ [65₂₅] (= *biloiā* „bylojo“ VE 50₁₆), *byla* „t.p.“ II 11₁₁ [13₁₂], *bela* „t.p.“ I 11₉ [7₁₃], *billē* „hies (hieß) – vadino“ III 93₁₄ [59₁₅] (= *wadindama* VE 40₁₂), *billāts* „sprach – bylojo“ III 75₄ [49₇] (= *bilodams* VE 31₆), „t.p.“ III 75₉ [49₁₁] (= *bilodams* VE 31₁₁₋₁₂), „t.p.“ III 105₂₅₋₂₆ [67₇] (= *tare* VE 51₁₂), „t.p.“ III 113₂ [69₃₀] (= *tare* VE 60₉), *belats* „t.p.“ I 13₇ [7₂₁], „t.p.“ I 13₁₆ [7₂₅], *bylaczt* „t.p.“ II 13₇ [13₂₂], *bilats* „t.p.“ III 13₁₅ [13₂₆]. Parašymai pr. *bill-* (III kat-mas) ir *bel-* (I kat-mas) rodo, kad čia turime *-ī- (o ne *-ī-!), kuris, būdamas nekirčiuotas, kilo turbūt iš senesnio *-ī- (PKP II 251 t.), plg. lie. *byl-óti* bei (su akūtine šaknimi!) *bil-ti* „kalbėti, byloti“, la. *biļ-st* „sakyti, byloti“. Formos pr. praes. *billē* (ir pan.) resp. *billā* (ir pan.) atsirado iš **bilēja* resp. **bilāja*

(praes. 3 sg., pl.), plg. la. *guod-ēju* „tausau, gerbiu“ resp. *guod-āju* „t.p.“ ir kt. (žr. Endzelīns SV 112 ir liter.). Greta inf. su *-īt* (< **-ēt-*) atsirado ir *i-* ar *ījo-*kamienių praes. lyčių (*billi* ir pan.), žr. Endzelīns l.c. Žr. dar s.v.v. *quoitā*, *stallīt*. Pr. **bīl-* „byloti“, be minėtų tos pačios šaknies lie. ir la. žodžių, giminiuojasi dar su la. *bīl-dēt* „sakyti, byloti“ (*at-bīl-dēt* „atsakyti“), lie. *byl-à* „kalba, kalbėjimas; teismo procesas“, *bal-sas* = la. *bāl-ss* ir pan. Balt. **bīl-* < **bīl-* / **bel-* (**bal-*) yra bendrabaltiškas reikšmės „sakyti, kalbėti“ žodis. Bet šita jo reikšmė matyt yra išriedėjusi iš kitokios – senesnės reikšmės **trinkėti, bildėti, aidėti*“ (dėl semantikos plg. pvz. lie. *dudėnti* „bildėti, trinkėti“ ir „kalbėti“, žr. LKŽ II² 791), kurią ir dabar rodo iš tos pačios šaknies išvesti žodžiai: lie. *bīl-dėti* „trinkėti“ (plg. la. *bīl-dēt* „sakyti, byloti“), *bél-sti*, la. *beł-zt* „trenkti“, lie. *bál-dyti* „trankyti“, *bal-dà* (*bál-da*) „trankymasis“ (LKŽ I² 589) ir kt. Balt. **bel-* (**bīl-*, **bal-*) „trinkėti“ (> „sakyti, kalbėti“) yra matyt iš ide. **bhel-* „aidėti, trinkėti“ (greičiausiai onomatopėjinės kilmės), iš kurio vedinių turi dar germanai (s. isl. *byl-ja* „dundėti, trinkėti“ ir kt.) ir matyt kai kurie kiti indoeuropiečiai, žr. Trautmann BSW 25, Vasmer I 190 (s. v. *болтаны*), Fraenkel 32, 39, Pokorny I 123 t., Stang LS 14. Žr. dar *emprijkin billi*, *niaubilintins*, *perbilliton*, *preibillisnai*. Pr. *billīt* sinonimai: *gērbt* „kalbėti, sakyti“ (žr.) ir *gerdaut* „sakyti“ (žr.), *waitiāt* „kalbėti“ (žr.); be to, žr. dar *attrātwei*.

Birdaw ež. (Gerullis ON 21). Atsargiai galima atstatyti **birdavan* (nom. sg. neutr., kaip *assaran*) ir jį laikyti sufikso *-ava-* vediniu [subst. – turbūt iš adj. neutr., plg. lie. *lapāvas* „lapinis (medžio lapo spalvės)“ ir kt., žr. Skardžius ŽD 379 tt.] iš nomen (ar verbum) pr. **bird-*, kuris mėginamas sieti su lie. *bird-à* „skystas purvas ant kelio“ bei la. *bird-a* „dulksna (rieselnder Staubregen), smulkus snigimas (feiner Schnee)“ (Gerullis ON 21, Fraenkel 40) ir, toliau, – su lie. *bird-ėnti*, *bir-ėnti*, *bir-ti* = la. *biř-t* (Fraenkel l.c.) bei *bir-d-inti* „daryti, kad birtų“, la. *biř-d-inât* „t. p.“. Šį pr. vietovardį Būga siejo tik su lie. *birdà* (žr. anksčiau) ir lenk. *bardlic* „purvinti“, s. rus. *бярнue* „molis, purvas“ < **bīrd-nije* (Būga I 305; plg. Vasmer I 212 s. v. *бренue*). Pr. *Birdaw* kilmę

dar kitaip aiškina Walde-Pokorny II 201, Pokorny I 164. Atrodo, kad tame pr. **bird-* ir pan. slypi greičiausiai verb. balt. **bir-/ber-* „smarkiai judėti, kunkuliuoti“, dėl kurio žr. s. v. *aubirgo*, *Bartha*.

birgakarkis „kelle“ E 358, kur vok. *kelle* – „ein größerer Schöpf-löffel“ (Grimm V 510; Trautmann AS 312), t. y. „kaušas, samtis“. Sudurtinis žodis – iš *birga-* (< **birgan* „virimas“, žr. *aubirgo*) ir *karkis*, kurį skoliniu iš vok. žem. *karke* „taurė, Becher“ (Bezenberger KZ L 151) ar iš lenkų kalbos (Brückner AslPh XX 497, Trautmann l. c., Milewski Sl. Occ. XVIII 32, plg. Toporov PJ I 227 t. ir liter.) laikyti nėra didelio reikalo, žr. Endzelins SV 151. Šį pr. *karkis* Endzelynas (l. c.) kildina iš **karikis* ir jį etimologiškai sieja su sl. *korъcb* „kaušas, samtis, Schöpfkelle“. Esu linkęs manyti, kad pr. *karkis*, kuris greičiausiai ir reiškė „kaušą, samtį“ (taigi *birgakarkis* – „virimo kaušas, samtis“), yra iš **kartis* (dėl palatalizuotų pr. **t* ir **k* painiojimo plg. pvz. lie. dial. *šilkis* – *šiltis* „ugnis“, *kiltas* „tiltas“ ir kt. Zt.). Šitokio pr. **kartis* „kaušas“ artimiausias giminaitis (ar skolinys iš pr. resp. jotv. kalbos?) būtų lie. dial. *kaftis* (įo-kam.) „saikas (javams seikėti)“ (Užnemunė, LKŽ V 342). Dėl reikšmių „kaušas“ ir „saikas“ plg. tos pačios šaknies žodį sl. *korъcb* (jį su lie. dial. *kaftis* sieja Fraenkel 225, Slawski II 505), kuris sl. kalbose, be reikšmės „kaušas“ (ir kt.), turi ir reikšmę „saikas (javams seikėti)“. Sl. *korъcb* sietinas su sl. *kor-a* „žievė, luobas“ ir kt., taip pat su lie. *kar-nà* „medžio žievė, lunkas“, *kar-dà* „t. p.“, *kér-ti* „atsilupti, sich loslösen“, žr. Slawski II 505 (s. v. *korzec*, 471 s. v. *korà*), Būga III 950 tt., Fraenkel l. c. Dėl visa to nebesunku spėti, kad sl. *korъcb* iš pradžių reiškė tam tikrą luobinį įrankį bieriems daiktams semti (iš čia „kaušas“) bei seikėti (iš čia „saikas“). Matyt panašios semantinės raidės yra ir pr. **kaftis* „kaušas“ = lie. dial. *kaftis* „saikas“, kurių vienas ir kitas iš pradžių bus reiškęs „(medžio) žievę, luobą“ (plg. tos pačios šaknies ir panašios reikšmės vedinius lie. *kar-dà*, *kar-nà*): jiedu yra iš **ker-* „at(si)lupti“ (= lie. *kér-ti*) + *-ti-* (→ **-tja-*) > pr. **kartis* = lie. dial. *kař-tis* (plg. lie. *deng-* „dengti“ + *-ti-* > *daņg-tis* „dengimas; įrankis dengti“), t. y. jiedu reiškė **at(si)lu-*

pimą“ > *, „kas atlupta (atsilupę)“ > „(medžio) žievę, luobą“. Taigi pr. **kartis* „kaušas, samtis“ = lie. dial. *kařtis* „saikas“ yra išriedėję matyt iš „tam tikro luobinio įrankio — tam tikro kaušo (biriems daiktams semti bei seikėti)“ (plg. lie. *luobas* „luobas; į medį įkeliamas avilys; lovelis kiaušiniams risti“ LKŽ VII 689). Iš čia darosi suprantamiau, kodėl pr. **kartis* yra determinuotas žodžio *birga-* „virimas“, t. y. kodėl turime pr. (*birga-karkis* <) **birga-kartis* „virimo kaušas — virtuvinis kaušas“ (žr. anksčiau), o ne pr. (**karkis* <) **kartis* „t. p.“. Minėtas „kaušas“ turbūt slypi ir lie. dial. frazeologizme (Užnemunė, iš čia — su tam tikromis transformacijomis — jis galėjo ir kitur paplisti): *lŷja kaip iš kárties* „lyja smarkiai, čiuurkšlėmis“ (LKŽ V 341), kuris anksčiau galėjo reikšti „lyja kaip iš kaušo, samčio“ [plg. lie. dial. pasakymą: *lŷja kaip iš viėdro* (= lie. liter. *lŷja kaip iš kibiro*) „lyja smarkiai, čiuurkšlėmis“]; šitas lie. *kařtis*, dėl aiškios deetimologizacijos siejamas su lie. *kártis* „dūnne Stange“, galėtų būti tas pats lie. dial. *kařtis* „kaušas“, tik (dėl to siejimo) pakeitęs intonaciją bei išlaikęs *i*-kamiengalį (*io*-kamienis lie. *kařtis* yra galbūt iš *i*-kamienio, žr. anksčiau). Čia nagrinėto pr. **kartis* (ir kt.) turima balt. **ker-* resp. **kir-* (dėl jos žr. Būga I c., Pokorny I 940) slypi dar pr. žodžiuose (žr.) *aclo-cordo*, *kirno*. Žr. Mažiulis ZfSI XIX 218 tt., Baltistica XI 84 t.

bīskops „bischoff (Bischof) — vyskupas“ III 87₁ [55₁₀: *biskops*] nom. sg. masc. (= *biskupas* VE 37₁); acc. pl. *bīskopins* „(den) bischoffen (dat. pl.) — t. p.“ III 85₂₃ [55₈] (= *biskupams* VE 36₃₃ dat. pl.) = **bīskap-* [po *-*k-* (gutturalis!) parašyta -o-, — gal dar ir grafiškai veikiant žodžiui vok. *bischoff*] ar **bīskup-*; o-kamienis žodis, kuris yra skolinys iš v. v. ž. *bischof* „t. p.“ (> la. *bīskaps* „t. p.“ ME I 304) arba iš lenk. *biskup* „t. p.“ (> lie. *býs-kupas* „t. p.“ LKŽ I² 853).

bītai „abends — vakare“ III 77₂₂ [51₇], III 81₁ [51₂₉] adv. (< subst. „loc.“, žr. Mažiulis BS 127 tt.), žr. *bītas*.

bītas (gen. sg.) *īdin* (acc. sg.) „abendmal (Abendmahl) — vakaro valgis (vakarienė)“ III 75₈ [49₁₀] (= *weczeres* VE 31₁₀₋₁₁ gen. sg.); *bitans ydi* „t. p.“ II 13₁₃ [13₂₅] — vietoj **bitas ydin* (Bezenberger BB XXIII 289), kur *bitans* iš prieš jį esančių *kelkan pos-*

tan gavo -n-; *bytis ydi* „des Altars — t. p.“ II 13₂ [13₁₉] su *ydi* turbūt vietoj **ydi* = **ydi*n (Trautmann AS 312, Endzelīns SV 151); *bietis eden* „t. p.“ I 13₂ [7₁₈]; *betten eden* „abendmal (Abendmahl) — t. p.“ I 13₁₃ [7₂₄], kur *betten* (acc. sg.), veikiamas prieš jį einančių *kelkan phostan* (acc. sg.) ir ypač po jo einančio (anticipacija) *eden* (acc. sg.), yra vietoj **bettis* (gen. sg.). Visais atvejais turime sudurtinį žodį (pagal vok. *abendmal* „Abendmahl“, žr. Toporov PJ I 233), artimą samplaikai pr. „vakaro“ (gen. sg.) + „valgi“ (acc. sg., dėl jo žr. *īdis*); tą artimumą rodo ir minėtas *betten eden* (savotiška samplaika), kuris, kaip sakyta, yra klaida vietoj **bettis eden* (sudurtinis žodis). Forma gen. sg. *bītas* (III) yra o-kamienė (plg. *bītai*, žr.) ir senesnė už gen. sg. *bietis* I resp. **bettis* I, plg. pvz. acc. sg. pr. *wijran* (o-kamienę) greta inovacinės formos acc. sg. *wjrin* (žr. *wjrs*). Pr. „vakaro“ kilmė yra neaiški, žr. Trautmann l. c. („Unklar“), Endzelīns l. c. („Šā varda cilme ... nav droši noskaidrojama“), Toporov PJ I 230 tt. („Проблема этимологического объяснения этого слова имеет длинную историю и принадлежит к числу наиболее запутанных“). Žodžio pr. „vakaras“ (o-kamienio), kuris buvo matyt neutr. (plg. Trautmann l. c.), etimologijos neaiškumą lemia tai, kad iki šiol neturime tinkamo atsakymo į klausimą, ar pr. „vakaras“ yra iš pirmykščio pr. **bētan* (nom.-acc. sg. neutr.), ar iš pr. **bītan* (nom.-acc. sg. neutr.). Šio neaiškumo svarbiausia priežastimi laikau tą, kad grafofonetinis tokio klausimo aspektas iki šiol nebuvo kruopščiau tyrinėtas. Pr. „vakaras“ yra greičiausiai ne iš pr. **bītan*, o iš pr. **bētan*, kadangi: a) šis pr. žodis, katmuose (I, II, III) paliudytas 7X (įskaitant ir adv. *bītai*), niekur nėra parašytas **beit-* ar pan. (plg. pvz. pr. *geiwin*, žr. *giwei*), b) pr. *betten* I = **bīt-* grafofonetiškai paaiškinti yra kur kas sunkiau (žr. toliau) negu pr. *betten* I = **bēt-*, kurį gali atspindėti ir lytis pr. *bietis* I [jos raidė -i- (prieš -e-) gali būti paprasčiausias priebalsio palatalizacijos ženklas], c) vv. pr. *Bētin* rodo irgi tą patį **bēt-* (Gerullis ON 7, Toporov PJ I 231). Subst. pr. **bētan* „vakaras“ (nom.-acc. sg. neutr.) yra iš „temimas, prieblanda, sambrėškis, Dämmerung“ ← partic. praet. pass. neutr. = adj. (neutr.) **bētan* „sutemęs, temstantis“ bei „blizgantis, švitintis“ ←

verb. **bē-* „temti; blizgėti, švitėti“ < balt.-sl. **bē-* (: **bā-*) „blizgėti, švitėti“ (> s. sl. *bě-lb* „baltas, šviesus“ ir kt.), kuris savo kilme susijęs su įprastai atstatomu ide. **bhā-* „blizgėti, žibėti, švitėti“ > s. ind. *bhā-ti* „(jis) šviečia“ (žr. pvz. Trautmann BSW 29 t., Fraenkel 32, Pokorny I 104 t.). Plg. Endzelīns SV 152, Toporov l.c. (ir liter.). Dėl reikšmės „blizgėti, švitėti“ > „temti, tamsėti“ plg. lie. *brėkšti* „švisti, šviesėti“ (aukšt.) ir „temti, tamsėti“ (žem.), s. ind. *chāyā* „blizgėjimas“ ir „šešėlis“, vok. *Morgen* „rytas“ ir s. sl. *mrakb* „tamsa“ ir kt. (žr. dar Endzelīns SV 152, Toporov l.c.). Pr. **bētan* „vakaras“ yra vak. baltų naujadaras, pakeitęs senesnį pr. žodį, atitinkantį lie. *vākaras* = la. *vakars* bei sl. *večerb* (tas pakeitimas – gal dėl tabu, plg. Mažiulis Kalbotyra XIV 104 t.). Pr. vv. *Bēten* (Gerullis ON 7, *Bethen* ibd. 20) atsirado matyt iš pr. up. **Bētā* (ar su kitokiu kamiengaliu) ← partic. praet. pass. fem. = adj. (fem.) **bētā* „blizganti, švitinti“ (plg. lie. up. *Švitinỹs* < *, „švitintis“, žr. Vanagas HŽ 338); pr. up. **Bētā* vediniu laikytinas pr. vv. *Pobeti*/*Pobeten* (Gerullis ON 126) „vieta prie up. **Bētā*“, kuris lietuviškai būtų **Pabėčiai* (anksčiau esu kitaip galvojęs, žr. PKP II 241). Kildinant pr. *bīta-* „vakaras (III)“ ne iš pr. **bētan*, o iš pirmykščio pr. **bītan* (žr. ir Mažiulis Kalbotyra l. c.), susiduriama su pr. *betten* I, kurį skaityti **bīt-* nėra taip jau lengva, kaip galvojo Endzelīns l. c. (ir, juo sekdamas, Mažiulis l. c.), pagrindiniu tokio skaitymo ramsčiu laikydamos pr. *rekis* I bei *rekian* I. Iš tikrųjų manyti, kad pastarosios dvi lytys (dėl jų žr. dar s. v. *rikijs*) liudijančios apie *betten* = **bīt-*, yra labai rizikinga: a) pr. kat-muose nėra atvejų (bent jau aiškių), kuriais balsis pr. **ī* būtų parašytas raide *e* (ja kartais parašomas tik pr. **ī*), b) formos acc. sg. *rekian* I = **rīkan* (baritoninės!) balsis **-ī-* (kirčiuotas – vietoj **-ī-*) bus atsiradęs pagal nom. sg. *rekis* I = **rīkis* (oksitoninė forma – su galinio skiemens kirčiuotu **-ī-* resp. su pirmojo skiemens nekirčiuotu **-ī-* iš nekirčiuoto **-ī-*, žr. PKP II 292), c) baritoninei acc. sg. *betten* I (perdirbtai iš baritoninės gen. sg. **bettis*, žr. anksčiau) buvo ne oksitoninė, o baritoninė nom. sg. forma. Mėginant pr. *betten* I kildinti iš **bīt-*, man rodos, belieka tik viena išeitis – remtis tokia labai abejotinos vertės hipoteze: a) arba šio *betten*

raidė (resp. atitinkamas balsis) -e- (po b-) atsirado atrakciškai pagal -e- (prieš -n) bei pagal po *betten* einantį *eden* I, b) arba *betten* yra **bīt-*, okazionaliai atsiradęs iš nekirčiuoto **bīt-* (plg. PKP II 291 t.), t. y. spėjant, kad šis *betten* frazėje buvo ištartas proklietišškai arba enklitiškai. Dėl kitokių pr. „vakaro“ kilmės hipotezių, kurios atrodo dar mažiau patikimos, žr. Toporov PJ I 230 tt. ir liter.

bitte „bene (Biene) — bitė“ E 787 = **bitē* nom. sg. fem.: lie. *bitė* (ir *bitis*), la. *bite* „t. p.“. Žodis, kaip toks, būdingas tik baltams. Žr. Trautmann BSW 34, ME I 301, Fraenkel 45, Vasmer III 416, Pokorny I 116.

bke, žr. I *bhe*.

bleusky „schilf (Schilf)“ E 286. Dėl jo reikšmės Endzelynas abejoja: „Schilf (arundo vai scirpus?)“ (Endzelīns SV 152), plg. ir Toporov PJ I 234. Tačiau vok. *schilf* (E 286), vadinasi, ir pr. *bleusky*, reiškė matyt ne „nendrę“ (jai yra vok. *ror* E 285!), o „meldą“. Pr. *bleusky* „meldas“ = **bl'auškī* yra ī-(*iā*)-kamienis žodis (plg. Schmid Verb. 17 tt., Toporov PJ I 235). Jis turbūt giminiuojasi su lie. *bliuš-* (*bliuš-*) „bliūkšti (bliukšti), plonėti, minkštėti“ (LKŽ I² 926 t.) = *bl'ušk-* (*bl'ūšk-*); šis dėl -l'- (palatalizuotas) matyt suponuoja buvus ir verb. lie. **bl'aušk-* < **bljaušk-* „bliuškinti, ploninti, minkštinti“ (ar pan.) < verb. balt. (dial.) **bleusk-* „t. p.“ > verb. vak. balt. **bleusk-* „t. p.“, iš kurio galėjo būti padarytas u-kamienis adj. **bleusku-* „subliuškęs, plonas, minkštas“, o iš jo lyties fem. (**bleuskvī* >) **bleuskī* „subliuškusi, plona, minkšta“ (nom. sg.) bus atsiradęs ir subst. **bleuskī* „tai, kam būdingas subliuškimasis, plonumas, minkštumas“ > **bljauškī* > pr. **bl'auškī* „meldas“ (dėl visa to plg. s. v. *arrien*). Dėl pr. „meldas“ < *, „subliuškęs, minkštas dalykas“ plg. lie. *mél*da(s), la. *meldi*, kurių reikšmė („meldas“) išriedėjo taip pat iš *, „minkštas daiktas“ (Būga II 167). Tas verb. balt. (dial.) **bleusk-* „bliuškinti (dünn, weich, schlapp machen)“, atmetus formantą *-sk- (ar *-s- + *-k-), gali būti iš balt. **bl(e)u-* „pūsti(s), iš(si)pūsti, (sich) aufblasen“ < ide. **bhl(e)u-* „t. p.“ > gr. φλέ(F)-ω „esu gausus, pilnas ko nors“ ir kt. (žr. Pokorny I 158 t.). Raida „pūsti(s), iš(si)pūsti“ > „(su)bliūkšti, bliuškinti“

nėra negalima, plg. pvz. lie. *pūstis* resp. *išsipūsti* „įeinant orui temptis, didėti“ = „sich aufblasen“ ir „įšeinant orui trauktis, plonėti, minkštėti“ = „bliūkšti“ (plg. Būga I 477 t.). Kadangi panašūs enantioseminiai dalykai yra didžiai seni (žr. Būga I c.), tai galima spėti, kad net ir ide. **bhl(e)u-*, bent jau dialektuose, turėjo reikšmę ne tik „pūsti(s), iš(si)pūsti“, bet ir „bliūkšti“. Trautmann AS 312 (ir liter.) su pr. *bleusky* „meldas“ siejo rus. *блѹшь* „gebenė, Efeu“ (ir kt.), kuris galėtų būti iš sl. **bleuskja-*; tam prieštaravo Endzelīns I c. (žr. ir Vasmer I 179) dėl to, kad nerado tertium comparationis tarp „meldas“ ir „gebenė“. Tačiau rus. (ir pan.) „gebenė“ galima vesti irgi iš tam tikro „subliūškimo“ (pvz. dėl to, kad gebenės, kaip vijoklinio augalo, stiebas yra ne standus, o lankstus, liaunas – „subliūškęs“), plg. Toporov I c. Iš tam tikro „išsipūtimo“ ar „subliūškimo“ panašiai galėjo atsirasti ir gr. *φλέως* „Schilf, Röhricht“ (< **bhleu-*). Hipotezė, kad pr. *bleusky* = **pleusky* (Endzelīns I c. ir liter., plg. Toporov I c.), jau vien dėl paties taisymo yra mažai patikima; o spėjimas, kad greta balt.-sl. (dial.) **bleusk-* egzistavo ir balt.-sl. (dial.) **pleusk-* (Endzelīns I c. ir liter.), yra atskirai nagrinėtina problema, kurios vienoks ar kitoks išsprendimas, rodos, negali iš esmės prieštarauti anksčiau išdėstyta mano hipotezei.

blingis „bleye“ E 577. Šiam vok. *bleye* [= v. v. ž. *bleie* (Kluge 83), v. v. a. *bleie* (Lex 23), n. v. a. *Blei(h)e* = *Blei* „karšis, Abramis brama L.“ (esąs vok. žem. žodis, – Kluge I c.)] priskirti reikšmę „Blei [Blei(h)e] – karšis“ (Nesselmann Thes 19, Bernerker 283, Pokorny I 125, Toporov PJ I 235) nederėtų, nes „karšį“ greičiausiai reiškia (žr. ir Trautmann AS 371, Endzelīns SV 205) E 562 žodis (žr. s. v. *locutis*) vok. *bresme* [= vid. vok. *brēsme*, v. v. ž. *brēssem*, n. v. a. *Brasse(n)* „karšis“ (Kluge 94)]. Fraenkel 48 vok. *bleye* (E 577) – pr. *blingis* aiškina žodžiu *Bleier* (kuris reiškia „karšį“ – Frischbier I 88, 107 t.), nenurodydamas, ką gi tada galėtų reikšti vok. *bresme* (E 562) – pr. *locutis* (Fraenkelio Etimol. žodyne šio žodžio nėra). Vok. *bleye* (E 577) reikšmė nebuvo aiški Endzelynui, kuriam čia tik – „kažkokia žuvis“ (Endzelīns SV 152). Frischbieras (I 88, 107 t.,

232) Ryt. Pr. vok. *Blei* reikšmę aiškina žodžiu *Bressem* „karšis“, taip pat — *Gieb*, kuris esąs „Cyprinus Gibelio (Gm.) — sidabrinis karosas“, „Blicca Bjoerkna (L.) — plakis“. Pastarąją reikšmę Trautmannas priskiria ir žodžiui vok. *bleye* (E 577) — „Blicke, Giebe, Abramis Bjoerkna — plakis“ (Trautmann AS 312); tam pritarė Būga (II 470). Taigi vok. *bleye* (E 577), vadinasi, ir pr. *blingis* galėjo reikšti „plakį“ (jeigu ne „sidabrinį karosą“, žr. anksčiau, — Frischbier l. c.). Pr. *blingis* yra *jo-* (**blingis*) ar *o-*kamenis žodis — fleksijos vedinys iš verb. pr. **bling-* (iš čia ir *bling-o*, žr.), kuris kartu su lie. *bling-inti* „blizgėti“ (tik iš Bretkūno) galėtų būti skoliniai iš vok. *blink-en* „blizgėti“ (plg. Fraenkel l. c., LKŽ I² 919). Jeigu jiedu nėra skoliniai (o gal tik lie. žodis — skolinys?), tai giminiuojasi su la. (kurš.) *blēndz-ēt* „bastytis, klajoti“ (iš *, „šviesti, blizgėti“, plg. lie. *švaistýti* „šviesti, blizginti“ ir *švaistýtis* „bastytis“), vok. *blink-en* „spindėti, blizgėti“, *blank* „blizgantis“ ir kt. (Endzelīns l. c., plg. Trautmann l. c.); šita balt.-sl.-germ. šaknis yra matyt iš (nazalizutos) ide. **bhleg-* „degti, šviesti“ (Pokorny I 124 t.). Minėtam žodžių būriui turbūt pridera ir šie lie.-la. žodžiai [kur vietoj -g- yra -k-, tiesa, atitinkamai atvejais galintis būti net ir iš -g- (Būga Aist. Stud. 149, Endzelīns l. c.)]: lie. *blink-sėti* „blikšėti; trinksėti; svaidyti“ [LKŽ I² 920; reikšmė „trinksėti“ (> „svaidyti“) — gal iš „žaibo blykstelėjimo“ (kuris susijęs su griausmo trinksėjimu!)], (apofon.) *bleñk-ti* „sviesti“ (LKŽ I² 900), *blank-ūs* „pabalęs, išblyškęs“, la. *blik-š(k)ēt* „trinksėti“ ir kt. (žr. Fraenkel 50). Iš visa to matyti, kad pr. *blingis* „plakis“ (ar „sidabrinis karosas“), ar jis būtų savas, ar skolintas žodis, šitaip (t. y. „blizgančiu“) yra pavadintas dėl šios žuvies spalvos (plakio šonai — melsvi, sidabrinio atspalvio, pilvas — baltai sidabrinis). Tuo pačiu požymiu pasirėmė prūsai, pavadindami „blizgę, saulažuvę“ — pr. *blingo* (žr.), plg. lie. *blizgė* „saulažuvė“ (LKŽ I 933), kuris — fleksijos vedinys iš *blizg-* „blizgėti“. Iš verb. pr. **bling-* išvestų pr. (*blingis* =) **blingja-* (ar **blinga-*) : (*blingo* =) **blingā* santykį plg. su iš verb. lie. *pliaušk-* „pliauškėti, pliaukšti“ išvestų lie. *pliauškis* „pliauškis“ (*pliauškas* „t. p.“) : *pliauška* „t. p.“ santykiu.

blingo „mutterlosen“ E 580 = *blingō, t. y. *blingā nom. sg. fem.

Čia vok. *mutterlosen* yra matyt tas, kas ir Ryt. Pr. vok. *mutterloseken* „Moderlieschen, Leucaspis delineatus (Heck) — blizgė, saulažuvė“, žr. Frischbier II 69, Trautmann A 313, Būga II 470, Endzelīns SV 152 (pateikia: „esliš?“), Fraenkel 48, taip pat Nesselmann Thes 19. Dėl *blingo* toliau žr. s. v. *blingis*.

blusne „milcze (Milz) — blužnis“ E 127 = *bluznē nom. sg. fem.: lie. (dial.) *blužnē* (LKŽ I³ 957), *blužnis* (fem.), la. dial. *bluzne*, *blužna* „blužnis“ (iprastinis — la. *liēsa* „t. p.“). Suponuoja balt. **blužni-* (*i*-kamienį), kuris, kaip toks, yra specifinis baltų žodis. Jo tolimesnė kilmė nėra aiški. Pagal seniai žinomą hipotezę, pagerintą ypač Vaillant'o (žr. VJ 1960, Nr. 6, p. 66 t.), išeitų, kad: balt. **blužni-* < **bulžni-* < **bl̥žni-* < ide. **sp̥lgh(e)n-* „blužnis“ > av. *sp̥arəzan-* „t. p.“, sl. **sp̥lžen-* > **silžen-* (→ **sblezen-* > serb.-chorv. *slezèna* „blužnis“ ir kt.) ir kt. (plačiau žr. Toporov PJ I 237 ir liter.). Nors ši hipotezė ir verta dėmesio, tačiau iki šiol ji dar nėra tinkamai išaiškinusi suponuojamosios raidos ide. **sp̥lgh(e)n-* → balt. **blužni-* visų fonetinių aspektų. Balt. **blužni-* panašia kilme netikėjo Būga II 553, ir kitiems ji nėra labai aiški, žr. pvz. Trautmann BSW 256, Vasmer III 594 t. ir liter., Fraenkel 52 ir liter., Pokorny I 987, Frisk II 770.

bnttas waispattin „haußfrawen (dat. pl., Hausfrau) — buto (namų) viešpatį“ III 95₂₀ [61₆] (= *wieschpaczoms* VE 41₁₆), kur *bnttas* (gen. sg.) skaitytinas *buttas*, o *waispattin* (acc. sg.) yra vietoj **waispattins* (acc. pl.). Žr. *buttan* ir *waispattin*. Plg. s. v. *butta tawas*.

boadis „stych (Stich) — dūris (bedimas, dūrimas)“ E 164 = *bōdīs, t. y. **bādīs* (turbūt *jo*-kamienis, nom. sg. masc.). Yra fleksijos vedinys (su pailgintu šaknies balsiu) iš verb. pr. **bad-* „besti, durti“ (žr. s. v. *embaddusisi*), plg. lie. *nėšis* „nešimas“ (LKŽ VIII s. v. *nėšis* 3.) — fleksijos vedinį (su pailgintu šaknies balsiu) iš lie. *neš-* „nešti“.

boklusmans, žr. *poklusman*.

bordus „bart (Bart) — barzda“ E 101 = *bōrdus, t. y. **bārdus* iš (su cirkumfleksiskai pailgintu *-ā-) pr. **bařd-us*. Šaknimi **bard-*

giminiuojasi su la. *bārd-a* „t. p.“, lie. **bard-ā* [spėjant, kad jis, kontaminuojamas su lie. žodžiu, panašiu į sl. **bořzda* „vaga“, davė lie. *barzdā* = la. dial. *bārzda* (Endzelin BB XXVII 507); arba pastarieji yra iš **bard-(ā) + dā* (Skardžius ŽD 99); žr. dar Fraenkel 36], sl. *bořd-a* [> serb.-chorv. *bráda* (acc. sg. *brádu*), rus. *бopодá* ir kt.], s. v. a. *bart* „t. p.“ ir kt. (vak. germ. žodis, — Kluge 54), lo. *barb-a* (asimiliuotas iš **farba* < **bhard-hā*), gal dar ilir. asmenv. (Σκηνό)-βαρδος (Krahe, Glotta XXII 126, Porzig 302) ir kt. (Pokorny I 110). Atsižvelgiant į tai, kad lie.-la. ir sl. žodžiai „barzda“ yra *ā*-kamieniai (fem.), galima spėti (plg. Mažiulis ZfSI XXIX 167, prielaida Nr. 4), kad ir prūsai turėjo *ā*-kamenį **bařdā* (= **bōřdō*), kuris būtų **bordo* E. Kad yra ne **bordo* E, o *bordus* E, šitaip galėjo atsitikti dėl to, kad: a) arba E autorius (vokietis) pagal asociaciją su (tuoj po *bordus* E 101 einančiu) *u*-kamieniu *winsus* (E 102, žr.) klaidingai parašė *bordus* vietoj **bordo*, b) arba pr. **bařdā* (= **bōřdō*) yra pačioje E šnektoje dėl kažkokių priežasčių [gal dėl barzdotas vietas reiškiančių pr. **skalus* „smakras“ (= *scalus* E, žr.) bei pr. **vinzus* „kaklas“ (= *winsus* E) įtakos?] perdirbtas į pr. **bařdus* = *bordus* E (plg. tai, kad ir lie. *barzdā* = la. dial. *bārzda* yra perdirbinys — tik kitoks, žr. anksčiau), plg. Endzelins FBR XIV 75. Žr. dar Toporov PJ I 340 tt. ir liter.

boūlai, žr. *būton*.

bousai, žr. *būton*.

boūse, žr. *būton*.

boūsei, žr. *būton*.

bousennis „standt (Stand) — padėtis, būsena“ III 105₂₁ [63₃] nom. sg. masc. (= *sthanas* „stonas“ VE 51₅ nom. sg.); acc. sg. *busennien* „stand (Stand) — t. p.“ III 99₆ [61₃₆], III 99₉ [63₁], *boūsen-nien* „standt (Stand) — t. p.“ III 103₂ [63₃₅], *bousennien* „standt (Stand) — t. p.“ III 69₁₈ [45₂₈] (= *stana* VE 28₃ acc. sg.), *bausen-nien* „t. p.“ III 67₂ [43₃₁] (= *stana* VE 27₁₂ gen. sg.), „stand (Stand) — t. p.“ III 101₁₋₂ [63₁₁], „t. p.“ III 103₂ [63₃₆], (= *stha-na* VE 49₈₋₉ gen. sg.), „t. p.“ III 103₂₉ [65₁₉] (= *sthana* VE 50₉ gen. sg.), „wesen (Wesen) — buvimas (su kuo)“ III 125₁₈ [77₂₅] (= *draugistes* VE 61₇ gen. sg.); acc. pl. *bousenniens* „stendę

(Stände) — padėtis, luomas“ III 85₁₈ [55₃] (= *stanu* VE 36₁₉ gen. pl.). Turime *jo*-kamienį pr. **būsenis* „padėtis, buvimas“ (kirčiuotas skiemuo — **bū-*) < **būsenis* „buvimas“ (su nekirčiuotu **-ī-*) = šaknis **bū-* „būti“ (žr. *būton*) + sufiksas (su fleksija) **-senis* (nom. sg. masc.); laikytinas fleksijos vediniu iš adj. **-sena-* (neutr. ar masc.), plg. pvz. lie. *verdėnis* „versmė“ (< „virimas“) sufiksą **-enīs*, išvestą iš adj. **-ena-* (žr. Skardžius ŽD 235, 228 t.). To paties adj. pr. **-sena-* lytis fem. **-senā* (nom. sg. adj.) davė subst. pr. **-senā* (nom. sg.; pvz. *atski-senna* I 9₉₋₁₀). Ši pr. *-sen-*, kurio vietoje kartais parašoma *-san-*, kildinti iš **-sjan-* = la. *-šan-a* (Skardžius ŽD 234) negalima: iš pr. **-sjan-* būtų atsiradęs ne pr. *-sen-* (pvz. *bou-senn-is*), o pr. **-schan-* (**bouschann-is*) arba **-schian-* ir pan. Endzelynas mano, kad pr. *-sen-* esąs iš **-sjen-*, o lie. *-sena* (*bū-sena* ir kt.) galys būti iš **-sjenā*, tačiau didelėje tarmių dalyje — tiek iš **-sjenā*, tiek ir iš **-sjonā* (Endzelins SV 47). Su tuo, kad baltų tarmėse šis sufiksas turėjo du alomorfus, reikia sutikti. Tačiau Endzelyno rekonstrukciją **-sjenā* / **-sjonā* (ide!) reikia taisyti į (**-sjenā* >) **-sena* / **-sjanā* (balt.): šis sufiksas jau vien dėl savo struktūros laikytinas ne praindoeuropietišku, o baltišku padaru. Hipotezė, kad **-sjanā* (> la. *-šana*) genetiškai skaidytinas į **-sja-n-* ir šio sufikso lytis esančios substantyvais virtę futur. pass. participijai (Endzelins LVG 297, plg. Skardžius l. c.), turi racionalų grūdą (žr. toliau), bet jį užgožia dideli jos trūkumai: a) tokių participijų niekur baltų šnektose nėra paliudyta, b) ši hipotezė neaiškina ir negali paaiškinti, iš kur atsirado sufiksinis alomorfus **-sen-*, kuris (bent jau prūsams) tikrai negali būti iš **-sjan-* (žr. anksčiau).

Kaip sakyta, nagrinėjamasis balt. sufiksas iš pradžių buvo adjektyvinis (ne participinis!), t. y. adj. balt. (**-sjena-* >) **-sena-* resp. **-sjana-* (masc., neutr. ir **-senā-* resp. **-sjanā-* fem.). Jį genetiškai reikia skaidyti ne į **-se-na-* resp. **-sja-na-* (plg. Endzelins l. c., Skardžius l. c.), o į **-s-ena-* resp. **-sĭ-ana-*, kurio vediniai pvz. adj. balt. **būs-ena-* resp. **būsĭ-ana-* atsirado iš futūro (matyt dar iš protofutūro, žr. Kazlauskas LKIG 365–372 ir liter.) kamieno **būs-* (nebūtinai iš **būsi-*) resp. **būsi-* (arba — gal dar geriau — iš **būs-* resp. **būs’-*, žr. Kazlauskas l. c.) +

adj. sufikisas balt. **-ena-* resp. **-ana-* (apie seną šio sufikso „dubletiškumą“ žr. Endzelīns LVG 293 tt., Skardžius ŽD 227, 230). Pastaba: pr. *-san-* (pvz. *attwerp-sann-an* I), šiaip jau vestinas iš **-sen-* (žr. pvz. Endzelīns SV 47), kai kur pr. šnektose gal buvo ir iš adj. **-sana-* < **-s-* (futūro kamiengalis) + adj. **-ana-* (o ne adj. **-ena-*)?

Adj. sufikisas balt. **-ena-* / **-ana-* (< ide. **-eno-* / **-ono-*), kaip žinoma, iš kilmės sietinas su adj. balt. **-na-* (< ide. **-no-*), žr. pvz. Skardžius ŽD 228. Panašiai, kaip adj. balt. **-sena-* / **-sia-na-*, tik daug seniau — gal net dar ide. laikais — bus atsiradęs adj. balt. **-sna-* < ide. **-sno-*: protofutūro (žr. Kazlauskas l. c. ir liter.) kamiengalis ide. **-s-* + adj. sufikisas ide. **-no-* > ide. **-sno-* > balt. **-sna-*; iš čia turime pvz. pr. **lauk-snā* „žvaigždė“ (subst. ← adj. fem., žr. *lauxnos*) ir kt. (daugiau baltų ir kitų kalbų pavyzdžių žr. Skardžius ŽD 219 t.). Tas modelis ide. **-s-* + **-no-* > balt. **-s-* + **-na-* ilgiausiai iš visų baltų kalbų egzistavo pr. kalboje: ji turi ne tik **lauk-snā* „žvaigždė“ (← adj. fem. **lauk-snā* ← verb. lytis **lauks-* + adj. **-nā*) ir pan., bet ir **krikstī-snā* „krikštijimas“ (žr. *crixtisna*) ir pan. greta **krikstī-sen-* „t. p.“ (žr. *crixtissennien*) ir pan., tačiau pvz. lie. kalboje yra tik *liep-snā* (← adj. fem. **leip-snā* ← verb. lytis **leips-* + adj. **-nā*) ir pan. greta *rašý-sena* ir pan., bet nėra **rašý-sna* „t. p.“. Pridurtina, kad substantyvai lie. *bū-sena*, *rašý-sena* ir pan. bei la. *bū-šana* ir kt. dabar funkcionuoja kaip vediniai iš inf. kamieno, tačiau jų reikšmių modalumas aiškiai rodo, kad jie iš kilmės susiję su senovinio sigmatinio futūro, kuriam ir dabar būdingas gana didelis reikšmių modalumas (plg. Kazlauskas l. c.), kamieniu. Sigmatinio futūro kamiengalis *-s-* slypi ir formante pr. (opt.) *-sai* / *-sei* (ir pan.), žr. s. v. *būton* (dėl *bousai*, *boūsei* ir pan.). Žr. dar s. v. v. *audāt sien* (dėl *audasei*), *postāt* (dėl *postāsei*) ir pan.

boūt, žr. *būton*.

boūns, žr. *būton*.

braydis „elint (Elch) — briedis“ E 650 = **braidīs* (nom. sg. masc.). Vok. *elint* (E 650) matyt atitinka Ryt. Pr. vok. *Elend* „Elen — briedis“ (Frischbier I 173). Pr. **braidīs* galėtų būti iš **breidīs* (Endzelīns FBR XIV 102 t., Kazlauskas Baltistica IV 127),

kuris kartu su lie. *brēdis*, (lie. dial. *briedys* =) la. *brīēdis* „elnias“ (< **brēdis*“, žr. Bērtulis, Latviešu leksikas attīstība, — Zinātniskie raksti. 86. sēj., 1968, 168) suponuojā (turbūt *jo*-kamienį) balt. **briedīa*- „briedis“. Iš rus. *ябедь* „skėrys“ ir pan., skiemenį *ja*- laikant prefiksu, išvedamas sl. **braidī*- „briedis“ (dėl reikšmės plg. pvz. la. *brieditis* „ein schwarzer Käfer“), žr. Vasmer IV 540 ir liter., Toporov PJ I 244 ir liter. Pr. *braydis* bei lie. *brīedis* laikyti skoliniais iš la. *brīēdis* ir ši vesti iš balt. **brendis* < ide. **bhrendis* (Bezzenberger BB XXIII 299, Walde-Pokorny II 205, Porzig 310, Pokorny I 169) nėra jokio pamato (žr. Endzelīns FBR XIX 215 t., Specht UID 120, Fraenkel 57, Toporov PJ I 246). Balt.-sl. **braid*- (: **braid*-) „briedis“ yra galbūt iš **aštīaragis*“ < **raižytojas*“ — fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **braid*- „raižyti, rėžti“ (su formantu *-*d*-) ← ide. **bhrei*- „t. p.“ (> sl. *bri-ti* „rasieren“ ir kt., žr. Pokorny I 166 t. s. v. *bhrēi*-) ← ide. **bh(e)r*- „raižyti, rėžti“ (+ *-*ei*- resp. *-*i*-) < **bher*- „t. p.“ (Pokorny I 133 t. s. v. 3. **bher*-), plg. pvz. lie. *skiedė* (*skiesti*) < **skeid*- ← **skei*- ← ide. **sek*- „pjauti“ (žr. Urbutis BEE 83 t.). Tas pats verb. ide. **bher*- (: **bhr*-), išplėstas kitokių formantų (sufiksų), slypi ir žodžiuose norv. (su -*g*- iš *-*d*-) *bringe* „briedis“ (< **bhr-entós*), *brund* „elnias“ (< **bhr-ntós*), mesap. βρ-ένδον (< *βρ-εντον) „elnias“ (< **bhr-ento*-), alb. *brī*, *brīni* „ragas, elnio ragai“ (< **bhr-no*-) ir kt. (žr. Pokorny I 168 t.). Atrodo, kad tas pats ide. **bher*- „raižyti, rėžti“ → ide. **bhr(e)i*- „t. p.“ > balt.-sl. **br(e)i*- „t. p.“, išplėstas formantų *-*s*- + *-*g*-, slypi dar lytyje lie. *brizg-o* *brįgti* „spurti, irti, plyšti“ (Fraenkel 59 jį sieja su sl. *bri-ti* „rasieren“ ir kt., dėl kurių žr. anksčiau). Žr. dar s. v. v. *brisgela*n, *brewinnimai*.

-brandisnān, žr. *pobrandisnān*.

brast (*brasta*, *braste*) „Furt — brasta“ — Ryt. Pr. vok. šnektų prūsizmas (Nesselmann Thes 21, Ziesemer I 768, plg. ir Frischbier I 104), pr. vv. *Balkom-brast-um* (Gerullis ON 15), *Ginthe-brast* (op. cit. 41), *Chucum-brast* (op. cit. 75), *Singur-brast* (op. cit. 157), *Stabo-brast* (op. cit. 171) ir kt. suponuojā pr. **brasta*- (gal neutr.) ar **brastā* (**brastē*?) „brasta“ = lie. *brastas* (LKŽ I² 1005: iš Pr. Lietuvos, — gal prūsizm.) resp. *brastā* „t.p.“

(l.c.). Šis specifinis pr.-lie. žodis yra priesagos *-(s)ta-* resp. *-(s)tā* vedinys iš pr.-lie. = balt. **bred-* „bristi“: lie. *brėd-a* „brenda“ (LKŽ I² 1056), *brad-yti* „braidyti“ (LKŽ I² 983), *brādas* „žvejojimas ir kt.“ (LKŽ I² 982), la. *brad-īt*, *brad-āt* „bristi“, *brasls* „brasta“, sl. **bred-* „bristi“ (>rus. *бреды* ir kt.), alb. *breth* „(per) šoku“, gal ir toch. B *prešciye* „purvas“, — čia visur yra ide. **bhred(h)-* „bristi“, kuris turbūt slypi taip pat trakų ir keltų vietovardžiuose. Žr. Endzelīns SV 153, Fraenkel 58, Walde-Pokorny II 201 t., Toch. jaz. 103, Pokorny I 164.

brāti „brolis“ III 67₁₀ [45₃] nom. sg. (voc. sg. reikšme) = **brāti* < **brātī* < **brōtē* = *brote* „bruder (Bruder) — t.p.“ E 173 (plg. *bratrikai*, žr.) — iš balt. **brātē* < **brātēr* (nom. sg.) resp. **brāt(e)r-* (ne nom. sg.): lie. *broter-ėlis* „brolelis“ (LKŽ I² 1074), *brōter-auti* „broliauti“ (l.c.), la. *brātar-ītis* „brolelis“, s.sl. *bratrъ*, go. *brōþar*, s. ind. *bhrātā* (< *-ār*), s. air. *brāthir*, lo. *frāter* ir kt. (bendraindoeuropietiškas žodis, — ide. **bhrātēr*). Žr. Pokorny I 163 t.

bratrikai „bruder (Brüder) — brolyčiai“ III 89₅ [55₃₆] nom. pl. (voc. pl. reikšme) [= *broliai* VE 38₃ nom. pl. (voc. pl. reikšme)] = **bratrikai* < **brātrikai* yra mažybinio-maloninio sufikso *-ik-* vedinys iš pr. **brāt(e)r-* „brolis“ (žr. s.v. *brāti*), plg. lie. *brolyk-as* „brolio sūnus“, *av-ýk-a* „avelė“ ir kt. (Skardžius ŽD 131, 571).

brendekermnen III 105₂₋₃ [65₂₁] pasakyme: *tou sen brendekermnen postāsei* „du schwanger wirst — tu nėščia pastosi“ (III 105₂₋₃) (= *nescia busi* VE 50₁₁₋₁₂). Pr. *sen brendekermnen* iš tikrųjų reiškia ne „nėščia“, o „su sunkiu (nėščiu) kūnu“: *brend-* „sunkus (nėščias)“ (žr. s.v. *po-brend-ints*) + *-kermnen* „kūnas“ (acc. sg.) = **kerm(e)n-* (žr. *kermens*), žr. Mažiulis Baltistica VII 216 t., plg. Eckert BSt. 56 tt. Yra turbūt (su *-de-* gal vietoj **-da-*) kompozitas subst. **brenda-kerm(e)n-* „sunkus (nėščias) kūnas“ (plg. lie. *baltāmiškis* „baltas miškas“, *šaltāžemis* „šalta žemė“), suponuojantis adj. pr. **brenda-* „sunkus (nėščias)“; bet greičiau jis yra (su *-de-* = **-d'a-*) subst. **brend'a-kerm(e)n-*, suponuojantis adj. pr. **brendu-* „sunkus (nėščias)“ (plg. lie. *sunkiā-žemis* „sunki žemė įdirbti“ Ds : *sunkūs*) = lie. dial. *brendūs* „brendęs,

brandus“ (LKŽ I² 1030); šis lie. dial. adj. pagal verb. lie. *brėndo brėsti* perdirbtas iš lie. *brandūs*. Pr. adj. **brendu-* yra matyt irgi panašaus tipo perdirbinys iš adj. pr. **brandu-* („sunkus, nėsčias“ < **išsipūtęs* < **brendęs, brandus*“), kuris — fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb. pr. **brend-* „sunkėti“ < **pūstis* < **brėsti*“ (žr. s.v. *pobrendints*). Žr. dar Toporov PJ I 249 t. ir liter.

brewingi „förderlich (förderlich) — padedančiai, pagelbinčiai“ III 35₁₅ [27₂₃] (= *padetumbim* „padétume“ VE 13₂₋₃) = **br'avingi* adv. Jis savo forma (dėl -i žr. s.v. *ainawidai*) suponuoja adj. pr. *br'avinga-* „padedantis, pagelbstintis“ (ar *jo-kamienį*), atsiradusį galbūt iš **br'avininga-* (haplologija), kuris — sufikso -ing- vedinys iš verb. pr. **br'avin-* „padėti, pagelbėti“ (žr. *brewinnimai*), plg. lie. dial. *bar-ingas* „besibaras, linkęs bartis“ (iš *bár-ti-s*) ir kt. (žr. Skardžius ŽD 118 tt.). Plg. pr. *aulāikings* (žr.).

brewinnimai „fördern (fördern) — padedame, pagelbėjame“ III 31₁₄ [25₁₇] = **br'avinimai* praes. 1 sg. Pr. (inf.) **br'avin-tvei* „padėti, pagelbėti“ yra sufikso -in- vedinys — frekventatyvas ar kauzatyvas (plg. *wartint*, žr.) iš verb. pr. **br'au-*, kuris reiškė matyt „stumti priekin“ (žr. toliau) = lie. dial. *briáu-ti(s)* „stumti(s) priekin, spausti(s)“ resp. *bráu-ti(s)* „t.p.“ (LKŽ I² 1037 t. resp. 1019 t., abi lytys pažįstamos, atrodo, labiau Ryt. Prūsijos ir kaimyninėms lie. šnektoms). Pr. **stumti priekin* > „padėti, pagelbėti“ evoliucijai akstinas bus buvęs pačioje pr. kalboje, plg. semantinės neutralizacijos atveją pvz. lie. pasakymuose: *pastūmk, árkliui bus lengviau* „pastumk, arkliui bus lengviau (išvežti įklampusį vežimą)“ ir *padėk (pagėlbėk), árkliui bus lengviau* „t.p.“ Ds. Tačiau tą pr. semantinę evoliuciją nulėmė įtaka žodžio vok. *fördern* (III 30₁₃) „priekin stumti, varyti“ > „padėti (pagelbėti)“ (Paul DW 198).

Pr. **br'au-* „stumti priekin“ = lie. *briáu-/bráu-* „t.p.“ (akūtas — turbūt vietoj pirmykščio cirkumflekso) suponuoja balt. **breu-* (: **brau-*) „iš(si)kišti“ < „aštriai kyšoti“ (iš čia lie. *briau-nà* „ko nors aštruma, kampas“) < ide. **bhreu-* (: **bhrou-*) „būti (iš)raižytam“ ir „raižyti, rėžti“ → lie. *braũ-kti* „streichen, reiben“ =

la. *brāu-kt* „streichen, abstreifen“, lie. *braũ-žti* „ritzen, streifen“, la. *bru-žāt* „reiben“, s.sl. *brv-selb* „šukė“, serb.-chorv. *brú-siti* „galasti“, s. isl. *brióta* „laužti“ ir kt. ir t.t., žr. Pokorny I 169 tt., plg. Fraenkel 54 t.; plg. dar Toporov PJ I 251 t. (ir liter.). Ide. **bhreu-* (: **bhrou-*) „raižyti, rėžti“ yra sufikso **-eu-* (: **-u-*) vedinys iš ide. **bher-* „t.p.“ (plg. Pokorny l.c.). Žr. dar s.v.v. *braydis*, *brisgelan*, *brokis*, *brusgis*, *wubri*.

brisgelan „czom (Zaum) – kamanos“ E 450 nom.-acc. sg. neutr. = **brizgilan* (nekirčiuotas **-gi-* parašytas *-ge-*): lie. *brizgilas*, *-ai* (resp. *brizgilos* pl. tantum) „žąslas, -ai; apinasris su žąslu; kamanos“ (LKŽ I³ 1063 t.), kuris sutinkamas Žemaičių, Užnemunės bei Ryt. Prūsijos lie. šnektose ir dėl to gali būti laikomas kuršių-jotvingių-prūsų, t.y. vak. baltų (žr. Mažiulis ZfSI XXIX 166 t. ir liter.) substratiniu reliktu (plg. l.c.). Vak. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **brizgila(n)* (> pr. **brizgilan* = *brisgelan* E), kaip rodo (vak. balt. >) lie. dial. *brizgilas* (jo pirmoji reikšmė – ne kokia nors kita, o „žąslai“, žr. anksčiau), iš pradžių bus reiškęs matyt ne „kamanas“, o „žąslus; kamanas“ < „žąslus“ = „žabojamąsias geležis“ ir dar seniau – „žabojamąjį šakalį, žabą, žagarą“ (plg. žodžių lie. *kāmanos* ir *žabóti* etimologijas, žr. Būga II 295), atsiradusį iš **„šakalys, žabas“* < **„atraiža, atplaiša“* (žr. toliau). Nors jį, siejant su lie. *brizg-o brigzti* „spurti, irti, plyšti“ (Scheftelowitz IF XXXIII 168, Skardžius ŽD 181, Toporov PJ I 253), kildinti iš „то, что мотається, треплється“ (Toporov l.c.) ir nėra patikima, tačiau jo, kaip sufikso **-il-* vedinio „atraiža, atplaiša“, pamatinis žodis šiaip jau galėtų būti verb. balt. **brizg-* „raižytis, rėžtis, plyšti“ (> lie. *brigzti* „spurti, irti, plyšti“, žr. s.v. *braydis*). Bet, atsižvelgiant į tai, kad tarp vak. baltų ir slavų esama ekskliuzyvių bendrybių (žr. Mažiulis l.c.), o sl. „žąslai“ yra vedinys iš verb. **bruzd-* (žr. toliau), nėra negalimas ir toks spėjimas: vak. balt. **brizgila-* „žąslai, kamanos“ < „žąslai“ buvo perdirtas (plg. Endzelins SV 153, Fraenkel 60) iš vak. balt. **bruzdila-* „žąslai“ (< **„šakalys, žabas“* < **„atraiža, atplaiša“*), jo šaknį (vokalizmas **-u-*!) susiejant su šaknų verb. balt.-sl. **bruzd-/bruzg-* (vokalizmas **-u-*!) sinoniminiu (ir ne vien sinoniminiu) variantu – su šakni-

mi verb. balt.-sl. **brizg-* (vokalizmas **-i-*!); šitokiam susiejimui, t.y. vak. balt. **bruzd-ila-* perdirbimui į vak. balt. **brizg-ila-* vienas iš akstinių buvo matyt tendencija **bruzd-ila-* šaknies vokalizmą (**-u-*) derinti prie sufikso (abstraktesnės morfemos už šaknį!) vokalizmo (**-i-*). Šitoks vak. balt. **bruzd-ila-* „šakalys, žabas“ < **„atplaiša, atraiža“* būtų sufikso *-il-* vedinys iš verb. balt.-sl. **bruzd-* „raižyti, rėžti“ → lie. *bruzd-ūklis* (**„atraiža“* >) „bruzgulis (pagaliukas kam suveržti, surišti); brizgilas“ (LKŽ I² 1099), sl. **bruzd-ā* „atraiža“ > „žąslas“ (> rus. *брызда* „kamanos, žąslai“ ir kt.); germ. **bruzd-* „atraiža, atplaiša“ > „smailuma“ (ags. *brord* „smaigalys“ ir kt.). Turime verb. ide. dial. **bhr(e)usdh-* „raižyti, rėžti“ ← ide. **bhreu-* „t.p.“ (+ **-s-* + **-dh-*), išplėstą sufikso **-eu-* resp. kildintiną iš ide. **bher-* „t.p.“ (žr. s.v. *brewinnimai*). Atrodo, kad tas pats ide. **bhreu-* (: **bhru-*) „raižyti, rėžti“ slypi ir minėtame verb. balt. **bru-zg-* „t.p.“ (žr. s.v. *brusgis*). Pastaba: tų sinoniminių verb. ide. **bhreu-* resp. **bhrei-* → verb. balt.-sl. **bruzd-/bruzg-* resp. **brizg-* papildomąją semantinę distribuciją ir apskritai pačią jų semantinę evoliuciją tiksliau (tiksliai) atsekti yra jau atskirai tyrinėtinas klausimas.

broakay „bruch“ E 480. Vok. *bruch* (E 480) – „Bekleidung der Oberschenkel“ (Trautmann AS 314, Endzelīns SV 153) resp. (< v.v.a. *bruoch*) „Hose um Hüfte und Oberschenkel“ (Lex 27); taigi šis vok. ir pr. žodis reiškė tam tikras „šlaunines (šlaunų) kelnes“ (pačioms „kelnėms“ yra žodis E 481). Pr. *broakay* = **br̥c'kai* yra skolinys iš v.v.ž. *brōk* „t.p.“ (Trautmann l.c., Endzelīns l.c.). Kadangi pastarasis yra fem., tai spėjama, kad ir pr. *broakay* esanti fem. lytis – nom. du. fem. (Bezenberger BB XXIII 303, plg. Endzelīns SV 64, 143) arba nom. pl. fem. (Trautmann l.c.). Tačiau pr. *broakay* yra greičiau nom. pl. masc.

brokis „slag (Schlag) – smūgis“ E 165 nom. sg. masc. = (*i*-kamienis) **brukis* (su **-ū-*, plg. Trautmann AS 314, Endzelīns SV 153) arba (*io*-kamienis) **brukis* – galūnės vedinys iš verb. pr. **bruk-* „smogti“: lie. *brūk-ti* „kišti; mesti, smogti; smarkiai ką daryti (vežti, nešti ir pan.); braukti (linus)“ (LKŽ I² 1088

tt.) resp. *braūk-ti* „traukti kuo per ką; braukti (linus); (už)kišti (duris); mušti, kirsti; smarkiai vykti (kur nors)“ (LKŽ I² 1013 tt.), la. *bruk-t* „griūti, kristi, pulti“, *bràuk-t* „vykti, važiuoti“, *brauč-īt* „braukyti“, sl. **bruk-* (>rus. dial. *брок-аму* „mesti, brukti“ ir kt., žr. ESSJ III 54) resp. **brus-* (>rus. *брос-амъ* „mesti, brukti“ ir kt. su -s- < ide. **-k-*, žr. ESSJ III 55 tt.) ir pan. Turime balt.-sl. **br(a)uk-* [resp. dial. **br(a)uš-*] < ide. dial. **bhreu-k-* (: **bru-k-*) „raižyti, rėžti ir kt.“, kuris, išplėstas formanto **-k-*, suponuoja ide. **bhreu-* „raižyti, rėžti“ (žr. s.v. *bre-winnimai*). Plg. Trautmann BSW 36 t., Fraenkel 54 t., Pokorny I 170. Dėl to, kaip minėtais atvejais iš **„rėžti, raižyti“* atsirado „smogti, kirsti“, „smarkiai ką daryti“ ir pan., plg. pvz. lie. *rėžti* reikšmes (LKŽ XI 513 tt.).

brote (E 173), žr. *brāti*.

bruneto „haselhun (Haselhuhn) – jerubė“ E 769 = **brūneto* (ar **brūnēto* ?), t.y. **brūnetā* (ar **brūnēta* ?) nom. sg. fem. Yra sufikso **-etā* vedinys iš adj. pr. **brūn-* „rudas“ (jerubė turi tokios spalvės, – Ivanauskas II 181) < v.v.ž. *brūn* „t.p.“ > lie. dial. *brūnas* (*brīūnas*) „tamsiai rausvas, rusvas“ (LKŽ I² 1092, 1061), la. *brūns* „rudas“ (ME I 341); plg. Trautmann AS 314, Endzelīns SV 153 t., Toporov PJ I 254 t. Su pr. „jerube (tetervinų šeimos paukščiui)“ < **„rudąja“* plg. lie. *rudėklė* „tetervė“ (LKŽ IX 864), *rudiklė* „kurtinė“ (op. cit. 868), *rudikė* „t.p.“ (l.c.). Pr. subst. **brūn-etā* „jerubė“ < adj. + **-etā* plg. su la. subst. *veç-ęta* „senelė, Großmutter“ (ME IV 515, Endzelīns LVG 386) < adj. *veç-* „senas“ + *-ęta*. Tiesa, balt. kalbose daugiau tokio tipo vedinių (t.y. subst. – iš adj. + **-et-*) surasti ne taip jau lengva (plg. Skardžius ŽD 338 tt.), bet seniau jų galėjo būti, plg. sufikso *-et-* apofoninį variantą *-at-*, t.y. jo vedinius iš adj. (žr. Endzelīns LVG 385, Skardžius ŽD 335 tt.). Be to, pr. **brūn-etā*, kuris nėra senas (jo darybos pamatas – skolinys!), galėtų būti išvestas ne iš adj. pr. **brūn-* „rudas“, o iš [adj. pr. **brūn-* „rudas“ (žr. anksčiau) →] verb. pr. **brūn-* „rudėti ar pan.“ (= la. *brūn-ēt* „rudinti, rudėti“ ME I 341, lie. *brūn-uoti* „atrodyti brūnam, raudonuoti“ LKŽ I² 1094), plg. lie. *šlek-ēt-as* „čiurkšlys“ (: *šlek-ėti* „tekėti“), *kup-etā* „šieno kūgis“ (: *kūp-ti* „iškil-

ti, pasipūsti“), ir pan. (žr. Skardžius ŽD 338–341). Pridursime, kad pr. *bruneto* galėtų būti skaitomas ne **brūnētā*, o **brūnētā*, jeigu būtų galima įrodyti tokį spėjimą: pr. **brūnētā* — substantyvų išvirtusi lytis (fem.) a) adj. **brūnētā* (iš pr. subst. **brūnē* „rudumas“, plg. lie. dial. *jūodē* „juodumas“), plg. lie. *kremzlē-tas* „knorpelig“ (iš *kremzlē*) arba b) adj. = partic. praet. pass. (fem.) **brūnētā* (iš verb. **brūnētvei* „rudėti ar pan.“), plg. lie. *dėvė-tas* (partic. praet. pass. iš verb. *dėvėti*). Kadangi tokį substantyvėjimą šiam pr. **brūnētā* (kaip sakyta, nesenam žodžiui!) sunku įrodyti, o sufikso **-ēt-* substantyvai balt. kalbose yra labai reti (dėl senų substantyvų-hidronimų žr. Vanagas HD 140 t.), tai patikimiau galvoti, kad pr. *bruneto* yra ne **brūnētā*, o **brūnetā* (žr. anksčiau). Žr. dar s.v. *brunse*.

brunjos „bronigen (Brünne) — šarvai (krūtinės bei kaklo)“ E 419 = **brunʷs* nom. pl. fem. < **brunjoʷs*, t.y. **brunjās*. Vok. *bronigen* (E 419) atliepia v.v.ž. *bronige* „šarvas, -ai“ (Trautmann AS 314, Endzelīns SV 154). Į šį germ. žodį labai panašus ir pats pr. **brunjās*, plg. dar v.v.a. *brünje* (*brünne*) „šarvai (krūtinės bei kaklo)“ (Lex 27), s.v.a. *brunia* „t. p.“, go. *brunjō* „t.p.“ ir kt. (Kluge 104). Į minėtus žodžius taip pat panašūs la. *bruņas* „t.p.“, sl. **brunjā* „t.p.“ (> s. lenk. *brnia*, rus. *броня* ir kt.). Šie pr.-la. ir sl. žodžiai yra skoliniai iš germ., tik ne visai aišku (žr. ME I 340, Endzelīns l.c., Vasmer I 217 t.), ar pr. ir la. žodis iš germ. atėjo tiesiog (taip manė Trautmann l.c.), ar per sl. (taip — Būga II 92); pastarasis spėjimas gal šiek tiek ir patikimesnis: pr. **brunjās* galėtų būti iš kaimyninių vak. slavų, o la. *bruņas* — iš sen. rusų ar (per kuršius) iš prūsų? Žr. dar Toporov PJ I 255 t.

brunse „plotcze (Plötze) — kuoja“ E 573 nom. sg. fem. = **brunsē* yra iš adj. **brūn-* „rudas“ (dėl jo žr. s.v. *brun-eto*) + **-sē* (**-s-* < pr. **-ś-*?), plg. lie. *laūkšē* „lauka kumelė“ (LKŽ VII 185) ← adj. *laūk-(as)* „blessig“ + *-šē* (Skardžius ŽD 316). Taigi pr. *brunse* „kuoja“ būtų „rudoji (rausvoji) žuvis“, plg. lie. *raūdē* „kuoja; mekšras“ (kuoja ir mekšras — labai panašios žuvis!), la. *rāuda* „kuoja“ [: lie. *raūdas* „rotbraun (von Pferden)“, rūdas „braun“ ir pan.]. Į pr. *brunse* panašus žodis yra pažįstamas ir

vak. žemaičiams bei Ryt. Prūsų lietuviams: *bruñšė* (*brunšis*, *bruñšas*) „kuoja“ (LKŽ I² 1094), *bruñšė* (*bruñšis*) „t.p.“ (op. cit., 1079), *briuišė* (*briuišis*) „t.p.“ (op. cit. 1062); žr. dar Nepokupny BSS 133 tt. Dėl šaknies vokalizmo variantų žr. Urbutis BEE 164 tt. La. dial. *bruñcis* „kažkokia (jūrų) žuvelė“ ir pan. (Laumane 188) bei lyb. *bruñtš* „(kleinere) Wemgalle (?)“ greičiausiai nerodo egzistavus kurš. **brunse* „kuoja“ (jį suponuoja Būga III 179, Toporov PJ I 256 t.), žr. Urbutis l.c. Lie. dial. *bruñšė* „kuoja“ ir pan. yra skolinys iš pr. **brunse* „t.p.“, kurio **-s-* buvo perdirbtas į lie. *-š-* (Urbutis BEE 166). Kitaip aiškinti šių pr. ir lie. dial. (bei la. dial.) žodžių kilmę (Machek ZsI Ph XIX 59 tt., Specht UID 120, Pokorny I 136, Toporov l.c.) yra nepatikima (plg. ir Fraenkel 60).

brusgis „geysel (Geißel) – rimbas, botagas“ E 315 nom. sg. = turbūt **brūzgʹs* (o-kamienis), t.y. iš **brūzgas* (nom. sg. masc.): lie. *brūzgas* „žabaras, virbas“ (Vak. Lietuva – LKŽ I² 1100) ir *brūzgaĩ* resp. *bruzgaĩ* „tankūs, menki krūmai, Gestrüpp“ (l.c., – Užnemunės bei Ryt. Prūsų lietuviai); dėl lie. *brūzgas* ir *brūzgaĩ* (*bruzgaĩ*) reikšmių santykio plg. pvz. lie. *žābaras* „virbas“ su lie. *žabarai*, reiškiančiu ne tik „virbus“ (pl.), bet ir „menkus krūmus“ (Ds). Taigi pr. **brūzgas* „rimbas, botagas“ bus buvęs iš „žabaras, virbas“. Be to, čia pridera dar lie. *brūzg-ūlis* „pagalys, šakalys ir kt.“ (LKŽ I² 1101 t.), *brūzg-ulʹs* „t.p.“ (op. cit., 1102) ir pan. Turime pr.-lie. subst. **brūzga-* „žabaras, virbas ir pan.“ (plg. Toporov PJ I 257 t.) < balt. **bruzga-* „žabaras, šakalys“ < **atplaiša, atraiža* – fleksijos vedinį iš ide. dial. (balt.-sl.-germ.) verb. **bhruzg-/bhreuzg-* „raižyti, rėžti“ (žr. s.v. *brisgılan*), iš kurio atsirado germ. → norv. *brusk* „brūzgynas, brūzgai“ ir kt. (plg. Stang LS 16 ir liter.). To paties ide. dial. verb. veldiniais laikytini lie. *briaūzg-ia briaūgzti* „niekus šnekėti, pliaukšti, tauzyti“ (LKŽ I² 1036), *brūzg-a bruzgėti* „šnarėti, brazdėti“ (op. cit. 1100) ir pan., sl. **bryzg-noti* [> rus. *брызнуть* „(ap)tėkšti, apdrėbti, apipurkšti; ištrykšti, tikšti“, диал. *брызнуть* „smogti, suduoti“ ir kt., žr. ESSJ III 66 t.] ir pan. Dėl čia minėtų reikšmių atsiradimo iš **raižyti, rėžti* (ar pan.)“ plg. pvz. lie. (Ds) pasakymus: a) *atėjęs pradėjo niekūs*

rėžti „niekus šnekėti, pliaukšti, tauzyti“, b) *negaliu ažmigt* — *pelė po padlagà raižo* „negaliu užmigt, nes pelė po grindimis savo graužimu sukelia šnarėjimo, tam tikro brazdėjimo garsus“, c) *kaip rėžė* (vandeniu) *man, tai net apžabalau* „kaip tėškė (vandeniu) man (į akis), tai net apakau“; dėl *, „rėžti“ > *, „smogti, suduoti“ žr. s.v. *brokis*. Tas ide. dial. **bhreuzg-* / **bh-ruzg-* „raižyti, rėžti“ turi formantus *-s-+ *-g- resp. atsirado iš ide. **bhre-* (: **bhr-*) „t.p. (ar pan.)“, kuris, išplėstas sufikso *-eu- (: *-u-), suponuoja ide. **bher-* (: **bhr-*) „t.p. (ar pan.)“, žr. s.v. *brewinnimai*. Ne tik vediniams ide. **bhre-* „raižyti, rėžti (ar pan.)“, ide. dial. **bhreuk-* „t.p.“ (žr. s.v. *brokis*), ide. dial. **bhreis-* „t.p.“ (> germ. → v.v.a. *brūs-en* „šniokšti, ūžti“ ir pan.), ide. dial. **bhreuzg-* „t.p.“ ir kt., bet ir jų pamatiniam žodžiui ide. **bher-* „t.p.“ bus dialektuose atsiradę ir semantinių homonimų (plg. pvz. s. v. *garian*, žr. dar Mažiulis Baltistica XX 13 t.), nors čia iš tradicijos įprasta nevienur kitaip galvoti (žr. pvz. Pokorny I 132–145, 169–174). Visa tai, kaip ir pačios tų žodžių semantinės raidos išsamesnis bei tikslesnis nušvietimas yra jau atskirai nagrinėtinas klausimas. Pr. *brusgis* resp. lie. *brūzgas* ir pan. etimologiją (bent jau tolimesnę) kitaip suvokia Trautmann AS 314, Būga I 282, Endzelīns SV 154, Frankenkel 61, Pokorny I 171, Stang l.c., Toporov l.c. (ir liter.).

budė „sie wachen — (jie) budi“ III 89₁₁ [57₅] praes. 3 pl., kuri atliepia: *yaucz* VE 38₁₀ (t.y. *jaūčia* „nemiega, budi“, žr. LKŽ IV 319 s.v. *jaūsti* 3) = (Ad Hebraeos 13, 17) gr. ἀγρυπνοῦσιν = lo. *pervigilant*. Turime pr. (inf.) **budētvei* „budėti, nemiegoti“, kuris kartu su lie. *budėti*, s.sl. *bǫděti* ir kt. suponuoja balt.-sl. **budē-*, žr. s.v. *etbaudinons*.

bugo „satilbom“ E 445 nom. sg. fem. = **bugo-*, t.y. **bugā*. Vok. *satilbom* (E 445) atliepia v.v.ž. *sadelbom* ir reiškia tą, kas ir v. v.a. *satelboge* „balno išlinka“ (Lex 177); dėl šios reikšmės plg. dar (Trautmann AS 314, Endzelīns SV 314): „der in die Höhe gebogene Teil des Sattels“. Pr. **bugā* „balno išlinka“ yra matyt skolinys iš anų laikų vok. dial. žodžio, panašaus į v.v.a. *boge* „lankas; balno išlinka“ (Lex 24; dėl jo etimologijos žr. Kluge 88 s.v. *Bogen*), kuriam galūnė (vok.) -e buvo perdirb-

ta į pr. (*-ɔ̄ =) *-ā (plg. pvz. lie. dial. *šlypa* „die Schleife“ < vok. *šlīpe* „t.p.“, žr. Alminauskis I 129). Dėl visa to plg. Trautmann I.c., Endzelins I.c. (ir liter.), Toporov PJ I 260.

buccareisis „buchecker (Buchecker) – buko riešutas“ E 593 – sudurtinis žodis: a) **bukareisʹs* < **bukareisas* = **buka-* „bukas“ (žr. *bucus*) + **-reisas* „riešutas“ (plg. lie. dial. *kiřva-kotas* „kirvio kotas“ LKŽ V 874) arba b) **bukareisis* (plg. lie. *kiřvakotis*, -čio „kirvio kotas“, I.c.). Abu atvejai suponuoja egzistavus pr. **reisas* „riešutas“ (nom. sg. masc.) = lie. dial. *riešas* „t.p.“ (Būga Aist. stud. 83, LKŽ IX 575). Tos pačios šaknies yra lie. *rieš-utas* „Nuš“ (nom. sg. masc.), kurio archaiškesnė nom. sg. lytis yra *i-kamienė* lie. dial. *rieš-utis* „t.p.“ (LKŽ IX 579) < ryt. balt. **reiš-utis* „t.p.“ (žr. toliau), pakeitusi pirmąją konsonantinę deklinacijos lytį (Trautmann BSW 241, Skardžius ŽD 361, Fraenkel 731): pagal šio lie. žodžio, dažniau vartojamo plurališkai (!), gen. pl. formą *riešut-ų* (konsonantinės deklin. forma = *o-kamienės* deklin. forma!) vietoj nom. pl. *riešutes* (konsonantinės deklin. forma, žr. LKŽ IX 579) atsirado *riešutaĩ* (nom. pl.), o iš čia ir *riešutas* (nom. sg.) ir pan., plg. lie. dial. *ākmenas* „akmuo“ (nom. sg.) *o-kamienės* paradigmos kilmę. La. *riēksts* „riešutas“ turi įterptinį *-k-* ir atsirado matyt iš *i-kamienio* la. **riesutis* (= lie. dial. *riešutis*) < ryt. balt. **reišutis*, o forma gen. sg. la. dial. *riekša* „riešuto“ (ME III 544 t.) iš kilmės yra *įo-kamienė* (plg. lie. dial. *riešučio* gen. sg., *riešutỹs* „riešutas“ nom. sg.) vietoj senesnės *i-kamienės*; plg. ME III 545, Toporov PJ I 261. Ryt. balt. **reiš-utis* „riešutas“ > lie. dial. *rieš-utis* „riešutas“, turintis sufiksą *-ut-* [jam priskirti diminutyvinę kilmę (Trautmann I.c., Vasmer III 151) nėra pamato, bent jau tvirtu], santykiuoja su lie. dial. *riešas* „t.p.“ = pr. **reisas* „t.p.“ panašiai kaip pvz. pr. *nagutis* „nagas“ (žr.) = s.sl. *nog-ŕtb* „t.p.“ su lie. *nāgas* „t.p.“, arba serb.-chorv. *lāpat* „gabalas, skiautė“ (< sl. **lapŕtb*) – su lie. *lōpas* ir pan. Iš visa to galima atstatyti seniausią balt. **reišas* < **reisas* (dėl jo **-š-* < **-s-* žr. Karaliūnas Baltistica II 115 tt.) = sl. **raisas* „riešutas; riešutmedis“ > **raišas* „t.p.“ (sl. **-š-* čia yra ne iš ide. **-k-*, o iš ide. **-s-*, plg. ESSJ III 56 s.v. **brŕsati*) → rus. *opex* „t.p.“ ir kt. (dėl jų žr. Vas-

mer l.c.). Balt.-sl. **re/aisas* buvo matyt „riešutas; riešutmedis“ (žr. dar s.v. *laxde*), o jis galėtų būti iš pirmykščio balt.-sl. **,riešutmedis* < **,lankstus, sukrus medis* – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **reis-/*rais-/*ris-* „sukti(s)“ (žr. s.v. *perrēist*) < ide. dial. **ureis-* „t.p.“ < ide. **uer-* „t.p.“ (Pokorny I 1152 tt.). Plg. Trubačev *Ėtimologija* 1968, M. 1971, p. 65, plg. Urbutis *Baltistica* VIII 210. Dėl **,lankstus, sukrus medis* > „riešutmedis“ plg. pvz. pr. *witwan* „žilvitis“ < **,lankstus, sukrus medis* (žr. *witwan*). Žr. dar s.v.v. *rancko, rānctwei, reddau, redo, warsus, wartint, wirbe*. Bandymai baltų ir slavų riešuto pavadinimų kilmę kitaip aiškinti (Vasmer III 151 t. ir liter., Fraenkel l.c. ir liter., Pokorny I 61, Toporov l.c. ir liter.) nėra patikimi (plg. ir Urbutis l.c.).

bucawarne „holckro (Eichelhäher) – kėkštas“ E 723 nom. sg. fem. = **bukavarnē*. Vok. *holckro* (E 723) yra iš *holc* „medis“ + *kro* „varna“ (plg. v.v.a. *krâ* „Krähe, varna“ Lex 114). Panašios darybinės reiškės yra ir pr. **bukavarnē* (E 723) – iš **buka-* „bukas (buko medis)“ (žr. *bucus*) + **-varnē* „varna“ (žr. *warne*). Pats pr. **bukavarnē* reiškė varnų šeimos paukštį – „kėkštą (garrulus glandarius)“ (dėl šio paukščio žr. Ivanauskas III 88 tt.); taip manė (daugiau ar mažiau abejodami): Nesselmann Thes 23, Trautmann AS 315, Endzelīns SV 154. Vadinas, kėkštas prūsams buvo „buko varna“, t.y. varnų šeimos paukštis, mėgstantis buką (taip pat ažuolą, lazdyną) dėl jo gilių resp. riešutų (žr. Ivanauskas III 90). Bet ne mažiau giles bei riešutus mėgsta ir kitas varnų šeimos paukštis (panašus į kėkštą!) – riešutinė, arba juodasis kėkštas (*Nucifraga caryocatactes* L.; žr. Ivanauskas III 93); be to, prūsai turi žodį *sarpis* „nusbickel“ (žr.), kuris galėtų reikšti „riešutinę“ arba „kėkštą“. Kad *sarpis* buvo „riešutinė“, o *bucawarne* – „kėkštas“, leidžia spėti E kontekstas: *holckro* (E 723) yra varnų šeimos paukščių pavadinimų skyriuje (E 721–726), – paukščių, žmonėms daugiau pažįstamų (dažniau matomų) už tuos paukščius, tarp kurių pavadinimų yra atsidūręs varnų šeimos paukščio pavadinimas *nusbickel* (E 746); kėkštas žmonėms pažįstamas (matomas) yra daugiau nei riešutinė (juodasis kėkštas), žr. Ivanauskas

III 89, 93. Taigi reikia manyti, kad *holekro-bucawarne* (E 723) reiškia „kėkštą“, o *nusbickel-sarpis* — „riešutinę“.

bucus „buche (Buche) — bukas (medis)“ E 592 nom. sg. masc., galbūt = **buk^{us}*, t.y. **buks* < **bukas* (plg. *auwerus*, žr.), plg. ir *bucca-(reisis)*, *buca-(warne)* [dėl fleksijos pr. (*buc*)-*us* kitokią spėjimą atsargiai pateikia Endzelins SV 154, plg. Toporov PJ I 262]. Tiesa, vietoj pr. **bukas* ar ne geriau rašyti pr. **būkas* Tai, kad *bucca-(reisis)* čia rodąs trumpąjį pr. **-u-* (Būga II 92, Endzelins l.c.), ne visai lengva pagrįsti: yra *buca-(warne)* bei *bucus* ir tokių atvejų (nors ir retų!), kuriais po ilgo balsio einantis priebalsis parašytas geminatiškai. Pr. **būkas* yra skolinys arba iš lenk. *buk*, arba iš atitinkamos anų laikų vok. lyties; panašus skolinys yra ir lie. *būkas* resp. *būkas* (LKŽ I² 1137). Plg. Trautmann l.c., Endzelins l.c., Fraenkel 63, Toporov PJ I 262 t. ir liter.

būrai „schúchter — baugščiai“ III 93₁₆ [59₁₇] adv. (= *pabaiditas* VE 40₁₄₋₁₅ nom. pl. fem.)=(I Petri 3, 6) gr. φοβούμενοι = lo. *pertimentes* = *nesibijot* ChB (I Petri 3, 6). Vok. (III 93₁₆) *schúchter* adj. „baugštus“ bei adv. „baugščiai“ (dėl reikšmės plg. Paul DW 536) išverstas adverbiškai — adv. *būrai* „baugščiai“ (PKP II 185), o ne lauktina adj. nom. pl. fem. lytimi „baugščios“, kurią čia randa Trautmann AS 315, Toporov PJ I 264, plg. Endzelins SV 154. Tame pačiame III kat-mo puslapyje netoli (už trijų eilučių) nuo vok. (III 92₁₅) *schúchter* „baugštus; baugščiai“ — pr. (III 93₁₆) adv. *būrai* „baugščiai“ yra vok. (III 92₁₈) *schew* „baikštus; baikščiai“, išverstas į pr. (III 93₁₉) adj. (nom. pl. masc.) *dūrai* „baikštūs“ (žr.). Kadangi pr. *būrai* ir *dūrai* (hapax legomena!) yra labai panašūs (leksikiškai ir fonetiškai), tai *būrai* mėginamas taisyti į *dūrai* (Brückner KZ 332, Schmalstieg OP 83, plg. Endzelins l.c., Toporov l.c., Nesselmann Thes 24). Tačiau niekas neatsakė į klausimą: „bet ką izskaidrot *b* gaidāma *d* vietā?“ (Endzelins l.c.); o dėl to ir „вопрос о *būrai* — *dūrai* остается запутанным“ (Toporov l.c.). Manychiau, kad pr. *būrai* yra iš tikrųjų klaida vietoj *dūrai*, atsiradusi štai dėl ko: a) pr. adj. **dūra-* „baikštus, baugštus“ (žr. *dūrai*) bus buvęs A. Viliui neįprastas resp. iš Pauliaus Mėgo-

to išgirstas žodis — pr. kalboje „bawkštus“, „baikštus“ ir pan. bus buvę reiškiami įprastai šaknies **bī-/*bai-* „bijoti“ (žr. *biātwei*) vediniais (plg. pvz. lie. Ds šnektą, kurioje šiam reikalui yra tik *baikštūs*, *bailūs* ir pan.), b) visa tai ir ypač minėtų vedinių pradinis **b-* galėjo būti akstinas teksto fragmentui *tijt *dūrai* (*-t + *d-*) okazionaliai disimiliuotis į (*-t + b =*) *tijt būrai* (III 93₁₅₋₁₆). Kitokie pr. *būrai* kilmės aiškinimai (dėl jų žr. Toporov l.c. ir liter.) yra mažiau patikimi.

burwalkan „hoff (Hof) — kiemas, ūkis“ III 41₇ [29₃₄] acc. sg. (= *dwaru* „kiemas, ūkis“ VE 15₈ instr. sg.), „t.p.“ III 53₁₃ [37₁₃] acc. sg. (= *dwaras* „kiemas, ūkis“ VE 21₁₀ nom. sg.). Panašų žodį pažįsta Bretkūnas — *burvalkas* „priemiestis“ [: *dvarus*, *burvalkus* (acc. pl.), žr. LKŽ I² 1204], kuris gali būti skolinys iš pr. kalbos (Falkenhahn 203). Vadinasi, pr. **burwalka-* gal bus reiškęs ne vien „kiemą, ūkį“, bet ir „priemiestį“; plg. v.v.a. *vorwerc* „kiemas, ūkis; priemiestis“ (Lex 295). Pr. **burwalka-* yra skolinys iš lenk. (plg. s. lenk. *forwalk* „villa cum praedio maiori...“, *forwark* „t.p.“, *folwark* „t.p.“ ir pan. < vok. *Vorwerk* „ūkis...“) arba iš vok. *Vorwerk* „ūkis...“ (su *r...r* → pr. *r...l* ir kitokiais perdirbimais). Plačiau (ir liter.) žr. Toporov PJ I 268.

būton „sein — būti“ III 87₁ [55₁₀], *boūton* „t.p.“ III 35₁₀ [27₂₄], *bouton* „t.p.“ III 69₂₈ [45₃₆], *baūton* „t.p.“ III 105₅ [65₂₃] inf. (sup.); inf. *boūt* „t.p.“ III 41₁₆ [31₆], III 57₁₅ [39₁₉], III 73₆ [47₂₆], III 113₂₃ [71₁₁], III 115₅ [71₁₈], III 115₂₅ [71₃₄], *bout* „t.p.“ III 105₅ [65₂₄], III 131₁₂ [79₃₅]; partic. praet. act. (nom. sg. masc.) *boūuns* „gewest (gewesen) — buvęs“ III 67₆ [43₃₄], III 69₂₆₋₂₇ [45₃₅], (nom. pl. reikšme) III 101₂₃ [63₂₉], (nom. sg. masc.) *baūuns* III 69₄ [45₁₇]; 3 sg. (pl.) opt. *boūsei* „sey (sei) — tebūna“ III 89₁₇ [57₉], III 91₂₂ [57₃₅], III 93₁₂ [59₁₄], III 101₁₁ [63₂₀], *bo-usei* „t.p.“ III 91₂₄ [59₁], III 103₁₄ [65₇], III 103₂₀ [65₁₂], *bousai* „t.p.“ III 95₁₇ [61₄], *baūsei* „t.p.“ III 79₁₉ [51₂₃], III 81₁₉ [53₅], *boūse* „t.p.“ III 133₁₆ [81₂₀], *bouse* „t.p.“ III 105₁₀ [65₂₈], *baulai* „t.p.“ III 103₁₀ [65₅], *boūlai* „were (wäre) — būtų“ III 113₂₇ [71₁₃]. Pr. **bū-* kartu su lie. *bū-ti* bei la. *bū-t*, taip pat s.sl. *by-ti*, go. *bau-an* „(ap)gyventi“, s.ind. *bhāv-ati* „tampa, atsiranda, bū-

na“, (aor.) *á-bhūt* = gr. ἔ-φῶ „(jis) tapo“, lo. *fu-ī* < s. lo. *fū-ī* „esu buvęs“ ir t. t. yra iš ide. **bheu(H)-* „būti, atsirasti, tapti ir pan.“ (Pokorny I 146 tt.). Žr. dar *bousennis*, *buwinanti*, *prabutskas*, *bēi*, *buttan*, be to, *asmai*. Žr. Toporov PJ I 271 tt. ir liter.

butsargs „haushalter (Haushalter) — buto (= namo, namų) sargas, šeimininkas“ III 87₃ [55₁₂] nom. sg. masc. (= *uzweyʒdas* ChB Tit. 1, 7 = *ὀκνόμορον* = *dispensatorem*, acc. sg.). Iš *but-* < **buta-* „namas“ (žr. *buttan*) + **sargs* < **sargas* „sargas“ (žr. s. v. *ab-serg-īsan*), plg. lie. *nāmsargas* (*nūm-*) „namų saugotojas, sargas“ LKŽ VIII 536 (896). Plg. dar *butta tawas* ir pan.

buttan „hūs (Haus) — butas (= namas, namai)“ E 193 nom. sg. neutr. = *buttan* „hauß (Haus) — t. p.“ III 53₁₃ [37₁₃] (= *namai* VE 21₁₀ nom. pl.); acc. sg. *buttan* „haws (Haus) — t. p.“ I 7₃ [5₂₁], „hauß (Haus) — t. p.“ III 35₇ [27₁₇] (= *hukia* VE 12₁₇ gen. sg.), „hause (Hause, dat. sg.) — t. p.“ III 35₁₂ [27₂₁] (= *namus* VE 12₂₀ acc. pl.), „haus (Haus) — t. p.“ III 41₆₋₇ [29₃₄] (= *namais* VE 15₈ instr. pl.), „hause (Hause, dat. sg.) — t. p.“ III 87₆ [55₁₄] (= *namus* VE 37₆ acc. pl.), „t. p.“ III 97₂₁ [61₂₉], *butten* „haws (Haus) — t. p.“ II 7₃ [11₂₀]. Žr. dar s. v. *buttantāws* ir pan. Pr. **butan* (neutr.): lie. *būtas* „namas“ (Užnem., Žem., Vak. Liet. bei Ryt. Pr. — LKŽ I 1212) resp. (fem.) *butà* „t. p.“ (Žem. bei Vak. Liet. — op. cit. 1211 t.). Pr.-lie. **buta(n)* (nom.-acc. sg. neutr.) yra sufikso **-ta-* vedinys iš balt. **bu-* < ide. **bhu-* < **bh(e)u-* „būti ir pan.“, egzistavusio greta balt. **bū-* < ide. **bhū-* „t. p.“ < **bh(e)uH-* (žr. s. v. *būton*), plg. lie. *bū-ta* „gewesen“ (neutr.), s. ind. *bhūtá-* „t. p.“, *bhūtām* „buvimas“, s. isl. *búð* „butas“ ir kt. greta kimr. *bod* „butas“ (< **bhu-tā*), gr. *φυ-τόν* „augalas ir kt.“ ir kt. (Pokorny I 146 tt.). Žr. Trautmann AS 315, Būga II 613, Endzelins SV 155, Toporov PJ I 274 tt.

butta rikians „hausherrn (Hausherrn) — buto (namo, namų) viešpats (ponas)“ III 95₁₉ [61₆] = **butarikijans* (ar **butarikans*) acc. pl. (= *wieschpatims* VE 41₁₆ dat. pl.) iš **buta-* (žr. *butta tawas*) ir **rik-* (žr. *rikis*).

buttas tapali „haußtafel (Haustafel) – buto (= namų) lentelė“ III 85₁₆₋₁₇ [55₁₋₂] = **butastapali* nom. sg. (= *toblicza hukia* VE 36₁₈) iš **butas-* gen. sg. (žr. *butta tawas*) ir *tapali* nom. sg. (< vok. *tafel*) su *-i* < **-ī* < **-ē* (*ē*-kamienas), plg. *ē*-kamienius lie. *býbelės* nom. pl. (< vok. *bibel*), *leiterė* „vežimo gardė“ (< vok. *leiter*, žr. Alminauskis I 78).

butta tawas „haußuater (Hausvater) – buto (= namo, namų) tėvas“ III 47₂ [33₂₀] nom. sg. masc. (= *hukinikas* VE 18₅₋₆ nom. sg.), *buttantāws* „t. p.“ III 59₃ [39₂₇] (= *hukinikas* VE 23₂₀), *buttas taws* „t. p.“ III 73₉₋₁₀ [47₂₉₋₃₀] (= *hukinikas* VE 30₁₄), *buttas taws* „hausuater (Hausvater) – t. p.“ III 77₂₀ [51₅] (= *hukinikas* VE 33₅), „haußvater (Hausvater) – t. p.“ III 83₁ [53₉] (= *hukinikas* VE 35₆), *butte tawas* „haußuater (Hausvater) – t. p.“ III 39₁₁₋₁₂ [29₁₉₋₂₀] (= *hukinikas* VE 14₁₅), *butti tāws* „t. p.“ III 27₃ [23₃] (= *hukinikas* VE 9₂₋₃). Lytis *butta tawas* yra **butatāvas* iš **buta-* (žr. *buttan*) + **tāvas* (žr. *tāws*), t. y. su jungiamuoju balsiu **-a-*; tokį pat **butatāvas* atspindi matyt ir *butte tawas*. Bet *butti tāws* = **butitāws* turi jungiamąjį balsį **-i-* vietoj senesnio **-a-*, plg. lie. *raštigalis* greta senesnio *raštāgalis* (žr. Skardžius Festschrift Vasmer 504 tt.); dėl *butti tāws* (= **butitāws*) plg. dar *cixti lāiskas* (žr.). Lytis *buttastaws* bei *buttas taws* yra **butastāws* su **butas-* (gen. sg.), plg. *Wilkaskaymen* (su **vilkas-* gen. sg., žr. Endzelins SV 42). Pr. *buttantāws* turi nom. sg. lytį *buttan-* (= *buttan*, žr.), kuri čia klaidingai pavartota dėl vok. *haußuater* (su *hauß-* = *Haus* nom. sg.!) įtakos. Plg. Endzelins SV 155, Toporov PJ I 276 t. Žr. dar *bnttas waispattin*.

buwinanti „wonet (wohnet) – gyvenkite, būkite“ III 93₅ [59₈] imperat. 2 pl. (= *giwenket* VE 40₄), taisytinas į **buwinayti* (Endzelin ZslPh XVIII 107, Endzelins SV 155) = **buvinaiti*. Suponuoja inf. **buvin(ā)tvei* resp. 3 praes. **buvina* „gyvena“ (ar **buvinā*), sufikso *-in-* vedinį iš **buv-* = **bū-* „būti“ (žr. s. v. *bū-ton*); plg. lie. *būvinti* „raginti dar pabūti“ (Lš – LKŽ I² 1225) bei *būvintis* „pasilikti ilgesnį laiką, apsibūti“ (Užnemunė – l. c.), *buvin-ėti* „vienur kitur pabūti, pagyventi“ (l. c.),

Ch

chelmo (GrA), žr. *kelmis*.

Christus „Christus – Kristus“ II 11₁₀ [13₁₂], II 13₃ [13₂₀] nom. sg. = **Krikstus* [su įterptiniu -k- pagal **kriksta-* „krikštas“ (žr. s. v. *cixti lāiskas*) bei *cixtitwi*], *Christs* „t. p.“ III 59₁₂ [41₁] = **Krists* [be kamiengalinio -u-, plg. *soūns* (žr.) < **sūnus*], *Christus* „t. p.“ I 11₉ [7₁₃], I 13₃ [7₁₉], III 43₁₀ [31₂₁], III 61₉ [41₁₃], III 65₂ [43₁₂], III 75₁ [49₆], III 103₇ [65₁], III 103₂₂ [65₁₄], III 113₁₁ [71₂], III 121₁₅₋₁₆ [75₂₄] nom. sg.; acc. sg. (lo.) *Christum* „Christum – t. p.“ II 7₁₂ [11₂₆], III 41₂₁ [31₁₀], III 45₁₀ [33₆], III 63₇ [41₂₉], III 79₁₂ [51₁₇], III 81₁₂ [51₃₅], III 85₁₃ [53₃₃], III 109₁₇ [69₇], III 113₂₆ [71₁₂], III 119₅₋₆ [73₂₈], III 121₁₃ [75₂₂], III 127₇ [77₃₃], III 133₉ [81₁₆], *Chistum* (sk. *Christum*) „t. p.“ III 83₁₇ [53₂₀], *Christon* „t. p.“ III 45₁₇ [33₁₁], III 115₇ [71₂₀], III 119₂₃ [75₆], III 129₁₈ [79₂₄] (su -on, rodos, = pr. *-un, kitaip Trautmann AS 316, Endzelīns SV 155), *Christū* „t. p.“ I 7₁₂ [5₂₇] (sk. *Christum*; ar pr. **Kristun*?); gen. sg. (lo.) *Christi* „Christi – Kristaus“ III 71₁₈ [47₁₇], III 73₁₆ [47₃₅], III 95₁₃ [61₁], III 109₁₀ [69₃], III 111₁₀ [69₁₇], III 115₂₈ [71₃₆], III 117₁₇ [73₁₄], III 123₁₁ [77₁], III 129₁₅ [79₂₁], III 131₈ [79₃₂]; dat. sg. *Christu* „Christo“ III 117₄ [73₃], III 131₂₀ [81₆] (su -u gal iš *Jesu*), (lo.) *Christo* „Christo“ III 63₂₄ [43₉], III 73₁₈ [47₃₆], III 95₁₀ [59₃₃], III 103₂₄₋₂₅ [65₁₅], III 123₈ [75₃₄], III 131₆ [79₃₀].

christiānans, žr. *cixtianai*.

christiāniskan, žr. *cixtiāniskan*.

Dėl žodžių su c- = *k- žr. K.

D

dabber „noch – dar“ III 41₅ [29₃₃] adv. (= *dabar* „dar“ VE 15₆) = **daber* ar **dabar* (su nekirčiuotu *-ar > -er): lie. *dābar* „dar, noch“ resp. (*dābar* >) *dār* (> *dā*) „t. p.“ ir *dabař* „jetzt“ resp. (*dabař* >) *dař* „t. p.“ (LKŽ II² 198 tt.); jų akcentinio skirtumo kilmės, rodos, niekas nėra išaiškinęs. Pr. *dabber* = lie. *dā*.

bar „noch“ vedu iš adj. neutr. (nom.-acc. sg.) **dàbarā* (gal buvo ir **dàberā*, žr. toliau) = adv. **dàbarā* „(pa)tinkamai“ = „tiek (iki tiek, iki tol), kiek (pa)tinka“ = „tiek, kad būtų ganà (tiūkama)“ [= lie. adv. (*gēr*)-a = rus. adv. (*xopou*)-o ir pan.] > „dar, noch“, plg. pvz. lie. (Ds): *dá* [< *dár*] *nepriválgiau* „tinkamai [tiek, kad būtų ganà (tiūkama)] nepriválgiau“. Iš tos pačios formos adv. **dàbarā* vesti lie. *dabař* „jetzt“ (jo kirčiuotas skienuo – ne pirmasis!) negalima. Jis savo kilme suponuoja pirmykštį subst. (adjektyvinį abstraktą, vadinasi, sing. tantum) neutr. **dabara* „(pa)tinkamumas“ (nom.-acc. sg.), išvestą iš adj. neutr. **dabarā* „(pa)tinkamas“, plg. jo slaviškąjį giminaitį pvz. rus. subst. (neutr.) *до́бро* „gerumas, tinkamumas“ ← adj. (neutr.) *до́бро* „geras, (pa)tinkamas“ [plg. lie. subst. *gėras* (iš neutr.) ← adj. *gėras* (iš neutr.), lo. subst. (neutr.) *bonum* ← adj. (neutr.) *bonum* ir t. t.]. Iš to subst. (balt.) **dabarā* (neutr., nom.-acc. sg.) „(pa)tinkamumas“, tiksliau sakant, iš jo instr. sg. **dabarō* „(pa)tinkamumu“ (ar iš kitokios jo formos, turėjusios kirtį ne žodžio pradžioje) atsirado adv. **dabarō* „(pa)tinkamu laiku“ = „(pa)tinkamam laikui atėjus“ > **dabarū* „dabar“ > lie. *dabař*, plg. pvz. lie. (Ds): *gerai, kad dabař, o ne iš rýto atėjai* – *turėsma čėso paskalbėť* „...kad tinkamu laiku, o ne iš ryto atėjai – turėsime laiko pasikalbėti“. Adj. balt. **dabara-* „(pa)tinkamas“ bei **dabera-* „t. p.“ (gal net *-ar-* čia atsirado iš **-er-*, žr. Skardžius ŽD 303) santykiuoja su savo giminaičiu s. sl. *dobrō* „geras, tinkamas“ taip, kaip pvz. *kaūparas* „kauburys“ (subst. – iš adj.) su *kaūparas* „iškilimas, kupra“ (subst. – iš adj.). Adj. balt. **dabara-* bei adj. sl. **dabra-* (> s. sl. *dobrō* ir kt., žr. ESSJ V 47 t.) galėtų būti fleksijų vediniai iš *r*-kamienio subst. balt.-sl. **dab(e)r-* (ar net *r/n*-kamienio, plg. Toporov PJ I 282), reiškusio „tinkamas sudėjimas“ (matyt neutr.), greta kurio egzistavo ir sinonimas balt.-sl. **dabā* „tinkamas būdas“ > lie. *dabā* „būdas, prigimtis“ = la. *daba* „t. p.“, lenk. *doba* „momentas, tinkamas laikas“ (ir kt. < sl. **doba*, žr. ESSJ V 38 t.) ir pan. Tą pačią šaknį turi lie. *dab-inti* „puošti“ (< **daryti tinkamu*“), s. sl. *po-dob-iti* „tinkamu daryti“, go. *ga-dab-an* „tikti“, lo. *fab-er* „amatininkas, menininkas“ (< **kas tinkamai sudeda*“), gal arm. *darbin* „kalvis“ (< **dhabh-*

r-) ir pan. < ide. „*dhabh-* „tinkamai sudėti“ (Pokorny I 233 t., Fraenkel 79, Endzelīns SV 155, Toporov l. c.). Įprasta manyti, kad šitam ide. **dhabh-* „tinkamai sudėti“ čia ir baigiasi jo etimologija [žr. Pokorny (l. c.) ir kt.]. Nėra negalima, kad čia buvo ne ide. **dhabh-* „tinkamai sudėti“ (Pokorny l. c.), o ide. **dhHb(h)-* „t. p.“ – apofoninis variantas archetipui ide. **dheHb(h)-* > **dhēb(h)-*, kuris, atmetus formantą (determinatyvą) **b(h)-*, suponuoja ide. **dheH-* (: **dhH-*) > **dheH-* > **dhē-* „dėti, sudėti“ (žr. s. v. *senditans*). Iš pastarojo gana seniai atsirado semantinių homonimų (kai kurie gal tik atskiruose ide. tarmių arealuose): ide. **dheH-* (: **dhH-*) > **dhē-* „statyti, daryti“ (< *, „sudėti“), ide. **dhē-* < **dheH-* (: **dhH-*) „tvoti“ [< *, „ką smarkiai daryti“ < *, „smarkiai dėti“, plg. pvz. lie. *dėti* „legen, setzen“ reikšmę „tvoti, mušti“ (LKŽ II² 443 t.), kurią labai sena reikia laikyti, žr. s. v. *debica*]. Iš ide. **dhH-* (: **dheH-* > **dhē-*) „dėti“ (> *, „palengva dėti“ > *, „tinkamai, gražiai sudėti“) + **bh-* turime ide. **dhHbh-* „tinkamai sudėti“ (→ pr. *dabber* ir kt., žr. anksčiau). Iš ide. **dhē-* < **dheH-* / **dhH-* „dėti“ (> *, „smarkiai dėti“ > *, „smarkiai daryti“ > *, „tvoti“) + **b(h)-* atsirado ide. **dhēb(h)-* < **dheHb(h)-* / **dhHb(h)-* „tvoti“ (žr. s. v. *debica*). Eventualus patikslinimas: tas ide. **dhHb(h)-* [: **dheHb(h)-* > **dhēb(h)-*] turbūt galėjo duoti ir balt.-sl. **deb-*, iš kurio dėl apofonijos ar kitokių priežasčių lengvai galėjo atsirasti tas pats (t. y. minėtas) balt.-sl. **dab-* (→ pr. *dabb-er* ir kt., žr. anksčiau).

dadan „milch (Milch) – pienas“ E 687 (žr. dar s. v. *ructandadan*) nom. sg. neutr. dėl jo giminystės su s. ind. *dādhi* (nom.-acc. sg. neutr.) resp. *dadh(ā)n-* „rūgštus pienas, išrūgos“ ir alb. *djathë* „sūris“ bei gr.-alb. *dithë* [< **de-dh-*, žr. Jokl, Sitzungsberichte der österr. Akad. Wiss. 168 (1911) 1. Abh., 15 t.] įprasta laikyti turinčiu reduplikacinę šaknį iš ide. **dhē-* „žindyti, žįsti“ (pvz. Pokorny I 241, plg. Toporov PJ I 284 tt. ir liter.) < **dheH-* / **dhH-* „t. p.“. Šitaip galvojant, pr. *dadan* „pienas“ (o-kamienis neutr.) < *, „žindamas (žindimu geriamas) dalykas“ būtų fleksijos (*-ā → *-an) vedinys iš verb. vak. balt. **dad-* ar **ded-* „žįsti, žindyti“ < ide. (dial.) **dhedhH-* „t. p.“ (redupl. šaknis) < (neredupl. šaknis) **dheH-* „t. p.“ > **dhē-* „t. p.“. Tačiau pr. *da-*

dan < *, „žindamas dalykas“ galėtų būti sufikso *-*da-* (dėl jo žr. Skardžius ŽD 99 tt.) vedinys (neutr.) iš verb. vak. balt. **da-* resp. **de-* „žįsti“, atsiradusio iš ide. **dhH-* „t. p.“ (: ide. **dheH-* „žįsti, žindyti“ > ide. **dhē-* „t. p.“), dėl kurio *-*H-* virtimo į (vak.) balt. *-*e-* resp. -*a-* plg. s. v. v. *dabber*, *debica*. Plg. lie. *pienas* = la. *piēns* < ryt. balt. **pēinā* (neutr., kaip ir vak. balt. „pienas“) — irgi sufikso (*-*na-*) vedinį iš verb. (balt. **pēi-* / **pī-*, dėl jo žr. Pokorny I 793 t.). Ar pr. *dadan* laikysime fleksijos, ar sufikso vediniu, vistiek patikimiau galvoti, kad jis yra ne praindoeuropietiškas, o vak. balt. veldinys — toks žodis, kuris, nors giminiuojasi su s. ind. *dādhi* ir kt. (žr. anksčiau), bet nuo jų darybiškai atsiskiria. Pr. *dadan* laikyti ryt. germ. skoliniu (Szemerényi KZ LXXV 181) nėra reikalo (plg. Toporov 1. c.).

dagagaydis „somerweyse (Sommerweizen) — vasarkvietis“ E 260 nom. sg. = **dagagaidis* (įo-kamienis) = **daga-* (žr. *dagoaugis* ir *dagis*) + **gaidis* (žr. *gaydis*).

dagis „somer (Sommer) — vasara“ E 13 nom. sg. = **dagⁱs* < **dagas* (tai aiškiai rodo *daga-*, žr. *dagagaydis*) — fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš pr. **deg-tvei* „degti“ = lie. *dėg-ti*, la. *deg-t*, sl. **deg-* [> **geg-q* > s. sl. *žeg-q* „deg(in)u“ ir kt.]: s. ind. *dāh-ati* „dega“, alb. *djek* „deginu“ (< **degō*) ir kt. < ide. **dheg^hh-* „degti“ (Pokorny I 240 t.). Pr. **dagas* „vasara“ = lie. (*dėg-ti* →) dial. *dāgas* „degi(ni)mas, (vasaros) kaitra“ (LKŽ II² 208), plg. germ. [**deg-* „(degti >) šviesti“ →] **daga-* „diena“ (> go. *dags* „t. p.“ ir kt.), s. ind. [*dā(g)h-* „degti“ →] *dāhah* „degimas, karštis“, *ni-dāghāh* „karštis, vasara“ ir pan.

Lie. dial. *dāgas* „degi(ni)mas, (vasaros) kaitra“ ir ypač „derlius, branda, pjūtis“ (taip pat lie. dial. *dagā* „t. p.“, plg. dar *dagoti* „imti, valyti derlių“ bei *daghoti* „t. p.“, žr. LKŽ II² 208–212) — tokių (ar pan., bet ne kitokių!) reikšmių žodis lie. dial. *dāgas* (resp. *dagā*), sutinkamas buvusių vak. baltų (= prūsų-jotvingių-kuršių, žr. Mažiulis — Iš lietuvių etnogenezės. V., 1981, p. 6) teritorijose ar jų kaimynystėje, yra matyt vak. baltų substrato (arba ir adstrato) reliktas (plg. Mažiulis ABSI IX 67 t.), t. y. skolinys iš vak. balt. **dagas* „vasara, jos karštis“ (resp. **dagā* „t. p.“), turėjusio ir tolimesnių reikšmių: „vasaros karštymečio

darbai“ → „vasaros darbymetis“ → „javapjūtė“ → „derlius“. Tas pats vak. balt. **dagas* turbūt slypi ir žodyje lie. dial. *atúodogiai* „Sommerrogen“ (bei jo perdirbiniuose lie. dial. *atúodaugiai* „t. p.“, *atúodugiai* „t. p.“, LKŽ I 443), kuris sutinkamas irgi maždaug tose pačiose teritorijose kaip minėtų reikšmių lie. *dāgas* resp. *dagà* (taip pat minėtieji lie. dial. *dagóti*, *dagúoti* ir pan.); šis nelabai aiškišs darybos lie. dial. *atúodogiai* galėtų būti iš **tą* pačią vasarą (tais pačiais metais po sėjimo) subręstantys rugiai“ (plg. lie. dial. adv. *atúodiena* „toj pačioj dienoj“ LKŽ I² 443) – prefikso *atúo-* vedinys iš vak. balt. **daga-* „vasara, jos karštis“. Kaip ten bebūtų, tačiau manyti, kad pr. **dagas* „vasara“ dėl lie. dial. *atúodogiai* esąs bendrabaltiškas vasaros pavadinimas (Eckert LKK VIII 148), negalima (plg. ir Toporov PJ I 286 t.). Iš lie. *vāsara* – *pavasaris* bei la. *vasara* – *pavasaris* spėti, kad greta pr. **dagas* „vasara“ (> *dagis* E) buvęs ir pr. **padagīs* „pavasaris“ (Toporov l.c.), taip pat nėra pamato.

Jau pats ryt. balt. (= lie.-la.) **pavasaris* „pavasaris“ = „metas prieš ateinant vasarai“ (Urbutis Baltistica III 234; plg. slavų tipologines paraleles, žr. Eckert LKK VIII 151 tt.) kartu su savo pamatiniu žodžiu ryt. balt. **vasarā* „vasara“ aiškiausiai rodo, kad visai neseniai čia egzistavo vienas žodis – ryt. balt. **vasarā* „pavasaris – vasara“ (plg. ir Toporov PJ I 286 t.). Jis visais atžvilgiais (ir semantiniu!) yra, be abejo, archaiškas (ne inovaciškas!) – bendrabaltiškas žodis, kilęs iš balt. **vaserā* „pavasaris – vasara“ (dėl **-er-* plg. lie. dial. *pavāseris* „pavasaris“ ir kt., žr. Būga III 853, Skardžius ŽD 303, Eckert LKK VIII 145 t.) < balt. **veserā* „t. p.“. Kai iš vak. balt. **dagas* „degi(ni)mas, (vasaros) kaitra“ (= lie. dial. *dāgas* „t.p.“) atsirado vak. balt. **dagas* „vasara“, tuomet vak. balt. (**veserā* >) **vasarā* „pavasaris – vasara“ išvirto į vak. balt. **vasarā* „pavasaris“ (jeigu pvz. E autorius jį būtų užfiksavęs, turėtume pr. **wassaro* „pavasaris“ E); plg. sl. **vesnā* „pavasaris – vasara“ (žr. toliau), kuris, atsiradus naujam vasaros pavadinimui (davusiam pvz. rus. *verno* „vasara“ ir pan.), virto į sl. **vesnā* „pavasaris“. Balt. **veserā* „pavasaris – vasara“ ir sl. **vesnā* „t. p.“ suponuoja heteroklitą balt.-sl. **veser* (nom.-acc.

sg. neutr.) / *vesn- „t. p.“ — nomen abstractum, prie kurio buvo prilipdytas ano meto balt.-sl. abstraktų darybai būdingas formantas (sufiksas) *-ā; tai įvyko greičiausiai dėl to ir tada, kai pirmykštis balt.-sl. *žeim / žeim- „žiema“ [< ide. *gheim / *gh(e)im-, dėl jo žr. s. v. v. gaylis, gēide, semo] buvo išplėstas to paties formanto *-ā, t. y.: balt.-sl. *žeim / žeim- „žiema“ + *-ā > žeimā „t. p.“. Balt.-sl. *veser/*vesn- „pavasaris — vasara“ yra matyt perdirtas iš senesnio balt.-sl. *vesir/*vesn- „t. p.“ < ide. *uesr/*uesn- „pavasaris — vasara“ (įprasta jam atstatyti kitokią reikšmę — „pavasaris“, žr. pvz. Pokorny I 1174) > gr. ἔαρ „pavasaris“, arm. garun „t. p.“ (< *uesr-) ir kt. (žr. Pokorny I c.), kurių reikšmė „pavasaris“ atsirado (iš „pavasaris — vasara“) panašiai kaip ir minėtiems vak. balt. *vasarā „pavasaris“, sl. *vesnā „t. p.“.

Reikia pabrėžti, kad ne tik ide. prokalbėje, bet dar ir balt.-sl. prokalbėje metų laikams pavadinti bus buvę ne keturi žodžiai (atskiri!) — „žiema“, „pavasaris“, „vasara“ (jo aiškiai nebuvo), „ruduo“ (jis reiškė ne „rudenį“, o „javapjūtę“, žr. s. v. assanis), o tik du: a) „žiema“, tiksliau, — „metų laikas, prasidedantis atšalimu bei snigimu“ (žr. s. v. semo) ir b) „pavasaris — vasara“, tiksliau, — „metų laikas, prasidedantis atšilimu (pavasariu)“. Ide. *uesr/*uesn- „metų laikas, prasidedantis atšilimu (pavasariu) — saulės šildančiu (t. y. nebe žiemišku) švietimu“ iš kilmės laikytinas nomen abstractum „šildantis švietimas“ (iš čia pvz. s. ind. vāsar-āḥ „morgendlich leuchtend; diena“) — formanto *-r/n- vediniu iš verb. ide. *(a)u(e)s- „šildančiai šviesti“, kurio veldiniai yra het. auš-zi „jis žiūri“ (< *,šviesti“), lie. (*aus- >) aūš-ti „hell werden (vom anbrechenden Tag)“, s. ind. ucchāti „aūšta, šviūta“, lie. (*aus- >) auš-rā „Morgenröte“, lo. aur-ōra „t. p.“ ir t.t. (plg. Pokorny I 1174, 86 t.). Ir antrasis ide. metų laikų pavadinimas — ide. *gheim / gh(e)im- „metų laikas, prasidedantis atšalimu bei snigimu“ atsirado iš *,švietimas“, tačiau ne iš *,šildantis švietimas“, o iš *,šaldantis švietimas“ < *,spindintis švietimas“ (žr. s. v. v. gēide, semo).

dagoaugis „somirlatte (Sproß, wie er in einem Sommer wächst) — vasarūgis (vasaros ūgis)“ E 638 nom. sg. (dėl vok. somirlatte

E 638 plg. v. v. a. *sumerlatte* „t. p.“ Lex 217) = **dagaugis* (jo-kamienis) ar **dagaugas* (o-kamienis) < **daga-* (žr. *daga-gaydis* ir *dagis*) + **-aug-* (žr. *auginnons*). O gal **dagoaug-* = **dag-ug-*, t. y. **dagāug-* (PKP II 324) < **daga-aug-*? Plg. lie. dial. *vasaraugis* „t. p.“ = la. *vasaraūdzis* „t. p.“ (ME IV 484), *wásarugi* „vāsarūgi“ (acc. sg. DP 604₁₉); dar plg. lie. *mētūgis*, *mētūgē* (LKŽ VIII 124).

dāiai „Gabe — dovana“ III 111₁₈ [69₂₂] nom. sg. fem. = **dājai*; acc. sg. *dāian* „t. p.“ III 117₂₀ [73₁₆]; acc. pl. *dāians* „t. p.“ III 45₁₃ [38₈], III 83₁₅ [53₁₉]. Minėtas *dāiai* yra frazėje: *etnūstis bhe dāiai ... madlit* „um Gnade und Gabe ... bitten“ = „malonės ir dovanos ... prašyti“. Šią *dāiai* Trautmann AS 317 (ir Schmalstieg OP 60) laiko dat. sg. fem. (vietoje gen. sg.) lytimi, o Endzelīns SV 156 (plg. Toporov PJ I 289) taiso į **dāias* (gen. sg.) arba **dāian* (acc. sg.). Bet *dāiai* yra greičiausiai taisyklinga nom. sg. fem. lytis **dājai* (greta senesnės **dājā*); tik ji pavartota klaidingai: nom. sg. (vietoje luktino gen. sg.) čia atsirado dėl originalo formos *Gabe*, suprastos kaip nom. sg. (fem.), įtakos. Pr. **dājā* „dovana“ < „davimas“ yra sufikso **-jā* vedinys iš pr. **dā-* „duoti“ (žr. *dāt*), plg. lie. (*klōti* →) *klojā* „klojimo vyksmas“ (LKŽ VI 142 t.), (*sě-ti* →) *sējā* „sėjimas“ ir pan.; plg. dar s. ind. *dāyah* „dovana“, be to, s. sl. (verb.) *daj-ati* „duoti“ ir kt., žr. Toporov PJ I 290.

dais, žr. *dāt*.

dāiti, žr. *dāt*.

daits, žr. *dāt*.

daitz, žr. *dāt*.

dalptan, „durchslag (Meißel) — káltas“ E 536 nom. sg. neutr. = **dalptan* yra sufikso **-ta-* vedinys iš verb. pr. **delb-* „mušti, kalti“ = lie. *delb-ti* „mušti, smogti; akis (ir pan.) žemyn leisti“ (LKŽ II² 391) = sl. **delb-ti* „mušti, kalti“ (ESSJ IV 205): lie. *dilb-ti* „smeigti“ (LKŽ II² 546 s. v. 2 *dilbti*) = sl. **dēlb-ti* „mušti, kalti“ (ESSJ V 206), ags. *delf-an* „kasti“ ir pan.; be to, — lie. *dālb-a* „Brechstange“ = la. *dalb-a* „Stange zum Stoßen“ ir t. t. (Fraenkel 81, Toporov PJ I 291 tt.). Turime verb. ide. dial. **dhelbh-*, kuris, įprastai laikomas balt.-sl.-germ. izoleksa (Trautmann

BSW 54, Fraenkel l. c., Pokorný I 246, Stang LS 17, bet žr. Toporov PJ I 293), reiškė matyt ne „kasti, išduobti“ (Trautmann l. c., Pokorný l. c.), o „dobti, mušti, kalti“, t. y. jis balt. ir sl. kalbose išlaikė turbūt archaiškesnę reikšmę nei germ. kalbose. Pr. *dalptan* sutampa su sl. **dolbto* (> ček. *dláto* „kaltas“ ir kt.) resp. **delbto* (> bulg. *ѡемѡ* „t. p.“ ir kt.). Plg. tokį pat vedinį (tik iš kito žodžio – sinonimo) ryt. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **káltā* „kaltas“ (> lie. *káltas* = la. *kalts*) – iš ryt. balt. **kal-* „kalti, mušti“ (> lie. *kál-ti* = la. *kal-t*), žr. Skardžius ŽD 320, Jēgers BL 81 tt. Dėl pr. *dalbtan* žr. dar Toporov PJ I 291–294.

dambo „grunt“ E 29 nom. sg. fem. Žodį vok. *grunt* (E 29) Nesselmannas (Thes 26) verčia „niedrig gelegenes Terrain zwischen Hügeln“. Plg. v. v. a. *grunt*, kuris, be kita ko, reiškia „Vertiefung, schmales tief eingeschnittenes Tal, Schlucht“ (Lex 77). Taigi *dambo* „grunt“, kuris ir taisytinas matyt į **daubo* (žr. toliau), galėjo reikšti „daubą, įdubą“. Pr. *dambo* į **daubo* taisyti yra mėginęs ne vienas, pvz.: Brückner KZ XIV 332, Benveniste StB II 81, Endzelīns SV 156. Tačiau tokiam taisymui, rodos, tik Endzelynas (l. c.) pateikė išsamesnę grafinę argumentaciją – konjektūrinę grandinę: *dambo* ← **dābo* (su nazalio abreviatūriniu brūkšniu) ← *danbo* ← **daubo*. Tiesa, šios grandinės narys **dābo* nėra būtinas, nes galima paprasčiau spėti: originale buvo parašytas žodis **daubo*, kuriame nurašinėtojas įžiūrėjo **danbo* ir, jį skaitydamas, iš savo tarimo (t. y. **-nb-* asimiliuodamas į **-mb-*!) užrašė *dambo*. Reikalą taisyti *dambo* į **daubo* (Brückner l. c., Benveniste l. c., Endzelīns l. c., Toporov PJ I 294 t.) matyt remia ir tai, kad po *dambo* (E 29) tuoj pat eina *padaubis* „Tal – slėnis“ (E 30). Pr. **daubo* (→ *dambo*) „dauba“: *padaubis* „slėnis“ plg. a) dėl darybos su lie. *daubā* „dauba, slėnis“: *padaubys* (*pādaubis*) „vieta palei daubą“ (LKŽ IX 38), b) dėl reikšmės – su la. *leja* „slėnis“: *paleja* „t. p.“ (Endzelīns l. c.), lie. *slėnys* : *paslėnys* „vieta prie slėnio; slėnis“ (LKŽ IX 506); mažiau patikima, kad pr. *padaubis* būtų buvęs vedinys (su šaknies apofonija) iš pr. verb. **pa-dub-* „padubti“ (= lie. *pa-dub-ti* „pasidaryti truputį dubiam“) greta pr. **daubo* = *dau-bā* (= lie. *daubā*) – vedinio (su šaknies apofonija!) iš pr. verb.

**dub-* „dubti“ (= lie. *dūb-ti*, la. *dub-t*). Šitaip spėjant, pr. *padau-bis* būtų „padubimas“ > „slėnis“, t. y. mažesnis (ne tiek staugus) įdubimas negu pr. **daubā* „dauba“. Kiti tos pat šaknies žodžiai: pr. ež. *Daub-en* (Gerullis ON 26) = lie. up. *Daūb-(as)*, pr. *Dob-en* (Wasserstellen, Gerullis ON 29) = **Dūb-* (Mažiulis BS 44) = lie. up. *Dūb-(ė)*, lie. *duob-ė*, la. *dūob-e*, s. sl. *děno* „dugnas“ (< **dōb-no* < **dub-na* = lie. **dub-na* > *dūgnas*), go. *diup-s* „gilus“ ir t. t. (Fraenkel 108, Pokorny I 267 t.). Jeigu pr. *dambo* laikytume tiksliai užrašytu žodžiu (bet tuo reikia labai abejoti, žr. anksčiau), tai jis gal būtų sietinas su la. *dam-b-ra(va)* „pelkė“, *dam-b-rains* „drėgnas“ (Endzelīns l. c.); dėl kitokių (dar mažiau patikimų) aiškinimų (Trautmann AS 317; ir kt.) žr. liter., pateiktą Endzelyno (l. c.). Žr. dar Toporov l. c.

dangus „gomurys“, žr. toliau.

dangus „hemel (Himmel) – dangus“ E 3 nom. sg.; *dangus* „gume (Gaumen) – gomurys“ E 95 nom. sg.; acc. sg. *dangon* „him(m)el (Himmel) – dangus“ I 7₁₁ [5₂₇], I 9₁ [5₃₂], I 9₁₄ [7₄], I 9₁₇ [7₆], III 39₁₉ [29₂₇], „t. p.“ III 43₄ [31₁₆], III 47₆ [33₂₄], III 49₈ [35₆], III 51₅₋₆ [35₂₃], III 55₃ [37₂₂], III 57₁₂ [39₁₆], III 57₁₆ [39₂₀], III 65₁₄ [43₂₁], III 95₂₃ [61₉], III 107₂ [67₁₂], III 127₄ [77₃₀], III 127₁₃ [79₃], *dængon* II 7₁₀₋₁₁ [11₂₆] bei *dengon* II 9₁ [11₃₁], II 9₁₄ [13₂], *dangan* III 57₆ [39₁₂], *dengan* II 9₁₇ [13₄], III 133₈ [81₁₅]; *an dangonsvæn* „in coelis“ APh VII 104 t. (= **dangunsun* < pr. **dangusu*, žr. Mažiulis BS 224 t.). Matyt visais minėtais atvejais galūnė -on yra *-un. II kat-mo lytys *dængon*, *dengon*, *dengan* turi *-en- vietoj *-an- turbūt iš verb. pr. **deng-*, plg. lie. *dengùs* (Klp, Pr. Liet. – LKŽ II² 408); III kat-mo *dengan* (hapax legomenon) galėtų būti klaida – vietoj *dangan*, dėl prieš jį esančio *en* perdirbto į *dengan*. Iš „dangus“ = „skliautų pavidalo žemę supanti erdvė“ = „tam tikras lenkimas“ atsirado pr. *dangus* „gomurys“ = lie. *dangùs* „gomurys; krosnies vidaus viršus“ (Pr. Liet., Užnem., Žem., Brsl, Dkšt, žr. LKŽ II² 262), plg. Ryt-pr. vok. *Himmel* „gomurys“ (Frischbier I 289), rus. *небо* „gomurys“ (greta rus. dial. *небо* „dangus“). Pr. *dangus* „Himmel“ = lie. *dangùs* „t. p.“ yra aiškiai iš *, „lenkimas“ (kitaip – Toporov PJ I 298) – fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb.

balt.-sl. **deng-* „lenkti“ (dėl jo reikšmės žr. Būga II 304, plg. Trautmann BSW 44 t.) → pr. *dongo* „lankas“ (žr.), kurš. **dangā* „t. p.“ (> la. dial. *dañga* „kampas“), sl. **dęga* „lenkimas, lankas“ (ESSJ V 98 t.) ir pan. (žr. dar s. v. *dongo*). Lie. *deñg-ti* „(be)decken, einhüllen“ (iš jo yra lie. *dangà* „Decke, Hülle“ ir pan.), turintis inovacinę (iš balt.-sl. kalbų tik lie. kalbai būdingą) reikšmę, atsirado irgi iš **„tam tikru būdu ką nors (ap)lenkti“* < balt.-sl. **deng-* „(ap)lenkti“ (Būga l.c.), iš kurio matyt yra dar pr. *po-ding-ai* „gefalle – patinka“ [< **„kam kas linksta (kas prie ko linksta)“*, žr. *podingai*], la. dial. *sa-dingt* „peršalti, sustirti“ (< **susiriesti, susilenkti*“, žr. Trautmann l. c., ME III 610 t.), lie. dial. (su metatoniniu akūtu) *dėng-ti* „smarkiai bėgti ir pan.“ = la. *diēg-t* „t. p.“ [< **„ką nors (ap)lenkti (bėgant ir pan.)“*] ir kt. (plg. Fraenkel 88 t. ir liter.), sl. **dęga* [> rus. dial. *дѣга* „diržas“ (< **„tai, kuo apsijuosiamą, t. y. apsilenkiamą“*) ir kt., žr. ESSJ V 24] ir pan.

Pr.-lie. **dangus* „Himmel“ < **„lenkimas“* yra greičiausiai substantyvu virtęs adj. (masc.) **dangus* „lenktas“ (dėl tokio adj. plg. s. v. *arrien*), savo gimine priderintas prie subst. balt.-sl. (masc.) **deivas* „dangus“ = „giedras dangus“ (< „šviečiantis“, žr. s. v. *deiwas*). Lie. *debesis* < **nebes-* „debesis“, la. *debess* < **nebes-* „dangus“ bei sl. (*nebo* nom.-acc. sg. neutr.): *nebes-* „t. p.“ suponuoja balt.-sl. (**nebas* nom.-acc. sg. neutr.): **nebes-* „debesis“ resp. („didelis debesis“ ir – plurališkai – „daug debesų“ =) „apsiniaukęs dangus“. Beirstančios balt.-sl. „prokalbės“ laikais (maždaug nuo V a. pr. m. e., žr. Mažiulis, Liet. etnogen., 8) – tuomet, kai balt.-sl. **deivas* „neapsiniaukęs (giedras) dangus“ (bei „dangus“) virto į balt.-sl. **deivas* „dievas“ (žr. s. v. *deiwas*), pasidarė štai kas:

a) vienur balt.-sl. **nebes-* „debesis; apsiniaukęs dangus“ virto į balt.-sl. dial. **nebes-* („apsiniaukęs dangus“ >) „dangus“ → sl. **nebes-* „t. p.“ (> rus. *небес-* „t. p.“ ir kt.) resp. ryt. balt. dial. **nebes-* „t. p.“ (> la. *debess* „t. p.“), o dėl to atsirado sl. **abvalka-* „debesis“ (> s. sl. *oblakъ* „t. p.“ ir kt.) resp. ryt. balt. dial. **mākōn-* „t. p.“ (> la. *mākuōnis* „t. p.“) ir pan.

b) kitur dangui pavadinti atsirado naujas žodis — ryt. balt. dial. **dangu-* „dangus“ (> lie. *dangùs* „t. p.“) bei vak. balt. **dangu-* „t. p.“ (> pr. *dangus* „t. p.“, matyt buvo ir kurš. **dangus* „t. p.“), o dėl to balt.-sl. **nebes-* „debesis; apsiniaukęs dangus“ čia išlaikė (resp. ilgai išlaikė) senovinę savo reikšmę, plg. lie. *debes-is* „debesis; apsiniaukęs dangus“ greta naujadaro (resp. sinonimo) lie. dial. *dangulỹs* „debesis“ ir pan. (dėl lie. *debesis* sinonimų žr. Lyberis SŽ 79); greičiausiai egzistavo ir pr. (bei kurš.) **nebes-* „debesis; apsiniaukęs dangus“ greta inovačinio (sinoniminio) pr. dial. **up-jan* „debesis“ (žr. *wupyan*). Minėtas verb. balt.-sl. **deng-* (: **ding-*) „lenkti“ suponuoja ide. dial. **dhengh-* „tam tikru būdu (gal spaudžiant) lenkti“ (plg. Pokorny I 250) > s. isl. *dyngia* „mėslo krūva ir kt.“ (< **krūva*, kaip tam tikras išlenkimas“), s. air. *dingid* „unterdrückt“ (< **tam tikru būdu prilenktas*) ir kt. (Pokorny I. c.).

dantimax „czanfleysch (Zahnfleisch) — dañtenos“ E 93 nom. sg. = **dantimaks* < **dantimakas* — sudurt. žodis iš **danti-* „dantis“ (žr. *dantis*) ir **makas* (matyt „makštis“) = lie. *mākas* „kapšelis, (sėklos) makštis“ (LKŽ VII 773), la. *maks* „kapšelis, maišelis“, lie. *mak-štis*, la. *mak-sts* „makštis“; taip pat sl. **moš-yna* (> ček. *mošna* „kapšelis, piniginė“ ir kt.) < **moks-*. Bandoma toliau sieti su s. v. a. *mag-o* „skilvys; skrandis“, ags. *mag-a* „t. p.“, — Vasmer II 667 t., Pokorny I 698 (bet žr. Trautmann BSW 166, Fraenkel 399); čia priskiriama dar kimbr. *meg-in* „dumplės“ (< **mak-inā*), — Pokorny I. c. Plg. Toporov PJ I 299.

dantis „czan (Zahn) — dantis“ E 93 nom. sg.: lie. *dantis*, s. v. a. *zand* (< germ. **tanþ-* < ide. **dont-*), s. ind. *dan* (nom. sg., *dāntam* acc. sg.), s. air. *dēt*, lo. *dens* (nom. sg., *dentis* acc. sg.) ir kt.; galbūt čia pridera ir sl. **dēsna* „dantenos“, vedamas iš sl. **det-snā*. Visais atvejais yra ide. **(e/o)dont-* (resp. **-en-*: **-ŋ-*) — nomen iš verb. ide. **ed-* „valgyti“ (žr. s. v. *ist*). Fraenkel 82, Pokorny I 289, Toporov PJ I 299 t.

darg- asmenvardžiuose *Darg-e*, *Darg-ute*, *Darg-use*, *Darg-el*, *Darg-il* ir pan. (Trautmann PN 135) resp. lie. (asmenv.) *Dārgis*, *Dargutis*, *Dargēlis* ir pan. slypi turbūt adj. pr.-lie. **darga-* < balt.-sl. **darga-* > la. *dārgs* „brangus“, sl. **dorgō* „t.p.“

(>rus. *до́рог* „t.p.“ ir kt.), žr. Bezzenberger AM XIII 414, Lewy PN 46, Trautmann BSW 45, Endzelīns SV 156, Toporov PJ I 301. Tačiau to adj. balt.-sl. **darga-* reikšmė bus buvusi ne „brangus“ (taip įprasta manyti), o „išlaikantis, tvirtas, stiprus ir pan.“ [jis yra sufikso -g- vedinys iš verb. balt.-sl. **der-* „išlaikyti, tvirtai laikyti“ < ide. **dher(H)-* „t.p.“ — Pokorny I 254], kuris į „brangus“ išvirto ne pr. ir lie., o tik sl. ir la. kalbose (plg. pr. *tēmpran* „brangus“ kilmė, žr. *tēmpran*).

dāsai, žr. *dāt*.

dāse, žr. *dāt*.

dassumptin „Zehnte — dešimtinė“ (Bezzenberger Festschrift Kuhn 259) yra (jeigu *-in* = pr. **-in-*) pr. **des'umtin-* < **des'imtin-* (plg. greta lie. *dešimtas* pasakomą ir lie. *deš'uīntas* Ds): lie. *dešimtin-ė*. Žr. *dessimts*.

dāst, žr. *dāt*.

dāt „geben — duoti“ III 89₁₂ [57₆], III 91₇ [57₂₂], (*ni*) *dāt* (*kumpint*) „(nicht) lassen (verrucken) — (ne)duoti, (ne)leisti (kenkti)“ III 109₁₄ [69₆], *dat* (*bout*) „(sein) lassen — duoti, leisti (būti)“ III 131₁₂ [79₃₅], *dātwei* „geben — duoti“ III 33₁₅ [27₆], *datwei* „t.p.“ III 55₈ [37₂₇] inf.; inf. (sup.) (*sien skellānts*) *dātunsi* „(sich schuldig) geben — (kaītas) duotis“ III 65₁₈ [43₂₃₋₂₄] (= *dūtisi kalti* VE 27₆), *daton* (*perēit*) „(kommen) lassen — duoti, leisti (ateiti)“ III 51₁₆ [35₃₁]; partic. praet. act. *dāuns* „gegeben — davęs“ III 41₅ [29₃₂], „lassen — davęs, leidęs“ III 69₂ [45₁₆], „gegeben — davęs“ III 69₁₄ [45₂₅], „t.p.“ III 69₁₇ [45₂₇], „t.p.“ III 103₈ [65₂], III 121₁₇ [75₂₄], „lassen — davęs, leidęs“ III 131₉ [79₃₂], *dauns* „geben — davęs“ III 45₂₄ [33₁₆]; partic. praet. pass. *dāts* „gegeben — duotas“ III 75₅ [49₈], „t.p.“ III 75₂₀ [49₁₉], *dats* „t.p.“ I 13₉ [7₂₂], *daeczt* „t.p.“ II 13₉ [13₂₃] = **dāts*, nom. sg. neutr. *dāton* „t.p. — duota“ III 75₁₇ [49₁₆]; 2 sg. praes. *dāse* „gibst — duodi“ III 83₈ [53₁₄]; 3 sg. praes. *dāst* „gibt — duoda“ III 53₄ [37₆], „t.p.“ III 61₁ [41₇], „t.p.“ III 61₄ [41₉], „t.p.“ III 79₂₅ [51₂₇] „gibet (gibt) — t.p.“ III 85₃ [53₂₆], „t.p.“ III 85₄ [53₂₆], „gibt — t.p.“ III 113₁₃ [71₃], *dast* „t.p.“ III 49₂₁ [35₁₈], „t. p.“ III 97₅ [61₁₅], „lasse — duoda, leidžia“ III 53₇ [37₈], „lesst (läßt) — t.p.“ III 87₂₄ [55₂₇]; 3 sg. praet. *dai* „gabs

(gab) – davė“ III 75₃ [49₇], „gab – t.p.“ III 75₈ [49₁₁], „ließ – davė, leido“ III 101₁₂ [63₂₀], *daits* „gabs (gab) – davė“ I 13₆ [7₂₀], „gab – t.p.“ II 13₁₄ [13₂₆], *daitz* „t.p.“ I 13₁₄ [7₂₅], *dayts* „gabs (gab) – t.p.“ II 13₆ [13₂₁]; imperat. 2 sg. *dais* „gib – duok“ I 11₁ [7₈], „t.p.“ III 53₁ [37₃], „lasse – duok, leisk“ III 69₂₈ [45₃₆], *days* „gib – duok“ II 11₁ [13₆], 2 pl. *dāiti* „gebet – duokite“ III 91₂ [57₁₉], „t.p.“ III 93₆ [59₉], „gebt – t.p.“ III 107₁₀ [67₁₈], „lasset – duokite, leiskite“ III 111₁₇ [69₂₃], „last (lasst) – t.p.“ III 113₂ [69₃₀], *daiti* „gebet – duokite“ III 91₈ [57₂₃], „last (lasst) – duokite, leiskite“ III 95₁₄ [61₂], „t.p.“ III 117₁₅ [73₁₂], „duokite“ III 119₇ [73₃₀], „last (lasst) – duokite, leiskite“ III 121₁₄ [75₂₃]; optat. 3 sg. *dase* „gebe – te-duoda“ III 99₁₄ [63₅], „t.p.“ III 109₁₉ [69₉], *dāsai* „t.p. III 133₁₈₋₁₉ [81₂₁]. Pr. **dā-* „duoti“ yra iš pr. **do-* < **dō-* (žr. Mažiulis BS 23 t. ir liter.): lie. *dūo-ti*, la. *duō-t*, s.sl. *da-ti*, s.ind. *dā-dā-mi* „duodu“, gr. *δί-δω-μι* „t.p.“ ir kt. (Pokorny I 223 tt.). Dėl šaknies balt.-sl. **dō-* dar žr. Mažiulis LKK II 7 tt., Ivanov OPA 82, Toporov PJ I 305 t.

-daubis, žr. *padaubis*.

daug- asmenvardžiuose *Daug-is*, *Daug-il*, (**Daug-kant*->) *Daw-kant* (Trautmann PN 135, Toporov PJ I 307 t.). Nelengva pasakyti, kas jų darybos (be to, visiškai skirtingos!) metu buvo ta **daug-*: ar adj. *, „didelis (padidėjęs), stiprus“, ar verb. *, „didinti (didėti), stiprinti (stiprėti)“, ar net subst. *, „didumas, stiprumas“ (dėl tų reikšmių žr. toliau). Pr. *Daugis* = (galbūt įo-kamienis) **Daugīs* (= lie. *Daūgis*), jeigu jis nesuponuoja įo-kamienio adj. pr. **daug'a-* „didelis, stiprus“ < balt. **daugja-* „t.p.“, galėtų būti fleksijos vedinys iš adj. pr. **daugi-* „t.p.“ < balt. **daugi-* „t.p.“ (*i*-kamienio, žr. Būga II 441), iš kurio lyties **daugi* „t.p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) atsirado adv. ryt. balt. **daugi* „didžiai, stipriai“ > lie. dial. *daūgi* (*daūgia*) „daug“ (> lie. *daūg* „t.p.“) = la. *daūdž* „t.p.“. Iš tos pat lyties (nom.-acc. sg. neutr.) adj. balt. **daugi* (ar **daugja*) prūsams irgi buvo adv. *, „didžiai, stipriai“, bet jis nevirto į „daug“ (tam reikalui buvo panaudotas kitas žodis, žr. *tūlan*). Tą pačią šaknį turi lie. *dāug-inti*, *dāug-sinti* „dauginti, didinti“ (LKŽ II² 324 t.), *dūg-sinti* „t.p.“,

duk-slūs (*duk-šlūs, dūk-šlas*) „erdvus (apie drabužį, apavą“ (LKŽ II² s.v.v.; žr. Būga I 274), la. *pa-dūg-t* „pajęgti, įstengti“ (Fraenkel 84 ir liter.); žr. dar Kazlauskas Donum Balt., 254 tt. (taip pat PKP II 179). Toliau – sl. adj. **dužbje* „didelis, išaugęs, stiprus ir pan.“ (> lenk. *duży* „didelis, išaugęs“ *dużo* „daug“, rus. dial. *дыжнѣй* „stiprus, tvirtas“ resp. *дижнѣй* „t. p.“ ir kt.), laikomas vediniu iš sl. subst. **dugb* (> ček. *duh* „stiprumas“ ir kt., žr. ESSJ V 167, 150). Jis kartu su minėtu balt. **daug-* (: **dug-*) suponuoja verb. balt.-sl. **daug-* (: **dug-* : **deug-*) „didinti (didėti), stiprinti (stiprėti)“ < ide. **dheugh-* (: **dthough-* : **dhugh-*) „pūsti(s), didinti (didėti)“, kuriam, tiesa, įprasta suteikti reikšmę „berühren (sich gut treffen), drücken, melken, reichlich spenden“ (pvz. Pokorny I 271). Kad jo reikšmė bus buvusi kitokia, t.y. maždaug **pūsti(s), didinti (didėti) ar pan.*“, man rodos, liudija štai kas: a) tas ide. **dheugh-* (: **dhugh-*) yra greičiausiai formanto (sufikso) **-gh-* vedinys iš ide. **dheu(H)-* „sūkuriuoti(s), pūsti(s) ir pan.“ (žr. s.v. *dumis*), b) baltų-slavų kalbos, kurios yra ypač archaiški (!) indoeuropiečių dialektai, turi balt.-sl. **daug-* (: **dug-* : **deug-*) „didinti (didėti) ir pan.“ (žr. anksčiau); dar plg. lie. *daūg* „daug“ (= la. *daūd* „t.p.“) < **daug-* „didėti (didinti)“ < **pūstis (pūsti)“* su pr. *tūlan* „daug“ < **tū-* „didėti, pūstis“ < **pūstis*“ (žr. *tūlan*). Iš ide. **dh(e)ugh-* „pūsti(s), didinti (didėti)“ bus atsiradę ir germ. **d(a)ug-* [> pvz. s.isl. *duga* „tinkamam būti, tikti“ < **tinka-* mai padidėjusiam (padidintam) būti“ < **didėti*“, plg. toliau einančius air. ir gr. pavyzdžius], air. *dūal* „tinkamas“ (< **dhughlo-*), gr. *τυγχ-άει* „atsitinka, įvyksta“ (< **tinkamu* laiku pasidaro“) ir pan. (plg. Pokorny l.c.). Su jais įprasta sieti dar s.ind. *dōgh-dhi* „(jis) melžia, išmelžia“ (: *dugh-*) ir kt. < indoir. **daugh-* / **dugh-* „melžti(s)“ [plg. Pokorny l.c., Mayrhofer II 66 („nicht sicher“)], kurio semantinė raida iš ide. **dh(e)ugh-* „pūsti(s), didinti (didėti)“ galėjo būti maždaug tokia: ide. **pūsti(s)* ir pan. > „pūstis“ > **išsipūtusiam būti tešmeniui (krūtims)“* > **pienui savaime rodytis, tekėti“* > **melžtis“* > „melžti(s).“

dauris „grosthor (Großtor) – dvivėriai vartai“ E 211; vok. (E 211) *grosthor* = „das grosse zweiflüglige Hoftor zum Passieren

der Fuhrwerke – dvivėriai vartai“ (Nesselmann AM VI 321, Trautmann AS 318, Endzelīns SV 157), jeigu *grosthör* – *dauris* (E 211) resp. *thōre-warto* (E 210) netaisyti *i grosthör-warto* resp. *thōre-dauris* (plg. pvz. E 581–582, žr. PKP II 37). Pr. *dauris* „grosthör“ (E 211) yra greičiausiai arba klaida vietoj **duaris* = **dwaris* (Endzelīns FBR XI 182, Endzelīns SV 157, Fraenkel 112, Toporov PJ I 309 ir liter., PKP II 22, 323) arba neklaida – metatezė pr. **daur-* iš **dvar-* [plg. s. slovėn. *dauri* (Bezlaž ESS I 122) – iš **dvari* < **dvėri*, žr. Berneker SEW I 241, Fraenkel l.c.]. Turime matyt *i-kamienę* nom. pl. (plurale tantum, plg. Trautmann l.c.) lytį pr. **dvarīs* (gal pluralizuotą nom.-acc. du. **dvarī?*) greta turbūt pr. (E) **dvarins* (acc. pl.) vietoj senosios (*K-kamienės*) nom. pl. balt.-sl. **dvarēs* „durys, vartai“ greta **durins* (acc. pl.)→ryt. balt. **durīs* (acc. pl.>lie. *duris*) greta **dures* (nom. pl.>lie. dial. *dūres*) vietoj senesnės ryt. balt. **dvarēs* (nom. pl.). Taigi šaknį balt.-sl. **dvar-*/**dur-* „durys, vartai“, kilusią iš ide. **dhūr-*/**dhur-* [>s.ind. (nom. pl.) *dvārah*] (acc. pl.) *dūrah* (*durāh*) ir pan.], vak. baltai (prūsai) unifikavo į **dvar-*, o ryt. balt. – į **dur-*=sl. **dur-* →**dyr-* (plg. gr. **θῦρ-ῖος* > *θυρός* „durų vyris“) >**dvir-* (>s.sl. *dvorь* „durys“ ir kt., dėl jų žr. ESSJ V 171 t.). Matyt šio balt.-sl. **dvar-* (: **dur-*) „durys, vartai“ fleksiniai vediniai yra ryt. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **dvarā* (resp. **dvariā*)>la. *dvars* (resp. *dvarš*) „eine Art Pforte, welche aus schiebbaren, liegenden Stangen besteht“ (ME I 537), lie. *dvāras* „kiemas (aikštė prie gyvenamojo namo)“ (šia reikšme vargu ar slavizmas) = s.sl. *dvorъ* „αὐλή“ ir kt. < sl. (nom.-acc. sg. neutr.) **dvaran* (: s.ind. *dvāram* „durys, vartai“)←**dvarā* (žr. Mažiulis BS 86 t.); šitaip galvojant, pr. *dauris* = **duaris* (= **dwaris*) laikyti *o-* arba *jo-*kamieniu žodžiu (neutr.) yra rizikinga (būtų E parašyta ne *dauris*, o **dauran* arba **daurian*). Lie. dial. *dvėr-ti* (*dvėra*, *dvėro*) „stebulės ir pan. kiaurymeį paplatėti“ (LKŽ II² 952) yra turbūt archaizmas (plg. Endzelīns FBR XIX 198, Fraenkel 112, Pokorny I 279, ESSJ V 170), suponuojantis verb. balt.-sl. **dver-* (: **dur-*) „at(si)verti, at(si)daryti“ < verb. ide. **dhūr-*/**dhur-* „t.p.“→subst. ide. **dhūr-*/

**dhur-* „durys, vartai“, iš kurio, be minėtų balt.-sl. ir indoir. substantyvų, turime dar: s. isl. *dyrr* „durys“ (nom. pl. < **dhures*), go. *daūr* „vartai“ [< **dhuro(m)*], kimr. *dor* „durys“ (< **dhurā* ar **dhurā*), lo. *forēs* „dvivėrės durys“ (nom. pl. iš *K*-kamienės *dhūores*), gr. *θύρα* „durys“ ir t.t. (Pokorny I 278 t.). Žr. dar Benveniste Vocab. I 311 tt.

daūsīn, žr. *dusi*.

debica „gros (groß) — didelis“ GrA 20, GrG 48, GrF 40 adj. nom. sg. (galbūt neutr., plg. Endzelīns SV 157); acc. sg. (fem. — gal visais atvejais) *debīkan* „grosse — t. p.“ III 55₂₁ [39₄], „t.p.“ III 75₂₄ [49₂₂], *debīkan* „grossem — t.p.“ III 115₂₀ [71₃₀], „grossen — t.p.“ III 119₁₄ [73₃₄], *debeīkan* „grosse — t.p.“ III 61₁₄₋₁₅ [41₁₇], *debbīkan* „t.p.“ III 73₁ [47₂₂], *debīkun* „grosser — t.p.“ III 113₁₄ [71₄]. Pr. adj. **debīka-* „didelis“ (o-kam.) yra priesagos *-ik-* vedinys iš pr. **deb-*, tik sunkiau pasakyti, kiekiai kalbos daliai pastarasis priklausė, turbūt — subst. Tuomet čia turėtume (plg. tai, kas pasakyta s.v. *dellīks*) greičiausiai *i-*-kamienį [plg. sl. **dobb* (ESSJ V 49 t.) < balt.-sl. **dab-*, žr. s.v. *dabber*] subst. **debi-* „didumas“ < *, „stiprumas, standumas“ < *, „tai, kas smūgiais prispausta, primušta“ < *, „(pri)mušimas“ (plg. Toporov PJ I 310 tt.), kilusį iš verb. balt.-sl. **deb-/dēb-* „daryti stiprų, standų“ < *, „mušti, tvoti“ < ide. **dhHb(h)-/dheHb(h)-* > **dhēb(h)-* „t.p.“ (žr. s.v. *dabber*), kurio vokalizmo evoliucijos (plg. Karaliūnas DonumBalt. 241–246) tuo tarpu plačiau neliesiu. Darybos ir semantinės evoliucijos aspektu ši pr. adj. **deb-ik-a-* ← subst. **debi-* plg. su sl. **vel-ik-* „didelis“ (> s.sl. *vel-ik-* ą), kildintinu galbūt irgi iš *i*-kamienio subst. **veli-* „didumas“ (plg. s.sl. adv. *velmi* „labai, daug“ < instr.), kuris galėjo išriedėti iš *, „standumas, tvirtumas“ < *, „suspaudimas“ (< ide. **uel-* „suspausti“, žr. Pokorny I 1138); to sl. subst. **veli-* „didumas“ vedinys yra ir s.sl. *velīj* „didelis“. Iš minėto balt.-sl. verb. **deb-* (: **dēb-*) „daryti stiprų, standų“ turime sufikso *-el-* vedinį adj. s.sl. *deb-el* „storas“ (plg. ESSJ IV 202 t.) < *, „tas (ta), kas stipriu, standžiu padarytas“, plg. lie. adj. **kep-ela-* „tas (ta), kas keptas“, kurio neutr. forma **kepelā* (nom.-acc. sg.) išversta į subst. (adjektyvinį abstraktą)

**kepelā* „tai, kas kepta“ (neutr., nom.-acc. sg.) > lie. dial. *kē-pelas* „kepalas“; plg. dar lie.-la. adj. **did-ela* → **didelja* > lie. *didelis*, la. *dideļš* (dēl jo etimologijos žr. Urbutis BEE 52). Dēl pr. *debica* ir pan. žr. dar Toporov l.c.

**degtvei*, žr. s.v. *dagis*.

dei, žr. *din*.

deyen „tag (Tag) — diena“ GrA 91, *deigen* „tagk (Tag) — t.p.“

GrG 85 (*deytu* „dies — t.p.“ GrF 92 yra vietoj **deyen*) = **dejen*, suvokietinta iš pr. **dein-* (Endzelins SV 157), žr. *deinan*.

deyg(i), žr. *digi*.

dēigiskan „milden (freigebig) — dosnus“ III 83₁₆ [53₁₉] adj. acc.

sg. (neutr.) pasakyme: *esse twaian dēigiskan labban* „von deiner milden Güte“ (= *isch tawa dosnos geribes* VE 35₂₃). Kad

originalo žodis *milden* III 82₁₄ [52₁₈] bus reiškęs „dosnus“, plg. Götze 160 (s.v. *mild* „freigebig“), Paul DW 404 (s.v. *mild*).

Endzelyno (SV 157 t.) spėjimui, kad *dēigiskan* taisytinas į

**dēngiskan* bei sietinas su pr. *dengan* (žr.), pritarti negalima, —

tą gražiai parodė Toporovas (VSJ III 114–116). Pastarasis mokslininkas (l.c.), abejodamas savo paties atsargiai suponuojamu kildinimu pr. *dēig-* iš ide. **dheigh-* „molį minkyti, lipdyti“,

labiau linkęs pr. *deig-* laikyti skoliniu iš vok. žem. tarmių; bet ir

tą pagrįsti nelengva (žr. ir patį Toporovą l.c.). Žr. dar Toporov PJ I 314 t. (ir liter.). Iš tikrųjų niekas nekliudo galvoti, kad

dēigiskan yra savas (ne skolintinis) žodis. Pr. *dēigiskan* „milden“

pagrindine reikšme laikyti „mild, švelnus“ (Endzelins l.c., Toporov l.c.) vargu ar derėtų, — pagrindinė jo reikšmė buvo

matyt „freigebig, dosnus“ (žr. anksčiau). Tam, kad šio pr. žodžio reikšmė „dosnus“, suponuojanti turbūt senesnę „švelnus“ (žr.

toliau), būtų išriedėjusi iš seniausios *, „maišyti molį“ → *, „minkštas“ (Toporov l.c.), nepritaria ne vien dalykai, nurodomi paties

Toporovo (l.c.), bet ir kitų baltų bei slavų kalbų žodžiai „dosnus“ (ne iš „minkštas ir pan.“!): a) lie. *dosnūs* = la. *dāsns* „dos-

nus“ ir *devīgs* „t.p.“ atsirado iš „duoti“, b) s. rus. *уѣдрѣ* „dosnus“ ir kt. <sl. **ščedrѣ* ← **sked-* yra iš *, „skelti“ (Pokorny I 918 t., plg. Vasmer IV 499); abejojant tuo, kad čia tertium

comparationis buvusi reikšmė *, „vergeudend, sein Gut zersplit-

ternd“ (Pokorny l.c.), suponuotina tokia minėto sl. žodžio „dosnus“ semantinė raida: *„skelti→*„trupinti“→*„smulkinti“ (plg. sorb. aukšt. *šćed-rič* „trupinti“)→*„smulkus“→*„švelnus“→ „dosnus“; plg. ir germ., pvz. – patį n.v.a. *mild* „dosnus“ (III 82₁₄), kilusį iš *„trinti“ (Kluge 478)→*„trupinti“→*„smulkinti“→*„smulkus“→*„švelnus“→*„d'osnus“. Į tai atsižvelgiant, galima spėti, kad pr. *dēigiskan* yra vienas iš tokių atvejų, kuriais prūsų kalba, atsiskirdama nuo kitų baltų kalbų, priartėja prie slavų (ir germanų) kalbų. Kitaip sakant, pr. žodžio „dosnus“ semantinė raida galėjo būti panaši į slaviškąją (ir germaniškąją): pr. *dēigiskan* „dosnus“, jam suponuojant taisymą **dēigiskan* arba metatoniją, yra sufikso *-isk-* vedinys iš *o*-kamienio (ar kitokio kamieno) adj. pr. **dēiga-* (ar **dēiga-* < **dēig-*) „t. p.“ (plg. *deiwūtiskan* „selig“: *deiwuts* „t.p.“), o šis būtų fleksijos vedinys iš verb. pr. < balt. **dēig-* resp. **dīg-* „smeigti, smaigstyti“ (žr. s.v.v. *digno*, *deickton*), t.y. pr. **dēiga-* „dosnus“ gali būti kilęs iš *„smaigstyti“→*„trupantį daiktą smaigstyti“→*„trupinti“ [plg. lie. pasakymą: *nemóki atriėkti* (duonos) – *prismaigstei trupinių* (t.y. „pritrupinai“) Ds]→*„smulkinti“→*„smulkus“→ „švelnus“ → „dosnus“.

deickton „stet (Stätte) – vieta“ III 101₁₄ [63₂₂] acc. sg. – iš **deiktan* [PKP II 252 t.; dėl vok. *stet* „Stätte – vieta“ (III 100₁₃) žr. pvz. Götze 208 (s.v. *stet* „Stelle“), Kluge 741 (s. v. *Statt*)]; acc. sg. *deicton* „statt (Statt) – t.p.“ III 115₂₇ [71₃₆] (dėl šio vok. *statt* „Stelle – vieta“ žr. Götze 206 s. v. *stat* „Ort, Stelle“), *deicktan* „t.p.“ III 125₆ [77₁₆], *deickton* „etwas – kas nors“ III 99₁₃ [63₄]; gen. sg. *deicktas* „t.p.“ III 103₁₃ [65₆] (= *ko kita* VE 49₁₇). Pr. **deikta-* (neutr. arba masc. iš neutr., žr. toliau) reikšmė „etwas – kas nors“ (pronominalizuota!) iš tikrųjų buvo matyt „dalykas“ (žr. ir Būga II 624: pr. *deickta-* „предмет, место“), plg. šio pr. žodžio giminaitį lie. *dāiktas* pasakyme: *daūg daiktū apiē taū girdėjau* „daug dalykų (daug ką) apie tave girdėjau“ Ds. Pr. **deikta-* „vieta; dalykas“: lie. *dāiktas* „vieta; dalykas, objektas“ (Būga II 392, 624, LKŽ II² 218 tt. ir *dāiktas*), la. *daikts* „dalykas, daiktas, įrankis“ (ME I 431). Pr. *deikta-*: lie. -la, *daikta-* plg. su lie. *kiėmas*; *káimas* ir kt.

(Būga II 624). Nagrinėjamas pr. ir lie.-la. žodis yra sufikso *-ta-* vedinys iš balt. **dēig-* „smeigti“ (resp. **dīg-* „t.p.“, žr. s. v. *digno*), žr. Trautmann AS 318, Walde-Pokorny I 832 t., Fraenkel 79, Pokorny I 244, plg. ir Endzelīns SV 158; šitokia etimologija labai abejojo Būga (II 252, plg. ir Skardžius ŽD 322, Trautmann BSW 49 t.), bet toms abejonėms nėra pamato (žr. Fraenkel l.c., Toporov PJ I 316, plg. Endzelīns l.c.). Balt. **de(a)ig-ta-* → **de(a)ikta-* buvo abstrakčios reikšmės substantyvus – „tai, kas smeigta, smeigiama“ (> „tam tikras taškas“ > „vieta“, plg. pvz. lo. *punctum* „smeigimas, taškas“ > pranc. *point* „taškas; vieta; dalykas“, žr. dar Toporov l.c. ir liter.); taigi jis buvo matyt neutr., plg. panašų vedinį pvz. lie. *tiltas* = la. *tilts* (< balt. **til-* „patiesti, -kloti“ + **-ta-*), kilusį iš neutr. (ryt. balt.) **tilta* „patiesimas, -klojimas“ > „tiltas“, žr. s.v. *tilte*. Balt. **de(a)ikta* (neutr.) reikšmės „smeigimas“ > „tam tikras taškas“ pėdsakai ir dabar atsekami pvz. tokia lie. pasakyme: *išvąikščiojau visuŗ tą viētą* („vieta, место, lieu“) ir *atradaū dąiktą* („tam tikras taškas, точка, point“), *katraŗ pinigus buvaū pamētes* Ds. Šalia balt. **de(a)ikta* reikšmės „(*smeigimas > tam tikras taškas >) vieta“ nesunkiai galėjo atsirasti ir reikšmė „(*smeigimas > tam tikras taškas >) objektas, dalykas“.

Deim 1400 (SRP II 518), Deyme 1450, (vėliau vok.) *Deime-Fluß* (Gerullis ON 26 t.) up. „Deimena (Deime-Fluß, Дейма)“ – Priegliaus (žr. *Pregora*) šaka nuo Tepliuvos „Таріау, Гвардейск“ (žr. *Tapiow*) iki Kuršmarių prie Labguvos „Labiau, Полеск“ (žr. *Labiow*), = pr. **Deimē* „Deimena“, šalia kurios buvo ir pr. (dial.) **Deimenā* „t.p.“; šitai liudija iš čia atsiradęs lietuviškas tos pačios upės pavadinimas – du jo variantai: *Deimē* „Deimena“ ir *Deimenā* „t.p.“ (K). Tie Deimenos vardo variantai rodo, kad jis iš pradžių buvo *n*-kamienis: pr. **Deimē* < **Deimēn* (nom. sg.) resp. pr. **Deimen-* (acc. sg. ir kt.), plg. variantų lie. *smulkmē*/*smūlkmēna* ir pan. kilmę (žr. Skardžius ŽD 206).

Šis pr. **Deimen-* yra sufikso *-men-* vedinys turbūt iš balt. **dei-* „žibėti, šviesti“ = ide. **dei-* „t.p.“ (dėl šio ide. **dei-* žr. Pokorny

I 183 tt.); taip galvojant išeina, kad pr. **Deimen-* „Deimena“ yra iš „(vandens paviršiaus) žibėjimo, švytėjimo“ (plg. panašios semantinės kilmės pvz. lie. up. *Švitinỹs*, Vanagas HŽ 338). Apie kitokias nuomones dėl *Deimenos* vardo kilmės žr.: Gerulis l.c., Endzelīns FBR III 113, Būga III 143 (taip pat Vanagas HŽ 83 ir liter.), Toporov PJ I 317 („в целом **deim-* далеко от ясности“; čia kažkodėl visai neminima Būgos l.c. nuomonė).

deināalgenikamans „taglōnern (Tagelöhnern) – dienos samdiniam (algininkams)“ III 95₆₋₇ [59₂₉] dat. pl. (= *samdinikams* VE 41₄₋₅) – sudurtinis žodis (nusižiūrint į vokiškąjį) iš **deinā-* „diena“ [= lie. *dienó-* (*galis*) „dienos (galas)“, žr. s.v. *deinan*] + *algenika-* „samdinys, algininkas“ = **algenika-* (: lie. *alginỹkas* resp. *alginiņkas* „samdininkas“ LKŽ I² 97, plg. la. *aldziniēks* „t.p.“ ME I 66), kuris yra sudėtinio sufikso **-enika-* (:lie. *-inyka-*) vedinys iš pr. **alg-ā* (nom. sg. > **algū* III), žr. *ālgas*. Žr. dar Toporov PJ I 317 t.

deynayno „morgenstern (Morgenstern) – ryto žvaigždė, aušrinė“ E 5 = **deinaino-* (nom. sg. fem.), t.y. (subst.) **deinainā* < adj. (fem.) **deinainā* „rytinė“ resp. (masc.) **deinainas* „rytinis“ – sufikso **-ain-* vedinys iš pr. **deinā* (žr. *deinan*), plg. adj. la. *celm-ain-s* „kelmuotas“, lie. *aviž-ain-is* „avižinis“ ir kt. (Skardžius ŽD 286 t.). Pr. (subst.) **dein-ainā* „ryto žvaigždė, aušrinė“ < adj. **dein-ainā* „rytinė“ bei pr. **deinā* „diena“ liudija, kad prūsai rytą ir visą dieną, t.y. laikotarpį nuo saulės tekėjimo iki vakaro (dėl jo žr. s.v. *bītas*) vadino vienu ir tuo pačiu žodžiu – pr. **deinā*, o tai yra archaizmas, kartu su atitinkamais kitų baltų faktais rodantis, kad balt. **deinā* buvo „rytas bei visa diena“ (t.y. neegzistavo atskiro žodžio balt. „rytas“). Žr. Mažiulis Kalbotyra XIV 105, Toporov PJ I 318, plg. ESSJ V 214 (s.v. *domnica* „aušrinė“).

deinan „Tag – diena“ acc. sg. I 5₉ [5₈], I 11₂ [7₈], III 29₈ [23₂₂] III 43₃ [31₁₅], III 45₂₁ [33₁₄], III 53₂ [37₄], III 79₁₅ [51₁₉], III 81₁₃ [51₃₅], III 97₁₂ [61₂₂], III 127₁₂ [79₂], *deynan* „t.p.“ II 5₉ [11₇], II 7₁₉ [11₃₀], II 11₂ [13₆], *deinam* „t.p.“ I 7₁₉ [5₃₁] (taisyтина i *deinan*, kuri originale buvo turbūt **deinā* [= -an], plg. Endze-

lins SV 158); acc. pl. *deinans* „t.p.“ III 123₂₀ [77₇]. Yra paliudyta ir nom. sg. *deina* (Klein Gr. 19), kuri prūsistikoje iki šiol buvo nežinoma (į tai mano dėmesį atkreipė Schmalstieg). Žr. dar *deyen*. Pr. **deinā* (nom. sg.) = lie. *dienà* = la. *dīena* < balt. **deinā*, kuris šaknies vokalizmo bei kamiengalio atžvilgiu, t.y. kaip toks, būdingas tik baltams, nors šiaip giminaičių turi daug: go. *-tein-* (= *sin-tein-s* „täglich, kasdieniškas“) < **dein-*, sl. **din-* „diena“ [= s.sl. *dnъ* (gen. sg. *dnе* < **dines*), rus. *denъ* ir kt.], s.ind. *dín-am* „diena“, lo. *-din-um* [= *nūn-din-um* „kas devintą dieną esanti turgaus diena“ < **noven-* (= *novem*) + **dinom*] resp. *-din-ae* (= *nūn-din-ae* „nūndinum“), alb. *gdhinj* „manche Tag“ (< **-din-ið*) ir kt. (Pokorny I 186, Toporov PJ I 319 ir liter.) < ide. **d(e)in-*, kurioje slypi ide. **d(e)i-* „šviesiti (skaidriai spindinti)“ (žr. s.v. *deiwas*); pastarosios reikšmės atspindžių galima atsekti ir pačiame balt. **deinā*, kuris nelabai seniai dar buvo „šviesusis paros metas (nuo saulės tekėjimo iki vakaro)“ = „rytas bei visa diena“ (žr. s.v. *deynayno*). Šiame balt. **deinā*, išplėstame formanto *-ā (kaip ir pvz. balt. **veser-ā* „pavasaris – vasara“ bei balt. *žeim-ā* „žiema“, žr. s.v. *dagis*), slypi konsonantinės deklinacijos subst. balt.-sl. **din-/dein* „šviesus paros metas“ < *„šviesumas“ (nomen abstractum resp. neutr., plg. tai, kas pasakyta dėl balt.-sl. **vesir/*vesn* resp. **žeim*, žr. s.v. *dagis*): nom.-acc. sg. (neutr.) **din/*dein*, gen. sg. **din-es* (> s.sl. *dnъ-e* ir kt.), dat.-,loc.“ sg. **din-ei/*dein-i* ir kt. (dėl šaknies ir fleksijų vokalizmo apofoniškos „lygsvaros“ žr. Mažiulis BS 147, 247, 248–250), plg. seniausią (irgi konsonantinės deklinacijos) paradigmą balt.-sl. **žeim-/žim-* (žr. s.v. *semo*). To balt.-sl. **din-/dein-* paradigmos apofoniškas supletyvizmas vėliau buvo panaikintas: a) slavai apibendrino alomorfą **din-* (neutr.) > s.sl. *dnъ* (masc.) ir kt., b) baltai pasirinko alomorfą **dein-* (neutr.), išplėsdami jį formantu *-ā. Taigi slavai tuo atžvilgiu, kad jie čia nepanaudojo darybinio formanto (*-ā), yra archaiškesni už baltus.

***deineniskas** – taisytinas iš *dineniskas* „teglich (täglich) – kasdieniškas“ III 53, [37₁₀] adj. nom. sg. masc. (= *dienischka* VE 21₅₋₆ acc. sg.); acc. sg. *deineniskan* „tegliche (täglich) – t.p.“

III 63₁₅ [43₁₋₂]; adv. *deineniskai* „tāglich (täglich) — kasdien“
 III 41₁₀ [31₁] (= *ant košnos dienos* VE 15₁₀₋₁₁), *deinenisku*
 „t.p.“ III 45₂₀ [33₁₃] (= *košnā dienā* VE 17₂₁), „t.p.“ III 63₁₈
 [43₄] (= *ant košnos dienos* VE 26₅), *deininisku* „t.p.“ III 55₈
 [37₂₇] (*košno dieno* „kožnoj dienoj“ VE 22₄), *deininiskan* „tāg-
 lich (täglich) — t.p.“ III 113₁₈ [71₇]. Pr. **deininiska-* (Toporov
 PJ I 320 ir liter.: **deineniska-*) „kasdieniškas“ (plg. lie. *diēn-
 iškas* „dieninis, kasdieniškas“ = la. *dien-isks* ME I 483 bei lie.
 adv. *dien-iškai* „kasdieniškai, kasdien“ LKŽ II² 510) yra sufikso
-isk- vedinys iš adj. pr. **deinina-* (žr. *deinennin*), plg. pvz. s.v.
ainawidiskan. Dėl adv. *deinenisku* resp. (adv.) *deininiskan* forman-
 tų *-u* resp. *-an* žr. pvz. s.v.v. *ainawidiskan* (adv. *ainawidisku*)
 resp. *ainawīdai* (adv. *ainawydan*). Dėl adv. *deinenisku* formos
 kitaip galvoja (nors ir atsargiai!) Toporov l.c.

deinenisku, žr. **deineniskas*.

deinennin „teglich (täglich) — dieninis, kasdieninis“ III 53₁ [37₉],
deinennien „t. p.“ III 53₄ [37₆], III 53₈ [37₉] adj. acc. sg. (= *wis-
 su dienu* VE 20₂₀ gen. pl.), atsižvelgiant į pr. *deininan* (žr.) ir į pr.
 kat-mų šnektose neabejotinai egzistavusį *o-/jo-/i-*kamienų miši-
 mą (žr. pvz. s. v. *ausis*), laikytinas greičiausiai *o-*kamieniu, t. y.
 **deinina-* (= s. sl. *дын-ьнъ* „dieninis, kasdieninis“ ir kt.) –
 sufikso **-ina-* vediniu iš pr. **deinā* (žr. *deinan*), plg. lie. *auks-inas*
 „auksinis“ ir kt. (Skardžius ŽD 240 tt.). Lie. adj. (*jo-*kamienis)
diēn-inis „dieninis; kasdieninis“ (LKŽ II² 510) yra iš senesnio
 (*o-*kamienio) **dien-ina-* „t. p.“ (juk **-inja-* yra *-ina-* vedinys –
 Skardžius ŽD 245 tt.) = pr. **dein-ina-*. Pr. *deinennin* (*-ien*) ka-
 miengalį, rodos, kitaip suvokia Toporov PJ I 320 (ir liter.).
deininan „teglich (täglich) — dieninis, kasdieninis“ I 9₁₇₋₁₁ [7₆₋₇],
deyninan „t. p.“ II 11₁ [13₆] = **deininan* adj. acc. sg.; čia pr.
 **deinina-* yra aiškiai sufikso *-ina-* vedinys (iš pr. **deinā*); žr.
deinennin.

deininisku, žr. **deineniskas*.

-deirīt, žr. *endeirīt*.

deytu, žr. *deyen*.

deiwa deiwūtskai „gotseligst (gottseligst)“ III 133₆ [81₁₃] adv. (klai-
 dingai rašo Toporov PJ I 321: *deiwa deiwūtiskai*) = **deivadei-*

vūtskai < *deivadeivūtiskai (sudurtinis žodis, plg. pvz. *buta-tāvas, žr. butta tawas), kurį laikyti reduplikuotos šaknies superlatyvu adv. (Trautmann AS 319, Toporov l.c., plg. Endzelins SV 158) arba spėti, kad čia buvo remtasi tam tikru baltišku modeliu, negalima. Juk pr. (adv.) *deivadeivūtiskai yra paprasčiausia kalkė, be to, netiksli – ne iš vok. (gradus superl.) *gotseligst* (III 132₆), o iš vok. (gradus positivus) *gotselig* „gottselig“ (sudurtinis žodis!) → pr. *deiva- „gott-“ (žr. *deiwas*) + *-deivūtiskai „-selig“ (žr. *deiwūtiskan*). Vadinasi, kalkės pr. adv. *deivadeivūtiskai reikšmė buvo ne „pamaldžiausiai“ (PKP II 239), o „pamaldžiai, dievotai“. Plg. teisingą vertimą: vok. *gotseligkeit* „Gottseligkeit – dievotumas, pamaldumas“ (III 90₁₆) → pr. *deiwūtiskan* „t. p.“ (III 91₁₇, žr. *deiwūtisku*).

deiwas „Gott – dievas“ III 99₁₄ [63₅], *deiws* „t. p.“ III 37₈ [27₃₆], III 37₁₂ [29₃], III 37₁₃ [29₄], III 39₁ [29₁₀], III 41₂ [29₃₀], III 43₁₁ [31₂₁], III 47₈ [33₂₆], III 51₁₃ [35₂₉], III 53₄ [37₆], III 55₁₆ [37₃₄], III 55₁₈ [39₁], III 71₉ [47₈], III 79₅ [51₁₃], III 81₅ [51₃₁], III 87₂₄ [55₂₇], III 97₄ [61₁₄], III 101₉ [63₁₈], III 101₁₂ [63₂₀], III 101₁₅ [63₂₃], III 103₂₈ [65₁₈], III 105₁ [65₂₀], III 105₆ [65₂₅], III 105₂₂ [67₄], III 105₂₅ [67₇], III 107₃ [67₁₃], III 107₁₃ [67₂₄], III 109₂ [67₃₂], III 109₁₉ [69₉], III 115₆ [71₁₉], III 131₇ [79₃₁], *deywis* „got (Gott) – t. p.“ E 1 (matyt iš **deivas*), *dewes* „Gott – t. p.“ GrG 1 (= **deivas* ar **deiv's*) resp. *dewus* „goth (Gott) – t. p.“ GrA 1, „deus – t. p.“ GrF 7 (= **deivas* ar **deivs*) nom. sg.; gen. sg. *deiwas* „Gottes – dievo“ I 57 [5₅], III 27₁₃₋₁₄ [23₁₁], III 43₅ [31₁₇], III 49₁ [33₃₅], III 49₅ [35₄], III 49₇ [35₅], III 49₉ [35₇], III 49₁₁ [35₈], III 49₁₆ [35₁₃], III 51₃ [35₂₅], III 51₁₅ [35₃₀], III 59₃ [39₃₂], III 59₉ [39₃₂], III 59₁₁ [39₃₄], III 61₆ [41₁₁], III 61₈ [41₁₂], III 61₁₇ [41₁₈], III 61₁₈ [41₂₀], III 61₁₉ [41₂₀], III 61₂₁ [41₂₂], III 67₁₆ [45₆], III 69₁₂ [45₂₃], III 69₁₇ [45₂₈], III 71₁₃ [47₁₁], III 87₈ [55₁₂], III 89₂₂ [57₁₃], III 89₂₆ [57₁₅], III 91₇ [57₂₂], III 95₁₃ [61₁], III 97₇ [61₁₇], III 99₉ [63₁], III 99₁₀ [63₂], III 101₃ [63₁₃], III 101₅ [63₁₄], III 103₂ [63₃₅], III 103₄ [63₃₆], III 105₂₃ [67₅], III 107₂₄ [67₂₉], III 111₁₅ [69₂₁], III 113₄ [69₃₂], III 113₅ [69₃₃], III 113₁₀₋₁₁ [71₁], III 113₁₆ [71₅], III 113₁₈ [71₇], III 113₂₂ [71₁₀], III 113₂₅ [71₁₂], III 123₁₂ [77₂], III 127₁₄ [79₃], III 129₁₀ [79₁₈],

deiuas „t. p.“ I 9₂ [5₃₂], *deywas* „t. p.“ II 5₆₋₇ [11₅], II 9₂ [11₃₁₋₃₂]; acc. sg. *deiwan* „Gott — dievą“ III 27₉ [23₈], III 27₁₈ [23₁₄], III 29₁₁ [23₂₄], III 31₁ [25₆], III 31₁₀ [25₁₄], III 31₁₉ [25₂₂], III 33₇ [25₃₁], III 33₁₈ [27₈], III 35₉ [27₁₉], III 37₁ [27₃₀], III 39₁₈ [29₂₆], III 43₁₁ [31₂₁], III 63₂₀ [43₅₋₆], III 65₁₁ [43₁₉], III 65₁₃ [43₂₁], III 65₁₇ [43₂₃], III 67₁₈₋₁₉ [45₉], III 71₅ [47₅], III 89₁₉ [57₁₁], III 89₂₀ [57₁₁₋₁₂], III 91₁₉ [57₃₂], III 97₁₂ [61₂₁], III 101₅ [63₁₅], III 105₂₀ [67₃], III 107₂₁ [67₂₆₋₂₇], III 115₂₆ [71₃₅], III 115₂₆₋₂₇ [71₃₅], III 117₂ [73₂], III 123₂₃ [77₉], III 127₃ [77₂₉], *deiuān* „t. p.“ I 7₉ [5₂₆], *deywan* „t. p.“ II 7₉ [11₂₅]; voc. sg. *deiwe* „Gott — dieve“ III 83₁₄ [53₁₈], III 109₆ [67₃₅], *deiwa* „t. p.“ III 67₂₁ [45₁₁], III 117₂₈ [73₂₁], *deiws* „t. p.“ (= nom. sg.) III 85₁₂ [53₃₂], III 117₁₆ [73₁₃], III 119₉ [73₃₁], III 131₁₄ [81₁]; acc. pl. *deiwanas* „götter — dievus“ I 5₃ [5₃], II 5₃ [11₃], III 27₆ [23₆]. Pr. **deivas* = lie. *diēvas* (LKŽ II² 515 tt.) resp. *deivas* [MT 53, BB Moz 23₂₄ (gal prūsizmas?) — LKŽ II² 379, plg. *deīvis* (*deivys*) „dievaitis“ (LKŽ II² 380), *deivē* „dievaitė“ (LKŽ II² 379) ir kitus su *deiv-* (LKŽ II² 379)], la. *dievs*. Yra iš balt. **deivas* „dievas“ < *, „dangus“ (> suom. *taivas* „t. p.“ ir kt.) < *, „šviesus (neapsiniaukęs) dangus“ (žr. s. v. *dangus*) < ide. **deiyos* „tas, kuris šviečia, šviečiantis“ > s. isl. *tívar* „dievai“ (< **deiyōs*), s. ind. *devāḥ* „dangiškas, dieviškas, dievas“, lo. *deus* „dievas“, *dīvus* „dieviškas“, s. air. *dia* „dievas“ ir kt. (Pokorny I 185 t., Toporov PJ I 323 t. ir liter.). Ide. **deiyos* buvo matyt adj. — fleksijos vedinys iš ide. **deiy-/*dīeu-* „tai, kas šviečia, šviesu“ (plg. Benveniste Origines 59, 150), iš kurio atsirado ir s. ind. *dyauḥ* „dangus; diena“, gr. Ζεύς „Dzeusas“ (personifikuotas „dangus“), lo. (**dīēus* >) *diēs* „diena“ ir kt. (Pokorny I 184 t.). Šis ide. **deiy-/*dīeu-* yra sufikso *-(e)u- vedinys iš verb. ide. **dei(H)-/*di(H)-* „šviesti (skaidriai spindinti)“ > s. ind. *dī-de-ti* „(jis) šviečia“, gr. δέω (< **dei-*) „rodėsi“ (< *, „švietėsi“) ir kt., žr. Pokorny I 183 t., Urbutis BEE 48–62 (ir liter.). Žr. dar s. v. *deinan*.

deywis (E), žr. *deiwas*.

deiwickai „göttlich (göttlich) — dieviškai“ III 51₂ [35₂₁] adv. = **deiviskai*: adj. pr. **deiviska-* „dieviškas“ — sufikso -*iska-* vedinys iš **deiva-* (žr. *deiwas*), kaip ir lie. *diēviškas* (LKŽ II² 520) =

la. *dievīskas* „t. p.“ (ME I 485) resp. lie. *deiviškas* (LKŽ II² 380).

Žr. dar *nideiwīskan*.

deiws, žr. *deiwas*.

deiwūtai, žr. *deiwuts*.

-deiwūtint, žr. *epdeiwūtint*.

deiwūtiskan „göttlicher (göttlicher) — dievišką“ III 41₁₂₋₁₃ [31₃], „göttlicher (göttlicher) — t. p.“ III 99₅ [61₃₅], „t. p.“ III 111₁₃ [69₂₀], „seligen — palaimingą“ III 117₁₃ [73₁₀], „t. p.“ III 119₂₄ [75₆₋₇], (= *ischganītingoia* „išganytingojo“ VE 59₅₋₆), *diwūtiskan* (taisyтина į *deiwūtiskan*) „seligs (seliges) — t. p.“ III 57₉₋₁₀ [39₁₄] adj. acc. sg.; adv. *deiwtutiskai* „seliglich — palaimingai“ III 99₁₀ [63₂]. Žr. dar *deiwa deiwūtiskai*. Adj. pr. **deiūtiska-* „dieviškas, palaimingas, išganingas“ yra sufikso *-iska-* vedinys iš adj. **deiūta-*, žr. *deiwuts*.

deiwūtisku „seligkeyt (Seligkeit) — išganymas“ III 75₂₂ [49₂₀₋₂₁] subst. nom. sg. fem. (= *ischganīmas* VE 32₆₋₇); nom. sg. fem. *deiwtutiskai* „t. p.“ III 75₁₉₋₂₀ [49₁₉] (= *ischganīmas* VE 32₁); acc. sg. fem. *deiwūtiskan* „seligkeyt (Seligkeit) — palaima“ III 17₁₃ [19₁₈], „t. p.“ III 43₂₂₋₂₃ [31₃₀] (= *ischganīma* VE 17₁ iness. sg.), „t. p.“ III 61₅ [41₉] (= *ischganīma* VE 24₁₇₋₁₈ acc. sg.), *deiwtutiskan* „gottseligkeyt (Gottseligkeit) — dievotumas“ III 91₁₇ [57₃₁] (= *pabaŕniste* VE 39₁₅ iness. sg.). Pr. **deiūtiskū* „išganymas, palaima, dievotumas“ (nom. sg. fem.) < „dieviškumas“ yra substantyvų vartojimo *ā*-kamienis adj. (fem.) **deiūtiskū* „dieviška“ (< **-ā* nom. sg.), žr. *deiwūtiskan*.

deiwuts „selig — palaimingas, išganytas“ I 11₁₅ [7₁₆], „t. p.“ III 61₁₁ [41₁₄] (= *ischganītas* VE 25₃ nom. sg.), *deywuts* „t. p.“ II 11₁₇ [13₁₆] adj. nom. sg. masc.; adv. *deiwūtai* „selig — palaimingai, išganytai“ III 115₁₄ [71₂₅]. Adj. pr. **deiūta-* < **deiāta-*, kuris iš tikrųjų bus reiškęs „dieviškas, dievotas, palaimingas, išganytas“ (dėl reikšmės plg. s. v. v. *deiwa deiwūtiskai, deiwūtiskan, deiwūtisku*), yra sufikso **-āta-* vedinys iš **deiva-* (žr. *deiwas*): lie. *dievótas* „pamaldus“ (LKŽ II² 522) ir „geras“ (l. c.) bei *dievotas* (LKŽ II² 380), plg. lie. *dievótis* „atsisveikinti“ (žem.) resp. *dievóti(s)* (LKŽ II² 380), la. *deivātiēs* „prisiekti“ (Skardžius ŽD 344).

delli „etlicher – šiek tiek, keli“ III 85₁₇ [55₂], sutinkamas (hapax legomenon) frazėje *stas buttas tapali delli billisna* „die Haubtafel etlicher Sprüche“ (III 85₁₆₋₁₇, žr. dar s. v. *billisna*) = *toblicza hukia nekurū kalbesiu* (VE 36₁₈). Savo dalimi *-elli* = **-eli* matyt sietinas su lie. *(k)-eli* „kiek, wie viele; šiek tiek, etliche“ bei s. sl. *(k)olb* „kiek“ ir, toliau, – su s. ind. *(kāt)-i* „kiek“ resp. *(tāt)-i* „tiek“, lo. **(quot)-i* (> *quot*) „kiek“ resp. **(tot)-i* (> *tot*) „tiek“ (Specht KZ LII 90, plg. ir Endzelins SV 158); vadinasi, ir lie. *(kel)-i* iš pradžių galėjo būti nekaitomas žodis – adv. **(k)-elī* [= s. sl. *(k-ol)b*, plg. ir Fraenkel 236], t. y. su **-ī*, kurią vėliau pakeitė galūnė *-i* (= *kit-i* < **-ie* < **-ei*). Matyt toks nekaitomas žodis – adv. yra ir pr. *delli* = **-eli* (su išnykusiu *-i* – pagal kitus adv., turinčius *-i*). Šį *delli* Bezzenbergeris (BB XXIII 289) mėgino taisyti į **kelli* (= lie. *keli*). Tokiam taisymui, kur nepaaiškinamas raidės *d-* vietoj *k-* atsiradimas, pamatuotai prieštaravo Endzelynas (SV 158), kuris pats atsargiai spėjo [žr. ir Fraenkel IF L 101, Fraenkel 85 (s. v. *dāžnas*), 236 (s. v. *keli*)], kad pr. **deli* atsiradęs kontaminuojant pr. **keli* su pr. **dezna-* [randamu žodyje *kodesnimma* (žr.)]. Bet ir toks spėjimas nėra pagrindžiamas. Jau geriau spėti, kad pr. *delli* yra vietoj **telli* (plg. pvz. *boklusmans*, žr. *poklusman*) = adv. pr. **teli* „tiek“, kuris suponuotų buvus ir adv. pr. **keli* „kiek“ (= lie. **keli* „t. p.“ > *keli* „kiek, wie viele“, žr. anksčiau), kaip kad greta adv. s. sl. *kolb* „kiek“ (= pr.-lie. **keli* „t. p.“) yra ir adv. s. sl. *tolb* „tiek“ (= pr. **teli* „t. p.“). Balt. **keli* bei sl. **kali* (> s. sl. *kolb*) laikytini formanto **-li* vediniais iš tos pačios balt.-sl. **ka/e-* < ide. **k^ho/e-* „kas“ (žr. s. v. *kas*), o pr. **telī* bei sl. **talī* (> s. sl. *tolb*) – vediniais iš balt.-sl. **ta/e-* < ide. **to/e-* „tas“ (žr. s. v. *stas*). Taigi pr. **teli* būtų vienas iš tokių atvejų, kuriais prūsų kalba, atsiskirdama nuo lietuvių (ir latvių) kalbos, artėja prie slavų kalbų. Tiesa, pr. *delli* = **teli* atitinka originalo žodį *etlicher* (gen. pl.) „etliche, šiek tiek“, ir dėl to čia vietoj adv. pr. **teli* „tiek“ norėtųsi laukti adv. pr. **keli* „kiek“ (pronom. interrog.), lengvai galėjusio reikšti ir „šiek tiek, etliche“ (pronom. indefin.), plg. lie. *keli* „kiek; šiek tiek“, s. ind. *kāti* „kiek; šiek tiek“. Pr. **keli* reikšme „šiek tiek“ (pron. indefin.!) galėjo priartėti

prie pr. **teli* „tiek“ [plg. lie. pasakymus pvz. tokiu atveju, kai dalyvių skaičius nedidelis: *būvo te kiek* („šiek tiek“) *svečiū* (Ds) ir *tiek* („nekas, nedaug, šiek tiek“) *te svečiū būvo* (Ds)]. Dėl to, o gal ir dėl paties A. Vilio neapsižiūrėjimo (turint galvoje, kad prieš priešakinės eilės balsius einantiems *k/t* pr. šnektose iš tikrųjų buvo „painiojimo“ atvejų) galėjo vietoj adv. pr. **keli* būti pavartotas adv. pr. **teli* = *delli*. Tačiau, atrodo, patikimiau pr. *delli* laikyti formanto **-li* vediniu iš (vak.) balt. **de-* (plg. minėto balt. **keli* kilmę, žr. anksčiau), t. y.: ide. **de/o* = **de* → ide. dial. **de-* (žr. s. v. *din*) > vak. balt. **de-* + **-li* > **deli* (= pr. *delli*), plg. antrąją (ne pirmąją!) Toporovo (PJ I 327 t.) hipotezę. Dėl kitokių spėjimų (mažiau patikimų!) apie pr. *delli* kilmę žr. dar Toporov l. c. (ir liter.).

dellieis „theile (teile) – dalyk“ III 87₂₃ [55₂₆] 2 sg. imperat. (= *tenūdaliy* VE 37₁₉) pasakyme: *stes dellieis stesmu* „der theile... dem“ = *κοινωνεῖτω ... τῷ* = *communicet ... ei* (Galat. 6, 6). Lytis pr. *dellieis* = **delīiais* ar **delīieis* (Endzelins SV 120 t.), suponuojanti pr. (inf.) **deli-tvei* (žr. dar *dellijks*): lie. *daly-ti*, la. *dali-t* „t. p.“, lie. *dalis* resp. *dalià*, la. *daļa*, lenk. *dola*, s. ind. *dāl-ati* „skyla, plyšta“, gr. *δαίδαλος* „meniškai padarytas“ (< **δαλ-*), lo. *dolō* „apdoroju, apkapuju“ s. air. *fo-dāl-im* „discerno, sąjungu“, v. v. a. *zol(l)* „(medžio) trinka“ (< germ. **tuln-*) ir kt.; čia turime ide. **del-* „skelti (dalyti)“, žr. Pokorny I 194 tt. Dar žr. Toporov PJ I 328 (ir liter.). Žr. ir s. v. *doalgis*.

dellijks „Artickel – dalis, dalykas“ III 39₁₆ [29₂₄] nom. sg. (= *sanaris* VE 14₁₇ nom. sg.) = *dellijcks* „t. p.“ III 41₁₈ [31₈] (= *sanaris* VE 15₁₉), *delliks* „t. p.“ III 45₁ [31₃₄] (= *sanaris* VE 17₄), *-delliks* „stück (Stück) – t. p.“ (žr. *galwasdelliks*); acc. pl. *dellikans* „t. p.“ III 65₈ [43₁₇] (= *dali* VE 26₁₉ acc. du.). Pr. **deliks*, kuris yra matyt iš senesnio neutr. **delikan* < **delika* (Mažiulis BS 84–87), savo reikšme bei daryba sutampa su lie. *dalykas* „dalis, dalykas“ (LKŽ II² 243 t.). Pr. **deliks* bei lie. *dalykas* yra turbūt senoviniai adjektyviniai abstraktai, t. y. subst. neutr. (nom.-acc. sg.) **delikā* resp. **dalikā* „priklausomumas daliai“ (plg. s. v. *dabber*) < adj. neutr. (nom.-acc. sg.) **delikā* resp. **dalikā* „priklausomas daliai“ (plg. tai, kas pasakyta dėl balt. < ide.

*-ik- vedinių, Skardžius ŽD 130) — sufikso -ik- vediniai, rodos, iš *i*-kamienių subst. pr. *deli- resp. lie.-la. *dali- „dalis“ (= s. rus. *доля* „dalis“, s. ind. *dalīh* „žemės luistas“) < *, „atskėlimas“ (plg. s. v. *debica*), iš kurių yra išvesti ir verb. pr. *delītvei (žr. s. v. *dellieis*) resp. lie. *dalýti* = la. *dallt* (plg. Skardžius ŽD 534). Plg. Toporov PJ I 328 t. (ir liter.).

*deng- „lenkti“, žr. s. v. *dangus*.

dengan, žr. *dangus*.

dengenennis „himlische (himmlische) — danginis, dangiškas“ III 49₂₀ [35₁₇], (= *danguiesis* VE 19₁₀), „himlischer (himmlischer) — t. p.“ III 81₁₁ [51₃₄] (= *danguiesis* VE 34₁₇), *dengnennis* „t. p.“ III 49₁₁ [35₉] (= *danguiesis* VE 19₁₂), „t. p.“ III 83₁₄ [53₁₈] (= *danguiesis* VE 35₂₁), *dengnennissis* „t. p.“ III 79₁₁ [51₁₆] (= *danguiesis* VE 33₁₅) adj. nom. sg. masc. Čia visur slypi lytis matyt **dengininis* < **dangininis* (nom. sg. masc.), atsiradusi remiantis (žr. Endzelīns FBR VIII 134) lytimi **danginin-in* (įvardžiuot. adj. acc. sg.), egzistavusia greta (neįvardžiuot.) **danginin* „dangini“ (acc. sg., žr. s. v. *dengniskas*) — sufikso -in- vedinio iš *dangus* (žr.). Minėta *dengnennissis* (< **dengininis*-) yra arba klaida (vietoj **dengnennis*, plg. *steiseisei* III 85₆), arba pronominalizuota būdvardžio pr. **dengininis* (įvardžiuot. adj. nom. sg. masc.) lytis. Plg. Endzelīns SV 159.

dengenneniskans „himlischen (himmlischen) — dangiškas“ III 131₂₂ [81₇] adj. acc. pl. = **dengininskā*- (< **dangininiskā*-) yra sufikso -iska- vedinys iš adj. (įvardžiuot.) **dengin-in-is* (žr. *dengenennis*).

dengniskas „himlischen (himmlischen) — dangiškas“ III 119₃ [73₂₇] gen. sg.; acc. pl. *dengniskans* „t. p.“ III 117₇ [73₆]. Yra pr. **denginiska*- (< **danginiska*-), sufikso -iska- vedinys iš adj. **dengin*- < **dangin*- (: lie. *danginis*), o pastarasis — sufikso -in- vedinys iš *dang-us* (žr. *dangus*). Žr. dar *dengenennis*.

dereis „sihe (sieh) — žiūrėk“ III 107₄ [67₁₄] imperat. 2 sg. Endzelīnas (FBR XII 169, Endzelīns SV 121, plg. ir Toporov PJ I 330) mano, kad *dereis* esanti disimiliuota **deireis* < **dīr*-. Tačiau, suponuojant *dereis* < **dīr*-, ta disimiliacija nėra būtina: *dereis* lengvai gali būti **dīr^eis* = **dīris*, kur **dī*- vestinas iš ne-

kirčiuoto *dī- (PKP II 251 t.), kirčiuotam esant skiemeniui *-rīs (plg. *endiris* III 67₂). Žr. *endeirit*.

dergē „hassen — neapkenčia“ III 37₁₄ [29₄] praes. 3 pl. (= *ne-kentcz* „nekenčia“ VE 14₁); partic. praet. act. nom. sg. *dergēuns* „gehasset — neapkentęs, derges“ III 103₁₈ [65₁₀] (= *neapikantoie* neapykantoje“ VE 49₂₂). Pr. *dergē* kamiengalis -ē yra iš *-ēja (plg. lie. dial. *dėrgēja*, la. *derdzēja-s*), dėl to ir dėl -ē- lytyje *dergē-uns* žr. Endzelīns SV 111, 128, 159 (ir liter.); žr. dar *erdērks*. Yra pr. (inf.) **derg-ītvei* (III) „nekešti, niekinti; gadinti, dergti, teršti“ < **derg-ētvei* „gadinti, dergti, teršti; niekinti, nekešti“ = lie. *dėrg-ėti* „gadinti, derg-ti, teršti“ (LKŽ II² 413 t.), la. *defdz-ėtiēs* „zanken, streiten“ (ME I 456; sc. „žodžiais bjaurotis“): lie. *dėrg-ti* „gadinti, teršti; bjauroti, niekinti; darganoti“ (LKŽ II² 415 tt.), la. *derg-tiēs* „kelti pasibjaurėjimą“, lie. *dīrg-ti* „(su-)gesti; dergiamam būti, šlapti; nekešti“ (LKŽ II² 581), *dārg-anà* „bjaurus, lietingas ir šaltas, su šlapdriba oras“ (sc. „sudergtas oras“) ir kt., s. rus. *no-dopoz-a* „Unwetter, dargana“ ir pan. (plg. Toporov PJ I 331 ir liter.). Iš čia galima atstatyti verb. balt.-sl. **derg-* (: **dirg-*) „gadinti(s), dergti(s), teršti(s)“, kuris galėtų būti maždaug iš *„drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ < ide. **dher(H)gh-*/**dhregh-*/**dhṛgh-* „t. p.“ > gr. *ῥάσσω* „verwirre, beunruhige“ ir pan., balt.-sl.-germ. „mielēs, Hefe“ (< *„dribs-niai“, žr. s. v. *dragios*), lie. *drėg-ti* „feucht, naß werden“ < ryt. balt. **drėg-* „t. p.“ (→ lie. *drėg-nas* = la. *drēg-ns* „t. p.“) ir pan. Plg. Fraenkel 103, Pokorny I 251, Frisk I 680. Šis ide. **dher-(H)gh-* „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ yra iš senesnio ide. **dher(H)-* „t. p.“, iš kurio matyt atsirado ir pvz. ide. (**dhr-* + **ebh-* >) **dhrebh-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *dirbinsnan*, *drimbis*).

-dērks, žr. *erdērks*.

-desnimma, žr. *kodesnimma*.

dessimpts „zehen (zehn) — dešimt(is)“ II 5₇ [11₁], *dessemppts* „t. p.“

I 5₁ [5₁], *dessimton* „t. p.“ III 27₁ [23₁] nom. sg.; acc. pl. *dessimtons* „t. p.“ III 67₃ [43₃₁], III 79₂₄ [51₂₆]. Dėl *dessimton* = *-*tan* ir *dessimtons* = *-*tans* žr. Endzelīns SV 73, PKP II 252 t. Lytys *dessimpts* (II) ir *dessemppts* (I) yra **desimts* < **desimtis* (*i*-kamienis), kurio kamiengalis *-*i-*, kaip ir nom. sg. formoms *o-* bei *u-*

kamiengaliai *-a-* resp. *-u-*, pr. kat-mų (ne E!) šnektose buvo jau išnykęs. Pr. **desimtis* = lie. *dešimtis* [la. **desimti-* > *desmit(s)*] = s. sl. *desętb* (ir kt.) suponuoja balt.-sl. **dešimtis*, kuris turėjo ir *K*-kamienių lyčių, plg. pvz. gen. pl. lie. *dešimtų* = s. sl. *desętb*. Dėl pastarosios priežasties *i*-kamieniam pr. **desimtis* šnektose (benykstančios pr. kalbės!) galėjo atsirasti ir *o*-kamienių lyčių pvz. – acc. sg. **desimtan* [plg. lie. dial. gen. pl. *akmenų* (*K*-kamienis) ir acc. sg. *ākmeni/ākmeną* ir pan.]; be to, ši pr. num. card. (subst.) veikė dar ir (adj. =) num. ord. pr. **desimts* „dešimtas“ (žr. *dessimts*), plg. adjektyviškai pavartotą šio num. card. lytį *dessimtons pallaipsans* „dešimtis (acc. pl.) paliepimų“ (III 67₃, 79₂₄), plg. Endzelins l. c., kitaip – Toporov PJ I 332 t. Pagal santykį pvz. acc. sg. pr. **laban* (adj. *labban*, žr. *labs*): acc.-nom. sg. neutr. pr. **laban* (subst. *labban*, žr.) = acc. sg. pr. **desimtan* (adj. = num. ord.): acc. sg. **desimtan* (subst. = num. card., žr. anksčiau) benykstančios pr. kalbos šnektose galėjo nesunkiai atsirasti ir acc.-nom. sg. neutr. pr. **desimtan* (subst. = num. card.) = *dessimton* (kitaip – Endzelins l. c., Toporov l. c.); šitaip, be to, dar buvo stengiamasi pašalinti lyčių nom. sg. pr. (**desimtis* >) **desimts* (num. card.) bei nom. sg. pr. (**desimtas* >) **desimts* (num. ord.) homonimiją. Ši *i*-kamienė balt.-sl. *dešimti-*, kilusi iš *K*-kamienės balt.-sl. **dešimt-*, turi prie pirmąsčio balt.-sl. **dešim* (< ide. **dekni* > s. ind. *dāśa*, gr. *δέξα*, lo. *decem* ir kt.) prisilipdžiusi formantą **-t-*, plg. go. (*taihun*)-*tēhund* „šimtas“ (= „dešimt dešimčių“), s. ind. *daśāt* resp. *daśati* ir kt. (Pokorny I 191 t.), žr. Mažiulis VJa 1956 (Nr. 4) 53–59, Toporov l. c. (ir liter.).

dessimts „zehende (zehnte) – dešimtas“ III 35₁₆ [27₂₅], *dessimts* „t. p.“ I 7₄ [5₂₂], *dessimpts* „t. p.“ II 7₄ [11₂₁] = **desimts* num. ord. nom. sg. masc.; acc. sg. *dessimton* III 87₁₈ [55₂₃], III 111₁₉ [69₂₄] = **desimtan*. Turime pr. **desimts* (nom. sg. masc.) < **disimtas* = lie. *dešimtas*, la. **desimta-* > *desmitais*, s. sl. *desętb*: go. *taihunda*, gr. *δέξατος*, toch. A *škānt*, B *škante*, *škañce* ir pan., žr. Pokorny I 192, Toporov PJ I 334 (ir liter.). Žr. *dassumptin*, *dessimpts*.

*dētvei, žr. *senditans*, *andeiansts*.

dewes (Gr.), žr. *deiwās*.

-dewisin, žr. *nādewisin*.

dewus (Gr), žr. *deiwās*.

-di, žr. *dīn*, *wīrsti*.

dien, *diens*, žr. *dīn*.

digi „auch — taip pat, taipogi“ III 65₁₈ [43₂₄], III 71₁₂ [47₁₁], III 91₆ [57₂₂], *dijgi* „t. p.“ III 39₇ [29₁₆], III 43₁₂ [31₂₂], III 49₃ [35₁], III 49₆ [35₅], III 35₁₈ [35₁₄], III 51₁₀ [35₂₇], III 53₄ [37₆], III 55₆ [37₂₅], III 55₁₁ [37₂₉], III 65₄ [43₁₃], III 69₃ [45₁₇], III 71₂₋₃ [47₃], III 75₇ [49₁₀], III 75₂₁ [49₂₀], III 83₁₈ [53₂₁], III 91₁₈ [57₃₂], III 95₂₃ [61₈], III 103₁₄ [65₇], III 103₂₅ [65₁₆], III 103₂₇ [65₁₈], III 107₅ [67₁₅], III 113₁₇₋₁₈ [71₇], III 113₁₉ [71₇], III 115₄ [71₁₇], III 115₈ [71₂₀], III 115₁₀ [71₂₂], III 117₈ [73₆], III 117₁₀ [73₈], III 121₄ [75₁₆], III 121₁₄ [75₂₃], III 121₁₉₋₂₀ [75₂₆], III 123₂₂ [77₉], III 133₆ [81₁₃], *digi* „t. p.“ III 65₁₈ [43₂₄], III 91₅ [57₂₁], III 107₁₉ [67₂₅], *dēigi* „t. p.“ III 51₆ [35₂₃] (taisytynas į *dēigi*), *deigi* „t. p.“ III 79₁₅ [51₁₉], III 95₂₁ [61₇], *deygi* „t. p.“ II 13₁₂ [13₂₅], *deyg* „t. p.“ I 13₁₂ [7₂₄], *dei* „t. p.“ III 111₁₆ [69₂₂] (gal vietoj *deig*; įprasta taisyti į *dēigi*), *kaigij gi* „wie auch — kaip taip pat“ III 115₃ [71₁₆] (taisoma į *kaigi dijgi*). Pr. **digi* yra enklitiko -gi (žr.) išplėsta **dī* (žr. -*din*); plg. rus. *mo-že* „taip pat“.

digno „gehilcz — (kalavijo) rankena“ E 427 nom. sg. fem. = **dignō*, t. y. **dignā*; dėl *gehilcz* (E 427) plg. s. v. a. *gehilze* „Schwertgriff, Heft — kalavijo rankena“ (Lex 57). Yra sufikso *-*nā* (dėl jos plg. Skardžius ŽD 218 t.) vedinys iš pr. **dig-* „smeigti“ = lie. *dýg-ti* „smeigti; keimen (< hervorstechen)“ = la. *dīg-t* „keimen“ resp. pr. **deig-* „smeigti“ (žr. s. v. v. *deigiskan*, *deick-ton*) = lie. *dleg-ti* „smeigti; einpflanzen“ = la. *diēg-t* „smeigti“. Dėl pr. **dīg-nā* reikšmės „daiktas, į kurį kas (kalavijo ir pan. geležtė) įsmeigiama“ > „(kalavijo) rankena“ plg. lie. pasakymą: *indyk peilį kótam* „įsmeik (įstatyk) peilio geležtę į jo kotą (rankeną)“ Lp (LKŽ II³ 530); plg. dar vok. *heften* „prisegti, prismeigti“: *Heft* „(peilio, kalavijo ir pan.) rankena, kotas“. Pr. < balt. **dīg-* resp. **deig-* „smeigti, durti“ (< ide. **dhīgʷ-* resp. **dhēigʷ-* „t. p.“) giminaičių randame tik italikų (lo. *fīg-o* „smeigiu“.

umbr. *fik-tu* „fig-ito“ ir kt.) ir germanų [ags. *dīc* „pylimas, griovys“ ir kt. < *, „kasti“ < *, „smeigti“, — Kluge 125 (s. v. *Deich*), Vries 76 (s. v. *diki*)] kalbose, žr. Pokorny I 243 t. Plg. Trautmann AS 321, Endzelīns SV 159 t. Sieti pr. **dīg-nā* su lie. dial. *dignā* „drignė, vaivorykštė“ ir pan., rus. *дыга* „diržas“ ir kt. (Toporov PJ I 338) negalima: lie. *dignā* (žr. Fraenkel 105), rus. *дыга* ir pan. yra kitokios kilmės, žr. s. v. v. *dangus*, *dongo*.

dijlapagaptin „werckzeug (Werkzeug) — įrankis“ III 93₇ [59₉₋₁₀] acc. sg. (= *indui* VE 40₅ dat. sg.) — sudurtinis žodis (pagal vok. *werckzeug*) **dīlapagapt-* „darbo įrankis“ = **dīla-* (žr. *dilas*) + **-pagapt-* (žr. *pagaptis*).

dilants „Arbeiter — darbininkas“ III 87₁₈ [55₂₂], III 89₃ [55₃₅] nom. sg. = **dīlants*, kuris iš tikrųjų yra „dirbantis, darantis“ — partic. praes. act., suponuojantis verb. pr. **dīl-ātvei* < **dēlātvei* „dirbti, daryti“, turbūt giminišką su sl. **dēlati* (Endzelīns SV 160, Toporov PJ I 339). Šį pr. verb. kiti laiko skoliniu iš lenk. **dēlati* (> *działać*): Bezzenberger KZ XLI 96, Trautmann AS 321, Milewski Sl. Occ. XVIII 35, Zabrodzki ibd. 371. Žr. dar *dilas*.

dilas „wercks (Werkes) — darbo“ III 89₈ [57₂] gen. sg. (= *pro-cies* VE 38₇ gen. sg.); acc. sg. *dīlan* „werck (Werk) — darbas“ III 79₂₃ [51₂₅] (= *darbob* VE 34₆ all. sg.); gen. pl. (ar acc. sg.) *dijlan* „wercken (Werken) — darbų“ III 125₁₄ [77₂₃] (= *darbu* VE 61₅ gen. pl.); acc. pl. *dilans* „wercken (Werken) — darbus“ III 33₂ [25₂₆], „t. p.“ III 69₃ [45₁₇] (= *darbūsu* VE 28₁₄ iness. pl.), *dīlins* „t. p.“ III 67₇ [45₁] (= *darbais* VE 27₁₇). Čia yra turbūt **dīls* (nom. sg. masc.) iš senesnio **dīlan* < **dēlan* (nom.-acc. sg. neutr.) < **dēla* (dėl šios neutr. lyties žr. Mažiulis BS 84 tt.), kuri Endzelynas (SV 160) laiko giminaičiu su s. sl. *dělo* „darymas“ ir *dělja* „dėl“ bei lie. *děl'* (*dēliai* ir pan.), la. *dēļ* (žr. dar Endzelīns LVG 652, ME I 463). Sieti s. sl. *dělo* su praep. s. sl. *dělja*, *dělma*, lie. *děl'*, la. *dēļ* ir čia visur ieškoti šaknies balt.-sl. **dē-* < ide. **dhē-* „dėti“ — šitaip galvoti iš tikrųjų yra įprasta, žr. Trautmann BSW 48, Vasmer I 497, 496, Fraenkel 87, Sławski I 147, 190, Pokorny I 238, BER I 338, Skok I 412 t.

Tiesa, šitaip galvojant, nėra lengva paaiškinti darybinį subst. balt.-sl. (nom.-acc. sg. neutr.) **dēla* (jeigu ir pr. **dēlan* < **dēla* laikysime baltišku, žr. anksčiau) santykį su minėtomis balt. ir sl. prepozicijomis. Šios galbūt suponuoja pirmąją substantivo balt.-sl. **dēla* „dėjimas“ > „tai, kas dedasi (darosi)“ > „darymas“ lytį balt.-sl. „loc.“ (-dat.) sg. **dēli* „dėjime (dėjimui)“ (apie o-kamienę fleksiją balt.-sl. **-i* žr. Mažiulis BS 145 tt.), kurios fleksija, šiai lyčiai virstant į praep., balt. ir sl. tarmėse buvo įvairiai perdirbinėjama [ją gal dar išlaikė lie. *dēl-i-(g)* „dėl“ DP 315₄₃, s. sl. *dēl-b-(ma)* „t. p.“]; dėl reikšmės „dėjimė“ (balt.-sl. **dēli*) > „dėl(iai)“ plg. lie. žem. *to dējes* „to dėliai“ (plg. ir Fraenkel 87). Būga (I 436, II 487) siejo s. sl. (ir kt.) *dēlo* su lie. *dail-ē* (ir pan.), t. y. čia suponavo balt.-sl. **dail-*. Šios šaknies apofoniniu variantu mėginama laikyti ir pr. *dīl-* = *dīla-* resp. jo *-ī-* kildinti iš pirmąją **-ī-* (Jēgers Verk. Bedeut. 79 t. ir KZ LXXX 84 tt., Toporov PJ I 339–340). Tačiau tokia pr. *dīla-* kilmė yra abejotina jau vien pr. kat-mų rašybos sumetimais (niekur nėra parašyta **deil-* greta *dīl-* ir pan.); plg. ir Schmid Verb. 29. Kitų tyrinėtojų nuomone, pr. *dīla-* < **dēla-* esąs skolinys iš lenk. **dēlo* (> *dzielo*, *dzialo*): Berneker PS 286, Brückner AslPh XX 481, Trautmann AS 321, Milewski Sl Occ. XVIII 35, Zabrocki ibd. 371, Schmid l. c. Žr. dar *dīlants*, *dijlan-pagaptin*, *dīlinai*, *dīlnikans*.

dīlinai „wircket (wirkt) – (pa)veikia, daro“ III 61₃ [41₃] 3 sg. praes. (= *dara* VE 24₁₆) yra iš (su analogiškai prilipdytu *-i*) **dēl-ina* (plg. pr. *muk-inna*) su inf. **dēl-intvei* (plg. inf. lie. *-inti*) arba *dīlinai* < **dēl-ināi* < **dēl-ināja* [plg. la. *-inā(i)*, žr. Endzelīns LVG 840 tt.] su inf. **dēl-inātvei* (plg. inf. la. *-ināt*). Pr. **dēl-intvei* ar **dēl-inātvei* yra nesenas darinys, atsiradęs iš pr. **dēla-* „darbas“ (žr. *dīlas*) greta senojo pr. **dēl-ātvei* „dirbti, daryti“ (žr. s. v. *dīlants*) pagal modelį, panašų a) į lie. *klamp-ōti* „eiti, bristi per purvus ir pan.“: *klamp-inti* „t. p.“, *iešk-ōti* „suchen“: *iešk-inti* „t. p.“ (LKŽ III 14) ir pan. resp. b) į la. *cil-āt* : *cil-ināt* (plg. lie. *kil-ōti* : *kil-inėti*, *iešk-ōti* : *iešk-inėti* ir kt.) ir pan. Kitaip sakant, pr. **dēl-intvei* (ar **dēl-inātvei*) atsirado kaip iteratyvas-kauzatyvas (plg. atitinkamą lie. ir la. medžiagą, žr. En-

dzelīns BVSF 200 t.); dēl to pr. *dīlinai* (III 61₃) yra ne „dirba“ (tam buvo pr. **dēl-ātvei* „dirbti“, žr. s. v. *dilants*), o „(pa)veikia“ < **„dažnai daro (dirba), kad būtų dirbama“*.

dīlnikans „Arbeitern (dat. pl.) — darbininkus“ III 95₇ [59₃₀] acc. pl. (= *dirbeiems* „dirbėjams, darbininkams“ VE 41₅) su nom. sg. **dīlniks* < **dēl-niks* (plg. lie. *bit-nykas* „bitininkas“ LKŽ I² 858) < **dēl-inikas* (plg. lie. *bit-inykas*) ar **dēl-enikas* [plg. *auschaut-enik-amans*, lie. *-enyk-* (žr. Skardžius ŽD 141)], kuris yra sufikso (daraūs!) **-inik-* resp. **-enik-* vedinys iš **dēla-* „darbas“ (žr. *dīlas*) panašiai, kaip s. sl. *dēl-bniko*, lenk. *dział-nik* (plg. Endzelīns SV 160), plg. lie. *darb-inykas* (: *dárbas*, žr. Skardžius ŽD 141 tt.). Pr. *dīlnik-ans* laikyti skoliniu iš lenk. (pvz. Trautmann AS 321, Milewski SI Occ. XVIII 35, 55) vargu ar reikėtų, žr. ir Toporov PJ I 341.

-din „jį“ (pron. encl. anaphor.) I 13₄ [7₁₉], II 13₄ [13₂₁], „jn (ihn) — jį“ III 89₁₈ [57₁₀], 93₁₄ [59₁₅], *prēidin* „zu ihm — prie jo“ III 115₁₅ [71₂₆], *pērdin* „jn (t. y. für ihn) — per jį“ III 125₄ [77₁₅] acc. sg. masc.; acc. sg. fem. *-din* „sie—ją“ III 101₁₇ [63₂₄], *dien* „t. p.“ III 101₂₀ [63₂₆]; acc. pl. (masc.) *dins* „sie — juos“ I 11₁₂ [7₁₅], III 89₈ [57₂], *-dins* „t. p.“ III 113₇ [69₃₄], III 113₈ [69₃₅], *prēidins* „zu jnen (zu ihnen) — prie jų“ III 105₂₆ [67₇], *nodins* III 113₇₋₈ [69₃₄], *-diens* „sie — juos“ II 11₁₄ [13₁₄]. Yra iš vok. *man* „tai“ verčiamas pr. *-di (dei 1X): turedi* „sol man (soll man) — tūri tai“ III 65₁₅ [43₂₂], *turridi* „t. p.“ III 65₁₇ [43₂₃], *wirsti* „man wird“ (< **wirst + di*) III 101₁₉ [63₂₆]; *kāidi* „das man (daß man) — kad tai“ III 65₉ [43₁₇], III 65₁₀ [43₁₈], *kāidi* „man (t. y. daß man) — t. p.“ III 115₁₄ [71₂₆], *kai dei* „das man (daß man) — t. p.“ 91₁₂ [57₂₇].

Šio *i*-kamienio enklitiko formos *-dien* = **-den* (acc. sg.) ir *diens* = **-dens* (acc. pl.) yra inovacinės — atsirado dėl to ir tuomet, kai *i*-kamieniams subst./adj. atsirado inovacinės **-en* (acc. sg.) resp. **-ens* (acc. pl.). Dėl pr. *-di* ir *dei* — tiek dėl formos statuso, tiek ir dėl kilmės yra keletas nuomonių (žr. pvz. Trautmann AS 266, Endzelīns SV 82 ir liter., Stang Vergl. Gr. 234, Schmalstieg OP 140, Toporov PJ I 342 tt. ir liter.), tačiau nė viena iš jų nėra pagrįsta ir, būtent, — štai dėl ko, Niekas neatkreipė tinkamo dė-

mesio į tokius akivaizdžius dalykus: a) pr. *dei* (III 91₁₂) yra vers-
tas iš vok. *man* (o ne pvz. iš vok. *sie!*) ir egzistuoja junginyje *kai*
dei „das man (daß man)“, visiškai panašiamo (!) į minėtą *kāi-*
di, b) šiame *kāidi* enklitikas *-di* buvo nekirčiuotas, o *kai dei* turėjo
kirčiuotą *dei* (jis dėl to ir parašytas atskirai). Iš čia nebesunku da-
ryti išvadą: ir pr. *-di* „(vok.) man“, ir pr. *dei* „t. p.“ suponuoja
senesnę pr. (encl.) **dī* „t. p.“ (žr. dar *dīgi*, be to, s. v. *delli*) < vak.
balt. (encl.) nom.-acc. pl. neutr. **dī* (= av. *dī* acc. pl. neutr.),
kuris išstūmė vak. balt. (encl.) nom.-acc. sg. neutr. **dī* (plg. av.
dit acc. sg. neutr.) bei gavė reikšmę „(vok.) man“ tuomet, kai ny-
ko trumpieji žodžio galo balsiai. Beje, pr. *-di* kildinti iš **-dī* (o
ne – kaip įprasta galvoti – iš **-dī*) reikėtų jau vien dėl to, kad
pr. *-di* (encl.!) nė vienu atveju nėra parašytas **-d* (ar **-t*).

Taigi vakarų baltams galima rekonstruoti tokią šio *i*-kamenio
enklitiko „jis“ paradigmą: nom. sg. masc. fem. **dis*, nom.-acc.
sg. neutr. **di* (plg. av. *dit* acc. sg. neutr.), acc. sg. masc. fem.
**din* (= av., s. pers. *dim* acc. sg. masc. fem.), nom. pl. masc.
fem. **dīs* (= av. *dīš* acc. pl. masc. fem.), nom.-acc. pl. neutr.
**dī* (= av. *dī* acc. pl. neutr.), acc. pl. masc. fem. **dins* [galbūt
iš senesnės **dīs* (= av. *dīš*, žr. anksčiau), dėl fleksijos **-īs* → pr.
-ins žr. Mažiulis BS 297 tt.], nom.-acc. du. masc. fem. **dī*
(ir neutr., žr. l. c.). Ši baltų ir iranėnų kalbų medžiaga rodo egzis-
tavus enklitiką ide. dial. **dī-* „jis, ji“ ← ide. (encl.) **di* (vienafon-
eminė šaknis **d-* ir kamiengalis **-i*), greta kurio buvo (tos pa-
čios šaknies, bet kitokio kamiengalio – tematinio) ide. (encl.) **de/o*
(plg. pvz. ide. **k^ui-* „kas“ ir **k^ue/o-* „t. p.“) → ags. *tō* „zu“, lo.
dē, gr. *-δε* ir t. t., žr. resp. plg. Pokorny I 181 tt., Benveniste
StB III 121 tt., Toporov l. c. ir liter. Iš to ide. (encl.) **de/o* =
**de* → ide. dial. (encl.) **de-* galėjo atsirasti vak. balt. **de-* + **-li* >
**deli*, žr. s. v. *delli*.

dineniskas, žr. **deineniskas*.

-dingai, žr. *podingai*.

-dingausnan, žr. *podingausnan*.

dinkama, žr. *dīnkaut*.

dinkaumai, žr. *dīnkaut*.

dinkausegīsnan „dancksagung (Danksagung) – dėkui sakymą“ III 91₁₄ [57₂₈] acc. sg. fem. (= *dekawoghimai* VE 39₁₂ nom. pl.), sc. „dėkui darymą“ (= *dekudarymey* ChB 325₁₃ nom. pl. = *gratiorum actiones* Timoth. 1, 2) laikytinas lenk. *dziękczynienie* vertiniu – sudurtiniu žodžiu: a) jo pirmasis sandas (plg. lenk. *dzięk-*) yra pr. **dīnkau* „dėkui“ – sutrumpėjusi lytis 1 sg. praes. **dīnkauja* (žr. *dīnkaut*), o b) antrasis sandas (plg. lenk. *czynienie*) – *segīsnan* „darymas“ (žr. *segisna*), plg. Endzelīns SV 160, Toporov PJ I 345 (ir liter.).

dīnkausnan „danck (Dank) – dėkojimą“ III 131₁₀ [79₃₃], *dīnkausnan* „dancksagung (Danksagung) – dėkojimą“ III 53₇ [37₈] acc. sg. fem. – sufikso (nom. sg. fem.) *-*snā* (dėl jo žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš *dīnkaut* (žr.).

dīnkaut, t. y. *preidīnkaut* „zu dancken (danken) – dėkoti“ III 41₁₅ [31₅] inf. (= *dekawoti* VE 15₁₆); 1 sg. praes. *dīnckama* „dancke (danke) – dėkoju“ III 79₁₁ [51₁₆] (= *diekawoiu* VE 33₁₅) bei *dīnkama* „t. p.“ III 81₁₁ [51₃₄] (= *diekawoju* VE 34₁₇) – abiem atvejais turime matyt **dīn(c)kauia* = **dīnkauja*; 1 pl. praes. *dīnkaumai* „dancken (danken) – dėkojame“ III 85₁₂ [53₃₂] (= *dekawojem* VE 36₁₄), *dīnkauimai* „t. p.“ III 29₆ [23₂₀] (= *dekawotumbim* VE 10₂); 2 pl. praes. (imperat. reikšmė) *dīnkauti* „dancket (danket) – dėkojate (dėkokite)“ III 85₁ [53₂₄] (= *dekawoket* VE 36₄); 3 sg. praet. *dīnkowats* „dancket (dankte) – dėkojo“ I 13₅ [7₂₀], *dīnkowatz* „t. p.“ I 13₁₄ [7₂₅], *dīnkauts* „t. p.“ III 75₃ [49₆] (= *dekawoia* „dėkojo“ VE 31₅), *dīnkauts* „t. p.“ III 75₈ [49₁₁] (*dekawoia* „dėkojo“ VE 31₁₁), *dīnkautzt* „t. p.“ II 13₅ [13₂₁], *dīnkauczt* „t. p.“ II 13₁₄ [13₂₆]. Turime pr. inf. **dīnkautvei*, praes. **dīnk-auja*, praet. **dīnkauā* (plg. *dīnk-owa-ts* ir kt., žr. anksčiau) < **dīnkauā* [čia dėl *-ā > *-ā plg. pr. *galw-as* (gen. sg.) = *-ās < *-ās]: lie. (*úog*)-*đuti*, -*đuja*, -*đvo*, plg. ir lie. *dėk-uoti* „dėkoti“, -*đuja*, -*đvo* LKŽ II^a 390 (dėl lie. -*uoti* santykio su lie. -*auti* žr. Skardžius ŽD 502 t.). Įprasta manyti, kad šis pr. verb. esąs iš lenk. *dzięk-ować* (kirčio vieta – ne šaknyje!) su perdirbtu sufiksu (žr. Brückner AslPh XX 489, Bezzenberger KZ XLI 85, Trautmann AS 321, Endzelīns SV 160, Milewski Sl. Occ. XVIII 41, 53, Schmalstieg OP 194, Toporov PJ

146). Bet, šitaip galvojant, norėtusi laukti pr. (III) **dink-āut* (ar **dink-āūt*), o ne *dīnk-aut*, kuris yra aiškiai baritonas (šakninio kirčiavimo žodis), kaip ir subst. (nom. sg. fem.) pr. (III) **dīnku* „(pa)dėka“ (baritonas, žr. s. v. *dīnckun*). Todėl pr. *dīnk-aut* laikytinas tokiu lenk. *dzięk-ować* sufiksiniu perdirbiniu, kuris rėmėsi modeliu pr. **dīnkā* (> **-ū*, nom. sg. fem.): $x = \text{pr.} *grēka$ - (irgi baritonas, žr. *grikan*): **grēk-aut-* (žr. *grik-aut*) ir kt. (plg. lie. *uoga* : *uog-auti* ir pan. Ds), iš kur $x = *dīnk-aut- > dīnk-aut$.

dīnckun „danck (Dank) – (pa)dėka“ III 131₁₅ [81₂] = **dīnkun* (acc. sg. fem.) – vietoj **dīnkan* (acc. sg. fem.), išvirtusios į **dīn-kun* dėl formos (nom. sg. fem.) **dīnku* (III, t.y. su **-ū*) < **dīnkū* [baritonas, dėl to nekirčiuotas **-ū* davė pr. (III) **-ū*, žr. PKP II 251 t.] < **dīnkā* – skolinys iš lenk. *dzięka* „(pa)dėka“. Kad pr. **dīnkū* < **dīnkā* buvo baritonas, rodo šio pr. žodžio originalas – lenk. *dzięka* (kirčiuotas, aišku, šaknyje), kuris kartu su *dziękować*, kaip seniai žinoma, yra germanizmai (iš vok. kalbos).

dīrbīnsnan „zittern (Zittern) – drebėjimą“ III 95₉ [59₃₂] acc. sg. fem. (= *drebeghimu* VE 41₇₋₈ instr. sg.) galėtų būti (žr. Endze-
lins SV 160, Fraenkel 102) vietoj **dribīnsnan* [plg. raidžių perstatymus: *swaain* (žr. s.v. *swais*), *teikūnus* (žr. s.v. *teikut*), *tuo* (žr. s.v. *tu*) ir kt.] – sufikso **-snā* (žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš **dribin-tvei* „drebinti, drebėti“ (kauzatyvas-intenzyvas), plg. la. *dribin-āt* „drebinti“ resp. *drebin-āt* „t.p.“ ir lie. *drėbin-ti* „t.p.“ resp. *dribin-ti* „daryti, kad dribtų“. Pr. **dribin-tvei* yra vedinys iš pr. (inf.) **drib-tvei* „drebėti; (ap)dribti“ (= lie. inf. *drib-ti*), turėjusio praes. **dreb-* resp. **dremb-/*drimb-* (= lie. praes. *drėmba*[*drimba*, žr. s.v. *drimbis*), plg. lie. *brid-inti* „varyti, kad bristų“ (LKŽ I 1040) – vedinį iš *bristi* „waten“, turintį praes. *brėda* resp. *brenda*|*brinda* (LKŽ I² 1056). Lie. *drib-ti* ir pan. etimologiškai atskirti nuo lie. *dreb-ėti* = la. *dreb-ēt* ir pan. (pvz. Fraenkel 102, 104, Pokorny I 204, 274) vargu ar reikėtų (žr. ir Toporov PJ I 347 t. ir liter.): pr. **drib-* „dre-bėti, virpėti; (ap)dribti“ = lie. *drib-ti* „(ap)dribti“ atsirado greičiausiai vietoj balt. **dreb-*, plg. lie. *bristi* = la. *brist* vietoj balt. **bresti* „bristi“. Tas balt. **dreb-* (inf., praes., praet.), reiš-
kės matyt „krėsti (kristi), drėbti (dribti), virpinti (virpėti) ir

pan.“, vėliau davė: a) **dreb-* (inf., praes.) ir **drēb-* (praet., pagaliau ir inf.) „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“ > lie. *drėbia drėbė drėbti* „krėsti (tam tikrą masę), kristi; šlapiai snigti; negražiai mesti; smogti, trenkti“ = la. *drēbt* „šlapiai snigti“, b) **dremb-* (praes.) **drib-* (praet., inf.) „tam tikru būdu virpėti“ > lie. *dreimba (drimba) dribo dribti* „kristi (tam tikrai masei); griūti; glebti; šlapiai snigti“. Su balt. **dreb-* „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“ turbūt giminiuojasi rus. *дрёбь* „liūnas, pelkė“ (< *,tai, kas virpa“ < *,tai, kas drimba“) ir kt. (plg. Toporov l.c.), s. sl. *drob-iti* „(su)trupinti, (su)daužyti“ ir kt. (plg. lie. *drėbti* „... smogti, trenkti“), go. *ga-draban* „iškalti, iškirsti“ ir kt. < ide. (dial.) **dhrebh-* „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“ (> ide. dial. *,sudaužyti, sukulti“, plg. Pokorny I 272) < ide. **dhr-* (: **dhr-*) „t.p.“ (žr. s.v.v. *dergė, dragios, drimbis*).

-dirisna, žr. *endirisna*.

-dyrītwei, žr. *endeirīt*.

diršos ginthos „ein gut man (ein guter Mann) — geras(is) žmogus, vyras“ GrG 97, *dyrsosgyntos* „fromman (frommer Mann) — šaunus, geras, drąsus žmogus, vyras“ GrA 80, *dyrsosgintos* „bonus vir“ GrF 79 nom. sg. masc. Dėl vok. *from* (GrA 80) plg. v.v.a. *frum, from* „tüchtig, brav, gut, tapfer“ Lex 300, n.v.a. *from, frum* „tüchtig, brav“ Götze 91 (plg. ir Trautmann AS 321), plg. dar vok. *fromme* acc. pl. (III 52₁₂), verčiamą į pr. *labbans* acc. pl. (III 53₁₄), bei vok. *gute* acc. pl. (III 52₁₃), verčiamą įgi į tą patį pr. *labbans* acc. pl. (III 53₁₇). Kad samplaika *dyrsosgyntos* (GrA) = *dyrsos gyntos* yra ne nom. pl. fem. (kaip teigia Trautmann l.c., Endzelins SV 160, Toporov PJ I 349), o nom. sg. (masc.), rodo „ein gut man“ (GrG 97), „bonus vir“ (GrF 79). Šioje samplaikoje slypi matyt (nom. sg. masc.) **dirsus* **gintus* (ar **gintas*?) „šaunus, drąsus žmogus“ su pr. adj. **dirsus* (u-kam.) „drąsus“ (Būga Aist. St. 149). Spėti, kad pr. *diršos* yra **dirsus* (o ne **dirzus*), norėtusi dėl to, kad šis pr. žodis sietinas turbūt su pr. avd. *Dirs-une* 1292 m. (Trautmann PN 25), o pastarasis — su lie. avd. (< kurš. ar pr.) *Dirs-ūnas* (žr. Gerulis ON 28, Endzelins l.c.), plg. lie. *drąs-ūnas* „drąsuolis“ (Skardžius ŽD 279). Pr. *diršos* = **dirsus* naudai liudija ir lie.

drąsus = la. *drūošs*, vestinas iš lie.-la. verb. **drens-* (= lie. *drės-a* „drįsta“), atsiradusio (galbūt apibendrinant infiksą *-n-*, plg. Trautmann BSW 60) iš **dres-*, kurio santykis su pr. **dirs-* (= **dirs-us*) būtų panašus į lie. *prėk-ė* : *pišk-ti* ir pan., plg. dar lie. *plet-* „plečia“ (: *plat-ūs* = la. *plāss*) su gr. *πλατός* < **płt-* ir kt. Pagaliau, pr. *dirsos* skaitymui **dirsus* (ne **dirzus*) neprieštarauja ir jo giminaitis sl. **dbrzē* „drąsus“ (> s.sl. *drōzē* ir kt.), kil-dintinas irgi iš senesnio sl. **dīrsus* (Trautmann l.c., Vasmer I 503 t., ESSJ V 228 t.): prūsų kalba (archaiškiausia baltų kalba!) šito *-s-* neišvartimo į *-z-* atžvilgiu lengvai galėjo būti archaiškesnė negu slavų. Vak. balt.-sl. **dīrsus* „drąsus“ giminaičiai – gr. *δρασός* „t.p.“, s.ind. *dhṛṣṇúh* „t.p.“, *dhṛṣú-* „t.p.“, s. pers. *adarš-nauš* „jis drįso“, go. *ga-dars* „išdrįstu“; žr. dar *dirstlan*.

Pr. *gyntos* = **gintus* „žmogus“ galima vesti iš „giminaitis (giminės žmogus)“ ir sieti su lie. *gentis* „giminaitis“ (*i-kam.!*): abu turi tą pačią (apofoniškai besiskiriančią) šaknį balt. **gen-* (resp. **gin-*) < ide. **gen-* (resp. **gṇ-*) „gim(dy)ti“ (dėl pr. **gin-* resp. lie. *gen-* vietoj pr. **zin-* resp. lie. **žen-* žr. Fraenkel 147 ir liter.; be to, atsižvelgtina, kad baltų kalbose yra ne vienas „kentumiškumas“) ir sufiksus pr. **-tu-* resp. lie. *-ti-*, kurie čia galėjo būti sinoniminiai, t.y. šie pr. resp. lie. vediniai iš pradžių galėjo būti abstraktai neutra – **gintu* resp. **genti* (nom.-acc. sg. neutr.) „gimimas → giminė“ (plg. inf. pr. **-tu-* resp. lie. *-ti-*, apie juos žr. Mažiulis Baltistica III 40–42, žr. dar idem BS 262 tt.), vėliau pasidarę ne neutra; panašios darybos yra ir s.ind. *jantúh* „tvarinys, žmogus“ (: pr. **gintus*, plg. Būga Aist. St. 149) resp. lo. *gens* „giminė, padermė“ (: lie. *gentis*), kurie iš pradžių (bent jau darybiniu modeliu) irgi galėjo būti neutra. Kaip iš „giminės (padermės)“ atsirado „giminaitis“ (ir pan.), šitai nebesunku paaiškinti, plg. pvz. lie. *giminė* „padermė; giminaitis“ (LKŽ III 309). Plg. Endzelīns SV 160 t. (ir liter.), Toporov PJ I 350 (ir liter.).

dirstlan „statlichen“ III 117₁₂ [73₁₀] adj. acc. sg. fem. Iš paties konteksto galima spėti, kad pasakymo *dirstlan emprijki stallisnan siggūt* „statlichen widerstandt thun“ (III 117₁₂) pamatinė reikšmė bus buvusi „tvirtą (kietą) pasipriešinimą daryti“, t.y. „tvirtai

(kietai) priešintis“ (plg. pvz. lie. *tvirtai*, *kietai priešinasi*); dėl vok. *statlichen* (III 116₁₀) plg. n.v.a. *statlich* „gründlich (esantis su pamatu, tvirtas)“ Götze 207. Plg. dar: *dirstlan* „statlich, kräftig“ Nesselmann Thes 31. Iš pr. *dirstlan* pamatinės reikšmės „tvirtas, kietas“ minėtame pasakyme nebesunku išvesti ir tą (abstraktesnę!), kuri artima dab. vok. *statlich* reikšmei („žymus, nemenkas, didelis“). Pr. *dirstlan* „tvirtas, kietas“ (acc. sg. fem.) yra greičiausiai **dirzla-*, kurio, ištarto matyt paties P. Mėgogo, pereiginėje artikuliacijoje tarp *-*(r)z-* ir *-*l-* A. Viliui (prūsiškai mokėjusiam prasčiau negu vokiškai!) galėjo pasigirsti epentetinis priebalsis [gal čia paveikė ir vok. *statlichen* (III 116₁₀) turimas -*tl-*] – silpnas dantinis sprogstamasis (A. Vilio ir perteiktas raide -*t-*). Pr. **dirzla-* yra sufikso *-*la-* vedinys iš pr. **dirz-* = lie. *dirž-ti* „standėti, kietėti, tvirtėti“ (LKŽ I² 591 t.); lie. *dirž-nas* „diržingas, tvirtas“ (LKŽ I² 591), *dirž-as* „Riemen, Gürtel“, *dirž-ingas* „kietas, stiprus, tvirtas“ (LKŽ I² 590 t.), la. *dirž-a* „(lederner) Gürtel, Riemen“, av. *dər-z-ra-* „stiprus, tvirtas, žymus“, *dər-z-aye^{ti}* „riša, tvirtina“, s.ind. *dṛh-yati* „(pri)tvirtina“ (< ide. **dṛgh-*), plg. Vasmer I 504 (ir liter.), Fraenkel 102, Pokorny I 254. Pr. **dirz-la-* „tvirtas, kietas, standus“ (: pr. **dirz-* „diržti“) darybiškai plg. su lie. *āk-las* = la. *ak-ls* (: lie. *āk-ti*), lie. *kūš-las* „menkas, prastas (apie augalus)“ = la. *kus-ls* „sustyręs, nerangus; gležnas“ (: la. *kus-t* „silpti, tirpti“), s.sl. *gni-lō* „supuvęs“ ir kt. (žr. Skardžius ŽD 163). Pr. **dirzla-* „tvirtas, kietas“ : lie. *diržnas* „diržingas, tvirtas“ = lie. *leilas* „laibas, plonas“ : leinas „plonas, laibas, silpnas“ = la. *kuřls* „kurčias“ : *kuřns* „t.p.“ (= s.rus. *кзрнъ* „sužalota nosisi, ausimi“) ir kt. Tiesa, pr. *dirstlan* yra mėgintas sieti su pr. *dyrsos* (kitaip aiškinant ir pačio -*tlan* kilmę), – Trautmann AS 322, BSW 60, Endzelins SV 161, Pokorny I 259, Toporov PJ I 351, plg. Fraenkel l.c. Bet šitaip daryti nėra būtina, be kitų sumetimų (žr. anksčiau), ir dėl to: žodžio *statlichen* (III 116₁₀ ≠ *dirstlan* III 117₁₂) reikšmę „gründlich (esantis su pamatu, tvirtas)“ resp. „stattlich (žymus, nemenkas, didelis)“ išvesti iš „drąsus“ (tokią senesnę reikšmę žodžiui pr. *dyrsos* iš tikrųjų dera suponu-

ti, žr. *dyrsos*) yra sunkiau negu iš „tvirtas, stiprus, standus, kietas“ (žr. anksčiau).

diseitiskan „hantierung (Hantierung) – verslas, amatas, užsiėmimas“ III 87₅ [55₁₃] acc. sg. fem. Įprasta taisyti į **dileitiskan* (Nesselmann Spr. 95, Trautmann AS 322) ir toliau – į **dilentiskan* = **dilantiskan*, pastarąjį laikant sufikso -*isk-* (adj. → subst.) vediniu iš *dilants* (žr.), žr. Endzelins SV 161, Schmalstieg OP 62, Toporov PJ I 352 („испорченный вариант *diseitiskan* тяготеет к предыдущему слову, связанному с ним, – *niteisingiskan*“). Tačiau *diseitiskan* galėtų būti **diseitiskan* ir skaitomas **dizēitiskan* < **dizītiskan* (subst.) ← adj. **dizītisk-*, kuris – vedinys (su -*isk-*) iš adj. = partic. praet. pass. **dizi-ta-* (plg. panašios kilmės adj. *prābutskas*, žr.), suponuojančio pr. (inf). **dizi-tvei* „tam tikro amato darbą atlikti“ < *, daryti ką iš molio; plūkti molio aslą, krosnį ar pan.“ < *, plūkti, minkyti molį“ < *, minkant plūkti, mušti“ (iterativum), atsiradusį iš pr. **diz-tvei* „minkant plūkti, mušti“ = lie. *dýž-ti/diež-ti* „mušti, perti, plakti“ < balt. **dīž-/deiž-* „mušti, plakti (molį, tešlą ir pan.), minkyti“ < ide. **dheigh-* „t.p.“ (plg. Pokorny I 244 t., Būga I 306) > sl. **daiž-īā* „indas, kuriame kas mušama, plakama, minkoma“ (> **dēža*, žr. ESSJ V 23 t.), go. *daigs* „tešla“ (ir kt.), lo. *fiŋg-ō* „masei suteikiu tam tikrą pavidalą“, gr. *τεῖχ-ος* „mūras, siena“, s. ind. *deh-f* „pylimas“, *deg-dhi* „(jis) užglaisto“ ir t.t. (Pokorny l.c.); žr. dar *seydis*. Taip išeitų, kad pr. *diseitiskan* = **dizītiskan* „verslas, amatas, užsiėmimas“ (acc. sg.) atsirado iš *, puodžiaus verslas (amatas)“ ar *, krosnininko verslas (amatas)“, ar pan. Tam neprieštarauja ir pats originalo žodis – vok. *hantierung* (III 86₄), kuris buvo greičiausiai ne tiek „užsiėmimas, darbas“ (= „занятие, работа“ Toporov l.c.), kiek „verslas, amatas, užsiėmimas“ (plg. Paul DW 275 s.v. *hantieren*). Tiesa, vok. *hantierung* (III 86₄) yra frazėje *nicht unehrliche hantierung treiben* (III 86₄₋₅), kurią (Titus 1, 7) atliepia gr. *μη ἀίσχροκερδῆ* = lo. *non turpis lucri cupidum*; tačiau plg.: *zu seiner Hantierung* (Matthaeus 22, 5) = ἐπὶ τῇ ἐμπορίᾳ αὐτοῦ = *ad negotiationem suam* „prie savo verslo (amato, užsiėmimo)“.

-ditans, žr. *senditans*.

Diwanus dictus *Clekine* (SRP I 120), vardas (avd.) Prūsijos didvyrio — bartų (žr. s.v. *Bartha*) vado, kuris Didžiajame prūsų sukilime (1260–1274 m.) narsiai kovojo ir nuo priešo strėlės žuvo (ca. 1271 m.) Kulmo krašte. Kaip šį vardą (dėl pravardės dk. *Clekine* žr. toliau) tarė patys prūsai ir kokia jo kilmė, iki šiol nebuvo nagrinėta.

XIII–XV a. dokumentuose randame daugiau to paties vardo prūsų (ne vien bartų), žr. Trautmann PN 25. Pirmiausia minėtinos yra XIV–XV a. pradž. (t.y. iki XV a. pradžios!) šios to vardo dk. lytys (pagal Trautmann l.c.): *Dywan* (1368), *Dywan* (1378, 1388, 1389, 1399, 1403, 1408), *Dywon* (1361, 1398, 1407), *Dywone* (1380, 1419), *Diwone*; be to, dk. lytys (pagal Gerrullis ON 29) — avd. *Dywon*, vv. *Dywon*s (ca. 1400), vv. *Dywone-lauken* (1390). Šio asmenvardžio prūsiškajam tarimui nustatyti ypač svarbi yra XV a. gale (ne pradžioje!) užfiksuota lytis (žr. Gerullis l.c.) vv. dk. *Diewan* (1493) — iš Sembos.

Visos tos dk. lytys atspindi pr. **Dīvān-* (ne **Dīvo'n-* = **Dīvān-l-*), kadangi:

a) balsį pr. *-ī- (ne pr. *-i-l-) rodo tai, kad visais atvejais rašoma tik raidė dk. -i- resp. -y- (jeigu čia būtų buvęs pr. *-i-, jis būtų perteiktas ne vien raide dk. -i- resp. -y-, bet ir dk. -e-l-); dk. (vv.) *Diewan* (1493) jau visai aiškiai atspindi pr. *-ī-;

b) balsį pr. *-ā- (ne pr. *-o'- = *-ā-l-), einantį po pr. *-v- (labialis!), rodo tai, kad yra dk. lyčių ne vien su raide dk. -o-, bet ir (!) su dk. -a- (jeigu čia būtų buvęs pr. *-o'- = *-ā-, jis būtų perteiktas tik raide dk. -o- resp. -oa-); dk. (vv.) *Diewan* (1493 m., Semb.) dar aiškiau rodo pr. *-ā-, t.y. ne pr. *-o'- (= *-ā-), nes XV a. gale semb. šnektose balsis pr. *o' (= *ā) po labialių jau buvo išvirtęs į pr. (semb.) *ū (ir čia būtų ne dk. *Diewan*, o dk. **Diewun*). Lytys dk. (žr. Trautmann l.c.) *Dziwan* (1292), *Ziwan* (1298), *Sywan* (1295) irgi atspindi tą patį pr. **Dīvan-*, kuriame pr. **Dī-* išverstas į lenk. **Dzi-*, o pr. *-ān- priderintas prie sufikso lenk. -an- (produktyvus!).

Pr. **Dīvan-* = **Dīvanas* (ar *Dīvanīs*?) yra iš appell. pr. **dīvanas*. Ši laikau sufikso **-an-* vediniu iš adj. pr. **dīv-* „greitas, greitai judantis ir pan.“ [arba iš (adj.>) subst. pr. **dīv-*, plg. sufikso *-an-* lie. vedinius, žr. Skardžius ŽD 226–228], o pastarąjį (adj.) – sufikso **-v-* vediniu iš verb. pr. < balt. **dī-/ *dei-* „greitai judėti“ (>la. *diē-t* „šokinėti, šokti, dainuoti“ ir kt.) < ide. **dei-/ *dī-* „t.p.“; apie šios šaknies žodžius baltų kalbose žr. Urbutis BEE 48–52. Vadinasi, pr. (apell.) **dīvanas*, iš kurio yra pr. avd. **Dīvanas* (aplietuvinant – *Dývanas*), reiškė „greituolis ar pan.“.

Bartų vado Dývano pravardė dk. *Clekine* (*Diwanus* dictus *Clekine* – SRP I 120) yra greičiausiai vietoj dk. *Clokine* (raidė *e* iš rašybos anuomet bus buvusi gana panaši į raidę *o*) = pr. **Klō'kinīs* ar **Klō'kīnas*. Jis yra iš šaknį pr. **klō'k-* (t. y. **klāk-*) „lokys“ (žr. *clōkis*) turėjusio appell. pr. **klō'kinīs* „lokinis“ ar **klō'kinas* „t.p.“ arba iš **klō'kīnas*, reiškusio galbūt „lokiukas, lokio vaišas“ (plg. sufikso *-in-* panašios reikšmės lie.-la. vedinius, žr. Skardžius ŽD 267). Vadinasi, garsiojo barto Dývano pravardę pr. **Klō'kīn-* (t.y. **Klākīn-*) lietuvinti reikia į (lie.) *Lokinis* (arba *Lokýnas* „Lokiukas“).

diwūtiskan, žr. *deiwūtiskan*.

dmskins „orsmalcz (Ohrenschmalz) – ausies siera (nešvarumai)“

E 84 acc. pl. Be abejo, klaidingai parašytas žodis. Iš keleto galimų taisyčių paprasčiausias (taigi ir patikimiausias) atrodo šitoks: *dmskins* taisytinas į **druskins* (Bezenberger BB XXIX 247 t., Trautmann AS 322, plg. Endzelins SV 161 t., Pokorny I 275), čia ieškant šaknies pr. **drus-*, kuri arba taisytina į **trus-* (pr. raštuose vietoj dusliosios priebalsės parašoma neretai ir skardžioji!), arba, greičiau, laikytina tarminių šaknies pr. **trus-* variantu (plg. lie. *klišti* / *glišti*, *kriaūnos* / *griaūnos*, *krýtis* / *grytis* ir kt., žr. Būga I 448). Šita pr. **trus-* (resp. **trus-/ *drus-*) sietina su la. *trus-t* „pūti, trešti“, *trus-ēt* „t.p.“, *trus-ls* „trapus, aptriušęs, supuęs“, *traūs-ls* „t.p.“, lie. *traūšti* „lūžti, trupėti“, *trauš-ūs* „trapus“ ir kt., s. rus. *мпыхъ* „suplėkęs, sutrešęs“ ir kt. (Būga I 489, II 313, 632, ME IV 226 t., 248 t., Fraenkel 1114, Vasmer IV 111) < balt.-sl. **trus-* (: **traus-* : **treus-*) „trupėti, lūž-

ti; trešti, pūti“ [dėl *-s-> lie. (*traū*)-š-(*ti*) žr. Karaliūnas Baltistica I 116 t.], dėl jo reikšmės dar žr. toliau. Taigi pr. **truskins* „ausies siera (nešvarumai)“ gali būti iš **trupantys* puvėsiai“ = „puvėsiai“ – vedinys iš verb. pr. **trus-* „trupėti; pūti“. Pr. *dmskins* = **truskins* (resp. **druskins*) laikytinas acc. pl. lytimi. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad jis yra sufikso **-kja-* (*jo-kamienis*) vedinys iš minėto verb. pr. **trus-* (resp. **drus-*), plg. lie. *sūs-kis* „niežas; nususėlis“ (: *sūs-ti*), *trūp-kis* „smulkmena“ (: *trup-ėti*) ir kt. (Skardžius ŽD 124). Tačiau yra pamato galvoti, kad *jo-kamienė* acc. pl. **-ins* (greta **-ʹans* < **-jans*) buvo galima tik kat-mų epochos pr. šnektoms (XVI a.), o E epochos pr. šnėktos (XIII–XIV a.) turėjo tik (*jo-kamienę*) **-ʹans* (< **-jans*). Vadinasi, pastarosiose to meto pr. šnektose turėjo būti ne **truskins* (= *dmskins* E), o **truskans* (= **dmskians* E); tai reiškia, kad **truskins* (= *dmskins* E) buvo *i-kamienis* (acc. pl.). Atsižvelgiant į tai, kad baltų kalbose nėra sufikso **-ki-* (o tik **-kja-*), reikia **truskins* (= *dmskins* E acc. pl.) kildinti iš **trusti-* (*i-kamienis*); dėl pr. **tʹ* (+ **i*) > **k* žr. pvz. s.v. *birgakarkis* (pr. **trusti-* > **truski-* bus veikę ir disimiliacijos faktoriai). Šitas pr. **trusti-* (subst.) etimologiškai santykiuoja su la. *trust* „pūti, trešti“ (= pr. **trus-* „trupėti, lūžti; pūti, trešti“) < **trusti* (inf., iš **-ti-* sufikso subst. abstract., neutr., plg. Mažiulis BS 288), kaip lie. *gaištis* „gaišimas“ (subst.) su *gaišti* (inf.), *mirtis* „mirimas“ (subst.) su *mišti* (inf.), *sutartis* „sutarimas“ (subst.) su *sutašti* (inf.) ir t.t. (žr. Skardžius ŽD 326 tt.). Iš pr. **trusti-* „trupėjimas; puvimas“ nesunkiai galėjo atsirasti konkretnė reikšmė „(trupantys) puvėsiai“ (dėl *-ti-* sufikso darinių reikšmės konkretėjimo žr. Skardžius l.c.), kurią rodo ir tai, kad pr. **trustins* (= *dmskins* E) yra acc. pl. – matyt plurale tantum. Taigi pr. *dmskins* = **truskins* < **trustins* (acc. pl.) „ausies siera (nešvarumai)“ iš tikrųjų buvo „(trupantys) puvėsiai“, plg. tai, kad lietuvių tarmių senosios kartos atstovas į klausimą, kaip jis vadinęs čia nagrinėjamąjį dalyką (t.y. „Ohrenschmalz“), atsako, kad tai esą: (sc. ausų) *puvėsiai*; *trąšos*; *mėšlas*; *purvai*; *kuř žvirblių tupėta* (sc. „jų priteršta vieta“); ir pan. [visi šie pavyzdžiai – iš vieno asmens (mano

tėvo) Ds]. Pr. **trustis* „trupėjimas; puvimas“ galėtų kartu su lie. dial. *strustis* „тростниковый зуб бёрда“ (reikšmė pagal: Būga II 313) < **trustis* = s.sl. *trǣstb* „nendrė“ (plg. Fraenkel 1133 ir liter., Vasmer IV 106, 111) suponuoti balt.-sl. **trusti-* „trupėjimas, trapumas“ – sufikso vedinį iš verb. balt.-sl. **trus-/ *traus-/ *treus-* „trupėti, trupinti“, o šis yra formanto **-s-* išplėstas verb. balt.-sl. **tru-/ *trau-/ *treu-* „t.p.“ < ide. **tr(e)u* „t.p.“ < **ter-* „trinti“ (kitaip Pokorny I 1026); žr. dar Urbutis BEE 85 tt. (dėl lie. *trušpas* etimologijos) ir s.v. *trupis*. Apie pr. *dmskins* kitokius skaitymus bei etimologijas žr. Trautmann l.c., Endzelins l.c. (ir liter.), Toporov PJ I 352 tt.

doacke „star (Star) – varnėnas“ E 732 = **dǝ'kē*, t.y. **dākē* (nom. sg. fem.): s.v.a. *taha* „kuosa“, dėl reikšmių santykio plg. lie. *varnėnas* „Star“ ir (dial.) *varnėlė* „kuosa“ Žr. Pott KZ VI 113, Nesselmann Thes 31, Trautmann AS 322, Endzelins SV 162, Stang LS 19, 71, Toporov PJ I 354. Šis pr. žodis galėtų būti onomatopėjinės kilmės (t.y. atsiradęs nepriklausomai nuo minėto s.v.a. žodžio) – fleksijos vedinys iš verb. **dāk-*, padaryto remiantis varnėnų tam tikrų garsų, primenančių *dā...dā*, pamėgdžiojimu (plg. lie. dial. *kvāk-ē* „kas kvaksi“ kilme), plg.: „besišaukdami jie (varnėnai. – V. M.) kelia gana tylų čezamą garsą, kažką panašų į *dže...dže...*“ (Ivanauskas III 98). Plg. rus. *сквопел* „varnėnas“ (ir kt.), kurio kilmė turbūt irgi susijusi su garsų pamėgdžiojimu (Vasmer IV 637); plg. dar vok. *Star* „t.p.“ (ir kt.) kilme (Kluge 739 t.).

doalgis „senze (Sense) – dalgis“ E 546 nom. sg. = **dǝ'lgis*, t.y. **dālgis* < **dalgis* (Mažiulis PKP 46): lie. *dālgis* „t.p.“ (fem. ir masc.), *dalgė* ir *dalgė* „t.p.“ (LKŽ II² 240 resp. 239); šios lie. lytys tarsi rodytų, kad ir pr. žodis galėjo būti fem. bei i-kamienis. Toliau giminiuojasi (plg. Fraenkel 81 ir liter., plg. dar Pokorny I 247) su lie. *dālg-yti* (*dālg-o*, -ė) „dilginti“ (LKŽ II² 241), *dalg-ūs* „dilgus, dagus“ (l.c.), *mu-delg-ti* „smarkiai nudiegti, suskausti“ (LKŽ II² 393), *dilg-a* „dilgė“ resp. *dilg-ē* (*dilg-ē*) „t.p.“ (LKŽ II² 548), *dilg-ėti* (*dilg-a*, -ėjo) „perštėti“ (LKŽ II² 549), *dilg-sėti* „tvinkseti, smilksėti“ (LKŽ II² 551), *dilg-t* „bast, durst (apie skausmą)“ (l.c.), *dilg-ti* „sopėti nuo dilginimo; dil-

ginti“ resp. *dilg-ti* „smelkti“ (LKŽ II² 551–552), *dilg-ūs* „dalgus, aštrus“ (LKŽ II² 552), plg. dar lie. pasakymus: *notrė dālgo* „duria, bado“ (LKŽ II 241), *kaip sužnybė pirštą, tai tik nūdelgė nūdelgė* „nudiegė“ Sb (LKŽ II² 393), *dilgt* „durst“ *kójon kàžno kàs Ds* (LKŽ II² 551), *kažin ką primyniau, tai kad sū-dilgė* „nusmelkė, nudiegė“ (LKŽ II² 552) ir t.t. Iš čia nesunku išvesti balt. (dial.) **delg-* (: **dilg-* : **dalg-*) „aštriai, pjaunamai durti (dursčioti), besti (badyti)“, t.y. jis reiškė maždaug **„kirsti“* resp. **„kertamai pjauti“*, plg. lie.: *nors ir nepriprātes prie dālgio, ale didelį gābalą* (sc. rugių, javų lauko resp. pievos plotį) *nubādė* (Ds), kur pastarasis pejoratyviai reiškia „nukirto, nupjovė“. Plg. dar lie.: *šieną, rugiūs, javūs kiřsti* (LKŽ II 855 s.v. *kiřsti* 3). Tiesa, kertami yra paprastai rugiai ir pan., o šienas ir pan. — pjaunamas (žr. l.c.), bet šitokia žodžių lie. *kiřsti*/*pjāuti* semantinė distribucija šnektose nėra visuotinė (žr. l.c.) ir, be to, ji negali būti sena, žinant, kad: a) rugiai ir pan. seniau (dar net ir visai netolimoj praeity!) buvo pjaunami pjautuvu (ne dalgiu!), o b) šienas ir pan. buvo pjaunamas dalgiu (ne pjautuvu!), ir c) žodyje lie. *pjāutuvas* (plg. ir pr. *piuclan* „pjautuvas“) aiškiai slypi semema „pjauti“ (ne „kirsti“!); iš čia darytina išvada: senovėje baltų gentys a) „pjovė“ rugius ir pan., o b) šieną ir pan. „kirto“. Kitaip sakant, reikia manyti: kaip lie. *pjāutuvas* resp. pr. *piuclan* yra išvesti iš balt. **piāu-* „pjauti“ < **pēu-*, taip lie. *dālgis* (gal ir la. *dalgs* „dalgis“, plg. ME I 434 t.) = pr. *doalgis* gali suponuoti balt. **delg-* „kirsti, rėžti“ (žr. anksčiau), dėl darybos plg. pvz. lie. *brāndis* „(pribrendusi) ankštis“ fem. ir masc. (LKŽ I¹ 994) ← *brėnd-* (*brėsti*) arba (be apofonijos) *kāndis*/*kandis* „Motte“ (< **„kandikė“*) (LKŽ V 204), žr. Mažiulis Baltistica XIV 95. Balt. verb. **delg-* „kirsti, kertamai pjauti“ < ide. **delgh-* (: **dłgh-*) „skelti (skilti), rėžti“ > s.isl. *telgja* „apkapoti, apgenėti“, *talga* „pjovimas, pjaustymas“, ags. *telga* „šaka“, v.v.a. *zelga* „t.p.“, s. air. *dlongid* „jis skelia“, *dluige* „skėlimas“ (< **dlog-ia-*), serb.-chorv. *dlaga* „lūžusiai kojai tvarstyti lentelė (skala, skiedra)“ (ir kt.), ind.-iran. **darghas* (> mardv. *tarvas* „pjautuvas“) ir pan. Šitas verb. ide. **delgh-* yra formanto **-gh-* vedinys iš verb. ide. **del-* (žr. s.v. *dellieis*).

Žr. resp. plg. Fraenkel 81 (ir liter.), Pokorny I 196, Toporov PJ I 355 t. (ir liter.).

dochti „tochtir (Tochter) — duktė“ GrA 23, *docki* „tochter — t.p.“ GrG 54 (vietoj **dockti*), *dochti* „filia — t.p.“ GrF 14 nom. sg. fem. atspindi pr. **dukti* ar (**dukti*>) **dukti* (žr. s.v. *duckti*), kur garsai resp. raidės *-och-* atsirado matyt veikiant atitinkamam vok. žodžiui resp. jo rašybai.

dolu „galle (Galle) — tulžis“ E 135 nom.-acc. sg. neutr. Bezenberger BB XXIII 310 mano, kad originale buvęs **golu*, o nuoraše tas **g-* buvęs pakeistas į *d-* dėl *dumsle* (E 134), plg. ir Endzelīns SV 162; bet čia galėjo būti ir šiek tiek kitaip: paties E originalo autorius (vokietis!) galėjo vietoj **golu* parašyti *dolu* iš asociacijos su *dumsle* pradiniu *d-*, kartu turėdamas instinktyvų nusistatymą, kad žodis „tulžis“ vokiškai ir prūsiškai skamba kitaip (betgi pr. **golu* = **ga-lu* ir vok. *galle* skambėjo iš tikrųjų gana panašiai!), žr. ir Toporov PJ I 360. Pr. **golu* = **galu* (su **-a-* po guturalio), yra matyt tos pačios šaknies, kaip ir pr. *gel-atynan* „geltonas“ (žr.), lie. *gel-tónas*, *gėl-tas* „t.p.“, *gel-tà* „geltonligė“, *gėl-sti*, la. *dzel-tāns* „geltonas“, *dzel-ts*, sl. (**gil->*) **žbl-tb* (> rus. *жёл-мый* ir kt.), suponuojantieji ide. verb. **ghel-* „blizgėti, mirgėti“, iš kurios kilusių žodžių išliko beveik visoje indoeuropiečių kalbose: s.v.a. *gėl-o* „geltonas“, n.v.a. *gel-b* „t.p.“, s.isl. *gal-l* „tulžis“, s.ind. *hár-i-* „šviesus, geltonas ir kt.“, av. *zar-i-* „geltonas“, s.pers. *zār-a-* „tulžis“, gr. *χόλ-ος* „t.p.“ (*χλ-ωρός* „žalias, geltonas“), lo. *fel* „tulžis“, kimbr. *gel-l* „geltonas“ ir t.t., taip pat „satėminiai“ balt.-sl. žodžiai — lie. *žėl-ti* „grünend wachsen“ = la. *zel-t* „t.p.“, lie. *žāl-ias*, *žolė* = la. *zāle*, pr. *sālin* „žolė“ (žr.), lie. dial. *žėl-tas* „auksiniai geltonas“, la. *zèl-ts* „auksas“, pr. *seal-tmeno* „volungė“ (žr.), s.sl. *zel-enb* „žalias“, *zla-to* „auksas“ (< sl. **zol-to*), *zlb-čb* „tulžis“ (< sl. **zbl-čb*) = rus. *жёл-чб* „t.p.“ ir pan. (Pokorny I 429 tt.). Tiesa, kai kas (pvz. Fraenkel 145) minėtais atvejais nori įžiūrėti ne tik ide. **ghel-* (> lie. *žėl-ti* ir t.t.), bet ir jo variantą ide. **g^hhel-* (> lie. *gėl-tas* ir t.t.); tačiau toks variantas, atsižvelgiant į dabartinį „kentumiškumo-satėmiškumo“ supratimą, neatrodo suponuotinas (Pokorny l.c., Toporov l.c.). Be to,

šį ide. *ghel-, t.y. *ghl- atspindi ir la. *zul-(k)ts* „tulžis“; lie. *tulžis* galbūt yra – tabuistiškai (?) – perdirbtas (pagal *tulž-ti* „naß, weich werden, anschwellen“) resp. metatezuotas irgi iš lie. *žul-tis = la. *zul(k)-ts* (plg. Niedermann TiŽ II 443 t., Fraenkel 1138). Vak. balt. *galu „tulžis“ yra matyt iš „geltonumas, žalsvumas“ – iš substantyvų (nomen abstract. neutr.) virtusios lyties adj. neutr. *galu (nom.-acc. sg.), suponuojančios u-kamienį adj. vak. balt. *galu- „geltonas, gelsvas, žalsvas“, kuris išvestas iš verb. balt. *gel- „būti geltonam, gelsvam, žalsvam ir pan.“ (dėl visa to plg. pvz. s.v. *arrien*) < ide. *ghel- „blizgėti, mirgėti“ (žr. anksčiau), žr. Mažiulis Baltistica XIV 96 t. Plg. Endzelins l.c., Fraenkel 1138, 1297, Vasmer II 43 t., 45, Pokorny l.c., Toporov l.c. (ir liter.).

dongo „refe (Reifen) – lankas“ E 403 nom. sg. fem. = *dʰngʷ, t.y. *dāngā < *dañgā (dėl diftongo žr. PKP 46). Originalo žodis *refe* (E 403) yra v. v. ž. lytis vietoj *reife* „lankas“ (= v. v. a. *reif* „t. p.“, žr. Paul DW 474 s. v. *Reif*), plg. pvz. *schede* (E 425, žr. s.v. *sarxtes*) – v. v. ž. lyti vietoj *scheide* (= v. v. a. *scheide* Lex 180). Pr. *dangā „lankas“ kartu su kurš. > la. dial. *dañga* „kampas“ (plg. kurš. > la. dial. *dañdzis* „die aus einem Stück bestehende Radfelge“) bei sl. *doga > rus. *dyza* „lankas; vaivorykštė“ ir kt. suponuoja vak. balt.-sl. *dangā „lankas, lenkimas“ (žr. dar Mažiulis Liet. etnogen. 6, idem ZfSl XXIX 166), kuris yra fleksijos vedinys iš balt.-sl. verb. *deng- „lenkti, krūmen“ (žr. s. v. *dangus*); tokios pat darybos ir lie. *dangà* „apden-gimas“, bet jis arba neteko senovinės reikšmės [„(ap)lenkimas“], arba buvo išvestas iš lie. verb. *deng-* „dengti“ (< *, „lenkti“). Žr. dar Mažiulis Baltistica XIV 52 t., PKP II 30, 285.

Tiesa, egzistuoja visų priimta tradicinė nuomonė, kad vok. *refe* (E 403), vadinasi, ir pr. *dongo* buvo kažkoks „padėklas, pastovas“: „wahrscheinlich ein in der Küche befindliches Gestell zum Aufstellen der Gläser, Teller u. dergl., ein Gläser- oder Tellerbrett“ (Nesselmann Thes 31), „wahrscheinlich Gestell für Schenkeräte, Gläser- oder Tellerbrett“ (Frischbier II 219), „wohl Gestell für Trinkgeschirre, Gläserbrett“ (Trautmann AS 322), „Gestell für Trinkgeschirre?“ (Endzelins SV 162); Trautman-

nas (l. c.) šiam reikalui net pateikia v. v. ž. *ref* „Gestell zum Tragen von Lasten auf dem Rücken“ (čia paminėčiau dar ir v. v. a. *ref* „Stabgestell zum Tragen auf dem Rücken“ Lex 165, taip pat n. v. a. *Reff* „Gestell aus Stäben oder Brettern“ Paul DW 472), „...обозначает подставку для посуды“ (Топоров PJ I 361). Šitiems spėjimams, kad vok. *refe* (E 403) reiškęs kažkokį padėklą ar pastovą, vienas iš svarbiausių argumentų yra štai kas: vok. *refe* (E 403) eina po *glas* „stiklas“ (E 401) ir *becher* „taurė“ (E 402), – Frischbier l. c., Trautmann l. c., Toporov l. c.; betgi čia užmirštama, kad a) E žodynėlyje yra ne vienas atvejis, kai trūksta griežtesnės žodžių išdėstymo tvarkos pagal jų reikšmių asociacinius ryšius, b) vok. *refe* (E 403) bei pr. *dongo* įdėtas į E 382–403 grupę, kurioje yra kubilų (E 393, 394) bei statinės (E 397) ir jų dalių (E 395, 398, 399) pavadinimai. Jau vien dėl šių dalykų reikia galvoti, kad vok. *refe* (E 403) – pr. *dongo* buvo ne „padėklas, pastovas“, o kubo bei statinės dalis – „lankas“, žr. anksčiau (ir Mažiulis l. c.).

dragios „heuen (Hefen) – mielės“ E 386 = **drag'os*, t. y. **drag'ās* < **dragjās* (nom. pl. fem.). Čia pridera prūsizmu laikytinas lie. *dragės* „mielės“, kurį šalia įprastinio lie. *mielės* Bretkūnas Biblijos vertime yra sporadiškai du kartus pavartojęs: *dragges* (acc. pl.) BrB Iz 51,¹⁷ (*dragges* išbraukta, viršuje parašyta *mieles*), *su dragemis* (instr. pl.) BrB Ps 75,⁹ (*dragemis* išbraukta, viršuje parašyta *mielėmis*); iš pr. kalbos kildintinas ir Prūsijos lie. *drāgēs* (gen. *drāgių*) „nuosėdos, susidarančios iš stintų varant riebalus“, užfiksuotas Tovės (į šiaurę nuo Labguvos) žvejų šnekoje (Gerullis-Stang 82). Žr. Bezzenberger BGLS 281, Falkenhahn 205 ir ypač Žulys Baltistica I 151 t. (ir liter.). Dėl kamiengalio plg. pr. *crausios* ir Prūsijos lie. *krāušēs* „kriaušės“, kuris yra matyt irgi prūsizmas (žr. s. v. *crausios*), plg. dar lie. *mārios* : *mārēs* ir kt. La. *dradži* „lydytų taukų nuosėdos“ (ME I 488) laikytinas kuršizmu (Būga III 260); šis žodis kuršiams galėjo būti irgi *įā*-kamienis (ar *ē*-kamienis), latvių išverstas *īo*-kamieniu (plg. santykį lie. *viřkšēios* „Erbсенstrauch“ : *viřkšēiai* „t. p.“ ir pan.). Vak. balt. (pr.-kurš.) **dragjā-* „mielės, nuosėdos“ (plur. tantum), imant baltų-slavų dialektų arealą, laikytinas vak. balt.-sl. izoleksa (dėl

vak. balt.-sl. izoleksų bei izoglosų žr. Mažiulis Liet. etnogen. 6 t. ir liter., idem ZfSl XXIX 166 t.), t. y. suponuotinas ir sl. *dragjā- „t. p.“ (plg. Trautmann BSW 58), kuris dėl kontaminacijos su sl. verb. *drazg- (apie jį žr. ESSJ V 128 s. v. *drozgatī) ar pan. buvo perdirbtas į sl. *drazg(i)jā- „mielės, nuosėdos“ (> rus. *дрожь* „mielės“ ir kt.); o gal šis sl. *drazgjā- „mielės, nuosėdos“ yra sl. dial. lytis, egzistavusi greta sl. dial. *drazdijā- „t. p.“, kuri dėl minėtos kontaminacijos būtų perdirbinys iš sl. *dradijā- „t. p.“, asimiliaciškai (plg. sl. *gegō „degu“ < *degō) atsiradusio iš sl. *dragjā- „t. p.“. Apie kitokius sl. „mielių“ kilmės aiškinimus žr. ESSJ V 128 t. ir liter. Vak. balt.-sl. *dragjā- „nuosėdos, mielės“ yra turbūt iš *,dribsniai, nuokritos“ – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. *dreg- „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ < ide. *dher(H)gh-/*dhregh- „t. p.“ (žr. s. v. *dergē*). Tas pats ide. *dhregh- [: *dher(H)gh-] slypi ir germ. (dial.) *dragjā „mielės“ (> s. isl. *dregg* „t. p.“ [pl. *dreggiar*] ir kt.), alb. *drā* „aliejaus nuosėdos ir kt.“ (< *dragā). Dėl pr. *dragios* ir pan. kilmės plg. Toporov PJ I 364 t. ir liter.

drastus „wanst (Wanst) – storas pilvas“ E 130 nom. sg. Vok. *wanst* (E 130) reikšmė „pilvas“ bus buvusi ne neutrali, o ekspresyvi, t. y. jis reiškė „storą (riebų) pilvą“ (plg. Paul DW 723). Panašią reikšmę bus turėjęs (arba bent jau E žodynyje panašia reikšme vertėjo-prūso buvo pavartotas) ir pr. *drastus* (E 130), t. y. jis reiškė „storą pilvą“ = „pilvą, kaip pasipūtusį dalyką“. Kad šitaip yra buvę, t. y. kad pr. *drastus* turėjo ekspresyvią reikšmę, rodo pr. *weders* „pilvas“ E 122 resp. „skrandis“ E 132 – ne ekspresyvios, o neutralios reikšmės žodis (žr. s. v. *weders*). Primintina, kad balt. *vēdera- (plačiau žr. s. v. *weders*) bus turėjęs tokias sememas: I „pilvas, Bauch“ (gyvulio, žuvies, paukščio, žmogaus), II „skrandis, Magen“ (gyvulio, žmogaus), III „skilvys, Vogel Magen“ (paukščio „skrandis“ gerokai skiriasi nuo gyvulio ar žmogaus skrandžio). Žodžio balt. *vēdera- reikšmė vėliau baltų tarmėse siaurėjo – atitinkamoms jo sememoms atsirado nauji žodžiai. Pavyzdžiu imkime Dusetų apylinkių šnektą: čia balt. *vēdera-, išlikdamas II-ąja semema (*vēdaras*; tiesa, žmogaus skrandis vadinamas: *vēdarėlis*), neteko I ir III sememos, nes atsi-

rado nauji žodžiai *pilvas* (I semema) ir *skilvys* (III semema). Žodis lie. *skilvys* resp. *skilvis* (III semema) laikytinas senesniu už lie. *pilvas* (latviai irgi pažįsta žodį *škilvis* „skilvys“, bet jie turi ne **pilvs*, o *vēders* „pilvas“!), o pastarasis – senesniu už lie. *skrañdis* [jis (II semema) nepažįstamas ne tik latviams, bet ir daugeliui lie. šnektų!]. Iš čia išplaukia, kad ryt. balt. tarmėse žodžio balt. **vēdera-* reikšmė siaurėti pradėjo ne nuo kurios nors kitos jo sememos (t. y. ne nuo I ar II), o nuo III-iosios – nuo to, kad pirmiausia būtent pastarajai sememai atsirado atskiras naujas žodis. Matyt panašiai buvo ir vak. balt. tarmėse: balt. **vēdera-* reikšmė prūsųose, ji išlaikiusiuose I-ąja ir II-ąja semema, siaurėjo nuo to, kad jo III sememai atsirado atskiras naujas žodis, kuriuo ir laikytinas pr. *drastus* (E 130). Kitaip sakant, tiesioginė žodžio pr. *drastus* reikšmė buvo „skilvys“ (paukščio), šalia kurios nesunkiai galėjo atsirasti ir šalutinė reikšmė „gūžys, Kropf“. Iš „skilvys, gūžys“ lengvai išriedėjo „prikimštas skilvys, gūžys“ → „storas skilvys, gūžys“ → „storas paukščio pilvas“ ir pagaliau – ekspre-syvi reikšmė „storas pilvas“, atsiradusi minėtą reikšmę perkeltiant nuo paukščio į gyvulį ar žmogų. Dėl visa to plg. lie. pasakymus: *žąsys pririę – jų skilviai taip prikimišti, kad net pilvai žemė eina* (Ds), *ąnties skilvys prikimištas lig pažiūnių, – aną net nebepa-eina* (Ds), *žąsys taip pririjo, kad net kaklų nebepūsuka* (Ds). Plg. dar: *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip žąsis* (žąsinas, ąntis ir pan.) „prisivalgiau kiek lenda“ (Ds), *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip žąsinas, – nebegaliu pilvo panėsti* „prisivalgiau kiek lenda, iki soties“ (Ds), *vaikai prisivalgę kaip žąsiškai, – net nebepąjuda* „vaikai prisivalgę kiek lenda“ (Ds); lie. palyginimai dėl prisivalgymo „kiek lenda“ (ne dėl kitokio prisivalgymo!) yra susiję ne su koku nors kitu gyviu, o su žąsimi (žąsinu, antimi ir pan.), plg. kad ir tą: pasakymo *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip žąsis* (žąsinas, ąntis ir pan.) negalima transformuoti į *prisivalgiau (prisikimšau ir pan.) kaip arklįs* – (*kárvė, kiaulė* ir pan.), – juk pastaruoju atveju turime ne „prisivalgymą kiek lenda (pripampimą, pilvo išsipūtimą nuo tokio valgymo)“, o kitą – „sugebėjimą daug, gausiai (resp. kitaip) suvalgyti“ [t. y. „arkliš-kai“ (resp. „karviškai“ ir kitaip) suvalgyti]. O gal pr. *drastus*

„storas pilvas“ turėjo reikšmės „(paukščio) skilvys“, „skilvys“, „skilandis“, „storas pilvas“ bei „storapilvis“, plg. lie. *skilvỹs / skilvis* „(paukščio) skilvys; skilvys; skilandis“ (LKŽ XII 896 t.) bei *skilándis* „skilandis; skrandis; storapilvis“ (LKŽ XII 882). Pr. *drastus* „storas pilvas“ (= „prikimštas pilvas“) ← „skilvys“ galima interpretuoti **draz-tus* (su **-z-*, asimiliuotu į **-s-* prieš **-t-*) ir sieti su lytimi lie.-la. inf. **dražti* „drožti, lupti, trinti“ resp. praes. **dražia*, kurios pagal lie.-la. praet. **drāžē* (> lie. *dróžē*, la. *drāzu*) vėliau išvirto į lie.-la. inf. **drāž-ti* (= lie. *dróžti*, la. *drāzt*) resp. praes. **drāžia* (= lie. *dróžia*, la. *drāžu*), dėl tokio virtimo plg. Kazlauskas LKIG 351; kad čia būta šaknies lie.-la. **draž-* (su trumpuoju **-a-*!), apofoniškai rodo ir pvz. lie. *drėž-enos* „skutai, čeženos“ (LKŽ II³ 693) < „sudrožti, sutrinti, suplėšyti dalykai“. Taigi pr. *drastus* = **draz-tus* „(paukščio) skilvys“ laikytinas sufikso *-tu-* vediniu iš pr. verb. **draz-/drez-* „drožti, trinti, plėšti“, plg. lie. pasakymus: *skilvỹs* (paukščio) *net akmeniokùs sudróžia* (Ds), *skilvỹs* (paukščio) *trina, m̃la, plėšia* (Ds) ir pan. Pr. **draz-tu-* „(paukščio) skilvys“ < **drožimo* (trinimo) įrankis“ bus atsiradęs iš **drožimas* (trynimas)“ (subst. abstract.): jo santykis su pr. inf. **draz-tu/*drez-tu* „drožti, trinti, plėšti“ (+ **-ei* > *-twei*, žr. Mažiulis BS 272 t. ir liter.) yra toks pat, kaip pvz. lie. *gaištis* „gaišimas“ (subst.) su *gaišti* (inf.), lie. *lanktis* „lenkimas; tam tikras įrankis siūlams lenkti“ (LKŽ VII 138) su *leñkti* (inf.) ir pan. (žr. s. v. *dmskins*). Plg. ir s. ind. *mán-tuḥ* „patarimas; patarėjas“ (: *mán-yate* „jis galvoja“). Žr. dar Mažiulis Baltistica XIV 54 t., plg. Toporov PJ I 366 t. Apie tolimesnę verb. balt. **draz-/drez-* „drožti, trinti, plėšti“ kilmę žr. s. v. *droanse*.

Nagrinėjant pr. *drastus*, pagaliau, atsimintina ir tai, kad šis pr. žodis iki šiol neturi etimologijos, – žr. Trautmann AS 322 („unklar“), Endzelīns SV 162 („bez etimologijas“), plg. Toporov PJ I 365.

draudieiti „wehret – drauskitė“ III 113₃ [69₃₁; = **draudei-* ar **draud'ai-*] imperat. 2 pl. (pasakyme *nidraudieiti* III 113₃ = lie. *nedrauskit* VE 60₁₀ = lo. *ne prohibueritis* Marc. 10₁₄ = *μη̃ κωλ-ύετε* l. c.); *driāudai* „furen sie an (fuhren sie an) – draudė“ III 111₃

[69₂₆; = **dr'aud-*] praet. 3 pl. (= lie. *draude* „draudė“ VE 60 = lo. *comminabantur* Marc. 10₁₃ = ἐπιτιμῶσιν I. c.): lie. *draūdē draūdžia draūsti* „neleisti, (už)ginti, tramdyti“ (LKŽ II² 662 tt.), la. *dràudēt* „grasinti, drohen“, *dràudi* „grasinimai, Drohungen“ (pl. tantum), *dràudīgs* „drohend“ (ME I 491); dël. pr. *driaud-* = **dr'aud-* plg. lie. žem. *driaūdē driaūdžia driaūsti* „bausti“ (LKŽ II² 694). Čia pridera dar [su kitu apofoniniu laipsniu – **drūd-*]: la. *drūsme* „Rüge, Strafe“, *drūsmīgs* „schauerlich“, *drudēt* „zittern“ ir kt. (ME I 502, 507, Fraenkel 102). Turime verb. balt. **dreud-* (: **draud-* : **drud-*) „drausti, atbaidyti, sulaikyti ką nuo ko“ (tolimesnę jo kilmę įprasta laikyti neaiškia, žr. ir Toporov PJ I 367 t. ir liter.) ← balt. **dreu-* „t. p.“ (plg. la. *druvas* „die Furcht, Schauer“), kuris yra turbūt iš ide. **dhreu-* „(su)laikyti“ (plg. ME I 491 ir liter.) ← ide. **dher-* „t. p.“ (Fraenkel I. c. ir liter.) > s. ind. *dhār-áyati* „jis (iš)laiko, neša“ ir kt. (Pokorny I 252 tt.). Žr. dar s. v. v. *draugiwaldūnen, drūktai*.

draugiwaldūnen „miterben (Miterben) – drauge veldėtojas (kas paveldi drauge su kuo, paveldėjimo bendrininkas)“ III 117₆ [73₅₋₆] acc. sg. – kalkė iš vok. *Miterbe* „t. p.“ (galbūt net paties A. Vilio padaryta): *draugi-* „mit- (drauge, kartu)“ + *waldūnen* „Erbe (veldėtojas)“ (žr. s. v. *waldūns*), plg. dar *sendraugiwėldnikai* (žr.). Plg. panašias lie. kalkes (neol.): *draugdarbininkas* „Mitarbeiter“, *draugpėrgalėtojas* „Mitsieger“, *draūgskundėjas* „Mitkläger“, *draugkeleivis* „Mitreisende“, *draūgkareivis* „Mitkrieger“ ir t. t. (LKŽ II² 654–660), – visur čia turime lie. *draug-* „mit-“ = *draug* „drauge, kartu“ (LKŽ II² 651–652) < *draugē* „t. p.“ (I. c. 655). Šios lie. kalkės, pažįstamos daugiausia R. Prūsijos (bei Klaipėdos krašto) raštams, yra sudarytos pagal vok. žodžius su *Mit-*, nors kai kurios iš jų pvz. lie. *draūgtarnis* „Mitknecht“ DP 536₁₉ (t. y. *drāug tarnis*, bet plg. *bėdri tarnai* „bendri tarnai, die Mitknechte“ DP 536₁₅), *draugtėvainis* „Miterbe“ (A. Baranausko raštai) atsirado pagal lenk. žodžius su *współ-* „draug-“ (: *współnie* „drauge, kartu“) – *współsluga* (lie. *draūgtarnis*) resp. *współdziedzic* (lie. *draugtėvainis*). Lie. *draug-keleivis* (iš vok. *Mitreisende* „keleivis, vykstantis drauge su kuo“, žr. anksčiau) nėra iš *draūga-s* „Freund“ + *keleivis*, o iš *draūg* (< *draugē*) „kar-

tu“ + *keleivis*. Lie. adv. *draūg* < *draugė* „kartu“ laikytinas žodžio *draugė* „būrys ir kt.“ (LKŽ II² 655 t.) adverbializuota instr. sg. lytimi, plg. kitokių jo lyčių adverbializaciją – lie. adv. *draugėj* „drauge, kartu“ (Ds), *po draūgei* „t. p.“ (LKŽ II² 655) ir kt. [plg. lie. adv. *kartū* „drauge“ (: *kařtas*) bei panašia reikšme vartojamas instr. sg. (ar iness. sg.) lytis lie. (*eikim visi*) *būriū* (resp. *būrỹ*) „drauge, kartu, neišsisklaidžius“, (*eikim visi*) *krūvā* „t. p.“ (instr. sg.; dažniau: *krūvōj* „t. p.“) Ds]. Manyti, kad ir pr. *draugis* suponuoja *ē*-kamienį subst. pr. **draugē* resp. tam tikrą jo adverbializuotą lytį (Mažiulis Baltistica XIV 97 tt.), yra visgi rizi-kinga (plg. ir Mažiulis l. c.). Paprasčiau galvoti, kad pr. *draugi-waldūnen* yra kompozitas, turintis *draugi-* vietoj senesnio **drauga-* [plg. pr. **butitāvs* (vietoje senesnio **buta-*), žr. s. v. *butta ta-was*], kurį vesti iš subst. pr. **drauga-* „draugas“ (plg. Toporov PJ I 369) vargu ar derėtų (nes *draugiwaldūnen* tuomet būtų ne „Miterbe“, o „draugo paveldėtojas“). Belieka spėti, kad šis pr. *draugi-* ← **drauga-* yra iš adj. pr. **draugas* „bendras, общий“, plg. pvz. (adj. *beñdras*;) *bendradarbininkas* „Mitarbeiter“ (LKŽ I² 747), *bendrakeleivis* „Mitreisende“ (l. c.) ir pan. Čia slypi matyt adj. balt.-sl. **draugas* „(at)laikantis, ištveriantis“ (žr. dar toliau) > „toks (tokia), kuris su manimi (subjektu) bendrai (kartu) laikosi, atsilaiko, ištveria“, iš kurio atsirado: a) adj. pr. **draugas* „toks (tokia), kuris bendrai (kartu) su manimi (subjektu) ką atlieka“ > „bendras“ ir sl. adj. **drugō* „ne aš (ne subjektas)“ > „kitas“ (→ rus. *opyzoŭ* ir kt.), b) subst. lie. *draūgas* „Freund, Genosse, Gefährte“ = la. *drāugs* „Freund“, = sl. **drugō* „Freund“ (> rus. *opyz* ir kt.), plg. subst. la. *biedrs* „draugas“ = lie. *beñdras* „bičiulis, draugas“—iš adj. lie.-la. **bendras* (> lie. *beñdras*); iš adj. pr. **draugas* greičiausiai ir nebuvo atsiradęs subst. pr. „draugas“ (žr. *ginnis*), – tuo atžvilgiu prūsai archaiškesni už lietuvius-latvius ir net slavus. Tas adj. balt.-sl. **draugas* (masc., *-ā fem., *-ā neutr.), kuriam artimiausias giminaitis adj. germ. **dreuga-* (> s. isl. *drjúgr* „atlaikantis, stiprus“), yra fleksijos ve-dinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt.-sl. **dreug-* „atlaikyti, ištverti“ < ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **dhreugh-* „t. p.“ > germ. **dreug-* „t. p.“ (> ags. *dreogan* „atlaikyti, stengtis“,

go. *driugan* „zu Felde ziehen“ ir kt.). Žr. dar Trautmann BSW 59, Fraenkel 102, Vasmer I 543, Pokorny I 255, Vries 84 t., Benveniste Vocab. I 109 tt., plg. ESSJ V 132; kitaip — Trubačev IR 172, plg. Toporov PJ I 369. Šitas verb. ide. **dhreugh-* kildintinas, galų gale, iš verb. ide. **dher-* (: **dhř-*) „laikyti(s), at(si)laikyti“ (Pokorny I 252 tt.). Žr. dar s. v. v. *drūktai*, *draudieiti*.

-draugiwēdnikai, žr. *sendraugiwēdnikai*.

drawine „bôte (Bütte) — (drevinis) kubilas“ E 393 = **dravinē* nom. sg. fem. Tiesa, vok. *bôte* (E 393) įprasta aiškinti žodžiu (n. v. a.) *Beute* „ein Bienenstock im Walde — (drevinis) avylis“ (Pierson AM VII 580, Nesselmann AM VIII 77, Thes 32, Trautmann AS 323, BSW 60, o pagal juos ir: Būga III 115, Endzelīns SV 162, Toporov PJ I 371) = v. v. a. *būte* „t. p.“ (Lex 22). Bet dar Nesselmannas (AM V 489) iškėlė mintį (nors vėliau nuo jos ir atsisakė — AM VIII 77), kad *bôte* esąs (n. v. a.) *Bütte* „rundes flaches Böttchergefaß — (tam tikras) kubilas“; plg. (dėl reikšmės pateikimo) *Bütte* resp. *Butte* „hölzernes Gefäß, Kübel“ (Paul DW 113) = v. v. a. *būt(t)e* „Gefäß, Bütte“ (Lex 29). Pastarąją mintį palaikė Ziesemeris (PBB XLIV 142 t.), pabrėždamas, kad *bôte* (E 393) priklauso grupei žodžių, reiškiančių ne bitininkystės, o smuklės (su jos gėrimais, rakandais) terminus; bet šis argumentas prieš tą, kad *bôte* (E 393) reiškęs „avilį“, yra silpnokas (E asociac. grupių žodžiai ne visur sudėlioti pagal loginį nuoseklumą!). Prieš vok. *bôte* (E 393) reikšmės „Beute — avylis“ suteikimą, t. y. prieš hipotezę, kuriai įsigalėti padėjo ypač Trautmann AS 323, yra svarbesnis kitas Ziesemerio (l. c.) argumentas: *bôte* siejant su v. v. ž. *būte* „Beute, hölzernes Bienenfaß“ (taip daro Trautmann l. c.), E 393 vok. žodis būtų ne *bôte*, o **bute* (= v. v. ž. *bute*). Ir iš tikrųjų E žodynylyje nerandu nė vieno vok. žodžio, kuriame raidė *ó* atspindėtų diftongą (ar monoftongą), atliepiantį v. v. a. *iu*, — čia raidė *ó* vartojama kitam reikalui: *móle* (E 316), *kynbóm* (E 597), *pfól* (E 489) ir kt. Taigi yra pamato pritarti Nesselmannui (AM V 489) ir Ziesemeriiui (l. c.), t. y. vok. *bôte* (E 393) geriau sieti su v. v. a. *būte* „kubilas — Bütte“ (Lex 29). Pr. *drawine* „kubilas“

(E 393) = **dravinē* yra sufikso **-inē* (adj. > subst., plg. pr. *aul-in-is*, žr. s. v.) vedinys iš pr. **dravē* (ar su kitokiu kamiengaliu), kurio **-ra-* galėtų būti ir iš **-re-* (plg. Endzelīns SV 23); šis pr. **dravē* sietinas su lie. *drevē* „uoksas (paprastai – pušies) – дупло; uoksinis avilys (uoksas, kaip bičių būstas) – борть; stora pušis bitėms gyventi ar aviliams daryti“ (LKŽ II² 691 t.), *drēvē* „дупло; борть“ (LKŽ II² 692), *drēvis* „t. p.“ (l. c.), *drēvas* „t. p.“ (LKŽ II² 691), *dravis* „t. p.“ (LKŽ II² 664), *drovė* „t. p.“ (op. cit. 743), *drovā* „t. p.“ (l. c.), la. *dreve* „ein Baum, in welchem ein Bienenstock ist“ (ME I 497), *drava* (*drave*, *dreve*) „Waldbienenstock“ (ME I 493), *drāva* „innere Höhlung des Bienenstocks“ (ME I 494). Iš pr. **dravē* „дупло, борть“ + **-inē* atsiradęs pr. **dravinē* „(tam tikras) kubilas“ semantiškai (ir ne vien semantiškai!) gretintinas su lie. dial. *drėv-inē* „medinė statinaitė riebalams laikyti“ (LKŽ II² 692), išvestu iš *drevē* „дупло, борть“ – šių dviejų (t. y. pr. ir lie.) vedinių reikšmė bus atsiradusi panašiu būdu: „uoksas (дупло)“ → „iš nukirsto uokso (drevės) padarytas tam tikras indas“ = „uoksinis (drevinis) indas“ [iš (nukirsto) uokso (drevės) lengva padaryti kubil(iuk)ą ar statin(ait)ę!]. Šitaip išeitų, kad pr. *drawine* (E 393) buvo primityvus (archaiškas) kubilas, plg. *standis* E 394, kuris (skolinys!) galėjo reikšti modernesnį (naujovišką) kubilą, t. y. tokį, kuris padarytas jau ne iš drevės, o iš (lenktų) lent(elių) (žr. *standis*); plg. dar pr. *kanowe* E 397 (irgi skolinį!), kuris reiškė „statinę (t. y. bačką alui ir pan.)“, žr. *kanowe*. Žr. Mažiulis Baltistica XV 148 t.

Minėtų pr.-lie.-la. žodžių, reiškiančių „uokšą ir pan.“, kiti giminaičiai yra: lie. *dervā* „sakai; sakinga pliauska; pušies ar eglės kelmas“, *dervė* „sakingas medis; sakai“, *darvā* „sakinga pliauska“, la. *darva* „derva, sakai“, pr. (vv.) *Derw-ayn* (iš pr. **dervā*, reiškusio turbūt „sakus, Teer“). Tolimesni giminaičiai: sl. **dervā* (> s. sl. *drěvo* „medis“ ir kt.) bei **druvā* [> bulg. (sg.) *дръво* „medis“, (pl.) *дръва* „malkos“ ir kt.], germ. **teru-* (> ags. *teoru* „derva“, s. isl. *tyrvi* „Kienholz“ ir kt.) resp. **treu-* (> got. *triu* „medis“ ir kt.); archaiškesnį morfologinį vaizdą išlaikė gr. *δέρυ* „medžio kamienas; ietis“, s. ind. *dāru* (gen. *dró-h*) „medis“, het. *taru* „medis“. Remiantis šia ir kita medžiaga (ji – labai įvairi, žr. Pokor-

ny I 214–217), iprasta rekonstruoti subst. ide. **deru* (: **doru* : **dreu-* ir pan.) „medis“, kurį A. Kuhnas mėgino (1855 m.) kildinti iš „(nu)plėštas (be žievės)“ – iš ide. **der-* „(nu)plėšti“ (KZ IV 84 tt.). Ši seniai pamiršta A. Kuhno hipotezė, man rodos, yra visiškai priimtina, jeigu kitaip traktuosime šitos problemos darybinį bei semantinį aspektą.

Pradėsime nuo verb. ide. **der-* > s. ind. *dar-* „daryti, kad plyštų, skelti“, gr. *δέρω* „plėšiu odą, lupu“, go. *dis-tairan* „perplėšti“ ir t. t., žr. Pokorny I 206–211. Šio verb. ide. **der-* (: **dr-*) bei jo vedinio verb. ide. **dreu-* (: **drū-*, žr. s. v. *Drusin*) pirmą kartą bei pamatinė reikšmė bus buvusi, rodos, ne „(nu)plėšti, (nu)lupti“ (Pokorny I 206), o „plėšiant skelti“ (bei skeliant „plyšti“) = „(tam tikru būdu) plėšiant skelti medį (medieną, jos žievę)“ resp. „plėšiant skilti medžiui“; iš čia – su ta pamatine reikšme glaudžiai susijusi tolimesnė reikšmė „plėšiant skelti kietą, stiprų dalyką“ (anais akmens amžiaus laikais tokiam skėlimui medis ir buvo kietčiausias bei stipriausias dalykas, nes akmuo buvo skeliamas ne plėšimu, o daužimu) resp. „plėšiant skilti kietam, stipriam (kaip medis) dalykui“ bei „skylant plyšti kietam, stipriam dalykui“. Iš pastarąja reikšme vartoto verb. ide. **dreu-*/**drū-* galėjo išriedėti verb. ide. **dreu-*/**drū-* „būti stipriam, kietam (kaip medis)“ (žr. dar s. v. *druwis*), o iš pastarojo – adj. ide. **deru-* (: **doru-* : **dreu-* : **drū-*) „kietas, stiprus (kaip medis)“. Plg. Benveniste Vocab. I 104–108. Gana anksti iš to ide. adj. **deru-* (: **dreu-* ir pan.) „kietas, stiprus (kaip medis)“ formos generis inanimati (> neutrius) atsirado (panašiai kaip pvz. balt. adj. **aru* → subst. **aru*, žr. s. v. *arrien*) substantivum abstractum ide. **deru* (: **dreu-* ir pan.) „kietumas, stiprumas (kaip medžio, medienos)“ (plg. Specht KZ LXV 198 t., LXVI 58 t.). Šitai jo reikšmei konkretojant, subst. ide. **deru* (: **doru* : **dreu-* ir pan.) virto į „medis (kartu ir mediena)“, iš kurio turime minėtus sl. (**deru* + **-ā* >) **dervā* „medis“, s. ind. *dāru* (gen. *dro-ḥ*) „t. p.“, het. *taru* „t. p.“ ir pan. Iš to paties subst. ide. „medis“ vėliau kai kuriose indoeuropiečių tarmėse atsirado: a) vienur pvz. gr. *δρῦς* „medis (ypač ąžuolas)“ < „kietesnis (sunkiau skylantis) medis“, b) kitur pvz. balt.-

germ. = ide. dial. **deru* (: **dreu-*) „medis, ypač dervingas medis“ = **„medis, ypač spygliuotis (pušis, eglė)“* < **„mažiau kietas (lengviau skylantis) medis“*. Tuo metu, kai šio ide. dial. (balt.-germ.) žodžio paradigmos (**deru* : **dreu-* : **drū-*) apofoninis supletyvumas [o ta paradigma buvo aiškiai supletyvi, plg. pvz. s. ind. *dāru* : gen. *dro-h* (< **dreu-*) : *dru-*] ėmė nykti (taip atsitiko, suprantama, ne vien balt. ir germ. kalbose), iš jos formų ypač adjektyvacijos (pridedant tam tikras galūnes) → substantyvacijos būdu (plg. tai, kas pasakys s. v. *garian*) atsirado naujų žodžių (subst.), pvz.:

I a) balt. (**deru* + **-ā* >) adj. **dervā* (fem.) „dervingas (medis)“ (plg. sl. **dervo* „medis“ – iš adj. neutr. **derųā* < **deru* + **-ā*) → subst. **„dervingumas“* > **„derva“* > lie. *dervā* (žr. anksčiau), b) balt. [**dreu-i* (plg. balt. **gar-i*, žr. s. v. *garian*) + **-ā* >] adj. (fem.) **dreųiā* „būdingas pušiai, eglei (= dervingiems medžiams), drevingas“ → subst. **„drevingumas (ypač pušies)“* [senoji baltų drevinė bitininkystė susijusi ypač su pušies (o ne kito medžio) drevingumu!] > „борть; drevė, uoksas“ > lie. *drevė* = la. *dre-ve* (žr. anksčiau);

II a) germ. (**dreu-* + **-ā* >) adj. (neutr.) **treųā* (plg. lie. dial. *drēvas* „drevė“ – iš adj. neutr. **dreųā* < **dreu-* + **-ā*) > go. *triu* „medis“ ir kt., b) germ. (**deru-i* + **-ā* >) adj. **terųiā* „dervingas (medis)“ → subst. **„dervingumas“* > **„dervingas medis; derva“* > s. saks. *tyrvi* „Kienholz“, *tierwe* „derva“ ir kt. ir pan.

Drewancz 1243, **Drawanza** 1243, **Drawanta** 1243, **Drywancze** 1287 (Gerullis ON 30 t.) up. „Drewenz-Fluß, (lenk.) Drwęca“, įtekanti į Vyslą (prie Torunės). Šios upės vardas yra, be abejo, prūsiškas, ir jis skambėjo greičiausiai pr. **Druvintjā* (arba **Druvintā*, plg. lie. **Drūvintas*, žr. Būga I 501) > **Druvintā*, kuris ap-lietuvintai – (up.) *Druvinčią*.

Vak. slavai šį pr. (up.) **Druvintā* išvertė į (vak. sl.) **Druvintā* > [jeigu buvo pr. **Druvintā*, tai ji vak. slavai bus perdirbė į (vak. sl.) **Druvintā* >] **Dręveca* > lenk. *Drwęca*, o iš šios (lenk.) lyties atsirado minėtos dk. lyties bei pats vok. *Drewenz*.

Manyti, kad tos dk. lytys atspindi pr. **Drev-* ar **Drav-* (Gerullis l. c., Toporov PJ I 370, Vanagas HŽ 90), negalima, kadangi: a) turime ne tik dk. *Drew-/Draw-* „Druvinčia“, bet ir *Dryw-* „t. p.“ (tai rodo šių dk. lyčių kilmę iš lenk. *Drw-ęca*), b) iš pr. **Drev-/Drav-* nebūtų atsiradęs lenk. *Drw-ęca*, c) lytyje dk. *Drawanta* vietoj afrikatos (lenk. *-c-* >) vok. *-z-* (= dk. *Drawan-z-a*) fakultatyviai atsirado *-t-* šią dk. lytį sulotyninant, d) su šita upe, įtekančia į Vyslą (netoli nuo Torunės), Kryžiuočių ordino žmonės susidūrė jau pačioje Torunėje — anuomet lenkų krašte.

Pr. up. **Druvintjā* (> **Druvintā*) yra sufikso *-int-* vedinys iš balt. **drū-/dreu-* „bėgti, tekėti“, žr. s. v. *Drusin*.

driāudai, žr. *draudieiti*.

drimbis „slower — apdangalas (šydas, skarelė)“ E 483 nom. sg. Vok. *slower* (E 483) = v. v. a. *slōwir* „Schleier“ (Bezenberger, BB XXIII 309 t., Trautmann AS 323) = *sloier* „Schleier, Kopftuch“ (Lex 198 s. v. *slogier*). Pr. *drimbis* „apdangalas (šydas, skarelė)“ (žr. dar *silkasdrimbis*) : lie. *ap-driṁb-ėlė* „sakraistė, apsiaustas“ (LKŽ I² 189), *ap-driṁb-lė* „t. p.“ (l. c.); pastarieji lie. žodžiai sutinkami tik Ryt. Prūsusoje. Plg. tos pačios šaknies (bet kitokios reikšmės!) žodžius lie. *driṁbis* „drimba, kas apdribeš“ (LKŽ II² 718), *drimba* „t. p.“ (l. c.) ir daugelį kitų (žr. LKŽ II² 718 t.), lie. *dramblys* „nerangus, kas sudribeš“ (LKŽ II² 635) ir t. t. Už pr. *drimbis* „apdangalas“ (pr., o ne balt. vedinys) savo reikšme senesnis yra lie. *driṁbis* „kas apdribeš“ (lie., o ne balt. vedinys) ← *drimb-* = praes. *driṁba* (*dreṁba*) resp. praet. *dribo*, inf. *dribti* „kristi, smukti (leisti žemyn), glebti“ (LKŽ II² 700 t.), kuris matyt giminiuojasi su lie. *drēb-* = *drēb-ia* (praes.), *drēbė* (praet.), *drēbti* „krėsti, tēkšti, lipdyti; snigti (šlapiu sniegu)“ (LKŽ II² 670), la. *drēbt* „schlacken (vom feuchten Schneegestöber)“ ir kt. Čia turime verb. balt. **drēb-* „krėsti (kristi), drēbti (dribti)“, kuris yra senesnis už balt. dial. **drib-* (resp. praes. *drimb-*), plg. lie.-la. *brid-* „bristi“ vietoj **bred-* „t. p.“ (lie. praes. *brēda*, *breṁda*, *brīnda* LKŽ I² 1056; žr. Būga II 244). Taigi vedinio pr. *drimbis* „apdangalas (šydas, skarelė)“ pamatinis žodis pr. verb. **drimb-* (praes.) bus reiškęs „dribti, kristi; dengtis drimbanių dalyku =

rūbu (ne kuo nors kitu!)“; plg. lie. pasakymus: *skarėlė šilkinė – tai vis dreimba ir dreimba* („krinta, smunka“) *ant akių* (Ds), *apkrėsk* („apvilsk“) *gerom drabužėm, atrodys gerai* (LKŽ VI 542). Balt. **dreb-* „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ : rus. *оде́-а* „nuosėdos, mielės“ (< *,dribsniai, nuokritos“), *одо́ба* „t. p.“, s. isl. *draf* „t. p.“, go. *drobjan* „drumsti“ ir kt., gr. *τρέφω* „gerinnen machen, ernähren“, *τροφή* „feist“ ir kt., taip pat (su įterptiniu -n-) gr. *θρόμβος* „geronnene Masse“, s. v. a. *tremb-il* „toga, palium“ (plg. pr. *drimbis*) ir kt. (plg. Trautmann AS 323, Endzelīns SV 162, Vasmer I 538, Fraenkel 104, Toporov PJ I 373 t.) < ide. **dhrebh-* „krėsti (kristi), drėbti (dribti)“. Žr. dar s. v. *dirbin-snan*.

droanse „snerker – griežlė“ E 749 = **dr̥ʷnzē*, t. y. **drānzē* nom. sg. fem. (cirkumfleksiskai pailgintas *-ān-l) < **drañzē*. Dėl vok. *snerker* (E 749) plg. Ryt. Pr. vok. *Schnierz* „griežlė“ (Frischbier II 304, Trautmann AS 323) = v. v. a. *snarz* „t. p.“ (Lex 201). Pr. **dranzē* yra galūnės vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš pr. verb. **drenz-* „plėšti“ = lie. *drėžti* „plėšti, dėvėti“ (LKŽ II² 695). Taigi pr. **dranzē* „griežlė“ < *,plėšėja“, plg. lie. *griež(l)ė* (: *griežti* „rėžti, reišen“), *driežlė* „t. p.“ (: *driežti* „plėšti“), *bryžėlė* „t. p.“ (: *brįžinti* „rėžti, pjauti“ Ds), plg. dar lie. *plėšti*, *rėžti* ir pan., turinčius įvairaus paukščių (ir ne vien jų!) „giedojimo“ reikšmes. Pr. **drenz-* „plėšti“ = lie. *drėžti* „t. p.“ (kartu su lie. *drįžti* „plyšti“ = *drįžti*) yra iš balt. dial. **drenž-* (: **drinž-*) „plėšti, plyšti (tam tikru būdu)“, kuris (su intarpinės kilmės *-n-, plg. Fraenkel 106 s. v. *drižti*) suponuoja senesnę balt. **drėž-* „t. p.“; iš pastarojo išriedėjo lie. *drėžti* „plėšti“ (LKŽ II² 693), *drėž-ėti* „nenoromis ką duoti“ (l. c.; iš *,atplėšiant gabaliukais duoti“), *drėžti* „plėšti“ (l. c.), matyt ir lie. *drōž-ti* = la. *drāzt* (žr. s. v. *drastus*). Tolimesni balt. **drėž-* „plėšti“ giminaičiai galėtų būti: sl. **draz-* (> rus. *опаз-нумъ* ir kt.), s. isl. *drák* „Streifen“, s. ind. *dhṛājati* „streicht, gleitet dahin“ ir pan., žr. Mažiulis Baltistica XV 147. Pr. *droanse* etimologiją kitaip aiškina Trautmann l. c., Būga I 306, Endzelīns SV 162, Fraenkel 104, Toporov PJ I 374 t.

drōffs, žr. *druwis*.

drogis „ror (Rohr) – nendré“ E 285 nom. sg. galėtų būti **drugis* (ar **drugis*) = lie. *drugys* „drebuly; Fieber; peteliškė, Schmetterling“ (dėl jo žr. Būga III [606 t.] = la. *drudzis* „drebuly; Fieber“, *drudzi* „geflügelte Motten“ = rus. *дрожь* „Zittern“ (< *drugios*), *дроз-уымь* „zittern“ ir kt. < balt.-sl. **drug-* „drebėti“. Dėl pr. **drugis* „nendré“ < *, „drebanchioji“ plg. lie. *drebulė* „Espe“ (: *dreb-ėti*); plg. dar lie. pasakymus: *drėba kaip drūgio krėčiamas* (LKŽ II² 752), *drėba muno žirgelis kaip drebulėlė* (LKŽ II² 674). Tolimesnė verb. balt.-sl. **drug-* „drebėti“ etimologija nėra aiški (žr. Trautmann AS 323, Endzelins SV 163, Vasmer I 540, Pokorny I 275, Toporov PJ I 375 t.). Atsargiai spėtina, kad šis balt.-sl. **drug-/dreug-* „drebėti/drebinti“ yra formantų **(e)u-* ir **-g-* išplėsta senesnė šaknis verb. balt.-sl. **d(e)r-* < ide. **dh(e)r-* „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ (žr. s. v. v. *dragios*, *dergė*, *dirbinsnan*, *drimbis*). O gal pr. *drogis* yra (**drugis* =) **drāgis* (Būga I 306) „nendré“ < *, „drebanchioji“ – vedinys iš balt.-sl. **dreg-* „drėbti (dribti), krėsti (kristi)“ (žr. s. v. *dragios*).

drowe, žr. *druwīt*.

drūktai „fest – drūtai, tvirtai“ III 51₁₈ [35₃₈] adv. (= *macnus* VE 20₁₈ adj. acc. pl.), *drūktai* „feste (fest) – t. p.“ III 65₁₂ [43₂₀] adv. (= *macznai* VE 26₂₃ adv.) – iš pr. adj. **drūkta-* „drūtas, tvirtas“ (žr. dar *podrūktinai*) = kurš. **drūkta-* „t. p.“ > lie. žem. *drūktas*, la. *drūkts* (žr. Būga III 206, 675, Mažiulis ABSI IX 69), taip pat la. (turbūt irgi iš kurš.) *drukts* „kresnas“, *drukns* „kresnas, tvirtas“ [matyt iš **drukt(n)a[s]*]. Šį balt. **drūkta-* (**drukta-*) etimologiškai mėginama sieti su lie. *drūtas* „dick, fest“ (Trautmann AS 323, ME I 503, Fraenkel 107, Toporov PJ I 377 tt.) = pr. **drūta-* (> avd. *Drut-yn*, vv. *Druth-ayn* ir kt. – Trautmann PN 26, Gerullis ON 31 t.), bet šitaip daryti negalima (dėl *-k-*!). Čia turime greičiausiai skirtingos kilmės du senovinius sinonimus (ir beveik homonimus) – balt. **drūkta-* ir balt. **drūta-*, kurių pirmąją semantinę papildomąją distribuciją (vėliau neutralizuotą, o dėl to vienas iš jūdvių turėjo išnykti) lėmė jų darybos pamatas – jų kilmė. Balt. **drūkta-* yra matyt iš „at(si)laikantis, ištveriantis, tvirtas“ – vedinys iš verb. balt.

**dr(e)ug-* < ide. dial. **dhr(e)ugh-* „atlaikyti, išlaikyti, ištverti“ (plg. Endzelīns SV 163, Pokorny I 254 t., Toporov l. c.), žr. dar s. v. *draugiwaldūnen*. Tačiau balt. **drūta-* bus atsiradęs iš **„kietas (kaip medis), stiprus“* — kilęs iš (ide. dial. >) balt. verb. **drū-* „būti kietam, stipriam (kaip medis)“ (žr. s. v. v. *drawine*, *druwis*) ← ide. adj. **dr(e)u-* „kietas, stiprus (kaip medis), (plg. Pokorny I 217; žr. s. v. *drawine*). Tas balt. adj. **drūкта-*, išstumdamas sinonimą balt. **drūta-*, geriausiai išliko vakarų baltų [t. y. prūsų (bei jotvingių) ir kuršių] tarmėse.

drūcktawingiskan „gestrengen (gestreng) — griežtas, kietas“ III 119₁₁ [73₃₂] adj. acc. sg. (= *aschtrąghi* „aštrąjį“ VE 58₁₈) posakyje: *drūcktawingiskan ligan* (III 119₁₁) „griežtą, kietą teismą“. Yra sufikso *-isk-* vedinys iš adj. **drūktaving-*, o jis — sufikso *-ing-* vedinys iš adj. **drūktava-*, kuris — sufikso *-av-* vedinys iš adj. **drūкта-* (žr. s. v. *drūktai*).

-drūktinai, žr. *podrūktinai*.

Drusin, Drusine 1243, *Drusa* 1243, *Drūsen* 1290, vėliau *Drausen-See* (Gerullis ON 31) ež. netoli nuo Elbingo miesto (žr. *Elbinc*). Raidės dk. *-u-* (*-ū-*) → *-au-* (vok. diftongizacija!) ir dk. *-s-* (ne geminatinė!), atspindinti pr. **-s-* (turbūt ne pr. **-z-*), leidžia tose dk. lytyse (išskyrus dk. *Drusine*, žr. toliau) atsekti pr. **Drūs-*, man rodos, — *o*-kamienį neutr. (žr. toliau), t. y. pr. ež. **Drūsan* (nom.-acc. sg. neutr.) ar net ir pr. (ež.) dial. **Drūsā* (nom.-acc. sg. neutr. be **-n*, dėl to plg. Mažiulis BS 84–87); aplietuvinant šis pr. ežeras vadintinas: *Drūsas*.

Dėl tos pr. ež. **Drūsa-* (neutr.) rekonstrukcijos plg. Būga III 522, kuris iš minėto dk. (ež.) *Drusa* „Drūsas“ (1243 m.) atstato pr. ež. **Drūsā*, tiesa, ne *o*-kamienį (neutr.), bet *ā*-kamienį (fem.). Tačiau pr. „*Drūsā*“ laikyti *ā*-kamieniu (fem.) iš tikrųjų nėra pamato: a) hidronimo dk. (ež.) *Drusa* (1243 m.) fleksija *-a* yra ne pr. **-ā* = *-o* (su ja vietoj dk. ež. *Drusa* būtų dk. ež. **Druso* 1243 m.), o lotyniška *-a* (rodanti ne vien pr. **-ā*), b) pr. „*Drūsas*“, tapdamas hidronimu turbūt iš vak. balt. *o*-/*ā*-kamienio adj. (žr. toliau), savo kamieniu bei gimine prisiderino prie vak. balt. **ežera(n)* „ežeras“ (*o*-kamienis neutr.).

Šalia pr. ež. **Drūsan* (neutr.) greičiausiai egzistavo ir pr. up. **Drūsā* (fem.; iš *ā*-kamienio adj., žr. toliau), savo ištakomis (ar iškėjimu) susijusi su pr. ež. **Drūsan* (neutr.), plg. pvz. lie. ež. *Dūsetas* [*< *Dusetā* (neutr.) – iš *o*-kamienio adj. (neutr.)] ir iš jo ištekančią up. *Dusetā* [*< *Dusetā* – iš *ā*-kamienio adj. (fem.)]; iš tokio tipo baltų hidronimų neretai upės vardas yra senesnis už ežero vardą. Iš pr. up. **Drūsā* nesunku buvo pasidaryti ir gyvenvietės vardą (gvv.) pr. **Drūsā* (aplietuvintai – *Drūsa*), kurį IX a. gale Vulfstanas perteikė *Truso* (SRP I 733) – gana tiksliai (= pr. **Drūso*, t. y. **Drūsā*).

Lytis dk. ež. *Drusine* „Drūsas“ (1243 m.; o gal ir 1243 m. dk. *Drusin*?) suponuoja pr. ež. (neutr.) **Drūsinan* „t.p.“ (lenkai jį perdirbo į ež. *Družno* „t.p.“; aplietuvintai – *Drūsinas* „t.p.“), t.y. naują to paties Drūso ežero pavadinimo variantą (iš pradžių matyt neplačiai vartotą) – sufikso *-in-* vedinį iš pr. ež. **Drūsan* „t.p.“ (neutr.) ar iš pr. gvv. **Drūsā* „Drūsa“ (= Vulfstano *Truso*), plg. pvz. lie. hidroniminius sufikso *-in-* vedinius iš vietovardžių (žr. Vanagas HD 161 t.).

Pr. ež. **Drūsan* (neutr.) bei up. **Drūsā* (fem.) yra turbūt iš (vak.) balt. adj. **drūsa-* (resp. **drūsā* fem.), o šis – arba fleksijos vedinys iš „sigmatinės“ verbi (finiti) balt. **drū-* lyties, arba sufikso **-s-* vedinys iš to paties verb. balt. **drū-*. Pastarasis galėtų būti verb. balt. **drū-/dreu-* (: **drau-*) = s.ind. *dráv-ati* „(jis) bėga, teka“ ir kt. (žr. dar s.v.v. *Drewancz*, *Nadrowia*) < ide. **dreu-* (: **drū-*) „bėgti“ (dėl jo žr. Pokorny I 204 tt.). Manychiau, kad šis ide. **dreu-* (: **drū-*) „bėgti“ yra semantinis homonimas – iš ide. **dreu-* (: **drū-*) „(plėšiant) skelti (skilti), plėšti (plyšti)“ (žr. s.v. *drawine*); dėl „(plėšiant) skelti, plėšti“ → „dumti, skubiai vykti, bėgti“ plg. tipologines paraleles daugelyje kalbų: lie. *skėlti* „t.p.“ (pagrindinė reikšmė – „skelti“), *plėšti* „t.p.“ arba rus. *опамь* „t.p.“ (abiem atvejais pagrindinė reikšmė – „plėšti“) ir t.t. Ide. **dreu-* (: **drū-*) „(plėšiant) skelti, plėšti“, atsižvelgiant į žinomą E. Benveniste'o ide. šaknies teoriją, laikytinas sufikso **-eu-* (: **-ū-*) išplėstu ide. **der-* (: **dr-*), o šis yra greičiausiai ide. **der-* (: **dr-*) „(plėšiant) skelti, plėšti“ (žr. s.v. *drawine*).

*druskins, žr. *dmskins*.

druwē, žr. *druwīt*.

druwīngin „gleubingen (gläubig) – tikintis“ III 119₁₃ [73₃₃] adj. acc. sg. masc. (= *tikintighi* „tikintįjį“ VE 58₂₀); dat. pl. masc. *druwīngimans* „t.p.“ III 121₁₀₋₁₁ [75₂₁] (= *tikinczeiseis* VE 59₁₈ instr. pl.); acc. pl. masc. *druwīn-gins* „gleubingen (Gläubige) – t.p.“ III 45₂₀ [33₁₃] (= *tikintiemus* VE 17₂₁), „gläubige (gläubig) – t.p.“ III 77₁₉ [51₄] (= *tikinczus* VE 33₄). Sufikso *-ing-* vedinys iš *druwis* (žr.) – iš nomen. abstract., plg. lie. *išmintin-gas* „išmanantis“ (: *išmintis*, žr. Skardžius ŽD 108); arba – iš *druw-īt* (žr.), plg. lie. *prideringas* „priderantis“ (: *priderėti*, žr. Skardžius ŽD 119).

-**druwīntin**, žr. *nidruwīntin*.

druwis „Glaube – tikėjimas“ III 39₁₁ [29₁₉] (= *wiera* „tikėjimas“ VE 14₁₄) nom. sg. masc. (: *stas* ... *Druwis* III 39₁₀₋₁₁), *drōffs* „t.p.“ (= **druvs* ar **drūvs*) I 7₈ [5₂₅] nom. sg. masc. (: *Stas Drōffs* l.c.), *druwi* „t.p.“ III 61₁₈ [41₁₉] nom. sg. fem. (: *sta Druwi* l.c.); acc. sg. *druwīn* II 7₈ [11₂₄], *druwien* „Glauben – t.p.“ III 45₁₄ [33₉], III 51₁₉ [35₃₄], III 71₁₀ [47₉], III 73₄ [47₂₅], III 79₈ [51₁₄], III 81₈ [51₃₂], III 119₃₀ [75₁₁], *drūwien* „t.p.“ III 45₁₃ [33₁₂], III 77₁₄ [49₃₅], III 123₂₃ [77₉]. Pr. *druwis* buvo *i*-kamienis (ar *jo*-kamienis, arba iš *i*-kamienio atsiradęs *jo*-kamienis), kurio lytis (*druw*)-*ien* (acc. sg.) atspindi *ē*-kamenę **-en* (o gal *jo*-kamenę *-ian*?) – inovacinę vietoj (*i*-kamenės) **-in* = *druw-in* [ir *jo*-kamieniam pr. acc. sg. buvo **-in* (= lie. *mėd-i*) – vietoj senesnės **-ian*]; *ē*-kamenė **-en* į *i*-kameną (taip pat ir į *jo*-kameną) prasiskverbė maždaug nuo XV a., t.y. nuo tada, kai pr. *ē*-kaminių baritoninių vardažodžių kamiengalis **-ē-* tam tikrų linksnių formose išvрто į **-i->*-i-* (tokiu būdu *ē*-kamenas suartėjo su *i*-kameni) pvz. nom. sg. **kurp-ē* (= *kurp-e* E, žr. s.v.) > **-i->-i* (= *kurp-i* III, žr. s.v. *kurpe*), gen. sg. **kurp-ēs* > **-īs* > **-is* (plačiau dėl to atskirai kalbėtina). Pvz. iš acc. sg. **(kurp)-in* (inovacinė): nom. sg. **(kurp)-i*: acc. sg. *druw-in* lengvai galėjo atsirasti ir nom. sg. *druw-i* šalia (nom. sg.) *druw-is* (žr. anksčiau). Taigi manyti, kad *druw-i* (nom. sg.) suponuoją *ē*-kamenę pr. **druvē* (Toporov PJ I 384), nėra būtina,

Šio pr. žodžio šaknis III katekizme parašyta *druw-* (9X) ir *drūw-* (3X); taisyti *drūw-* į *druw-* (Trautmann AS 324) nedera (*drūw-* paliudyta ne 1, o 3.kartus!), — čia yra pr. **drūv-* (ne **druv-*!). Tokią pat **drūv-* gali suponuoti ir parašymas *druw-* (III, II kat.) ir net *dróff-s* (I kat.) = **drūvs* [dél -ó- = **-ū-* plg. *joes* (II kat.) = **jūs*], žr. Bezzenberger KZ XLIV 298, Endzelīns SV 163, Toporov l.c. Endzelynui (l.c., žr. ir Toporov l.c.) atrodo, kad prūsai turėję ir **druv-*, ir (dial.) **drūv-*, o pastarosios segmentas **-ūv-* atsiradęs iš **-uv-* panašiai, kaip la. dial. *-uv->-ūv-* (dél šio la. dial. virtimo žr. Endzelīns LVG 146 t.). Tačiau pr. **drūv-* balsis **-ū-* iš **-u-* galėtų būti atsiradęs ir dėl kitokių priežasčių (žr. toliau).

Pr. **druvis* resp. dial. **drūvis* (*i-* ar *jo-*kamienis) yra galūnės vadinys iš verb. balt. (**druv-* :) **drū-* „būti tvirtam“ (iš čia ir lie. *drū-tas*, žr. s.v. *drawine*), taigi pr. **druvis* resp. **drūvis* „tikėjimas“ yra iš **„buvimas tvirtam = tvirtumas“* (žr. toliau). Pr. dial. **drūvis* dėl darybos (ir dėl šaknies balsio pailginimo, t.y. **-uv->-ūv-*) plg. su lie. *būvis* „buvimas“ (: *būv-o*, *bū-ti*), *mūšis* „mušimas“ (: *mūš-ti*), *brýdis* „bridimas“ = la. *brīdis* (: lie. *brīd-o* = la. *brīd-a*), lie. *dėgis* „nudegimas“ (: *dėg-ti*), be to, (irgi su pailgintu šaknies balsiu!) pr. *boadis* (žr.) = **bādis* [: **bad-* (žr. *embaddusisi*) = lie. *bād-o*, *bad-ýti*]. Dėl pr. **druvis* (su nepailgintu šaknies balsiu) plg. pvz. lie. *krātis* „kratymas“ (: *krat-ýti*, Skardžius ŽD 64), pr. *brokis* (žr.). Galima būtų spėti ir tai, kad pr. **drūvis* yra iš pr. adj. **druv-* „stiprus“ [plg. lie. *grōžis* „gražumas“ (: *gražūs*) ir pan.], bet tuo patikėti sunkiau, nes yra ir pr. adj. **drūta-* „stiprus“ (žr. s.v. *drūktai*) — gana senas vadinys iš **drū-* „būti stipriam“ (žr. s.v. *drawine*).

Pr. **drūvis* reikšmė „tikėjimas“ iš **„buvimas tvirtam = tvirtumas“* išriedėjo maždaug taip: **„buvimas fiziškai tvirtam“ > *„buvimas dvasiškai tvirtam“ > *„buvimas įsitikinusiam“ > „tikėjimas“*, plg. pr. *drūktai druwt* „tvirtai tikėti, fest glauben“ (III 65₁₂), lie. *drūtōs ... tikybės* „tvirtio tikėjimo“ (= *drutos ... tikības* SzPS I 43₂₀₋₂₁), *drūtai* („tvirtai“) *tikėkim* (LKŽ II² 772 iš BrP), *trumpaī ir drūtaī* („tvirtai, įtikinamai“) *pasakytā* Ds. Dėl reikšmės plg. dar lie. *tik-ėti* = la. *tic-ēt* „glaubėn“,

kuri, siedamas su lie. *teik-ti* „fügen“ = la. *tèik-t*, Endzelynas veda iš „fest gefügt sein“ (ME IV 179 t.), t.y. maždaug iš „tvirtam (= drūtam) būti“; be to, — gr. ἰσχυρίζομαι „zeige mich fest, verlasse mich worauf, vertraue“ (: ἰσχυρός „fest — tvirtas“). Savo reikšme bei kilme artimiausias žodžiui pr. **drūv-is* „tikėjimas“ yra germ. **trūw-* [(iš ide. **drū-*, žr. *drawine*) > subst. s.isl. *trú* „Treue, Glaube“ (adj. *trúr* „treu“) ir kt., denominatyvinis verb. s.isl. *trúa* „(pasi)tikėti“ ir kt., žr. Pokorny I 216] resp. **triw-* (iš ide. **dreu-*) > subst. s.v.a. *triuwa* „Treue“ (adj. s. isl. *tryggr* „treu“ ir kt.) ir kt., žr. Pokorny l.c. Kalbant apie šiuos baltų ir germanų semantinius panašumus, verta atsiminti ir tai, kad iš tos pačios ide. **dr(e)u-* išriedėjo „pušis; derva“ irgi tik baltams su germanais (žr. s. v. *drawine*).

-druwīsnan, žr. *nadruwīsnan*, *podruwīsnan*.

druwīt „gleuben (glauben) — tikėti“ III 45₁₀ [33₆], III 47₉ [33₂₆], „gleube (glaube) — tikėti“ III 65₁₂ [43₂₀] inf.; praes. 1 sg. *druwē* „gleube (glaube) — tikiu“ III 39₁₈ [29₂₆], III 41₂ [29₃₀], III 43₁₀ [31₂₁], III 45₃ [33₁], III 127₁₈ [79₇], III 129₂ [79₁₃], *druwe* „t.p.“ III 45₉ [33₅], III 127₆ [77₃₂], *drowe* „t.p.“ I 7₉ [5₂₆], I 9₆ [5₃₅], *drowy* „t.p.“ II 7₉ [11₂₅], II 9₆ [11₃₄]; praes. 2 sg. *druwē* „gleubstu (glaubst du) — tiki“ III 127₃ [77₂₉], III 127₇ [77₃₃], III 127₁₉ [79₈], *druwēse* „gleubest du — t.p.“ III 71₁₂ [47₁₁], III 71₁₇ [47₁₆]; praes. 3 sg. (pl.) *druwē* „tiki“ III 61₅ [41₁₀], III 61₁₀ [41₁₄], III 77₁₇ [51₂], *druwe* „t.p.“ I 11₁₆ [7₁₇], II 11₁₆ [13₁₅], II 11₁₇ [13₁₆], III 61₁₁ [41₁₅], III 77₆ [49₃₀], *drowe* „t.p.“ I 11₁₄ [7₁₆]; praes. 1 pl. *druwēmai* III 51₁ [35₂₀]; praes. 2 pl. *druwētei* III 105₂₀ [67₂]. Šis pr. žodis yra *ējo*-kamienis (žr. Endzelins SV 111, Schmid Verb. 26, Toporov PJ I 385) su lytimi inf. **druv-ē-*, kuri, išvirsdama į **druv-ī-* (= *druw-ī-t*), sutapo su *ī(jo)*-kamienne inf. **-ī-*; pastarąją aplinkybę ir aiškintinas lyties praes. 1 sg. *drow-y* (II) atsiradimas. Pr. **druv-ē-* (inf.) yra vedinys matyt iš pr. **drūvis* (žr. *druwis*), t.y. denominatyvas (Schmid l.c.), plg. lie. *žygėti* „tue einen (kleinen) Gang“ (: *žygis* „Gang“); *rūdėti* „rūdyti“ (: *rūdis*) ir kt. (Skardžius ŽD 521, Endzelins LVG 803), *badėti* (: *bādas*), *talkėti* „talkauti“ (: *talkà*) ir pan. (Skardžius l.c.). Plg. (irgi matyt denominatyvą) germ.: s.

isl. *trúa* „(pasi)tikėti“ ir kt. (Pokorny I 216); pagaliau — ir sl. **vēr-īti* „tikėti“ (>rus. *верѣти* ir kt.) ← sl. **vērā* „tikėjimas“ (žr. Vasmer I 299). Žr. dar *-druwīntin*.

du, žr. *tu*.

dubelis „tobel (Döbel) — šapalas“ E 581 = **dubelis* nom. sg. masc. Šitokia pr. *dubelis* reikšmė išplaukia iš to, kad parašymo tvarka *tobel* — *stroysles* (E 582) resp. *halpvischz* — *dubelis* (E 581) taisytina į *tobel* — *dubelis* resp. *halpvischz* — *stroysles* (žr. Trautmann AS 324, Endzelins SV 163, Toporov PJ I 386, PKP II 37, išn. 151). Pr. **dubelis* „šapalas“ — iš vok., plg. *tobel* (E 582) = Ryt. Pr. vok. *Dubel* „t.p.“ (Ziesemer II 60 t. s.v. *Döbel*). Galima spėti, kad pr. **dubelis* yra pakeitęs nuosavą pr. **sapala-* „šapalas“ (= lie. *šāpalas* = la. *sapals*, dėl kurio žr. Fraenkel 963): tą pakeitimą galėjo palengvinti fonetinis sąskambis tarp pr. **sapala-* ir vok. *dubel* (iš trijų priebalsių du yra visai panašūs!).

duckis, žr. *duktis*.

dukti „Tochter — duktė“ III 67₄ [43₃₂], III 93₁₄ [59₁₆] nom. sg. fem. = **dukti* (žr. dar *dohti*) < **duktī* [t.y. su nekirčiuotu **-i* (III kat-mo šnektose)] < **duktē* (žr. dar *poducrē*) = lie. *duktė*: sl. **duktē* (→s.sl. *došti* ir kt.). Pr. III kat-mo šnektose pvz. acc. sg. bus buvęs **duktin* resp. **dukten* (t.y. nebe **dukterin*), plg. pr. III *mūti* (nom. sg.) ir acc. sg. *mūtin* resp. *mūtien* (plg. lie. dial. acc. sg. *dūktę*, gen. sg. *duktės* ir pan., žr. LKŽ II² 811 t.). Balt.-sl. **duktē* < **-ēr* (žr. Mažiulis BS 34 tt.) kartu su germ. **duhtēr* (>go. *daūhtar* ir kt.) suponuoja ide. **dhuktēr* < **dhughtēr* greta ide. **dhughatēr* > s. ind. *duhitā*, gr. *δυγᾶτῆρ* ir kt. Žr. Toporov PJ I 387 t. (ir liter.).

dulsis „spunt — skylė (statinės)“ E 399 nom. sg. Ši pr. žodį versti į „Spund — statinės volė, kaištis“ (žr. pvz. Endzelins SV 164, Levin SE 65, Toporov PJ I 388), t.y. vok. *spunt* (E 399) semantiškai identifikuoti su dab. vok. *Spund* nederėtų: a) „statinės volė, kaištį“ reiškia pr. *winnis* E 398 (žr.), b) vok. *spunt* čia (t.y. E 399) pavartotas senąja savo reikšme — „Öffnung des Fasses, Spundloch — statinės skylė“ (dėl jos žr. Paul DW

582). Pr. *dulsis* „(statinės) skylė“ galėtų būti skaitomas **dulzīs* ir siejamas su sl. **dǫlžb* (> lenk. *dłuż*, ček. *dluž*, slovén. *dolž*, rus. dial. *должь* ir kt., – Toporov l.c.), kurio *-ž-* būtų iš sl. **-zi-* [arba iš sl. **-g(i)-*, santykiuojančio su pr. **(dul)-z-(īs)*, kaip pr. *(bal)-g-(nan)* su pr. **(bal)-z-(inis)*, žr. s.v. *balgnan*]. Sl. **dǫlžb* – bitininkystės terminus technicus reiškė ne tik „dangtį (lentelę ir pan.) drevinio avilio (drevės) skylėi uždengti (po medaus išėmimo)“ (žr. Machek LF LI 134, ESČ 121, Toporov PJ I 388 t.), bet matyt ir pačią „drevinio avilio (drevės) skylę“, plg. rus. dial. *должь* „t.p.“ (Toporov l.c.), Paliesės žodį *должь* „t.p.“ (Лексика Полесья, Москва, 1968, 329). Už pirmąją reikšmę pastaroji galėtų būti senesnė, taigi sl. **dǫlžb* < **dulzijos* kartu ir pr. **dulzīs* iš pradžių galėjo reikšti „drevės skylę = išdūlėjusią (išpuvusią) drevės vietą (plyšį)“ (plg. ir Toporov PJ I 389). Dėl to nebesunku ši vak. balt.-sl. **dulž-* laikyti sufikso **-ž-* vediniu iš balt.-sl. **dūl-* (plg. lie. *gargó-ti* „apsidengti suodžių sluoksniu“ → *gargō-ž-is*, Skardžius DŽ 391), reiškusio „pūsti, rūkti; virsti dulkėmis, sausai pūti, trūnyti = išdūlėti (skylėi)“ : lie. *dūl-ti* „dūlėti, virsti dulkėmis, sausai pūti, trūnyti; smilkti“ (LKŽ II² 832), *dūl-ėti* „t.p.“ (plg.: *tai išdūlėjo alkūnės – tuoj skylė bus* LKŽ II² 818; plg. dar: lie. *dūlis* „kas sudūlėje, puvėsis“ LKŽ II² 821) ir kiti baltų bei indoeuropiečių atitikmenys (Fraenkel 109 s.v. *dujā*), suponuojantys ide. **dh(e)u(H)-* (žr. s.v. *dumis*). Plg. ir vieną iš dileminių Toporovo (l.c.) spėjimų. Machekas (LF XLI 132, ESČS 90, ESČ 121) minėtą sl. **dǫlžb* (veda iš sl. **dulgio-* ir) sieja su sl. **dolg-ā* [> serb. *dlaga* „lentelė lūžusiai kojai tvarstyti“, ček. *dláha* „t.p. (ir kt.)“ ir pan.], kurio šaknis jau seniai kildinama iš sl. **delg-* < ide. **d(e)lgh-* „skelti, skilti“ (žr. s.v. *doalgis*). Šitaip galvojant, reikėtų spėti: sl. **delg-* „skelti“ → **dolg-ā* „atskėlimas > skala, Holzspan“ (> „serb. *dlaga*“) ir (ide. **dlgh->*) sl. **dulg-* „skilti“ → **dulgio-* „iskilimas > skylė“ (> „ček. *dluž*“, plg. anksčiau), plg. lie. *skalā* (← *skėl-ti*) ir *skylė* (← *skil-ti*). Jeigu iš sl. **dolgā* išriedėjo reikšmė „serb. *dlaga*“ (ne bitininkystės terminas!), tai iš sl. **dulgio-* „skylė“ turime „ček. *dluž*“ – bitininkystės terminą, verčiantį spėti, kad sl. **dulgio-* reiškė

ne „iskilimą > skylę“, o „išpuvimą (per kurį patenkama į dre-
vę) > skylę“; tačiau sl. **delg-* resp. **dulg-* reiškė „skelti resp.
skilti“ (žr. anksčiau), o ne „pūti, trūnyti“. Šitai rodo, kad sl.
**dolžb* geriau sieti ne su sl. **dolgā*, o su pr. *dulsis* = **dulzis*.
Vadinasi, pr. *dulsis* „(statinės) skylė“ laikyti skoliniu iš sl. **dolžb*
(Machek LF LI 134, Endzelīns l.c., Levin l.c.) nėra tvirto
pamato (žr. ir Toporov l.c.).

dumis „rouch (Rauch) – dūmas“ E 39 = **dūm's* (nom. sg.) iš
**dūmas*: lie. *dūmai* = la. *dūmi* (pl. tantum), s.sl. *dymǫ*, s. ind.
dhūmāḥ, gr. *θυμός* „drąsa, aistra“ (< **„jaudinimasis“* < **„judė-
jimas“*) ir kt. < ide. **dhūmos* – sufikso **-m-* vedinys iš ide. **dh-*
(*e*) *u(H)-* „sklaidyti(s), sūkuriuoti(s), judinti (judėti), pūsti, rū-
k(y)ti ir kt.“ (Pokorny I 261 tt.); ta pati ide. šaknis gali sly-
pėti ir pr. *dulsis* (žr.). Žr. dar s.v.v. *dulsis*, *dusi*, *dutkis*.

dumpbis „lo (Lohe = Gerberlohe) – kailiarugė žievė“ E 512 = ma-
tyt **dumb's* (nom. sg.), < **dumbas*; skolinys iš lenk. *dąb* „ąžu-
olas; ąžuolo žievė; žievė kailiams rauginti“ (Sławski I 430),
plg. ukr. *дыб* „t.p.“, plg. dar rus. *дыб-умь* „rauginti kailius“
(: *дыб*) ir kt. (Dalj I 498). Plg. lie. *dūbai* „kailiarugė žievė“
(LKŽ II² 779) < bltr. *дыб* „t.p.“ ir „ąžuolas“; iš čia ir lie. *dūbas*
„medžio žievė, luobas“ (l.c.). Pr. *dumpbis* versti į „garbarz“ =
„odminys“ (Milewski Sl. Occ. XVIII 35) negalima, nes tam
yra *mynix* E 511 (žr.). Plg. Trautmann AS 324, Endzelīns
SV 164, Levin SE 65 t., Toporov PJ I 390.

dumsle „bloze (Blase) – pūslė“ E 134 = **dumslē* nom. sg. fem.,
kartu reiškęs ir „šlapimo pūslė“ (žodis E 134 yra skyriuje E
67 – E 168: „žmogus“), plg. ir vok. *bloze* (E 134) su v.v.a. *blāse*
„pūslė, ypač šlapimo pūslė“ (Lex 23), pagaliau, – ir lie. *pūslė*
„t.p.“ Pr. **dumslē* „pūslė“ = lie. dial. *dūmšlē* „audinio raukšlė,
pasipūtimas“ (LKŽ II² 846; taip pat *dūmšlis* „t.p.“, *dūmšla* „t.
p.“, *dūmšlė-tis* „darytis dumšlėms“ ir kt., žr. LKŽ II² 845–847);
plg. Trautmann AS 324 t., Endzelīns SV 164, Toporov
PJ I 391. Tačiau niekas neatkreipė dėmesio į tai: a) lie. *dūmšlė*
(ir kiti žodžiai su *dumšl-*) yra pažįstamas tik žemaičiams, pieti-
niam vak. aukštaičiams bei daliai dzūkų, t.y. tiems lie. tarmių
plotams, kuriuose (arba netoli nuo jų) anksčiau gyveno kuršiai

ir jotvingiai, b) vietoj lie. *dūmslē* (ir pan.), laikant jį nuosavu (t.y. lie.) žodžiu – sufikso *-slē* vediniu iš lie. *dum-* = *dūm-ti* (vargu ar iš lie. *dumš-*, žr. toliau), lauktinas lie. **dūmslē* (po *-m-* negali *-slē* virsti į *-šlē*, atsirandančią tik po *-k-* ir pan., žr. Skardžius ŽD 169 t.). Lie. dial. *dūmslē* (ir pan.) galėtų būti substratinis (bei, iš dalies, adstratinis) palikimas – iš kurš., jotv. (ir pan.) **dumslē* (= pr. *dumsle*), kurį lietuviai, žinodami, kad kurš., jotv. **s* daug kur atliepia lie. *š* (t.y. ne tik lie. *s*), perdirbo į *dūmslē*, žr. dar Mažiulis Baltistica XV 147 [tiesa, čia dėl panašių sumetimų žodį lie. dial. *jūšē* „žuvies sriuba; prasta sriuba, putra“ buvau palaikęs prūsizmu – buvau iš dalies pritaręs Būgos nuomonei (žr. Būga I 478), tačiau nuo jos dabar esu linkęs visiškai atsisakyti. žr. s. v. *iuse*].

Tiesa, galėtume ir kitaip spėti: lie. dial. *dūmslē* – sufikso *-slē* vedinys iš lie. dial. **dumš-* „pūsti(s)“ (plg. lie. žem. *ūslē* „didelis užimas“ < **ūž-slē*) > lie. dial. (žem., piet. vak. aukšt.) *dumš-* = *duṃš-tis* „ką ilgai daryti, gaišti“ (LKŽ II² 847), *dumš-óti* „dunksnoti“ (l.c.), *dumš-úoti* „neaiškiai matyti“ (l.c.) *dumš-inti* „sunkiai eiti“ (LKŽ II² 846); šių lie. veiksmažodžių (galbūt denominatyvų) šaknyje *dumš-* slypi tas pats lie. *dūm-ti* „pūsti“; dėl „pūsti“ > „gaišti ir pan.“ plg. lie. *gaišti*, kilusį iš „pūsti“ (Būga II 285). Vedant lie. *dūmslē* iš **dumš-slē*, matyt reikėtų ir pr. **dumslē* kildinti iš (pr.) **dums-slē*; bet prūsams šaknį **dums-* (= lie. *dumš-*) sunku įrodyti, ir, be to, pr. **dumslē* paprasčiau (ir patikimiau) vesti iš **dum-slē* (taip iki šiol visi ir daro). O gal lie. *dūmslē* atsirado iš lie. **dumslē* dėl kontaminacijos su minėta lie. *dumš-??* Iš visų tų spėjimų paprastesnis ir patikimesnis yra pirmasis (žr. dar Mažiulis l.c.): lie. dial. *dūmslē* (ir pan.) atsirado iš kurš., jotv. **dumslē*, kuris kartu su pr. **dumslē* (= *dumsle*) suponuoja balt. dial. (vak. balt.) **dumslē* (resp. **dumslis* ir pan.) „(išsi-, pasi)pūtimas; pūslė“ – sufikso *-sl-* vedinį iš balt. **dum-* „pūsti(s)“, plg. balt. dial. (lie.-la.) **pūslē* [(= lie. *pūslē*) resp. **pūslis* (= la. *pūslis* „pūslė“) ir pan.] „(išsi-, pasi)pūtimas; pūslė“ – sufikso *-sl-* vedinį iš balt. **pūt-* „pūsti“. Kad balt. dial. **dumslē* ir **pūslē* reiškė ir „pūtimą“ (t.y. ne vien „pūslę“), plg. a) Bretkūno žodį *dumslēs* „dumplės“ LKŽ II² 844, matyt iš pr. **dumslē*

„pūtimas; pūslė“ (be substitucijos pr. -s- į lie. -š-), egzistavusio šalia pr. dial. (E 516) *moasis* „dumplės“ (reiškusio ir „maišą“, žr. s.v.), ir b) lie. dial. *pūslė*, reiškiantį ne tik „pūslę“, bet ir „pūtimą“ [plg. pasakymą: *iš taip tol' šviėsq ažūpūtė* („užgesė“) – *tai stipra jo pūslė* („stiprus jo pūtimas“) Ds]. Taigi pr. (ir jotv.) – kurš. **dum-sl-* ir lie.-la. **pū(t)-sl-* yra tos pat reikšmės vadiniai – turi tą patį sufiksą ir tos pačios reikšmės (bet kitokios kilmės) pamatinius žodžius; plg. pvz. pr. **ank-tan* „sviestas“ ir lie.-la. **sveid-ta* „t.p.“ (> **sviesta* neutr.) – jų abiejų darybos panašumą (žr. *anctan*). Balt. **dum-* „(išsi-, pasi-)pūsti“ > lie. *dūm-ti* „t.p.“ : sl. **dum-* (> s.sl. *dǫm-q* „dumiu, pučiu“ ir kt.), s.ind. *dhām-ati* „pučia“ ir kt., suponuojantys ide. **dh(e)m(H)-* „sklaidyti(s), rūk(y)ti, pūsti“ (Pokorny I 247). Dėl pr. *dumsle* etimologijos plg. Trautmann l.c., Endzelīns l.c., Toporov l.c.

dūrai „schew (scheu) – baikštūs“ III 93₁₀ [59₂₀] adj. nom. pl. masc. (= *baukschtais* VE 40₁₇ instr. pl.) suponuoja pr. adj. **dūrs* < **dūras* (nom. sg. masc.), kuris (žr. dar *būrai*) labai primena lie. *dūras* „tylus, nekalbus“ (retas žodis, – LKŽ II² 897) – fleksijos vedinį iš lie. *dūr-ėti* „kyšoti; tylint, nekalbant tūnoti“ (LKŽ II² 899), savo ruožtu, išvesto iš lie. *dūr-ti* „smeigti, besti, kišti; smarkiai jaudinti (dėl skausmo, aštraus skonio ir pan.)“ (= la. *duř-t* „t.p.“); plg. dar (irgi su lie. *dūr-ti* susijusius) lie. *dūr-oti* „akis į žemę įbedusiam būti, niūroti, nekalbėti“ (LKŽ II² 905), *dūr-inti* „akis į žemę įbedusiam eiti, dūlinti“ (LKŽ II² 901) ir kt. Į lie. dial. *dūras* panašios, tik gal savarankiškos kilmės žodžiu laikytinas ir pr. **dūras* „baikštūs“. T.y. šis pr. žodis darybiškai galėtų suponuoti pamatinį žodį – a) pr. **dūr-ētvei* „dūrėti“ = „kyšoti; tylint, nekalbant tūnoti (išsigandus)“, išvestą iš pr. **dur-tvei* „durti“ arba b) pr. **dur-tvei* „t.p.“ (jeigu nebuvo pr. **dūr-ētvei* „dūrėti“); pastaruoju atveju pr. **dūras* „baikštūs“ būtų iš **„akis nudūręs, tylus, nekalbus“* (plg. lie. *nusigañdes nudūrė akis į žėmę ir tylėjo* LKŽ II² 913) arba iš **„įdurtas, labai sujaudintas“* > „išgąsdintas“ (plg. lie. *bėga kaip indūrtas* „bėga labai sujaudintas, išgąsdintas“ Ds). Balt. **dūr-* „durti“ : sl. **dūr-* > rus. *дур-а* „skylė“ ir kt. (Vasmer I 559, Fraenkel 113, Sławski I 208). Balt. **dūr-* „durti“

(iš čia, kaip anksčiau spėta, yra ir pr. *dūr-ai*) vestinas iš balt.-sl. **dūr-* „(at)plėšti (plyšti), lupti“ (žr. toliau). Pastarasis, baltuose išvirsdamas į „durti“, slavuose matyt išliko savo senąja reikšme — sl. **dūr-* „(at)plėšti, plyšti“, t.y. iš čia bus išriedėjęs rus. *дыр-а* „Loch“ ir kt. < „atplėšimas, -plyšimas“ (plg. lie. *plyšys* „Riņ; Loch“ < „atplėšimas, -plyšimas“, *skylē* „Loch“ < „atšķilimas, atplyšimas“), turbūt ir rus. *дыр-б* „kvailumas“ (< **dour-*) (< *„siautėjimas“ < *„draskymasis“ < *„plėšymasis“) ir pan. Balt.-sl. (verb.) **dūr-*, kurio **-ūr-* yra iš **-r-*, sietinas su balt.-sl. **dūr-* (su **-ūr-* taip pat iš **-r-*) resp. **der-* „(at)plėšti, lupti“ > lie. *der-ū dyr-iaū diř-ti* „t.p.“, la. *dir-ât* „lupti“ [= s.sl. (*raz*)-*dir-ati* „perplėšti“], sl. **der-* resp. **dir-* [> s.sl. *der-q dbr-ati* „(at)plėšti, lupti“ ir kt.]. : germ. (**der-*>) **ter-* resp. (**dj-*>) **tur-* (> go. *ga-tair-an* „perplėšti“ resp. *ga-tair-nan* „t.p.“ ir kt.), s.ind. *dar-* „plėšti, skelti“, *dar-aḥ* „skylė, urvas“, *dṛ-ṇāti* „plyšta“, gr. *δέρω* „lupu“, kimr. *dar-n* „gabalas“ (< *„atplaišas“) ir kt., — iš ide. **der-* (: **dṛ-* ir pan.) „lupti, skelti“ (Pokorny I 206 tt.).

Pr. *dūr-ai* „baikštus“ (nom. pl. masc.) jau seniai siejamas su rus. *дыр-б* „kvailiojimas, kvailumas“, (**durb-nb*>) *дыр-ноу* „kvailas“, lenk. *dur-ny* „t.p.“ ir kt., o pastarieji — su gr. *δοῦρ-ος* „veržlus, puolantis“ ir kt., visur čia suponuojant sufikso **-r-* vedinį iš ide. **dheu(H)-* „sklaidyti(s), sukuriuoti(s) ir pan.“ (žr. s.v. *dumis*), žr. Trautmann AS 325, Endzelīns SV 164, Vasmer I 555, Slawski I 180, Pokorny I 267. Tačiau iš tikrųjų rizikinga tokio ide. **dh(e)u(H)-* ieškoti žodyje pr. *dūrai* ir sl. **durb* „kvailumas“ (> rus. *дырб* ir kt.) < **dour-*, nes šiuos pr. ir sl. žodžius galima vesti iš balt.-sl. **dūr-* „(at)plėšti (plyšti), lupti“ (< ide. **dṛ-*, žr. anksčiau). Plg. ir Toporov PJ I 392, nors jis semantinę šių pr. ir sl. žodžių raidą suvokia kitaip.

dūsaisurgawingi „Seelsorgern (dat. pl.) — siela besirūpinantys“ III 87₁₄₋₁₅ [55₂₀₋₂₁] = **dūsaisurgawingi* — sudurtinis subst. iš adj. (= *duschiu rupintojems* VE 37₁₃₋₁₄ dat. pl.) posakyje *swaimans mukinnewingins bhe dūsaisurgawingi* (III 87₁₃₋₁₅) „saviems mokytojams bei siela besirūpinantiems“ — datyvinėje (pl.) konstrukcijoje, kuri išreikšta dat. pl. + acc. pl. + *bhe*

+ ... Vadinasi, *dūsaisurgawingi* yra vietoj **dūsaisurgawingins* (acc. pl.). Ši klaida aiškintina tuo, kad fleksijoje **-ins* A. Vilis nenugirdo (iš vertėjo, arba pats „nenugirdo“) galinio **-s*, o prieš jį einantį **-n-* išleido „disimiliaciškai“ — dėl to, kad *-n-* kartojasi tame pačiame žodyje (*dūsaisurgawi-n-g-*) ir kituose šios konstrukcijos (žr. anksčiau) žodžiuose; čia **-ins* (acc. pl.) buvo perdirta į *-i*, dėl kurios žr. s.v. *poklusmingi*.

Pr. *dūsaisurgawingi* — dirbtinis (kalkė iš vok.) žodis (subst.←adj.), kurio sandas *dūsai-* „Seel-“ yra nom. sg. **dūsai* „siela“ (plg. nom. sg. *mensai* šalia *mensā*, žr.) — iš pr. **dūsā*, laikytino matyt skoliniu iš lenk. *dusza* (plg. Endzelīns SV 164); žr. dar *dusi*. Antrasis sandas — adj. *-surgawingi* yra sufikso *-ing-* vedinys iš pr. verb. *surgaut* „rūpintis“ (žr.).

dusi „sele (Seele) — siela“ E 153 nom. sg. fem. = **dūsī*; acc. sg. (fem.) *dūsīn* „seel (Seele) — t.p.“ III 41₃ [29₃₁] (= *dusche* VE 15₄ acc. sg.), *dusīn* „Seelen — t.p.“ III 89₁₁₋₁₂ [57₅] (= *duschias* VE 38₁₀ acc. pl.), *doūsīn* „Seele — t.p.“ III 79₁₈ [51₂₂] (= *dusche* VE 34₂ acc. sg.), *daūsīn* „t.p.“ III 57₇ [39₁₃] (= *duschias* VE 23₅ gen. sg.), III 81₁₈ [53₄] (= *dusche* VE 35₁ acc. sg.). Kaip rodo E 153 (*dusi*), turime *ī-(iā)*kamienį pr. (E) **dūsī* (nom. sg. fem.) > (III) **dūsī* (su **-i* iš nekirčiuotos **-ī*, dėl kurios žr. s. v. *asy*, žr. dar Levin SE 57, 96); III kat-me gal buvo ir pr. dial. **dūsē* > **dūsī* > **dūsī* (?).

Pr. **dūsī* „siela“ (E, III) laikytinas slavizmu (Berneker PS 288, Trautmann AS, Milewski Sl.occ. XVIII 18, 39, Levin l.c.), atėjusiu iš lenk. (*dusza*) apie IX–X a. (plg. Levin SE 96), plg. slavizmą lie. *dūšiā* „siela, vėlė; psichinė būseną, jausmai, širdis“ (LKŽ II² 925 t.) bei *dūšē* „t.p.“ (Sd); la. *dūša* „psichinė būseną, drąsa ir kt.“, nežiūrint Endzelyno abejonių (ME I 530), greičiausiai yra taip pat slavizmas (Būga I 351, plg. Toporov PJ I 394). Slavizmas lie. *dūšiā* (*dūšē*) yra išstūmęs senesnę lie. **dausiā* „siela, vėlė“ (dėl jo žr. Būga I 553 t.) < ryt. balt. **dausiā* „t.p.“, kurį latviai irgi iškeitė į slavizmą (la. *dūša*). Jau vien iš to, kad yra ryt. balt. **dausiā* „siela, vėlė“ = sl. **dausiā* „t.p.“ (> **duša* „t.p.“), galima spėti, kad ir vak. baltai bus turėję panašią lytį (plg. Mažiulis ZfSl XXIII 167, prielaida Nr. 4), ku-

rios nom. sg. (fem.) forma buvo turbūt **dausī* „siela, vėlė“ (i-/iā-kamienas); pastaršios šaknį **daus-* pagal lenk. *dusz-* (*dusz-a*) prūsai perdirbo, ir taip atsirado slavizmas pr. **dūsī* „siela“ (bei „vėlė“). Galima būtų spėti, kad pr. **dūsī* yra ne skolinys, o vedinys iš pr. verb. **dūs-* ar **dus-*, – tokią hipotezę, jos pagrindžiamumu ir pats labai abejodamas, iškėlė Endzelynas (ME I 530, Endzelīns SV 164, žr. ir Fraenkel 114, Schmalstieg OP 60, Toporov l.c.). Ši hipotezė iš tikrųjų yra nepagrindžiama jau vien dėl to, kad baltų ir slavų tarmėse mums žinomiems iš balt.-sl. **d(a)u(e)s-* (dėl jo žr. toliau) kilusiems žodžiams „siela, vėlė“ bei „dvasia“ atsekame ne **dūs-* (su nykstanuoju šaknies apofonijos laipsniu!), o tik **daus-* arba **dvas-* (> lie. *dvas-iā* „Geist; kvapas, kvėpavimas“, la. *dvaš-a* „kvapas, dvasia; kvėpavimas“) resp. **dves-* (→la. *dvēs-ele* „siela, vėlė“, žr. dar s.v. *nādewisin*) – su nenykstanuoju šaknies apofonijos laipsniu (!); dėl pr. „dvasia“ žr. *nosēilis*.

Balt.-sl. **dausjā-* „siela, vėlė“ yra fleksijos vedinys matyt iš balt.-sl. **dausa-* „dvasia; kvapas, iškvėpimas“ (plg. Būga I 554, ESSJ V 164) < *, „kvapas, iškvėpimas“, o šis – fleksijos vedinys (su šaknies apofonija) iš balt.-sl. verb. **dus-* „iškvėpti, išsipūsti (išeiti kvapui); šnupuoti (keuchen), šniokšti (schnauben, keuchen, rauschen); sukuriotis (wirbeln) ir pan.“ < balt.-sl. verb. **d(a)u(e)s-* „iš(si)kvėpti; šniokšti; sukurioti(s) ir pan.“ < ide. verb. **dh(e)u(e)s-* „iš(si)sklaidyti, sukurioti(s); pūsti(s); kvėpti(s) (= „orą pūsti, orui išeiti“) ir kt.“ (Pokorny I 268 tt.), kuris yra sufikso **(e)s-* vedinys iš ide. **dh(e)u-* „t.p.“ (žr. s.v. *dumis*). Iš minėto balt. (-sl.) **dus-* turime pvz.: lie. *dūs-ti* „außer Atem kommen“ = la. *dus-t* „schwer atmen, keuchen“ (< *, „su šniokštimu pūsti orą“) ir kt.; čia pridera ir pvz. lie. (up.) *Dus-etā* (→miest. *Dūsetos*) < *, „šniokščiančioji-sukuriuojančioji“ (Vanagas HŽ 98 ją be reikalo veda iš *, „sušvinkusioji“).

dutkis „hamster (Hamster) – žiurkėnas“ E 669 nom. sg. taisytinai i **duckis* = Pmd. pr. **dukš* „žiurkėnas“ = Semb. pr. **dukš* „šėškas“ > Semb. vok. *Duck, Dock* „t.p.“ (Ziesemer ZfdMa XVIII 155, Endzelīns SV 163, Ziesemer II 120). Šis pr. žo-

dis yra „bez drošas etimologijas“ (Endzelīns SV 163, žr. ir Toporov PJ I 394 t.). Galima spėti, kad ir Pmd. pr. (= E) **dukš* iš pradžių reiškė „šešką“ (ar net „šešką; žiurkėną“), vėliau išvirtusį „žiurkėną“ dėl to ir tuomet, kai iš sl. buvo paskolintas Pmd. pr. „šeškas“ – *naricie* (žr.). Pr. **dukš* „šeškas“ yra turbūt iš **„smirdalius“* [plg. lie. *šėškas*, sl. *dəx-orb* „t.p.“ (→la. *dukurs* „t.p.“ ME I 512, Būga III 766), žr. Būga II 316, 618, Vasmer IV 270] – fleksijos vedinys iš pr. verb. **duk-* „smirdėti“ < ** („leisti kvapą“ <) „pūsti“* < balt. **dūk-* resp. **dyek-* „pūsti“ > lie. *dūk-ti* „eiti dujoms, kvėptis, vadėtis, garuoti“ (LKŽ II² 812 tt.) resp. *dvak-iū dvōk-ti* „smirdėti“ (LKŽ II² 994 t.), *dvākas* „atsikvėpimas (atsipūtimas); dvokas“, la. *dvaka* „dvokas“ ir kt. (Fraenkel 109) : s. ind. (*saṃ*)*duk-ṣate* „įkuria (ipučia) ugnį“; čia visur slypi ide. dial. **dhye-*, **dhūk-* (Pokorny I 265), t.y. formanto *-k-* išplėstas ide. **dh(e)u(H)-* „sklaidyti(s), sukuriuoti(s), pūsti, šėlti ir kt.“ (žr. s.v. *dumis*). Balt. **dūk-* (**dyek-*) „pūsti“ galėjo turėti dar reikšmės „šėlti“ (= lie. *dūk-ti* „t.p.“, la. *dūk-t* „t.p.“ ir kt.), **„drumsti“* [= la. *duk-ans* „graubraun (von Pferden)“ (< **„sudrumstas“*) ir kt.] ir pan. Iš čia galima būtų spėti dar ir kitokią semantinę raidą – Pmd. pr. (= E) **dukš* „žiurkėnas“ būtų iš **„apsukraus“* < **„šėlstančio“* (ar iš tam tikros jo spalvos), žodį Semb. pr. **dukš* „šeškas“ visgi geriau vedant iš **„smirdaliaus“*; šitaip Pmd. pr. „žiurkėnas“ ir Semb. pr. „šeškas“ būtų tokie patys, bet savarankiškai atskirų pr. šnektų vediniai. Žr. dar Mažiulis Baltistica XV 147.

dwai „zwey (zwei) – du“ III 65₈ [43₁₇] „zwo – t.p.“ III 69₂₄ [45₃₃] nom. pl. (acc. reikšmė) = **dvai* – pluralizuota (plg. go. *twai*) vietoj senovinio „du, dvi“ balt. masc. **d(u)uō* resp. fem.-neutr. **d(u)uā/ei* (Mažiulis BS 183 t.; plg. dar s.v. *abbai*): lie. *dū*, *dvi*, la. *divi*, s.sl. *dōva*, *dōvē*, go. *twai*, s. ind. *d(u)vā(u)*, gr. *δύω*, lo. *duo* ir kt. Kad čia turime akuzatyviškai pavartotą pr. *dwai* (nom. pl.) vietoj lauktinios (acc. pl.) **dwans* (plg. *abbans*, žr. *abbai*), matyt kaltas vok. *zwei* resp. *zwo* (acc. = nom.). Plg. Toporov PJ I 395.

-dwibugūsnan, žr. *perdwibugūsnan*.

dwibugūt „zweyffeln (zweifeln) — abejoti“ III 65₁₂ [43₂₀] inf., taisytina į **dwigubūt* (plg. lie. *ūgabas* „Bettler“, kurį vietoj *ūbagas* „t.p.“ teko išgirsti iš vaiko, dar neišmokusio gerai kalbėti); 3 sg. praes. *dwigubbū* „zweyffelt (zweifelt) — abejoja“ III 77₁₇ [51₂₋₃]. Pr. **dwigubūt* < **dvigub-āt-* „abejoti“ yra vedinys iš pr. adj. **dvigub-* „dvigubas“ (žr. *dwigubbus*), plg. pvz. lie. *kreiv-ōti* „kreivinti“, išvestą iš adj. *kreiv-as* (t.y. vargu ar iš lie. **kreivā* „kreivumas“, kaip mano Skardžius ŽD 508). Taigi pr. **dvigub-āt-* „abejoti“ galėjo išriedėti iš (arba ir kartu reikšti) „dvigubinti“, plg. lie. *dvej-ōti* „dvigubinti; abejoti“ (LKŽ II² 949 t.). Plg. Toporov PJ I 396.

dwigubbū, žr. *dwibugūt*.

dwigubbus „zwifacher (zwiefacher) — dvigubas“ III 87₂₆ [55₂₉] gen. sg. fem. = **dvigubas* (su **-a-* pakeistu į *-u-* matyt iš asociacijos su nom. sg. fem. **dvigubū* „dviguba“ < **-ā*) < **dvigubās*, suponuojanti pr. adj. **dvigubs* < **-as* (nom. sg. masc.) = lie. *dvigubas*, t.y. sudurtinį žodį iš pr. **dvi-* [= lie. *dvi-* (= s.ind. *dvi-*, s.angl. *twi-*, lo. *bi-* ir kt.)] + **gub-* [< balt.-sl. (verb.) **g(a)-ub-* „lenkti, linkti“ < ide. (dial.) **gheubh-* „t.p.“ (Pokorny I 450)], žr. Būga II 304, Fraenkel 140 ir liter. Plg. s.sl. *dvo-gubъ*, *su-gubъ* „dvigubas“, toliau — lie. *dvi-linkas*, gr. *δι-πλᾶς*, lo. *du-plex* ir kt. Plg. Endzelīns SV 164, Fraenkel 140, Toporov PJ I 396. Žr. dar s. v. *gauuns*.

E

eb-, praef., žr. *ab-*.

ebangelion „euangelium (Evangelium)“ III 87₂₀ [55₂₄], III 111₁₈ [69₂₃], „euangelio (abl. sg.)“ III 87₂₁ [55₂₅], III 113₉₋₁₀ [69₃₆], *euangelion* „euangelion (Evangelium)“ III 45₁₂ [33₇] acc. sg. neutr. Čia slypi iš vok. (lo.) *euangelium* (*euangelium*) paskolintas (su atitinkamai perdirbta fleksija) pr. **evangelijan* (ar **evangel'an*) acc.-nom. sg. neutr. (plg. Schmalstieg OP 80; dėl pr. **-γ-* parašymo raidėmis *-b-* ir *-u-* žr. Endzelīns SV 164: „starp *b* un *v* svārstās arī īpašvārdos“), kurį A. Vilis užrašė *ebangelion* resp. *euangelion* (vietoj lauktinios lyties **ebangelian* resp. **euan-*

gelian ar pan.), nusižiūrėdamas į knyginę (t.y. matyt ne gyvosios kalbės) lytį vok. (= lo.-gr.!) *euangelion* (gr. εὐαγγέλιον): pastaroji už lytį vok. (= lo.!) *euangelium* yra galūne labiau panaši į pr. **evangelijan*. Kad A. Viliui šalia dažnesnės vok. (= lo.) *euangelium* buvo pažįstama ir vok. (= lo.-gr.) *euangelion*, rodo pats III originalas (t.y. vok. tekstas, žr. anksčiau).

ebimmai „begriff (begrift) – apima, tūri“ III 65₈ [43₁₇] praes. 3 sg. (= tur VE 26₁₉ praes. 3 sg.) = *eb-* (žr. *ab-*) + *immai* [(su pridėtinio *-i*) žr. s.v. *imt*]: lie. *ap-ima* „begrift“ (pr. *eb-immai* kirčio vieta – galbūt šaknyje).

esbentliuns „bezeichnet (bezeichnet) – paženklinęs“ III 109₁₀₋₁₁ [69₃₋₄] (= *paszenkliney* VE 52₈ praet. 2 sg.), III 119₂₀ [75₄] partic. praet. act. nom. sg. masc. = **ebzentlīvuns*. Suponuoją verb. **eb-zentlītvei* „pa-, apženklinėti“ (inf.) = *eb-* (žr. *ab-*) + **zentlī-tvei* (= lie. *žėnkly-ti* „ženklinėti“), kuris padarytas iš pr. (nom.-acc. sg. neutr.) **zentlan* „ženklas“ [plg. dar žemės ribos akmenį pr. *Kogonassantle* = *Kogonas* (gen. sg.) + *santle* „ženklas“ (Gerullis ON 68, 273) < **zentla-*] < balt. dial. (pr.-lie.!) **žentlā* (nom.-acc. sg. neutr.) > lie. *žėnklas* „Zeichen“. Balt. dial. **žentla* „ženklas“ yra sufikso *-*tla-* (< ide. *-*tlo-*) vedinys iš balt. **žen-* (< ide. **genH-*): balt. **žin-* „žinoti, pažinti“ (< ide. **gñ-H-*) > pr. **zin-* (žr. s.v. *ersinnat*); plg. sl. **zname* „ženklas“ (> lenk. *zname* ir kt.), gr. γν-ῶμα „ženklas, žinojimas“.

ebsignāuns „gesegnet – palaiminęs“ III 109₈ [69₂] partic. praet. act. nom. sg. masc. (= *perszegnoiey* „palaiminai“ VE 52₅₋₆ praet. 2 sg.); partic. praet. pass. nom. sg. masc. *ebsignāts* „gesegnet – palaimintas“ III 105₂₁ [67₃] (= *perszegnotas* „palaimintas“ VE 51₆₋₇ partic. praet. pass. nom. sg. masc.); nom. pl. masc. *absignātai* „gesegnet – palaiminti“ III 115₁₅ [71₂₆]; praet. [Trautmann AS 325 (praes. – Wijk AS 147, Endzelins SV 118)] 3 sg. *ebsgnā* (t.y. **ebsignā*) „segenet“ (segete) – laimino“ III 113₈ [69₃₅] (= *szegnoja* „laimino“ VE 60₁₅ = Marc. 10, 16 *benedicebat* = *ślawino* ChB 80₄₆); 3 sg. opt. *ebsignāsi* „segne – telaimina“ III 133₁₂ [81₁₈]. Suponuoją pr. *eb-* resp. **abzignā-*

-tvei „palaiminti“ (inf.) = *eb-* resp. *ab-* (žr. s.v. *ab-*) + **zignā-tvei* (žr. s.v. *signāt*).

ebsignāsnan „segen (Segen) — palaiminimą“ III 119₃ [73₂₇] (= *perβegnoghima* „palaiminimą“ VE 58₁₂), *absignasnen* „t.p.“ III 109₁₃₋₁₄ [69₅₋₆] acc. sg. fem. (*perβegnoghimas* VE 52₁₁ nom. sg. masc.). Suponuoja *eb-* resp. **abzignāsnā* (nom. sg. fem.) — sufikso *-*snā* (žr. s.v. *bousennis*) vedinį iš *eb-* resp. **abzignā-tvei* (žr. s.v. *ebsignāuns*).

-ebwinūts, žr. *niebwinūts*.

edeitte, žr. *īst*.

eden, žr. *būtas idin ir īdis*.

***eidenikis**, žr. *wilenikis*.

eykete „kom her (komm her) — eik šen“ GrA 95, *eyckete* GrC, *eikete* „accede — t.p.“ GrF 96; šio žodžio neturi GrG. Čia yra matyt ne pr., o lie. lytis (plg. Hermann NAWG 1949, Nr. 6, 160), kuri galėtų būti = lie. *eiki tē* „eik ten“ (Trautmann AS 326, Endzelīns SV 165, Toporov PJ II 20, PKP II 61). O gal šis *eykete* yra = lie. *eikite* (imperat. 2 pl.), skaičiumi su vok. *kom her* (imperat. 2 sg.) nesuderinta (Grūnavas lietuviškai mokėjo prasčiau negu prūsiškai!).

ēilai, žr. *ēisei*.

cinan, žr. *ains*.

eynrencke, žr. *ains*.

-einssannien, žr. *eneissannien, iseisennien*.

ēisei „gehest (gehst) — ein!“ III 81₁ [51₂₉] praes. 2 sg.; praes. (conj. prasme) 3 sg. *ēit* (*kai ... labban ēit* „kad ... gerai eitų“) III 29₁₈ [25₃], (*kai ... labban ēit* „das ... wol gehe“ = „daß ... wohl gehe“) III 95₃ [59₂₈]; opt. 3 sg. *ēilai* (*kai ... semmai ēilai* „das ... untergehe“ = „daß ... untergehe“) III 121₃ [75₁₅]; imperat. 2 sg. *ieis* „gehe (gehe) — eik“ III 71₂₂ [47₂₀], *jei(s)schen* „eik šen“ GGA (1874) 1239, 2 pl. *ieiti* „gehet (gehet) — eikite“ II 11₁₂ [13₁₃], III 59₁₃ [41₂], *ieithy* „t. p.“ I 11₁₀ [7₁₃]. Čia turime pr. **ei-tvei* (inf.): lie. (inf.) *ei-ti* (praes. 1 sg. *ei-mi* „einu“, 2 sg. *ei-si* „eini“, *ei-ti* „eina“ ir kt.), la. *iē-t* „eiti“, s. sl. *i-ti* „t. p.“, s. ind. *é-ti* „(jis) eina“, gr. dor. *ēi-τi* „t. p.“, lo. *ī-re* „eiti“ ir kt. (Pokorny I 293 tt.) < ide. **ei-* „eiti“. Šalia pastarosios buvo

jos apofoninis variantas — šaknis ide. *i- „eiti“ (Pokorny I. c., taip pat žr. s. v. *perioth*), kuri galėtų slypėti ir minėtose pr. imperat. lytyse: pr. *ieis*, *ieiti* ir pan. (žr. anksčiau) turi matyt *iei-* = *i-ai- (ar *i-ei-), plg. gr. ἰ-οι-ς (opt. 2 sg.); žr. Endzelīns SV 120, Schmid Verb. 50, 52 t., Toporov PJ II 21 t. (ir liter.). Žr. dar s. v. v. *pareiingiskai*, *parëit*.

-eiingiskai, žr. *pareiingiskai*.

-eisennien, **-eissannien**, žr. *iseisennien*, *eneissannien*.

eyswo „wunde (Wunde) — žaizda“ E 159 nom. sg. fem. = *eizvo-, t. y. *eizvā < vak. balt. *eižvā „(i-, pra)dūrimas“ (plg. pvz. lie. *įdūrimas* „...žaižda“) = „įplyšimas, atsiradęs iš (i-, pra)dūrimo“ [tiksliau: *,tai, kas vibruojant (i-, pra)durta“, žr. toliau] — substantyvų virtusi fem. lytis adjektyvo vak. balt. *eižva- „(pra)durtas“ (plg. s. v. *aglo*). Pastarasis suponuoja (tematizuotą) u-kamienį balt. *eižu- „duriantis“, iš kurio turime ir (ryt.) balt. adj. (fem.) *eižī (u-kam.) → subst. fem. *eižī (i-kam.) „(i-, pra)dūrimas“ (plg. s. v. *ennoys*) → la. *ieze* „ledo įplyšimas“ ir pan. Buvo ir adj. balt. (-sl.) *aižu- „duriantis“ [> lie. *aižūs*, „aštrus, skaudus, duriantis“ LKŽ I² 48 s. v. 3., 4., 5. *aižūs*], iš kurio, t. y. iš adj. balt.-sl. *aižu- → sl. *aižu- + *-ā > adj. (fem.) *aižvā → subst. *aižvā išriedėjo s. sl. (ir kt.) *jazva* „žaižda; (į)dūrimas“; būta ir adj. balt. *ižu- „duriamas, durtas“ (> lie. *ižūs* LKŽ IV 288), jo fem. lytis *ižī (u-kam.) → subst. *ižī (i-kam.) „tai, kas atidurta, atplėšta“ → lie. *yžià* „ledo lytis“ (su pailgintu šaknies balsiu) bei *yžē* „lupena“ = la. *ize* „įplyšimas“ ir pan. Egzistavo ir o-kamienis adj. balt. *aiža- „duriantis“, kurio fem. (ā-kamienė) lytis virto į subst. ryt. balt. *aižā „įdūrimas“ [> lie. *aižā* = la. *aiza* „įplėšimas“ resp. („įplėšimas“ >) „atplaiša“], plg. la. *ie-za* „ledo įplyšimas“, kuris panašiu būdu suponuoja ryt. balt. subst. *eižā ← adj. *eiža- „duriantis“. Iš adj. (ryt.) balt. *iža- „duriamas, durtas“ turime: jo a) fem. (ā-kam.) lytis *ižā → subst. *ižā „tai, kas atidurta, atplėšta“ (> lie. *ižā* „Eisscholle“) ir b) neutr. lytis *ižā → subst. *ižā (> lie. *ižas* „Eisscholle“; plg. rus. dial. neutr. *язо* „aštrumà“ < *,tai, kas duria“). Darybinį santykį minėtų substantyvų ryt. balt. *eižā : vak. balt. *eižvā bei ryt. balt. *aižā : sl. *aižvā plg. su lie. *yda* : *y dva* „t. p.“ (žr.

s. v. *ennoys*). Visi minėti baltų ir slavų *u-* resp. *a-*kamieniai adjektyvai (davę ir minėtus subst.) yra vediniai iš balt.-sl. verb. **aiž-* **eiž-* „vibruojant durti“ resp. **iž-* „vibruojant būti duriamam“ (apie šias lytis žr. s. v. *aysmis*), kurių veldiniai — lie. **aižti* → (frequent.) *aižyti* (*„durstyti, dažnai durti“ >) „aushülsen“ (plg. lie. **basti* → *badyti*, žr. s. v. *embaddusisi*), *eižti* „aižyti“, *iēžti* „t. p.“, *ėižėti* „pleišėti, trūkinėti“, *ižti* „t. p.“ ir pan.

Pr. *eyswo* su minėtais slavų ir kitų baltų žodžiais yra sugretinę ir kiti [Berneker SEW I 277 (pr. *eyswo* be reikalo skaitomas **aizvo*); Trautmann AS 326 ir liter., BSW 68; Endzelins SV 165; Fraenkel 4; Toporov PJ II 22 t. ir liter.; ESSJ VI 57 ir liter.], tačiau jie visi žiūrėjo, pasakytume, tik į tų žodžių etimologinį sugretinimą (betgi jo galimumas ir taip yra beveik savaime akivaizdus!), o ne į svarbiausią etimologijos problemą — į tų žodžių darybos istoriją.

ėit, žr. *ėisei*.

Elbinc 1238 vv.; *Elwing* 1354 bei (vėliau) *Elbing* (up., vv.) ir pan. „Elbingas, (lenk.) *Elbląg*“ (Gerullis ON 48 t., Nesselmann Thes. 35); Vulfstanas mini (IX a. gale) *Ilfing* „Elbingas“ up. (SRP I 773).

Būga manė, kad dk. (vok.) *Elbing* „Elbingas“ up. esąs iš lenk. *Elbiąg* < **Lbbęgъ* < **Ilbing-*, o šis — iš go. **Ilbing-* (> pr. **Ilbing-*, kurį Vulfstanas užrašęs *Ilfing* „Elbingas“), — Būga III 796. Tokiai nuomonei — Elbingo upės vardas esąs germaniškos kilmės — negalėčiau pritarti, kadangi: a) jis turi sufiksą *-ing-*, ypač būdingą vak. baltų hidronimų darybai, b) Vulfstano *Ilfing*, kuris yra aiškiai germanizuotas (pirmiausia dėl *-f-* vietoj originalo **-b-*), gali turėti germanizuotą ir inicialės balsį (t. y. *I-* vietoj **E-*), c) jis (dk. *Elbing*) savo šaknimi (*Elb-*) neatsietinas nuo lie. up. *Elb-entas* (žr. toliau). Todėl reikia manyti, kad dk. *Elbing* yra baltiškos kilmės — pr. (up.) **Elbinga-* (ar **Elbingā*), žr. ir Gerullis l. c., Toporov PJ II 23 t. (pagaliau plg. ir patį Būgą III 790). Šitą pr. (up.) **Elbinga-* germanizuojant, galėjo atsirasti ir ne tik s. angl. *Ilfing* (Vulfstanas), bet ir go. **Ilbing-*, iš kurio matyt ir bus išriedėjęs vak. sl. **Ilbing-* > lenk. **Lbbęgъ* > *Elbiąg* (> *Elbląg*) „Elbingas“ (žr. anksčiau). Šunku

patikėti ir tuo, kad Elbingo vardas būtų atsiradęs iš s. skand. **albingR* (< šiaur. germ. **alb-* „upė“), — šitokią hipotezę bandė grįsti (1944 ir 1950 m.) Ekblomas (kaip nurodo Toporov l. c.), plg. Rozwadowski, *Studia nad nazwami wód słowiańskich*. Kraków, 1948, p. 174.

Pr. up. **Elbinga-* (ar **Elbingā*), savo šaknimi sietinas su lie. up. *Eļb-entas*, yra sufikso *-ing-* vedinys turbūt iš [adj. (ar subst.) < verb., arba tiesiog iš] verb. balt. **elb-/alb-* „lenkti, linkti“ < ide. dial. **e/olbh-* „t. p.“, kurį galima laikyti formanto balt. **-b-* < ide. **-bh-* išplėstu verb. balt. **el-/al-* „lenkti, linkti“ < ide. **e/ol-* „t. p.“ (dėl jo žr. Pokorny I 307 tt.; plg. dar s. v. *Alna*). Taip galvojant, su pr. **Elb-* (**Elb-inga-*) resp. lie. *Eļb-* (*Eļb-entas*) etimologiškai gretinamus nomina propria pr. *Alb-icke*, lie. *Alb-āitis*, *Elb-ys*, la. *Eļb-užs* ir kt. (Toporov l. c. ir liter.) reikėtų kildinti iš „sulinkėlis ir pan.“. Jeigu lie. *alp-ti* „ohnmäch-tig werden“ ir kt. (iki šiol, galima sakyti, neturintys etimologijos) yra iš „sulinkti, suglebti“, tai jie galėtų būti siejami su minėtu balt. **elb-/alb-* „lenkti, linkti“ (dėl **-b-* : **-p-* plg. pvz. Būga I 448). Dėl visa to hidronimė (up.) pr. **Elb-* = lie. *Eļb-* ieškoti kitokio (homoniminio) ide. **e/ol-* yra gal ir mažiau patikima (plg. s. v. *Alna*).

Ši (up.) pr. **Elb-* = lie. *Eļb-* vesti iš ide. **albh-* „upė“ (Vanagas HŽ 100 ir liter.) nėra geriau už jo kildinimą iš ide. (dial.) **e/olbh-*: evoliuciją ide. **albh-* → (up.) pr. **Elb-* = lie. *Eļb-* paaiškinti kur kas sunkiau nei evoliuciją ide. (dial.) **e/olbh-* → pr. **Elb-* = lie. *Eļb-*; be to, ir paties ide. **albh-* „upė“ (būtent tokia reikšmė!) atstatymas, kuris paremtas iš tikrųjų vien germanų kalbų duomenimis (s. isl. *elfr* „upė“ resp. v. v. ž. *elve* „upės vaga“ ir pan.), nėra nerizikingas: s. isl. *elfr* ir pan. yra nebūtinai iš ide. **albh-*, jie lengviausiai galėjo atsirasti ir iš ide. (dial.) **e/olbh-* (jo reikšmė bei jos evoliucija germanų dialektuose — jau atskirai nagrinėtinas klausimas).

elwas, žr. *alwis*.

em, em-, žr. *en*, *en-*.

embaddusisi „stecken — (jie) tūno“ III 113₁₅ [71₄]: *en kawijdsai*
 * debijkun nautin bhe wargan stai gurijnai malnijkiku embaddusi-

si „in was grosser Not vnd Gefahr die armen Kindlein stecken – kokioje didelėje bėdoje bei pavojuje tie vargšai vaikeliai tūno“ (III 113_{13–15}); *embaddusisi* „stecket – (jis) tūno“ III 115₂₂ [71₃₁]: *en kawīdsu debijkan powargsennien bhe nautien schis malnijkiks ... embaddusisi* „in was grossem Jammer vnnd Noth diß Kindlein ... stecket – kokiamė dideliamė vargė bei bėdoje šis vaikelis ... tūno“ (III 115_{20–22}). Čia turime pr. reflek-syvą nom. pl. (masc.) partic. praet. act. **embadusisi* (kirčio vie-ta – skiemenyje *-ba-) < **embadusīsi* (XVI a. nekirčiuotas *ī buvo sutrumpėjęs) = **en-badusīs-si* „įsibėdė“, kur **badusīs* „be-dė“ (nom. pl., kaip ir pr. *aupall-usis, imm-usis*) = lie. dial. (*vēd*)-*-usys*. Plg. ir Trautmann AS 256 (ir liter.), Vaillant BSL XLIV 132, Fraenkel 41, Stang SBV 39 t., Vergl. Gr. 333, Toporov PJ II 25 t. Tačiau nė vienas iš šių baltoslavistų nepaiškino svarbiausio dalyko, kuris, Endzelyno žodžiais tariant, yra: „Bet kã te varėja tagadnes indikãtīvu tulkot ar pagãtnes div-dabi (un bez kopulas!)?“ (Endzelīns SV 129). Pats Endzely-nas (l. c.) pr. *embaddusisi* taisė į **embaddasi* „įsibėda“ (*ā*-kam., praes. 3 asm.). Tačiau toks taisymas yra visiškai nepatikimas (plg. ir pvz. Toporov l.c.), be to, ir nereikalingas: Endzelynui (taip pat ir visiems kitiems) nebuvo žinoma tai, kad *stai guriñnai malnijkiku embaddusisi* „tie vargšai vaikeliai tūno (stecken)“ (sakinyje III 113_{13–15}) savo modeliu neatsietinas pvz. nuo lie. (Ds) *krūmuose arkliai įsibėdė* „krūmuose arkliai tūno (stecken)“, kur *įsibėdė* „tūno (stecken)“ nepakeičiamas į *įsibėda* (jis visiškai nereikia „tūno, stecken“!); žr. dar Mažiulis PKP II 216. Taigi vok. (intrans.) *stecken* „(jie) tūno“ (ne partic.!), kuris reiškė ir (trans.) „bėda, dūria“, vertimą (ne visai paprastą!) į pr. *embaddu-sisi* „įsibėdė“ (partic. praet.!) = „(jie) tūno, stecken“ (III 113₁₅) reikia laikyti vykusiu – labai gražiu gyvėsios pr. kalbės faktu. Tik jo čia (III 113₁₅) atsiradimo autorius buvo greičiausiai ne pats A. Vilis (ne taip labai gerai mokėjęs gyvąją pr. kalbą), o P. Mė-gotas [jį A. Vilis savo laišku (PKP II 242–245) šiai kat-mo vie-tai versti galėjo būti atgavęs] ar kitas prūsas vertėjas. Iš III 113₁₅ formą *embaddusisi* (pl.!) A. Vilis stereotipiškai perkėlė ir į III 115₂₂ (plg. ir Toporov l. c.), kur yra taip pat *embaddusisi* (pl.

vietoj lauktino sg.); šitą gramatinio skaičiaus vartojimo klaidą A. Viliui (jis nevienur painioja skaičius!) padaryti lengvino ir tai, kad sakinyje III 115₂₁₋₂₂ predikatas (*embaddusisi*) yra gana toli nuo savo objekto (*malnijikis*).

Pr. *embaddusisi* suponuoja pr. verb., kurio inf. buvo matyt ne (iterat.-intenzyvas) **badī-(tvei)* „badyti, durstyti“ (= lie. *badýti* = la. *badīt*), o **bast(vei)* „besti, durti“ = s. sl. (ir kt.) *bosti* „t.p.“. Šitaip reikia galvoti dėl to, kad pr. *embaddusisi* „tūno“ savo reikšme sutampa ne su lie. *isibādę* (jis nereiskia „tūno, stec-ken“), o, kaip minėta, su lie. (dial.) *isibēdę* („tūno“!). Beje, ir lietuviai su latviais bus turėję **badō/*basti* „besti“, kuri suponuoja lie. interj. *bāst* [plg. lie. interj. *kišt* (ir *kýšt* Ds): inf. *kišti*], *bastýti* „kaišioti“ (LKŽ I² 681; taip pat la. *bastīt*, „išstumti, išbadyti“ bei lie. liter. *bastýtis*) – iteratyvas (intenzyvas) ne iš *badýti* (iterat.!), o iš **basti* „besti“ (t. y. iš **bad-* + **-stīti*). Balt.-sl. **badō/*basti* reiškė „besti (intensyviai)“ – buvo intenzyvas iš balt.-sl. **bedō/*besti* „besti“ (> lie. *bèsti* = la. *best*), apie tai žr. Stang SBV 39–41, Vergl. Gr. 333, plg. Būga II 588. Iš to paties balt.-sl. **badō/*basti* „besti (intensyviai)“ turime išvestą ir pr. *boadis* (žr.), taip pat lie. *badýti* = la. *badīt*; plg. lie. *kasýti* = la. *kasīt* – vedinius iš intenzyvo balt.-sl. **kasti* „drėksti (intensyviai)“ (> lie. *kàsti* = la. *kast*), kilusio iš balt.-sl. **kesti* (Stang I. c.), žr. s. v. *kexti* (plg. dar s. v. v. *accodis*, *batto* ir kt.). Tokie, t. y. balt.-sl. **badō/*basti* (: balt.-sl. **bedō* : **besti*) tipo faktai (jų, įnešančių naujos šviesos ir į baltų-slavų apofonijos istoriją, galėčiau pateikti nemažą) iš kilmės (bent jau pirmąsčių savo modeliu) yra turbūt sietini su senuoju balt.-sl. „perfektu“ (plg. s. v. *etbaudinons*), tačiau visa tai – jau atskirai nagrinėtina problema. Balt.-sl. **bed-/bad-* „besti, durti“ : go. *badi* „lova, patalas, Bett“ (s. v. a. *beti* „t. p.“, s. isl. *beðr* „t. p.“ ir kt.) < germ. **badja-* „(žemėje) iškastas guolis, Schlafgrube“, lo. *fod-io* „kasu, (ich) grabe“, kimbr. *bedd* „Grab“ (korn. *bedh* „t. p.“ ir kt.), toch. A *pat-*, *pāt-* „árti, pflügen“, het. *píd-da-i* „kasa duobė“, – čia slypi ide. (t. y. balt.-sl.-germ.-kelt.-italik.-toch.-het.) **bhedh-* (: **bhodh-*) „besti, durti, kasti“, žr. Pokorny I 113 t.

emelno „mispel (Mispel) – amalas, amaras (bot. – toks paraziti-
nis augalas ant medžių), album viscum“ E 646 = **emelnō*, t. y.
**emelnā*, kuriame slypi sufikso *-nā išplėstas pr. **emel-*, suponu-
jantis pirmąjį (turbūt ā-kamienį) pr. **emel-ā* (plg. sl. dial.
**emelā*, žr. toliau). Santykį pr. *(*emel*)-n-ā : (pirmąjį) pr.
*(*emel*)-ā dėl sufikso (*-n-) ir kamiengalio (jis abiem atve-
jais – tas pats!) plg. su pr. (*wobal*)-n-e (= *-ē) „obelis“ (žr.):
pr. (*wobl*)-e (= *-ē) „obuolys“ [žr. s. v., ir plg. lie. (*obel*)-ē]
arba su sl. *(*abol*)-n-b „obelis“ (žr. s. v. *wobalne*) : lie. (*obel*)-is
ir pan. Vak. balt. **emel-ā* = ryt. balt. **emel-* resp. **amel-* (jeigu
šis *a- apofoninis), iš kurios turime (plg. Skardžius ŽD 174)
lie. *emalas* „album viscum“ (Sz D¹ 71, SzD 77), *āmalas* „t. p.“ ir
„alphis (zool. – toks augalų parazitas)“ bei „ant lapų saldi lim-
pama medžiaga, amalų gaminama; augalų liga (rūdys), tariamai
atsirandanti po žaibo be griaustinio; žaibas be griaustinio“ (LKŽ
I² 115 t.); tokią pat lytį (kaip ir lie.) bus turėję ir latviai: la. **ema-*
la- (< **emela-*), **amala-* [(*< *emela-* resp. **amela-*), plg. la.
āmalis], kuri – iš kontaminacijos su la. *āb-uōl-s* „Apfel; Klee“
resp. *āb-ul-s* „t. p.“ (ir pan.) – galėjo būti perdirbtas į la. *amuols*
„Mistel; Klee“ resp. *amuols* „t. p.“ ir *emuols* „Klee“ (plg. ME I
71). Šitaip galvojant, išeina, kad ryt. balt. (o-kamienis) **emela-*
„amalas“ (resp. apofoninis **amela-* „t. p.“) tik kamiengaliu sky-
rėsi nuo vak. balt. **emelā* „t. p.“ : sl. **emelā* „t. p.“ (> lenk.
jemioła ir kitų vak. slavų), **amelā* „t. p.“ (> rus. *omela*, ukr.
omela ir kt.), **imelā* „t. p.“ (> **j̃melā* > serb.-chorv. *imela*
ir kt.). Šių sl. lyčių (kurių būta gal ne vien ā-kamienių, bet ir o-ka-
mieniu) santykis yra turbūt apofoninis [tik gal išskiriant lytį sl.
(**imelā* >) **j̃melā*, žr. toliau]. Buvo mėginta (vak.) sl. **emelā* >
**j̃melā* vesti iš sl. **imelā* > **j̃melā* (Rozwadowski RS VII
18 t.). Bet čia galima ir kitaip galvoti: sl. **emelā* > **j̃melā*,
pagal liaudies etimologiją kontaminuojamas su verb. sl. **em-* >
**j̃em-* „imu“ (= lie. dial. *jem-ù* „t. p.“) resp. su sl. **im-* > **j̃im-*
(= *im-q* „imu“), galėjo būti perdirbtas į **imelā* > **j̃melā*
(plg. la. „amalo“ kontaminacinę kilmę, žr. anksčiau); plg. ir ži-
nomą hipotezę (nors nepagrindžiamą, betgi ir neatmestą, žr.
Vasmer IV 139, Sławski I 560), mėginančią etimologiškai sie-
ti

sl. (**imelā* >) **j̃melā* resp. **omela* su sl. (**im-* >) **j̃im-q*,
**j̃e-ti* „imti“, – hipotezę, kurios racionalus grūdas ieškotinas,
man rodos, ne pačioje etimologijoje, o tame, kad čia suponuoti-
nas liaudies etimologijos faktorius (žr. anksčiau). Balt.-sl. **emel-*
resp. **amel-* „amalas“ tolimesnė etimologija nėra aiški – ša-
mos hipotezės laikytinos tik nedrąsiais spėjimais (plg. Fraen-
kel 9 ir liter., Vasmer I. c. ir liter., Sławski I. c. ir liter.); hi-
poteze, kad šis balt.-sl. žodis esąs iš priešindoeuropiečių substra-
to (Machek ESČ 230), irgi nelengva patikėti. Žr. dar ESSJ VI
26 t., Toporov PJ II 26 tt. (ir liter.).

emmen, žr. *amen*.

emmens „name (Name) – vardas“ I 9₁₅ [7₅], II 9₁₅ [13₃], *emnes*
(turbūt = **emens*) „t. p.“ III 47₁₅ [33₃₂], III 49₁ [33₃₅] nom. sg.
masc.; acc. sg. *emnen* „t. p.“ I 5₆ [5₅], II 5₆ [11₅], II 11₁₄ [13₁₄],
III 29₂ [23₁₇], III 49₁₀ [35₈], III 59₁₅ [41₃], III 71₁₉ [47₁₈], III 99₉
[63₁], III 103₃ [63₃₅], III 107₂₄ [67₂₉], III 121₉ [75₁₉], III 133₅
[81₁₃], *emmen* (= **emnen*) „t. p.“ I 11₁₃ [7₁₅], *emnan* „t. p.“ III
27₁₃ [23₁₁], III 51₁₅ [35₃₀], III 123₁₀ [77₁], III 129₁₀ [79₁₈]. Turime
nom. sg. masc. *emmens* = **emens*. Lytis *emnes* galėtų būti vietoj
laukiamos nom. sg. (masc.) pavartota gen. sg. (masc.) **em(e)-*
nes < **emenes* = pr. (*kermen*)-es = lie. (*ākmen*)-ės gen. sg.,
plg. Berneker PS 182, Vasmer II 130; tačiau dėl to, kad *emnes*
(nom. sg. masc.), plg. Schmalstieg OP 76, Toporov PJ II 28
(šių *emnes* laikyti gen. sg. lytimi nedrįsta ir Endzelins SV 67,
165). Acc. sg. (masc.) *emnen* = **em(e)nen* < **emenen*; pasta-
rosios lyties (acc. sg.) fleksija *-en vietoj senesnės *-in [= pr.
(*smunent*)-in = lie. (*ākmen*)-i < ide. *-n] bus atsiradusi pagal
pr. *(*emen*)-es (gen. sg.) iš santykio (*deiw*)-as (gen. sg.): (*deiw*)-
-an (acc. sg.), plg. Berneker PS 182, Endzelins SV 67. Iš san-
tykio pr. (*deiw*)-s (nom. sg. masc.): (*deiw*)-an (acc. sg. masc.) =
**emen-s* (nom. sg. masc.): x (acc. sg. masc.) galėjo atsirasti ir
(x=) acc. sg. (masc.) **emen-an* > **em(e)n-an* = *emnan* (jeigu
ši -an neskaitytina *-en?), plg. Berneker I. c. Pr. **emens* masc.
(nom. sg.) kildintinas iš pr. **emen* neutr. (nom.-acc. sg.) < vak.
balt. **enmen* (kiti šį pr. žodį kildina iš vak. balt. **inmen*, žr. To-

porov PJ II 29 ir liter.): alb. (tosk.) *emën* (< **enmen-*), sl. (**ymen* > **inmen* > **imen* > **jьmę* >) **imę* (> s. sl. *imę*, rus. *имя* ir kt.), s. air. *ainmm* „vardas“ [< **ym(e)n-*], go. *namō* „t. p.“, s. ind. *nāma*, lo. *nōmen*, toch. A *ñem*, B *ñom*, het. *laman* (su *l-* < **n-*), gr. *ὄνομα*, arm. *anun* (*anuan* gen. sg. < **onom-*) ir kt. < ide. *(*e/o*)*n(o)m(e)n* „vardas“, žr. Endzelīns SV 165, Pokorny I 321, ESSJ VIII 227 (ir liter.), Toporov PJ II 29 t. (ir liter.). Reikėtų spėti, kad ši ide. *(*e/o*)*n(o)m(e)n* bus paveldėję ne tik vak., bet ir ryt. baltai: (ide. dial. **enmen* >) balt. **enmen* > **emen* ryt. baltuose galėjo išnykti tuomet, kai ryt. balt. **varda-* „žodis“ gavo reikšmę „vardas“ (žr. s. v. *wirds*).

emperri „zusamen (zusammen) – bendrai, krūvoj“ III 107₂₄ [67₂₉] ir (sekančiame sakinyje) III 109₂ [67₃₂] adv. Jeigu jo kirčiuotas skiemuo – pirmasis, tai *emperri* galėtų būti = **empīri* (**ī-* perteiktas raide -e-) < **empīri* (nekirčiuotas **ī* virto į **ī*, žr. PKP II 251 t.), turintis *-i matyt vietoj *-ai (plg. s. v. *ainawijdi*). Toks pr. adv. **empīrai* „bendrai“ kildintinas iš (adv.) **empērai* „t. p.“ < **„draugėję, krūvojė“* = (inesyvinė konstrukcija) **en-* (žr. *en*) + („loc.“ sg.) **pērai* „draugė, būrys, krūva“ (žr. s. v. v. *pjrin*, *piru*, *perōni*), plg. PKP II 201 t., išn. 608. Pr. *emperri* kilmę įprasta kitaip aiškinti, žr. Trautmann AS 326, 396, Endzelīns SV 165, 224, Toporov PJ II 30 t.

empijreisku „summa (Summa) – bendrumas (suma)“ III 57₅₋₆ [39₁₁], taisytinas į **empijrenisku* (Endzelīns FBR XII 174, SV 165, PKP II 137) ir skaitytinas turbūt **empīrinisku* (žr. toliau). Jis pavartotas prepozicinėje konstrukcijoje *en empijreisku* (III 57₅₋₆), verstoje iš vok. (III 56₅) *in der Summa* (= *sumo* „sumoje“ VE 23₃₋₄). Šitos vok. konstrukcijos lytį *Summa* išversti A. Viliui nebuvo lengva (žr. PKP II 137, išn. 212), ir jam bus tekę pasikliauti P. Mėgotu. Pastarasis lytį vok. *Summa* išvertė į pr. (nom. sg. fem.!) **empīrinisku* (kirčiuotas skiemuo – **pī-*), o A. Vilis čia nenugirdo priebalsio *-n-, t. y. nugirdo **empīreisku* (su -e- = **ī-*), ir taip ši lytis atsirado prepozicinėje konstrukcijoje *en empijreisku* (nom. sg. fem., vietoj laukiamos lyties dat. sg. ar acc. sg.). Šio pr. žodžio fleksiją -u transkribuoti į *-ai (Schmalstieg OP 63, Toporov PJ II 31) negalima; segmentą -reisk- (*empij-*

-reisk-u) transkribuoti į *-rėjisk- (Schmalstieg l. c., Toporov l. c.) nepatikima (būtų ne -reisk-, o *-rūisk- ar pan.); nuomonė, kad segmentas -pijr- (*em-pijr-eisku*) = *-per- (Schmalstieg l. c., Toporov l. c.), yra aiškiai nepagrįsta. Pr. **empīrinisku* „bendrumas“ yra substantyvų virtusi lytis adj. (fem.) **empīriniskā* (nom. sg.), suponuojanti adj. (masc., neutr.) **empīriniska-* „bendras, subendrintas“, t. y. sufikso -isk- vedinį iš adj. **empīrina-* „t. p.“. Šis adj. laikytinas sufikso *-in- vediniu greičiausiai iš adv. **empīrai* „bendrai, krūvoj“ — iš nekirčiuotą **em-* (kirčiuotą *-pī-) turinčios adv. lyties, egzistavusios greta (resp. dial.) kirčiuotą **em-* (resp. nekirčiuotą *-pī-) turinčios lyties adv. **empīrai* „t. p.“ > **empīrai* „t. p.“ (žr. *emperri*). Prepozicinės kilmės adv. **empīrai* (< **empērai*, žr. s. v. *emperri*) formos atžvilgiu vėliau sutapo su pr. *labb-ai* „gerai“ tipo adverbijais ir priartėjo prie adjektyvų; štai kodėl iš adv. **empīr-ai* ir galėjo būti padarytas adj. **empīr-ina-* [plg. lie. *ākl-inas* (iš adj. *āklas* : adv. *aklai*)] bei (plg. Skardžius ŽD 541) verb. **empīrin-(tvei)* „surinkti, subendrinti“ (žr. *empijrint*), jeigu pastarasis nėra sufikso -in- vedinys tiesiog iš to adv. **empīrai* (plg. Endzelīns FBR XII 62).

empijrint „versamlet (versammelt) — sūrinkta“ III 115₁₇ [71₂₈] partic. praet. pass. nom. sg. neutr. (Endzelīns FBR XI 63, SV 165; PKP II 220) posakyje: *ious schai empijrint estei* „ihr alhie versamlet seid — jūs čia sūrinkta esate“, plg. lie. *rugiai* (yra) *sėta* (dėl tokio tipo konstrukcijų žr. Ambrazas DIS 200). Pr. *empijrint* = **empīrint* < **empērintā* (nom.-acc. sg. neutr.) suponuoja pr. verb. **empērin-tvei* > **empīrin-tvei* „surinkti, subendrinti“ (inf.), dėl kurio darybos žr. s. v. *empijreisku*. Manyti, kad pr. *empijrint* yra infinitivus (Trautmann AS 326, Schmalstieg OP 189, plg. Toporov PJ II 31), nėra pamato.

empolijgu „gleichen (gleich) — panašiai“ III 75₇ [49₁₀] adv. pasakyme: *stesmu empolijgu* „desselbigen gleichen — tam panašiai“ (= *schitūgi budu* „šitokiu būdu, šitaip“ VE 31₁₀), plg. *stesmu poligu* „deßgleichen — tam panašiai“ III 119₂₁ [75₄]. Kyla klausimas, kodėl tas pats ir tą patį reiškiantis žodis pirmuoju atveju turi, o antruoju neturi *em-* < **en* (žr. *en*), t. y. : a) adv. *empolijgu* „panašiai“ = **empaligu* < **en* **paligu* ir b) adv. *po-*

ligu „panašiai“ = **paligu*. Prepozicinės konstrukcijos adverbijai **en *paligu* > **empaligu* atsirasti akstinas galėjo būti originalo (vok.) žodis *gleichen*, konstrukcijoje *desselbigen gleichen* (III 74₇) resp. *deßgleichen* (III 118₁₇) vartojamas substantyvishkai (plg. Paul DW 251). Šio akstino veikiamas, tolimesnis procesas vyko jau pačioje pr. kalboje: pr. adj. **paligu* „panašus“ (nom.-acc. sg. neutr.), egzistavęs šalia adv. **paligu* „panašiai“ [dėl pr. adj. (nom.-acc. sg. neutr.) = adv. **paligu* žr. s. v. *poligu*], galėjo būti suvoktas kaip subst. **paligu* „panašumas“ [(nom.-acc. sg. neutr.) pr. kalboje adj. neutr. substantyvacija dažna!], o iš čia nebesunku atsirasti ir pr. **en *paligu* (acc. sg. subst.) „į panašumą, наподобие“ (arba „panašume“, nes ši -u galėjo būti suvokta ne tik kaip acc. sg. neutr., bet ir kaip dat. sg. u-kamienė lytis, plg. Mažiulis BS 276 tt.) > adv. **empaligu* „panašiai“, plg. pr. **an* (žr. *en*) **terpiniskan* (acc. sg. subst. iš adj.) „į naudingumą“ > adv. **anterpiniskan* „naudingai“ (žr. *ny anterpinsquan*) arba **en *tikriskai* (dat. sg. subst. iš adj.) „tiesume“ > adv. **entikriskai* „tiesiai, tuoju“ (žr. s. v. *entickrikai*) ir pan.

empriki „wider (wider) — prieš(ais)“ III 89₂₂ [57₁₃], III 89₂₃ [57₁₄], III 97₄ [61₁₄] praef., kuris pavartotas (pagal vok. *wider*): *empriki stalle* „widerstebet (widerstrebt) — prieš(ais) stovi“ [= „(jis) prieštarauja“] III 89₂₂ (= *prieschtarau* „prieštarauja“ VE 38₁₈₋₁₉), *empriki stalle* „widerstreben — prieš(ais) stovi“ [= „(jie) prieštarauja“] III 89₂₃, *emprikistallaē* (= **emprikistallē*) „widersteht (widersteht) — prieš(ais) stovi“ III 97₄. Pr. *empriki* „prieš(ais)“ yra praef. < adv. **prieky(je)* — iš (praep.) *en* + (subst. ar adv.) **priki* (žr. s. v. *priki*).

emprijki stallisan „widerstandt (Widerstand) — prieš(ais) stovėjimas (pasipriešinimas)“ III 117₁₂ [73₁₀] (kalkė iš vok.) < **empriki* (žr. *empriki*) + **stalisnan* (acc. sg. fem.), kuris yra sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš pr. verb. **stali-tvei* (inf.) „stovėti“ (žr. *stallit*).

emprijki waitiantins „widersprecher (die Widersprecher) — prieš(ais) kalbančius“ (= „prieštaraujančius“) III 87₁₂ [55₁₉] — iš *emprijki* (žr. *empriki*) ir *waitiantins*, taisytino į **waitiantins* =

**waitantins* „kalbančius“ — partic. praes. act. acc. pl. (masc.) lytis (žr. *waitiāt* „kalbėti“).

emprijkin billi „(ich) widersag (ich widersage) — prieš(ais) byloju“ (= „prieštarauju“) III 125₁₂ [77₂₁], *emprikin billi* „t. p.“ III 125₁₆ [77₂₄], *emprijkin bille* „t. p.“ III 127₂ [77₂₈] praes. 1 sg.; praes. 2 sg. *emprikinbilli* „widersagstu (widersagst du) — prieš(ais) byloji“ (= „prieštarauji“) III 125₉ [77₁₉] = **emprikinbilli*. Yra iš **emprikin* (žr. s. v. v. *empriki* ir *priki*) ir verb. **bil-* „byloti“ (žr. *billit*).

emprijkisins „gegenwertig (gegenwärtig) — prieš(ais) esantis“ III 115₁ [71₁₅] partic. praes. nom. sg. (masc.); dat. sg. (vietoj acc. sg.) *emprikisentismu* „gegenwertigen (gegenwärtigen) — prieš(ais) esančiam“ III 117₁₋₂ [73₂]. Yra *emprijki* (*empriki*) „prieš(ais)“ (žr. *empriki*) + *sins* = **sens* < **sent-* (Wijk IF XLVII 162 t., 166 t., Endzelīns SV 126, kitaip Toporov PJ II 33) resp. *sent-ismu*; dėl šio pr. **sent-* „esantis“ plg. s. ind. *san* „esantis“, *sant-am* „esanti“ ir kt. (Pokorny I 340 tt.), žr. dar s. v. *asmai*.

en praep., kuri sutinkame ir (*en* >) *em*, pvz.: *emperbandānsan* III 55₁₄ [37₃₂], *empolijgu* III 115₂ [71₁₆], nors *enprābutskan* III 51₃ [35₂₁], III 85₂ [53₂₅], *en mattei* III 115₂₋₃ [71₁₆] ir kt. Pr. *en* prieš enklitikus sukirčiuotas, pvz.: *ēnmien* III 79₂₀ [51₂₃], III 81₂₀ [53₆], *ēnsien* III 65₈₋₉ [43₁₇], *ēnmans* III 35₁₃ [27₂₂] resp. *ēn mans* III 63₁₄₋₁₅ [43₁], *ēnwans* III 89₆ [57₁], *ēnschan* III 49₁₇ [35₁₄], III 51₁₀ [35₂₆], III 55₂ [37₂₂], *ēnschien* III 49₂ [35₁], *ēnstan* III 45₃ [33₁], III 65₁ [43₁₁], III 75₁ [49₅], III 99₁₁ [63₃], III 103₁ [63₃₄], III 103₁₀ [65₄], III 113₆ [69₃₃], III 121₅₋₆ [75₁₇], III 123₁₀ [77₁], III 123₁₂ [77₂], III 127₁₉ [79₈], III 129₁₀ [79₁₈], bet pvz.: *en sien* III 49₁ [33₃₅], *en mans* III 55₁₂ [37₃₀], *enstan* III 87₂₇ [55₃₁], III 97₂₁ [61₂₉]. Pr. *en* yra ir praef., t. y. *en-*, kuris taip pat gali virsti į (*en-* >) *em-*: *embaddusisi*, *empijrint* ir kt., nors *enmiguns* ir pan.

I. *en* „in (vok.)“: 1) su akuzatyvu a) „į“ — *enperbandan* I 11₅₋₆ [7₁₀], *enperbandasnan* II 11₆ [13₈₋₉], *emperbandānsan* III 55₁₄ [37₃₂], *en nidruwien* III 55₂₀ [39₃], *ēnstan* III 113₆ [69₃₃], *en stan dangon* III 57₁₁₋₁₂ [39₁₆], *ēnstan gallan* III 65₁ [43₁₁], *en deiwas pallaipsan* III 59₈ [39₃₂], *ēnstan swintan perōnien* III 123₁₂

[77₂], *ēnstan* ... *boūsennien* III 103₁₋₂ [63₃₄], *en wissan swetan* I 11₁₀₋₁₁ [7₁₄], *en wyssan swytan* II 11₁₂ [13₁₃], *enwissan swītan* III 59₁₄ [41₂], *en ainan noseilewingiskan kariausnan* III 123₁₇₋₁₈ [77₅], *en twaians rānkans* III 79₁₈₋₁₉ [51₂₂], III 81₁₈ [53₄], *druwē* ... *en deiwan* III 127₃ [77₂₉], *druwē tu en* ... *sounan* III 127₇₋₈ [77₃₃], *druwē tu ēnstan swintan noseilin* III 127₁₉ [79₈], *drūwien en deiwan* III 123₂₃ [77₉], *segge as labban en tūsimtōns streipstoos* III 37₁₈₋₁₉ [29₇], *en prābutskan gemmons* III 43₁₁₋₁₂ [31₂₂], *rickawie en prābutskan* III 43₂₅ [31₃₁₋₃₂], III 85₁₄ [53₃₄], *en prābutskan perklandtīt* III 113₂₂ [71₁₀], *er en prābutskan* III 123₃₋₄ [75₃₂], *ergi en tīrtin bhe ketwirtin streipstan* III 37₁₅₋₁₆ [29₅], b) *prepoziciniam lo-katyvui* (iness.) *reikšti* — *endangon* „im himmel“ III 49₈ [35₆], III 51₅₋₆ [35₂₃], III 57₁₆ [39₂₀], *endangon* „im himel“ III 47₆ [33₂₄], III 55₃ [37₂₂], III 65₁₃₋₁₄ [43₂₁], III 95₂₃ [61₉], *endangan* „t. p.“ III 57₆ [39₁₂], *en dengan* „t. p.“ III 133₈ [81₁₅], *endengan* „jm himmel“ II 9₁₇ [13₄], *ændengon* „t. p.“ II 9₁₃₋₁₄ [13₂], *en emnen* „im namen“ III 59₁₅ [41₃], III 71₁₉ [47₁₈], III 107₂₄ [67₂₉], *en emnen* „jm namen“ II 11₁₄ [13₁₄], *en emmen* „t. p.“ I 11₁₂₋₁₃ [7₁₅], *en* ... *emnen* „in ... namen“ III 99₉ [63₁], III 103₂₋₃ [63₃₅], *ēnstan emnan* „in dem namen“ III 123₁₀ [77₁], III 129₁₀ [79₁₈], *ēnstan* „darein“ III 99₁₁ [63₃], *en prūsiskan tautan* „im land zu preussen“ III 17₂₁ [19₂₁], *en smūnin laikumai* „in ehren halten“ III 31₄₋₅ [25₉], *en wissans* ... *nautins* „in allen ... nōthen“ III 31₁₄₋₁₅ [25₁₇], *en tikrōmiskan druwien* „im rechten glauben“ III 45₁₃₋₁₄ [33₈₋₉], *en tickrōmiskan* ... *drūwien* „im rechten ... glauben“ III 45₁₇₋₁₈ [33₁₂], *ēnschien madlin* „inn diesem gebet“ III 49₂ [35₁], *ēnschan madlin* „t. p.“ III 55₂ [37₂₂], *en schan madlan* „t. p.“ III 55₁₇ [39₁], *en schan madlin* „t. p.“ III 57₅ [39₁₁], *ēnschan madlin* „in diesem gebet“ III 49₁₇₋₁₈ [35₁₄], III 51₁₀ [35₂₆], *enschan madlin* „t. p.“ III 53₆ [37₇₋₈], *en swintan noseilin* „im hey-ligen geyst“ III 63₂₋₃ [41₂₆], *en noseilien* „im geyst“ III 119₃₀₋₃₁ [75₁₁], *en noseilien* „im geist“ III 121₈ [75₁₉], *ēnsien* „in sich“ III 65₈₋₉ [43₁₇], *ēn mans* „inn uns“ III 63₁₄₋₁₅ [43₁], *en tickrōmiskan* „in gerechtigkeit“ III 63₁₉ [43₅], *en* ... *sijran* „im hertzen“ III 65₂₂₋₂₃ [43₂₈], *en wirdans bhe dilans* „in wortten unnd wercken“ III 69₃ [45₁₇], *en schlāitiskan* „inn sonderheyt“ III 69₁₀ [45₂₂],

„in sonderheit“ III 69₂₄₋₂₅ [45₃₃], *en packan* „im friede“ III 71₂₂ [47₂₀], *en maian krawian* „inn meinem blut“ III 75₁₀₋₁₁ [49₁₃], *en sacramenten* „im sacrament“ III 75₁₈₋₁₉ [49₁₈], III 77₅₋₆ [49₂₉], *en dessimton palasinsnon* III 87₁₈₋₁₉ [55₂₃], *en wirdan* „im wort“ III 87₂₇ [55₃₀], *ēnstan wirdan* „t. p.“ III 103₁₀ [65₄], *enstan mukinsnan* „inn der lehre“ III 87₂₇ [55₃₁], *en pirmannien laiskien* „im ersten buch“ III 101₇₋₈ [63₁₆], *en pirmonnien* III 89₃ [55₃₅], *en wissan deiwutiskan* „in aller gottseligkeyt“ III 91₁₇ [57₃₁], *en rikijan* „inn dem herren“ III 93₂₄ [59₂₃], *en labbaiquoitšnan* „in wollüsten“ III 97₁₃ [61₂₂], *enstan buttan* „im hause“ III 97₂₁ [61₂₉], *ēnstan nacktien* „inn der nacht“ III 75₁₋₂ [49₅], *en ... kirkis teikūsnan* „in ... kirchenordnung“ III 99₂₋₃ [61₃₂₋₃₃], *en wissans poweistins* „in allen dingen“ III 103₂₆ [65₁₆₋₁₇], *en prakāisnan* „im schweiß“ III 105₁₄ [65₃₁], *en iūrin* „im meer“ III 107₁ [67₁₁], *en vrmīnan iūrin* „im roten meer“ III 119₁₆ [75₁], *en grikanš* „inn sünden“ III 113₂₀ [71₉], *en gijwan* „im leben“ III 117₁₁ [73₉], *ēnstan swintan arcan* „inn der heiligen archa“ III 121₅₋₆ [75₁₇], *en podruwīnan* „inn hoffnung“ III 121₈₋₉ [75₁₉], *en wissan etnīstin* „inn allen genaden“ III 131₁₂ [79₃₄], *en ... debijkun nautin* „in ... grosser not“ III 113₁₃₋₁₄ [71₃₋₄]; 2) *su datyvu resp. „loc.“* (po to gali eiti dat. resp. „loc.“ ar acc., plg. Mažiulis Baltistica IV 28) prepoziciniām lokatyvui (iness.) reikšti: *enstesmu* III 17₁₅ [19₁₅], III 109₁₀ [69₃], III 117₁₂ [73₁₀], *en stesmu* III 97₃ [61₁₄], *enkasmu* III 113₂₁ [71₉₋₁₀], *enkawīdsmu* III 123₁₈ [77₆], *en noūmans* III 109₁₆ [69₇], *en schlaītiskai* III 67₁₉ [45₁₀], *en mattei* III 115₂₋₃ [71₁₆], *enwissai nautei* III 29₄₋₅ [23₁₉], *enstesmu rikijan* III 89₇ [57₁], *en stesmu kirkis teikūsnan* III 17₂₀ [19₂₀], *en swaiāsmu wirdan* III 51₁₈₋₁₉ [35₃₃], *en kawīdsmu christiāniskan* III 45₁₈₋₁₉ [33₁₂₋₁₃], *entennēismu rikin* III 43₂₀ [31₂₉], *en ainesmu nawnan gijwan* III 65₄ [43₁₃₋₁₄], *en prabuskai tickrōmiskan* III 43₂₁₋₂₂ [31₂₉₋₃₀], *en wir-demmans dilans bhe pomijrisnans* III 33₁₋₂ [25₂₆], *en kawīdsu debijkān powargsennien* III 115₂₀ [71₃₀], *en swaiāi pērgimie* III 115₂ [71₁₆], *enstesmu wirdai* (dat. + „loc.“) III 97₁₆₋₁₇ [61₂₅], *en mayiey krāuwiey* (ā-kam. dat. + dat. ar o-kam. „loc.“ + „loc.“) II 13₁₈ [13₂₈], *pagaliau* (*en nederinamas linksniu*) *en Tawa Nou-son* „im Vatter vnser“ III 65₁₉ [43₂₄].

II. „an (vok.)“ 1) su akuzatyvu — *ēnmans pīdimai* „an vns bringen“ III 35₁₃₋₁₄ [27₂₂₋₂₃], *en mans grīkisi* „ahn vns versūndigen“ III 55₁₂ [37₃₀], *ēnwans gewinna* „an euch arbeiten“ III 89₆ [57₁], *ni ainan warrin ēnmien aūpallai* „keine macht an mir finde“ III 79₂₀₋₂₁ [51₂₃], *ni ainan warrien ēnmien aupallai* „t. p.“ III 81₂₀ [53₆], *en sien sups swints* „an jhm selbs heylig“ III 49₁₋₂ [33₃₅], *drowy en deywan* „glewbe an gott“ II 7₉ [11₂₅], *en ... soumon* „an ... sohn“ II 7₁₁₋₁₂ [11₂₆], *drowy en ... naseylien* „gleübe an den ... geyst“ II 9₆ [11₃₄], *druwē en deiwan* „gleube an gott“ III 39₁₈ [29₂₆], *en ... soūnon* „an ... son“ III 41₂₁₋₂₂ [31₁₀], *druwē ēnstan* „noseilien“ „gleube an den ... geist“ III 45₃ [33₁], *en ... Rikijan* *druwīt* „an ... herren gleuben“ III 45₁₀ [33₅₋₆], *stan drūwien turri en schans wirdans* „den glauben hat an diese wort“ III 77₁₄ [49₃₅], *en nouson gijwin* „an vnserm leben“ III 113₁₉ [71₈], *en pansadaumannien* „am letzten“ III 59₁₃ [41₁₋₂], *en pansdaumannien* „t. p.“ III 61₉₋₁₀ [41₁₃], *en vschtan* „am sechsten“ III 63₂₃ [43₈], *en dessimton* „am 10.“ III 111₁₉ [69₂₄] (plg. *en dessimton* III 87₁₈, *en pirmonnien* III 89₃), *en tirtan deinan* „am dritten tage“ III 43₂₋₃ [31₁₅], *en tirtian deinan* „t. p.“ III 127₁₂ [79₂], *en maldaisin deinan* „am jüngsten tage“ III 45₂₁ [33₁₄], *polinka en madlin* „bleibet am gebet“ III 97₁₂ [61₂₁], *en ... malnijkas deicton* „an ... Kindes stat“ III 115₂₇ [71₃₅], *en stessei deicktan* „an seiner stat“ III 125₆ [77₁₆], 2) su datyvu (po to gali eiti acc.) — *en swaiāsmu kermen* „an seinem leib“ III 31₁₂₋₁₃ [25₁₆], *en antersmu sklaitinsnan* „am andern capitel“ III 101₈ [63₁₆], *en tennesmu* „an jm“ III 121₂ [75₁₄], *en stesmu dwibugūt* „daran zweyffeln“ III 65₁₁₋₁₂ [43₂₀], *podīngan en stēmans* „gefallen an denen“ III 85₇₋₈ [53₂₉].

III. „zu (auf)“, su akuzatyvu — *teikū ... en prusnan poligon* „schuff ... zum bilde“ III 105₂₂₋₂₃ [67₄₋₅] (plg. *prei prusnas poligon ... teiku* „zum bilde ... schuff“ III 105₂₃), *enstan kērdan* „zu der zeit“ III 111₂₀ [69₂₅] (plg. rus. *в то время*), *en pansdamonnien* „zu letzt“ III 57₈₋₉ [39₁₃₋₁₄], *en pirmannin* „zu erst“ III 91₁₈ [57₂₇₋₂₈], „zum ersten“ III 101₄ [63₁₃₋₁₄], *en pirmannien* „auffs erste“ III 103₃ [63₃₆].

IV. „bei (vok.)“, su akuzatyvu — *en kērdan* „bey zeit“ III 99₁₂ [63₃] (plg. rus. *вóвремя*).

V. „mit“, su datyvu – *empolijgu griku* „mit gleicher sūnde“ III 115₂ [71₁₆].

Praef. pr. *en-* dažnai verčiamas iš (pagal fonetinį sąskambį panašaus) vok. *ein-* (pvz. *eneissannien*, *enkermenints*, *enmigguns*, *ensadints*), vok. *an-* (pvz. *endeirīt*, *enimt*, *enkausint*, *enlaikūmai*, *enwackē*); plg. ir praep. *en*: *ēstan* „darein“ III 99₁₁ [63₃].

Be to, yra praep. (praef.) *an* (tik su acc.) – 1) „an (vok.)“: *drowe an* bet *en* (II 7₉, III 39₁₈, *deiuān* I 7₉ [5₂₆] „glewbe an Gott“ (panašiai pavartotas *an* „an“ I 7₁₁ [5₂₇], I 9₆ [5₃₅]); *an* (III 43₂: *en*) *tirtien deynan* II 7₁₉ [11₃₀] „am dritten tag“ (I 7₁₈ be *an*, t. y.: *tirtin deinan* „am dritten tag“); 2) „gen“: *andangon* I 9₁ „gen himmel“ (II 9₁: *na-* III 43₄: *no*); 3) „in“: *an-dangon* I 9₁₃₋₁₄ [7₄] „jm himmel“ (II 9₁₃: *æn=*, III 47₆: *en-*); *andangon* I 9₁₇ [7₆] „jm himmel“ (II 9₁₇: *en-*, III 51₅: *en-*), *an* (II 13₁₈: *en*, III 75₁₀: *en*) *maian kraugen* I 13₁₈₋₁₉ [7₂₇] „jnn meynem blut“; *anstan nactin* I 13₄ [7₁₉] „jn der nacht“; *anstan naktin* II 13₄ [13₂₀] „jn der nacht“ (III 75₁: *en-*). Žr. dar *anterpinsquan*, *ankaititai*, taip pat *andangonsūn* (s. v. *dangus*).

Pr. *en* (ēn) kartu su kurš. **en* (Būga III 410), la. (praef.) *ie-*, lie. (postpos.) **en* [*>* (*rañkøj*)-*e*] ir pan. suponuoja balt.-sl. **eñ* „lo.) in“ < ide. **en* „t. p.“ [*>* gr. *ἐν*, s. air. (**en+i>*) *in* ir kt., žr. Pokorny I 311–314], greta kurio buvo ir ide. **ŋ* „lo.) in“ [*>* s. ind. (**ŋ+i>*) *ni-jáh* „igimtas“ ir kt., žr. Pokorny I. c.] > balt.-sl. **iñ* „t. p.“ > lie. *iñ* „i“. Kokia buvo tarp šių ide. **en* > balt.-sl. **en* ir ide. **ŋ* > balt.-sl. **in* papildomoji semantinė distribucija [gal balt.-sl. **en* turėjo iness. reikšmę, o **in* – ill. reikšmę (plg. balt.-sl. **anta* ir **anti*, žr. toliau)?] ir kodėl ji išnyko (resp. kodėl buvo apibendrintas lietuviams **in* > *in*, latviams – **en->ie-*, pr. III kat-me – **en* > *en*), yra atskirai tyrinėtinas klausimas, tolimesniam dėstymui pagaliau ne tiek labai ir svarbus; čia svarbiau pabrėžti visiškai patikimą dalyką: ne tik pr. *en* (ir kt.), bet ir lie. *in* laikytini didžiai senomis lytimis, kurios suponuoja ne tik ide. **en/*ŋ* (šitaip visi ir galvoja), bet ir (ide. **en/*ŋ>*) balt.-sl. **en/*in* (žr. toliau).

Priminsime, kad pr. praep. (praef.) *en* vartojamas visuose katmuose: (106X) *en* resp. (27X) *ēn* (III), (10X) *en* resp. (1X) *æn*

(II), (4X) *en* (I). Praep. (praef.) *an* sutinkamas I (9X), II (2X) ir III (1X) kat-me, plg. kitų praep. bei praef. vokalizmą (žr. s. v. *at-*). Manyti, kad vienkartinis (III 55₂₂) *ankaitūtai* (greta *enkaitūtai* III 73₂₋₃) „angefochten“ atsirado iš *en-* dėl vok. *an-* įtakos (pvz. Endzelins SV 94), nėra būtina (žr. toliau). Panašia įtaka aiškinti praep. *an* (I 7₉, I 7₁₁, I 9₆), triskart versto iš vok. *an*, kilmę iš *en* yra aiškiai negalima: 1) turime (4X) *an* (I 9₁₃, I 9₁₇, I 13₄, I 13₁₈), versta ne iš vok. *an*, o iš vok. *in* (*im*), 2) yra (3X) *en* (I 11₅, I 11₁₀, I 11₁₂), verstas iš vok. *in* (*im*), ir (1X) *en* – iš vok. *be-*, 3) *anterpinsquan* (I 5₇; su *an-*) verstas iš vok. *vnützlich*, o *an* (I 9₁) – iš vok. *gen*. Spėjimu, kad vienoje I kat-mo šnektose buvo *en* resp. kitose **en* > *an*, nelengva patikėti (plg. Endzelins SV 94, Schmalstieg OP 144, Toporov PJ I 84 s. v. *an*). Šios problemos sprendimui ypač svarbiu faktu laikau I 9₁: *vnsey gobuns andangon* „aufgefaren gen himmel“ (= *vnsei gubons naden-gon* „t. p.“ II 9₁ = *vnsaigūbons no dangon* „t. p.“ III 43₃₋₄), kur *an*, reiškusi „B, ha“, taisyti (dėl *na* II, *no* III) į *na* (taip nedrąsiai spėja Endzelins l. c. ir liter.) nėra jokio reikalo. Ta frazė (I 9₁) prepozicijos *an* vartosenos modeliu nesiskiria nuo lie. dial. pvz.: (Ds) *paskēlā uñ duñgū* „pasikėlė į dangų (dangaus link), поднялся на небо“. I kat-mo faktai *an* resp. *en* tipologiškai ir genetiškai niekuo nesiskiria nuo gretųjų lie. dial. *uñ* (< *añ-*) resp. *iñ* pvz.: (Ukm) *knygā gūli uñ/iñ stālo* ir *ainū* („einu“) *uñ/iñ miēstū* („miestą“) ir kt. (daugiau medžiagos žr. Zinkevičius LD 416 t.); t. y. pr. (I) *an* „B, ha“: *en* „t. p.“ = lie. dial. *uñ* „t. p.“: *iñ* „t. p.“. Šitie lie. dial. *uñ* resp. *iñ* yra iš *uñt* resp. *iñt* arba (šnektose) iš *uñt* resp. *iñ*, kontaminacijos būdu atsiradusių iš *uñt* resp. *iñ(t)*. Pastarųjų kilmė visiškai aiški (jie, be abejo, praindoeuropietiški veldiniai!):

1. Lie. dial. *iñ(t)* „B, ha“ yra iš lie. *iñ* (= lie. liter. *ī*) < balt.-sl. **in*, egzistavusio greta balt.-sl. **en* (žr. anksčiau).
2. Lie. dial. *uñt* (= lie. liter. *añt*) yra iš *untā* < **antā* = lie. dial. (Vs ir kt.) *antā* „ant“ < balt.-sl. **anta* „ant (į kur)“ (ill. reikšmė!) < ide. **anta* „priešais (į kur)“ [> go. *and* „ant (į kur)“ ir kt., žr. Pokorny I 49], greta kurio buvo ir (iness. reikšmės) ide. **anti* „priešais (kur)“ [> s. ind. *ānti* „priešais, arti“, gr. *ἀντί*

„prieš“ ir kt., žr. Pokorny I 48 t.] > balt.-sl. **anti* „ant (kur)“ (iness. reikšmė!). Vėliau balt.-sl. **anta* (> lie. dial. *antā*), pradėjus tam tikrose pozicijose (ypač praef.) nykti balt.-sl. **anti* gali-niam **-i* (jis baltams ir slavams niekur nepaliudydas), perėmė pas-tarojo semantinę krūvį ir ėmė reikšti „ant (į kur)“; *ant* (kur)“. Būtent šitoks balt.-sl. **anta* ir išliko lie. šnektose (žr. anksčiau), o latviams jis, virsdamas į [**ant* (: lie. *añt*) > **an* (: lie. dial. *añ*) >] la. **uo*, visai išnyko.

Panašiai, kaip minėtos lytys lie. dial. *uñt* resp. *iñ* virto tos pačios reikšmės variantais *uñ/iñ* (Ukm ir kt.), taip ir vak. balt. [**anta* „ant (į kur)“; *ant* (kur)“ >] **ant* resp. **en* (išnykus **in*) davė vie-nodos reikšmės dubletinę porą pr. **an/*en* „B, ha“ (žr. dar *na*, *no*), kuri, jos vienam iš dviejų variantų labiau įsigalint, ir atsi-spindi I, II ir III kat-mo šnektose. Atsiradus šiai dubletinei porai (praep./praef.) pr. **an/*en* [kada ji atsirado, sunku pasakyti (gal XIV–XV a.?), plg. s.v. *ab-*], susidarė ir tokios dubletinės poros: greta senesnio pr. **ab-* atsirado inovacinis **eb-* (žr. s.v. *ab-*), greta senesnio pr. **at-* – inovacinis **et-* (žr. s.v. *at-*), gre-ta senesnio pr. **san* – inovacinis **sen* (žr. s.v. *sen*), greta se-nesnio pr. **aza* resp. (**aza* >) **az* – inovacinis **eze* resp. **ez* (žr. s.v. *esse*). Visų šių dubletinių porų likimas pr. kat-muose (jų šnektose) iš esmės nesiskyrė nuo dubletinės poros pr. **an/*en* likimo (žr. anksčiau). Žr. dar s.v.v. *er*, *per*.

Panašiai, kaip iš balt.-sl. **anta* „ha“ resp. **en* „B“ (išnykstant **in*) atsirado pr. **an/*en* „B, ha“, ir slavuose iš balt.-sl. **anta* resp. **in* (išnykstant **en*; ar **en*, išnykstant **in*) > sl. **ont* „ha“ resp. **in* (ar **en*) „B“ išriedėjo dubletinė pora sl. **on/*in* „B, ha“, kuri, netekdama varianto sl. **in* (ar **en*), davė: a) sl. (praef.) **on-* „B, ha“ > rus. *он-уча* „autas“ (< „**iavas*, **antavas*“) ir kt., b) sl. (praep., praef.) **on*, veikiamas sl. (praep., praef.) **už* > **(v)ūz*, virto į **un* > **(v)ūn* (plg. dėl pr. **an* virtusį pr. **už* į **unz-* = *uns-ei*, žr. s.v.) > s.sl. *vū* (*vūn-*) „B, ha“ ir kt.; kitaip čia minėtų sl. faktų kilmę aiškina tradicinė, galima sakyti, visuotinai priimta hipotezė (žr. pvz. Vasmer III 142, I 262, Toporov PJ II 39 ir liter.).

enbādan, *-enbānden*, žr. *ni enbādan*,

endāst sien „begibt sich (gibt sich) — įsiduoda“ III 123₁₆₋₁₇ [77₅] pasakyme: *stas endāst sien en ainan noseilewingiskan kariansnan* „der begibt sich in einen geistlichen streit“ (III 123₁₆₋₁₈). Kad čia vok. *begibt sich* (III 122₁₆) reiškia „gibt sich — įsiduoda, įduoda save“, plg. Paul DW 75 (s.v. *begeben*). Pr. *endāst sien* = *en-* (žr. *en*) + *dāst* (žr. *dāt*) ir *sien* (žr.).

endeirīt „anschen (ansehen) — įžiūrėti“ III 55₃ [37₂₃] (tiksliau — *ni endeirīt* „nicht ansehen“ : *nedabotus* „nežiūrėtų“ VE 21₂₁ conj. 3 sg.), *endyrītwei* „t.p.“ III 119₂₉₋₃₀ [75₁₁] (= *pawisdetumbei* VE 59₉) inf.; praet. 3 sg. *endeirā* „sahe (sah) — įžiūrėjo“ III 107₃ [67₁₃] (= *regeia* „regėjo, matė“ VE 51₁₇); imperat. 2 sg. *endirīs* „sihe (siehe) — įžiūrėk“ III 67₂ [43₃₁] (= *weisdek* „žiūrėk“ VE 27₁₂). Šis pr. verb. prefiksą *en-* (žr. *en*) gavo turbūt dėl vok. *an-* įtakos [plg. *endirīs* „sihe ... an“, bet *dereis* „sihe“ (žr.)]. Formos *endyrītwei*, *endirīs* atspindi greičiausiai **endīrī-* su **-ī* (**-dī-*) iš nekirčiuoto **-ī-* (plg. PKP II 251 t.). Esu linkęs manyti, kad formose *endeirīt*, *endeirā* raidėmis *-ei-* perteikiamas irgi tas pats pr. **-ī-* (plg. Schmalstieg OP 203), kuris (nekirčiuotas!) vietoj laukiamo **-ī-* čia atsirado (okazionaliai) turbūt dėl prezentinio **endīr-* (turėjusio gal šakninį kirtį, t.y. kirčiuotą **-ī-*) įtakos, plg. tai, kas pasakyta apie *reykeis* (II) = **rikīs* (su kirčiuotu **-īs*), žr. PKP II 252 (ir išn. 5), 325 (išn. 274); plg. dar parašymą *entēnsīts* (žr.). Tų *endeirīt*, *endeirā* raidžių *-ei-* fonetinę vertę kitaip suvokia Trautmann AS 328, Endzelīns SV 116, 167, Toporov PJ I 330 t., II 40 t. Turime pr. **dīrītvei* „žiūrėti“ < **dīrētvei* (Schmid Verb. 64): lie. *dyrėti* „žiūrėti, ko nors laukiant, tykant; tykoti, lindėti“ (LKŽ II² 577 t.), *dýroti* „t.p.“ (op. cit. 583 t.), *dairýtis*, la. *daīrītiēs* „umhergaffen“; galbūt pridera dar lie. *dēr-ti* „merkis (apie akis), mieguistam darytis“ (Žem. bei Vak. Lietuva — LKŽ II² 426), *der-iūgà* „apsnūdėlis, tinginys“ (Žem., Vak. Lietuva — LKŽ II² 420); dėl lie. *dyr-ėti*: *der-* (*der-iūgà*) plg. lie. *kyl-ėti* : *kél-ti* (Būga II 253). Čia visur galėtų slypėti šaknis balt. **dīr-/der-* „plėšti“ (> lie. *dīr-ti* ir kt., žr. s.v. *dūrai*), t.y. **„akis atplėšti“* > a) „būti mieguistam, tingiam“ resp. b) „stebėti, žiūrėti“ (plg. Fraenkel 90). Šitaip galvojant, nagrinėjamusius pr.-lie.-la. žodžius sieti

su norv. *tīra* „gucken“, s.isl. *tírr* „Spähen, Glanz“ ir kt. (Būga l.c., ME I 433, Endzelīns SV 167, Pokorny I 186, Toporov PJ I 330 t.) gal neberekētų (Fraenkel l.c.).

endirisna „ansehen (Ansehen) – įžiūrėjimas“ III 95₂₄ [61₉] nom. sg. fem. (= *weisdeghima* VE 41₂₀ gen. sg.) = **endirisna* < **endirisnā* (su kirčiu ant *-rī-) – sufikso *-snā vedinys iš **endirī-tvei* (žr. s.v. *endeirīt*).

endyrītwei, žr. *endeirīt*.

eneissannien „eingang (Eingang) – įėjimas“ III 123₂ [75₃₁] acc. sg. masc. (*jo*-kamienis) – sufikso *-sen- (> -san-, žr. s.v. *bou-sennis*) vedinys iš verb. **enei-tvei* „įeiti“ = *en-* (žr. *en*) + **ei-tvei* (žr. s.v. *ėisei*). Plg. lie. *įeisena* „tam tikras įėjimas“ (LKŽ IV 12), *ėisena* „įėjimas“ (LKŽ II 1068), la. *ieiešana* „įėjimas“, *iešana* „ėjimas“ (ME II 76).

engaunai „entpfahe (empfang) – (te)įgauna“ III 133₉ [81₁₅], *engaumei* „t.p.“ III 119₅ [73₂₈] (= *apturetu* „gautų“ VE 58₁₄ conj. 3 sg.) praes. 3 sg. ar opt. 3 sg. (Endzelīns SV 115, 167, Stang Vergl. Gr. 349 tt., Toporov PJ II 41 ir liter.) – (inf.) **engau-tvei* = praef. *en-* [(žr. *en*) matyt pagal vok. *en(t)-*] + **gau-tvei* „gauti“ (žr. s.v. *gauuns*).

engels „engel (Engel) – angelas“ III 79₁₉ [51₂₂], III 81₁₉ [53₈] nom. sg. masc. < **engelas* (plg. la. *eṅgelis* „t.p.“) – iš vok. *engel* „Engel“. Žr. dar *angol*, *rapa*.

engemmons „angeboren (angeboren) – įgimęs“ III 121₄ [75₁₅] partic. praet. act. nom. sg. masc. – iš *en-* [(žr. *en*) matyt pagal vok. *an-*] + **gem-* (žr. s.v. *gemmons*).

engerdaus „erzele (erzähle) – (pa)sakyk (išpažink)“ III 69₂₃ [45₃₂] (= *pažink* „išpažink“ VE 29₈) imperat. 2 sg. (Trautmann AS 328, Endzelīns SV 168, PKP II 296, plg. Toporov PJ II 42 ir liter.) = *en-* (žr. *en*) + *gerdau-* „sakyti“ (žr. *gerdaut*).

engraudis „pagailėk“ imperat. 2 sg. pasakyme *deiwa engraudis* „leyder (leider) – deja“ III 67₂₁ [45₁₁], iš tikrųjų reiškiančiame „dieve, pagailėk, Gott erbarm“. Pr. (inf.) **engraudī-tvei* „pagailėti“ = *en-* (žr. *en*) + **graudī-tvei* „gailėti“: lie. *graudinti* „liūdinti; gailėti“ (LKŽ III 524 t.), *graudėnti* „liūdinti; gailėti; grūdinti“ (LKŽ III 523), *graudyti* „liūdinti“ (LKŽ III 525), *grau-*

dūs „liūdnas, gailus; trapus“ (LKŽ III 526 t.), *grūsti* (praes. *gruñda*, *gruñdžia*) „liūsti“ (LKŽ III 674) resp. *grūsti* (praes. *grūsta*, praet. *grūdo*) „t.p.“ (l.c.), *grūsti* (praes. *grūdžia*) „gaudinti“ (l.c.), *grūsti* (praes. *grūda*, *grūdžia*) „trinti, smulkinti“ (LKŽ III 674 tt.), la. *grūst* (praes. *grūžu*, praet. *grūda*) „grūsti, stoßen, stampfen“, lie. *grūdas* = la. *grūds* resp. *graūds* „t.p.“ ir pan. (žr. Fraenkel 173 t.). Pr.-lie. réikšmės „gailėti“ resp. „liūdėti (liūdnas)“ minėtai atvejais yra perkeltinės iš „grūsti, trinti“ (dėl to plg. lie. *gaudūs* „liūdnas, gailus; trapus“). Kiti giminaičiai: sl. **graudā* (> rus. *гpyдa* „krūva“ ir kt.), **grud-iti* (> slovén. *grūd-iti* „griaužti, kankinti“ ir kt.) ir pan., germ. **greuta-* (> s. isl. *grjot* „žvyras, akmuo“ ir kt., plg. v.v.a. *ver-griez-en* „susmulkinti“), **grauta-* (> s. isl. *grautr* „kruopos“ ir pan.), **grutja-* (> v.v.ž. *grütte* „kruopos“ ir pan.). Žr. Trautmann AS 328, BSW 99, Endzelīns SV 168, Fraenkel l.c., Pokorny I 460 t., Toporov PJ II 42 tt., ESSJ VII 147 t., 152. Tuose balt.-sl.-germ. žodžiuose slypi ide. dial. **ghrēud-* „(su)trinti, (su)grūsti“, t.y. formanto **-d-* išplėstas ide. **ghrēu-* „t.p.“ (plg. Pokorny l.c.) > balt. **grēu-* (: **grū-*) „griauti (griūti)“ (žr. *grawus*). Reikia pabrėžti, kad šis ide. **ghrēu-* turi formantą **-d-* tik balt.-sl.-germ. kalbose (plg. Stang LS 24 t.).

engraudisnas „barmhertzigkeyt (Barmherzigkeit) – pagailėjimas“ III 115₆ [71₁₉] gen. sg. fem.; acc. sg. (fem.) *engraudijsnan* „t.p.“ III 113₁₆₋₁₇ [71₆], *engraudisnan* „t.p.“ III 119₁₄ [73₃₄] (= *sussimilima* „pagailėjimo“ VE 58₂₁), III 119₂₈ [75₁₀] (= *sussimilima* „pagailėjimą“ VE 59₈). Yra sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vėdinys iš **engraudī-tvei* „pagailėti“ (žr. s.v. *engraudis*).

engraudiwings „barmhertziger (barmherzig) – gail(est)ingas“ III 131₁₄ [81₁] adj. nom. sg. masc. – sufikso **-(i)ving-* [*< *- (i) v-* + **-ing-*] vėdinys iš **engraudī-tvei* „pagailėti“ (žr. s.v. *engraudis*).

enimmans, žr. *enimt*.

enimmewingi „angeneme (angenehm) – maloniai (malonu), priimtinai (priimtina)“ III 57₁₆₋₁₇ [39₂₀] adv. (= *prijm* „priima“ VE 23₁₃ praes. 3 sg.), kuris (dėl *-i* žr. s.v. *ainawīdai*) suponuoja adj. **enimevings* (ar **enimavings*) „malonus, priimtinas“ (nom. sg. masc.) < **enimevingas* „t.p.“ – sufikso **-eving-* (= **-ev-* + **-ing-*)

vedinį iš verb. **enim-tvei* „paimti, priimti“ (žr. *enimt*). Plg. PKP II 139 (išn. 223). Žr. dar s.v. *enimumne*. Plg. Toporov PJ II 45 ir liter.

enimmimaisin, žr. *enimt*.

enimt „auffnemen (aufnehmen) — paimti, priimti“ III 117₅ [73₄] inf.; inf. (supin.) *enimton* „annemen (annehmen) — t.p.“ III 117₃ [73₃]; partic. praet. pass. nom. sg. masc. *enimts* „angenommen — paimtas, priimtas“ III 115₂₈ [71₃₆], III 123₁₃ [77₃], „angeneme“ III 105₂₁ [67₃] (čia *enimts* „paimtas, priimtas“ yra verstatas iš vok. *angeneme* „angenehm, malonus, priimtinas“, pastarąjį siejant su tos pačios kilmės žodžiu *angenommen* „paimtas, priimtas“, plg. *enimmewingi*, *enimumne*); partic. praet. act. nom. sg. masc. *enimmans* „angenommen — paėmęs, priėmęs“ III 125₃₋₄ [77₁₄]; praes. 1 pl. (reflex.) *enimmimaisin* „annemen (nehmen an) — pasiimame, prisiimame“ III 111₁₄ [69₂₀]. Yra pr. **enimtvei* = *en-*, *-i-*“ (žr. *en*) + **imtvei* „imti“ (žr. *imt*), plg. lie. *įimti* „paimti, priimti, įgriebti“ (LKŽ IV 82), la. *ieņemt*.

enimumne „angeneme (angenehm) — maloniai, priimtina“ III 91₁₈ [57₃₂] adv. Taisytinai į **enimamne* (Endzelins SV 168, Schmalstieg OP 84, 169, 224) ir toliau į **enimamina* (ar **enimamini*, dėl **-i* žr. s.v. *ainawīdai*) adv. = adj. nom.-acc. sg. neutr. (kitaip — Endzelins l.c., Schmalstieg l.c.), kuris suponuoja buvus adj. (nom. sg. masc.) **en-imaminas* „malonus, priimtinas“ ar (jo-kamienį) **enimaminīs* „t.p.“ — sufikso **-ina-* ar **-inīa-* vedinį iš **enimamas* (partic. praes. pass. nom. sg. masc.) „paimamas, priimamas“ ← **enim-tvei* „paimti, priimti“ (žr. *enimt*). Ši **enimaminas* resp. **enimaminīs* plg. pvz. su lie. *ariamins* „skirtas arti“ (Užnemunė LKŽ I^a 298) ← *ariamias* (partic. praes. pass. nom. sg. masc.). Plg. gausius adjektyvinio sufikso lie. *-in-* vedinius irgi iš pasyvinio participijo (tiesa, ne praes., o praet.) — *atsineštinis*, *dažytinis*, *degtinis*, *pirktnis* ir kt. (Skardžius ŽD 254 t.), s.sl. *приѣтънъ* „δεκτός (priimtinas, malonus)“ (= rus. *приятный* „malonus“ = lie. *priimtinas* „annehmlich“) ← *prijetō* „priimtas“ (= lie. *priimtas* „angenommen“) ir kt., gr. *δεκτός* „priimtinas, malonus“; be to, plg. lie. *priimlūs* „priimtinas, malonus“ (LKŽ X 739). Pr. adj. **enimaminas* (resp. **enimaminīs*) „malonus, pri-

imtinās“, taip pat ir pr. adj. **enimevingas* „t.p.“ (žr. *enimme-wingi*), kurie abu yra iš „priimtinās“, reikšmės evoliucijai bus turėjęs įtakos vok. *angeneme* „angenehm, malonus, priimtinās“ (plg. dar s.v. *enimt*).

enkaitītai „angefochten (die angefochtene) – įkurstyti, įjaudinti“ III 73₂₋₃ [47₂₃] (= *gundinti* „kurstyti“ VE 30₈ partic. praet. pass. nom. pl. masc.), *enkaitītai* „t.p.“ III 55₂₂ [39₅] (= *gundinti* „kurstyti“ VE 22₁₇ partic. praet. pass. nom. pl. masc.) partic. praet. pass. nom. pl. masc. – matyt iš **enkaitētai* resp. **ankaitētai* (plg. Schmalstieg OP 197), kuriam atitinka pr. (inf.) **enkaitēt-vei* (resp. **ankaitētvei*) – turbūt intransityvas *en-* „i-“ (resp. *an-*, žr. s.v. *en*) + **kaitētvei* „būti kurstomam, jaudinamam“ < **„būti kaitinamam, kaisti“*: lie. *kāitē-ti* „kenkti (schaden); trūkti (fehlen)“ (žem., Šk., žr. LKŽ V 78 t.) = la. *kāitē-t* „t.p.“ (ME II 136) < **„būti jaudinamam (dėl ko nors)“* < **„būti kurstomam“* < **„būti kaitinamam, kaisti“* = lie. *kāitē-ti* „kentėti karšči, kaisti“ (LKŽ V 79) = la. *kāitē-t* (intrans.) „brennen, sengen“ resp. (trans.) „heiß machen“ (ME V 136), be to, lie. *kāitinti* „heiß machen; raginti (jaudinti)“ (LKŽ V 80 t.), la. *kāitīnāt* „erzinti, pykinti, jaudinti“ (ME II 136) ir pan. Pr. **kaitēt-vei* ir minėti lie. bei la. verbai laikytini vediniais iš balt. verb. **kait-* „būti resp. darytis kaitinamam, karštam“ (žr. dar s. v. *prakāisnan*) > lie. *kaisti* „heiß werden; degti iš pykčio ar šiaip kokio susijaudinimo; rūpintis, rūpėti“ (LKŽ V 68) = la. *kāist* „kaisti; degti iš kokio susijaudinimo“ (ME II 135). Šis balt. verb. **kait-* galėtų būti vedinys iš adj. (= partic. praet. pass.) balt. **kaita-* „karštas, šiltas“ [plg. pvz. lie. *sveikti* „gesund, heil werden“ (iš adj. *sveikas* „gesund, heil“) ir pan.], suponuojančio verb. balt. **kai-* „kaitinti/kaisti, šil(dy)ti“ < ide. dial. **kai-/ *kř-* (ar **koi-/ *kř-*) „t.p.“, iš kurio yra s.v.a. *hei* „sausas, sudžiūvęs“ ir pan., taip pat (su formantu **-d-> germ. *-t-*) s. isl. *heitr* „karštas“ (→ verb. s.isl. *heita* „heizen“), s.v.a. *heiz* „karštas“ (→ verb. s.v.a. *heizen* „heizen“) ir kt.; plg. Pokorny I 519, Fraenkel 204, Stang LS 25, Toporov PJ I 90. Tas verb. ide. dial. **kai-/ *kř-* (ar **koi-/ *kř-*) yra galbūt iš ide. **(s)kai-*

[ar *(s)kei-] „šviesti (tam tikru būdu)“, plg. Pokorny I 519 (s.v. 4. *kāid-*), 916–917 [s.v. (s)*kāi-*], žr. dar s.v. *skijstan*.

enkausint „anrhûren (anrühren) – paliesti, pakrutinti“ III 111₂₁ [69₂₆] inf. (= *dassilitetu* VE 60₆₋₇ supin.) = *en-* „į-“ (žr. *en*) + *kausint* „liesti, krutinti“ < (inf.) **kausintu* (ar ir **kausinti*), egzistavusi greta (inf.) **kausintvei* (dėl inf. pr. *-tu/*-tvei žr. Mažiulis BS 272 t.): lie. *kūš-inti* „lytėti, judinti, krutinti“, *kūš-ti* „pradėti judėti“, *kūš-tėti* „judėti, krutėti“, la. *kus-tēt* „t.p.“ ir pan., s.sl. *kos-bněti* „delsti“, rus. *kuu-emb* „knibždėti, krutėti“ ir kt. (Būga I 449, Vasmer II 242, Fraenkel 321 t. ir liter., Toporov II 47 t.); pr. **kaus-intvei*: lie. *kūš-inti* plg. su lie. *jāud-inti* „judinti“ (LKŽ IV 296 t. s.v. *jāudinti* 3): lie. *jūd-inti* „t.p.“. Turime balt.-sl. **kauš-* (: **kuš-*) „judinti (judėti), krutinti (krutėti)“, kuris galbūt yra *-š- formanto išplėstas verb. balt.-sl. **kau-/keu-* (: **ku-*) „lankstyti(s)“ < *, „lenkti (linkti)“ > ide. **keu-* „lenkti (linkti), lankstyti(s)“ (Pokorny I 588 tt. s. v. 2. *keu-*); o šis galėtų būti giminė su ide. *(s)*keu-* „lenkti“ > *, „dengti“ [dėl jo plg. Pokorny I 951 tt. s.v. 2. (s)*keu-*], žr. dar s.v. *keuto*.

enkermenints „eingeleibt (einverleibt) – įjungtas, įkūnytas“ III 123₁₃ [77₃], *enkërminints* „t.p.“ III 131₂₀₋₂₁ [81₆] partic. praet. pass. nom. sg. masc. suponuoja žodį (inf.) **enkermen-in-tvei* „įjungti, įkūnyti“ – prefikso *en-* (žr. *en*) ir sufikso *-in-* vedinį iš **kermen-* „kūnas“ (žr. *kermens*). Pr. **enkermenintvei* yra kalkė (gal net paties A. Vilio padaryta) iš vok. *einleiben* „einverleiben – įjungti“ (dėl jo žr. Götze 62) : *ein-* (→pr. *en-*) + *leib* „Leib – kūnas“ (→pr. *kermen-s*). Pats vok. *einleiben* „įjungti, priskirti“ (Götze 62) bei (*ein*) *verleiben* „t.p.“ irgi – kalkė (iš lo. *incorporare*). Plg. dar pvz. lie. *įkūnyti* „paversti kūnu; paversti realybe, realizuoti“ (LKŽ VI 897) – taip pat kalkė, atsiradusią ne be sl. kalbų įtakos (plg. rus. *воплощать* „t.p.“ < s.sl. *vъplъtiti* „t.p.“, kalkiuotą iš gr. *συνάπτειν*).

enkopts „begraben – įkastas (užkastas)“ III 43₁₋₂ [31₁₄₋₁₅] (= *pakastas* VE 16₄), III 65₁ [43₁₁] (= *pakasti* VE 26₁₁ nom. pl. masc.), III 127₁₁ [79₁] (= *pakastas* VE 61₁₆), *encops* „t.p.“ I 7₁₇ [5₃₀], *enquoptzt* „t.p.“ II 7₁₇ [11₂₉] partic. praet. pass. nom. sg.

masc. = **enkaps*, kur balsis **-ā-* po guturalio **-k-* (ir dar prieš labialį **-p-*) parašytas raide *-o-*, plg. Nesselmann Spr. 109, Berneker PS 300, Trautmann AS 329, Stang Vergl. Gr. 30, 38 t. Jeigu spėtume, kad raidė *-o-* čia atspindi balsį pr. **-ō-* (Endzelīns StB IV 138 t., Endzelīns SV 28, 168) ar pr. **-ā-* (Wijk AS 43 t., Schmalstieg OP 180, Toporov PJ II 49 t., plg. Būga III 106), tuomet greičiausiai būtų ne *enkopts* (III), o **enkūpts* [Endzelyno (StB IV 138 t.) spėjimu, kad (balt. **ō >*) pr. **ō (> *uo)* po guturalių į **ū* nevirtęs net III kat-mo šnekoje, sunku patikėti, plg. ir Stang Vergl. Gr. 38].

Pr. **enkaps* < **enkaptas* „įkastas“ atliepia verb. (inf.) **enkaptvei* „įkasti“ – prefikso *en-* (žr. *en*) vedinys iš pr. **kap-tvei* „kasti“, turėjusio ir senesnę (žr. toliau) reikšmę „kirsti“ (žr. s. v. *warnaycopo*). Čia suponuotinas balt. **kap-* (praes.), **kāp-* (praet.), **kap-* (inf.) „kirsti; (kertant) kasti“, iš kurio turime ir: a) lie. dial. *kāp-a*, *kāp-ė*, *kāp-ti* „po truputį kapoti“ [(LKŽ V 243) apibendrintas trumpasis šaknies vokalizmas, plg. Kazlauskas LKIG 354 t.], *kap-óti* „dažnai kirsti, skaldyti, duobti“ = la. *kap-āt* „t.p.“ (iterat. iš balt. **kap-ti*, žr. Skardžius ŽD 509 t.), lie. *kap-l̥s* „atšipęs, bukas kirvis, Hacke“ = la. *kap-lis* „t.p.“ (iš **kap-ti* „kirsti“, plg. lie. *grėb-l̥s* – iš *grėb-ti*) ir kt. b) lie. praes. *kāpia* (-a), praet. *kōpė* (-o), inf. *kōp-ti* (vietoj inf. **kap-ti*) bei (su visur apibendrintu ilguoju šaknies vokalizmu, plg. Kazlauskas l.c.) praes. *kōpia* (-a), praet. *kōpė* (-o), inf. *kōp-ti* „kasti į krūvą, kaupiti, apkasioti; laidoti“ (LKŽ VI 352 tt.) = la. praes. *kāpju*, praet. *kāpu*, inf. *kāp-t* „kasti į krūvą, kaupiti, apkasioti; leisti (kapoti)“ (ME II 193 t.), lie. *kāp-as* „Grab(hügel)“ = la. *kap-s* „t.p.“ < **„sukastas“* = **„kaupas“* (iš balt. **kap-ti* nepreteritinio **kap-*) resp. lie. *kōp-os* „Dünen“ = la. *kāp-as* „t.p.“ (nom. pl.) < kurš. **kāp-ā* „t.p.“ (nom. sg.; žr. Būga III 209) < **„sùkasta, sùkaupta“* = **„kaupas“* (iš balt. **kap-ti* preteritinio **kāp-*) ir kt. Pr. *copte* (*cupte*) „Graben, fossatum – griovys“ (Thes 78) galėtų būti (nom.-acc. sg. neutr.) **kap-ta* ar (nom. sg. fem.) **kap-tā* < **„tai, kas iškasta“* < **„iškasimas“*, plg. lie. *kliūtas* „kliūtis“ (: *kliū-ti*, partic. praet. pass. *kliū-tas*) < **-tā* (nom.-acc. sg. neutr.) resp. la. *dziūnta* „giminė“ (: *dziūnt*,

partic. praet. pass. *dzim-ts*), plg. Skardžius ŽD 320 tt. Panašiai aiškinamas prefiksinis pr. *Auckopte* (*Aucupte*) „Name eines Baches oder Kanals, der von Schaken her in das kurische Haff führt“ (Thes 11, Gerullis ON 12), t.y. jis vestinas iš apelatyvo pr. **aukapta* „tai, kas iškasta“ (nom.-acc. sg. neutr.) ar **aukaptā* „t.p.“ (nom. sg. fem.). Be to, prūsai bus turėję dar: a) **kapa-* (masc. ar neutr., o gal fem. **kapā*) „tai, kas sukasta“ > **„kaupas“* > **„kalnelis“*, plg. **(aukta)kap-* „(aukštā)kalnis“ = (*Aucta*)*cops*, (*Auctu*)*kape*, (*Awctum*)*kape* (Thes 11, Gerullis ON 12) bei b) **kapa-* (masc. ar neutr., o gal fem. **kapā*) „tai, kas sukasta“ > **„kaupas“* > **„kapo kalnelis“* > **„kapas“*, plg. *capp-yn* „eine Art heidnischer Gräber“ (Thes 65) ir galbūt c) **kāpā* „tai, kas (vėjo) sukasta“ > **(kopu) kalnelis* resp. **„kopa“*, plg. (*Payme*)*kopo* (Semba – Gerullis ON 112), (*Pille*)*cop* „Pilkopiai“ (op. cit. 122) = kurš. **kāpā* (dėl jo dar ybos žr. anksčiau).

Atsižvelgiant a) į ryt. balt. **kap-āt(e)i* (> lie. *kap-ōti*, la. *kap-āt*) = sl. **kap-āt(e)i* (> s.sl. *kop-ati* „kasti; kapoti“, rus. *кон-ать* „t.p.“ ir kt.) ir b) į ryt. balt. **kap-ā-t(e)i* kilmę iš balt. **kap-t* „kirsti; (kertant) kasti“ (žr. anksčiau), reikia suponuoti ir sl. **kap-t(e)i* „kirsti; (kertant) kasti“, iš kurio [būtent iš jo, o ne iš sl. **kap-āt(e)i*] atsirado s.sl. *kop-ije* „ietis“ ir kt. (< **„kirtiklis“*, plg. lie. *kap-lỹs* = la. *kap-lis*, žr. anksčiau), serb. *kōpa* „Haufen“ (< **„tai, kas sukasta“*, plg. lie. *kāpas* = la. *kaps*, žr. anksčiau) ir kt.

Balt.-sl. **kap-t* „kirsti; (kertant) kasti“ < **„kirsti“*: gr. *κόπτω* „kertu, kapoju“, *κόπος* „smūgis, kirtimas“, alb. *kep* „aptašau akmenis“ (jeigu jis iš **kopō*), n.pers. *kāf-aδ* „(jis) kasa, skelia“ ir kt. < ide. **(s)kep-* „skelia, kerta“, žr. Fraenkel 217 t., Vasmer II 317, 320, Slawski II 450 t., Pokorny I 930 tt., Vaillant Baltistica IV 253, Toporov l.c.

enlaikūmai „anhalten – palaikome“ III 37₆ [27₃₄] praes. 1 pl. (conj. 1 pl. reikšme) = **enlāikumai* (šitaip turbūt taisytina, žr. Trautmann AS 329, Endzelins SV 168, Toporov PJ II 50), kuris yra kalkė iš vok. *an-* (→pr. *en-*) + *halten* „laikome“ (→pr. **lāikumai*) = *anhalten*; bet vok. *anhalten* čia (t.y. III 36₅)

iš tikrųjų reiškė „inständig bitten — primygtinai prašome, raginame, įgrasome, graudename“ (plg. Götze 10) = *graudintumbim* „ragintume, grasintume“ VE 13₁₂; praes. 2 pl. (imperat. 2 pl. reikšme) *enlāikuti* „haltet an — laikote (laikykite)“ III 97₁₈ [61₂₆], kuris yra irgi kalkė iš vok. *anhalten*, čia (t.y. III 96₁₄₋₁₅) reiškusio „laikytis ko nors, nesiliauti darius ką nors“ = *nepaliaukite* VE 42₁₅₋₁₆. Pr. **enlāikumai* resp. *enlāikuti* turėjo inf. **enlaikūtvei* < (su pagal vok. *an-* pridėtu pr. *en-*) **laikā-tvei* (žr. s. v. *laikūt*).

enlaipints „befohlen — palieptas“ III 111₉ [69₁₇] partic. praet. pass. nom. sg. masc., kur vok. *befohlen* „palieptas“ čia (III 110₉) yra pavartotas reikšme „anvertraut — pavestas (patikėtas)“; dėl to, kad XVI a. vok. *befehlen* reiškė ne tik „paliepti“, bet ir „patikėti“, žr. Götze 23, Paul DW 74. Pr. *enlaipints* suponuoja verb. (inf.) **enlaipintvei* = *en-* (žr. *en*) + **laipin-tvei* „liepti, pavesti“ (< „geisti, norėti“) bei (senesnė reikšmė!) „geisti, norėti“ (žr. s.v. *laipinna*). Prieštaraujant atsargiam Endzelyno (SV 168) spėjimui, reikia manyti, kad ne kas nors kita, o tas pats pr. **laipintvei* „geisti, norėti; liepti, pavesti“ slypi ir lytyje pr. **enlaipina* = *enlaipinne* „anfahen“ III 99₉₋₁₀ [63₁₋₂] praes. 3 pl. (žr. PKP II 193, išn. 554): vertėjas (tulkas) ar pats A. Vilis žodyje vok. *anfahen*, čia (t.y. III 98₉) reiškiančiame „anfangen — pradėti“, pasigavo ne jo pagrindinės reikšmės („pradėti“), o reikšmės „beanspruchen — pretenduoti, geidauti“ (Götze 9), labai artimos žodžio pr. **(en)laipintvei* reikšmei („geisti, norėti; liepti, pavesti“), žr. PKP II 306 (išn. 198) ir s.v. *pallaips*.

enmigguns „geschlaffen (geschlafen) — įmigęs“ III 81₂₂ [53₇] = **enmiguns* partic. praet. act. nom. sg. masc. (čia pavartotas imperat. reikšme) iš *en-* (žr. *en*) + kamieno praet. **mig-* „migo“, plg. lie. *įmigęs*, la. *iemidzis*, — žr. s.v. *ismigė*.

ennoys „calde (das kalte Fieber) — drugys (šaltis — liga, pasi-reiškianti šalčio krėtimu)“ E 158; vok. *calde* (E 158) = v.v.a. *kalde* „gekürzt aus *daz kalte fieber*“ (Lex 103). Yra keletas spėjimų dėl šio *ennoys* kilmės (žr. Trautmann AS 329 ir liter., Endzelīns SV 168 ir liter., Toporov PJ II 52 ir liter.). Tačiau jie visi nėra patikimi (plg. ir Endzelīns l.c., Toporov l.c.),

nes remiasi ne argumentuotu (grafiškai bei fonetiškai), o konjektūriniu *ennoys* taisymu. Manau, kad *ennoys* nereikia taisyti: jis skaitytinas **enāis* (t.y. **enōis*) ir kildintinas iš **enāiss* < **enāisas* (su cirkumfleksiniu **-ai-*, dėl jo žr. Būga III 108, Mažulis BS 13 t.). Pr. **enaisas* „drugys (liga)“ (nom. sg. masc.) yra iš **„ikarštis“* = **„karštis“* [plg. go. *heito* „drugys (liga)“ : s.v.a. *hizza* „karštis“] < **„ikaitimas, įdegimas“* – fleksijos vedinys iš verb. vak. balt. **enais-* „ikaitusiam darytis“ (plg. lie. *iššalas* „iššalimas“ ← verb. *iššalti* „iššalusiam darytis“, plg. dar s.v. *accodis*); o šis vak. balt. (**en-* „i-“ +) verb. (inf.) **ais-tvei* „kaisti, degti“ = **„karštam darytis (nuo ugnies)“* laikytinas vediniu iš adj. vak. balt. **aisa-* „deginantis, karštas (nuo ugnies)“ (plg. pvz. lie. *sėnti* „senam darytis“ – iš adj. *sėnas*). Bus egzistavęs tokios pat kilmės ir verbum sl. **aist(e)i* „karštam darytis (nuo ugnies)“: iš jo lyties sl. **aista-* „karštu padarytas, -daromas“ (formaliai – partic. praet. pass.) turime sufiksų vedinius sl. **ēst-ēja* (≧ s. ček. *niestějě* „židinyš, krosnis ir pan.“ ir kt.) resp. **ēst-bje* (kitaip juos aiškina ESSJ VI 53 ir liter.). Tas adj. vak. balt.-sl. **aisa-* „deginantis, karštas (nuo ugnies)“ yra sufikso **-sa-* vedinys [plg. adj. lie. **bai-sa-s* (→ *baisūs*) = la. *baïss* ir kt.] iš balt.-sl. verb. **aid-* „deginti“ [ar dar iš senesnio – ide. **ai-* „deginti“ (žr. toliau)?] < ide. **aidh-* > germ. **aid-* (> s.v.a. *eit* „kaitra“ ir kt.), s. ind. *édh-aḥ* „kuras, malkos“, gr. *αἶθ-ος* „gaisras“, *αἶθ-ω* „uždegu, deginu“ ir kt. (Pokorny I 11 t.). Ide. **aidh-* yra determinatyvo **-dh-* išplėstas ide. **ai-* „deginti, šviesti“ (plg. Pokorny l.c.; žr. dar s.v. *aysmis*) < **H₂ei-*, turėjęs apofoninį variantą ide. **H₂i-*; t.y. buvo ir ide. **H₂i-* + **-dh-* > ide. **H₂idh-* > s.ind. *idh-yáte* „užsidega“, *inddhé* „uždega“ (su infiksu), gr. *ἰθ-αἶθεσθαι* „šiltam darytis“ (Hes.) ir kt. (Pokorny l.c.); greta šito ide. **idh-* atskirose indoeuropiečių tarmėse vėliau galėjo savarankiškai atsirasti (pailginant jo balsį **i-*) ir ide. dial. **idh-* [> s. ind. *idh-é* „užsidegė“ (perf.), *idh-ríyah* „giedram dangui priklausantis“ ir kt., žr. dar toliau]. Kaip žinoma, baltai ir slavai (ir ne vien jie) balsius ide. **ā* bei **ō* suplakę į vieną balt.-sl. **ā*. Šitaip atsitikus, pagal apofoninę eilę balt.-sl. **ai/*ei/*i* nesunkiai galėjo greta balt.-sl. verb. **aid-*/

**id-* „deg(in)ti“ atsirasti ir balt.-sl. dial. — bent jau ryt. balt. **eid-* (: **eisti* inf.) „deginti“ [jį suponuojų dėl lie. *ie-smė* (žr. toliau), kildindamas (kaip ir Endzelynas, Būga, Kazlauskas) lie. *ie* = la. *ie* iš **ei*, o ne iš **ai*], kuris išstūmė senesnę (ryt.) balt. **aid-* „t.p.“ (plg. s.v. *aysmis*). Iš šito ryt. balt. **eid-* „deginti“ su sufiksu *-*sa-* buvo išvestas adj. ryt. balt. **eisa-* „deg(in)antis, karštas“ (: vak. balt.-sl. **aisa-* „t.p.“, žr. anksčiau), o iš jo — lie. *iesmė* (*iesmė*) „malkų kiekis, dedamas per kartą į krosnį“ (LKŽ IV 14) < **„tai, kas (su)dega (per kartą)“*, plg. pvz. lie. *sausmė* „tai, kas sausa“ = „sausra“ (iš adj. *saūsas*). Iš ide. **idh-* > balt. **id-* „degti“ → ryt. balt. (dial.) **id-* „t.p.“ (žr. anksčiau) vedu ir lie. *yda* „trūkumas, netinkamumas“ (kitaip Fraenkel 181 ir liter.), kildindamas jį iš **„kokio nors daikto netinkamumas (kokiam reikalui), atsiradęs dėl to daikto ar jo dalies apdegimo (nudegimo) resp. (pvz. puodininkystėje) per mažo apdegimo (išdegimo)“*, plg. lie. pasakymus: *šitą lentą apdėgus* [po gaisro] — *netiñka lubóm* (Ds), *púodas su yda* „puodas su juodyme, prastai išdegtas“ (LKŽ IV 7); plg. dar pvz. vok. *Gebrechen* „trūkumas, yda“ — iš **„netinkamumas dėl aplūžimo“*. Taigi lie. *yda* yra iš lie. **íđá* „(ap)degimas“ — substantyvų virtusi fem. lytis adjektyvo **ída-* „(ap)degęs“, turėjusio ir *u-*kamienį sinonimą adj. **ídu-* „t.p.“, iš kurio turime a) adj. (fem.). **íđí* (*u-*kam.) → subst. (*í-*kam.) **íđí* (plg. s.v. *arrien*) > lie. **íđí* > *ydzia* „yda“ bei b) adj. **ídu-* + *-*á* > adj. (fem.) **ídvá* → subst. lie. dial. *yđva* „yda“ (plg. s.v. *eyswo*). Tas adj. ryt. balt. **ída-* (resp. **ídu-*) yra vedinys iš ryt. balt. verb. **ísti* (: **íd-*) „degti“ [plg. lie. *kniūbti* → adj. *kniūbas* „(nu)kniubęs“]. Šitas verb. ryt. balt. **íd-* (: **ísti* inf.) „degti“ (vietoje senesnio verb. balt. **id-* „t.p.“, žr. anksčiau) savo kilme susijęs su verb. ryt. balt. **eid-* „deginti“, kurio diftongas buvo aiškiai ne akūtinis [o cirkumfleksinis, plg. pr. (*enn*)-*oy-(s)* < **ai-* (žr. anksčiau), s. ind. *édh-ah* (ne **aidh-ah*!) ir kt.], virtimu (dėl **ei* > **ē*) į ryt. balt. **ēd-* → **ēđ-* „deginti“ [plg. lie. (acc. sg.) *ie-smė*; tai, kad cirkumfl. → akūt. metatonija buvo ypač būdinga monoftongui ryt. balt. **ē* (o ne jo pirmtakui **ei*), reikėtų atskirai aptarti]: veikiant modeliui tipo ryt. balt. **skēđ-* (> lie. *skíesti*, trans.) ↔ **skíd-* (> lie. *skýsti*, intrans.), vietoj

ryt. balt. **ēd-* „deginti“ (trans.) ↔ **id-* „degti“ (intrans.) atsirado ryt. balt. **ēd-* (trans.) ↔ **īd-* (intrans.).

enprābutskan, žr. *prābutskan* (subst.).

enquoptzt, žr. *enkopts*.

ensaddinons, žr. *ensadints*.

ensadinsnan „einsetzung (Einsetzung) – paskyrimas“ III 111₁₀ [69₁₇], „ordnung (Ordnung) – patvarkymas“ III 109₁₃ [69₅] (= *istatimas* „įstatymas, paskyrimas“ VE 52₁₁) acc. sg. fem. yra vok. *einsetzung* kalkė, iš tikrųjų reiškianti „įsodinimą“, – sufikso *-*snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš **ensadin-tvei* (žr. s.v. *ensadints*). Plg. dar *enteikūsna*.

ensadints „eingesetzt – įstatytas, paskirtas“ III 101₆ [63₁₅] partic. praet. pass. (nom. sg. masc.) ir (nom. sg. neutr.) *ensadinton* „eingesetzt – įstatyta, paskirta“ III 73₁₈ [47₃₆] = **ensadintan* (= *istatitas* „įstatytas“ VE 30₂₂); partic. praet. act. nom. sg. masc. *ensaddinons* „eingesetzt – įstatęs, paskyręs“ III 119₂₆ [75₈] = **ensadinuns*. Suponuoja pr. (inf.) **ensadintvei* „įstatyti, paskirti“, kuris, būdamas vok. *einsetzen* kalkė, iš tikrųjų reiškia „įsodinti“ – *en-* (žr. *en*) + **sadintvei* „sodinti“ (žr. *saddina*).

ensai „auff (auf) – ant“ III 117₂₃ [73₁₈] praep. pasakyme *immais sten ensai* (III 117₂₃), kalkiuotame iš vok. *nimm jn auff* „nimm ihn auf – priimk jį“ III 116₁₉ (→ *prieghimk* „priimk“ VE 58₇). Eidamas po *sten*, gali būti taisomas į **unsai* (žr. s.v. *unsey*), žr. Endzelins SV 169.

ensus „vmb sonst (umsonst) – veltui“ III 89₂₅ [57₁₅] adv. (= *no-prosnai* „veltui“ VE 38₂₀₋₂₁), kuris atsirado matyt iš v.v.ž. *umma sus* „umsonst – veltui“ [ir lietuviai skolinosi (iš sl.) savąjį *noprōsnai* resp. *naprōsnai* „veltui“] > pr. **um(me)zus* (turbūt su pr. *-*z-*, o ne *-*s-*) > **umzus*, pastarojo pradinį **um-* perdirbant į **en-* (plg. Bezzenberger BB XXIII 305, Endzelins SV 169) pagal (?) v.v.ž. *en(t)beren* ir *umberen* „t.p.“ santyki (šitaip labai atsargiai spėja Endzelins l.c.); taigi *ensus* būtų = pr. **enzus*. Bet minėtas perdirbimas greičiau yra paprasta (tarimo) klaida: vietoj pr. **umzus* ar (**umzus*>) **unzus* [prie pr. adv. **umz*-> **unz-* bus prisidėjusi ir asociacija su pr. praep. **unz-* (žr. *unsey*)] galėjo atsirasti **enzus* = *ensus* dėl to, kad prieš jį

einantis žodis *kalbian* = *-ījan baigiasi diftongu *-an, iš tarimo (po *-i-l) panašiu į *-en; plg. *ensai* atsiradimą iš **unsai* (žr. *ensai*). Plg. Toporov PJ II 53 t. ir liter.

enteikūsna „weise (Weise) — tvarka, darysena“ III 73₅₋₆ [47₂₆; dėl vok. *weise* reikšmės plg. Götze 226] (= *budas* „būdas“ VE 30₁₀₋₁₁), „form (Form) — tvarka, forma“ III 111₃ [69₁₃] nom. sg. fem.; acc. sg. (fem.) *enteikūsnan* „ordnung (Ordnung) — patvarkymas“ III 89₂₂₋₂₃ [57₁₃] (= *jstatimui* „įstatymui“ VE 38₁₀), III 91₂₃₋₂₄ [57₃₆], III 99₅₋₆ [61₃₆], III 111₁₀ [69₁₇]; acc. pl. (fem.) *enteikūsna* „orden (Beruf) — pareiga“ III 85₁₈ [55₃; dėl vok. *orden* reikšmės žr. Götze 170] (= *vriedu* „pareigų“ VE 36₁₉). Turime pr. **enteikūsna* (nom. sg. fem.) < *-ā — sufikso *-snā vedinį iš **enteikūtvei* „padaryti, sukurti“ < **enteikātvei* „t.p.“ (žr. s.v. *enteikūton*). Taigi *enteikūsna* tikroji (t.y. darybinė) reikšmė — „padarymas, darysena“, iš jos yra išvestos ir visos minėtos reikšmės.

enteikūton „geordnet — patvarkyta“ III 89₂₁ [57₁₂] partic. praet. pass. nom. sg. neutr. (= *paskirta* „paskirta“ VE 38₁₈ nom. sg. fem.) = **enteikūtan*; partic. praet. act. nom. sg. masc. *enteikūms* „verordnet — patvarkęs“ III 109₇ [69₁] (= *paskirei* VE 52₃ praet. 2 sg.). Suponuoja (inf.) **enteikūtvei* < **enteikātvei* „padaryti, sukurti“ = *en-* (žr. *en*) + **teikātvei* (žr. *teikut*).

entēnsīts „gefasset — įtrauktas“ III 59₉ [39₃₂] partic. praet. pass. nom. sg. (lauktina: **entēnsīts*) pasakyme *en deiwas pallaipsan entēnsīts* „į dievo paliepimą įtrauktas“ (III 59₈₋₉), netiksliai išverstame iš *in gottes gebot gefasset* „dievo paliepime patalpintas, dievo paliepimu aprūpintas“ III 58₉ (= *prisakimu diewa patvirtintas* VE 24₄₋₅) dėl to, kad vok. *gefasset* (III 58₉), t.y. (inf.) *fassen* (resp. *gefasset sein*) bus reiškęs ne tik „patalpinti resp. aprūpinti“ (Paul DW 183), bet ir „įtraukti — einbeziehen“ (žr. Götze 73); partic. praet. pass. nom. pl. masc. *entenhen* (žr. Götze 73); partic. praet. pass. nom. pl. masc. *entēnsītei* „verfasset — įtraukti“ III 97₁₇ [61₂₆] pasakyme *enstesmu wirdai ast wissai pallaipsai entēnsītei* „tame žodyje yra visi paliepimai įtraukti“ (III 97₁₆₋₁₇), netiksliai išverstame iš *in dem wort sind alle gebot verfasset* „tame žodyje visi paliepimai telpa, slypi“ III 96₁₃₋₁₄ (= *tame žodyje wissi prisakimai ussirakin*

VE 42₁₄₋₁₅), nes vok. *verfasset* (III 96₁₄), t.y. (inf.) *verfassen* bus turėjęs reikšmės, panašias (žr. Paul DW 674) į *fassen* (o dėl jo reikšmės „įtraukti“ žr. anksčiau). Turime pr. (inf.) **entēnsītvei* „įtraukti“, t.y. (*en-* „į-“ +) **tēnsītvei* „traukti“, kilusio matyt iš **traukyti*, *tašyti* — iteratyvo, padaryto iš pr. **tenstvei* (žr. s.v. *tenseiti*).

enterpen (III 75₁₄ [49₁₅]) pasakyme *ka ast enterpen stawīds īdis* „was nūtzet ... solch Essen — kas yra naudinga toks valgis“ III 75₁₄ (= *kokię nauda dara toksai walgimas* VE 31₁₈); *enterpon* (III 17₁₇ [19₁₇]) pasakyme *ka tennēimons enterpon ast* „was jhnen nūtzlich ist — kas jiems naudinga yra“ III 17₁₆₋₁₇; *enterpo* (III 61₁) pasakyme *ka dāst adder enterpo stai crixtisnai* „was gibt oder nūtzet die Tauffe — ką duoda arba naudinga tas krikštijimas“ III 61₁₋₂ [41₇] (= *ką dūsti | alba kokię nauda dūst Chrikschtas* VE 24₁₄). Lytis *enterpo* (III 61₁) greičiausiai taisytina į **enterpon* = *enterpon* (III 17₁₇), kuri kartu su *enterpen* (III 75₁₄) skaitytina pr. **enterpan* bei laikytina adverbiju „naudinga, naudingai“ (kitais šias lytis aiškina Trautmann AS 329, Endzelīns SV 109, 127, 169, Schmalstieg OP 79, 86, 172, 223, Toporov PJ II 55 tt. ir liter.), atsiradusiu iš „į naudą“, t. y. iš *en* „į“ (žr. *en*) + (subst.) **terpan* „naudą“ (acc. sg.), žr. PKP II 69 (išn. 8), 141 (išn. 231), be to, plg. *ny anterpinsquan* (žr.). Turime pr. subst. (nom. sg. fem.) **terpā* „naudą“ (ar nom.-acc. sg. neutr. **terpan* „t. p.“): lie. *tarpā* „vešlumas, augimas“ = la. *tārpa* „jėga; vešlumas“ (ME IV 149), *tērpa* „jėga“. Pr. subst. **terpā* „naudą“ < **nauda* iš *jāvų*“ (plg. pr. **bandā* „naudą“ < **nauda* iš *gyvulių*“, žr. s. v. *ni enbandan*) darybiškai suponuoja verb. balt. **terp-/tarp-* „vešėti, vešliai augti“ (> lie. *tařp-ti* „t. p.“), iš kurio atsirado ir minėti lie.-la. substantyvai. Šis balt. verb. yra iš seniausio balt. (verb.) **terp-* (: **tirp-*) < ide. **terp-* (: **třp-*), kuris, jį laikant formanto *-p- išplėstu ide. **ter-* „trinti; trinanti sukuti, gręžti“ (dėl šito ide. **ter-* žr. Pokorny I 1071 tt.), iš pradžių galėjo turėti reikšmę maždaug „trinti(s); trinanti sukuti(s), gręžti(s)“ (plg. Jēgers K Z LXXX 54, 56). Tokią reikšmę suponuoti šiam ide. (verb.) **terp-* (: **třp-*), rodos, netrukdo pati medžiaga pvz.: lie. *tařp-ti* „vešėti, vešliai augti“ [< **gręžtis*,

spraustis (dygstant)“, plg. lie. *dýgti* „pradėti augti“ < *,prasi-durti“], *térp-ti* „sprausti“ (< *,trinant sukti, gręžti“), rus. *mópon* „торопливый человек“ (< *,kas skuba, spraudžiasi“), s. isl. *þarfr* „naudingas“ (< *,patenkinantis“ < *,tinkamas“ < *,tin-kamai nutritas“), s. ind. *tṛpyati, tárpati* „sotinasi, pasitenkina“ (< „pasitenkinti“ < *,darytis tinkamam“), gr. τέρω „sotinu, džiuginu“ (< *,pasitenkinti“), toch. AB *tsār-w-* „džiaugtis“ ir kt. Plg. Toporov I. c. (ir liter.).

enterpo, žr. *enterpen*.

enterpon, žr. *enterpen*.

entickrikai „flugs – tuoj pat, tuojau“ III 81₂₁ [53₇] adv., iš tikrųjų reiškęs „tiesiai“ (žr. toliau), yra pasakyme *entickrikai ... enmig-guns* „tuo pat ... įmigęs (užmigęs)“ III 81₂₁₋₂₂, kurį plg. su lie.: *atsigulė ir tiėšiai* („tuo pat, iš karto“) *užmigo* Ds; žr. dar PKP II 168, išn. 377. Greičiausiai taisytinas į **entickriskai* (Trautmann AS 329, Endzelīns SV 169) – prepozicinis adv. [iš *en* (žr.) + subst. (*ā*-kam.) dat.-„loc.“ sg. =] **en-tikriskai* „tiesu-moje“ > „tiesiai“ [plg. *en schlaītiskai* (žr. s. v. II *schlaītiskai*) „ypatingume“ > „ypatingai“, žr. dar s. v. *empolijgu*], kurio *ā*-kamienis subst. **tikriskā* „tiesuma“ (nom. sg.) yra išvestas iš adj. **tikriskā* „tiesus“, o pastarasis laikytinas priesagos *-isk-* ve-diniu iš adj. **tikra-* „t. p.“ (žr. *tickars*). Tuo, kad *entickrikai* yra ne **entickriskai*, o **entickrikai* (plg. Toporov PJ II 57) ar **enti-krikai*, sunkiau patikėti.

enwaidinnons „bedeutet (angezeigt) – parodęs“ III 119₂₀ [75₄] partic. praet. act. nom. sg. masc. = **enwaidinums* – iš: verb. (inf.) **enwaidintvei* „parodyti“ < *en-* „į-“ (žr. *en*) + **waidintvei* „ro-dyti“ (žr. s. v. *waidinna*).

enwaitia „rede an – (i)kaĩba“ III 101₂₆ [63₃₁] praes. 3 sg. (= opt. 3 sg., plg. lie. dial.: *rāuna tavē velniai* „terauna, teima tavę vel-niai“) = **enwaitā* – iš praef. *en-* (žr. *en*; pagal vok. *an*) + **vaitā* „kaĩba“ < **vaitiā-*, žr. s. v. *waitiāt*.

enwackē „anruffen (rufen an) – (i)šaukia“ III 85₅ [53₂₇] praes. 3 pl. (= *praschantemus* VE 36₇₋₈); praes. 1 pl. *enwackēmai* „ruf-fen an (rufen an) – (i)šaukiamo“ III 117₁₈ [73₁₄] (= *asch meldju* VE 58₄), *enwackēmai* „anruffen (rufen an) – t. p.“ III 29₅

[23₁₉] (= *praschitumbim* VE 10₉). Turime **envakē-* resp. **envakēi-* (dėl **-ē-* : **-ēi-* žr. Wijk Apr. St. 133 tt., Endzelīns SV 112, 169) < *en-* (žr. *en*; pagal vok. *an*) + **vakē(i)-* = (inf.) **vakētvei* > **vakītvei* „šaukti“, žr. s. v. *wackītwei*.

enwangan „endlich – pagaliau“ III 55₂₂₋₂₃ [39₅] = **envangan* adv. (= *ant gala* „ant galo, pagaliau“ VE 22₁₈) – prepozicinis adv. *en* (žr. *en*) + acc. sg. **vangan* „galas“ (žr. *wangan*). Taigi šio prepozicinio adv. reikšmė „pagaliau, endlich“ išriedėjo iš „į galą“ (plg. *ant gala* „pagaliau“ VE, žr. anksčiau) arba (?) iš „galė, am Ende“ (pr. *en* + acc. gali reikšti ir iness., žr. s. v. *en*); plg. dar pvz. s. v. *entikrikai*. Be to, pr. (**en *vangan* >) adv. **envangan* (= *enwangan*) savo formos (**-an*) atžvilgiu buvo labai panašus į pr. *labb-an* „gerai“ (adv. = nom.-acc. sg. neutr.) tipo adverbijus. Žr. dar *enwāngiskan*.

enwāngiskan „entlich (endlich) – pagaliau“ III 133₇ [81₁₄] adv., t. y. prepozicinis adv. **envangiskan* = *en* (žr. *en*) + acc. sg. (*ā-kam.*) **vangiskan* „į galą“, kur yra abstraktas subst. **vangiskā* (*ā-kam.* nom. sg.), išvestas iš adj. **vangiska-* „galinis“ – sufikso *-isk-* vedinys iš **vang-* „galas“ (žr. *wangan*), plg. (*enprābutskan* „ewiglich“ <) **enprābutiskan* (žr. s. v. *prābutskan*); plg. dar *enwangan* (žr.). Pagaliau, minėto subst. **vangiskā* galėjo net ir nebūti (?), t. y. adv. **en-vangiskan* galėjo atsirasti tiesiog iš adj. **vangiska-* „galinis“ (adjektyvinis sufiksas pr. *-isk-* labai darus!) pagal modelį: praep. *en* + subst. **-iskan* (*ā-kam.* acc. sg.), kur (*ā-kamienis*) subst. darybiškai yra aiškiai susijęs su adj. *-isk-*. Pr. *enwāngiskan* darybą kitaip supranta Trautmann AS 330, Endzelīns SV 169 („atvasinājums no *enwangan*“), Toporov PJ II 60.

enwertinnewingi „abwendig – nuverčiančiai, nukreipiančiai“ III 37₅ [27₃₃] adv. (= **envertinevingi*) junginyje *enwertinnewingi teckinnimai* „nuverčiančiai (nukreipiančiai) darome“ (III 37₅), pažodžiui išverstame (kalkė!) iš vok. *abwendig machen* „nuverčiame (šalin), nukreipiame (šalin)“ (III 36₄₋₅), kuris, eidamas po *abdringen oder* „nutraukiame (šalin) arba“ (III 36₄), laikytinas tam tikru žodžio vok. *abdringen* „nutraukiame (šalin)“ (III 36₄, žr. s. v. *auschpāndimai*) sinonimu; matyt dėl tos priežasties Vilēn-

tas (nepalyginamai geriau mokėjęs lie. kalbą nei Vilis pr. kalbą) originalo pasakymą *abdringen oder abwendig machen* išvertė vienu žodžiu (lie. *attrauktumbim*, žr. s. v. pr. *auschpāndimai*), tiksliau sakant, išvertė tik *abdringen*, o ne ir *abwendig machen* (pastarasis vok. junginys Vileto naudotame originale greičiausiai irgi yra buvęs). Pr. *enwertinnewingi* adv. (dėl -i žr. s. v. *ainawī-dai*) yra iš adj. **envertineving-* „nuverčiantis, nukreipiantis“ – sufikso **-eving-* (= **-ev-* + **-ing-*) vedinys iš verb. **envertintvei* = (*en-* +) **vertintvei* „verstti, kreipti“ (žr. s. v. *wartint*); pastarasis galėtų būti ir iš **vartintvei* (= *wartin-t*, žr. s. v.) su pakeistu **-a-* į **-e-* arba pagal prieš jį einančio skiemens (t. y. *en-*) balsį, arba pagal analoginę balsių kaitą (plg. lie. *sakióti* „sekioti“ ir *sekióti* „t. p.“, žr. Skardžius APH V 59–65). Šiame *enwertinnewingi*, nenagrinėdami pačios jo etimologijos, mėgima *en-* taisyti į **au-* Endzelins SV 169 (plg. ir Toporov PJ II 61), Trautmann AS 330 (į **ep-* taiso Nesselmann Thes 38); bet tokiems taisymams nėra tvirto pamato.

ep-, žr. *ab-*.

epdeiwūtint „beseligen – išganyti, palaimingu daryti“ III 119₃₁ [75₁₂] inf. (= *ischganitumbim* VE 59₁₀) – prefikso *ep-* (žr. *ab-*) ir sufikso *-in-* vedinys iš adj. (**deivātas* >) **deiwūt-s* „palaimingas, išganytas“ (žr. *deiwuts*), plg. lie. (*ap-*) *truṁpinti* „daryti trumpą“ (: *truṁpas*) ir pan., žr. Skardžius ŽD 540 t.

epkieckan „laster (Schmähung) – burnojimas, keikimas“ III 55₂₁ [39₄] subst. acc. sg. (= *bluṣnimus* „burnojimus“ VE 22₁₆₋₁₇ acc. pl.); kad vok. *laster* (III 54₂₀) buvo ne „yda“ (taip įprasta galvoti), o „burnojimas, plūdymas, Schmähung“, žr. PKP II 137 (išn. 206). Šitas *epkieckan*, siejant jį su lie. *kėik-ti* „plūsti“ ir manant, kad raidės *ie* (*epk-ie-ckan*) esančios parašytos vietoj *ei* [raidžių vietos sukeitimas, plg. pr. *warrein* (žr.) – vietoj **warrien*], gali būti taisomas į **epkeickan* = pr. **epkeikan*, žr. Berneker PS 298, Trautmann AS 330, Endzelins SV 169 t., Kazlauskas LKIG 55, Nepokupny Baltistica VIII 13, Schmalstieg OP 79, Toporov PJ II 64 t. Toks pr. **epkeikan* „burnojimas“ (acc. sg.) laikytinas fleksijos **-an* (nom.-acc. sg. neutr.) ar **-ā* (nom. sg. fem.) vediniu iš pr. verb. **epkeik-tvei* „apiburnoti, ap-

keikti“ (plg. lie. *apkeik-ti* „t. p.“ LKŽ V 487) ← *ep-* „ap-“ (žr. *ab-*) + **keik-tvei* „burnoti, keikti“ = lie. *kėik-ti* „t. p.“. Pr. **epkeikan* (neutr.) ar **epkeikā* (fem.) dėl darybos plg. pvz. su lie. *āpsukas* „apsukimas“ (LKŽ I² 268) resp. *apsuka* „t. p.“ (op. cit. 267). Pr. **epkeik-tvei* šaknis buvo matyt akutinė (plg. lie. *kėik-ti*), o jo vedinio **epkeikan* (resp. **epkeikā*) – galbūt cirkumfleksinė (metatonija!), plg. lie. vedinius (iš *kėik-ti*): *keik-alas* „keiksmas“, *keik-smas* ir pan. (LKŽ V 484 tt.); šitaip galvojant, be to, galima net ir štai ką spėti: pr. *epkieckan* = **epkēkan* (raide -i- pažymėtas priebalsio **-k-* minkštumas, plg. Endzelins 1. c.) < **epkēikan* (cirkumfleksinė šaknis!), plg. pvz. pr. *semo* (žr.) = **zēmā* < **zēmā* (cirkumfleksinė šaknis!). Verb. pr. **keik-* = lie. *kėik-* turbūt sietinas su lie. žem. *kyk-ā* (*kỹkq* acc. sg.) „keikimas, keiksmas“ (LKŽ V 766), *kỹk-astēs* „nesutikimai, vaidai“ (op. cit. 767) ir pan. (žr. Fraenkel 234, 252). Šis balt. dial. **keik-* (: **kik-*) yra turbūt onomatopėjinės kilmės, plg. pvz. tokios pat kilmės s. ind. *kek-ā* „Geschrei des Pfauen“ (Fraenkel 234). Kadangi onomatopėjinės kilmės žodžių šaknies forma gali įvairuoti (žr. pvz. Urbutis BEE 25), nėra negalima, kad greta minėto balt. dial. (verb.) **keik-* egzistavo ir panašios reikšmės balt. dial. (verb.) **kek-*; kitaip sakant žodyje pr. *epkieckan* gali slypėti ne **keik-*, o **kek-* (trumpąjį **-e-* rodytų ir digrafą *-ck-*), plg. Endzelins 1.c. Pastaroji pr. *epkieckan* etimologija ar tik nebus patikimiausia.

epmēntimai „beliegen (belügen) – (ap)meluojame“ III 33₂₀–35₁ [27_{10,12}] praes. 1 pl. (= *apmelūtumbim* VE 12₁₁) – prefikso *ep-* (žr. *ab-*) vedinys, žr. *mēntimai*.

epwarīšnan „sieg (Sieg) – apgalėjimas, pergalė“ III 117₁₃ [73₁₁], *epwarrīšnan* „t. p.“ III 55₂₃ [39₆] acc. sg. fem. (= *ischgaleghima* VE 22₁₈ acc. sg.) = **epwarīšnan* (acc. sg.) suponuoja **epvarīš-na* < **-ā* (nom. sg. fem.) – sufikso **-snā* vedinį iš verb. **epvarī-tvei* „nugalėti, apgalėti“ < **apvarē-tvei* „t. p.“ = **ap-* (žr. *ab-*) + **varē-tvei* „galėti, pajėgti“ = la. *varē-t* „t. p.“ [la. kalboje išplitęs iš kurš. (sél.?)?], plg. la. *uzvarēt* „nugalėti“, *uzvara* „pergalė“, toliau, – (žr. Nepokupny BSS 84 tt.) lie. *ap-galėti* „nugalėti, įveikti“ (LKŽ III 62), bltr. *абмагачы* „t. p.“ (Gardj-

no sritis). Pr. *varē-(tvei) „(iš)galėti, pajėgti“ = la. varē-(t) „t. p.“ (žr. Schmid Verb. 74) < balt. dial. *varē- „t. p.“ bei lie. varý-(ti) „(ver)treiben, jagen“ < balt. dial. *varī- „t. p.“ yra kilę iš balt. *ver- „sukti, kreipti“ [< ide. *yer- „t. p.“ (Fraenkel 1197, 1200 ir liter.), žr. s. v. wartint] maždaug taip: a) balt. *ver- „sukti, kreipti“ → balt. dial. *varē- „suk(inė)tis“ „būti apsuksiam, veikliam“ > „būti pajėgiam“ = „(iš)galėti, pajėgti“, iš kurio padarytas ir pr. warrein „galia“ bei la. vara „t. p.“ (žr. s. v. warrein), b) balt. *ver- „sukti, kreipti“ → balt. dial. *varī- „daryti, kad suktųsi (kryptų) į kur“ (verbum causat., o gal iterat., plg. Fraenkel 1200 ir liter.) > „daryti, kad kryptų, judėtų į kur“ = lie. varý-ti „(ver)treiben, jagen“, iš kurio, reiškusio (bei dabar reiškiančio) ir „daryti tam tikrą prievartą“, atsirado lie. vāras „prievarta“ (žr. dar s. v. v. warrein, etwēre). Plg. resp. žr. Toporov PJ II 66 t. (ir liter.).

er „bis – ik(i)“ praep. (+ praep.) – a) er prei „biß an (bis an)“ III 51₁₉ [35₃₄] (*schlāit schpartina bhe polāiku mans drūktai en swaiāsmu wirdan bhe Druwien er prei nouson wangan* „Sondern stercket vnd behelt vns fest in seinem Wort vnd Glauben biß an vnser ende“ III 51₁₈₋₂₀ = *Bet mus patvirtin ir palaika macz-nus Szodije sawa ir Wiero iki gala ſiwata musu* VE 20₁₅₋₁₇), b) er en „biß inn (bis in)“ III 123₃ [75₃₂] (*Stas Rikijs pokūnti twaiān Eneissannien bhe iseisennien Esteinu er en prābutskan* „Der Herr beware deinen Eingang vnnnd Außgang vonn nun an biß inn Ewigkeit“ III 123₁₋₄). Žr. dar ergi. Pr. er „(vok.) bis“ (+ praep.) = *er „t. p.“ (+ praep.), Endzelyno (FBR VIII 144, Endzelins SV 95, 170, žr. ir Toporov PJ II 67 t.) laikomas partikula, yra matyt prepozicija „iki“ (+ praep.) (Trautmann AS 330–331, Schmalstieg OP 269), atsiradusi iš partikulos *er „irgi, taip pat, net“ + praep. → *er „(la.) pat“ + praep. (plg. Endzelins l. c.) = *er „(lie.) pat, net“ + praep., kuri virto į (III kat-mo) praep. *er „iki“ + praep. dėl vok. praep. bis „iki“ + praep. įtakos; be to, ir pačioje pr. kalboje bus buvę prielaidų partikulai *er „(lie.) pat, net“ gauti reikšmę „iki“, plg. lie. pāt „...net“ (LKŽ IX 595 s. v. pāt 4) bei nēt „iki“ (LKŽ VIII 737 t. s. v. 2 nēt). Pr. praep. *er „iki“ < particula *er „irgi, taip pat, net“ giminiųo-

jasi ne su pr. (praef.) *er-* (žr.), o su lie. *ař* „irgi, taip pat“, *ař* „ob, oder“ resp. *eř* „ob“, la. *ar(i)* „irgi, taip pat“ resp. *er* „t. p.“, *ar* „su“ (ME I 139 tt., 570), lie. *iř* „irgi, taip pat, net“, la. *ir* „t. p.“, gr. *ἄρ*, *ἄρα*, *ῥα* „taigi, kaip tik, taip pat“ ir kt. (Endzelin Lat. predl. I 39 tt. ir liter., Trautmann l. c. ir liter., BSW 12, Endzelins SV 170, BVSF 251 t., Fraenkel 15 ir liter., Toporov PJ II 68 ir liter., Pokorny I 62), – visur čia slypi particula ide. **er/*or/*r* (plg. Pokorny l. c., Toporov l. c.). Žr. dar s. v. *erains*, *ter*.

er- „iš- (ir pan.)“, praef. – iš vok. *er-*: *erlaikūt* „erhalten“ (žr.), *ernertiuns* „erzürnet“ (žr.), *ersinnat* „erkennen“ (žr.) ir kt.; bet vok. *erlernen* – pr. *ismukint* „erlernen“ (žr.). Prefiksas vok. *er-* XVI a. jau buvo įjęs į pačią pr. kalbą, plg. tai, kad prefiksu (pr.) *er-* yra verčiamas ne vien vok. *er-*: *erdērks* „vergiftet“ (žr.), *ertreppa* „vbertreten“ (žr.). Žr. Endzelins SV 95, Toporov PJ II 69.

erains „yeglicher (jeglicher) – kiekvienas“ III 33₂ [25₂₆], „jederman (jedermann) – t. p.“ III 89₁₇ [57₉], „jeglicher – t. p.“ III 95₁₆ [61₃], „jeder – t. p.“ III 97₂₀ [61₂₈] pron. nom. sg. masc.; dat. sg. *erainesmu* „jederman (jedermann) – kiekvienam“ III 91₈₋₉ [57₂₃₋₂₄]. Turime **eraina-* „kiekvienas“, kilusį iš **er* „irgi, taip pat, net“ > „ik(i)“ (žr. *er*) + **aina-* „vienas“ (žr. *ains*), plg. la. *ik-viēns* „kiekvienas“, lie. *ikvienas* [(j)iekvienas] „t. p.“ (LKŽ IV 35, 344). Plg. Toporov II 70 t. ir liter.

erdērks „vergiftet (vergiftet) – apnuodytas, užterštas, subiaurotas“ III 115₃ [71₁₇] partic. praet. pass. nom. sg. masc.; suponuoja inf. *er-* (žr.) + **derg-tvei* „teršti; biauroti; niekinti, neapkęsti“ (žr. s. v. *dergē*).

ergi „bis – ik(i)“ praep. (+ praep.): *ergi en* „bis ins“ III 37₁₅ [29₅] (*Deiws...kas...stans grikans steisei tāwans kāimaluke ēnstēimans malnijkans ergi en tirtin bhe ketwirtin streipstan* „Gott... der...die sūnde der Väter heimsucht an den Kindern bis ins Dritte vnd Vierde gelied“ III 37₁₃₋₁₆ = *Diewas...atlnkasis piktenibe Tiewu ant Ssunu ing trecze ir ketwirta gimine*“ VE 13₁₇₋₂₀). Šis pr. *ergi* yra *er* (žr.), išplėstas enklitiko *-gi* (žr.; plg.

VE 13₂₀ lytį *ing*, irgi išplėstą enklitiko -g). Žr. dar Toporov PJ II 72.

eristian „lam (Lamm) — ėriukas“ E 681 nom. sg. neutr. = **(i)ēristan* < **iēristian* — diminut. sufikso **-istian* vedinys iš pr. **iēra-*, plg. lie. dial. *ēr-isčias* „ėriukas“ (Užnemunė, Skardžius ŽD 332, 765, Būga II 229) ← *jēr-* = *jēr-as* „Lamm“ [lie. *ēr-as* resp. *ēr-iščias* = pr. *er-istian* nuo lie. *jēr-as* atskirti (Fraenkel 121) negalima, žr. Būga II 172, plg. Endzelīns SV 170]. Pr. **iēra-* „Lamm“ = lie. *jēras* „t. p.“ (var.: *ēras*, *gēr-iukas*, *vēras*, žr. Būga l.c.) = la. *jērs* „t. p.“: rus. *яp-ка* „молодая, еще не ягнившаяся овца“, *яp-ямина* „ėrena (ėriuko kailis)“ (iš sl. **jare* „ėriukas“), s. rus. *яp-ина* „avies vilna“, slovėn. *jarè* „ėriukas“, serb.-chorv. *jāre* „ožiukas, ožkytė“, *jār-ina* „ėriuko vilna“, bulg. *яpe* „ožiukas“, lenk. *jar-ka* „metinis (metus išmitęs) gyvulys; vasarojus“ ir pan., taip pat s. rus. *яp-a* „pavasaris“, ukr. *яpь* „pavasaris; vasarojus“, lenk. *jarz* „t. p.“, slovėn. *jār* „vasarojus“ ir kt., toliau, — go. *jēr* „metai“, av. *yār-* „t. p.“, gr. *ῥα* „laikas, metai“ lo. **(hō)īōr(inos)* > *hōrnus* „šiometis“ ir kt. Turime ide. **iēr(o)-*, **iōr(o)-* „metinis, metai“ (plg. Pokorny I 296 t.). Vadinasi, balt. **iēra-* „ėriukas“ = sl. **iēr-* „ėriukas; ožkytė ir pan.“ išriedėjo iš „metinis, tų pačių metų, pavasarį atsiradęs gyvulys, Jährling“, žr. Būga l. c., kuris, be to, manė, kad pr. *er-istian*, lie. *ēras* neturi nieko bendra su lo. *aries* „avinas“, gr. *ἔρ-ιφος* „ožiukas, ožkytė“ (Būga l. c.). Tačiau nereikėtų visiškai paneigti ir to: žodį ide. **er(i)-* „avinas, avis ir pan.“ (> gr. *ἔρ-ιφος* „ožiukas, ožkytė“, umbr. *er-ietu* „avina“ ir kt., žr. Pokorny I 326) galėjo baltai ir slavai pagal (ide. > balt.-sl.) **iēr(a)-* „metinis“ (žr. anksčiau) perdirbti į balt.-sl. **iēr(a)-* „ėriukas, ožiukas“ (plg. Berneker SEW I 447, Pokorny l. c.). Žr. dar Toporov PJ II 72 tt. ir liter.

erkinina „erledigen (erledigen, frei machen) — išvaduoja“ III 117, [73₈] praes. 3 pl. (vietoj inf. — dėl to, kad vok. *erledigen* III 116 yra inf., formaliai sutampantis ir su vok. praes. 3 pl.) pasakyme *esse ... pikullis warrin ... erkinina* „iš ... velnio galios ... išvaduoja“ (III 117₈₋₉). Pr. (inf.) **erkīnintvei* „išvaduoti“ yra praef. *er-* (žr. *er-*) vedinys iš **kīnintvei* „(iš)vaduoti, (iš)veržti (ką iš ko)“,

kuris laikytinas kauzatyvu (ar iteratyvu-intensyvu) — sufikso *-in-* vediniu iš pr. (inf.) **kin-tvei* „veržtis“ (plg. pvz. lie. žem. *kỹbin-ti* ← *kib-ti*) : la. *cin-ſtles* (*„varžytis“ >) „kovoti, grumtis“, *ciņa* (*„veržimasis“ >) „kova“ (plg. Endzelīns SV 170), lie. (up.) *Kin-ẽ* (< *„veržli, besiveržianti“) ir pan. Iš balt.-sl. **ken-* „veržti“ resp. **kin-* „veržtis“, kurie bus buvę enantiosemiški [t. y. „at-(si)veržti“ ↔ „už(si)veržti“, plg. Būga I 477 t.], atsirado s. sl. *na-čę-ti* „pradėti“ (< *„atveržti, atrišti“), *kon-ъць* „pabaiga, galas, tikslas“ (< *„užveržimas“) ir kt. (plg. Trautmann BSW 133 t., ESSJ IV 109) < ide. **ken-/ *kṇ-* „veržti(s)“ > s. ind. *kan-ṭnaḥ* „jaunas“ (< *„veiklus, veržlus“), lo. *re-cens* „šviežias, naujas“ (< *„iš naujo veiklus, veržlus“), gr. *ἐγ-κον-έω* „skubu“ (< *„veržiuosi“) ir kt. (plg. Pokorny I 563 t. s. v. v. 3. *ken-*, 4. *ken-*). Iš ide. **ken-/ *kṇ-* „veržti(s)“ + **-k-* > **kenk-/ *kṇk-* „t. p.“ turime: s. ind. *kāñc-ate* „rīša“, s. isl. *há* „kankinti“ < **hanhōn* (< *„suveržti, spausti“), s. angl. *hōh* „kulnas“ (< *„kulno sąnarys“ < *„sunėrimas, surišimas, suveržimas“), lie. *keñk-ti* „schaden, wehtun“ (< *„suveržti“), *kank-inti* „quälen“, *kink-yti* „Pferde anschirren“ (< *„suveržti, surišti“), *kenk-lẽ* „pakinklis, Kniekehle“ (< *„kelio sąnarys“ < *„sunėrimas, surišimas, suveržimas“) ir kt. (plg. Pokorny I 565 t. s. v. v. 1. *kenk-*, 2. *kenk-*, 3. *kenk-*). Žr. PKP II 274. Dėl kitokių pr. *erkinina* ir pan. kilmės aiškinimų žr. Toporov PJ II 76 tt. ir liter.

erlaikūt „erhalten — išlaikyti“ III 55₁₈ [39₁₋₂] (= *ischlaikiti* VE 22₁₃), „handhaben (schützen, aufrechterhalten) — išsaugoti, išlaikyti“ III 91₈ [57₂₃] inf.; praes. 3 sg. *erlāiku* „erhelt (erhält) — išlaiko“ III 45₁₇ [33₁₁]; partic. praet. act. nom. sg. masc. *erlaikūms* „erhalten — išlaikęs“ III 45₁₄ [33₉]. Pr. (inf.) **erlaikūt-* resp. **erlaikūtvei* = *er-* „iš-“ (žr.) + **laikūtvei*, žr. *laikūt*.

erlāngi „erhöht (erhöht) — išaukština“ III 97₇ [61₁₇] (conj. 3 sg. reikšmė; = *paaukschtintu* VE 42₅), „erhebe — (te)iškelia“ III 133₁₇ [81₂₁] (opt. 3 sg. reikšmė) praes. 3 sg. = *er-* (žr.) + *lāngi* — galbūt iš **lāngiṇa* (Endzelīns SV 170), kuriai atsargiai suponuotinas inf. **langītvei*. Jis būtų **-i-* sufikso iteratyvinis vedinys (su šaknies vokalizmo kaita) iš pr. verb. **leng-* (praes.) resp. (inf.) **ling-tvei* (plg. pvz. lie. iterat. *karp-y-ti* ← *keřp-a* resp.

kiřp-ti), kuris galėjo reikšti „supti“ = „kelti ↔ leisti“ (žr. dar s. v. v. *lanxto, lingo*), t. y. pr. (iterat.) **langītvei* „supinėti“ = „kil(n)oti ↔ (žemyn) leisdinėti“ > „kil(n)oti“, plg. lie. (Ds) pasakymą: *visą naktį vaiką aūt raņkų nešiōjau ir kilōjau* („supinėjau“). Pr. **langītvei* „kil(n)oti“ vėliau – ar pačioje pr. kalboje, ar dėl A. Vilio kaltės – lengvai galėjo netekti iteratyviškumo, t. y. išvirsti į „kelti“ (pr. *erlāngi* „erhöht, -hebt“ = „iškelia“). Pr. **langītvei* „supinėti“ (> „kilnoti“ > „kelti“): lie. *langōti* „suptis ore, sklandyti“ (Pr. Liet., žem. LKŽ VII 124 t.), *linguōti* „supti, siūbuoti“, *liņg-inti* „supti(s)“ (LKŽ VII 527), *lung-uōti* „linguoti, siūbuoti“ (LKŽ VII 687), *ling-ē* „kartis lopšiu paka-binti“, la. (kurš.) *lengāt* „wackeln“, *luodz-ttiēs* „luōdztiēs“ bei *luōdz-it* „zum Wackeln, Wanken bringen“, *līg-uōt* „suptis, siūbuoti“ ir pan. (plg. Berneker PS 143, 303), toliau – rus. (dial.) *ляг-аться* „suptis, siūbuoti“, s. sl. *logъ* „δρουμός“ = rus. *лѣз* ir kt., s. ind. *rañg-ati* „sich hin und her bewegen“ ir kt. < ide. **leng-* „supti(s) ir pan.“, plg. Vasmer II 527 (s. v. *лѣз*), 548 (s. v. *ляга* I), Fraenkel 331 (ir liter.), Pokorny I 676.

Kitokia etimologija: pr. *erlāngi* „iškelia“ mėginamas sieti su balt. **leng-* „lengvas“ (žr. s. v. *lāngiseilingins*) remiantis semantinėmis paralelėmis vok. žem. *lichten* „kelti“ bei lo. *levāre* „t. p.“ (: *le-vis* „lengvas“), žr. Endzelīns l. c., Fraenkel 355, PKP II 190, plg. Toporov PJ II 79 tt. Žr. dar s. v. *lāngiseilingins*.

ermīrit „ertichten (erdichten) – išgalvoti“ III 69₂₂ [45₃₁] inf. (= *isch-dumoti* VE 29₇) = [er- (žr.) +] **mīrit* < **mīrīt-* < **mērīt-* resp. **mērītvei* „galvoti, manyti“, plg. *pomīrit* „pagalvoti“ (žr.). Yra matyt skolinys iš lenk. **mērīti* > *mierzyc* „matuoti; taikyti; ketinti“, plg. lie. *mīeryti* „matuoti; taikyti; ketinti“, la. *mērīt* „matuoti, taikyti“ – skolinius iš sl. kalbų; žr. Berneker PS 308, Brückner AslPh XX 491, Trautmann AS 331, Milewski Sl. Occ. XVIII 41 (neteisingai suprasta pr. *ermīrit* reikšmė), Vasmer II 604, ME II 619, Schmalstieg OP 204, plg. Fraenkel 450, Toporov PJ II 81. Tačiau pr. *(er)mīrit* savąja reikšme skiriasi nuo sl. žodžių, dėl to Endzelynas pr. *(er)mīrit* linkęs laikyti ne skoliniu, o giminaičiu su sl. *mērīti* ir, toliau, – su s. ind. *mati* „jis matuoja“, gr. *μῆτις* „Rat, Anschlag“, *μητ-ιδομαι* „er-

sinne“, lo. *mētīri* „matuoti“ ir kt. (Endzelīns SV 170, plg. Toporov 1. c.). Tačiau Endzelyno nuomone reikia abejoti: pr. *-mīrit* „galvoti“, laikant jį sl. skoliniu, galėjo pačioje pr. kalboje išriedėti (ne iš sl. „matuoti“, o) iš sl. „taikyti, ketinti“ [plg. lenk. (za)mierzyć], plg. lie. slavizmą *mīeryti* „taikyti, ketinti, galvoti“: *nuveiti ir aš mīeriju* (t. y. „taikau, ketinu, galvoju“) Ds.

ernaunisan „ernewerung (Erneuerung) — atnaujinimą“ III 63₅ [41₂₇] acc. sg. fem., taisytina į **ernaunīsan*; sufikso **-snā* (nom. sg. fem.) vedinys iš *er-* (žr.) + **naunītvei* „(at)naujinti“ (gal iš **nau-nētvei*?), padaryto iš *nauns* „naujas“ (žr.), plg. lie. *naūjinti* (resp. *naujėti*) ir kt.

ernertimai „erzürnen (erzürnen) — įnirtiname, įpykiname“ III 31₄ [25₈₋₉] praes. 1 pl. (conj. 1 pl. reikšme) (= *jnartintumbim* VE 10₁₇); partic. praet. act. nom. sg. masc. *ernertīums* „gezūrnet (gezūrnt) — įnirtinęs, įpykinęs“ III 69₄ [45₁₈] (= *rusgejau* VE 28₁₆), *ernertīums* „t. p.“ III 69₁ [45₁₅] (= *jrustinojau* VE 28₁₁₋₁₂). Suponuoja verb. (inf.) *er-* (žr.) + **nertītvei* „nartinti, pykinti“ — vedinį galbūt iš subst. pr. **nerti-* „nartas, pyktis“ (žr. *nierties*), plg. lie. *dalýti* (← *dalis*) ir kt. (Skardžius ŽD 534 t.).

erpilninaiti „erfüllet (erfüllet) — pripilninkite“ III 105₂₇ [67₈] imperat. 2 pl. (= *papildikit* VE 51₁₃) suponuoja (inf.) pr. *er-* (žr.) + **piln-in-tvei* „pilninti, pildyti“ — vedinį (causat.) iš *piln-an* (žr.), plg. lie. *pilhinti* „daryti pilną, pildyti“ (LKŽ IX 1001).

erschwāigstinai „erleucht (erleuchtet) — apšviečia“ III 45₁₆₋₁₇ [33₁₁] praes. 3 sg. (= *apschwietcz* VE 17₁₈); partic. praet. act. nom. sg. masc. *erschwāistīums* „erleuchtet — apšvietęs“ III 45₁₃ [33₈] (= *apswiete* „apšvietė“ VE 17₁₆). Šita *erschwāistīums* „erleuchtet — apšvietęs“ (III 45₁₃) — galbūt vietoj **erschwāigstīums*, kurios segmentą *-īums* taisyti į **-inuns* (plg. Toporov PJ II 86) vargu ar galima. Iš lyties **erschwāigstīums* = pr. **ersvāikstīvuns* (PKP II 257) < **ersvāikstīvuns*, atmetus jos prefiksą *er-* (žr.), rodos, suponuotinas pr. (inf.) **svaikstī-tvei* „šviesti“ — vedinys greičiausiai iš subst. pr. **svaikstan* „šviesa“ (< **svaistan* „t. p.“ nom.-acc. sg. neutr., žr. *swāigstan*), plg. pvz. lie. *dūmy-ti dūmij-a dūmij-o* (← *dūmai*) ir pan. Kaip šalia lie. *dūmy-ti* yra *dūmin-ti* (žr. dar Skardžius ŽD 545 tt.), taip šalia pr. **svaiks-*

tī-tvei bus buvęs ir pr. **svaikstin-tvei* (plg. dar s. v. *etbaudinons*), kurį matyt suponuoja (praes.) *erschwäigstinai* bei *poswäigstinai* (žr.). Dėl panašių ir kitokių aiškinimų žr. Toporov PJ II 84 tt. ir liter.

ersinnat „erkennen — pažinti“ III 53₇ [37₈] (= *paβinti* „pažinti“ VE 21₅), III 117₇ [73₆] inf.; praes. 1 pl. *ersinnimai* „erkennen — pažįstame“ III 65₁₈₋₁₉ [43₂₄]; praes. 2 pl. *ersinnati* „erkennet — pažįstate“ III 89₆ [55₃₆]. Yra (inf.) pr. *er-* (žr.) + **zināt* (žr. dar *posinnat*) < **zināt-* resp. **zinātvei* „žinoti“ (dėl praes. 1 pl. *-sinnimai* žr. Endzelīns SV 113): lie. *žinóti*, la. *zināt* resp. lie. *pažin-ti*, la. *pa-zīt* „pažinti“ < balt. **žin-* < ide. **gñ-* „žinoti“ > go. *kunnan* „žinoti“, (ide. **gñ-* „žinoti“ >) s. sl. *znati* „t. p.“ (aor. *po-zna* = gr. aor. ἔ-γνω), lo. (g)*n-ōsco* „pažįstu, žinau“, gr. γι-γν-ώσκω „t. p.“ (redupl.), (ide. **gen-* „žinoti“ →) s. ind. *jān-āmi* „žinau“ ir t. t. (žr. Pokorny I 376 tt.). Turime ide. **g(e)n-* „pažinti, žinoti“, kuris (> balt. **žen-*) slypi ir žodyje pr. **žentlan* „ženklas“ (žr. s. v. *ebsentliuns*). Žr. dar Toporov PJ II 86 ir liter.

ertreppa „vbtrittreten (übertreten) — peržengia“ III 39₂ [29₁₁] praes. 3 pl. (= *perβeng* „peržengia“ VE 14₇) = *er-* (žr.) + **trepā* „žengia“ suponuoja pr. (inf.) **trep-t-* „žengti“ (žr. *trapt*) resp. **trep-tvei* „t. p.“ (plg. lie. *kēpa* praes.: *kēpti* inf.): lie. *trep-ėnti* „trampeln, trippeln, trippelnd gehen, laufen“, *trep-sėti* „t. p.“, interj. *trėp-t* (kojos sudavimui į žemę žymėti) ir kt., rus. *mpen-amb* „tampyti, daužyti, mušti“, lenk. *trzep-ać* „daužyti, mušti“ ir kt., s. ind. *trp-rá-* „judrus, nepastovus“, gr. τραπ-έω „trete, keltere“, lo. *trep-idus* „trippelnd, hastig, ängstlich“ ir kt. < ide. **trep-* „trepenti ir pan.“ (žr. Trautmann AS 450, BSW 329, Būga II 631, Endzelīns SV 266, Vasmer IV 98 t. ir liter., Fraenkel 1119 ir liter., Pokorny I 1094, Toporov PJ II 87 t. ir liter.) — turbūt formanto **(e)p-* išplėstas senesnis ide. **ter-* (: **tr-*), kurio reikšmė atskirai tyrinėtina.

es, žr. *as*.

esketres „stoer (Stör) — eršketas“ (acipenser sturio) E 567 yra galbūt **esketrīs* (ar **eskētrīs*) < **esketr's* < **esketras* (ar **eskētras*) nom. sg. masc. (plg. Paul KSB VII 182, Endzelīns

SV 171, Toporov PJ II 88); lie. *ešketras*, Bretkūno pavartotą, geriau laikyti skoliniu iš pr. **esketras* (Žulys Baltistica I 153), perdirbant pr. *-s-* į lie. *-š-*. Dėl sl. **esetrō* „eršketas“ (> lenk. *jesiotr*, rus. *ocemp* ir kt.) suponuotinas balt. **ešetras*; manoma, kad pastarasis, veikiamas lie. *erškētis* resp. *erškētis* „Dornpflanze“ tipo žodžių, išvirtęs į pr. **esketras* ir lie. *erškētas* resp. *erškēt-ras* ir pan. (Būga I 328, II 217, Endzelīns SV 171, Fraenkel 122 ir liter., Vasmer III 158, Sławski I 566, Toporov PJ II 90). Bet gal šitaip atsitiko ne pr., o tik lie. (ir la.?) kalboje, nes prūsai turi ne **ersketas* resp. **ersketras*, o **esketras* (prieš *-sk-nėra -r-l-*): pr. **esketras* (ar **eskētras*) galėjo **-k-* gauti iš kontaminacijos senesnio pr. **esetras* (< balt. **ešetras*) su pr. (verb.) **skēt-* „išskėsti (pelekus ir pan.)“ (< balt. **skēt-*, žr. Urbutis BEE 77 tt.) arba su tos pačios šaknies adj. pr. **skētras* „iš(si)skečiantis, iš(si)skėtęs (pelekus ir pan.)“ = lie. dial. *skētras* „akiplėšiškas“ < **„besiskėčiojantis“*. Balt.-sl. **ešetras* senovine šaknimi **eš-* giminiuojasi su lie. *eš-erys* resp. (dial.) *aš-erys*, la. *as-aris*, *as-eris*, lenk. (dial.) *jes-iora* „žuvies kaulai“ ir kt. < balt.-sl. **eš-/aš->* lie. *aš-trūs*, sl. **os-trō* „aštrus“ ir kt. Žr. Būga I. c., Endzelīns I. c., Fraenkel I. c., Toporov I. c. (ir liter.), ESSJ VI 30 tt. (ir liter.).

esse praep. (su acc. ir dat.), kurio pagrindinė reikšmė yra „von – nuo“, vartojamas ištisai III kat-me. Jo variantas *assa* yra tik I ir II kat-muose – šiais atvejais: I 7_{14,15,19}, I 11_{7,8}, I 13₁, II 13₁; II kat-me randame dar *assæ* (II 11₉), *æsse* (II 11₇), *æse* (II 7₁₅), *hæse* (II 7_{14,19}).

I „(vok.) von“: 1) „nuo, iš“ (vietos, laiko ir kitokiais atžvilgiais) – a) su akuzatyvu: *assastan swintan naseilin* „vom heiligen Geyst“ I 7₁₄ [5₂₈], *hæse swyntan naseylien* „vom heyligen Geyst“ II 7₁₅ [11₂₇], *esse Swintan Noseilien* „vom Heyligen Geist“ III 41₂₃ [31₁₁]; *esse Swintan Noseilin* „von dem Heiligen Geist“ III 127₉ [77₃₄]; *assastan jungkfrawen Marian* „von Maria der jungkfrawen“ I 7₁₅ [5₂₉], *æsestan jungprawan Marian* „von Maria der jungkfrawen“ II 7₁₅ [11₂₈], *esse stan Jumprawan Marian* „von der Jungfrawen Maria“ III 41₂₃ [31₁₂], *essestan Jumprawan Marian* „t. p.“ III 43₁₂ [31₂₃]; *esse stan skijstan iumprawan Marian* „t. p.“ III

127₉ [77₃₅], *esse Deiwan Tawan* „vom Vater“ III 43₁₁ [31₂₁], *esse Deiwan* „vonn Gott“ III 89₂₀ [57₁₁], *esse Deiwan* „von Gott“ III 65₁₁ [43₁₉], III 101₅ [63₁₄], III 115₂₆ [71₃₅]; *esse wijrau* (sc. *wijran*) III 101₂₁ [63₂₇], *esse Rickijan* „vom HERRN“ III 107 [67₁₆], *esse twaian dëigiskan laban* „von deiner milde Güte“ III 83₁₆ [53₁₉]; *esse adam* „von Adam“ III 113₂₀ [71₈], *esse Adam* „t. p.“ III 121₃ [75₁₅]; *assa gallans* „von den todten“ I 7₁₉ [5₃₁], *hæse gallans* „von den todten“ II 7₁₉ [11₃₀], *esse gallan* „vonn den Todten“ III 43₃ [31₁₆]; *esse gallan* „vom Todt“ III 43₁₅ [31₂₅], III 61₄ [41₈], *esse gallan* „vom Tode“ III 43₂₄ [31₃₁], *esse gallan* „von den Todten“ III 127₁₃ [79₂], *esse stans Gallans* „von den Todten“ III 65₂ [43₁₂]; *assa wargan* „von dem vbel“ I 11₇ [7₁₁], *æsse wargan* „t. p.“ II 11₇ [13₉], *esse wissan wargan* „von dem übel“ III 57₂ [39₉]; *esse wissawidiskan wargan* „von allerley vbel“ III 57₆ [39₁₂], *esse grikans* „von Sündt“ III 115₁₂ [71₂₄], *esse wissans grikans* „von allen sünden“ III 43₁₅ [31₂₅], *esse stan warein* „von der gewalt“ III 43₁₆ [31₂₅], *esse stëisan pikullis warrin* „von des Teufels Gewalt“ III 117₈ [73₇], *esse schan powargewingiskan lindan* „von diesem jammer thal“ III 57₁₀ [39₁₅], *esse maians kaülins* „von meinen beinen“ III 101₁₈ [63₂₅], *esse maian mensan* „von meinem fleisch“ III 101₁₉ [63₂₆], *essetenman* „von jhm“ III 49₁₆ [35₁₃], *esse siran* „von hertzen“ III 95₁₄ [61₁], *essestan Ebangelion* „vom Euangelio“ III 87₂₁ [55₃₅], *schläits esse Deiwan* „ohn Gott“ (sc. „ohne von Gott“) III 89₁₉ [57₁₁]; – b) su datyvu (taip pat su dat. + acc.): *Esse kawidsmu* „dauon“ III 105₈ [65₂₇], *esse kawidsmu* „t. p.“ III 105₁₆ [65₃₃], *esse stesmu* „t. p.“ III 105₉ [65₂₈], „von jm“ III 93₁ [59₄], *esse Christo* „vonn Christo“ (čia yra lot. abl. sg.) III 73₁₈ [47₃₆], *esse stesmu klausiwingin* „vom Beichtiger“ III 65₁₀ [43₁₈], *esse stesmu smunentin* „von dem Menschen“ III 101₁₆ [63₂₄], *esse stesmu garrin* „von dem Baum“ III 105₈ [65₂₆]; 2) „apie“ – a) su akuzatyvu: *Assa stan Crixtisnan* „Von der Tauffe“ I 11₈ [7₁₂], *Assæ stan Crixtisnan* „t. p.“ II 11₉ [13₁₁], *Assa Sacramentan* „Vom Sacrament“ I 13₁ [7₁₈], *Assa Sacramenten* „t. p.“ II 13₁ [13₁₈], *esse wissans schins Pallaiþsans* „von diesen Gebotten allen“ III 37₈ [27₃₆], *essestan Teikūsna* „Von der Schöpfung“ (sc. *Teikūsnan*)

III 39₁₇ [29₂₅], *Essestan Jsranckisnan* „Von der Erlösung“ III 41₁₉ [31₉], *Esse Stan Swintiskan* „Von der Heiligung“ III 45₂ [31₃₅], *Esse Switewiskan Auckstimiskan* „Von Weltlicher Obrigkeit“ III 89₁₅ [57₈], *esse stans malnijkikans* „von den Kindlein“ III 111₁₈ [69₂₃]; – b) su datyvu (taip pat su dat. + acc.): *esse stesmu* „von jm“ III 35₃ [27₁₄], *Esse Steimans Poklusmingins* „Von den Vnterthanen“ III 91₁ [57₁₈], *Esse Steimans Malnejikans* „Von den Kindern“ III 93₂₂ [59₂₂].

II. „aus“ – „iš, nuo“ (su dat. + acc.): *esse stesmu Grikausnan* „auß der Beicht“ III 69₂₂ [45₃₂], *essestan Greiwakaulin* „auß der Riebe“ III 101₁₅ [63₂₃].

III. Kiti atvejai: a) *Essestan* „da ... für“ (= „davor“) III 49₁₁ [35₈], kur *Essestan* iš tikrųjų reiškia „davon – nuo to“, b) *esse stesme rikijas paggan* „vmb des HErrn willen“ (sc. „von wegen des Herrn“) III 91₂₄ [57₃₆], *esse steisei N. Pauson* „von wegen dieses N.“ III 123₉ [74₃₄].

Visiškai aišku, kad pr. *esse* (*assa* ir *pan.*) reiškė „nuo“ (= vok. „von“), bet jo vartosena nevienur paveikta prepozicijos vok. *von*: a) *esse* reiškė „apie“, pvz. *Esse Switewiskan Auckstimiskan* „Von Weltlicher Obrigkeit – Apie svietišką vyresnybę“ III 89₁₅ [plg. lie. dial. *papāsakok nu* (≈ nuo) *mókslo* „papasakok apie mokslą“ (Kretinga) ir kt.], gal ir b) veikėjui pasyvinėse konstrukcijose reikšti, pvz. *stai ast esse Deiwan Enteikūton* „die ist vonn Gott geordnet – ji yra dievo patvarkyta“ III 89₂₀ [plg. lie. *kuri wissur nūg Diewa paskirta* „kuri visur dievo paskirta“ (VE 38₁₇) ir kt.].

Taigi III kat-me yra ištisai *esse* (56X). Tą pačią lytį atspindi ir II kat-mas [tik rašoma *æsse* (1X), *æse* (1X) ir *hæse* (2X)], bet jame yra ir *assa* II 13₁, *assæ* II 11₉. Galima būtų spėti, kad lytys (II) *assa* ir *assæ* perkeltos iš I kat-mo (t.y. iš I 13₁ resp. I 11₈), pastaršios žodžio galo vokalizmą perdirbant pagal II kat-mo šnektą; tačiau tokį perkėlimą nėra būtina suponuoti (žr. toliau). I kat-me yra tik *assa* (6X). Plg. kitų praep. bei praef. vokalizmą, žr. s.v.v. *at-*, *en*.

„Praep. pr. *esse* (ir *pan.*) kilmė iki šiol neišaiškinta. Meillet (MSL IX 54 tt., X 142, XI 183 tt., XII 423, 425) iškėlė mintį,

kad pr. *esse* giminiuojasi su lie. dial. *ažù*, la. dial. *az*, sl. *za* ir kt. Tačiau tokia mintis, Endzelynui jos nepalaikius [Endzelins DI I 323 t. (ir liter.), SV 172], vėliau buvo pamiršta. Kiti pr. *esse* siejo su lo. *ex*, gr. *ἐξ* ir pan. (Berneker PS 289, Trautmann AS 332, Pokorny I 293). Šitai nuomonei rimtą semantinę priekaištą padarė Endzelynas (SV 172), kuris atsargiai spėjo, kad pr. *esse* esąs gal iš **et-* (**at-*) + **-s* ar **-z* (Endzelins l.c.; jį be naujų argumentų palaikė Fraenkel 20, Toporov PJ II 96). Bet į šią savo hipotezę, negalėdamas paaiškinti pr. *-e* (*ess-e*) kilmės, ir pats Endzelynas žiūrėjo kaip į malum optimum. Iš visų tų hipotezių rimčiausia laikau Meillet'o hipotezę, kurios trūkumus (nurodytus Endzelyno, žr. Endzelins DI I 323 t.) čia ir mėginsiu šalinti.

Pr. *esse* ir pan. (III, II) resp. *assa* (I, II) lengviausiai gali būti skaitomi **eze* (III, II) resp. **aza* (I, II), o II kat-mo (IX) *assæ* suponuoja irgi **aza*, pagal **eze* (II) perdirbtą į **aze*. Iš šių pr. **eze* (III, II) resp. **aza* (I, II) senesnis yra **aza*: pr. **aza* davė dubletinę porą **aza*/**eze* [ir (**aza* > **az*) **az*/**ez*, žr. toliau], iš kurių pvz. III kat-mo šnektose variantas **eze* išstūmė **aza* (kaip visa tai atsitiko, žr. s.v. *en*). Šitas pr. **aza* „nuo“ yra iš **azā* < vak. balt. **ažō* „nuo“ (plg. Mažiulis PKP II 293) = ryt. balt. **ažō* „už“ (dėl šios praep. reikšmių ryt. balt. „už“ ir vak. balt. „nuo“ genetinio tapatumo žr. toliau) > lie. **ažuo* (praef. *ažuo-*) > *ažù* „už“ resp. (*ažu* >) *až* [= pr. *es(teinu)*] = la. *az*, taip pat sl. *za* < **zō* (su nykstamuoju žodžio pradžios vokalizmo apofon. laipsniu). Lytyje pr. *esteinu* „nuo dabar“ (žr.) randame prie pronominalinės kilmės žodžio *teinu* „dabar“ (žr.) proklitiškai priaugusį ne pr. (**aza* >) **eze* (= *esse*) „nuo“, o sutrumpėjusį jo variantą (**az* >) **ez* „nuo“, plg. lie. (Ds) *aštāt* „užtat, todėl“, kur prie pronominalinio *tat* yra priaugęs ne *ažu* „už“ (dusetiškiečiai neturi **ažutat* „užtat“!), o sutrumpėjęs jo variantas *aš* < *až* „už“ (< *ažu*). Kaip lie. dial. (pvz. Ds) *ažu* ir (*ažu* >) *až* yra tos pačios reikšmės dubletai, taip ir pr. **aza* bei (**aza* >) **az* bus buvę semantiniai dubletai.

Balt. **ažō* (jo **a-* nelaikytinas neapofoniniu) ir sl. **žō* leidžia atstatyti senesnę balt.-sl. **ežō* [plg. pvz. tai, kas ESSJ VII 30

pasakyta dėl s.sl. (ir kt.) *gor-a* bei lie. *gir-ià* ir pan. šaknies apofoninio santykio kilmės], kuris, atmetus jo tematizacinį elementą (t.y. $*\text{-}\acute{o}\text{-}\rightarrow*\text{-}\bar{o}\text{-}$), suponuoja balt.-sl. $*\acute{e}\acute{z}$ „iš“ < $*eg$ „t.p.“ < ide. $*egh$ „t.p.“ (+ $*\text{-}s$ > ide. dial. $*egh\text{-}s$ > gr. $\acute{\epsilon}\xi$, lo. *ex* ir pan.) < $*H_1egh$. Dėl ano tematizavimo, kuris galėjo įvykti ir to balt.-sl. $*\acute{e}\acute{z}$ evoliucinėje stadijoje balt.-sl. $*ed'z'$ ar net $*ed'$ (evoliucinė grandinė: ide. $*g'h$ > ide. dial. $*g'$ > balt.-sl. $*d'$ > $*d'z'$ > $*\acute{z}$, žr. pvz. Georgiev Issl. 36 tt.), plg. panašų tematizavimą lyties (ji, aišku, kitokios kilmės!) ide. ($*H_1eg$ >) $*eg$ „aš“ (> lie. dial. $e\acute{s}$ „aš“ ir pan.) > ide. dial. ($*eg + \text{-}\acute{o}\text{-}\rightarrow*\text{-}\bar{o}\text{-}$) $*eg\bar{o}$ „t.p.“ > gr. $\acute{\epsilon}\gamma\omega$ ir kt. (žr. s.v. *as*). Toks balt.-sl. $*\acute{e}\acute{z}$ „iš“ (ar dar balt.-sl. $*ed'z'$ < $*ed'$) pagal koreliaciją „iš“ ↔ „į“ glaudžiai santykiavo su balt.-sl. $*en$ „į“ bei $*in$ „t.p.“ (jų dviejų papildomąją semantinę distribuciją tuo tarpu sunku atsekti, žr. s.v. *en*) pasakymuose pvz.: „išeiti į kur“, „įeiti iš kur“, „iš kur į kur“, „į ką iš ko“ ir pan. Tokioje koreliacijoje šiems balt.-sl. $*\acute{e}\acute{z}$ ir $*en$ (: $*in$, žr. s.v. *en*) buvo fonetinės neutralizacijos atvejų: a) balt.-sl. $*ez$ prieš žodžius, prasidedančius sibilantais (balt.-sl. $*\acute{z}$ -, $*\acute{s}$ -, matyt ir s -), pvz. balt.-sl. $*\acute{e}\acute{z} + \acute{s}auti$ virto į $*e\acute{s}\text{-}\acute{s}auti$ „išstumti“ (geminatų anais laikais nebuvo) > $*e\text{-}\acute{s}auti$ „t.p.“, b) balt.-sl. $*en$ (: $*in$) prieš sonantu $*n$ - prasidedančius žodžius pvz. balt.-sl. $*en + \acute{n}e\acute{s}ti$ virto į $*en\text{-}\acute{n}e\acute{s}ti$ „įnešti“ > $*e\text{-}\acute{n}e\acute{s}ti$ „t.p.“, greta kurio buvo ir ($*in + \acute{n}e\acute{s}ti > \acute{i}n\text{-}\acute{n}e\acute{s}ti >$) $*i\text{-}\acute{n}e\acute{s}ti$ „įnešti“. Dėl tos priežasties greta pvz. balt.-sl. $*e\text{-}\acute{n}e\acute{s}ti$ „įnešti“ : $*en\text{-}\acute{d}\acute{e}ti$ „įdėti“ = $*i\text{-}\acute{n}e\acute{s}ti$ „įnešti“ : $*in\text{-}\acute{d}\acute{e}ti$ = $*e\text{-}\acute{s}auti$ „išstumti“ : $e\acute{z}\text{-}\acute{d}\acute{e}ti$ „išdėti“ = $x_1 : x_2$ atsirado balt.-sl. ($x_1 =$) $i\text{-}\acute{s}auti$ „išstumti“ : ($x_2 =$) $*i\acute{z}\text{-}\acute{d}\acute{e}ti$ „išdėti“; iš čia – balt.-sl. praep. (praef.) $*i\acute{z}$ > pr. *is*, lie. *iš* (*iž*), la. *iz*, sl. *iz* (žr. dar s.v. *is*). Panašių atvejų – tokių, kuriais baltų-slavų (ir ne tik jų) kalbose vienas praep. (praef.) yra paveikęs kitą praep. (praef.) net fonetiškai, turime ne vieną (žr. pvz. s.v.v. *en*, *unsei*). Tradiciniu spėjimu, kad balt.-sl. $*i\acute{z}$ balsis $*i$ - esąs redukuotas iš $*e$ - (Vasmer II 120 ir liter., Sławski I 474 t. ir liter., ESSJ IX 6 tt. ir liter.), nesinori (bent jau baltistiniu aspektu) tikėti, plg. pvz. Būga II 243, Trautmann BSW 105, Fraenkel 188.

Tas balt.-sl. (praep./praef.) **ez* „iš“ (kaip ir jo pirmtakas ide. **egh* „iš“), jį semantiškai lyginant pvz. su lie. *iš*, turėjo matyt platesnę reikšmę — maždaug **„iš“* = **„iš nuo“* (tuomet dar nebuvo atskiros žodžio balt.-sl. **„nuo“*, žr. s.v.v. *at-*, *no*), **„iš už“*, **„iš po“* ir pan. Tuo pačiu metu, kai greta balt.-sl. **ež* formavosi balt.-sl. **iž* ir senasis **ež* virto (pridedant **-ō→-ō*, žr. anksčiau) į **ežō*, pastarojo reikšmės (paveldėtas iš **ež*) **„iš; nuo; iš už; iš po (ir pan.)“*, iš jų (šių reikšmių) atimdamas semimą **„iš“*, naujasis balt.-sl. **iž* „iš“ performavo į **„nuo“* (vak. balt.) resp. **„už“* (ryt. balt. ir sl.). Iš čia — a) vak. balt. **ežō* „nuo“ > **ažō* „t. p.“, b) ryt. balt. **ežō* „už“ = **ažō* „t. p.“ bei sl. **ežō* „t. p.“ > **žō* „t. p.“.

essei, est, estei, žr. *asmai*.

esteinu „vonn nun an — nuo dabar“ III 123₈ [75₃₂] adv. Iš *es* „nuo“ (žr. s.v. *esse*) ir *teinu* „dabar“ (žr.); plg. rus. *отныне* „nuo dabar“ ir kt. Plg. Toporov PJ II 97 t. ir liter.

estureyto „eudexe (Eidechse) — driežas“ E 776 > **(j)ēstureitā* [t.y. **(j)ēstureitō*]. Turbūt skolinys iš kaimyninių lechitų tarmių, egzistavusių nuo Vyslos žemupio į vakarus, žodžio **(j)ēstureiē-* „driežas“ (plg. polab. *vjestarēiça* „t. p.“), kurio segmentą **-eiē-* prūsai perdirbo į (pr.) **-eitā* (t.y. **-eitō* = *-eyto*). Plg. Levin SE 100 t., žr. Toporov PJ II 99 (ir liter.).

et-, žr. *at-*.

etbaudinnons „aufferwecket (auferweckt) — atbudinęs“ III 45₂₂ [33₁₅] partic. praet. act. nom. sg. masc.; partic. praet. pass. nom. sg. masc. *etbaudints* „aufferwecket (auferweckt) — atbudintas“ III 65₂ [43₁₂].

Turime pr. *et-* (žr.) + **baud-in-(tvei)* „budinti“ = lie. žem. *bāūd-in-ti* „raginti, kurstyti“ (LKŽ I³ 689), kuris galėtų būti vietoj senesnio pr. **baud-ī-(tvei)* „budinti“ = lie. **baud-ī-ti* „t. p.“ (> lie. žem. *bāūd-y-ti* „raginti, kurstyti“ LKŽ I³ 689) = la. **baud-ī-ti* „t. p.“ (> la. dial. *bāud-ī-t* „mėginti, bandyti“) = s.sl. *bud-i-ti* „t. p.“. Plg. pvz. pr. *wart-in-t* „kehren“ ir lie. *vart-y-ti* (= la. *vārt-ī-t*, žr. dar s.v. *erschwāigstinaī*) = sl. **vort-i-ti* (> s.sl. *vrat-i-ti*); plg. dar lie. gretimybės: *āuš-y-ti* „kühlen“ ir *āuš-in-ti* „t. p.“, *ges-y-ti* „löschen“ ir *ges-in-ti* „t. p.“ ir kt. Šitaip

atstatomas balt.-sl. **baudīti* „budinti“ — kauzatyvas (iš pradžių gal intensyvas), kuris laikytinas vediniu matyt ne iš prezentinės lyties balt.-sl. **beudō* (taip galvoja pvz. Trautmann BSW 33), o iš intensyvinės praes. balt.-sl. **baudō*, turbūt suponuojančios pirmąją „perfekto“ lytį balt.-sl. **baud-/bud-* (plg. „perfektinę“ balt. **laik-* ir pan., žr. Stang Vergl. Gr. 310 tt., Watkins Idg. Gr. III₁ 223 tt.); plg. iš balt.-sl. **bedō* „bedu, duriu“ išvestą intensyvą balt.-sl. **badō* (žr. s.v. *embaddusisi*), kuris savo kilme galbūt irgi susijęs su pirmąją balt.-sl. „perfektu“ (žr. s.v. *embaddusisi*). Taip galvojant, išeitų, kad lytis balt.-sl. **beudō* (prezentinė) bus reiškusi **„budžiu“ = „atlieku tam tikrą budėjimo veiksmą“*, o balt.-sl. **baud-/bud-* („perfektinė“) — **„budžiu“ = „esu budėjimo būsenoje“ = „visai nebemiegu“ (=) „intensyviai budžiu“*.

Iš balt.-sl. **beudō* „budžiu“ yra (**„budžiu“ = „nemiegu“ > „žiūriu, stebiu“ >*) s.sl. *bljudq/bljusti* „stebėti“ ir pan., o iš balt.-sl. **baud-* (: **bud-*) „budžiu (intensyviai)“ turime [„intensyviai budžiu“ > **„intensyviai žiūriu, stebiu“ > „raginu (intensyviai)“ >]* lie. *baudžiū/baūsti* „raginti ir pan., bausti“ (vartojamas daugiau žem., vak. aukšt. ir buv. Ryt. Pr. šnektose), *baūstis* „ketinti ir pan.“ (iš „ragintis“, plg. Būga I 586), la. *baūslis* „įsakymas“ ir kt. (Fraenkel 62 ir liter.). Čia pridera ir pr. subst. *baude* (žr.).

Senės esama ir inkoatyvinės lyties balt.-sl. **bundō* resp. **budnō* „(pa)bundu“, iš kurios yra lie. *bundū/būsti*, la. (**būdu* →) *būstu/bust* „busti“ resp. (sl. **budnō* →) s.sl. (*vəz*)-*bənq* „pabundu“ ir pan. Minėtosioms balt.-sl. **beudō* „budžiu“ resp. **baud-* (: **bud-*) „budžiu (intensyviai)“ virstant į **„žiūriu, stebiu“* resp. **„žiūriu, stebiu (intensyviai)“*, iš („perfektinės“) balt.-sl. **bud-* (: **baud-*) buvo išvestas balt.-sl. **budīō* „budžiu“/**budēti* „budėti“ (žr. s.v. *budē*). Balt.-sl. **baudīti* „budinti“ virstant į ryt. balt. **„raginti ir kt.“* (žr. anksčiau), iš balt.-sl. **bud-* buvo išvestas ryt. balt. **budīti* „budinti“ [*>* la. *budīt* „t.p.“ bei (perdirbtieji) lie. *būdinti* „t.p.“, la. *budināt* „t.p.“].

Balt. **beud-/baud-/bud-* yra iš ide. **bheudh-/bhoudh-/bhudh-* „budėti, busti, budinti“ > go. (*ana*)*biudan* „paliepti“ (< **pa-*

raginti“, plg. la. *baūslis* „paliepimas, įsakymas“, gr. *πεύθ-ομαι* ir *πυυθ-ᾶνομαι* „patiriu; budžiu“, s.ind. *bódhati, bódhate* „(pa)-būda; būdina; būdi (nemiega); pàstebi“, av. *baodaiti* „(pa)-stebi“ ir kt. (Pokorny I 150 tt.).

etgimsannien „widergeburť (Wiedergeburt) – atgimimà“ III 117₂₂ [73₁₇] = **etgimsan'an* acc. sg. masc. (plg. *gimsenin*, žr.) – sufikso *-san-* (žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš inf. pr. **etgim-tvei* „atgimti“ = *et-* (žr.) + **gimtvei* (žr. s.v. *gemmons*). Plg. pr. *antersgimsennien* (žr.), kuris versta irgi iš vok. *widergeburť* „Wiedergeburt – atgimimà“. Žr. dar *gimsenin*.

etkūmps „widerumb (wiederum) – vėl, iš naujo“ III 55₁₁ [37₂₉], „t.p.“ III 63₁₇₋₁₈ [43₄] (= *wiel* „vėl“ VE 26₅), *etkūmps naunagemmans* „Widergeborn (wiedergeboren) – vėl naujai gimęs“ III 131₈ [81₄], *etkumps* „wider (wieder) – vėl, iš naujo, atgal“ III 105₁₅ [65₃₂] (= *atpencz* „vėl, iš naujo, atgal“ VE 50₂₂) adv. Taigi medžiaga (svarbu čia atsižvelgti ir į B. Vilentą!) rodo, kad pr. *etkūmps* „vėl“ = „vėl, iš naujo, atgal“.

Šis pr. adv. laikytinas adjektyvo pr. **etkumpas* „atsilenkęs“ (žr. toliau) lytimi nom.-acc. sg. neutr. = adv. **etkump-ā* „atsilenkiančiai, atlenktai“ [= rus. (*xopou*)-o „(ger)ai; (gēr)a“ = lie. (*gēr*)-a „xopom)o“] > adv. **etkump* (apie XV a. išnykus trumpajam **-a!*), pagal adj. nom. sg. masc. **etkumps* (< **etkumpas*) perdirbta į adv. *etkūmps* „atlenktai“ > „atgal(iai)“ > „vėl“ (plg. pvz. la. *vēls* „поздно“ – vietoj senesnio la. **vēlā* „t.p.“ nom.-acc. sg. neutr.); plg. Trautmann AS 250. Pr. adv. *etkūmps* „vėl“ darybinei bei semantinei evoliucijai suprasti geriausia paralelė yra la. *atkal* „vėl“, kuris atsirado iš adv. „atgal(iai)“ [plg. lie. žem. *atkal(i)ai* „atgal(iai), atbulai“] < „atsilošusiai, atloštai“ ir suponuoja la. adj. **atkalas* „atsilošęs, atloštas“ (= lie. žem. *ātkalas* „t.p.“) – fleksijos vedinį iš la. verb. **atkal-* „at(si)-lošti, at(si)šlieti“ = lie. žem. *at(si)kal-ti* „t.p.“. Panašiai ir minėtas pr. adj. **etkumpas* „atsilenkęs, atlenktas“ darybiškai suponuoja pr. verb. **etkump-tvei* „atsilenkti, atlinkti“ = lie. *atkuñp-ti* „t.p.“ ir la. *kūmp-t* „lenktis, linkti“. Turime balt. verb. **kump-* „lenktis, linkti (iš to atsirandant tam tikram kampui, išsikišimui ir pan.)“; tos pat šaknies yra dar pr. *kump-int* (*„nu-

lenkti“ >) „nustumti“ (žr. *kumpint*), lie. adj. *kuņpas* „gekrümmt“ = la. *kuņps* „t.p.“, taip pat lie. *kuņpis* „Schinken“, la. *kumpis* „der Krumme“, lie. *kaņpas* „Winkel“ ir kt. < balt. **kump-*/**kamp-* < ide. **kmp-*/**komp-* „lenkti, linkti“ (plg. Pokorny I 525) > go. *hamfs* „kumpas“ ir kt., lenk. *kępa* „krūva, iškilimas“ (< *,išlinkimas“) ir kt., gr. *καμπτω* „lenkiu, kumpinu“, *καμπή* „linkis, vingis“, lo. *campus* „laukas“ (< *,ilinkimas, žemuma“). Žr. PKP II 211, plg. Toporov PJ II 105 t. (ir liter.).

etlāikusin „enthalt sich (enthalte sich) – (te)atsilaiko“ III 99₁₃ [63₄] praes. 3 sg. (opt. reikšme) = **etlāiku-sin* < **etlāikū-sin* = *et-* „at-“ (žr.) + **laikū* „laiko“ (žr. *laikūt*) ir (reflex.) *-sin* „-si“ (žr.).

etneiwings, žr. *etnīwings*.

etnijwingiskai, žr. *etnīwingiskai*.

etnijwings, žr. *etnīwings*.

etnistis „Gnade – malonės“ III 111₁₆ [69₂₂], „Genaden – malonės“ III 115₆ [71₁₉] gen. sg.; acc. sg. *etnistin* „gnade – malonę“ III 51₁ [35₂₀] (= *malone* „malonę“ VE 20₁), III 63₈ [41₈₀], III 97₅ [61₁₅₋₁₆], „Gnade – malonę“ III 93₉ [59₁₀], III 113₁₆ [71₅₋₆], 117₂₉ [73₂₂], III 129₁₉ [79₂₅], „Gnad – malonę“ III 117₂₁ [73₁₇], „Gnaden – malonę“ III 117₅ [73₄], „Genaden – malonę“ III 131₁₂ [79₃₄], „Barmhertzigkeyt – gailistingumą“ III 41₁₃ [31₄] (= *mielaschirdistes* „gailestingumo“ VE 15₁₄₋₁₅), „Segen – palai(mini)mą“ III 99₁₅ [63₅] (= *perβegnoghima* „palai(mini)-mą“ VE 47₁₁), „Gaben – dovaną“ III 119₅ [73₂₈], *etnijstin* „Gnade – malonę“ III 39₅ [29₁₄], „gnade – malonę“ III 69₆ [45₁₉], „gnaden – malonę“ III 55₈ [37₂₆], *etnistān* „genaden – malonę“ III 57₁₀ [39₁₅].

Pr. *etnistis* kilmę pirmasis gana vykusiai atskleidė Toporovas (VSJ III 116 tt., PJ II 108 t. ir liter.), nors jo aiškinimai nevienur gerokai skiriasi nuo mano samprotavimų (žr. toliau).

Iš anksčiau pateiktosios medžiagos matyti, kad pr. *etnistis* „malonė“ (gen. sg.), žinomas tik iš III katekizmo, yra paliudytas dar tokiomis reikšmėmis: „gailestingumas“, „palaima, palaiminimas“, „dovana“. Pr. „malonę“ reikia suprasti kaip „gailestin-

gumą, geradarybę (iš gailestingumo)“ – iš čia ir pr. (*etnistin*) „gailestingumas“, „palaima resp. palaiminimas“ (= „gailestingumo, geradarybės įgijimas resp. tam tikras teikimas“), „dovana“ (= „geradarybė“). Pr. *etnistis* „malonė“ = „gailestingumas“ yra iš „pasigailėjimas (Erbarmen)“ = „nebepykimas ar net gero darymas nusikaltusiam“ < *, „atsileidimas (nebepykimas)“ [plg. lie. *ānas greit impyksta, alė greit ir atsilėidžia* „jis greit įpyksta, bet greit ir nustoja pykęs (nebepyksta)“] < *, „atsileidimas (tapimas palaidu, atsisukimas)“ < *, „atsisukimas (atsiverpimas)“ (žr. toliau); plg. *etwiērp* (žr.).

Pr. *etnistis* yra deverbatyvas – sufikso *-sti-* vedinys iš prefiksinio intransityvo pr. **etnī-* „at(si)leisti (nebepykti)“ < *, „atsileisti (darytis palaidam, atsisukti)“ < *, „atsisukti (atsiverpti, atsileisti suverptam siūlui)“ (žr. dar *etnī-wings*), kuriame, atmetus prefiksą *et-* „at-“, slypi intransityvinis balt. *(*s*)*nī-* (plg. balt. **skī-*, žr. s.v. *etskiūns*), t.y. *(*s*)*niĭ-a* (praes. 3 sg.) *(*s*)*nī-ti* (inf.) „suktis (verpiamam siūlui)“ = „susisukti (susiverpti, susileisti verpiamam siūlui) ↔ atsisukti (atsiverpti, atsileisti suverptam siūlui)“ (dėl enantioseminijos plg. pvz. s.v. *etwiērp*). Greta šio (intransityvo) balt. *(*s*)*nī-* buvo ir tranzityvas balt. *(*s*)*nēi-* (plg. balt. **skēi-*, žr. s.v. *etskiūns*), t.y. balt. *(*s*)*nēĭ-a* (praes. 3 sg.) *(*s*)*nē-ti* (inf.) „sukti (verpti siūlą)“ = „susukti (suverpti siūlą) ↔ atsukti (atverpti, atleisti suverptą siūlą)“. Tie du veiksmazodžiai bus išriedėję iš vieno balt.-sl. *(*s*)*nēĭ-a* (praes. 3 sg.) *(*s*)*nēĭ-ā* (praet. 3 sg.) *(*s*)*nī-ti* (inf.) „sukti(s) [verpti(s)]“ (plg. tai, kas atitinkamai pasakyta s.v. *etbaudinons*), iš kurio vėliau a) infinityvo balt.-sl. *(*s*)*nī-ti* pagrindu pagal tipo balt.-sl. **lī-ti* (> lie. *lŷ-ti* ir kt.) **liĭ-a* (praes. 3 sg.) **liĭ-ā* (praet. 3 sg.) intransityvus atsirado intransityvas balt.-sl. *(*s*)*niĭ-a* (praes. 3 sg.) *(*s*)*niĭ-ā* (praet. 3 sg.) *(*s*)*nī-ti* (inf.), b) balt.-sl. *(*s*)*nēĭ-a* (praes.) *(*s*)*nēĭ-ā* (praet.) *(*s*)*nī-ti* (inf.), veikiamas tipo balt.-sl. (**sē-ĭ-a* =) **sēĭ-a* (praes. 3 sg.) **sēĭ-ā* (praet. 3 sg.) **sē-ti* (> lie. *sē-ti* ir kt.) tranzityvų, išvirto į tranzityvą balt.-sl. *(*s*)*nēĭ-a* (praes.) *(*s*)*nēĭ-ā* (praet.) *(*s*)*nē-ti* (inf.). Balt.-sl. (inf.) *(*s*)*nī-ti* [*(**s*)*nēĭ-a* *(**s*)*nēĭ-ā*] buvo dat.-, loc.“ sg. forma sufiksienio (*-*ti-*) vedinio – nominis abstracti balt.-sl.

*(*s*)/*nī-ti* „sukimas(is) [verpimas(is)]“ (nom.-acc. sg. neutr., dėl to plačiau žr. Mažiulis BS 288 t.), kuris vėliau davė balt.-sl. *(*s*)/*nī-ti*+*s* > *(*s*)/*nī-tis* „tai, kas susukta (suverpta), susisukę (susiverpę)“ [nom. sg. fem., plg. santykį inf. lie. *miř-ti* : subst. lie. *mir-tis* ≤ **mir-ti* „mirimas“ (nom.-acc. sg. neutr.) ir pan., žr. Mažiulis l.c.] > *(*s*)/*nī-tis* „siūlas“ > lie. *ný-tis* „nyčių (vienas) siūlas“ [*ný-tys* (pl.) „Weberkette“], la. *nī-ts* „t.p.“, sl. **nī-tb* (> rus. *nu-mb* „siūlas“ ir kt.). Žodžių lie. *nýtis* „nyčių siūlas“ = la. *nīts* „t.p.“ reikšmėje dar atsispindi, nors ir netiesiogiai, senovinė reikšmė „tai, kas susukta (suverpta)“: nytys daromos iš ypač gerai suverptų (susuktų) ir net dvigubai suleistų (susuktų) siūlų.

Iš balt.-sl. *(*s*)/*nē-ti* „sukti (verpti)“ (žr. aukščiau) atsirado la. *snā-t* „locker zusammendrehen, spinnen“ (dėl šaknies apofonijos plg. lie. *glėb-ti* : *glób-ti* = la. *glāb-t* ir t.t.), *nā-tns* (adj.) „drobinis“ [← subst. **nāt-* „audinys) iš lininių verpalų“] ir pan.; galbūt ir balt. **nāt-* „dilgėlė“ yra iš *, „verpimas“ > *, „verpimo augalas“ (dilgėlė – vienas iš senovinio verpimo augalų), žr. s. v. *noatis*.

Patį verpimą, kaip žinome, nuo seniausių iki pat dabartinių laikų sudaro du pagrindiniai procesai: a) pirmasis procesas – (pluoštelį iš kuodelio ir pan.) tempimas (traukimas) ir b) antrasis (bei svarbiausias!) procesas – (tų pluoštelį) sukimas (verpstu ir pan.). Trumpai sakant, „verpti“ = „tempti (traukti)“ + „sukti“ arba „verpti“ = „sukti temptiant (traukiant)“; o, atsižvelgiant į pagrindinį verpimo procesą, „verpti“ = „sukti“, plg. pvz. lie.: *lig vākaro susuksiū* („suverpsiu“) *šitą kuodėlį* Ds. Balt.-sl. *(*s*)/*nēi-a* (praes.) *(*s*)/*nī-ti* „sukti(s) = „sukti(s) temptiant (traukiant)“ = „verpti(s)“ yra iš ide. *(*s*)/*nēi-*/*(*s*)/*nī-* „sukti(s) temptiant (traukiant)“, „verpti(s)“, kuriam vėliau (t.y. nebe ide. prokalbėje, o jau atskirose jos idiomose) atsirado lytis *(*s*)/*nē-* (o iš čia ir kiti jos apofoniniai variantai) – visai panašiai kaip ir vėlyvesnė (ne seniausia!) lytis balt. *(*s*)/*nē-* (žr. anksčiau). Primintina, kad, be šio ide. „sukti(s) temptiant (traukiant)“, buvo ir daugiau ide. „sukimų(si)“: ide. „sukti(s) kišant“ (žr. s.v. *etwēre*), ide. „sukti(s) lenkiant“ (žr. s.v. *witwan*) ir kt.

Iš ide. **(s)nēi-/*(s)nī-* „sukti(s) tempiant (traukiant)“ yra dar: s.ind. *snāy-ati* „apvynioja, aprengia“ (<*, „apsuka aptraukdamas“), *nī-vī-* „umgebundenes Tuch, Schutz“, gr. *νῆ* „verpia“ (<*, *σνῆ-ει*), *νῆ-μα* „verpalai, siūlas“ [<*, „kas sūverpta“ <*, „kas sūsukta tempiant (traukiant)“] = lo. *nē-men* „verpalai“, *neō* „verpiu“. v. air. *snūd* „sūka; rīša“, kimr. *nyddu* „verpti“, air. *snāth(e)* „siūlas“ (<*, *snō-*) ir kt. Iš to paties ide. **(s)nēi-/*(s)nī-* „sukti(s) tempiant (traukiant)“ > „(ap)sukamuoju traukimu (tempimu) veikti“ = „adatą su siūlu kišti, po to ištraukti (ištempti) ir apsukus vėl kišti“ = „siūti“ išriedėjo ide. dial. **(s)nēi-* resp. **(s)nē-* „siūti“ > s.v.a. *nāj-an* „siūti“, *nā-t* „siūlė“, go. *nē-pla* „adata“ (<*, „siuvimo įrankis“), s.air. *snā-that* (<*, *snō-*) „t.p.“ ir kt.

Čia nagrinėtąjį balt.-sl. („sukti – tempti“ =) „verpti“ vėliau a) rytų baltai iškeitė į **verp-* („sukti – vyti, winden“ =) „verpti“ (žr. s.v. *etwiērp*), b) vakarų baltai – į **spend-* („tempti“ =) „verpti“ (žr. s.v. *spanstan*), c) slavai – į **(s)prend-* („tempti“ =) „verpti“ (> s.sl. *prędę* „verpiu“ ir kt.); plg. germ. **spīn-* („tempti“ =) „verpti“ (> go. *spinnan* „verpti“ ir kt.).

etnīstislaims „gnadenreich – malonės turtingas“ III 63₁ [41₂₄] (= *pilnas malones* „pilnas malonės“ VE 25₁₄) = kompozitas iš (gen. sg.) *etnīstis* „malonės“ (žr.) + *laims* „turtingas“ (žr. *lacims*).

etnīwingiskai „gnediglich (gnädiglich) – maloningai“ III 119₂₉ [75₁₁] (= *malonei* „maloniai“ VE 59), „t.p.“ III 133₄ [81₁₁], *etnīwingiskai* „genediglich (gnädiglich) – t.p.“ III 81₁₆ [53₃] (= *maloney* „maloniai“ VE 34₂₂), *etnīwingisku* „genedigklich (gnädiglich) – t.p.“ III 81₁₃ [51₃₅–53₁], *etnīwingisku* „genediglich (gnädiglich) – t.p.“ III 109₁₅ [69₆] adv., kur pastarųjų lyčių galinis *-u* yra vietoj *-ai* (žr. s.v. *ainawidiskan*). Šis adv. suponuoja adj. **etnīwingiskas* „maloningas“ – sufikso *-isk-* vedinį iš adj. **etnīvingas* (žr. *etnīwings*).

etnīwings „gnediger (gnädiger) – maloningas“ III 51₈ [35₂₅] (= *maloninga* VE 20₇ nom. sg. fem.), „genediglich (gnädiglich) – t.p.“ III 131₉ [79₃₂], *etnīwings* „genedig (gnädig) – t.p.“ III 71₉ [47₈] (= *malonus* VE 29₁₈), „gnedig (gnädig) – t.p.“

III 133₁₆ [81₂₀], *etneīwings* „gnediger (gnädiger) — t.p.“ III 51₂₀ [35₃₄] (= *maloninga* VE 20₁₇ nom. sg. fem.) adj. nom. sg. masc. Pastaba: lytis III 131, *etnīwings*, atliepanti originalo žodį (vok.) *genediglich* (jis iš tikrųjų — adv.), šiaip jau galėtų būti adv. (su formantu -s, plg. *etkūmps*, žr.), bet ji greičiausiai — adj. (nom. sg. masc.), žr. Trautmann AS 333, Toporov PJ II 110. Turime adj. pr. **etnīwings* < **etnīvinga-* „maloningas“ (plg. adj. pr. **etnīvingiska-* „t.p.“, žr. s.v. *etnīwingiskai*) — sufikso -ing- vedinį iš adj. **etnīva-* „malonus“ < **„atlauidus“*, kuris — sufikso -va- vedinys iš prefiksinio inf. pr. **etnī-tvei* „būti maloniam, atlaidžiam“ < **„at(si)leisti“* (plg. adj. s.sl. *ljubi-vъ* < inf. *ljubi-ti*), žr. s.v. *etnīstis*.

etpwērpt, žr. *etwīērpt*.

etskīans, žr. *etskīuns*.

etskīmai, žr. *etskīuns*.

etskīsai, žr. *etskīuns*.

etskīsnan „auferstehung (Auferstehung) — atsikėlimą“ III 45₆ [33₈] (= *priekelima* „prikėlimą“ VE 17₉), *etskysnan* „t.p.“ II 9₁₀ [11₃₆] subst. acc. sg. fem. (žr. dar *atskisenna*). Šis **etskīsna* (nom. sg. fem.) < **atskīsna* „atsikėlimas“ — sufikso **-snā* (žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš prefiksinio inf. pr. **atskī-tvei* „atsikelti“, žr. s.v. *etskīuns*.

etskīuns „auferstanden (auferstanden) — atsikėlęs“ III 43₃ [31₁₅] (= *kelesi* „kėlėsi“ VE 16₈) bei III 127₁₂₋₁₃ [79₂] = *etskyuns* „t.p.“ II 7₁₉ [11₃₀] = *attskiwuns* „t.p.“ I 7₁₉ [5₃₁], *etskīans* „t.p.“ III 43₂₄ [31₃₁] (= *kelese* „kėlėsi“ VE 17₁) partic. praet. act. nom. sg. masc.; praes. 1 pl. *etskīmai* „auferstehen (auferstehen) — atsikeliame“ III 63₁₈ [43₄] (= *keltisi* „keltis“ VE 26); 2 sg. *etskīsai* „fehrest (fährst) — atsikeli“ III 79₂ [51₁₁] (= *kelsiesi* „kelsies“ VE 33₈) — atematinė matyt praes. forma, suponuojanti senesnę turbūt tematinę pr. **skīja* > **skī* (praes. 3 sg.), žr. Endzelīns SV 109, Stang Vergl. Gr. 314, Toporov PJ II 111 (ir liter.).

Yra pr. (inf.) **etskī-tvei* „atsikelti“ = *et-* (žr.) + **skī-(tvei)* < balt. **skī-* „atsiskirti, atskilti“ (Toporov VSJ III 118 t., PJ II 111 t.) — intranzityvas, greta kurio bus buvęs ir tranzityvas

balt. **skēi-* „atskirti, atskelti“, kurie suponuoja ide. **skř-* resp. **skēi-* „at(si)skirti, at(si)skelti“ > s.ind. *chy-ati* „atkelia“, lo. *scio* „žinau“ (< **„atskirių ką nuo ko“*) ir kt. (Pokorny I 919). Tą patį balt. **skēi-* „atskirti, atskelti“ resp. **skī-* „atsiskirti, atskilti“, jau seniai išplėstą sufiksinių **-d-*, t.y. balt. **skēi-d-* „atskirti, atskelti“ resp. **skī-d-* „atsiskirti, atskilti“ gana gerai (net ir semantiškai) išlaikė žodžiai lie. *skiedž-iu skiesti* „daryti skystą; atskirti“ resp. *skýsta (skýdo) skýsti* „darytis skystam; atsiskirti“, la. *šķiēst* „taškyti; eikvoti, švaistyti“ (< **„išskirstyti“*) resp. *šķīst* „tirpti; sutrūkti, suskilti“ (žr. dar s.v. *skijstan*), lie. *skied(r)à* „Span, Splitter“ (< **„tai, kas atskirta, atskelta, atplėsta“*), la. *šķiēsna* „feiner Faden, der sich vom Flachs abteilen läßt, eine Faser überhaupt“ (< **„tai, kas atsiskyrę, atitrūkę, atplyšę“*), pr. (**skīd- →*) *skijstan* „švarus“ (žr.) ir kt.: s.sl. *cěd-iti* „košti“ [< **„atskirti (nešvarumus)“*], s. isl. *skíta* „scheißen“ (< **„ausscheiden“*), s. ind. *chinátti* „atkelia“, gr. *σχίζω* „(at)skeliu, atskirių“, lo. *scindo* „skelių“ ir kt. (Pokorny I 920 t.). Čia pridera dar pr. *scaytan* „skydas“ ir pan. (< **„senovinių laikų lenta“* = **„atskeltinė lenta“*) – sufikso *-t-* vedinys iš balt. **skei-*, žr. s.v. *scaytan*.

Iš to, kas pasakyta, išplaukia, kad verb. (balt.>) pr. **skīd-* „atsiskirti, atskilti“ (→pr. *skijstan*, žr.) resp. **skeid-* „atskirti, atskelti“ iki tam tikrų laikų turėjo sinoniminę porą – didžiai archaizkus (balt.>) pr. **skī-* „atsiskirti, atskilti“ resp. **skei-* „atskirti, atskelti“. Iš tų verb. porų pirmoji vėliau – panašiai, kaip ir lie.-la. prokalbėje – išstūmė antrąją (didelį archaizmą!), kuri savo variantu (balt.>) pr. **skī-* „atsiskirti“ išliko žodyje pr. **etskītvei*.

Kildinant pr. **etskītvei* „atsikelti, keltis“ iš balt. **skī-* „atsiskirti“, negalima užmiršti semantinio šios problemos aspekto, kuris iš tikrųjų nėra toks jau paprastas dalykas. Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į vieną iki šiol nepastebėtą faktą: jeigu reikšmę „atsikelti, keltis“ A. Vilio Enchiridione turi tik prefiksiniis pr. verb. (t.y. **et-skītvei*), tai tą pačią reikšmę B. Vilento Enchiridione visais atitinkamais atvejais (žr. anksčiau) turi tik neprefiksiniis lie. verb. (t.y. *kéltis*). Be to, svarbu atsižvelgti į

tokį aiškiai gyvėsios pr. kalbės (ne religine reikšme pavartotą!) faktą (ἄπαξ λεγόμενον) — į prefiksinį pr. (III 79₂) *etskīsai* „atsikeli, kelies (iš lovos)“, verstą ne (kaip visais kitais atvejais) iš vok. *auferstehen* (prefiksinio), o iš vok. (III 78₂) *fehrest* (nesufiksinio!), kurį B. Vilentas perteikė, kaip ir kitur, nesufiksinio lie. (VE 33₈) *kelsiesi* „atsikelsi, kelsies (iš lovos)“. Šitie faktai rodo, kad reikšmė „atsikelti, keltis (iš lovos)“ atsirado ne lytyje pr. **skītvei*, o lytyje pr. **etskītvei*. Jau vien iš to matyti, kad pr. **skītvei* semantiškai negali būti identifikuojamas su lie. *kēltis* resp. *kilti* ir turėjo reikšti ne ką nors kita, o tik „atsiskirti ir pan.“ (žr. anksčiau). Taigi: pr. **etskī-tvei* „atsiskirti“ > *, „atsiskirti (nuo guolio, patalo, lóvos)“ (plg. lie. *ānas sērga* — *nebesīskiria nuo lóvos* „jis serga — nebesikelia iš lovos“ Ds) > *, „iš-eiti (iš guolio ir pan.)“ (plg. lie. *kaip gēra* — *nebegaliū atsiskirt’ iš namū* „kaip gera — nebegaliu išeiti, išvykti iš namų“ Ds) > „atsikelti, keltis (iš guolio ir pan.)“.

ettrāi, žr. *attrātwei*.

ettrais, žr. *attrātwei*.

etwēre (*Toū etwēre*) „thust ... auff (du tust ... auf) — atveri, atidara“ III 83₁₀ [53₁₅] praes. 2 sg. (= *atweri tu* „tu atveri“ VE 35₁₁₋₁₂); imperat. 2 sg. *etwerreis* „öffne (öffne) — atverk, atidaryk“ III 117₁₉–119₁ [73₂₃₋₂₅]; partic. praet. act. nom. sg. masc. *etwiriuns* „auffgethan (aufgetan) — atvėręs, atidaręs“ III 117₂₇ [73₂₀₋₂₁]. Lytis *etwēre* (III 83₁₀) parašyta, be abejo, klaidingai: suponuojant pr. **etvēr-*, iš pastarosios būtų ne *etwēre* (III kat.), o **etwīre* (plg. *etwir-iuns*, žr. toliau). Šią *etwēre* įprasta taisyti į *etwere* (Trautmann AS 333, Wijk Apr. St. 9, Endzelīns SV 110, 173, plg. Toporov PJ II 113 ir liter.) = **etvere* < **et-ver’a* (= lie. *āt-veria* 3 sg. pl.). Pr. *etwiriuns* (III 117₂₇) iš **etvīrī(v)-uns* atsirado vietoj senesnės **etvīruns* (: lie. *atvėręs, atvėrus-*), veikiamo lyties praet. (3 sg. pl.) **etvīrī* „atvėrė“ = *et-* (žr.) + **vīrī* „vėrė“, kuri yra iš **vērē* „vėrė“ [šakninio kirčiavimo (taigi **-ē* > **-ī* > **-i* III kat.), plg. la. *vēr-t* „verti“, t. y.: pagal **et-vīrī* „atvėrė“, veikiant *bill-iuns* tipo lytims, vietoj **etvīruns* atsirado **etvīrī(v)uns* > **etvīrī(v)uns* = *etwiriuns*.

Pr. *etwēre* = (*et-* +) **ver-* „atverti, atidaryti (öffnen)“, kuris, enantiosemiškai (dėl enantioseminijos žr. s. v. *etwiērpt*) būdamas ir „užverti, uždaryti (schließen)“, kartu su lie. *vēr-ti* „schließen ↔ öffnen“ = la. *vēr-t* „t. p.“ aiškiai rodo (enantiosemini) balt. **ver-* „schließen ↔ öffnen“ < ide. **uer-* „t. p.“: sl. **ver-* „t. p.“ [*>* ček. *za-vřítí* „uždaryti“ resp. *ote-vřítí* „atidaryti“, lenk. *za-wrzeć* „uždaryti“ resp. (su kitu apofoniniu laipsniu) *ot-worzyć* ir kt.], s. ind. *api-vṛ-ṇóti* „uždaro“ resp. *apa-vṛ-ṇóti* „atidaro“, lo. *operio* (< **op-uer-*) „uždarau“ resp. *aperio* (< **ap-uer-*) „atidarau“ ir kt.

Balt. **ver-* „uždaryti ↔ atidaryti (duris ir pan.)“ < ide. **uer-* „t. p.“ yra iš ide. *, „tam tikru būdu užsukti (užvyti) ↔ atsukti (atvyti) duris ir pan.“. Kad šis ide. **uer-*, toks bei išplėstas formantų (žr. s. v. v. *etwiērpt*, *wartint*, *wīrst*), turėjo tam tikro sukimo reikšmę, — yra seniai žinoma (plg. pvz. Pokorny I 1152 t. ir liter.). Ide. **uer-* „(už-, at)sukti“ suponuoja reikšmę „(už-, at)-daryti“, kaip vieną iš jo reikšmių, kuri glaudų ryšį su pagrindine ir pirmąsio jo reikšme [t. y. su „(už-, at)sukti“] išlaikė gana ilgai ir po ide. prokalbės suskilimo.

Iš ide. **uer-* „(už-, at)sukti“ vėliau atsirado indoeuropiečių kalbose ir kitokios reikšmės žodžių. Šią problemą nagrinėti visų indoeuropiečių kalbų aspektu čia neįmanoma ir, pagaliau, nebūtina. Stabtelime tik prie baltoslavistinio jos nagrinėjimo, kuris, be to, laikytinas bene tinkamiausia gaire tos semantinės problemos sprendimui ir visų indoeuropiečių kalbų aspektu. O baltų ir slavų kalbų faktai gana aiškiai rodo štai ką: ide. **uer-* „sukti“ > balt.-sl. **ver-* „t. p.“ > „ką nors kiaurai pro ką (per)sukti“ > „su tam tikru (pa)suki(nėji)mu ką nors pro ką (per)kišti, (per)durti“ > „kišti (pa)suk(inėj)ant“ →

a). Lie. *vēr-ti* = la. *vēr-t* „kišti ką nors pro ką (siūlą pro adatos skylutę ir pan.)“, la. *vēr-t* „siuvinėti, siūti“ (< „tam tikru būdu kaišioti adatą su įvertu siūlu“) bei „pinti“ (< *, „tam tikru būdu kaišioti vyteles ir pan.“), lie. *vēr-ti* „durti, smeigti“ bei („durti, smeigti“ >) „diegti, labai skaudėti“, lie. *vār-as* „kartis tvorai tverti“ (viena iš kārčių, iš kurių, jas tam tikru būdu sukišant, padaroma kártinė tvora) ir kt., taip pat slavų — s. sl. *vъ-vrě-ti*

„ikišti“, rus. *веп-амь* „kišti, slėpti“, *вop* „tvora resp. aptvaras“ (< *, „tam tikru būdu sukištų karčių tvora resp. ja aptverta vieta“, plg. lie. *vār-as*, žr. anksčiau), *за-вop* „частокл (ir kt.)“ (< *, „i žemę sukištų rąstų eilė“), *обopа* „aptvaras“ = lenk. *obora* „tvartas“ (< *, „aptvaras“, plg. rus. *вop* „tvora resp. aptvaras“, žr. anksčiau), lenk. *wor* „maišas“ (< *, „daiktas, į kurį kas nors kišama“) ir kt. (žr. dar s. v. *aboros*);

b). Lie. *vēr-ti* = la. *vēr-t* „užkišti (užmauti) ką nors ant ko, suverti (karolius ir pan.), daryti virtinę“, lie. *vor-à* „virtinė, eilė (vežimų, žąsų ir pan.)“ ir kt., rus. *вереница* „vora (žąsų, ančių ir pan.)“, s. sl. *ver-igy* (nom. pl. fem.) „grandinė“ (< *, „sūkištos, sumaustytos grandys“) ir kt.

Iš to paties balt. **ver-* „ką nors į ką kišti (pa)suk(inėj)ant“ (žr. anksčiau), tam tikruose kontekstuose vartojamo reikšme „kišti (pa)suk(inėj)ant tam, kad lengviau lįstų sunkiai kišamas dalykas“, atsirado balt. **ver-* „kišti dedant pastangas, naudojant jėgą“ → a) „naudojant pastangas kišti“ „sunkiai kišti“, b) „naudoti jėgą, prievartą“, o iš čia turime vedinius:

a). Lie. *var-ýti* „sunkiai ikišti ką nors į ką“ [pvz. (Dusetos): *ilgas kuōlas*, — *suñkiai, alė pasukinėdamas invariaū* „ilgas kuolas, — (ji) sunkiai, bet pasukinėdamas (į šonus) ikišau (įvariau, įspaudžiau batu pievoje)“] bei („sunkiai ikišti“ >) „sunkiai įkalti“, pvz.: (Ds) *aniē čviekaī būvo leñgva inkálī, alė kaip šitą invarýsiu* „tie vinys (sc. maži resp. mažesni) buvo lengva įkalti, bet kaip šitą (sc. didelį) įkalsiu (įvarysiu)“. Tos pat kilmės yra ir lie. *var-ýti* „treiben“ — iš „stumti“ < „sunkiai kišti“ < „naudojant pastangas kišti“ (plg. Skardžius ŽD 531, Fraenkel 1200). Būga II 323 ir Trautmann BSW 353, remdamiesi la. *vert* „bėgti“, kildino lie. *varýti* „treiben“ iš „daryti, kad bėgtų“. Tačiau la. *vert* „bėgti“ iš tikrųjų yra matyt tas pats čia nagrinėjamas balt. **ver-*, o jo reikšmė „bėgti“ yra ekspresyvos kilmės — iš *, „durti“ (< *, „kišti“, žr. anksčiau), plg. lie.: *pamātes vilką, kad vēriau iš miško* (Ds), kur *vēriau* reiškia tą patį, ką ir kitų lie. šnektų žodis *dūriau* „smarkiai bėgau“ (ekspresyvas!).

b). Pr. *warrin* „prieivarta, jėga“ (acc. sg.) bei tos pat reikšmės jo atitikmenys lie. ir la. kalbose (žr. *warein*, *epwarisan*), plg. Fraenkel 1197 (s. v. *vāras* 1).

etwerpeis, žr. *etwiērp̃t*.

etwērpimai, žr. *etwiērp̃t*.

etwerpsannan „vergebung (Vergebung) — atleidimą“ I 9₉ [7₁], *attwerpsannan* „vergebung — t. p.“ I 15₁ [7₂₉] acc. sg. fem.; acc. sg. masc. *etwerpsennian* „vergebung (Vergebung) — t. p.“ II 9₉ [11₃₅], *etwerpsennian* „vergebung — t. p.“ II 13₁₉–15₁ [13₂₉], III 45₅ [33₂] (= *atleidima* „atleidimą“ VE 17₈₋₉), III 127₂₁ [79₉] (= *atleidima* „atleidimą“ VE 62₁), *etwerpsennien* „t. p.“ III 61₃ [41₈], III 67₁₆ [45₆], III 71₃₋₄ [47₄], „vergebunge (Vergebung) — t. p.“ III 75₁₁₋₁₂ [49₁₃₋₁₄], „vergebung — t. p.“ III 77₃ [49₂₇], III 77₈ [49₃₁], III 77₁₅ [51₁], *etwerpsennin* „t. p.“ III 65₁₀ [43₁₈], *etwerpsenninn* „t. p.“ III 75₁₇ [49₁₇] (su nereikalingu -n). Pr. acc. sg. fem. *etwerpsannan* (*attwerpsannan*) suponuoją nom. sg. fem. **etverp-sanā* (**atverp-sanā*), o visi kiti atvejai — nom. sg. masc. **etverp-senis* < **etverp-senīs*: turime sufikso *-*senā* (nom. sg. fem.) resp. *-*senīs* (nom. sg. masc.), dėl kurių žr. s. v. *bousennis*, vedinius iš inf. pr. **etverp-tvei* (**atverp-tvei*) „atleisti“ (žr. *etwiērp̃t*). Dėl šių vedinių gramatinės giminės plg. Trautmann AS 333 (kitaip — Toporov PJ II 114 t. ir liter.). Žr. dar *etwerpsnā*.

etwerpsnā „vergebung (Vergebung) — atleidimas“ III 75₁₉ [49₁₈] (= *atleidimas* VE 32₅ nom. sg.), III 75₂₁ [49₁₉₋₂₀], *etwerpsna* „t. p.“ III 71₁₂₋₁₃ [47₁₁], „vergebunge (Vergebung) — t. p.“ III 71₁₃ [47₁₁] nom. sg. fem. Toje pačioje pastraipoje (III 75₁₆₋₂₂) prieš *etwerpsnā* III 75₂₁ bei *etwerpsna* III 75₁₉ yra ir *etwerpsenninn* III 75₁₇ (žr. s. v. *etwerpsannan*); tuo stebėtis nereikėtų: pasakymas *Pērwañs dātoñ bhe prolieitoñ prei etwerpsenninñ stēisoñ grīkañ* (III 75₁₆₋₁₈) remiasi tekstu III 75₁₋₁₃ (*etwerpsennien* III 75₁₁₋₁₂), kuris yra sukurtas nusižiūrint į jau anksčiau egzistavusį (greičiausiai nespausdintą) tekstą, plg. ir tekstus I 13₈₋₁₉ — I 15₁₋₄ (*attwerpsannan* I 15₁) = II 13₃₋₁₉ — 15₁₋₃ (*etwerpsennian* II 13₁₉₋₁₅). Pr. **etverp-snā* „atleidimas“ yra sufikso *-*snā* (nom. sg. fem., žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš inf. pr. **etverp-tvei* „atleisti“ (žr. *etwiērp̃t*); žr. dar *etwerpsannan*.

etwiērpt „vergeben – atleisti (nuodėmes)“ III 55₁₁ [37₂₉] (= *atleisti* VE 22₆), *etwiērpt* „vergeben – t. p.“ (taisyтина į *etwiērpt*) III 81₁₄ [53₂], *etpwērpt* „vergeben – t. p.“ (taisyтина į *etwērpt*) III 117₆ [73₅] inf.; partic. praet. act. nom. sg. masc. *etwiērpons* „vergeben – atleidęs“ III 129₁₈₋₁₉ [79₂₄]; partic. praet. pass. nom. sg. neutr. *etwierpton* „vergeben – atléista“ III 65₁₃ [43₂₁]; praes. 1 sg. *etwerpe* „vergebe – atleidžiu“ (*as ... etwerpe*) III 71₁₈ [47₁₇]; praes. 3 sg. *etwiērpei* „vergift – atleidžia“ (taisyтина į *etwiērpie*?) III 45₂₁ [33₁₄]; praes. 1 pl. *atwerpimay* „verlassen – atleidžiamė“ I 11₃₋₄ [7₉] = *etwerpymay* „verlassen – t. p.“ II 11₄ [13₇] = *etwērpimai* „verlassen – t. p.“ III 53₂₁ [37₁₉₋₂₀] (= *atleidžem* „atleidžiamė“ VE 21₁₈); imperat. 2 sg. *atwerpeis* „verlaß – atleisk“ I 11₂ [7₈] = *etwerpeis* „verlaß – t. p.“ II 11₂ [13₆₋₇] = *etwerpeis* „verlasse – t. p.“ III 53₂₀ [37₁₉] (= *atleid* „atleisk“ VE 21₁₇).

Šio žodžio ligšiolinių etimologinių aiškinimų (Walde-Pokorny I 277, Endzelīns SV 174, Toporov PJ 116 t. ir liter.) didžiausias trūkumas yra tas, kad čia neatsižvelgiama į baltų (ir ne vien baltų) kalbose egzistavusią bei egzistuojančią tipo lie. *rišti* „(su)-rišti“ (pagrindinė reikšmė) resp. „atrišti“ (atveju *atrišti* prefiksas *at-* tik paryškina žodžio *rišti* reikšmę „atrišti“) enantioseminę (plačiau žr. Būga I 477).

Pr. *etwerp-* (resp. *atwerp-*) „atleisti (nuodėmes)“ < „atleisti“, atmetus prefiksą *et-* (resp. *at-*) „at-“ (žr. *et-*), turi *werp-* = **verp-* „leisti“ su pagrindine reikšme „(at)leisti“ (žr. dar s. v. v. *etwerpsnā*, *etwerpsanna*, *powiērpt*), kuri tam tikrais atvejais buvo enantiosemiška reikšmei „nuleisti, išleisti ir pan.“ (žr. s. v. v. *auwirpis*, *krauyawirps*). Pr. **verp-* „(at)leisti“ atsirado iš **„atpalaiduoti, atlaisvinti“* (žr. ir s. v. *powirps*) < **„susuktą dalyką (virvę ir pan.) daryti laisvesnį, palaidą“* (žr. dar PKP II 27, 75) ir, toliau, – iš balt. **verp-* (: **virp-*) „sukti“ (plg. *etnistis*, žr.), t. y. iš jo enantioseminės reikšmės **„atsukti“* [egzistavusios greta pagrindinės reikšmės **„(su)sukti“*, žr. toliau]; plg. pasakymą lie. žem. (gal iš kurš.) *atveřpk velėną* (Plungė) „su lopeta įdurk ir atkelk velėną nuo žemės“ (Skardžius APh III 53, V 160), kur *atveřpti* „(tam tikru būdu) atkelti (velėną)“ turi *veřpti*, kilusį irgi

iš senovinio **verp-* „atsukti“ [ne iš **verp-* „(su)sukti“!]. Pagrindinė žodžio balt. **verp-* (: **virp-*) reikšmė „(su)sukti“ slypi žodžiuose: lie. *verp-ėtas* „vandens, dulkių, sniego ar oro sūkury; plaukų susisukimas pakaušyje (Scheitel)“, la. *vėrp-ata* „t. p.“, lie. *veřp-ti* „spinnen“ = la. *vėrp-t* „t. p.“ (iš * „sukti“; dėl pr. „spinnen“ žr. s. v. *spanstan*), la. *virp-ēt* „mit Hilfe einer Spindel spinnen; zittern“ = lie. *virp-ėti* „zittern, vibrieren“ [iš * „sukio-ti(s)“], la. *virp-ats* „Wasserwirbel; gedrehter Haarschopf am Mittelkopf der Menschen, beim Stier usw.; vom Wind zusammengedrehtes Korn auf dem Feld“, lie. *varp-ýti* „stochern, klauben“ [frequentativum iš lie. *veřp-ti* „stochern, klauben“ (Būga II 398) < * „sukiojant krapštyti“ < * „sukti“] ir kt.

Buvo ir sl. **verp-* (: **virp-*) „sukti“, iš kurio turime sen. rus. *вѣрп-у* „plėšiu (ir kt.)“ (< * „išveržiu, išsuku“), rus. *вѣрп* „užpuolimas, apiplėšimas“, ček. *vrápa, vráp* „rauškšlė“ (< * „susisukimas“), slovėn. *vrápa* „odos rauškšlė“, lenk. *na-wrop-ić* „pykti“ (< * „suraukti, iškreipti, persukti veidą“), maked. *spanum* „apsukrus“ ir kt.

Balt.-sl. **verp-* (: **virp-*) „sukti“ giminaičiai – s. isl. (**worf* >) *orf* „Sensengriff“, s. ind. *várp-as-* „klasta“ (< * „suktumas“), toch. A *warp* „aptvaras“, alb. *vráp* „bėgimas“, gr. *ρέπ-ω* „lenkiuosi, nusiuku“ (< **ῥεπ-ω*), lo. *rep-ens* „staigus“ (< **urep-*) ir kt. (žr. Pokorny I 1156, Fraenkel 1227, Toporov PJ II 117 t.); visur čia slypi ide. **uerp-* (: **urep-*) „sukti(s)“ – formanto *-(e)p- vedinys iš ide. **uer-* „sukti(s)“ (žr. s. v. *etwēre*).

etwinūt „entschuldigen – dovanoti, išteisinti, pateisinti“ III 35, [27₁₃₋₁₄] inf. (= *ischkalbetumbim* „išteisintume, pateisintume“ VE 12₁₄), kurį darybine reikšme tapatinu su lie. dial. *atkáltinti* „pateisinti“ (LKŽ V 160 t.), t. y.: pr. *etwinūt* = *et-* „at-“ (žr.) + **vinūt* (< **-t-*) „kaltinti“ resp. **vinūtvei* „t. p.“. Čia turime greičiausiai slavizmą: iš vak. sl. **vinovati* „kaltinti“ (inf.) prezentinio kamieno **vinuje-* atsirado praes. pr. **vinūja-*, o iš jo buvo padaryta inf. pr. **vinū-tvei* pagal modelį inf. pr. **peisā-tvei* „rašyti“: praes. pr. **peisāja-* (žr. s. v. *peisāton, peisāi*) ir pan., žr. Endzeilins FBR II 12, XII 7. Dėl kitokių pr. *etwinūt* kilmės aiškinimų,

kurie laikytini mažiau patikimais, žr. Toporov PJ II 118 tt. ir liter.

etwiriuns, žr. *etwēre*.

euangelion, žr. *ebangelion*.

euangelistai „euangelisten (Evangelisten) — evangelistai“ III 73₂₁ [49₂] nom. sg. masc.

F

falsch „falsch — falšyvai (apgaulingai)“ I 5₂₁ [I 5₁₈] — vok. žodis.

Kitų pr. kat-mų tuose pačiuose kontekstuose yra *reddi* (II 5₂₁), *redde* (III 33₁₅), žr. *reddewijdikausnan*.

valx „falk (Falke) — sakalas“ E 711 nom. sg. masc. = **falks* — iš vok. kalbės — iš medžioklės (sakalais), kurias darydavo Ordino riteriai, terminologijos. Žr. Trautmann AS 334.

G

gabawo „crothe (Kröte) — rupūžė“ E 779 = **gabawo* nom. sg. fem., t. y. **gabavā*, turintis šaknį **gab-* ir sufiksą **-avā*, kurį vesti iš **-evā* (Endzelīns SV 44) nėra būtina (plg. ir Toporov PJ II 124). Šitam pr. = vak. balt. **gabavā* šaknimi ir reikšme artimiausias giminaitis yra sl. **gēbā* „rupūžė; varlė“ (> rus. жаба „rupūžė“, s. sl. *žaba* „varlė“ ir kt.), laikytinas fleksijos vediniu (su kiekviline šaknies balsio apofonija) iš verb. balt.-sl. **geb-*, iš kurio turime ir žodžio vak. balt. **gabavā* šaknį (su kokybine balsio apofonija) **gab-* (matyt vardažodinę, žr. toliau).

Tam verb. balt.-sl. **geb-* < (verb.) ide. (dial.) **g^heb(h)-*, atsižvelgiant į toliau pateikiamą medžiagą, suponuotina maždaug tokia reikšmė: *„tam tikru būdu nerti (tauchen)“* = „nerti (su tam tikru vibravimu), pirmiausia, vandens gyviamis (jie visi slidūs!)“, t. y. *„slidžiam resp. slidžiai (minkštai, tyliai, taip pat vibruojančiai ir pan.) nerti“* su enantioseminėmis reikšmėmis (bei su minėto „slidumo“ ir pan. atspalviais) *„(tam tikru būdu) nunerti ↔ išnerti“* (čia dėl enantioseminijos plg. Būga I 477

t.). Iš tokio verb. ide. (dial.) **g^heb(h)-* bus atsiradę s. isl. *kafa* „nerti“, *kvefja* „(pa)nardinti“, v. v. a. *er-queben* „(už)dusinti“ (< **„panardinti“*) ir kt. (Vries 336, plg. Pokorny I 466), taip pat s. saks. *quappa* „vėgėlė“ (< **„slidi“* < **„slidžiai nardanti“*), isl. *kvap* „šaltiena, drebučių pavidalo dalykas“ [*< *„slidus vibruojantis dalykas“* < **„vibruojančiai tarsi pasineriantis (nusileidžiantis) bei išneriantis (išskylantis) dalykas“*] ir pan., plg. Pokorny I 465–466 s. v. v. 1. *g^hēbh-*, 2. *g^hēbh-*.

Manau, kad tą patį verb. ide. (dial.) **g^heb(h)-* „(tam tikru būdu) nunerti ↔ išnerti“ rodo ir lie. dial. (**geb-* →) *gēb-ti* „geibti“ = „pamažu, tyliai (nu)nykti“ < **„uždusti panirus“* (kitaip – Būga III 945–947) < **„nunirti (nunerti)“*, taip pat lie. dial. *gēb-enē* „pūslė, spuogas, išbėrimas“ < **„minkštas (slidus) išnirimas (iškilimas)“*. Darybinis santykis tarp lie. *gēbenē* „išbėrimas“ [*< *„minkštas išnirimas (iškilimas)“* – nomen abstractum!] ir sl. **gēbā* „rupūžė“ (bei „varlė“) yra toks pat, kaip santykis pvz. tarp nomina abstracta (deverbativa) lie. (dial.) *mušēnē* „mušimas“ ir *mūšā* „t. p.“. Taigi reikia manyti, kad ir sl. **gēbā* iš pradžią buvo nomen abstractum (deverbativum) – **„minkštas išnirimas (iškilimas)“* > **„išbėrimas“*, o iš čia atsirado (dėl reikšmės konkretėjimo) sl. **„gyvis, turintis tam tikrų išbėrimų“* = „rupūžė“ (resp. „varlė“).

Pr. = vak. balt. **gabavā* „rupūžė“ yra matyt iš adj. (fem.) **gabavā* „pūslėtoji, t. y. turinti išbėrimų, iškilimų (išnirimų)“, o šis – sufikso **-av-* (prūsams gana daraus!) vedinys greičiausiai iš *u*-kamienio (plg. Specht UID 40) subst. (neutr.) **gabu* „pūslė“ = „tam tikras išpūstumas, iškilumas (išnirimas)“ ← adj. neutr. **gabu* „išsipučiantis (išsipūtęs), išskylantis (iškilęs), išneriantis (išniręs)“, plg. s. v. *arrien*; kitai sakant, čia turime *u*-kamienio adjektyvą balt. **gabus* (masc.)/**gabu* (neutr.) resp. [*i/(i) iā*-kamienio] **gabī* (fem.) „(tam tikru būdu) išneriantis ↔ nuneriantis“ – fleksinį vedinį (su šaknies balsio kokybine apofonija) iš verb. balt. **geb-* „(tam tikru būdu) išnerti ↔ nunerti“; su šituo verb. etimologiškai nesunku sieti lie. ež. *Gab-ys* ir pan.

Tam verb. balt. **geb-*, kalbant apie ugnį (kaip liepsną – jos liežuvių), iš pagrindinės jo reikšmės **„tam tikru būdu nunerti ↔*

išnerti“ = *, „vibruojančiai (ir pan.) nunerti ↔ išnerti“ (žr. anksčiau) lengvai galėjo atsirasti tolimesnė reikšmė balt. dial. *, „(ugniai-liepsnai) pleventi, rusenti“ > *, „(ugniai) kūrentis“ (t. y. *, „būti ugniai-liepsnai, o ne ugniai-žarijoms ir pan.“), plg. pvz. lie. *ugnėlė gražiai kūrenas* „ugnelė gražiai kūrenasi (= plevena liepsnelė-ugnelė)“ = „liepsnelė resp. liepsna (ji visuomet plevena, rusena) nėra išnykusi“ Ds. Vadinas, ir šio verb. balt. **geb-*vedinys minėtas *u*-kamienis adj. balt. **gab-*, tiksliau, — jo fem. lytis [*ī*/(*i*)*īā*-kamienė] balt. (adj.) **gabī*, atributiškai derinama su subst. balt. **ugnis* „Feuer“ (fem.!), greta pagrindinės reikšmės (žr. anksčiau) taip pat lengvai galėjo turėti tolimesnę reikšmę balt. dial. *, „(ugnis-liepsna) plevenanti, rusenanti“ = *, „besikūrenanti (ugnis)“. Manau, kad būtent iš čia atsirado subst. balt. dial. **gabī* „plevenanti, rusenanti ugnis“ [*ī*/(*i*)*īā*-kamienis] = *, „besikūrenanti ugnis“ = *, „neužgesusi bei neturinti užgesti ugnis“ → lie. *gabijà* „šventoji namų ugnis; namų ugnies dievaitė“ [(*i*)*īā*-kamienis, plg. pvz. balt. dial. **eži* (*ī*/(*i*)*īā*-kamienį, žr. s. v. *asy*) → lie. *ežià* (*īā*-kamienis)].

Pr. *gabawo* ir jo giminaičių istoriją kitaip suvokia Trautmann AS 334, Endzelīns SV 174, Pokorny I 466, Toporov PJ II 124 tt. Lie. *gabijà* ir pan. kilmę irgi kitaip aiškina Būga I 210–211 (juo seka Fraenkel 126 t., S. Karaliūnas, — Žodžiai ir žmonės. Vilnius, 1974, p. 63–68), Toporov PJ II 122 tt. (ir liter.).

-gadint, žr. *pogadint*.

gaydis „weyse (Weizen) — kvietys“ E 259 (žr. dar s. v. *dagagaydis*); *gaide* „weisse (Weizen) — kvietys“ GrG 13, *gayde* „wesze (Weizen) — kvietys“ GrA 9, „wesze, weizen, triticum (triticum) — kvietys“ GrF 2 (žr. dar PKP II 50, išn. 13, 14).

Šio pr. žodžio kilmės aiškinimas didele dalimi priklauso nuo tokių iki šiol nenagrinėtų klausimų (jų nesprendžia ir Toporov PJ II 128 t.): kokio kamieno buvo pr. (E) *gaydis* (*io*- ar *-i*, ar *o*-kamieno) bei — svarbiausia — koks šio pr. žodžio darybos būdas?

Pr. (E) *gaydis* laikytinas (*i*)*io*-kamieniu = pr. **gaidis* (nom. sg. masc.) — fleksijos vediniu (su kokybine šaknies balsio apofon-

nija) iš balt. verb. **geid-* „spindėti, šviesti“ (žr. s. v. *gēide*); pr. **gaidīs* „kviety“ < *, „kas šviečia ir pan.“ dėl darybos plg. pvz. su ryt. balt. **dagīs* „dagys“ [(i)io-kamienis] < *, „kas degina“ — fleksijos vediniu iš balt. verb. **deg-* „deg(in)ti“. Tokį pr. **gaidīs* „kviety“ darybos būdą paremia ir ryt. balt. (i)io-kamienis **kveitis* „kviety“ (nom. sg. masc.; jeigu jis tikrai baltiškas) < *, „kas šviečia ir pan.“ — tos pat fleksijos vedinys iš balt. verb. **kv(e)it-* „šviesti, mirgėti“ (> la. *kvit-ēt* „žibėti, mirgėti“). Santykį tarp vak. balt. **gaidīs* „kviety“ ir ryt. balt. **kveitis* „t. p.“ (tas pats darybos būdas, o pamatiniai žodžiai verb. — sinonimai!) galima palyginti su santykiu pvz. tarp vak. balt. (neutr.) **ankta(n)* „sviestas“ ir ryt. balt. (neutr.) **sveista* „t. p.“, kurių abiejų darybos būdas yra tas pats (sufiksinis), o pamatiniai žodžiai (verb.) — sinonimai, žr. s. v. *anctan*.

Pr. *gaide* „kviety“ (GrG 13) resp. *gayde* „t. p.“ (GrA 9, GrF 2) greičiausiai turi vok. fleksiją *-e* (pagal vok. *wess-e* „kviety“ GrG 13, *wesz-e* „t. p.“ GrA 9, *wess-e* „t. p.“ GrF 2) vietoj pr. **-īs* ar (**-īs* >) **-is*: Gr žodynėlyje yra nemąža apvokietintų pr. fleksijų (!). Todėl spėjimas, kad Gr šnektoje (ne E šnektoje!) buvęs pr. **gaidē* „kviety“ (*ē*-kamienis, nom. sg. fem., žr. Toporov PJ II 128), laikytinas mažai patikimu, nors šiaip jau jis gal ir nėra visiškai negalimas, plg. pvz. lie. [(i)io-kamienį] *lēpis* „vandens lelija“ (LKŽ VII 367) ir (*ē*-kamienį) *lēpē* „t. p.“ (op. cit. 363) — fleksijų vedinius iš verb. lie. *lēp-ti* „glebti, vysti“.

Su verb. balt. **geid-* „spindėti, šviesti“ etimologiškai sietini ir hidronimai lie. (ež.) *Gaidỹs*, la. (up.) *Gaide* ir pan.

Gaygelyth (ež.), žr. s. v. *gegalis*.

gaylis „wyes (weiß) — baltas“ E 459 adj. (nom. sg. masc.) = **gail's* < **gailas* „t. p.“, kurio darybos istorija nėra iki šiol nagrinėta; o dėl to ir pati jo etimologija nėra atskleista: visuotinai priimtas teiginys, kad pr. *gaylis* (žr. dar *gaylux*), taip pat *gaydis* (žr.) bei lie. *giēdras* ir pan., turintys šaknį iš ide. **g^hhēi-* / **g^hhāi-* (žr. pvz. Pokorny I 488, Toporov PJ II 132 ir liter.), laikytinas nepagrįstu (šaknis ide. **g^hhēi-* / **g^hhāi-* iš viso nėra egzistavusi, žr. s. v. *gēide*).

Pr. < vak. balt. (bent jau pr.-jotv.) **gailas* „baltas“ kildintinas iš **„spindintis ir kt.“* (dėl reikšmių žr. toliau) < adj. balt.-sl. *gai-la-* „t. p.“, o šis – iš ide. dial. (= balt.-sl.-germ.) **ghoilo-* „t. p.“ (žr. toliau), kuris yra sufikso **-lo-* vedinys (su kokybine šaknies balsio apofonija) iš verb. ide. **ghei-* „spindėti ir kt.“ (žr. toliau) > balt.-sl. **gei-* „t. p.“ (žr. dar s. v. *gėide*); plg. pvz. adj. ryt. balt. **daglas* (> lie. *dāglas* „deglas“ = la. *dagls* „t. p.“) – sufikso **-la-* vedinį iš verb. balt. **deg-* „deg(in)ti“. Su adj. ide. dial. **ghoi-lo-* „spindintis ir kt.“ dėl darybos plg. dar adjektyvus sl. **bēlas* (> s. sl. *bělo* „baltas“ ir kt.) bei balt. (dial.) **bālas* (> la. *bāls* „balsvas, blyškus“) – sufikso **-la-* vedinius iš verb. balt.-sl. **bē/ā-* „blizgėti, švitėti“ (dėl jo žr. s. v. *bītas*).

Tas adj. ide. dial. **ghoilo-* buvo **„spindintis ir kt.“*, t. y. jis, be pagrindinės reikšmės **„spindintis“* (= **„smarkiai šviečiantis, švysčiojantis“*), turėjo ir kitų iš jos išvestų reikšmių – **„deg(in)-antis (karščiu), karštas“*, **„deg(in)antis (šalčiu), šaltas“*, (**„švysčiojantis“* >) **„smarkiai judantis“* ir kt. (žr. toliau). Tokių reikšmių sambūvį lėmė šio ide. dial. adjektyvo daryba – pamatinis žodis verb. ide. **ghei-*, kuris buvo **„spindėti ir kt.“*, t. y. jis, be pagrindinės reikšmės **„spindėti“* (= **„smarkiai šviesti, švysčioti“*), bus turėjęs ir kitų iš jos išvestų reikšmių – **„deg(in)ti (karščiu), smarkiai šil(dy)ti“*, **„deg(in)ti (šalčiu), smarkiai šal(dy)ti“*, (**„švysčioti“* >) **„smarkiai judėti“* ir kt. Tokių reikšmių sambūvio bei jų raidės iš **„spindėti ir pan.“* tipologiją, remdama-sis kitais indoeuropiečių kalbų duomenimis, gražiai pagrindė Urbutis BEE 182 tt., 60 t. Tų verb. ide. **ghei-* reikšmių raidės iš **„spindėti“* = **„smarkiai šviesti, švysčioti“* (pagrindinė reikšmė) esmė iš tikrųjų slypi skirtingų reiškinių giminiškame poveikyje: tiek spindėjimas (stipri šviesa), tiek karštis [degi(ni)mas (karščiu), stiprus šilimas], tiek šaltis [deginimas (šalčiu), stiprus šalimas], tiek smarkus judėjimas ir pan. stipriai (skaudžiai, smarkiai) veikia mūsų jutimo organus (plg. Urbutis BEE 183 t.). Prie visa to dar galima pridurti, kad tą patį verb. ide. **ghei-* „spindėti ir kt.“ randu slypintį ne tik žodyje balt.-sl. **gai-la-* „spindintis ir kt.“ (t. y. su neasabiliuotu ide. **gh-*, žr. dar s. v. *gaydis*,

gēide), bet ir žodyje balt.-sl. **žei-mā* „žiema“ (t. y. su asibiliuotu ide. **gh-*), bet apie tai žr. s. v. *semo*.

Iš to (adj.) ide. dial. **ghoilo-* „spindintis ir kt.“ > balt.-sl. **gaila-* „t. p.“ atsirado ne tik vak. balt. **gaila-* „spindintis ir kt.“ > (bent jau pr.-jotv.) „baltas“, bet ir ryt. balt. **gaila-* „spindintis ir kt.“ > lie. adj. *gailas*, daug kur mūsų tarmėse perdirbtas (žr. Skardžius ŽD 34) į tos pačios reikšmės *u*-kamienį (lie.) *gailūs*. Šio lie. adjektyvo *o*-kamienę (ne *u*-kamienę!) kilmę rodo, be to, ir verb. impers. lie. *gaila* „yra (resp. darosi) gailu-graudu, жалѣ“ – iš adj. (*o*-kamieno nom.-acc. sg. neutr.) **gaila* „gailus-graudus, liūdnas“ (< * „spindintis ir kt.“, žr. toliau); iš šio adj., remiantis modeliu *bjaūras* „bjaurus“ → *bjaurėti* (*bjauroti* resp. *bjauruoti*), bus atsiradęs verb. *gailėti* „būti (resp. darytis) gailū-graudū, жалеть“ resp. *gailiūti* „t. p.“ (LKŽ III 30), plg. verb. la. *gailēt* „spindėti, žerėti“ resp. *gailuōt* „t. p.“, darybiškai suponuojančius aiškiai senovinės reikšmės adjektyvą la. < ryt. balt. **gaila-* „spindintis ir kt.“.

Adj. lie. *gailas* (*gailūs*) savo pirmąsios reikšmės (* „spindintis – ir kt.“) pėdsakus geriausiai išlaikė frazėje *gaili rasa* „spindinti – šalta rasa“ (Ds) = „ankstyvo giedro (ne apsiniaukusio!) ryto, kuris paprastai būna vėsiausias (šalčiausias) paros metas, rasa“; plg. dar (iš liaudies dainos): *šiam gailiājam rytely vaikščioj jaunas bernelis* (LKŽ III 31), kur *gailūs rýtas* (*gailūsīs rytēlis*) yra „giedras (spindintis) bei vėsus (šaltas) ankstyvo ryto metas“. Čia nesunku išžiūrėti senovinę reikšmę „spindintis; šaltas (stipriai vėsus)“, t. y. reikšmių „spindintis“ (pagrindinė reikšmė) ir „šaltas (stipriai vėsus)“ = „deginantis (šalčiu)“ sambūvį (žr. anksčiau).

Remiantis tuo, kas anksčiau pasakyta, taip pat nesunku paaiškinti ir kitų adj. lie. *gailas* (*gailūs*) reikšmių (dėl jų žr. Būga I 601, LKŽ III 20, 60 t.) kilmę, pirmiausia, – tokių jo reikšmių: a) „aštrus-aitrus“ (dėl skonio, kvapo ir pan.) < *,tarsi deginantis“ < *,deginantis (karščiu, šalčiu)“ < *,spindintis; karštas; šaltas“ < *,spindintis ir kt.“, b) „karštas-piktas“ (iš irzlumo ir pan.) < *,karštas – deg(in)antis (karščiu); judrus“ < *,spindintis; smarkiai judantis“ < *,(švysčiojantis <) spindin-

tis ir kt.“, c) „gailus-graudus, liūdnas“ (iš susijaudinimo ir pan.) < *, „susijaudinęs, nusiminęs“ < *, (dvasiškai) sujudintas; tarsi atšalęs“ < *, „smarkiai judantis; šaltas“ < *, „(švysčiojan-tis <) spindintis; deg(in)antis (šalčiu)“ < *, „spindintis ir kt.“. Frazėje lie. *gailiai veikia* (Ds ir kt.) deadjektyvinio adv. *gailiai* reikšmė yra „smarkiai, stipriai, labai (sehr)“; dėl tokios reikšmės atsiradimo plg. pvz. la. *spalgs* reikšmės „smarkus, stiprus“ evo-liuciją iš „spindintis ir kt.“ (apie tokią evoliuciją žr. Urbutis BEE 184). Panašios semantinės raidos būdu iš balt.-sl. **gaila*- „spindintis ir kt.“ išriedėjo deadjektyvinis adv. s. sl. *dzėlo* (žėlo) „smarkiai; labai (sehr)“ (< adj. balt.-sl. **gaila* nom.-acc. sg. neutr.) = s. ček. *zielo* „labai (sehr)“; dėl „smarkiai, stipriai“ > „labai (sehr)“ plg. pr. adv. *sparts* „labai (sehr)“ ir pr. adj. *sparts* „stiprus“, žr. *sparts*.

Iš adj. ide. dial. **ghoilo*- „spindintis ir kt.“ > germ. **gaila*- „t. p.“ atsirado pvz. s. v. a. *geil* „išdykęs“ – iš *, „judrus; karš-tas“ < *, „smarkiai judantis; karštas“ < *, „(švysčiojantis <) spin-dintis; deg(in)antis (karščiu)“ < *, „spindintis ir kt.“.

Tas pats adj. ide. dial. **ghoilo*- „spindintis ir kt.“ > balt.-sl. **gaila*- „t. p.“ randamas ir onomastikoje, pvz.: pr. ež. (nom.-acc. sg. neutr.) **Gailan* „baltas(is)“ ar (**Gailjan* >) **Gail'an* „t. p.“ (= vok. *Gailen* bei *Geile*, Gerullis ON 35), pr. vv. **Gailagarb*- „baltakalnis“ (= *Gailgarben* bei *Geylegarben*, Gerullis l. c.) ir kt., lie. (< jotv.) ež. *Gáiliekas* „(jotv.) baltasis“, lie. up. *Gailu-pys*, lie. up. *Gailėšis*, la. up. *Gaiļupīte* ir kt. (žr. Toporov PJ II 131 t. ir liter.). Toks balt. **Gail*- bent jau hidronimuose jų atsiradimo laikais dar visoje baltų teritorijoje buvo *, „spindintis ir kt.“ [plg. pvz. lie. (< jotv.) ež. *Spindžiūs* „(jotv.) spindintis“]; ši-tas hidroniminis balt. **Gail*- prūsų-jotvingių (gal ir kuršių?) teritorijoje reikšmė „baltas“ gavo tuomet, kai adj. pr.-jotv. **gai-la*- „spindintis ir kt.“ išvirtho į pr.-jotv. **gaila*- „baltas“.

gaylux „hermel (Hermelin) – šermuonėlis“ E 661 nom. sg. masc. = **gailuks* < **gailukas* – sufikso *-uk- vedinys iš adj. pr. **gaila*- „baltas, šviesus“ (žr. *gaylis*), plg. lie. *juodukas* „kas juodas“ (< adj. *júodas*) ir pan. Pr. **gailukas* buvo matyt diminutyvas, plg. ir pvz. lie. *šermuonėlis*/*širmuonėlis* „Hermelin“ (diminut., –

rečiau *šermuō* „t. p.“, *šarmuō* „t. p.“ ir pan.). Spalvės (ji šermuonėliui vasarą — rusva, o žiemą — balta) reikšmė atsekama ir žodyje balt. **šermen-* (**šarmen-*) „šermuonėlis“, žr. Būga II 336, Trautmann BSW 300, Toporov PJ II 133.

gaytko, žr. *gaytko*.

galbimai „helffen (helfen) — gelbėjame“ III 31₁₄ [25₁₇] praes. 1 pl. (= *pagelbetumbim* VE 11₇); 3 sg. opt. *galbsai* „walt (walte) — tegelbėja“ III 81₅ [51₃₁], *galbse* „hilff (helfe) — tegelbėja“ III 49₇ [35₆] (= *roczik padeti* „teikis padėti“ VE 19₈), „walt (walte) — t. p.“ III 79₅ [51₁₃], „helff (helfe) — t. p.“ III 107₁₈ [67₂₄]. Plg. pr. (inf.) **galb-tvei* (žr. s. v. *pogalbton*, *pogalban*). Šis pr. verb. bus turėjęs atematinį praes. — pr. (3 sg./pl.) **galbti* (su **-a-* iš senojo „perfekto“), plg. pr. praes. (2 sg.) *waisei* — (1 pl.) *waidimai* bei inf. *waist* (žr.); gal buvo ir lie. praes. (3 sg./pl.) **galbti*, perdirbtas į lie. praes. (3 sg./pl.) *gėlbti* (LKŽ III 211) greta inf. *gėlbėti*. Žr. Stang Opusc. 198. Čia pridera ir lie. *gilb-sta gilb-o gilb-ti* „taisyti, gyti, sveikti“ (LKŽ III 297), kildintinas iš „vaduotis nuo ligos“ = „gyti“, plg. lie. *gėlb-ėti* „vaduoti nuo bėdos ir pan.“ ir „gydyti“ (LKŽ III 211).

Verb. pr. *galb-* bei lie. *gėlb-/gilb-* suponuoja verb. balt. **gelb-* (: **galb-* : **gilb-*) „saugoti, vaduoti ką nuo ko“ < **„globoti“* < **„(ap)glėbti“* < **„(su)spausti“*, kuris lyties balt.-sl. **glb-* (> **gilb-*) apofonišku tarpininkavimu matyt susijęs su verb. balt.-sl. **gleb-* (: **glab-* resp. **glēb-* : **glāb-*) „(su)spausti“ [> „(ap)glėbti“] > lie. *glēb-ti* (*glemba*, *glēbo*) „pliukšti“ (< **„susitraukti“* < **„susispausti“*), *glēb-ti* „apimti, (ap)globti“, *glób-ti* „umhüllen“ ir kt. (žr. s. v. *poglabū*). Plg. Trautmann BSW 91 t., Pokorny I 359, 360, Toporov PJ II 135 t. Šis balt.-sl. **gleb-* „(su)spausti, (ap)glėbti“ (plg. Trautmann l. c.) resp. **gelb-* „t. p.“ yra formanto balt.-sl. **(e)b-* < ide. **(e)bh-* išplėstas verb. ide. **gel-/gļ-* „gniaužti(s), spausti(s)“ (plg. Pokorny I 357 tt., Fraenkel 157 s. v. *glēžti*), žr. s. v. *gleuptene*.

Verb. pr. *galb-* bei lie. *gėlb-/gilb-* yra mėginta etimologiškai sieti ne su lie. *glēb-ti* ir kt. (žr. anksčiau), o su lie. *gal-ėti* „können, imstande sein“ ir pan. (Hermann Lit. Stud. 70, Fraenkel 144 ir liter., plg. Toporov PJ II 135), kildinamais iš ide. (dial.) **gal-*

(ar **ghal-*) „können“ (Pokorny I 351, plg. Trautmann BSW 77). Jeigu šiam ide. (dial.) **gal-* suponuotina reikšmė „können“ < „būti stipriam“ < „būti standžiam, kietam“ < „būti sugniaužtam, suspaustam“ (tokia semantinė raida šiaip jau galimà), tai jis galėtų giminiuotis su minėtu verb. ide. **gel-/g[-]* „gniaužti(s), spausti(s)“.

galbo, žr. *galwo*.

galbsai, žr. *galbimai*.

galbse, žr. *galbimai*.

galdo „mulde (Mulde) – gelda“ E 365 = **galdō*, t. y. **galdā* (nom. sg. fem.). Kartu su lie. *gėlda* įprastai laikomas skoliniu iš vok. (plg. s. v. a. *gelda*, v. v. a. *gelte* „indas skysčiams“ ir pan.), – Berneker SEW I 292, Trautmann AS 334, Endzelīns SV 174, Fraenkel 144, Vasmer II 43.

Tačiau pr. **galdā* ir lie. *gėlda* yra greičiausiai ne skoliniai, o baltiškos kilmės žodžiai, kuriuos dar 1912 m. Būga susiejo su lie. vv. *Gėld-ėnai*, la. vv. (ir up.) *Dzēld-a* ir pan., taip pat su sl. (**gelba-* >) **žel-bъ* (> rus. *жѣлобъ* „lovys“ ir kt.) ir pan. (Būga I 337 t.). Visiškai pritardamas Būgos nuomonei, Toporovas šiems pr. **galdā* bei lie. *gėlda* pateikė dar daugiau lietuvių bei latvių ir slavų eventualiai giminiškų žodžių (Toporov PJ II 136 tt.), iš kurių čia patikimiausias, man rodos, yra la. *galds* „ein behauenes Stück Holz, ein durch Spalten gewonnenes Brett; Tisch“. Tačiau ir po Būgos bei Toporovo pasilieka neaiškus tų žodžių darybos pamatas.

Pr. **galdā* šaknis buvo matyt akūtinė [kaip ir lie. *gėlda* bei (žr. anksčiau) la. *galds*]: esant čia cirkumfleksiniam **-al-* (ypač po guturalio), būtų E žodynėlyje parašyta greičiau **goldo* (arba **galdō*), o ne *galdo* (žr. Mažiulis BS 13 t.).

La. *galds*, kaip rodo jo pirmoji reikšmė (žr. anksčiau), yra matyt iš „tai, kas atskelta, atrėžta“, plg. jo giminaičiais laikytinus (žr. anksčiau) pr. **galdā* „gelda“ bei lie. *gėlda* „t. p.“ (= „iš vieno medžio išskobtas pailgas indas“ LKŽ III 213), kilusius greičiausiai iš „tai, kas išrėžta (išskobta)“. Į tai atsižvelgiant, galima suponuoti, kad pr. **galdā* bei lie. *gėlda* < **geldā* resp. la. *galds* < **galda-* gali būti sufikso **-dā-* resp. **-da-* vediniai iš verb. balt.-

sl. **gel-* (: **gal-* : **gil-*) „(at-, iš-)rėžti“ (→ sl. **gel-ba-* ir pan., žr. anksčiau) < verb. ide. **gel-* (: **gl-*) „rėžti (spaudžiant)“ < *„spausti rėžiant“ < *„spausti, gniaužti“ (dėl jo žr. s. v. *gleup-tene*).

Tą patį **gald-*, kaip ir pr. **gald-ā* (= *galdo* E), turi pr. (up.) **Gald-apē* [> lie. *Galdāpē* (*Geldāpē*), lenk. *Gołdapa* (*Gołdap*); plg. lie. žem. (šaltinis) *Gald-āpē* bei (up.) *Galdāk-upis* < **Gald-ap-upis*, suponuojančius kurš. (up.) **Gald-apē*. Plg. lie. (up.) *Gēld-upē*, (up.) *Gēlda*, la. (up.) *Dzełda* ir pan. Daugiau toponiminės medžiagos žr. Toporov PJ II 137, Vanagas HŽ 104, 111.

Galindo 1231 m. (SRP I 737) „Galinda“ — viena iš 11 Prūsijos žemių (sričių), kurios plotas buvo į pietus nuo Bartos tarp Nadruvos, Sūduvos, Sasnos ir mozūrų krašto. Daugiau *Galindos* ir pan. dk. lyčių žr. Būga III 117, Toporov PJ II 138 tt. (ir liter.). Tas dk. *Galindo* aiškiai suponuoja pr. **Galindo**, t. y. **Galindā*; matyt būta ir jo vedinio pr. **galindžiai* > **galind'ai* „Galindos prūsai“ (plg. lie. *Lietuvā* → *lietūviai*). Taigi pr. **Galindā* ir **galind'ai* lietuviškai būtų *Galinda* (dėl intonacijos žr. toliau) resp. *galindžiai* (į *galindžiai* keisti tradicinį visuotinai vartojamą *galindai* dabar nėra reikalo).

Galindų vardą pirmąkart paminėjo senovės graikų mokslininkas Ptolemėjas (II m. e. a.) savo „Geografijoje“ (III, 5, 9): Γαλίνδαι; šis gr. žodis, tarpininkaujant kitoms kalboms, gali būti morfologinis perdirbinys (su graikiška fleksija) tiek iš pr. **Galindā* „Galinda“, tiek ir iš (tai gal mažiau patikima) pr. **galindžiai* „galindai“. XI–XII a. rusų metraščiai mini vadinamuosius rytų galindus — *Голядь*, gyvenusius Možaisko bei Gžatsko apylinkėse (žr. pvz. Būga I 410–412, Toporov PJ II 139 ir liter.); šis rus. *Голядь* yra nomen collectivum, atsiradęs matyt iš ryt. gld. **galind'ai* < **galindžiai* „galindai“ (plg. Būga I 410).

Tiek pr. **Galindā* „Galinda“ resp. **galind-* „galindai“, tiek ir rus. *Голядь* < ryt. gld. **galind-* „galindai“ įprasta sieti su lie. *gālas* „pabaiga, pakraštys, kraštas“ ir pan. bei galindų etnonimą kildinti iš *„gale, pakraštyje gyvenantieji“ (žr. pvz. Būga III 117, Toporov PJ II 140 tt. ir liter.). Tačiau tokia hipotezė nėra patikima (žr. s. v. *gallan*). Etnonimas pr. **Galindā* „Galinda“ yra

greičiausiai iš hidronimo pr. (up.) **Galindā* (seniai išnykusio) – sufikso **-ind-* vedinys iš balt. (verbum ar nomen) **gal-*, kurį turi lie. *gál-vis* „savaime pasidariusi kūdra senės upės vagės vietoje ar užtekyje“, *gel-mė* „giluma“ ir kt. (žr. *gillin*); dėl to sufikso **-ind-* (akūtinio) = lie. *-ind-* (: *-ėnd-* : *-ánd-*) plg. Skardžius ŽD 101–102, Vanagas ŽD 167. Rus. *Голѣдѣ* < ryt. gld. **galind'ai* „galindai“ (< **galindi'ai*) bus atsiradęs iš etnonimo ryt. gld. **Galindā*, o šis kildintinas iš ryt. gld. up. **Galindā* panašiai kaip ir etnonimas pr. **Galindā* < up. **Galindā*. Kad ryt. gld. up. **Galindā* ir pr. (gld.) up. **Galindā* bus atsiradę savarankiškai, plg. pvz. rus. up. *Бодѣа* < ryt. gld. **Vad(u)vā* ir lie. up. *Vad(u)-vā*.

gallan „todten (Toten) – mirtis“ (vietoje „mirusieji“) III 43₃ [31₁₆] (= *nūmirusiu* VE 16₅₋₆ gen. pl.), „todt (Tod) – mirtis“ III 43₁₅₋₁₆ [31₂₅] (= *smerties* VE 16₁₆ gen. sg.), „tode (Tod) – t.p.“ III 43₂₄ [31₃₁] (= *numirusu* VE 17₂ gen. pl.), „todt (Tod) – t.p.“ III 61₄ [41₉] (= *smerties* VE 24₁₇ gen. sg.), „t.p.“ III 65₁ [43₁₁] (= *smerti* VE 26₁₁ acc. sg.), „todes (Tod) – t.p.“ III 115₄ [71₁₈], „todt (Tod) – t.p.“ III 115₁₃ [71₂₄], „todten (Toten) – mirtis“ (vietoje „mirusieji“) III 127₁₃ [79₂] acc. sg. masc. = **galan*; acc. pl. masc. *gallans* „todten (Toten) – mirtys“ (vietoje „mirusieji“) I 7₁₉ [5₃₁], II 9₁ [11₃₁], III 65₂ [43₁₂] (= *nūmirusiu* VE 26₁₂ gen. pl.) = **galans*; *golis* „tot (Tod) – mirtis“ E 168 nom. sg. masc. = **gal's* (pr. **-a-* po guturalio parašytas raide *-o-*) < **galas*.

Tą dalyką, kad vok. (pl.) *todten* „Toten – mirusieji“ (I 8₁, II 8₁, III 64₂) išverstas ne į pr. (acc. pl.) „mirusieji“ (žr. *aulausins* ir pan. s.v. *aulāut*), o į pr. (acc. pl.) *gallans* „mirtys“ (I 7₁₉, II 7₁₉, III 65₂), Endzelynas aiškino taip: „tulkotąji laikam ir v. *Toten* apšiam noturėjuši par daugzsk. ak. no *Tod*“ (Endzelins SV 174, jam visiškai pritaria Toporov PJ II 143). Šitokiu aiškinimu galima būtų patikėti, jeigu nebūtų štai ko: tas pats vok. (pl.) *todten* (III 42₄, III 126₁₅) yra išverstas (2X) ne į pluralinę, o į singularinę lytį pr. (acc. sg.) *gallan* „mirtis“ (III 43₃, III 127₁₃). Nagrinėjant tuos klausimus iki šiol nebuvo atsižvelgta, kad vok. (pl.) *todten* „Toten – mirusieji“ (I, II, III) – tas, kuris išvers-

tas (5X) į pr. (acc. sg. – 2X) „mirtis“ resp. (acc. pl. – 3X) „mirtys“ [ne į pr. (acc. pl.) „mirusieji“!], yra pavartotas tik frazėje *aufferstanden von den todten* „atsikėlęs iš (nuo) mirusiųjų“ (= *kelesi isch nūmirusiu* VE 16₅₋₆) [ir aiškiai iš jos generuotoje frazėje (1X) *von den Todten aufferwecket* „iš (nuo) mirusiųjų atbudintas“ III 64₂ (= *ischnūmirusiu prikeltas* VE 26₁₂)]. Šita frazė yra iš poterio „Tikiu“ („Credo“), kurį XIV–XVI a. bent jau „tulkai“ (beraščiai bažnyčių vertėjai prūsai) bus mokėję (to buvo reikalaujama iš prūsų, žr. PKP I 23). „Tulkai“, nesuvokdami poterio „Tikiu“ frazės *erstanden von den Toten* „atsikėlęs iš mirusiųjų“ reikšmės (ji – teologinė!), šią vok. frazę dar gerokai prieš XVI a. išvertė (perdirbo) į pr. „atsikėlęs iš (nuo) mirties“ resp. „atsikėlęs iš (nuo) mirčių“, remdamiesi tuo, kad gyvojoje kalboje buvo aiškiai ne frazė pr. „atsikėlęs (pabudintas) iš (nuo) užmigusiųjų (miegojusiųjų)“ (!), o tik frazė pr. „atsikėlęs (pabudintas) iš (nuo) miego“ resp. „atsikėlęs (pabudintas) iš (nuo) miegų“, plg. pvz. lie. *atsikēļes (pabūdintas) iš miēgo* „atsikėlęs (pabudintas) iš miego būsenos“ resp. *atsikēļes (pabūdintas) iš miegū* „atsikėlęs (pabudintas) iš ilgo (arba kieto) miego būsenos“ Ds. Ta „tulkų“ išverstoji frazė pagal poterių (atmintinai išmokstamų) iš kartos į kartą perdavimo tradiciją prūsiškajame „Tikiu“ bus buvusi vartojama ir XVI a. Iš čia nebesunku suprasti, kodėl prūsų katmų autoriai (raštingieji prūsų vertėjai) žodį vok. (pl.) *todten* „Toten – mirusieji“ minėtais penkiais atvejais išvertė į pr. (acc. sg.) *gallan* „mirtis“ resp. (acc. pl.) *gallans* „mirtys“.

Pr. **galas* „mirtis“ artimiausi giminaičiai yra lie. *gālas* = la. *gals*, turintys archainę reikšmę „tas, kuris aštriai duria“ = „(nes-toro ilgesnio daikto aštrus galas-pabaiga =) smaigalys (Spitze)“ ir iš jos išvestas reikšmes „(ilgesnio daikto) galas-pabaiga“ (pvz. lie.: *lazdā tūri du galūs*), „(ploto, žemės galas-pabaiga =) riba, kraštas“, „(gyvenimo galas-pabaiga =) žuvimas, mirtis“ ir kt. (LKŽ III 54 tt., ME I 592 tt.). Šie pr. bei lie.-la. žodžiai suponuoja balt. **galas* „tas, kuris gelia, duria“ – fleksijos vedinį iš verb. balt. **gel-* „gelti (gilti), durti“ < verb. ide. **g^hel-* (: **g^hl-*) „t.p.“ > lie. *gēlti* (: *gilti*) „durti, gelti“ = la. *dzēlt* „t.p.“,

lie. *gèlā* „gėlimas, didelis skausmas“ ir kt. (žr. dar s.v.v. *gallintwey*, *gulsennin*, be to, — s.v. *galwo*), rus. *жаауно* „durti, gelti“ resp. *жааеу* „gailėti(s)“ (< *, „skaudėti“ < *, „būti geliamam“) ir kt., s.v.a. *quēlan* „kėsti, kentėti“, ags. *cwēlan* „mirti“ ir kt., gr. *βελώνη* „smaigalys, adata“ ir kt. (žr. Pokorny I 470 t.; Toporov PJ II 143 tt. ir liter.).

Vak. baltai, be abejo, bus turėję **mirti-* „mirtis, Tod“ resp. **mir-* (: **mer-*) „mirti, sterben“, kuriuos vėliau išstūmė (dėl tabu) **galas* „mirtis, Tod“ resp. **aulau-* „mirti, sterben“ (žr. s.v. *aulāut*). Vak. balt. > pr. **galas* „mirtis, Tod“ kildinti iš *, „gyvenimo galas-pabaiga“ < *, „galas-pabaiga“ nedera: prūsai „galui-pabaigai“ turėjo visai kitą žodį (žr. *wangan*); o tai reiškia dar ir štai ką: remiantis lie. *gālas* = la. *gals* reikšme „(žemės galas-pabaiga =) riba, kraštas“ (išriedėjusia būtent iš „galas-pabaiga“!), kildinti prūsų galindų etnonimą iš *, „(prūsų žemės) gale (pakrašty) gyvenantys“ ar pan. (Būga III 117, Toporov PJ II 140 tt. ir liter.) nėra patikima (žr. dar *Galindo*). Taigi ir pr. **galas* „mirtis“ bus atsiradęs ne iš *, „galas-pabaiga“, o iš balt. *, „tas, kuris gelia, aštriai resp. skaudamai duria“ > pr. *, „tas, kuris mirtinai gelia, mirtinai (nu)duria“ (sc. „mirties dievas“) > „mirtis“, plg. pvz. lie. *nāras* „(Fluß)taucher“ < „tas, kuris neria (nardo)“ (<-verb. *nėrti*). Vadinasi, pr. **galas* „mirtis“ šiek tiek anksčiau savo reikšme buvo panašus į lie. *giltinē* „Todesgöttin, Tod“ (Pretorijaus *Giltyne* ir pan. yra greičiausiai ne pr., o lie. kilmės žodis, plg. Toporov PJ II 203–204).

gallintwey „tòdten (töten) — žudyti“ I 5₁₅ [5₁₂], II 5₁₅ [11₁₁], *gallintwei* „t.p.“ III 31₈ [25₁₂] (= *vßmuschki* „užmušk“ VE 11₂) inf. = **galintvei* yra sufikso *-in-* vedinys turbūt iš subst. pr. **gala-* „mirtis“ (žr. *gallan*), panašus į lie. dial. *nu-gālinti* „padaryti galą, nužudyti“ (: *gālas* „pabaiga“), plg. la. *galināt* „žudyti, užmušinėti“ (: *gals* „galas“), žr. Toporov PJ II 145 t. ir liter.

gallū, žr. *galwo*.

galwasdelliks „hauptstück (Hauptstück) — galvos dalis“ III 77₅ [49₂₉] (= *galwos dalis* VE 32₁₅) = **galvas* „galvės“ (gen. sg., žr. *galwo*) + **deliks* „dalis“ (žr. *dellijks*) — kalkė iš vok.

Hauptstück „pagrindinė dalis“ (jo *Haupt-* susiejant su *Haupt* „galva“).

galwo „vorvūs (Kopfstück am Schuh) – bato galva“ E 504 = *glawo* [vietoj **galwo*, žr. Trautmann AS XXIII] „houpt (Haupt) – galva“ E 68 nom. sg. fem. = pr. (E) **galvō* „galva; bato galva“ = pr. semb. **galvō* „galva“ > **galvū* „t.p.“ > **galū* „t.p.“ (plg. de Saussure MSL VII 83, Endzelīns SV 62; kitaip – Schmalstieg OP 13, plg. Toporov PJ II 147 t.) = *gallū* „heupt (Haupt) – galva“ III 103₂₂ [65₁₃], *gallu* „t.p.“ III 103₂₃ [65₁₄]. Tą patį pr. **galvō* „galva“ perteikia ir *galbo* „hauptt (Haupt) – galva“ GrA 45, „caput – t.p.“ GrF 45, be to, – *gaulko* „heupt (Haupt) – t.p.“ GrG 20, suponuojant, kad čia *-ko* anticipaciškai iš *rancko* (GrG 21) ir *-ul-* iš *-lu-* (Hermann NWAG 1949, Nr. 6, p. 164, 152, žr. ir Toporov l.c.); bet šis (GrG 20) *gaulko* galėtų būti ir pr. **galv(i)kō* < **galvikō* „galva“ < **galvelē* (diminut.), plg. s.v. *geytko*. Žr. dar *galwasdelliks*, *pergalwis*.

Pr. < vak. balt. **gálvō*, t.y. **gálvā* = ryt. balt. **gálvā* (> lie. *galvā*, la. *galva*) = sl. **galvā* (> s. sl. *glava* ir kt.) su šaknies cirkumfleksu iš akūto (metatonija); vak. balt. *gálvā* (t.y. akūtinę šaknį) rodo ir tai, kad yra E *galwo*, o ne **golwo* ar **goalwo* (dėl to žr. Mažiulis BS 13).

Balt.-sl. **galvā* „galva“ gali būti formanto **-ā* išplėstas subst. neutr. (nom.-acc. sg.) **galu* „išsikišimas“ (dėl šitokio **-ā* plg. pvz. balt.-sl. **žeim-ā*, žr. s.v.v. *semo*, *dagis*) ← adj. neutr. (nom.-acc. sg.) **galu* „išsikišęs“ ← adj. **galu-* „t.p.“ (plg. s.v.v. *arrien*, *garian*) < **aštriai duriantis* < **geliantis*, *duriantis*, o šis – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **gel-* „gelti, durti“ < ide. **g^hel-* „t.p.“ (žr. s.v. *gallan*). Balt.-sl. **galvā* „galva“ ← **galu* (žr. anksčiau) plg. su arm. *glux* „galva“ ← (ide. dial. **g^hōlu-*. Plg. Karaliūnas Baltistica VI 47 t., Toporov PJ II 148–151; dėl kitokių balt.-sl. **galvā* etimologijų žr. Fraenkel 133 t., ESSJ VI 221 t., Toporovo l.c. nurodytą literatūrą.

Greta minėto adj. (*u*-kamienio) balt.-sl. **galu-* „išsikišęs“ galėjo būti ir adj. (*o*-kamienis) balt.-sl. **gala-* „t.p.“ (plg. subst. balt. **gala-*, žr. *gallan*). Iš čia, t.y. iš (balt.-)sl. **gala-* „išsikišęs, išlin-

dęs“ galėtų būti adj. sl. **gala-* „apnuogintas, plikas“ > **golb* „t.p.“ (> s. sl. *golb* „t.p.“ ir kt.). Dėl **„išsikišęs, išlindęs“* > „apnuogintas, plikas“ plg. pvz. lie. pasakymą: *net pečiai ir nugara išsikišę (išlindę) — tu gi beveik nuogas (plikas)* „net pečiai ir nugara [pro labai suplyšusius marškinius] išsikišę (išlindę) — tu gi beveik nuogas (plikas)“ Ds; plg. dar reikšmių „apnuogintas, plikas“ ir „išsikišęs“ sambūvį žodžiuose ukr. *голу* „apnuogintas, plikas“ ir (dial.) *гола* „kalno viršūnė (išsikišimas)“ (dėl šio žodžio žr. ESSJ VII 14). Tačiau gal patikimesnė yra kitokia sl. **golb* „apnuogintas, plikas“ etimologija, žr. s.v. *golimban*.

gandams „storch (Storch) — gandra“ E 716 nom. sg. masc. Atrodo, kad taisytinas į **gandarūs* (Trautmann AS 335, plg. Endzelīns SV 175, Fraenkel 133, Toporov PJ II 152) bei skaitytinas pr. (nom. sg.) **gandarūs* < **gandars* (žr. s.v. *auwerus*) < **gandrs* bet **gandran* acc. sg. ir pan.) < **gandras*, plg. pr. *tickars* < **tikrs* < **tikras* (žr. *tickars*, plg. s.v. *abskande*).

Pr. **gandras* „Storch“ bei lie. dial. (vakarinėse Lietuvos šnektose) *gañdras* „t.p.“ (žr. dar ME I 599 s.v. I *gañdrs*) įprasta laikyti skoliniais iš Ryt. Prūsijos vokiečių šnektų (M. Niedermann, — Festgabe Adolf Kaegi, Frauenfeld, 1919, p. 68 tt., ME I 599, Fraenkel l.c., Toporov l.c.). Tačiau tuo reikia labai abejoti (plg. Specht UID 204, 213, 229, 235). Pr. **gandras* „Storch“ = lie. dial. *gañdras* „t.p.“ yra greičiausiai nuosavas žodis, kilęs iš balt. dial. (pr.-jotv.-kurš.) **gan(d)ras* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gan*, skleidžiantis (šaižiai) paukštis“ — sufikso **-ra-* vedinys iš interj. balt. **gān* (: **gēn*), žr. s.v. *geeyse*.

gannan, žr. *genno*.

gannikan „frewlein (Fräulein) — moterėlė“ III 105₂₅ [67₆] acc. sg. fem. (= *moterischke* VE 51₁₁ acc. sg.) — sufikso *-ik-* vedinys (dimin.) iš pr. **genā* „moteris“ (žr. *genno*).

gantsan „gantzen (ganzen) — visas“ III 115₇ [71₂₀] adj. acc. sg. masc.; gen. sg. masc. *gantsas* „t.p.“ III 115₁₀ [71₂₂]; adv. *gantzei* „gantz (ganz) — vis(išk)ai“ III 133₁ [81₉]. Iš tų visų lyčių lengvai atstatomas adj pr. **ganca-* „vis(išk)as“ — iš vok. *ganz*

„t.p.“ atsiradęs sinonimas žodžiams pr. *postippin* (žr.), *wissa* (žr.).

-gaptis, žr. *pagaptis*.

**garbis* — šitaip taisytinas *grabis* „berg (Berg) — kalnas“ E 28 nom. sg. Toks taisymas yra neabejotinas (žr. dar Trautmann AS XXIII, Toporov PJ II 158), — to reikalauja, visų pirma, pr. -*garb-*, užfiksuotas daugelyje pr. vietovardžių (apvokietintų), pvz. *Gailgarben* resp. *Geylegarben* „Weissenberg“ = pr. **Gailagarb-* „(lie.) *Baltakalnis“ [aukščiausia Sembos vieta (110 m.), esanti Alkų kalvose], *Swentegarben* = pr. **Sventagarb-* „(lie. *Šventakalnis“ (Bartoje), *Laydegarbe* „(lie.) *Molio kalnas“ (Bartoje), *Laumygarbis* „(lie.) *Laumės kalnas“ (Notangoje), *Layegarbes* „(lie.) *Laigio kalnas“ (Semboje), *Mantegarbs* „(lie.) *Manto kalnas“ (Sembėje) ir kt., žr. Gerullis ON 35 ir kt., Toporov PJ II 156 t.

Pr. E (*grabis* =) **garbis* yra arba pr. **garbīs* (*i*-kamienis), arba pr. **garbʹs* < **garbas* (*o*-kamienis, žr. Būga I 330); mažesnė tikimybė, kad jis būtų buvęs pr. **garbīs* (*io*-kamienis). Galbūt patikimiau spėti, kad čia — pr. (*i*-kamienis) **garbīs* (nom. sg. masc. ar fem.), plg. Specht UID 144, Toporov PJ II 159 (ir liter.). Pr. **garbīs* „kalnas“ yra matyt iš *, „kaubury“ < *, „nelygumas, iškilimas“ < *, „susiukimas — (reljefo) raižytumas“ — fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **gerb-* „suk(inė)ti rėži(nė)ant“ (žr. toliau), plg. pvz. lie. *brándis* „priebrendusių žirnių ar pupų ankštis“ (LKŽ I² 994) < *, „subrendimas“ ← verb. *brėsti*. Dėl „kaubury“ < „su(si)sukimas (raižytumas)“ plg. pvz.: lie. *kaūpas* „krūva, kaubury“ ir pan. (žr. Nevskaja ZfSl XIX 161) turi balt.-sl. **k(a)up-*, išriedėjusį iš pirmykščio (ide.) *, „lenkti(s), suktis“ (Pokorny I 591). Iš to paties verb. vak. balt. **gerb-* galėjo atsirasti ir adj. (*u*-kamienis) vak. balt. **garbu-* „susiukęs-išraižytas“ < *, „nelygus, iškilus“ (plg. pvz. lie. *brandūs* ← *brėsti*, plg. dar s.v. *arrien*), o iš šio — pr. vv. **Garbav-* (> vok. *Garbow*, Semboje), jotv. vv. **Garbu-* > lie. (kaln.) *Gārbus* (dėl jo žr. Kuzavinis Baltistica IV 66).

Iš verb. balt.(-sl.) **gerb-* „suk(inė)ti rėži(nė)ant“ → lie. **garb-* (nomen ar verbum) + *-*an-* (sufiksas) turime lie. (paprastai

pl. tantum) *gárb-anos* „susiraičiusių (sosisukusių) plaukų, vilnų ir pan. kuokštai (tam tikri ruožai, rėžiai)“, plg. Fraenkel 135 ir liter.; pr. **garbis* „kalnas“ atsieti nuo lie. *gárbanos* (*gárbanà*) ir pan. (Otkupščikov Baltistica XII 71) nereikėtų. Iš balt.(-sl.) **gerb-* „suk(inė)ti rėži(nėj)ant“ apofoninio varianto balt.(-sl.) **gurb-* „suk(inė)tis rėži(nėj)ant“ (su *-ur- < *-r-) > „suk(inė)tis“ bus išriedėjęs lie. *guřb-ti* „tarpti, vešliai augti“ (LKŽ III 742 t.) < *, „būti sosisukusiam, suk(inė)tis“ (plg. lie. pasakymą; *javai net sosisukę – tai gerai auga* „javai – vešlūs“ Ds), plg. Būga l.c., Fraenkel l.c. Čia pridera ir lie. *guřbas* „pintinė, krepšys; naminių paukščių ląsta, nupinta (susukta) iš vyčių; narvelis (paukščiams); gardas; tvartas; ir kt.“ (žr. LKŽ III 741 t.), la. *guřba*, *gurb* „narvelis (varnėnams); ir kt.“ (ME I 683) < *, „tai, kas supinta, išpinta“ < *, „tai, kas susukta“, plg. Būga III 128, 526, Otkupščikov Baltistica XII 68 tt. (Fraenkel 135 be reikalo atskiria lie. *guřbas* ir pan. nuo lie. *guřbti* ir kt.).

Sl. **gerbъ* < **gurbas*, nors ir labai panašus į lie. *guřbas* (plg. Būga II 526), yra savarankiškas vedinys iš verb. (balt.-)sl. **gurb-* „suk(inė)tis rėži(nėj)ant“, semantinės raidos atžvilgiu artimesnis žodžiui vak. balt. **garbis* (žr. anksčiau): sl. **gerbъ* > ček. *hrb* „kupra“ (plg. lie.: *kaĩ pasėno, tai ir sosisukė* „... tai ir susikuprojo“ Ds), bulg. *зрѣ* „nugara“ (plg. lie. *kuprà* „kupra; nugara“ Ds), rus. dial. *зопѣ* „nugara; kauburyr, kalva“ ir kt. (dėl šių pavyzdžių žr. ESSJ VII 199 t.).

Verb. balt.-sl. **gerb-* (: **gurb-/gurb-*) „suk(inė)ti(s)“ yra turbūt iš **suk(inė)ti(s) rėži(nėj)ant* – semantinis homonimas verb. balt.-sl. **gerb-* (: **gurb-/gurb-*) „rėž(inė)ti(s)“ < *, „rėž(inė)ti(s) suk(inė)ti(s)“ (žr. s.v. *gūrbinti*), išriedėjusio iš senesnio *, „suk(inė)ti(s) rėži(nėj)ant“ [jis vėliau lengvai galėjo išvirsti į *, „suk(inė)ti(s)“ ir *, „rėž(inė)ti(s)“ ir pan.]. Taigi spėju, kad čia iš pradžią egzistavo ne du (homonimai), o vienas žodis, t.y. verb. balt.-sl. **gerb-* (: **gurb-/gurb-*) „suk(inė)ti(s) rėži(nėj)ant“ < ide. **gerbh-* (: **grbh-*) „t.p.“ (plg. Pokorny I 386–387, 392) – formanto *-bh- vedinys iš verb. ide. **ger-* (: **gr-*) „t.p.“, kurį indoeuro-

piečių kalbose atsekame išplėstą ir kitokių formantų, plg. Pokor-
ny I 385 tt.; žr. ir s.v.v. *grandis*, *granstis*, *grandan*.

garian „bom (Baum) – medis“ E 628 nom.-acc. sg. neutr. = pr.
**gar'an*; *garrin* „baum (Baum) – t.p.“ III 105₈ [65₂₇] acc.
sg. masc. (= *medzia* „medžio“ VE 50₁₇) = pr. **garin* (greta
nom. sg. masc. **garis* < *-īs) – vietoj senesnio pr. **gar'an*
(= *garian* E 628) < vak. balt. **gariān* (nom.-acc. sg. neutr.).
Žr. dar s.v. *Iwogarge*.

Vak. balt. **gariān* „medis“ (neutr.) artimiausi giminaičiai, kaip
žinoma, yra lie. *giriā* „(didelis) miškas“ (= la. *dziŕa*) < ryt. balt.
**giriā* (fem.) ir s. sl. *gora* „kalnas“ (lenk. *góra* ir kt.) < sl. **garā*
(fem.); savo reikšme archaiškiausias iš jų yra, be abejo, s. sl.
žodis. Dėl šių balt.-sl. žodžių kilmės plačiau žr. straipsnį „Ide.
**g^uer-* „kelti“ (Baltistica XX 11–14), kurį, šiek tiek pakorega-
vęs, čia sutrumpintai atpasakosiu.

Tie balt.-sl. žodžiai senovėje bus buvę nomina abstracta (taigi
ir singularia tantum) *, „iškilumas“ resp. *, „iškiluma“ – a)
vak. balt. **gariān* „iškilumas“ (ne fem., o neutr.) resp. b) ryt.
balt. **giriā* „iškiluma“ bei sl. **garā* „t.p.“ (abu – fem.!),
kurie matyt yra substantyvais virtusios atitinkamos lytys adjek-
tyvų balt.-sl. **garĩa-/gariā-* „iškilus, -i“, **giriĩa-/giriā-* „t.p“,
**gara-/garā-* „t.p.“. Šie balt.-sl. adjektyvai gali būti fleksijų
-a-/-ā- vediniai iš seniausio balt.-sl. substantyvo (su šaknies
vokalizmo apofonija), laikytino turbūt nomen actionis (neutr.)
*, „iškilimas, kalnas“ (aišku, singulare tantum), dviejų formų:
a) iš grynojo kamieno formos – iš balt.-sl. **gar* „iškilimas“
(→ adj. fem. **gar-ā-* → subst. sl. **garā*) < ide. **g^ue/or* „t.p.“
ir b) iš grynojo kamieno + *-i formos – iš balt.-sl. **gari* „t.
p.“ (→ adj. neutr. **garĩa-* → subst. vak. balt. **gariān*) resp.
**giri* „t.p.“ (→ adj. fem. **giriā-* → subst. ryt. balt. **giriā*) <
ide. **g^ue/ori* „t.p.“ resp. (**g^ur+i* >) **g^uori* „t.p.“.

Tas subst. ide. > balt.-sl. *, „iškilimas; kalnas“ (nomen abs-
tractum neutr. bei singulare tantum) – konsonantinės dek-
linacijos šakninis žodis ne tik ide. prokalbėje, bet ir seniausiais
balt.-sl. prokalbės laikais greičiausiai bus ir turėjęs tik anas dvi
formas (generis neutrius < inactivi!) – a) grynojo kamieno

formą ir b) gryojo kamieno + *-i formą (apie jas žr. Mažiulis BS 119 tt., 251 tt. ir kitur passim). Iš gryojo kamieno + *-i formas) ide. *g^ue/ori „iškilimas“ resp. *g^uori „t.p.“ tiesiog (t.y. be jos adjektyvinimo pakopos, kaip balt.-sl.) matyt atsirado i-kamieniai av. ga^uriš „kalnas“ resp. s. ind. giriḥ „kalva, kalnas, iškilimas“, alb. (*g^uori->) gur „uola“ ir pan.

Atrodo, kad ide. *g^ue/or (: *g^ur-) „iškilimas; kalnas“ yra iš senesnio ide. *Hg^ue/or (: *Hg^ur-) „t.p.“ resp. *Heg^ur „t.p.“ (> het. hekur „uolos, kalno viršūnė“ ir pan., žr. Ivanov-Toporov ISD 10–12, Toporov PJ II 164 t., Gamkrelidze-Ivanov II 665 t.).

Galima spėti, kad ide. *Hg^ue/or (: *Hg^ur- : *Heg^ur) „iškilimas; kalnas“ buvo nomen actionis (generis inactivi), išvestas iš verb. ide. *Hg^uer- (: *Hg^uor- : *Hg^ur- : *Heg^ur-) „kelti, aukštyn traukti (resp. būti keliamam, aukštyn traukiamam)“ (tipologinių paralelių „kalnas, kalva ir pan.“ ← „iškilimas“ ← „kelti“ yra daugelyje kalbų!). Tokią šio ide. verb. reikšmę reikėtų laikyti pagrindine ir seniausia; buvo jam, aišku, ir tolimesnių reikšmių. Iš to verb. ide. *Hg^uer- (: *Hg^ur- ir pan.) „kelti, aukštyn traukti“ (šitokia reikšmė vėliau išnykusio indoeuropiečių tarmėse) gana anksti turbūt atsirado semantinių homonimų: a) ide. *Hg^uer- „kelti, aukštyn traukti“ → *,burna (į burną) traukti, siurbti“ → ide. *Hg^uer- „(pra)ryti, verschlingen“ > *g^uer- „t.p.“ (žr. s.v. gurcle), b) ide. *Hg^uer- „kelti“ → „kelti balsą kalbant ar giedant (dainuojant)“ → ide. *Hg^uer- „šaukti, giedoti; girti ir pan.“ > *g^uer- „t.p.“ (žr. s.v.v. gerdaut, girtwei); su tuo pačiu ide. *Hg^uer- > *g^uer- „kelti, (aukštyn) traukti“ resp. „būti keliamam (traukiamam)“ → *,sunkų dalyką kelti (traukti)“ resp. *,būti sunkiai (pa)keliamam (traukiamam)“ iš kilmės galbūt susiję s. ind. gur-ūḥ „sunkus“ (< *g^ur-) = gr. βαρύς „t.p.“ [dėl reikšmės plg. pvz. s. sl. tež-bkz „sunkus“ : s. sl. (raz)teğq „(iš)traukiu“] ir kt. (žr. s.v. girnoywis).

Dėl pr. garian ir kt. etimologijos plg. Trautmann AS 335, Endzelīns SV 175, Fraenkel 153, Pokorny I 477 t., Toporov PJ II 163 tt. (ir liter.).

garkity „senf (Senf) — garstyčia“ E 269 nom. sg. fem. = pr. **gar-kīti* — *īlīā*-kamienis žodis (pvz.: gen. sg. **garkītās* < **-īās*, plg. lie. *martī*, *marčiōs*), maždaug XI–XII a. skolinys (su atitinkamų priebalsių ir fleksijos substitucija) iš lenk. *gorczyca* „t.p.“ (pagal jo tarimą XI–XII a.), žr. Levin SE 15 (ir kitur passim), plg. Toporov PJ II 165 t. (ir liter.). Plg. slavizmus lie. *garčyčią* „t.p.“ (LKŽ III 120) ir (perdirbinius) *garstyčią* (*garstyčia*) „t.p.“ (LKŽ III 144), *garsvyčią* (*garsvychia*) „t.p.“ (LKŽ III 145), žr. Fraenkel 138 (ir liter.).

garrewingi „brünstig (brünstig) — karštai“ III 121₈ [75_{18–19}] adv. (= *karschtas* VE 59₁₈ adj. nom. sg. masc.) = **garavingi* (ar **garevingi*), suponuojantis adj. pr. **garavinga-* „karštas“ (plg. s.v.v. *ainawijdi*, *ainawīdai*), kuris galėtų būti sufikso *-*aving-* (sudurtinio) vedinys iš subst. pr. **garā* „karštis“ ar **gara-* „t.p.“ (žr. *goro*), plg. Trautmann BSW 79. Bet pr. **garavinga-* „karštas“ yra greičiau sufikso -*ing-* vedinys iš adj. pr. **garava-* „t.p.“, plg. la. *laipnīgs* „malonus, meilus“ (iš la. *laipns* „t.p.“), lie. *linksmingas* „linksmas, džiaugsmingas“ (iš lie. *liūksmas*) ir kt., žr. Endzelīns SV 44, Skardžius ŽD 117 t. Toks adj. pr. **garava-* „karštas“ laikytinas sufikso *-*av-* vediniu a) iš subst. [pr. **gara-* „karštis“ resp. **garā* „t.p.“ [žr. s.v. *goro*; plg. la. *vask-avs* „apygelsvis (sc. vaškinės spalvės)“, žr. Endzelīns LVG 287, (dėl lie. -*av-*) Skardžius ŽD 379 tt.] arba b) iš adj. pr. **gara-* „karštas“ (žr. s.v. *goro*; plg. adj. s. sl. *istovъ* „ἰσθινός“ < adj. *isto* „tikras“, žr. Endzelīns SV 44). Dėl pr. *garrewingi* plg. Toporov PJ 166 tt. ir liter.

garrin, žr. *garian*.

gasso, žr. *glasso*.

gasto „stucke“ E 238 nom. sg. fem. = **gasto**, t.y. **gastā*. Vok. *stucke* (E 238), kuris atliepia v.v.a. *stucke* (*stücke* ir pan.) „Teil von, Stück“ (Lex 215), yra tarp *acker* „Acker — ariama žemė, dirva“ (E 237) ir *morgen* „Morgen — margas (toks žemės matas)“ (E 239). Taigi vok. *stucke* (E 238), vadinasi, ir pr. *gasto* (E 238) yra matyt „Ackerstück, ein Stück Land“ = „dirbamos žemės gabalas, sklypas“ (žr. dar Endzelīns SV 175, Toporov PJ II 169, PKP II 23). Šio pr. žodžio kilmė iki šiol yra ne tik neaiški,

bet ir neaiškinama. Vienintelis bandymas ją aiškinti yra V. Toporovo atsargiai keliamoji hipotezė (Toporov PJ II 169 tt.), tačiau ji laikytina, trumpai kalbant, nepagrindžiamu spėjimu. Pr. *gasto* = **gastā* „dirbamos žemės gabalas, sklypas“ yra, man rodos, lydiminės (t.y. miškų deginimo) žemdirbystės laikų padaras, kilęs iš vak. balt. subst. **gastā* „tai, kas užgesę (užgesinta)“ ← adj. fem. **gastā* „užgesusi“ (sc. žemė), o šis – sufikso **-tā-* vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš (vak.) balt. verb. **ges-* „ges(in)ti“ arba (be apofonijos) iš (vak.) balt. (verb.) **gas-* „gesinti“ (žr. toliau). Šitą vak. balt. subst. **gastā* „tai, kas užgesę (užgesinta)“ dėl darybos plg. pvz. su lie. (Ds) subst. *svilta* „tai, kas prisvilę (prisvilinta)“ [← adj. fem. **sviltā* „prisvilusi (prisvilinta)“ ← verb. *svil-ti*], *naštā* „tai, kas nėšama (nėšta)“ [← adj. fem. **naštā* „nėšama (nėšta)“ ← verb. *nėš-ti*] ir pan. (plg. Skardžius ŽD 323 t.).

Taigi pr. **gastā* „sklypas“ semantinė evoliucija bus buvusi maždaug tokia: lydiminės žemdirbystės laikais (dėl jos žr. pvz. P. Dundulienė. Lietuvių etnografija. Vilnius, 1982, p. 33) iš vak. balt. adj. (fem.) **gastā* „užgesusi (užgesinta)“ (sc. žemė) bus atsiradęs vak. balt. subst. **gastā* „užgesusi žemė“ > **užgesęs išdeginto miško plotas* (jis, aišku, tik užgesęs tinkamas kultivuoti!) = „lydiminės žemdirbystės būdu galutinai paruoštas kultivuoti žemės plotas, sklypas“ > pr. **gastā* = *gasto* (E 238) „dirbamos žemės gabalas, sklypas“. Fr. Kuršaičio žodyne pateiktasis toponimas lie. *Gāstos* „Heirichswalde“ (pl. tantum), kurį Endzelynas atsargiai siejo su pr. *gasto* (Endzelins SV 175), yra greičiausiai skolinys iš pr. **gastās* (nom. pl.) „sklypai“. Iš to paties balt. verb. **ges-* „ges(in)ti“, man rodos, buvo pasidarę žodį „sklypas“ ir kuršiai. Čia turiu galvoje štai ką. Skuodo rajono toponimas (lie. žem.) *Gēsalaī* [Būgos (III 231) pateiktasis *Gesalaī* taisytinas (A. Girdenio ir I. Remenytės žiniomis) į *Gēsalaī*] yra iš kurš. **Gēsalai*, kurį XIII amžiuje kuršiai tarė **Dzēsalai* (= dk. *Zesele* Būga l.c.), o lietuviai (žemaičiai) – **Gēsalai* (> *Gēsalaī*). Su kurš. **Gēsalai* lietuviai susipažino I tūkstantmečio pabaigoje – tuomet, kai prasidėjo kuršių lituanizacija (XIII amžiuje ji dar nebuvo užsibaigusi), t.y. tuomet,

kai kuršiai priebalsį *g (+ priešakinės eilės balsis) dar nebuvo išvertę į *dz, žr. Mažiulis — Iš lietuvių etnogenezės. Vilnius, 1981, p. 6. Toponimas kurš. **Gėsalai* yra matyt iš kurš. (appell.) **gēsalai* „sklypai“, kuris — tos pačios šaknies ir panašios semantinės evoliucijos žodis kaip ir pr. **gastās* „sklypai“ (nom. pl. fem.) → lie. *Gāstos* (žr. anksčiau). Darybinį santykį tarp pr. **gastā* „sklypas“ ir kurš. **gēsala-* „t.p.“ [: balt. **ges-* „ges(in)ti“] plg. pvz. su lie. *naštā* „Bürde, Last“ (dėl darybos plg. lie. *svilta*, žr. anksčiau) ir lie. *nėšalas* „t.p.“ (: lie. *neš-* „nešti“). Kaip lie. *nėš-alas* yra vedinys iš verb. praet. (trans.) *neš-* „nešti“ (plg. pvz. lie. *vir-alas* — iš praet. *vir-* „virtti“), taip ir kurš. **gēs-ala-* (ne **ges-ala-*!) darybiškai suponuoja kurš. praet. **gēs-* < balt.-sl. dial. **gēs-* (praet.)/**ges-* (inf., praes.) „gesinti“ (trans., žr. toliau). Balt. verb. **ges-* „ges(in)ti“ buvo a) balt. verb. **ges-* (praet., inf., praes.) „gesti, erlöschen“ (intrans.) → **ges-* (praet., inf.)/**gens-* (praes.) „t. p.“ > lie. *gēs-o gēs-ti geñs-a* „t. p.“ (LKŽ III 278 tt.) ir b) balt. verb. **ges-* (praet., inf., praes.) „gesinti, löschen“ (trans.); iš pastarojo bus atsiradęs balt. dial. (verb.) **gēs-* (praet.)/**ges-* (inf., praes.) „t. p.“ [ir, pagaliau, net **gēs-* (praet., inf.)/**ges-* (praes.)] „t. p.“¹ kurį atspindi la. *dzēs-t* „t. p.“ resp. *dzes-t* „t. p.“ [inf., žr. ME I 549 (ir dėl praet., praes.)] ir kurš. „gesinti“ (žr. anksčiau). Panašiu būdu iš sl. verb. **ges-* „gesinti“, egzistavusio greta sl. verb. **ges-* „gesti“, bus atsiradęs ir sl. **gēs-*, kurį turi s. sl. *žas-iti* „baidyti“ [< *, „aplieti gyvą būtybę (tokia senovės žmonėms atrodė ir ugnis) šaltu vandeniu, jo bijančią“ < *, „gesinti“] ir pan.

Šalia balt.-sl. verb. **ges-* „ges(in)ti“ bus buvęs intensyvas balt.-sl. (verb.) **gas-* „gesinti“ (praet., inf., praes.) > lie. **gas-iti* „t. p.“ → **ges-ýti* „t. p.“ (dėl šio lie. verb. žr. Skardžius ŽD 532, 546). Iš tokio balt.-sl. verb. **gās-* „gesinti“ (praet., inf., praes.) išriedėjo balt.-sl. dial. (verb. intens.) **gās-* (praet.)/**gas-* (inf., praes.) „t. p.“, o iš čia atsirado sl. (**gās-* >) **gas-iti* „gesinti“ (> lenk. *gas-ić* „t. p.“ ir kt.). Tas pats balt.-sl. dial. **gās-* (praet.) „gesinti“, man rodos, slypi asmenvardžių lie. **Gās-tautas* [> rus. *Кзасмоѣмѣ* (1445 m.) ir kt., Būga I 257] ir pan. (žr. dar LPŽ I 694 t.) sandė **Gās-* < appell. (verb.) **gās-* „tramdyti ar pan.“ (< *, „gesinti“);

pr. (avd.) **Gas-tartas* (> *Gastart* — Trautmann PN 28) yra su **Gās-* (ne **Gās-!*) < appell. (verb.) **gas-* „tramdyti ar pan.“ (< *, „gesinti“), dėl kurio žr. anksčiau.

Balt.-sl. verb. **ges-* „ges(in)ti“ yra iš ide. **g^hes-* „t. p.“ > het. *kiš-t-* „gesti, erlöschen“, toch. A *kās* „t. p.“, B *kas*, *kās* „t. p.“, s. ind. *jās-ate* „yra išsekęs“ ir kt., žr. Fraenkel 149, Pokorny I 479.

-gattawint, žr. *pogattawint*.

gauuns „empfahen (empfangen) — gavęs“ III 89₂₄ [57₁₄] partic. praet. act. nom. sg. masc. (= *gaus* „gaūs“ VE 38₂₀ fut. 3 sg.) = pr. **ga(u)vuns*, jo inf. — pr. **gaũ-t-* resp. **gaũ-tvei* (žr. *po-gaũt*) < **gáu-*; žr. dar *augauuns*, *engaumai*.

Verb. pr. **gáu-* „gauti“ [< *, „pasilenkti ką sau“, žr. toliau] = lie. *gáu-ti* „t. p.“, la. *gaũ-t* „gaudyti“ resp. *gũ-t* „gauti“ suponuoją verb. balt.-sl. **gāu-/gǣ-* „lenkti(s)“, iš kurio senesnių vedinių yra pvz.: a) verb. balt. (**gu-* + **-d-* >) **gud-* „(pa)linkti“ > lie. *gùsti* (*gùdo*) „sich gewöhnen“ (iš čia — lie. *gùd-ras* = la. *gud-rs* < *, „lankstus, palinkęs prie ko“), pr. (subst.) **gud-ē* „tai, kas išsilankstę“ (žr. *gudde*), b) subst. ryt. balt. (**gau-* + **-ra-* >) **gaur-* „tai, kas išlinkęs“ > lie. *gāūras* (*gaurai*) = la. *gauri* (žr. dar s. v. *gurins*), c) nomen sl. (**gau-* + **-t-* >) **gaut-* „tai (tas), kas sulinkęs“ > lenk. *gut* „kreivas šakotas medis“ ir pan. (Toporov PJ II 177). Žr. dar s. v. *gunsix*.

Verb. balt.-sl. **gāu-/gǣ-* „lenkti(s)“ < ide. **gēu-/gǣ-* „t. p.“ < **geu(H)-/gu(H)-* „t. p.“ → av. *gū-naoiti* „gauna, parūpina“, het. *kuttar* „petyš, žastas“ (< **gut^r* „tai, kas lankstosi ar sulinkęs“) = lo. *guttur* „gerklė“ ir t. t., žr. Fraenkel 141 t., Pokorny I 393 tt., 403 t., Toporov II 176 t. (ir liter.), Mažiulis PKP II 282 (išn. 108).

Tas pats ide. **gēu-/gǣ-* „lenkti(s)“ galbūt slypi ir verb. balt.-sl. **gaub-/gǣb-* „t. p.“ (žr. *dwigubbus* ir PKP II 282), kuris, tiesa, įprastai kildinamas iš ide. **gheub(h)-* „lenkti(s)“ (pvz. Pokorny I 450); tačiau šis kildinimas remiasi iš tikrųjų tik germanų kalbų žodžiais (žr. pvz. Pokorny I. c.), kurių giminystė su minėtu verb. balt.-sl. **gaub-/gǣb-* nėra neabejotina (plg. Trautmann BSW 100 t.).

geasnis „snepe (Schnepfe) — perkūno oželis“ E 753 nom. sg. masc. = **gēsniš* (dėl *-ea-* = pr. **-ē-* žr. Trautmann AS 120, Būga II 291). Pastaba dėl jo reikšmės: vok. (E 753) *snepe* (pr. *geasnis*), šiaipjau galintis reikšti „Schnepfe“ = „slanka“ (PKP II 44), kartu su vok. (E 754) *groseneppe* (pr. *slanke*) „große Schnepfe“ = „didžioji slanka“ (t. y. „tikroji slanka“ = „slanka“ = „scolopax rusticola L.“, žr. *slanke*) rodo, kad vok. (E 753) *snepe*, vadinasi, ir pr. (E 753) *geasnis* buvo į slanką (tikrąją slanką) panašaus, bet už ją mažesnio paukščio pavadinimas. Pr. *geasnis* „snepe“ bus buvęs greičiausiai „perkūno oželis“ (žr. ir Toporov PJ II 178): iš sėjiku (charadriidae) šeimos paukščių, panašių į slanką (tikrąją slanką), bet už ją mažesnių (Ivanauskas I² 265–276), žmonėms, rodos, geriausiai pažįstamas yra perkūno oželis — *Capella gallinago* (L.), žr. Ivanauskas I² 270–274. Pr. *geasnis* = **gēsniš* „perkūno oželis“ kartu su la. *dzēsniš* „juodasis gandra; garnys“ (Berneker PS 251, 290, Trautmann AS 336, Būga III 206, Toporov l. c.) < kurš. **dzēsniš* „garnys ir pan.“ < **gēsniš* „t. p.“ (plg. Būga l. c.) suponuoja balt. dial. **gē-šniš* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gē*, skleidžiantis paukštis“ — sufikso **-šn-* vedinys iš interj. balt. **gē* (: **gā*), žr. s. v. *geeyse*.

geauris „wasserrabe (Wasserrabe) — laukys“ E 757 nom. sg. masc. = **g'āuris* (su cirkumfleksiniu **-āu-* < **-aū-*). Pastaba: kadangi vok. (E 757) *wasserrabe* „Wasserrabe“ reikšmė nėra aiški, tai ir dėl pr. (E 757) *geauris* reikšmės nėra vieningos nuomonės (žr. Trautmann AS 336, Endzelīns SV 175, Urbutis Baltistica II 182, Schmalstieg OP 20, Toporov PJ II 180 t.). Nežiūrint to, kad vok. (E 757) *wasserrabe* „Wasserrabe“ reikšmė nėra aiški [ji matyt ir E vertėjui prūsui (informantui) buvo neaiški, žr. toliau], vandens paukščio pavadinimui pr. (E 757) *geauris* suponuotina greičiausiai reikšmė „laukys (*Fulica atra* L.)“ (anksčiau spėjau kitaip, žr. PKP II 44). Pr. (E 757) *geauris*, eidamas po pr. (E 756) *witwago* (žr.), gali būti į pastarąjį panašus paukštis — vienas iš vandeninių vištų (*Rallidae*, žr. dar *droanse*). Iš jų žinomiausias yra laukys (žr. Ivanauskas II 102). E žodynėlio vertėjas prūsas (informantas), tiksliai nesuvokdamas vok. (E 757)

wasserrabe „Wasserrabe“ reikšmės resp. ši vok. žodį suvokdamas kaip „vandens kranklys (varnas)“ = „tam tikras juodas didelis vandens paukštis“, vok. žodį E 757, einantį po vok. žodžio E 756 (žr. *witwago*), išvertė į pr. (E 757) „laukys“ (*geauris*), kuris yra juosvas (tamsiai pilkas, jo galva su kaklu beveik juoda) ir didžiausias iš vandeninių vištų (Ivanauskas I. c.).

Pr. *geauris* „laukys“ = **g'auris* kartu su lie. *giaurys* „ilgasnapė vištelė (*Rallus aquaticus* L.)“ (LKŽ III 282) yra iš balt. dial. **geuris*, o šis laikytinas onomatopėjinės kilmės žodžiu – sufikso *-r- vediniu iš verb. balt.-sl. **geu-/gau-* „skeisti tam tikrą balsą, imituojamą interjekcijos **geu/*gau*“ (dėl laukio balso žr. Ivanauskas II 105) ← interj. balt.-sl. **geu/*gau*. Tas pats verb. balt.-sl. **geu-/gau-* < ide. **geu/*gou-* (← interj. ide. **geu/*gou*) slypi žodžiuose lie. (dial.) *gau-ti* „staugti“, (Nesselmann Wrtb. 245), *gaũ-sti* „skambėti; ošti; zvimbti“, la. *gaũ-st(ies)* „sielotis, aimanuoti, guostis“, *gaūra* (*gaūris*) „naras (iš dalies ir kiti artimi vandens paukščiai)“ (ME I 611), *gaũ-rêt* „rėkauti“ ir kt., s. sl. *gov-orb* „triukšmas, rikšmas“, *gov-oriti* „шуметь; говорить“ ir kt., ags. *clégan* „šaukti“ (< **kau-jan*), gr. γοῶω „aimanuoju, skundžiuos“ (< **gou-*) ir kt., žr. Fraenkel 140 t., Pokorny I 403, Urbutis BEE 28–30, Toporov PJ II 180 tt.

geeyse „reger (Reiher) – garnys“ E 718 = **gēisē* (ar **gēizē*) nom. sg. fem. (su cirkumfleksiniu *-ēi- < *-eī-).

Tiesa, ši pr. *geeyse* įprasta kitaip interpretuoti – a) taisyti į **ge-erse* bei skaityti pr. **gērsē*, remiantis lie. dial. *géršē* „garnys“ (Trautmann AS 336) ir kildinant la. *dzēse* „t. p.“ iš la. **dzērse* „t. p.“ (Endzelīns SV 175 t.), b) taisyti į **geense* „t. p.“ bei skaityti pr. **gēnsē* (**gēnzē*), remiantis lie. dial. *génšē* (*gēnzē*) „t. p.“ (Būga I 306), c) be taisyčių skaityti pr. **gēsē* (**gēzē*) „t. p.“, remiantis la. *dzēse* „t. p.“ (Berneker PS 290, plg. Endzelīns I. c.). Pr. *geeyse* tarimas (skaitymas) nėra aiškus V. Urbučiui, plačiausiai ir labai kruopščiai išanalizavusiam lietuvių bei latvių tarmių garnio pavadinimų medžiagą (Urbutis BEE 17–40),

kuria, etimologiškai ją nevienur kitaip interpretuodamas, šiame straipsnyje toliau daugiausia ir remiuosi.

Kad pr. *geeyse* be jokių taisymų skaitytinas pr. **gēise* (ar **gēizē*) pirmiausia rodo pr. vv. (dk.) *Geizelawken* (*Gaysalaukin* ir pan.) = pr. *Geisēlauk-* (ar **Geizēlauk-*) „garnio laukas“, žr. Gerullis ON 39. Tokiai nuomonei linkęs pritarti Toporov PJ II 185 t., jos nepaneigia ir Endzelīns l. c., Fraenkel 137, Urbutis BEE 24.

Pr. **geisē* (ar **gēizē*) „garnys“ laikau onomatopėjinės kilmės žodžiu, suponuojančiu interjekciją balt. dial. **gēi/*gāi* – formanto **-i* išplėstą interj. balt. **gē/*gā*, kuria buvo imituojamas tam tikrų paukščių (tarp jų ir garnio) pasikartojantis tam tikras balsas (plg. Urbutis BEE 21, 25); ji (kaip ir kitos interjekcijos) atliko ir tam tikras verbi (arba nomen actionis) funkcijas, plg. pvz. lie. (Ds): *stařkus tik atskrido ir jau ga-ga-ga* „gandras tik atskrido ir jau kalena (ėmė kalenti)“ [arba „gandras tik atskrido ir jau (prasidėjo jo) kalenimas“]. Tam pačiam reikalui bus egzistavę ir daugiau tos interj. balt. **gē/*gā* variantų: a) interj. balt. **gēn/*gān* (nazalizuota, t. y. formanto **-n* išplėsta interj. balt. **gē/*gā*), b) interj. balt. **gēr/*gār* (formanto **-r* išplėsta interj. balt. **gē/*gā*); plg. Urbutis BEE 25, Toporov PJ II 179.

Taigi pr. **geisē* (ar **gēizē*) „garnys“ yra iš **„tam tikrą (pasikartojantį) balsą, imituojamą interjekcija **gei*, skleidžiantis paukštis“* – sufikso (**-ś->*) **-s-* (ar **-ž->* **-z-*) vedinys iš interj. balt. dial. **gei*. Šios interjekcijos varianto balt. **gē* (: **ge* : **gā*) pamatu bus panašiai atsiradęs subst. balt. dial. **gē-ś(n)-* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gē*, skleidžiantis paukštis“, kuris davė a) subst. kurš. dial. **gē-ś(n)-* „garnys ir pan.“ > **dzē-s(n)-* „t. p.“ > la. *dzē-se* „juodasis gandras; garnys“, *dzē-snis* „t. p.“ ir b) pr. **gē-snis* „perkūno oželis“ (žr. *geasnis*); plg. didžiai senus interjekcijos balt.-sl. **ge/ga* (: **gē/*gā*) vedinius s. v. v. *ge-galis* (žr.), *geguse* (žr.).

Tos interjekcijos varianto balt. **gēr/*gār* pamatu bus atsiradęs subst. kurš. (gal ir pr.) dial. **gēr-sē* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gēr*, skleidžiantis paukštis“ > „garnys ir pan.“, o

iš jo – lie. dial. (vakarinėse Lietuvos tarmėse) *géršė* „garnys; gervė“ resp. *geršis* „gandras“ bei (kurš. dial. **gērs-* > **dzērs-* >) la. (**dzērs-* →) *dzēstre* „garnys“ resp. *dzēstrs* „gandras“. Man rodos, kad su ta pačia interj. balt. **gār* (: **gēr*) darybiškai susijęs ir lie. *garnỹs* „Ardea cinerea L.“ = la. *gārnīs* „t. p.“; plg. labai seną su interj. balt.-sl. **gēr* (: **gār*) darybiškai susijusį žodį pr. *gerwe* (Žr.).

Interjekcijos balt. **gēn*/**gān* pamatu bus atsiradę a) subst. balt. dial. **gēn-šė* (**gēn-žė*) „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gēn* (nazalizuota **gē*), skleidžiantis paukštis“ > kurš. (gal ir pr.) dial. **gēn-še* (**gēn-žė*) „garnys ir pan.“ > lie. dial. (vakarinėse Lietuvos tarmėse) *gėnšė* (*gėnžė*) „garnys“, b) subst. balt. dial. **gan-(d)ras* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gān* (nazalizuota **gā*), skleidžiantis paukštis“ > vak. balt. (pr.-jotv.-kurš.) **gandras* „Storch“ (plg. pvz. minėtą la. *dzēstrs* „gandras“ greta la. *dzestre* „garnys“) > pr. **gandras* „t. p.“ = lie. dial. (vakarinėse Lietuvos tarmėse) *gañdras* „t. p.“ (žr. s. v. *gandams*); plg. labai seną su interj. balt.-sl. **gān* (**gēn*) < ide. **ghān* (: **ghēn*) iš kilmės susijusį pr. *sansy* (žr.).

gegalis „kleinetûcher (kleiner Taucher) – mažasis naras“ E 759 nom. sg. masc. Šio vandens paukščio (*Colymbus minor*) pavadinimas galėtų būti o-kamienis – pr. **gegal's* < **gegalas* „t. p.“ (plg. pvz. pr. E *deywis* = **deiv's* < **deivas*), visai panašus į lie. dial. (Ryt. Pr.) *gegalas* „naras“ (LKŽ III 200; gal iš pr.), taip pat lie. dial. (Bretkūno raštų) *giegals* „t. p.“ (= **gegals*, laikomas prūsizmu, žr. Falkenhahn 203); plg. (irgi o-kamienius) lie. *gagalas* „antinas; gandrai“ (LKŽ III 13), *gaigalas* „antinas“ = la. *gaigals* „naras; žuvėdra“ (ME I 584) = pr. **gaigal-* „naras ar pan.“ (→ pr. ež. dk. *Gaygel-yth*, Gerullis ON 34), be to, (ā-kamienius) la. *gaigala* (*gaigala*, *gaigala*) „t. p.“ (dėl jo žr. dar Būga II 395), *gaigula* „t. p.“ (ME I 583 t.).

Kitose, t. y. ne E žodynėlio, pr. šnektose galėjo šis pr. žodis būti ir jo-kamienis (perdirbtas iš o-kamienio) – pr. **gegalis* „(mažasis) naras“ (o gal ir E *gegalis* = pr. **gegalis*??), plg. (jo-kamienius) lie. *gāgalis* (*gagālis*) „žąsinas“ (LKŽ III 13), la. *gaigalis*

„naras; žuvėdra“, *gaigulis* „t. p.“, be to, (*ē*-kamienius) la. *gaigale* „t. p.“, *gaigule* „t. p.“ (ME I 583 t.).

Turime baltų tarmėse įvairuojančius tam tikrų vandens paukščių pavadinimus, kurie, būdami onomatopėjinės kilmės ir etimologiškai nesuvedami į vieną prolytę (praformą), suponuoja balt. dial. **gegalas*/**gagalas* (**gegalis*/**gagalīs* < **gegalīas*/**gagalīas*) resp. **gaigalas* (**gaigalis*) ir pan. Jie yra iš *, (pasikartojantį) tam tikrą balsą, imituojamą interjekcijos **ge*/**ga* resp. **gai*, skleidžiantis paukštis (paukščiai) – sufikso **-al-* vediniai (plg. pvz. lie. *mařm-al-as* „plepys“ ir pan., žr. Skardžius ŽD 172 t.) iš interjekcijos (ėjusios ir verbi funkcijas, žr. s. v. *geeyse*) a) balt. **ge*/**ga* resp. b) balt. **gai* (dėl šių interj. variantų žr. s. v. *geeyse*), tiksliau sakant, a) iš kvaziverbalinės (interj.) šaknies balt. (dial.) **geg-*/**gag-*, abstrahuotos iš reduplikuotos interj. balt. **ge-g(e)* = **ge-ge* (= **ge-ge-ge...*)/**ga-g(a)* = **ga-ga* (= **ga-ga-ga...*) resp. b) iš kvaziverbalinės (interj.) šaknies balt. (dial.) **gaig-*, abstrahuotos iš reduplikuotos interj. balt. **gai-g(ai)* = **gai-ga(i)* [= **gai-ga(i)...*]. Iš tų balt. (dial.) kvaziverbalių (interj.) šaknų (lyčių) bus atsiradęs vienas kitas ir tikrasis verbūm, – pvz.: lie. *gag-ėnti* „rėkti *ga-ga-ga...* (apie žąsų, gandrų, gervių ir pan. balsą)“ (LKŽ III 14) ir pan.; plg. dar pvz. lie. *marm-ėti*, kildintiną iš interj. *māř-m(dř)* = *māř-māř* (= *māř-māř-māř...*). Panašiai, kaip balt. **geg-alas*/**geg-alīas* resp. **gag-alas*/**gag-alīas*, bus atsiradęs ir sl. **gag-alas*/**gag-alīas* > **gogolb*/**gogolb* > lenk. *gogoł* „Clangula glaucion“, rus. *гоголь* „Bucephala clangula“ ir kt. [lytyje lenk. *gogoł* „Bucephala clangula L.“ galėtų slypėti interj. balt.-sl. dial. **gan*/**gen* (žr. s. v. *geeyse*), tačiau žr. Nepokupny, Baltistica XI 139]. S. isl. *gagl* „kleine Gans, wilde Ente“ ir pan. (Vries 152) savąja daryba labai panašūs į minėtą balt.-sl. **geg-al*/**gag-al-*, ir jie visi suponuoja interj. (jos variantus) ide. **g(h)ě*/**g(h)ǫ*/**g(h)ǣ* ir pan. (plg. Pokorny I 407).

Balt.-sl. **gegal-*/**gagal-* ir pan. daryba jau seniai aiškinama kitaip: čia egzistuoja dvi nuomonės, dėl kurių žr. (resp. plg.) ME I 583, Fraenkel 128, ESSJ VI 194, Toporov PJ II 188 t. ir liter.

geguse „kukug (Kuckuck) – gegutė“ E 731 nom. sg. fem. (Cuculus canorus) = pr. **geguzē*, kuris kartu su lie. *gegužė* „t. p.“ = la. *dzeuguze* „t. p.“ suponuoją balt. **gegužē* (gal ir dial. **gegužā*) „t. p.“ (iš čia galbūt ir finų kalbų „gegutė“, žr. liter. apud Toporov PJ II 191) = sl. **gegužija* (ar ir **gegužā*) „t. p.“ → lenk. (dial.) *gżegż-ółka* „t. p.“, s. rus. *жегез-уля* „t. p.“ ir kt. (Trautmann BSW 81 t., Vasmer II 91 t., Fraenkel 142 t., Slawski I 388 t., Toporov PJ II 190 ir liter., Nepokupny Baltistica XI 139 tt.). Balt.-sl. **gegužija* „gegutė“ yra, man rodos, iš *, tam tikrą balsą, imituojamą interjekcijos **ge-gū* (reduplikuotos), skleidžiantis (gūdžiai) paukštis“ – vedinys (plg. s. v. *gegalis*) iš interj. balt.-sl. **ge-gū* „ku-kū“ (reduplikuotos) + suff. *-*už*- (jo vokalizmą priderinant prie šios interj. balsio *-*ū*) ← *-*ž*- < ide. *-*g*- [dėl suff. balt. *-(*u*)*ž*- žr. Endzelīns LVG 372 t.]. Plg. pvz. gr. *κόκκυξ* „gegutė“ (= *κόκκυγ*-) – vedinį iš interj. gr. *κόκκυ* „ku-kū“ (reduplikuotos) + suff. -*υγ*- (vokalizmu priderintas prie šios interj. balsio -*ū*) ← -*γ*- < ide. *-*g*- [dėl suff. gr. -(*υ*)*γ*- žr. E. Schwyzler, Griechische Grammatik, I. München, 1939, p. 498].

Dviskiemene (reduplikuota) interj. balt.-sl. **ge-gū* „ku-kū“ (= **ge-gū* „t. p.“ – **ge-gū* „t. p.“ – **ge-gū* „t. p.“ – ...) buvo pamėgdžiojama kukavimo (gūdaus ir labai specifinio gegutės balso) dvisegmentė atkarpa „ku-kū“ (besikartojanti), girdint pirmąjį segmentą aukštesnio tono (interj. balt.-sl. **ge-gū* pirmojo skiemens balsis diezinis), o antrąjį – žemesnio (interj. balt.-sl. **ge-gū* antrajam skiemeniui pasirinktas balsis *-*ū* – bemolinis, t. y. „gūdas“ balsis); plg. pvz. lie. (Ds) *ku-kū* „ku-kū“, interjekciją, kurios (su abiejuose skiemenyse esančiu „gūdžiu“ balsiu *ū*), paprastai rečitatyvu tariamės, pirmasis skiemo (jo balsis -*u*-) yra (dusetiškiams) aukštesnio tono, o antrasis (jo balsis -*ū*) – žemesnio.

Interj. balt.-sl. **ge-gū* „ku-kū“ kartu su interjekcijomis (reduplikuotomis) gr. *κόκκυ* „ku-kū“ (→ subst. *κόκκυξ* „gegutė“), lo. **cucū* „ku-kū“ (→ subst. *cucūlus* „gegutė“), s. ind. **kukū* (ar su kitokiu balsiu vietoj *-*ū*) „ku-kū“ [→ subst. (su apofonizuotu

*-u- į *-au-) *kauk- > kok-iláh „indiškoji gegutė“] ir pan. suponuoja, kad bus egzistavusi gegutės (ir ne vien jos) balsą pamėgdžiojanti reduplikuota interjekcija (su „gūdžiais“ priebalsiais ir balsiais) ide. *GV-GV „ku-kū (ir pan.)“, kur *G = ide. dial. *k(h) arba *g(h), o *V = ide. dial. *ū arba kai kurie kiti balsiai.

Į interjekciją (reduplikuotą) balt-sl. *ge-gū „ku-kū“ < interj. ide. dial. *ghe-g(h)ū „ku-kū (ir pan.)“ yra labai panaši interj. (reduplikuota) ide. dial. *ghu-g(h)ū „t. p.“ (ar su kitokiu balsiu vietoj *-ū) > interj. germ. *guku „ku-kū“ (ar su kitokiu balsiu vietoj *-u), kurios fleksiniu vediniu (su apofonizuotu *-u- į *-au-, plg. s. ind. kok-iláh, žr. anksčiau) laikytinas germ. subst. *gauka- „gegutė“ (> s. isl. gaukr „t. p.“ ir kt.). Vadinas, germ. *gauka- „gegutė“ kildintinas taip pat, kaip ir balt.-sl. *gegužia (ar ir *gegužā) „t. p.“, iš reduplikuotos lyties.

Iš visa to, kas anksčiau pasakyta, išplaukia išvada: tradicinę hipotezę, kad balt.-sl. *gegužia (ar ir *gegužā) „gegutė“ esanti iš reduplikuotos lyties ide. ge-ghug'- „t. p.“, o germ. *gauka- „t. p.“ – iš nereduplikuotos ide. *ghoug- „t. p.“, – tokią hipotezę (Meillet MSL XII 213 t., Trautmann l. c., ME I 540, Vasmer l. c., Fraenkel l. c., Sławski l. c., Stang LS 21, Toporov l. c.), kuri visuotinai priimta, reikia laikyti neįrodoma.

gēide „wartten (warten) – (jie) laukia“ III 85, [53₃₀] 3 pl. praes. – frazėje *no swaian labiskan gēide* „auff seine Gūte wartten“ III 85₈₋₉ (= *nussitik geribei iō* VE 36₁₀, vs *winge Szeelestibe czerre ieb Gaide* EC 57₁₂₋₁₃); giēidi „warten (warten) – (jos) laukia“ III 83₈ [53₁₄] 3 pl. praes. – frazėje *Wissas Ackis giēidi notien* „Aller Augen warten auff dich“ III 83₈ [53₁₄] (= *Akys wissu ing tawe nussitik* VE 35, *Wuesses Atczes gaide* vs *thōw* EC 56₈). Pr. gēide/giēidi (3 pl. praes.) čia pavartotas iš jo pagrindinės reikšmės „warten – laukti“ išvesta (labai aštima) reikšmė „tikėtis ko“ (plg. pvz. lie. *láučiau tō, kad tu padarysi* reikšmė „tikėjau si to, kad tu padarysi“ Ds). Čia prisidėjo ir vok. *warten* „laukti ir kt.“, pavartotas šiose Liuterio katekizmo vietose (III 84₇, III 82₃) reikšmė „seine Hoffnung auf etwas setzen“ (plg. Paul

DW 724 s. v. 4. *warten*) = „dėti viltis į ką, tikėtis ko“; plg. ir minėtus VE bei EC vertimus.

Lytys pr. *gėide* bei *giėidi* „laukia“ bei *giėidi* „t. p.“ (su *gi-* = pr. **g'-*) atsirado iš pr. **gėidja* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu **-ēi-*) < **geidia* „t. p.“ = lie. *geidžia* „trokšta, beghrt“. Čia etimologiškai pridera ir pr. *sengidaut* „pasiekti, įgyti; sulaukti“ bei *sengijdi* „pasiekia, įgyja; sulaukia“ (žr. *sengidaut*), taip pat la. *gàidit* „laukti“, s. sl. *židq* „laukiu“ (< **geid-*) resp. *žbd-ati* „laukti“, s. v. a. *gīt* „godumas, gobšumas“ ir pan. Turime balt.-sl.-germ. žodžius (Trautmann BSW 82, Vasmer II 39, Fraenkel 144, Stang LS 21), su kuriais mėginama sieti dar kelt. — pvz. s. air. *gíall* „įkaitas“ (Pokorny I 426, Toporov PJ II 192). Dėl tos keltų kalbų medžiagos žr. toliau, o tuo tarpu pasiremsiu Stangu (l. c.), kuris čia įžiūri tik balt.-sl.-germ. izoleksą. Tie balt.-sl.-germ. žodžiai suponuoja, be abejo, ide. dial. **gheidh-*, kuriam įprasta suteikti reikšmę „geisti, beghren“ (žr. pvz. Pokorny I 426, plg. Trautmann l. c.), vadinasi, iš jos vesti ir minėtų pr.-la.-sl. žodžių reikšmę „laukti“. Tačiau dėl ide. dial. **gheidh-* reikšmės galima kitaip galvoti, išeinant jau vien iš archaiškiausių indoeuropiečių kalbų — baltų-slavų kalbų dialektologijos duomenų. Šis balt.-sl. **geid-* reikšmę „laukti“ sutinkamas pr.-la.-sl. kalbose, t. y. baltoslaviškosios teritorijos periferijoje, o ne lie. kalboje (čia reikšmė — „geisti, beghren“), kuri visuomet buvo tos teritorijos centrinio arealo dalis (apie senesnių ir seniausių laikų lingvistinės baltų-slavų teritorijos periferinį bei centrinį arealą žr. Mažiulis, Liet. etnogen., 5 tt.). Kadangi periferiniai dialektai (resp. kalbos), kaip žinoma, neretai išlaiko archaizmų daugiau nei centriniai, tai galima manyti, kad, trumpai sakant, balt.-sl. **geid-* reiškė ne „geisti“ ar pan. („verlangen; warten“ — Trautmann l. c.), o „laukti“ (prie la. žodžio „laukti“ senovinės reikšmės išlikimo gal prisidėjo ir substratiniai baltai, apie kuriuos žr. V. Mažiulis l. c.). Kaip lie. *geisti* „geisti, beghren“ išriedėjo iš balt.-sl. **geid-* „laukti“ (< ide. dial. **gheidh-*, dėl jo reikšmės žr. toliau), panašiai (bet savarankiškai) ir germ. tos pačios šaknies žodžio reikšmė „geisti“ (pvz. s. v. a. *gīt* „godumas, gobšumas“ < „geidimas“) bus atsiradusi iš * „laukti“, Kelt. žodžiuose — s.

air. *gīall* „įkaitas“ ir kt. slypi turbūt irgi ide. dial. **gheidh-* (žr. anksčiau), bet nelengva pasakyti, ar tas „įkaitas“ išriedėjo iš **,(su)laukti*“, ar iš (**,laukti*“ >) „geisti“, ar, pagaliau, net iš (**,laukti*“ <) **,žiūrėti*“ (žr. toliau). Balt.-sl. **geid-* „laukti“, toliau, vedu iš **,žiūrėti* (žvelgti, žvalgytis)“ (plg. pvz. lie. *žiūrėti* „...laukti, tikėtis“ – DLKŽ s. v. 6. *žiūrėti*), plg. lie. *laukti* „warten“ < **,žiūrėti*“ (plg. la. *lūkuotiēs* „žiūrėti, dairytis“), vok. *warten* „laukti“ < „žiūrėti, žvalgytis“ (Paul DW 724), lo. *exspectare* „laukti“ (< **,išžiūrėti*“ : *spectare* „žiūrėti“) ir pan. Tą balt.-sl. **geid-* „laukti“ < „žiūrėti“ < „matyti“ kildinu iš dar senesnio balt.-sl. **geid-* „šviesti“ (plg. pvz. lie.: *màno ākys nebešviečia* „mano akys nebemato“ Ds), plg. lie. *laukti* „warten“ < **,žiūrėti*“ < **,matyti*“ < **,šviesti*“ (Fraenkel 345), pr. *laukīt* „ieškoti“ < **,žiūrėti*“ (plg. pvz. lie.: *visuř iš-žiūrėjau, bet neradau* „visur išieškojau, bet neradau“ Ds) < **,matyti*“ < **,šviesti*“, gr. λεύσσω „žiūriu, matau“ < **,šviesti*“, s. ind. *lókate* „(pa)māto, erblickt“ < **,šviesti*“ (: *rócate* „šviečia“) ir kt.

Taigi čia reikia atstatyti ide. dial. **gheidh-* (: **ghoidh-* : **ghidh-*) „šviesti, spindėti“, kuris yra formanto **-dh-* išplėstas verb. ide. **ghei-* (: **ghoi-* : **ghi-*) „t. p.“ > balt.-sl. **gei-* (: **gai-* : **gi-*) „t. p.“ (žr. s. v. *gaylis*). Iš verb. ide. dial. **gheidh-* „t. p.“ > balt.-sl. **geid-* „t. p.“ turime, be to, vedinių – fleksinį vedinį vak. balt. **gaidīs* „kvietytis“ (žr. *gaydis*), sufiksų vedinius lie. *giēdras* „heiter, klar“ = la. *dzied-rs* „azurblau“ (< ryt. balt. **geid-ras* „skaidrus, šviesus“), lie. *gaid-rà* „giedra“ (subst.), lie. *gaĩsas* „Lichtschein am Himmel“ = la. *gàiss* „oras“ (< ryt. balt. **gaid-sa-* „skaidrumas, šviesumas“), *dzidrs* „aiškus, šviesus“ ir kt., rus. *мудкуй* „skystas“ ir kt. (sufikso **-k-* išplėstas *u-*kamienis adj. sl. **geidu-* „prasišviečiantis, skaidrus“ – fleksinis vedinys) ir pan.

Tiesa, šiuos nomina, ypač lie. *giēdras* = la. *dziedrs* visi (nuo Fick BB II 187) etimologiškai sieja su gr. kalbės (tik su jos!) žodžiais φαίδρος „šviesus, spindintis“, φαίδιμος „spindintis“ ir pan., juos kildindami iš ide. **g^hhaid-* < **g^hhāi-* „šviesus, švytintis“ (žr. pvz. Pokorny I 488 t.) bei pabrėždami iš tikrųjų gana didelį

fonetinį ir semantinį panašumą tarp lie. *giēdras* = la. *dziedrs* ir gr. $\varphi\alpha\iota\delta\rho\acute{o}\varsigma$. Tačiau vien iš to panašumo daryti išvadą, kad šie lie.-la. ir gr. žodžiai giminiuotųsi, nėra nerizikinga, plg. didelį panašumą pvz. tarp het. *kutru-* ir lie. *gudrūs*, nesuponuojantį jų bendros kilmės (žr. Mažiulis – RKEndz. 173 tt., E. Benveniste. Hittite et indo-européen. Paris, 1962).

Tradicinė hipotezė, pagal kurią lie. *giēdras* = la. *dziedrs* ir pan. suponuoja ide. $*g^h\hbar i-$, yra labai įtartina jau vien dėl to, kad šiems lie.-la. žodžiams giminaičių surandama tik graikų kalboje. Be to, ši hipotezė remiasi ne tiek pačių baltų atitinkamų faktų vidine rekonstrukcija, o gr. žodžiu $\varphi\alpha\iota\delta\rho\acute{o}\varsigma$ (ir pan.), kuris, tiesa, šiaip jau galėtų suponuoti ide. $*g^h\hbar i-$ (bet žr. toliau).

Kildinimui lie. *giēdras* = la. *dziedrs* ir pan. iš ide. $*g^h\hbar i-$, remiantis gr. $\varphi\alpha\iota\delta\rho\acute{o}\varsigma$ (ir pan.), nepritaria, svarbiausia, štai kas: gr. $\varphi\alpha\iota\delta\rho\acute{o}\varsigma$ turi diftongą $-ai-$ < ide. $*-ai-$ (Pokorny 1. c.), o lie. *giēdras* = la. *dziedrs* turi $-ie-$ (cirkumfleksinį!), apofoniškai besikaitaliojantį su $-ai-/i-$ (lie. *gaidrā* „giedra“ : la. *dzidrs* ir kt., žr. anksčiau) ir kildintiną iš (cirkumfleksinio, t. y. trumpojo) diftongo balt.-sl. $*-ei-$ (: $*-ai-$: $-i-$), kuris aiškiai suponuoja ne ide. $*-ai-$, o ide. $*-ēi-$ (: $*-oi-$: $*-i-$). Taigi reikia manyti, kad lie. *giēdras* = la. *dziedrs* (ir pan.) yra ne ide., o ryt. balt. (ar balt.) prokalbės laikų veldiniai (atsiradę panašiu būdu kaip ir pvz. lie. *gùdras* „gudrus“ = la. *gudrs* „t. p.“, žr. Mažiulis 1. c.), nesigiminiuojantys su gr. $\varphi\alpha\iota\delta\rho\acute{o}\varsigma$ (ir pan.). O tai reiškia, kad atstatyti ide. $*g^h\hbar i-$ vien tik iš gr. $\varphi\alpha\iota\delta\rho\acute{o}\varsigma$ ir pan. yra per daug rizikinga: ši gr. $\varphi\alpha\iota-$ laikytina greičiausiai formanto gr. $*-i-$ išplėsta šaknimi (verb.) gr. $*pha-$ (: $*phā-$) „žibėti, šviesti“ < ide. $*bhə-$ (: $*bhā-$) „t. p.“ (dėl jos žr. Pokorny I 104–105).

Dėl minėto verb. ide. $*ghei-$ (: $*ghi-$) reikia pridurti, kad jis greita pagrindinės reikšmės „spindėti, šviesti“ bus turėjęs iš jos išvestinių (perkeltinių) reikšmių – maždaug tokių: „greitai judėti (judinti)“ [dėl „spindėti, šviesti“ > „greitai judėti (judinti)“ žr. Urbutis BEE 60], „šalti, spiginti“ (dėl „spindėti, šviesti“ > „šalti, spiginti“ žr. Urbutis BEE 182–184) ir pan. Iš ide. $*ghei-$ (: $*ghi-$) „spindėti, šviesti; greitai judėti (judinti)“ → „greitai judėti (judinti)“ atsirado s. ind. ($*ghi->$) *hi-nōti* „treibt an,

schleudert“ ir kiti, kuriuos nurodo Pokorny's savo „Žodyne“ s. v. 1. *g'hei-* „antreiben, lebhaft bewegen (schleudern) oder bewegt sein“ (Pokorny I 424 t.) ir matyt s. v. *gheis-* (Pokorny I 427). Iš verb. ide. **ghei-* (: **ghi-*) „spindėti, šviesti; šalti, spiginti“ → **„šalti, spiginti“* buvo išvesti indoeuropiečių kalbų žodžiai „sniegas“ bei „žiema“ — tie, dėl kurių žr. s. v. *semo*. Žr. dar Mažiulis, *Ėtimologija* 1986, p. 124 tt. Be to, žr. s. v. *gaylis*.

geygey, žr. *begeyte*.

geigete, žr. *begeyte*.

geygeyte, žr. *begeyte*.

geijwas, žr. *gijwan*.

geitan, žr. **geytys*.

geytye, žr. **geytys*.

geitien, žr. **geytys*.

geitin, žr. **geytys*.

geytko „brott (Brot) — duona“ GrA 12, *gaytko* „panis — t. p.“

GrF 5, *geitke* „brot (Brot) — t. p.“ GrG 16 (žr. PKP II 50), *geitka* „duona“ OT (žr. PKP II 64). Žr. dar Toporov PJ II 193 t. (ir liter.). Čia slypi pr. (dial.) **geitkō* (ar ir **geitkē* „t. p.“) „duona“ (nom. sg. fem.), t. y. **geitkā* „t. p.“, kuris pateko ir į Valuinės argo („шнайдерська мова“): *zeimka* „duona“ (< pr. **geitkā* „t. p.“, žr. I. A. Dzendzelevskij *Baltistica* XII 168, *Nepokupny BSS* 136). Pr. **geitkā* „duona“ yra iš **geitikā* „t. p.“ < „duonelė, duonytė“ [plg. pvz. lie. dial. *avėlė* „avis“ (Ds) < „avelė, avytė“] — sufikso **(i)k-* (diminut.) vadinys iš pr. **geitti-* „duona“ (žr. **geytys*); tokio sufikso vadiniai ypač būdingi pr. Gr dialektui, plg. (Gr) *pipelko* (žr. *pippalins*), *wobelke* (žr. *woble*), žr. dar s. v. *galwo*.

Pr. **geitikā* „duonelė“ (fem.!) aiškiai rodo, kad ir jo pamatinis žodis, t. y. pr. **geitti-* „duona“ buvo femininum (žr. **geytys*), plg. (fem. vadinys iš fem.) lie. *karv-ikė* „karvelė“ (< *kārvė*), sl. **av-ikā* „avelė“ (> s. sl. *ovca* „avis“ ir kt.) bei lie. *av-ikė* „avelė“ (: balt.-sl. **avi-* „avis“, fem.), lie. *žqs-ikė* „žaselė“ (< *žqsis*), s. sl. *rpč-bka* „rankelė“ bei lie. *rank-ikė* (: balt.-sl. **rankā*) ir kt. (žr. dar Skardžius *ŽD* 130 t.). Šie balt.-sl. **-ik-* vadiniai yra adjektyvinės kilmės: adj. masc. (neutr.) **-ika-* (→ **-ikja-*)

resp. fem. *-ikā- (→ *-ikjā-), žr. Skardžius l. c. Iš čia nesunku suprasti, kodėl balt.-sl. sufikso *-ik- vediniai-diminutyvai savo gimine derinasi prie pamatinio žodžio; plg. pvz. sufikso -el- lie. vedinius-diminutyvus: *bern-ėlis* (masc. – iš *bėrnas* masc.), *merg-ėlė* (fem. – iš *mergà* fem.), *lauk-ėlis* (masc. – iš *laũkas* masc.), *lank-ėlė* (fem. – iš *lankà* fem.) ir t. t.

*geytys, taisomas iš *geytye* „brot (Brot) – duona“ E 339 = *geitīs < pr. *geitīs > *geits* „brodt (Brot) – t. p.“ III 53₉ [37₁₀] (= *dūna* VE 21₇) nom. sg. (*i*-kamienis, žr. toliau); acc. sg. *geittin* „t. p.“ I 11₁ [7₈], I 13₅ [7₂₀], *geitin* „t. p.“ III 73₁₆ [47₃₅], III 75₃ [49₆], „brot (Brot) – t. p.“ III 105₁₄₋₁₅ [65₃₂], *geitien* „brodt (Brot) – t. p.“ III 53₁ [37₃], III 53₈ [37₉], *geytien* „t. p.“ II 13₅ [13₂₁], *geytiey* „t. p.“ II 11₁ [13₆] (sk. *geytien), *geitan* „t. p.“ III 53₄ [37₆].

Manyti, kad pr. (III) *geits* (nom. sg.) buvo *jo*-kamienis – kilęs iš *geitjas (Būga II 684 t., plg. Toporov PJ II 195), negalima: iš tokio (nom. sg.) *geitjas (ne neutr.!) turėtume pr. *geitīs (= E *-is, žr. pvz. s. v. *cuylis*), kuris XV–XVI a. prūsų sembų šnektose būtų išvirtęs į pr. *geitīs (ne į pr. *geits, plg. Mažiulis PKP II 251 t.), ir III kat-me turėtume parašytą (nom. sg.) *geitīs, o ne *geits* (III 53₉). Negali būti jis ir *o*-kamienis (plg. Būga l. c.): tokio kamieno suponavimui (pvz. Trautmann BSW 82) nepritaria minėtos šio pr. žodžio acc. sg. lytis [lytis (acc. sg.) *geitan* III (hapax legomenon!)] lengviau paaiškinama kitaip, žr. toliau]. Čia yra aiškiai *i*-kamienis pr. *geitis (nom. sg. = *geytys E), XV–XVI a. prūsų sembų šnektose išvirtęs į pr. *geits (nom. sg. = *geits* III, žr. dar Mažiulis PKP II 218, išn. 709) bei egzistavęs greta (acc. sg.) *geitin [= *geittin* I (2X), *geitin* III (3X)] ir *geiten [= *geytien* II (2X), *geitien* III (1X)] su fleksija *-en, atėjusia iš *ē*-kamieno bei sutapusia su *jo*-kamine fleksija (kilusia iš *-jan). Lytis *geitan* III (1X) atsirado pagal santykį (*deiw*)-s (*o*-kamieno nom. sg. masc.) : *geits* (*i*-kamieno nom. sg. masc.) = (*deiw*)-an (*o*-kamieno acc. sg.) : x, kur x = *geitan* III (1X), plg. Mažiulis l. c. Pr. *dineniskas geits* „kasdieninė duona“ III 53₉ rodo, kad pr. (III) *geits* = pr. (II, I) *geits (nom. sg.) yra masc. Bet anksčiau – tuomet, kai jis buvo dar grynai *i*-kamie-

nis (nom. sg.) **geitis* (= E **geytys*), t. y. tuomet, kai jo paradigma dar nebuvo veikiamą o- ir jo-kamienių paradigmų (masc.), šis pr. **geitis* buvo greičiausiai fem. (žr. ypač s. v. *geyto*). Vadinasi, remiantis tuo, kad pr. (III) *geits* (XVI amžius!) yra masc., suponuoti ir žodžiui pr. (E *geytye* =) **geytys* (XIII–XIV amžius!) giminę masc. (pvz. Trautmann AS 336, BSW 82, Toporov PJ II 194 t.), nėra pamato: pr. (E) **geytys* = **geitis*, kaip sakytą, greičiausiai išlaikė senesnę giminę – fem.

Pr. **geitis* „duona“ (fem.) bus atsiradęs iš **„tai, kas daro gyvą, gyvenantį“* (plg. Toporov PJ II 197) – yra sufikso **-ti-* vedinys iš verb. pr. < balt.-sl. **gēi-* „daryti gyvą, gyvenantį“ (plg. subst. s. sl. *žitb* „gyvenimas“, av. *ĵiti-* „t. p.“), egzistavusio greta balt.-sl. **gī-* „darytis, būti gyvam“, plg. pvz. lie. *lie-ti* „daryti liejamą, pilti“ = la. *liē-t* „t. p.“ ir lie. *lỹ-ti* „darytis, būti liejamam“ = la. *lī-t* „t. p.“ (žr. s. v. *islūns*). Šie verb. balt.-sl. **gēi-* (> lie. *gēi-vēti* „rodyti gyvybės žymių“, la. *dziē-dēt* „gydyti“ ir kt., žr. dar s. v. *gewinna*) ir **gī-* (žr. s. v. *giwan*, *giwassi*) anksčiau matyt sudarė vieną ir tą pačią paradigmą (**gēi-* su jo inf. **gī-*), plg. Būga II 685. Balt.sl. **gēi-/gī-* < verb. ide. **g^hei-/g^hī-* „daryti(s) gyvą (gyvam)“ > kimr. *bwyd* „valgyti“ (< **g^hei-*), gr. *βέβαι* „gyvensiu“ (< **βei-*) ir kt., žr. Pokorny I 467 tt. Pr. **geitis* „duona“ ypač panašus į rus. *жумо* „javai“ = lenk. *żyto* „rugiai“ ir kt. (dėl jų plačiau žr. Toporov PJ II 195 t.) < subst. sl. **gēita* ar **gīta* (nom.-acc. sg. neutr.), kuris yra turbūt iš adj. (= partic. praet. pass.) sl. **gēita-* ar **gīta-* – sufikso **-ta-* vedinys iš verb. balt.-sl. **gei-/gī-* „daryti(s) gyvą (gyvam)“. Tačiau remiantis šiuo sl. faktu, suponuoti, kad ir pr. „duona“ esąs iš **„javai“* (plg. pvz. Trautmann BSW 82), rizikinga: „javams“ prūsai turėjo atskirą pavadinimą (žr. *arrien*).

gėiwan, žr. *giwan*.

geiwans, žr. *gijwans*.

geiwin, žr. *giwei*.

gelatynan „gel (gelb) – geltonai“ E 464 adv. (žr. toliau), taisytinas į **geltaynan* (Trautmann AS 336, Endzelīns SV 176, Toporov PJ II 198) = pr. **geltainan*. Jo forma resp. gramatinė giminė iki šiol nėra išaiškinta: „nek. dz. nom.“ (Endzelīns l. c.),

„Nom. Sg. n.?“ (Toporov l. c.); tas pats pasakytina ir apie kitus pr. adjektyvus E 460–468, reiškiančius spalvas.

Pr. **geltainan* laikau adj. nom.-acc. sg. neutr. forma, bet jis čia (E 464) pavartotas adverbiskai, kitaip sakant, **geltainan* čia (E 464) yra (o-kamieno) adverbium „geltonai“ = adj. (o-kamieno) nom.-acc. sg. neutr. „geltonas“, plg. pvz. pr. **ainavīdan* (adv. = adj. nom.-acc. sg. neutr., žr. s. v. *ainawīdai*). Kad čia (E 464) turime adv. pr. **geltainan* „geltonai“, o ne adj. (nom. sg. masc.) pr. **geltains* „geltonas“ [ar **geltain's*, plg. pr. **gail's* „baltas“ (E 459), žr. *gaylis*], – dėl to kaltas vertėjas prūsas (informantas), kuris žodį vok. (E 464) *gel* „gelb“, reiškusi „geltonas“ (adj.) ir „geltonai“ (adv.), suvokė ne adjektyviškai, o adverbiskai. Panašiu būdu ir kiti spalvas reiškiantys pr. žodžiai E 460–468 laikytini adverbijais. E žodynelyje tikras adj. tėra vienas – *gaylis* „baltas“ (E 459), kuris iš vok. *wyes* „weiß“, reiškusio „baltas“ (adj.) ir „baltai“ (adv.), išverstas ne adverbiskai, o adjektyviškai dėl to, kad jis (E 459) eina tuoj po substantivo (E 458): adjektyviškai suvoktas vok. (E 458) *wyes*, t. y. „weiß“ = „baltas“ [ne **„weiße“* = „baltà“ ir ne **„weißes“* = „(neutr.) baltas“!] ir buvo išverstas į pr. adj. (nom. sg. masc.) *gaylis* (žr.).

Adv. (E 464) pr. **geltainan* „geltonai“, kaip sakyta, suponuoja adj. pr. (masc., neutr.) **geltaina-* „geltonas“ (resp. fem. **geltainā-* „t. p.“), kuris laikytinas sufikso **-ain-* vediniu iš adj. pr. **gelta-* „t. p.“ < balt. **gelta-* „t. p.“ > lie. *geltas* „gelsvas, geltonas“, la. *dzelts* „geltonas“. Tokios pat kilmės ir la. (dial.) *dzel̃t-ain-s* „t. p.“ (ME I 542) – vedinys iš la. *dzel̃ts* „geltonas“, plg. pvz. lie. *apval-aĩn-as* „apvalus“ – vedinį iš *apvalas* „t. p.“ (LKŽ I² 278). Iš adj. balt. **gelta-* > lie. *geltas* resp. la. *dzel̃ts* atsirado ir lie. *gelt-onas* resp. la. *dzel̃t-āns* „geltonas“, *dzel̃t-ēns* „t. p.“ ir pan.

Adj. balt. **gelta-* „geltonas“ bei sl. **gilta-* „t. p.“ (> rus. *желтый* „t. p.“ ir kt.) yra iš adj. balt.-sl. **„blizgantis geltonai, gelsvai“* – sufikso **-t-* vediniai iš vieno ir to paties verb. balt.-sl. **gel-/gĩl-* „blizgėti (blizginti) gelsvai, geltonai, šviesiai“ < **„blizgėti (blizginti), mirgėti (gelsvai ir pan.)“* < verb. ide. **ghel-/ghĩ-* „t. p.“, žr. s. v. *dolu*.

Dėl pr. **geltainan* ir kt. etimologijos plg. Toporov PJ II 199 t. ir liter.

gelso „ysen (Eisen) – geležis“ E 522 = **gelzo*, t. y. **gelzā*, nom. sg. fem. < vak. balt. **gelzā* „t. p.“. Jo giminaičiai yra: lie. žem. (fem.) *gelžis* (*gėlži*) „t. p.“ = la. (fem.) *dzēlzs* „t. p.“, lie. (fem.) *geležis* = la. aukšt. (fem.) *dzelezs* „t. p.“, sl. (neutr.) **želězo* „t. p.“ (> rus. *железо* „t. p.“ ir kt.) ≤ sl. **želzo* „t. p.“ < (neutr.) **gelzā* „t. p.“ (Trubačev VSJ II 32, Toporov PJ II 201 ir liter.), be to, – lie. (masc.) *gėlėžas* „geležies gabalas, geležinis daiktas“, lie. žem. (masc.) *gelžai* „geležies gabalai, geležiniai daiktai“; čia matyt pridera ir sl. (fem.) **gelzā* > **želza* „liauka, Drüse“ (> rus. *железа* „t. p.“ ir kt., dėl reikšmės žr. toliau), lie. *gėlėžuonės* „pažandės (arklių liga dėl tam tikros liaukos); geležies pjūvenos“, (žem.) *gėlžuonė* (pl.: *gėlžuonės*) „geležgalys, geležies atšaiža; (pl.) smulkios geležies nuotrupos; (pl.) gargažė; (pl.) pažandės (tokia arklių liga)“ ir pan. (žr. LKŽ III s. v. v.), plg. Trubačev, VSJ II 34, Toporov PJ II 202.

Iš substantyvų vak. balt. **gelzā* „geležis“ (fem.) ir sl. **gelzā* „t. p.“ morfologinio santykio darytina, man rodos, išvada, kad šie substantyvai yra kilę iš vieno adjektyvo (plg. pvz. s. v. *garian*) – iš adj. balt.-sl. **gelža-/gelzā-* „blizgantis (gelsvai ir pan.)“ (dėl reikšmės žr. toliau): a) jo fem. lytis (adj.) **gelzā-* „blizganti“ → subst. vak. balt. **gelzā* „blizgantis daiktas“ > „geležis“ (fem.), b) jo neutr. lytis (adj.) **gelža-* „blizgantis“ → subst. sl. **gelzā* „blizgantis daiktas“ > „geležis“ (neutr.), plg. pvz. balt. (dial.) **dervā* „(sakingas) medis“ (fem.) ir sl. **dervā* „medis“ (neutr.) – substantyvus, kilusius matyt iš adj. balt.-sl. **derva-/dervā-*, žr. s. v. *drawine*.

Tas pats adj. balt.-sl. **gelža-/gelzā-* „blizgantis“, t. y. a) jo fem. lytis (adj.) **gelzā-* „blizganti“ bus išvirtusi į subst. sl. **gelzā* „blizgantis daiktas“ > „geležis“ (fem.) > „kietas daiktas“ > „tam tikras sukietėjimas“ > **želza* „liauka“ (plg. lie. žem. *gėlžuonės* „...pažandės“ ir pan., žr. anksčiau), b) jo neutr. lytis (adj.) **gelža-* „blizgantis“ išvirto į subst. balt. dial. **gelža* „blizgantis daiktas“ > „geležis (jos gabalas)“ (neutr.) → lie. (masc.) *gėlžas* (*gelžai*)/*gėlėžas* (žr. anksčiau). Turbūt iš to paties adj.

balt.-sl. **gelža-/*gelžā-* „blizgantis“ atsirado ir subst. (*i*-kamienis) balt.-sl. dial. **gelžis* „blizgantis šviesumas“ > „geležis“ [> lie. žem. *gelžis* = la. *dzelzs*, lie. *geležis*, rus. dial. *железь* (< **želzъ*, Toporov PJ II 201) ir pan.], plg. pvz. lie. adj. *drūtas* → subst. (*i*-kamienis) *drūtis* „drūtumas“, s. sl. adj. *zobъ* „piktas“ → subst. *zobъ* „piktumas“ ir pan.

Tam adj. balt.-sl. **gelža-/*gelžā-* suteikiau reikšmę „blizgantis (gelsvai ir pan.)“ dėl to, kad jis, man rodos, yra sufikso balt.-sl. **-ž-* (< ide. **-g-*, žr. s. v. v. *geguse*, *grosis*) vedinys iš verb. balt.-sl. **gel-/*gil-* „blizgėti (blizginti) gelsvai ir pan.“. Iš pradžių, t. y. seniausias baltoslaviskas geležies (gal ir/arba žalvario) pavadinimas galėjo būti žodžių samplaika **„blizgantis akmuo* (ar pan.)“ = balt.-sl. adj. **gelža-* (**gelžā-*) „blizgantis“ (derinamasis atributas) + subst. **„akmuo* (ar pan.)“, o vėliau tas adj. balt.-sl. **gelža-/*gelžā-* išvirto (resp. buvo perdirbtas) į substantyvus (žr. anksčiau). Tikimybę, kad balt.-sl. **„geležis“* iš kilmės gali būti susijęs su spalvą reiškusiu žodžiu, pripažįsta (nors balt.-sl. **„geležies“* etimologiją ir kitaip suvokia) Trubačev, VSJ 33 t., Toporov PJ II 202 (ir liter.).

Pats adj. balt.-sl. **gelža-/*gelžā-* „blizgantis“ yra turbūt liaudies etimologijos padaras – į šitokią balt.-sl. adjektyvą perdirbtas kitų kalbų (balt.-sl. prokalbės kaimynių), dabar sunkiai beatsekamų, žodis (subst.), tarpiniais keliais atėjęs greičiausiai iš Mažosios Azijos [dėl to žr. Ivanov Baltistica XIII(1) 223–230 ir liter.]. Taigi esu linkęs manyti, kad balt.-sl. **„geležis“* yra kvaziskolinys („pusiau“ skolinys), plg.: „попытка отыскания внутренних мотивировок названия железа у балтов и славян оправдана даже при принятии точек зрения о заимствованном характере этого слова в и.-евр. языках“ (Toporov l.c.).

gema, žr. *genno*.

gemia, žr. *genno*.

gemmons „geborn (geboren) – gimęs“ I 7₁₄₋₁₅ [5₂₉], II 7₁₄ [11₂₈], III 41₂₃ [31₁₁] (= *gime* „gimė“ VE 16₁), III 43₁₁₋₁₂ [31₂₂], (*gimes* „gimęs“ VE 16₁₂), III 43₁₃ [31₂₃], III 113₂₁ [71₉], III 127₁₁ [77₃₅], *gemmans* „t. p. – gimdęs“ III 129₁₆ [79₂₃] (= *atgymde* „atgimdė“ VE 62₁₅) nom. sg. masc. partic. praet. act.; inf. *gemton* „ge-

beren (gebären) – gimdyti“ III 105₄ [65₂₂] (= *gimdisi* „gimdysi“ VE 50₁₂). Žr. dar s. v. v. *ainangimmusin*, *engemmons*, *atgimsannien*, *naunagemmons*, *gimsenin*, *naunagimton*, be to, *ainangeminton*. Acc. sg. masc. (partic. praet. act.) pr. *gimmusin* (= lie. *gimusi*, la. *dzimušu*, žr. s. v. *ainangimmusin*) aiškiai rodo buvus formą nom. sg. masc. pr. **gimuns* (: lie. *gim-ēs*, la. *dzim-is*), kuri dėl kontaminacijos su nom. sg. masc. (partic. praes. act.) pr. **geman(t)s* (= lie. *gemāš* „gimstas“) išvirto į **gemuns* = *gemmons* (plg. Endzelīns SV 128) ir net – rečiau – į **gemans* (dėl šio -a- žr. Trautmann AS 257, Endzelīns l. c., plg. Mažiulis PKP II 253) = *gemmans* III 129₁₆ (dėl reikšmės žr. toliau), formaliai sutampančią su partic. praes. act. (nom. sg. masc.) **geman(t)s*. Atvejų su praet. **gem-* (iš praes. **gem-*, dėl kontaminacijos) vietoj senesnės praet. **gim-* galėjo pasitaikyti (pr. kat-mų kalboje) ir verbi finiti sistemoje: tokiai kontaminacijai prielaida – nereti formų sutapimai (pvz.: praet. *billē* „bylojo“ = praes. *billē* „byloja“ ir pan.). Atsiradus atvejų su pr. (**gim-* →) **gem-* preterito sistemoje (verbi infiniti ir turbūt verbi finiti), nesunku buvo atsirasti atvejams su pr. (**gim-* →) **gem-* ir inf. kamiene; šitaip inf. (< sup.) *gemton* (III 105₄) = **gemtun* (dėl reikšmės žr. toliau) vestina iš senesnės (sup.) **gimtun* (= lie. sup. *giñtu*, plg. Trautmann AS 293, Endzelīns l. c.) – su kamienu inf. **gim-*, kurį (ne **gem-*!) aiškiai rodo pr. (partic. praet. pass., nom. sg. neutr.) *gimton* (= lie. *giñ-tas*, la. *dzim-ts*, žr. s. v. *naunagimton*) bei *gimsenin* (išvestas iš inf. kamieno, žr. s. v., plg. dar *etgimsannien*). Taigi turime pr. verbum su praes. **gem-* (lie. *gēm-a* = la. *dzem*), praet. **gim-* (= lie. *gim-ē*, la. *dzim-a*), inf. **gim-* (= lie. *giñ-ti* = la. *dzim-t*) – pr. verbum, kuris, kaip ir lie.-la. verbum, buvo intranzityvas, t. y. reiškė „gimti, geboren werden“ < balt. **gem-/gim-* „t. p.“. Prūsai turėjo ir tranzityvą-kauzatyvą pr. **gamin-tvei* „gimdyti, gebären“ (ar **gemintvei?*), žr. s. v. *ainangeminton*. Tie verba pr. „gimti, geboren werden“ ir pr. „gimdyti, gebären“ kat-muose pavartoti yra tik verbi infiniti lytimis – partic. (praet. act., praet. pass.) lytimis bei supyno kilmės inf. lytimi, panašia į partic. praet. pass. (acc. sg.) lytį. Visoms toms partic. lytims voikiškajame originale atliepia viena ir ta pati (vok.) partic. *geboren*,

kuri reiškė ne tik „gimdytas“ = „gimęs“, bet ir „gimdęs“, „gimtas“. Šitas vok. partic. priklauso sistemai vok. verb. *gebenen* (III 104₃) = *gebären*, kuris reiškė ne „gimti, geboren werden“ (kaip pr. **gim-tvei* „t. p.“!), o „gimdyti, gebären“ (kaip pr. **gamin-tvei* „t. p.“!). Taigi vok. *geboren* yra išverstas a) teisingai į pr. *geminton* „gimdytą“ (žr. s. v. *ainangeminton*), pr. *gemmons* „gimęs“, pr. *gimton* „gimtas“ (žr. *naunagimton*) ir b) klaidingai į pr. (partic. praet. act.) *gemmans* „gimdęs“ III 129₁₆ (iš tikrųjų reiškė ne „gimdęs“, o „gimęs“!) vietoj teisingo pr. **geminnans* „gimdęs“ ar pan. Taip pat ir vok. (inf.) *gebenen* „gebären“ III 104₃ yra klaidingai išverstas į pr. (inf.) *gemton* „gimdyti“ III 105₄ (iš tikrųjų reiškusi ne „gimdyti“, o „gimti“!) vietoj teisingo pr. (inf.) **geminton* „gimdyti“ ar pan. Santykiu lie. *liñkti* (caus.) su *liñkti* remiantis daryti išvadą, kad tas pr. (inf.) *gemton* buvęs tikras kauzatyvas (Trautmann BSW 84, Toporov PJ II 205), aiškiai negalima (juk verb. intrans. pr. praes. **gem-* : praet. **gim-* : inf. **gim-* formos santykiuoja ne taip, kaip lie. *liñksta* : *liñko* : *liñkti*!).

Balt. **gem-* (: **gim-*) „gimti“ išriedėjo iš ide. **g^hem-* (: **g^hm-*), kurio veldiniai yra: (slavams jis gana seniai išnyko), go. *qiman* „atvykti, ateiti“, toch. AB *kām* „t. p.“, s. ind. *gāmati* „jis eina“, av. *ġama'ti* „t. p.“, arm. *ekn* „jis atėjo“ (= s. ind. *āgan* „t. p.“), gr. βαλνω „einu, žengiu“ (< *βαλνω), lo. *venio* „ateinu, atvyksiu“ ir kt. (Pokorny I 464 t.). Įprasta manyti, kad šito ide. **g^hem-* pagrindinė reikšmė buvusi *, „ateiti, atvykti“, o iš čia, t. y. iš verb. *, „ateiti (į pasaulį)“ > *, „atsirasti, pasirodyti“ esąs balt. **gem-* „gimti“ ir semantiškai artimiausi jo giminaičiai – alb. *pre-gjim* „Gastmahl bei der Erstgeburt“ (< *, „Erstgeburt“), av. *ni-jāmay-einti* „sie bringen zum Gebären“ (su **ni-jāma-* „Geburt“), gr. ἐ-βαθῆ·ἐγεννήθη („gimė“) Hes.; žr. pvz. ME I 550 (ir liter.), Pokorny I 463–465, Toporov l. c.

genix „specht (Specht) – genys“ E 742 nom. sg. masc. = pr. **geniks* < **genikas* „t. p.“. Šio žodžio bei artimiausių jo giminaičių lie. *genỹs* = la. *dzenis* šaknies kilmė yra seniai aiški: čia slypi verb. balt. **gen-* „mušti, kalti“ (žr. s. v. *guntwei*), žr. pvz. Trautmann AS 337, ME I 545, Endzelīns SV 176, Fraenkel 152

t. (ir liter.), Pokorny I 492 t. Tačiau tų pr. ir lie.-la. žodžių darybinių santykių tradicinis supratimas man neatrodo tinkamas (žr. toliau).

Atsižvelgiant į ryt. balt. **genīs* „genys“ (> lie. *genỹs* = la. *dzenis*), be to, ir žodžio pr. (E 744) *aytegenis* (laikomo etimologiškai gana neaiškiu) sandą -*genis* implicite kildinant iš pr. **genīs* „genys“, įprasta manyti, kad pr. *genix* (E 742) esąs diminutyvas – pr. *„genelis“ (pvz. Būga I 152, 157, Endzelīns SV 49). Bet čia išleidžiama iš akių tai, kad pr. „geneliui“ yra pr. *aytegenis* „kleine-specht (der kleine Specht) – mažasis genys“ (E 745) = „genelis“; vadinasi, pr. *genix* (E 742), kuris ir verstas iš vok. (E 742) *specht* „Specht – genys“ (ne iš vok. „der kleine Specht“ = „genelis“!), yra aiškiai ne *„genelis“, o „genys“. Apie tai plačiau žr. Mažiulis ZfSl XIX 215 tt., kur, be to, aiškinama, kad pr. *aytegenis* = **aitagenīs* sandas *-*genīs* atsirado ne iš subst. (atitinkančio ryt. balt. **genīs* „genys“), o iš verb. pr. **gen-* „mušti, kalti“, žr. dar *aytegenis*.

Pr. *genix* „genys“ < **genikas* „t. p.“ kildintinas iš *„kalikas, mušikas“ = *„tas, kuris kala“ (nomen agentis) – laikytinas sufikso *-*ik-* vediniu iš verb. pr. **gen-* „mušti, kalti, daužyti“ < balt. **gen-* „t. p.“ (dėl jo žr. s. v. *guntwei*), plg. tos pačios darybos kitus baltų ir slavų nomina agentis – pvz. lie. (verb. *kal-* „kalti“ →) *kal-ikas* „tas, kuris kala“ (žr. s. v. *schuwikis*). Ryt. balt. **genīs* „genys“ (> lie. *genỹs* = la. *dzenis*) irgi yra iš *„kalikas, mušikas“ = *„tas, kuris kala“ (nomen agentis), bet jis – fleksijos (ne sufikso!) vedinys iš to paties (minėto) verb. balt. **gen-*, plg. pvz. lie. (*kal-* „kalti“ →) *kalỹs* „tas, kuris kala“ (nomen agentis) = „kalvis“ (LKŽ III 140). Pagaliau ir pr. *aytegenis* = **aitagenīs* „mažasis genys“ = „genelis“ yra iš nomen agentis – iš *„greitakalys“ = *„tas, kuris greitai kala“ (< pr. adj. **aita-* „greitas“ + verb. **gen-* „kalti, mušti“), plg. pvz. lie. (Ds) *prastakalỹs* „tas (kalvis), kuris prastai kala“ (< adj. *prasta-* „prastas“ + verb. *kal-* „kalti“) ir pan., žr. dar *aytegenis*. Tokį mano jau senokai pasiūlytą žodžių pr. *aytegenis* bei *genix* darybos supratimą yra palaikęs ir Toporov PJ I 67, II 205 t.

Dél balt. „genys“ < *,tas, kuris kala, daužo (snapu medį)“ plg.: ukr. добав „genys“ (< *,tas, kuris kala“), s. ind. *dārvāghātāḥ* „genys“ (< *,tas, kuris medį kala“), gr. *δρυοκολάπτης* „genys“ [< *,tas, kuris medį (ąžuolą) kala“] ir t. t., žr. Otkupščikov Ist. slovoobr. 248 t., Toporov PJ II 205 t. ir liter.

genna, žr. *genno*.

genneniskan „weibischen — moterišką“ III 93₆ [59₉] subst. acc. sg. (= *motrischkam* VE 40₅₋₆ adj. dat. sg. masc.), neutr. (Trautmann AS 337, Toporov PJ II 207) arba masc. (vietoj senesnio neutr.); iš adj. pr. **geneniska-* „moteriškąs“ — sufikso *-*enisk-* (< *-*en-* + *-*isk-*) vedinio iš pr. **genā* (žr. *genno*). Plg. Endzelīns SV 176, Toporov I. c. Dél subst. pr. **geneniska-* „moteriškąs, moteriškė, moteris“ ← adj. **geneniska-* „moteriškąs“ plg. subst. lie. *móteriškąs* „moteriškė, moteris“ (LKŽ VIII 363) ← adj. lie. *móteriškąs* „weibisch“.

genno „wip (Weib) — moteris, žmona“ E 188 (= **genw*, t. y. **genā*), *gema* „fraw (Frau) — t. p.“ GrG 50 (sk. **genna*), *gemia* „hausfrau (Hausfrau) — t. p.“ GrA 21 (sk. **genna*), *gemia* „mater familias — t. p.“ GrF 12 (sk. **genna*) nom. sg. fem.; gen. sg. (fem.) *gennas* „weibes (Weibes) — moteries“ III 87₂ [55₁₁] (= *moters* VE 37₁₋₂), „weibs (Weibes) — t. p.“ III 103₂₂ [65₁₃]; acc. sg. (fem.) *gennan* „weib (Weib) — moterį, žmoną“ I 7₆ [5₂₃], „weyb (Weib) — t. p.“ II 7₆ [11₂₂], „weib (Weib) — t. p.“ III 37₃ [27₃₂], III 101₁₅ [63₂₃], III 101₂₃ [63₂₉], „weibe (Weibe) — t. p.“ III 105₁ [65₂₀], „weibs (Weibes) — t. p.“ III 105₇₋₈ [65₂₆], *gannan* „weib (Weib) — t. p.“ III 35₁₈ [27₂₆], III 41₇ [29₃₄], III 103₁₆ [65₉], III 109₆ [67₃₅]; nom. pl. (fem.) *gennai* „weiber (Weiber) — moterys, žmonos“ III 93₁₂ [59₁₄], *gannai* „t. p.“ III 103₂₀ [65₁₂], III 103₂₅ [65₁₆]; acc. pl. (fem.) *gennans* „weibern (Weibern) — moteris, žmonas“ III 93₅ [59₈], „weiber (Weiber) — t. p.“ III 103₆ [65₁], *gannans* „t. p.“ III 103₁₅ [65₈]; dat. pl. (fem.) *sallūbi gennāmans* „ehefrawen (Ehefrauen) — santuokos moterims“ III 93₁₁ [59₁₃].

Pr. (nom. sg. fem.) **genā* „moteris, žmona“ (I, II, III) < **genw* „t. p.“ (= *genno* E), t. y. **genā* „t. p.“ < balt. **genā* „t. p.“ (lie. ir la. kalbose išnyko) < balt.-sl. **genā* „t. p.“ (> s. sl. *žena*

ir kt.) < ide. **g^henā* „t. p.“ > go. *qino* „t. p.“ (< **g^hen-ōn*), arm. *kin* „moteris“, toch. A *śām* „žmona“ bei toch. B *śana* „t. p.“ (< **g^henā*), s. ind. *jāniḥ* „žmona, moteris“ ir kt. (Pokorny I 473 t.). Žr. Toporov PJ II 207 tt. ir liter.

gentar- „Bernstein – gintaras“, dėl medžiagos (iš vokiškų ir lotyniškų šaltinių) žr. Toporov PJ II 211 tt. ir liter. Yra turbūt pr. (nom. sg. masc.) **gintars* < **gintaras* (plg. Būga III 150, Toporov l. c.) < balt. **gintaras* > lie. *giñtāras* (dėl lie. *gentāras*, taisytino į *gintāras*, žr. Būga II 703), la. *dziñtars* (iš kurš.), *džītars*. Balt. **gintaras* (masc.) yra galbūt vietoj senesnio balt. **ginteras* (masc.), o šis – vietoj seniausio balt. **gintrā* (neutr., nom.-acc. sg.). Toks balt. **gin-tra-* (neutr.) laikytinas sufikso (ide. **-tro-* >) balt. **-tra-* vediniu nomen instrumenti (neutr.) iš verb. balt. **gin-* „mušti; at(si)mušti, ap(si)ginti“ (žr. s. v. *guntwei*). Dėl tos priežasties ir atsižvelgiant į tai, kad senų senovėje pagrindinė gintaro funkcija bus buvusi magiškoji (o ne estetinė), šiam balt. **gin-tra-* (neutr.) suponuotina reikšmė *, „ap(si)gynimo įrankis“ (pagrindinė) = (tolimesnės reikšmės:) *, „gintarinis amuletas, turintis magišką ap(si)gynimo (nuo tam tikrų blogybių) galią“ = *, „gintaras“, plg. Toporov PJ II 215.

Sufikso (ide. **-tro-* >) balt. **-tra-* vedinys nomen instrumenti balt. **gin-tra-* (neutr.) dėl tos savo specifinės (amuletinės) reikšmės, gerokai artinusios jį prie nomina agentis (ne neutr.!), buvo paveiktas sufikso (ide. **-ter-* >) balt. **-ter-* vedinių nomina agentis (dėl sufiksų ide. **-tro-* ir ide. **-ter-* bei jų glaudaus genetinio ryšio žr. pvz. Brugmann KGr. 332–335) resp. buvo perdirtas į balt. (masc.) **gin-tera-s* „apgynėjas“ [pagrindinė reikšmė (dėl savo **-ter-* ir dėl masc.) priartėjusį prie nomina agentis resp. nutolusį nuo nomina instrumenti] = (tolimesnės reikšmės:) *, „gintarinis amuletas“ = *, „gintaras“ → **gintaras* „gintaras“. Gal aisčių (prūsų) *formae aprorum* (Taciti Germania 45₂) dar buvo „gintariniai amuletai“ (patiems aisčiams – nebūtinai šernų pavidalo).

Dėl balt. (neutr.) **gin-trā-* (→ masc. **gin-tera-*) darybos plg. lie. *giñ-kla-s* < (neutr.) **gin-tla-* „ap(si)gynimo įrankis“ (negavusį amuletinės reikšmės) – vedinį iš verb. **gin-* (< balt. **gin-*, žr

anksčiau) + sufiksas (nomen instrumenti ide. *-tlo >) balt. *-tla-, genetiškai susijęs su (nomen agentis ide. *-tel- >) balt.-sl. *-tel-; plg. dar pvz. lo. *ara-trum* „arklas“ (< ide. *-tro-) bei lie. *ár-klas* „t. p.“ (< ide. *-tlo-) ir pan., žr. Brugmann I. c. Žr. dar s. v. *gurcle*.

Žodis balt. **gintra* (neutr.) → **ginteras* (masc.) → **gintaras* (masc.) yra didžiai senas (tai rodo ir pati žodžio lie. *giñtāras* = la. *dzitars* darybinė struktūra, visiškai išblankusi) — matyt neolito laikus siekiantis žodis (baltų gintaro dirbiniai žinomi nuo neolito), baltų teritorijoje išplitęs greičiausiai iš Sembos. Šis žodis vėliau — skirtingais laikais — iš atitinkamų baltų dialektų pateko ir į kitas rytinės bei centrinės Europos kalbas (pvz.: rus. *янтарь* „gintaras“, vengr. *gyantár* „t. p.“ ir pan.), žr. dar Toporov PJ II 214 tt. ir liter. Žr. dar *glėsūm*.

gerbais, žr. *gērbt*.

gerbaisa, žr. *gērbt*.

gerbaiti, žr. *gērbt*.

gērbt „sprechen — kalbėti“ III 121₁₄ [75₂₃], *gerbt* „t. p.“ III 79₁₀ [51₁₃] (= *biloti* VE 33₁₄), III 81₁₀ [51₃₃] (= *biloti* VE 34₁₆), III 83₃ [53₁₁] (= *biloti* VE 35₇) inf. (žr. dar *preigērbt*); imperat. 2 sg. *gerbais* „sprechen (sprich) — kalbėk“ III 107₁₃₋₁₄ [67₂₀], 2 pl. *gerbaiti* „sprecht — kalbėkite“ III 121₂₂ [75₂₈]. Gr lytyse *gerbeis* „beichten“ (GrG 28), *gerbaisa* „beichten“ (GrA 53), *gerbaisa* „confiteri“ (GrF 53) slypi pr. **gerbais* „kalbėk“ (= *gerbais* III 107₁₃₋₁₄).

Turime pr. verb. (inf.) **gērbt* „kalbėti“ < **gērbt-* „t. p.“, egzistavusį greta pr. (inf.) **gērb-tvei* „t. p.“, kurio artimiausias giminaitis — lie. *gērb-ti* „ehren“ (žr. s. v. *gīrbīn*), be to, semantinės homonimijos būdu sietinas su lie. žem. *gērb-ti* „aptvarkyti, aptaisyti“, la. *garb-āt* „valyti“ ir pan. (dėl jų žr. Jēgers KZ LXXX 57 tt., Fraenkel 147 t., Toporov PJ II 217 t.).

gerdaut = (parašyta) *gerdant* „sagen — sakyti“ III 99₂₂ [63₉] = **gerdaut* inf.; praes. 1 sg. *gerdawi* „(ich) sage — sakau“ III 113₅ [69₃₂] (= *sakau* VE 60₁₁); imperat. 2 sg. *gerdaus* „sage — sakyk“ III 67₁₇ [45₈] (*sakik* „sakyk“ VE 28₅), III 71₂ [47₃] (*sakik* „sakyk“ VE 29₁₄). Turime pr. semb. (inf.) **gerdaut* „sakyti“ <

**gerdaut-* „t. p.“, šalia kurio bus buvęs ir pr. semb. (inf.) **gerdaut-vei* „t. p.“ (žr. dar *engerdaus*, *pogerdawie*, *preigerdawi*). Motiejus Pretorijus (Prātorius, gimęs tarp 1631 – 1635 m. ir miręs 1707 m.) savo veikale „*Deliciae Prussicae*“ (XVI, 8) mini, kad buvęs pr. nadr. *girdiu* „ich spreche – sakau“ (žr. Pierson AM IX 163), kuris, man rodos, yra ne pr. **gird'u* „sakau“ (< **gird'ō* „t. p.“ < **girdjō* „t. p.“), o, nusižiūrint į lie. *girdžiū* „ich höre“ bei jo -dž-transponuojant į pr. *-d'-, paties Pretorijaus lituanizuotas (šaknies ir žodžio galo vokalizmo atžvilgiu) pr. (nadr.) **gerdau* „sakau, sako“ (< **gerdauja* „t. p.“).

Pr. **gerdau-tvei* (:**gerdav-*) „sakyti“ yra matyt iš *, „garsinti“ = *, „garsą skleisti (daryti)“ – sufikso *-au- vedinys iš subst. pr. **gerda-* „garsas, balsas“ = *, „tai, kas giřdima“ = lie. *geřdas* „garsas, gandas, žinia“ (LKŽ III 250), plg. pvz. pr. (verb.) **ka-r'au-tvei* „kariauti“ (žr. s. v. *kariausnan*), lie. *juokáu-ti* „juoką daryti“ (← subst. lie. *júokas*) ir pan. Plg. lie. *gerd-en-ti* „skelbti, garsinti“ (SZD⁵ 60) – sufikso -en- vedinį iš subst. *geřdas* „garsas“ ar iš adj. **gerda-* (žr. toliau), plg. lie. *garsén-ti* „garsinti“ ← subst. *gařsas* ar adj. **garsa-* (žr. toliau). Į pr. (verb.) **gerdau-tvei* „sakyti“ < *, „garsą skleisti (daryti)“ labai panašus yra lie. dial. *gerdau-ti* „pokštą, juoką daryti“ (SZD⁵ 192) – vedinys iš lie. *gerdas* „pokštas, juokas“ (Sz PS I 361₅), turbūt kilusio iš „garso skleidimas (linksmas)“ < *geřdas* „garsas“ (žr. anksčiau).

Subst. pr. **gerda-* „garsas“ = „tai, kas giřdima“ bei lie. dial. *geřdas* „t. p.“ gali būti iš adj. balt. dial. **gerda-* (**gerdā-*) „giřdimas“, kuris – fleksijos vedinys iš verb. balt. **gerd-/gird-* „(iš)girsti, giřdėti“ (plg. adj. lie. *liēkas* „atliekamas“ < **leika-* „t. p.“ ← verb. balt. **leik-/lik-* „palikti, pasilikti“); plg. lie. (verb. *gird-* „išgirsti, giřdėti“ →) adj. **girda-* (**girdā-*) „giřdimas“, kurį, man rodos, suponuoja morfologinė substantyvų lie. *giřdas* „gandas“ (= „tai, kas giřdima“) bei *girdà* „t. p.“ (LKŽ III 329) gretybė. Plg. dar lie. subst. *gařsas* „Laut, Schall“ bei subst. *garsà* „t. p.“ (LKŽ III 139), suponuojančius adj. lie. **garsa-* (**garsā-*) „garsus, giřdimas“ (perdirbtą į lie. *garsùs* „t. p.“, plg. Skardžius ŽD 34) – sufikso *-sa- (*-sā-) vedinį (su šaknies balsio apofonija) iš minėto verb. balt. **gerd-/gird-*.

Verb. balt. **gerd-*/**gird-* „(iš)girsti, girdėti“, kurio veldiniai yra lie. *(iš)giřsti* „zu hören bekommen, vernehmen“ = la. *dzirst* „vernehmen, hören“ bei lie. *gird-ėti* „hören“ = la. *dzird-ēt* „t. p.“ (dėl pr. „girdėti“ žr. *kirdūt*), bus atsiradęs iš senesnio *„daryti garsą (balsą) girdimą, darytis garsui (balsui) girdimam“ < verb. balt. **gerd-*/**gird-* „kelti garsą (balsą), kilti garsui (balsui)“ < ide. dial. **g^herdh-*/**g^hrdh-* „t. p.“ [→ gal.-lo. *bardus* „bardas (senovės keltų liaudies poetas ir dainius)“, s. air. *bard* „t. p.“ ir kt., arm. *kardam* „keliau balsą“], o šis – formanto ide. *-*dh-* vedinys iš verb. ide. **g^her-*/**g^hr-* „t. p.“ > balt. **ger-*/**gir-* „t. p.“ (žr. *girtwei*).

gertis „hane (Hahn) – gaidys“ E 763, „weterhan (Wetterhahn) – gaidys (vėjarodis)“ E 203 nom. sg. masc. = **gertis* [(*i*)*io*-kamienis]. Reikia priminti, kad šio pr. E žodžio kamiengalio bei pačios darybos klausimas iki šiol nebuvo nagrinėtas.

Pr. (E) *gertis* šiaip jau galėtų būti *o*-kamienis pr. **gertis* < **ger-tas* „gaidys“, plg. jo darybinį santykį su pr. **gertā* „višta“ (dėl šio darybos žr. *gerto*). Tačiau dėl Gr žodžių „gaidys“ ir „višta“ (žr. toliau) ir dėl semantinių sumetimų (žr. s. v. *gerto*) patikimiau suponuoti: pr. (E) *gertis* yra (*i*)*io*-kamienis pr. **gertis* „gaidys“ < *„vištinis (turintis vištą)“ = *„vištos pats“ – fleksijos vedinys iš pr. **gertā* „višta“ [plg. pvz. lie. *kupr̃ys* „kuprinis (turintis kuprą)“ ← *kuprà*], turbūt pakeitęs kitokį (senesnį) gaidžio pr. pavadinimą (žr. dar s. v. *gerto*). Suponuojant pr. (E) *gertis* „gaidys“ = pr. **gertis* „t. p.“, lengviau paaiškinti pr. *gertis* „huen (Huhn) – višta“ GrA 62 bei „gallina – t. p.“ GrF 61 (čia „višta“ yra vietoj „gaidys“, žr. PKP II 53, išn. 38) ir pr. *gerte* „hun (Huhn) – višta“ GrG 41 [manyti, kad čia -*e* vietoj *-*is* (PKP II 53, išn. 38), nėra būtina]: *gertis* „gaidys“ (GrA 62, GrF 61) yra matyt pr. (Gr) **gertis* „t. p.“ (ar **gertis* „t. p.“ < **gertis* „t. p.“), o *gerte* „višta“ (GrG 41) – pr. (Gr) **gertē* „t. p.“ (ar **gertē* „t. p.“ < **gertē* „t. p.“), perdirbtas iš senesnio (Gr) **gertā* „t. p.“ (= pr. E *gerto*) dėl pr. (Gr) **gertis* „gaidys“ (= pr. E *gertis*) pagal santykį su lytimis pr. *-*is* (= pvz. lie. *našl-ỹs*) : *-*ē* (= pvz. lie. *našl-ē*) = pr. **gertis* „gaidys“ : *x* (= pr. Gr **gertē* „višta“). Dėl pr. **gertā*

„višta“ (→ pr. Gr **gertē* „t. p.“), kurio vediniu, kaip sakyta, laikau pr. **gertīs* „gaidys“, etimologijos žr. s. v. *gerto*.

gertistian „küchel (Küchlein) — viščiukas“ E 765 dimin. nom. (-acc.) sg. neutr. = pr. **gertisťan* < **gertistĭan* „t. p.“ — sufikso (dimin.) **-istĭan* (plg. s. v. *eristian*) vedinys iš pr. **gert-ā* „višta“ (žr. *gerto*). Manyti, kad pr. *gertistian* esąs vedinys iš pr. *gert-* = *gert-is/gert-o* (Toporov PJ II 222 t.), yra netikslu: ir pr. *gertistian* = **gertisťan* < **gertistĭan* „viščiukas“, ir pr. *gertis* = **gertīs* „gaidys“ laikytini vediniais iš vieno ir to paties pr. *gerto* = **gertā* „višta“ (žr. anksčiau ir s. v. *gertis*).

gerto „henne (Henne, Huhn) — višta“ E 764 nom. sg. fem. = pr. **gertō*, t. y. **gertā*. Žr. dar *gertis*, *gertistian*, *gertoanax*, *laucager-to*. Pr. **gertā* „višta“ slypi ir pr. vietovardžiuose, pvz.: pr. (vv.) *Gerten* „hunsfelde (Huhnsfeld) — vištos laukas“ (Gerullis ON 40) = pr. **Gertin-* < appell. **gertin-* „vištinis“ (sc. laukas). Pr. **gertā* „višta“ laikytinas onomatopėjinės kilmės žodžiu su šaknyje (*ger-* = pr. **ger-*) slypinčia interj. balt. **gēr* (: **gār*), kuria buvo imituojamas pasikartojantis tam tikrų paukščių balsas (žr. s. v. *geeyse*), tame tarpe ir (senovės baltų dialektuose) vištų balsas „kar (= kar—kar—kar—...)“. Subst. pr. **gertā* „višta“ yra iš adj. pr. **gertā* „tam tikrą pasikartojantį balsą, imituojamą interjekcija **gēr* „kar“, skleidžiančioji“ = „karkiančioji“ (sc. paukštė) — sufikso adj. (= partic. praet. pass.) fem. **-tā-* (plg. ir lie. *viš-tā* = la. *vis-ta*) vedinys iš interj. balt. **gēr* (: **gār*), šiuo atveju imitavusios vištinį „kar“ (žr. dar s. v. *geeyse*). Iš to, kad pr. **gertā* „višta“ < „karkiančioji“, ir atsižvelgiant a) į faktą, kad pr. (E) *gerto* „višta“ etimologiškai neatskirtinas nuo pr. (E) *gertis* „gaidys“, ir b) į tą semantinę realiją, kad vištai būdingas karkimas (vištinis „kar“ = „kar—kar—kar—...“), o gaidžiui — giedojimas (plg. iš „giedantis“ kilusius lie. *gai-dys* „Hahn“, la. *gaĩlis* „t. p.“, go. *hana* „t. p.“, rus. *nemyx* „t. p.“, ukr. *ниєн* „t. p.“ ir kt.), — iš visa to išplaukia vienintelė išvada: pr. (E) *gertis* „gaidys“ yra ne iš **karkiantis*“, o iš „vištinis“, t. y. pr. (E) *gertis* = pr. **gertīs* — fleksijos vedinys iš pr. **gertā* „višta“, turbūt pakeitęs [gal dėl vok. žodžių „višta“ ir „gaidys“ panašumo, plg. ir vok. (E 764) *henne* „višta“ resp. (E 763) *hanē*

„gaidys“] senesnę (kitą) pr. žodį „gaidys“ < *, „giedantis“ (dabar nebeatsekama), žr. dar *gertis*.

Dėl pr. *gerto* bei *gertis* (žr.) pateiktosios etimologijos šiuo tuo plg. Endzelins SV 177 (s. v. *gertis*), visai kitaip (nepagrįstai) ją suvokia Trautmann AS 337 (s. v. *gertis*), Toporov PJ II 222 (s. v. *gertis*).

gertoanax „habich (Habicht) – vanagas“ E 713 nom. sg. masc. = „Hühnerhabicht, vištvanagis“. Yra matyt pr. **gertoʷvanaks*, tiksliau, – **gertoʷonaks*: prūsų vertėjo (informanto) tartą šio žodžio priebalsį *-y- (bilabialų!), esantį tarp balsių *-o- ir *-o- (patyrusių labializaciją dėl *-y- įtakos), E žodynėlio autorius suvokė kaip hiatinį (nefonologinį) ir taip jo neperteikė raštu. Pr. (E) *gertoanax* segmento -oa- fonetinę vertę anksčiau buvau suvokęs kitaip (žr. PKP II 327 s. v. *vištvanagis*); kitaip ją supranta ir Toporov PJ II 223.

Pr. **gertoʷvanaks* = **gertoʷvanags*, t. y. **gertiāvanags* < **gertiāvanagas* yra compositum iš (kamieno) **gertiā-* „višta“ (žr. *gerto*) + **vanagas* „vanagas“ (žr. dar *sperglawanag*) = lie. *vānagas* „(Hühner)habicht“, la. *vanags* „(Tauben)habicht“; yra dar (ā-kamienis) la. *vanaga* „t. p.“ (ME IV 468).

Subst. balt. **vanagas* „vanagas“, kurio etimologija iki šiol neišaiškinta (žr. Endzelin KZ LII 112, Fraenkel 1194 ir liter.), man rodos, yra iš (subst.) *, „tas, kuris smarkiu puolimu (už)muša (resp. pritrenkia) vištą ir pan.“ < adj. balt. **vanaga-* (**vanagā-*) „mušantis, smogiantis, tvojantis“, o šis – sufikso *-aga- (masc., *-agā- fem.) vedinys iš verb. balt. **ven-* (: **van-*) „mušti, tvoti, perti“ (plg. lie. *pil-agā* „smarkus lietus“ ← verb. *pil-* „pilti“, žr. Skardžius ŽD 103) < verb. ide. dial. **yen-* (: **yōn-* : **yū-*) „mušti, tvoti, perti“ (žr. toliau). Kad subst. balt. **vanagas*, sufikso *-ag- vedinys, gali būti iš adjektyvo adj. balt. **vanaga-* (**vanagā-*), rodo o- ir ā-kamienės lie.-la. subst. gretybės: la. *vanags* „vanagas“ < **van-aga-s* „t. p.“ || *van-aga* „t. p.“, lie. *lāud-aga-s* „apsileidėlis“ || *lāud-aga* „t. p.“ ir pan. (Skardžius l. c.).

Iš verb. ide. dial. **yen-* (: **yōn-* : **yū-*) „mušti, tvoti, perti“ > balt. **ven-* „t. p.“ turime ir šitokių vedinių (dėl jų žr. Endzelin

KZ LII 110 t.): a) verb. lie. *van-óti* „(mit dem Badequast) schlagen“ (plg. lie. *vaj-óti* „vejoti“ ← *vej-ù* „ich jage nach“), b) subst. la. **(v)uō-ta* < **ván-tā* = lie. *ván-ta* „Badequast“ (plg. lie. *naš-tà* „Tracht“ ← *něš-ti* „tragen“), c) subst. la. **ven-tē* > **vie-te* „Rute zum Schlagen“ → verb. *vietēt* „prügeln“; plg. Fraenkel 1196 (s. v. *vánta*). Tas pats verb. ide. dial. **uēn-* (: **uon-* : **uŋ-*) „mušti, tvoti, perti“, be baltų, atsekamas germanų (pvz. go. *wunds* „verwundet“ < **uŋ-tós*), keltų, armėnų kalbose (žr. Pokorny I 1108).

Verb. ide. dial. **uēn-* (: **uon-* : **uŋ-*) „mušti, tvoti, perti“ (plg. Endzelin l.c. ir liter., Pokorny l.c.), man rodos, laikytinas semantiniu homonimu, išriedėjusiu atskiruose vėlyvosios ide. prokalbės dialektuose iš verb. ide. **uēn-* (: **uon-* : **uŋ-*) „lenkti sukančią“ (dėl jo žr. s. v. v. *wangan*, *wingriskan*, *winsus*), tiksliau sakant, iš šio ide. verb. su jo tolimesne reikšme „suduoti, tvoti, mušti“ (kitaip – pvz. Endzelin l.c., Pokorny l.c.). Reikšmių „lenkti, sukti“ ir „suduoti, tvoti, mušti“ sambūvis yra visiškai galimas, plg. pvz. lie. (Ds): *kaip lenkiaũ* (arba: *sukiaũ*) *šūniui pāgaliu, tai net parviřto* „kaip daviau (tvojau, mušiau) šūniui pagaliu...“.

gerwe „kranch (Kranich) – gervė“ E 715 nom. sg. fem. = pr. **gervē*. Jis kartu su lie. *gėrvė* = la. *dzērve* „t. p.“ suponuoja balt. **gėrv(i)ē* „t. p.“ < **gėrvijē* „t. p.“ < **gervijā* „t. p.“, kuris yra gana senas onomatopėjinės kilmės žodis.

Subst. balt. **gėrvijā* „gervė“ (fem.) kildinu iš *iā*-kamienio adj. (fem.) balt. **gervijā* „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gėru*, skleidžianti“ (sc. paukštė), o šį laikau fleksijos adj. fem. **-iā* → **-ē*, egzistavusios greta adj. masc. **-(i)ias* → **-īs* vadinu iš gervių balsą mėgdžiojamos interjekcijos (= quasi verbum bei quasi nomen actionis, plg. s. v. *geeyse*) balt.(-sl.) **gėru* (žr. toliau), plg. pvz. lie. [verb. *klyk-ti* „laut schreien“ (onomatopėjinės-interjekcinės kilmės) →] adj. (tiksliau: subst. mob.) *klykis*, -ė „tas/ta, kuris/kuri klykia“ (LKŽ VI 88) → subst. (masc.) *klykis* „vakarinis suopis (Buteo buteo)“ (l. c.) resp. subst. (fem.) **klykė* (plg. *klyk-ėlė* „toks paukštis; klykis“ LKŽ VI 87),

S. rus. *гeрвe* „gervė“, serb.-chorv. *žerāv* „t. p.“ ir kt. (žr. Toporov PJ II 223 t.) suponuoją subst. (masc.) sl. **gerāvija-* „t. p.“ (kiti atstato sl. **gerōvja-* „t. p.“ — pvz. Trautmann BSW 87), kuris yra greičiausiai taip pat (kaip ir balt. „gervė“) adjektyvinės kilmės — iš adj. sl. **gerāvja-* (**gerāvīā-*) „tam tikrą balsą, imituojamą interjekcija **gėru*, skleidžiantis“ (sc. paukštis) — sufikso (sl.) adj. **āvja-* (išvesto iš sl. adj. **āva-*) vedinys iš gervių balsą mėgdžiojamos interjekcijos (=quasi verbum bei quasi nomen actionis, žr. anksčiau) sl. **geru* [jos „fleksiją“ **-u* rodo matyt ir sl. **(ger)-āv-(ia)-* „gervė“] = balt.-sl. **gėru*.

Šita interj. balt.-sl. **gėru* bus atsiradusi iš **gēr* (dėl jos žr. s.v. *geeyse*) maždaug taip: tam tikras traukiančių [pulke atskrendančių (pavasari) resp. išskrendančių (rudeni)] gervių balsas (skambus, žr. Ivanauskas II 109, 115), pasikartojantis su ne-trumpomis pauzėmis (‡), buvo imituotas interjekcija balt.-sl. **gēr‡* (= **gēr‡* — **gēr‡* — **gēr‡* — ...) perteikiant‡ (pauzę) balsiu *V^{už}* (= užpakalinės eilės balsiu) bei jį identifikuojant su balt.-sl. **u*. Plg. pvz. lie. (Ds) interjekciją — jos variantus *gēr^u* (= *gēr^u* — *gēr^u* — *gēr^u* — ...) bei *gēr^u* (= *gēr^u* — *gēr^u* — *gēr^u* — ...) ir [rečiau su *k-* vietoj *g-*, dėl interjekcinio *g-/k-* = *G-* (gutturalis) žr. toliau] *kēr^u* (= *kēr^u* — *kēr^u* — *kēr^u* — ...) bei *kēr^u* (= *kēr^u* — *kēr^u* — *kēr^u* — ...), imituojančius traukiančių (skrendančių) gervių balsą (balsus). Be to, kalbant apie gervinės interj. balt.-sl. **gėru* formantą **-u*, nereikėtų užmiršti, kad gervė kitais atvejais (ne gervių traukimo metu) skleidžia ir kitokią balsą, kurį galima imituoti interjekcija *krū|grū* (plg. Ivanauskas II 119), t.y. su formantu *-u* = *-ū*.

Traukiančių gervių skambų balsą imituojanti interj. balt.-sl. **gėru* [su skardžiuoju („skambiuoju“!) **g-* (ne su **k-*)] yra gana sena ir suponuoją interj. ide. dial. **gėru* [> arm. **geru-ng-> kṛunk* „gervė“ (dėl jo žr. dar Toporov PJ II 225 ir liter.)] resp. (apofoniškai) **grū* (> lo. *grū-s* „gervė“). Tam pačiam reikalui kituose ide. dialektuose bus egzistavusi interj. (ide. dial.) **gērV^{už}* su **-V^{už}* = **-ā*, t.y. interj. ide. dial. **gēra* (> gr. γέρρα-voς „gervė“) resp. (apofoniškai) **grā* (> germ. **kra-* > s.v.a. *kra-muh* „gervė“ ir kt.).

Interjekcija ide. dial. **gērV^{už}* („dvibaze“) — tiek **gēru/*grū*, tiek ir **gēra/*grā* buvo mēgdžiojamas greičiausiai ne vien gervių balsas, plg. pvz. (interj. **grā*→germ. **krā*- >) s. isl. *krá-ka* „varna“ ir pan. Tačiau nėra abejonės, kad interjekcijos ide. dial. **gērV^{už}* pamatas interj. ide. **gēr* = interj. ide. **GVS* (*G* = bet koks guturalis, *V* = bet koks balsis, *S* = sonantas **-r* ir pan.) ir (**GVS*<) interj. ide. **GV* buvo imituojami įvairių paukščių balsai, taip pat ir kitoki (ne paukščių) garsai, plg. pvz. (interj. ide. **ger*→) s. ind. verb. *jár-ate* „spragsi, ošia, šuktelėti“ (= „skleidžia tam tikrą garsą“). Žr. dar s.v.v. *geeyse*, *gegalis*, *geguse*.

gewineis „knecht (Knecht) — darbininkas, samdinys“ E 191 nom. sg. masc. Yra turbūt **gevinēis* < **gevinējas* — sufikso **-ēja-* vedinys iš verb. **gevinā-* (ar **gevin-*) „dirbti, darbuotis“ (žr. *gewinna*), plg. lie. *joj-ėjas* „jojikas, raitelis“ = la. *jāj-ējs* „t.p.“ ir kt. Plg. Toporov PJ II 228 t. (ir liter.).

gewinna „(sie) arbeiten — (jie) dirba, darbuojasi“ III 87₂₇ [55₃₀] (= *rupinasi* „rūpinasi“ VE 37₂₃₋₂₄), III 89₆ [57₁] (= *procawoi-ese* „darbuojasi“ VE 38₄) praes. 3 pl. Yra pr. (inf.) **gevinā-tvei* (ar **gevin-tvei*) „dirbti, darbuotis, vargti (rūpintis) dėl ko“ = „sunkiai dirbti“ — greičiau skolinys iš vok. *gewinnen* „uždirbti“ (plg. Trautmann AS 338 ir liter., Toporov PJ II 228 t., 230 ir liter.), plg. pvz. lie. *dirbti* „arbeiten“ ir *uždirbti* „gewinnen“. Reikšmės „dirbti, darbuotis“ skolinių turi ir kitos baltų kalbos — la. *strādāt* (iš rus., žr. ME III 1084), lie. (dial.) *prociavóti* (iš lenk.). Pr. **gevin(ā)tvei* „sunkiai dirbti“ (nesenas žodis — skolinys!) ir pr. **dēlātvei* „dirbti, veikti“ (žr. s.v. *dīlinai*) plg. su lie. *prociavóti* „sunkiai dirbti“ (nesenas žodis — skolinys!) ir *dirbti* „dirbti, veikti“.

Kita hipotezė šį pr. (2X) *gewinna* bei (1X) *gewineis* (žr.) veda iš **geivin-* ir sieja su la. *dziēv-āt* „gyventi, dirbti, darbuotis“ (žr. s.v. *giwan*), plg. lie. *gyvėnti* „...; dirbti (apie žemę)“ (LKŽ III 375, 376); žr. Trautmann l.c., Endzelīns SV 177, Toporov l.c. (ir liter.), Kagaine-Bušs Baltistica XXI 27 tt. Ši hipotezė už minėtąją nėra geresnė: spėjimu, kad čia pr. *gew-* (3X!) esąs iš **geiv-* (žr. ypač Endzelīns DI III₂ 58), visgi nelengva patikėti.

-gi prtc., žr. s.v.v. *beggi, dīgi, ergi, kāigi, neggi, niqueigi*; plg. lie. *aīgi, iīgi, tāigi, kaīgi, kuīgi* ir pan. (žr. Hermann Lit. Stud. 103 tt., Zinkevičius LD 436 t). Pr. **-gi** = lie. **-gi** yra turbūt iš balt. (gal dial.) ***-gī** (plg. Būga III 606), o ši — (su pailgintu ***-ī**) iš balt. ***-gī** < ide. ***-g(h)i** (> s. ind. *hi*, gr. $\chi\iota$ ir pan.), egzistavusios greta ide. ***-g(h)e/o** (žr. s.v. *anga* ir liter.) bei ide. (gal dial.) ***-g(h)u** (> s. sl. **-gъ** ir pan., žr. dar s.v. *anga*). Pr. **-gi** bei lie. **-gi** gretinimui su s. ind. *hi* ir pan. nepritaria (man rodos, be reikalo) Toporov PJ II 231.

Atrodo, kad turime partikulos-enklitiko šaknį ide. ***g(h)-**, išplėstą a) formanto ***-i** [*i*-kamienį encl. ***g(h)i**], b) formanto ***-e/o** [*e/o*-kamienį (t.y. tematizuotą) encl. ***g(h)e/o**], c) formanto ***-u** [*u*-kamienį encl. ***g(h)u**], plg. s.v. *din* [dėl *u*-kamienio encl. ide. ***g(h)u** plg. s.v. *quei*].

gīdan „schande (Schande) — gėdą“ III 55₂₁ [39₄] acc. sg. fem. (= *giedas* „gėdas“ VE 22₁₆ acc. pl.) su nepaliudyta nom. sg. (fem.) forma (XVI a.) ***gīda** < (XV a.) ***gīdā** (žr. dar *nigīdīngs*) < (XIII–XIV a.) ***gēdā** (t.y. ***gēdō**) = lie. *gėda* < balt. ***gēdā** „gėda, negarbė“ = sl. ***gēdā** „t.p.“, iš kurio išvestas sl. ***žadъnъ** (plg. sl. ***rōčъnъ** > rus. *ручной* ir pan.) > lenk. *žadny* „bjaurus, šlykštus“ ir kt. (Trautmann BSW 81); čia neatsižvelgsime į galimą paklaidą: gal slavai ir vak. baltai (prūsai) turėjo ne (fem.) ***gēdā**, o (neutr.) ***gēda(n)**? Tos pačios kilmės yra dar s. sl. *gadъ* „roplys, šliužas, bjaurybė“, rus. *zad* ir kt. < sl. ***gād-** (ar ***gōd-**): šita šaknis santykiauja su minėta balt.-sl. ***gēd-** kaip pastarosios apofoniškas vedinys. Balt.-sl. ***gēd-** yra iš ide. dial. ***g^hēdh-** > germ. ***k^hēd-** > v.v.a. *quāt* „blogas, bjaurus“, n. nyderl. *kwaad* „blogas, bjaurus, sugadintas“, vok. *Kot* „mėšlas“ ir kt. (Kluge 397). Ši ide. dial. ***g^hēdh-** reikia laikyti ekskliuzyvia baltų-slavų-germanų izoleksa (Stang LS 21, plg. Trautmann AS 338, Endzelīns SV 177, Vasmer I 381), ir sakyti, kad jis kilęs iš ide. ***g^hē(u)dh-** < ***g^hēudh-** (Fraenkel 142 ir liter., Pokorny I 484, Toporov PJ II 231 tt. ir liter.), nematau jokio reikalo (Mažiulis BS 61 tt., plg. Trautmann BSW 81, Stang l.c.). Ide. dial. ***g^hēdh-** atsirado matyt apofoniškai iš ide. ***g^hedh-** „dauž(y)ti, užgauti, (su)ardyti“ (Pokorny I 466) > lie. (intrans.)

geñda gēdo gēsti „(su)irti; prastėti; pūti“ (LKŽ III 276 tt.), v.v.a. *quetzen* „daužti“ (dėl kitų germ. pavyzdžių žr. Kluge 574 t.). Žr. dar s.v. *pogadint*. Šis ide. **g^uedh-* galėtų būti irgi baltų-slavų-germanų izoleksa, nes jo veldiniais laikyti atitinkamus indoiranėnų ir graikų žodžius (dėl jų žr. Pokorny I l.c.) visgi nėra nerizikinga (plg. Mayrhofer I 321 t.). Lie. *geñda gēdo gēsti* kilmę kitaip aiškina Fraenkel 149 t.

-gidaut, žr. *sengidaut*.

gīdings, žr. *nigīdings*.

giēidi, žr. *gēide*.

gijwan, žr. *giwan*.

gijwans „lebendigen — gyvus“ III 43₇ [31₁₈], *geiwans* „t.p.“ I 9₅ [5₃₄], *geywans* „t.p.“ II 9₅ [11₃₃], *geiwans* „t.p.“ III 127₁₅₋₁₆ [79₄] adj. acc. sg. (masc.) = **g^eivans*. Suponuoja *o-/ā-*kamienį adj. pr. (kat-mų) **g^eiys* „gyvas“ (nom. sg. masc.) < vak. balt. **gīvas* = ryt. balt. **gīvas* (> lie. *gývas* = la. *dzīvs*) = sl. **gīvas* (> s. sl. *živъ* ir kt.) < adj. ide. **g^hīu-* „gyvas“ (> go. *qius* „t.p.“, s. ind. *jīvāh* „t.p.“ ir kt., žr. Pokorny I 468), kuris — sufikso **-u-* vedinys iš verb. ide. **g^hi-*/**g^hei-* „daryti(s) gyvą (gyvam)“, žr. s.v. **geytys*. Žr. dar *gijwan*, *giwassi*, *giwu*, *giwei*, *giwīt*, *giwato*.

gijwin, žr. *giwei*.

gijwis, žr. *giwei*.

gile „echele (Eichel) — gilė“ E 591 nom. sg. fem. = pr. **gilē* ar (arba: ir dial.) **gilē* „t.p.“: lie. *gilė* „t.p.“ ir (dial.) *gỹlē* „t.p.“ = la. *dzile* „t.p.“ resp. (**dzile* „t.p.“ >) *zile* (*zīle*, *zīle*) „t.p.“ (ME I 556, IV 732 t.). Dėl lie. dial.-la. **gilē* „t.p.“ spėti, kad čia esąs balt. **gilē* „t.p.“ su *gī*->lie. *gý*-ti ir pan. (Būga II 409), yra nepatikima (žr. ir Fraenkel 151, Toporov PJ II 234). Lie. dial.-la. (gal ir pr. ar pr. dial.) **gilē* „t.p.“ yra greičiausiai vietoj senesnio (nors tai ir nelengva pagrįsti) **gilē* „t.p.“ (= lie. *gilė* „t.p.“), kuris suponuoja balt. **gilē* „t.p.“ < **gilīē* „t.p.“ < **gilīā* „t.p.“. Subst. balt. **gilīā* „gilė“ (fem.) yra matyt iš *ā*-kamienio (fem.) adj. balt. **gilīā*, kuris — galbūt *,*āžuolinė*, iš *āžuolo* atsiradusi (išaugusi) [plg. pvz. vok. (fem.) *Eichel* „gilė“ ir pan. < *,*āžuolo* vaikas“ (dimin., fem.)], t.y. fleksijos vedinys galbūt iš šakni-

nio subst. balt.-sl. **gil-/gel-* „ąžuolas (tam tikra ąžuolų rūšis)“ (dėl jo plg. Specht UID 60 t.), apofoniškai lygintino su paradigma pvz. žodžio (tiesa, iš kilmės ne šakninio) balt.-sl. **din-/dein-* (žr. s.v. *deinan*).

Iš to paties subst. balt.-sl. **gel-/gil-* „ąžuolas“ [arba iš jo išvesto adj. **„ąžuolinis“* (plg. adj. balt. **gilā* „ąžuolinė“, žr. anksčiau)] bus atsiradęs ir adj. sl. **gel-and-a-* „tas/ta, kas ąžuolo (iš ąžuolo)“ = **„ąžuolinis“* [arba – jeigu šis adj. sl. **gel-and-a-* yra vedinys iš adj. – **„tas/ta, kas ąžuolinis (ąžuolinė)“* = „ąžuolinis“] – sufikso **-and-* vedinys (adj.) → subst. sl. (fleksijos vedinys) **gelandis* „tai, kas ąžuolinis“ > „gilė“ (> rus. *мѣльница* „t.p.“ ir kt.), plg. (*i*-kamienį) sl. **zъlb* „tai, kas pikta“ = „piktumas“, išvestą iš (*o-/ā*-kamienio) adj. sl. **zъlb* „piktas“ ir pan.

Subst. balt.-sl. **gel-/gil-* „ąžuolas (tam tikra ąžuolų rūšis)“ suponuoja subst. ide. **g^uel-/g^ul-* „t.p.“, iš kurio išriedėjo sufikso, turinčio **-n-* resp. **-nd-*, vediniai (rodos, savarankiškai nuo žodžio sl. „gilė“, turinčio sufiksą **-and-*, darybos) arm. *katin* „gilė“ [< **g^uel(ə)-en-*, su *-t-* iš gen.], gr. *βάλανος* „t.p.“, lo. *gl-āns* (*gl-and-is* gen.) „t.p.“.

Dėl pr. *gile* ir kt. etimologijos plg. Toporov PJ II 234 t. ir liter. *gillin* „tieffen (tief) – gilus“ III 101₁₂ [63₂₀] = **gilin* adj. acc. sg. fem., kuri suponuoja pr. (nom. sg. fem.) **gilī* resp. pr. (nom. sg. masc.) **gilus* = lie. *gilūs*, la. *dziļš*. Turime adj. balt. **gilu-* „gilus“, kildintiną iš **„dubus, įdubęs, išduobtas“* (plg. pvz. lie. *dubūs* „įdubęs, išduobtas; gilus“), – fleksijos vedinį iš verb. balt.-sl. **gil-* „(į)dubti“/**gel-* (: **gal-*) „(į, iš-)duobti“, kuris slypi ir žodžiuose lie. *gil-mė* „giluma“, *gel-mė* „t.p.“, la. *dzel-me* „sietuva, duburys, gelmė“, *dzel-ve* „Wasserloch im sumpfigen Morast“, lie. *gál-vis* „savaime pasidariusi kūdra senos upės vago vietoje ar užutekyje“ (LKŽ III 85; iš **„duburys, giluma“*) ir kt., taip pat pr. (up.) **Gil-ijā* (= *Gil-ge*), lie. (up.) *Gil-ijā*, pr. (ež.) *Gil-we*, lie. (ež.) *Gél-vis*, la. (ež.) *Dzel-ve*, pr. (ež.) **Gal-v* (= *Gol-wen*), lie. (ež. prie Trakų) *Gál-vis* (*Gálvė* – klaidingai) ir kt. [daugiau toponiminės medžiagos žr. Vanagas HŽ s.v.v. (ir liter.)].

Tas verb. balt.-sl. **gel-* (: **gil-*) „(i-, iš-)duobti] (dubti)“, jau seniai išnykęs, yra turbūt iš **„spaudžiant (i-, iš-)rėžti ir pan.“* < ide. **gel-* (: **gl-*) „t.p.“ < **„gniaužti, spausti ir pan.“*, kuris (ide. **gl-*), išplėstas sufiksu [ide. **(e)u-* + **bh-*], davė ide. (dial.) **gleubh-/glubh-* „t.p.“ > balt.-sl. **gleub-* (: **glaub-*)/**glū(m)b-* „spaudžiant (at-, iš-, i-)rėžti ir pan.“ (žr. s.v. *gleuptene*). Dėl verb. balt.-sl. **gil-* (: **gel-*) „būti iš-, įduobtam“ → adj. balt. **gilu-* „iš-, įduobtas, dubus“ > „gilus“ plg. verb. balt.-sl. **glū(m)b-* (: **gleub-*) „būti iš-, įduobtam“ → adj. sl. **glū(m)ba-* „iš-, įduobtas, dubus“ > „gilus“ (žr. s.v. *gleuptene*).

-gimmans, žr. *pergimmans*.

gimmusin, žr. *ainangimmusin*.

-gimnis, žr. *pergimnis*, *preigimnis*.

-gimsannien, žr. *etgimsannien*.

gimsenin, t.y. *naunangimsenin* frazėje *steise naunangimsenin* „der neuen geburt (der neuen Geburt) – to naujo gimimo“ III 63₂ [41₂₅] (= *nauya atgimima* „naujo atgimimo“ VE 25₁₅), kur *naunangimsenin* yra *naunan* „naują“ (acc. sg., žr. *naunagimton*, *nauns*) *gimsenin* „gimimą“ (acc. sg.). Turime pr. (nom. sg. masc.) **gimsenis* „gimimas“ < **gimsenis* „t.p.“ (plg. la. *dzimšana* „t.p.“) – sufikso **-sen-* (žr. s.v. *bousennis*) vedinį iš inf. kamieno pr. **gim-* „gimti“ (žr. s.v. *gemmons*). Žr. dar *āntersgimsennien*, *etgimsannien*.

gimton, žr. *naunagimton*.

ginnewīngiskan „freundtlich (freundlich) – draugiškai“ III 113₁₀ [71₁] adv. iš adj. **ginevīngiska-* „draugiškas“ (dėl šio adv.←adj. plg. s.v. *ainawīdai*) – sufikso **-isk-* vedinys iš adj. **ginevīnga-* „draugiškas“ (žr. *ginnewings*).

ginnewings „freundtlich (freundlich) – draugiškas“ III 85₁₋₂ [53₂₄₋₂₅] adj. nom. sg. masc. (= *gieras* „geras“ VE 36₄) = pr. **ginevīngs* < **ginevīngas* „draugiškas“ – sufikso **-ing-* vedinys iš adj. pr. **gineva-* „t.p.“, o šis – sufikso **-ev-* vedinys iš subst. pr. **ginē* „draugas“ (žr. *ginnis*).

ginnis pasakymuose: *mijlas ginnis* „Lieben Freunde (liebe Freunde) mieli draugai (bičiuliai) III 113₉ [69₃₆], III 123₈ [75₃₄] nom. pl.

fem. (voc. pl. réikšme); *labbans ginnins* „gute Freunde – gerus draugus (bičiulius)“ III 53₁₇ [37₁₆₋₁₇] acc. pl. (= *geri prietelei* VE 21₁₄ nom. pl.). Yra dar H. Maletijaus (XVI a. vid.) paliudytas „freundt (Freund) – draugas (bičiulis)“ (rodos, voc. = nom. sg.): *gingis* bei variantai *gnigethe*, *gygynethe*, *geigete* (PKP I 31 ir liter.); čia variantai atspindi turbūt diminutyvinę (sufikso, turinčio *-t-) lytį (labai iškraipytą) „draugužis, draugelis“, o *gingis* „draugas (bičiulis)“ galbūt – pr. (*io*-kamienį) **ginis* (jeigu baritonas) < **ginis* (ar *i*-kamienį **ginis*?) arba – gal patikimiau (žr. toliau) – (*io*-kamienį) pr. **ginis* (masc.), perdirtbtą (pridedant masc. *-s) iš (fem.) **gini* (jeigu baritonas) < **gini* < **ginē* (*ē*-kamienį).

Iš pr. (III) *ginnins* (acc. pl.) negalima pasakyti, kokio kamiengalio buvo šis žodis, plg. pr. (acc. pl. III kat.) *nautins* (žr.), *kurpins* (žr.) ir *swirins* (žr.). Tačiau (nom. pl. fem.) *ginnis* yra arba **ginis* < *-īs (*i*-kamienis), arba **ginis* < *-īs < *-ēs (*ē*-kamienis). Vadinasi, III kat-mo šnektoje (XVI a.) buvo arba nom. sg. fem. **gins* < **ginis* (*i*-kamienis), arba nom. sg. fem. **gini* (baritonas) < **gini* < **ginē* (*ē*-kamienis). Turbūt patikimiau galvoti (žr. tolimesnį aiškinimą), kad čia buvo *ē*-kamienis subst., t.y. pr. **ginē* < vak. balt. **ginjā* (dėl *-ē < *-jā žr. Kurylowicz ABSI III 83–88), žr. toliau. Kildinti pr. **ginē* iš **gim(i)nē* bei sieti su lie. *giminē* (Bezenberger BB XXIII 303, Trautmann AS 338, Endzelīns SV 178) nesu linkęs kaip ir Toporovas (PJ II 239), nors pati jo hipotezė (Toporov PJ II 239–240) man ir neatrodo pagrįsta. Mąnyčiau, kad pastarasis mokslininkas be reikalo atmeta Būgos hipotezę (Būga III 701), kurios laikantis, pr. **ginē* sietinas su lie. *gentis* „giminė; giminaitis; bičiulis, draugas“ (LKŽ III 238); į šį lie. žodį savo reikšme greičiausiai panašus buvo ir pr. **ginē*: juk originalo žodis, t.y. vok. *Freund* XVI amžiuje galėjo reikšti ir „giminaitį“ (žr. Paul DW 203). Pr. **ginē* „draugas“ = „draugas, bičiulis; giminaitis“ < *,giminaitis“ [< **ginjā* (žr. anksčiau) < **gnjā*], kaip ir lie. *gentis* „giminė; giminaitis; bičiulis, draugas“ (< ide. **genti*-), atsirado iš *,giminė, padermė“ (žr. dar s.v. *dirsos ginthos*), o jų dviejų darybinis santykis labai panašus į santykį pvz. tarp go. (neutr.)

kuni „giminė“ < **gñjo-* ir s. isl. (fem.) *kind* „padermė, giminė“ < **genti-*. Iš santykio tarp vak. balt. (fem.) **ginjā* „giminė“ (< **gñjā*) ir go. (neutr.) *kuni* „t.p.“ (< **gñjo-*) matyti, kad šie du nomina abstracta iš pradžių buvo adjektyvai (plg. pvz. s.v.v. *garian*, *median*).

Vak. balt. **ginjā* „giminė“ ir ryt. balt. **gentis* „t.p.“ (> lie. *gentis*) suponuoja verb. balt. **gen-/gin-* „gim(dy)ti“ < ide. **gen-/gñ-* „t.p.“ (> s. ind. *ján-ati* „gimdo“, lo. *gi-gn-o* „gimdau“ ir kt., žr. Pokorny I 373 tt.); į tai, kad čia iš ide. **g-* yra balt. **g-* (o ne balt. **ž-*), reikia žiūrėti matyt kaip į vieną iš daugelio „kentuminių“ faktų, esančių baltų kalbose (žr. dar s.v. *dirsos ginthos*).

ginniskan „freuntschaft (Freundschaft) — draugystė“ III 125₂₋₃ [77₁₃] subst. fem., acc. sg. = **giniskan*. Turime subst. (fem.) pr. (nom. sg.) **ginisku* „draugystė“ < **giniskū* „t.p.“ < **giniskā* „t.p.“, atsiradusį iš adj. pr. (fem.) **giniskā* „draugiška“: (masc.) **giniskas* „draugiškas“, kuris — sufikso *-isk-* vedinys iš pr. **ginē* „draugas“ (žr. *ginnis*).

**gintars*, žr. *gentar-*.

ginthos, žr. *dirsos ginthos*.

gīrbīn „zal (Zahl) — skaičius“ III 121₅ [75₁₆] acc. sg. masc. (= *skaitlaus* „skaičiaus“ VE 59₁₄ gen. sg.); dėl to, kad jis buvo masc. (gal iš neutr.), žr. toliau.

Pr. *gīrbīn* „skaičius“ (acc. sg.), remiantis ligšioliniais jo etimologijos tyrinėjimais, kildintinas iš *,įraiža ar/ir atraiža“ [skaičiamas iš įraižų (įrėžimų) ar/ir atraižų (pagaliukų ir pan.)] bei sietinas su rus. *мечебей* „gabalėlis (atraiža); burtas“, s. sl. *жребъ* „burtas“ [pirmykštis būrimas iš atraižų (pagaliukų) ar/ir įraižų, plg. pvz. lie. *būrti* „zaubern“ = la. *buřt* „t.p.“ < *,kerben“ ME I 354], ukr. *мечеб* „burtas“ ir kt., taip pat su pr. *gērbt* (žr.) „kalbėti“ [< *,skaičiuoti“ (< *,skaičiuoti įraižomis/atraižomis“ *,įrėžti/atrėžti“!), plg. s. isl. *telja* „skaičiuoti; pasakoti, kalbėti“ ir pan.], lie. *geřbti* „ehren“ (< *,skaičiuoti“, plg. s. sl. *čítq* „skaičiuoju; gerbiu“, *garbě* „Ehre“, gr. *γράφω* „įrėžiu; rašau“ (< **grbh-*), ags. *ceorfan* „įpjauti, įrėžti“ ir kt.; pr. *gīrbīn* bei visi čia minėti jo giminaičiai (t.y. balt.-sl.-germ.-gr. žodžiai) vestini, be abejo, iš verb. ide. **gerbh-* (: **grbh-*), kuriam

iš tradicijos priskiriama reikšmė *,rėž(inė)ti“ (tačiau ji, man rodos, tikslintina, žr. toliau). Žr. (resp. plg.) Trautmann AS 338 t. (ir liter.), Trautmann BSW 87, Endzelīns SV 278 (ir liter.), Vasmer II 48 (ir liter.), Fraenkel 147 t. (ir liter.), Pokorny I 392, Toporov PJ II 242 (ir liter.), Gamkrelidze-Ivanov II 624.

Tai tradicinei žodžio pr. *gīrbīn* etimologijai, kuri šiaip jau patikima, trūksta visų pirma štai ko: iki šiol nėra išaiškintas svarbus dalykas – šio pr. žodžio gramatinė giminė bei kamiengalis ir daryba resp. jo darybos pamatinis žodis.

Pr. *gīrbīn* (acc. sg.) laikytinas greičiausiai (*i*)*io*-kamieniu (masc.) žodžiu (kaip ir pvz. lie. *dāgī* „dagys“ acc. sg.), žr. toliau. Jis, t.y. (nom. sg.) **gīrbīs* „skaičius“ < **gīrbīs* (plg. lie. *dagys*) < vak. balt. **gīrbijas* „i-, atraiža“ iš pradžių buvo matyt adj. (subst. mobile) vak. balt. **gīrbija-* „i-, atraižinis“ – vedinys (fleksinė daryba) iš subst. vak. balt. **gīrba-* „i-, atraiža“ [plg. pvz. lie. *karias* „karas; kariuomenė“ (= pr. **kar'a-* „kariuomenė“, žr. II *kragis*) ← adj. **kar(i)ja-* „karinis“ ← subst. **kara-* „karas“, žr. Skardžius ŽD 62]. Taip suponuoti verčia to vak. balt. subst. **gīrbija-* „i-, atraiža“ (< adj. **gīrbija-*) giminaitis [(*i*)*io*-kamienis!] sl. subst. **geřbija-* „t.p.“ (> rus. *железеу* ir kt., žr. anksčiau), kilęs matyt iš adj., išvesto iš (*o*-kamienio) sl. subst. **geřba-* „i-, atraiža“ (> ukr. *желеб* ir kt., žr. anksčiau), plg. Trautmann BSW 87.

Santykis tarp subst. vak. balt. **gīrba-* „i-, atraiža“ (← adj. **gīrbija-*) ir sl. **geřba-* „t.p.“ (→ adj. **geřbija-*) yra visai toks pat kaip santykis pvz. tarp subst. lie. *kiřslas* „įrankis kirsti“ (LKŽ V 854) ir *keřslas* „t.p.“ (LKŽ V 621). Iš to galima daryti išvadą: kaip subst. lie. *kiřslas* resp. *keřlas* yra vediniai (sufiksinė daryba) iš verbi lie. *kiřsti* (inf.) šaknies praet. *kirt-* (= *kiřto*) resp. praes. *keřt-* (= *keřta*), taip subst. vak. balt. **gīrba-* resp. sl. **geřba-* darybiškai (fleksinė daryba) suponuoja verbi balt.-sl. **gīrb-ti* „rėžti, brėžti“ (inf.) šaknį praet. **gīrb-* resp. praes. **geřb-*.

Pastaba. Šių subst. vak. balt. **gīrba-* / sl. **geřba-* kilmė galėjo būti ir šiek tiek kitokia. Turiu galvoje štai ką: ar tik ne geriau manyti, kad jie (taip pat ir jų vediniai vak. balt. **gīrbija-* / sl.

**geřbiąa-*) buvo neutra – subst. neutr. vak. balt. **girban* / sl. **gerban* (būtent su nom.-acc. sg. *-n, žr. Mažiulis BS 86 ir liter.), atsiradę iš adj. neutr. (plg. pvz. s.v. *garian*), suponuojančio adj. vak. balt. **girba-* „į-, atrėžtas“ / sl. **gerba-* „t.p.“, kurie – vediniai iš minėto balt.-sl. verbum (panašiai galima galvoti ir dėl minėtų subst. lie. *kiřslas/keřslas* kilmės).

Verb. balt.-sl. **geřb-* (: **giřb-*) „rėž(inė)ti(s)“ [*„rėžinėti“ = *„sukinėti (vedžioti) aštrų daiktą po koki nors paviršių“], man rodos, yra iš senesnio balt.-sl. *„rėž(inė)ti(s) suk(inė)ant“ < *„suk(inė)ti(s) rėži(nė)ant“ < ide. **gerbh-* (: **grbh-*) „t.p.“, žr. s.v. *garbis*.

girmis „made (Made) – kirmėlė“ E 786 nom. sg. masc. (ar fem., žr. toliau), įprastai ir, man rodos, visiškai teisingai taisomas į **kirmis* = pr. **kirmis*. Tiesa, dėl tokio taisymo kai kam kyla šiek tiek abejonių [pvz. Endzelīns SV 178 („laikam“), Toporov PJ II 243–245 („**kirmis*, **girmis*??“), tačiau jos, man atrodo, yra nereikalingos.

Manau, kad klaida – parašymas *girmis* (vietoj **kirmis*) atsirado šitaip: vertėjo prūso (informanto) tartą neskardųjį (duslųjį) pr. **k-* (esantį prieš pr. *-i-) E autorius, veikiamas šio pr. žodžio priebalsių (sonantų) *-rm- (esančių po ir prieš tokį patį pr. *-i-) skardumo atrakcijos, suvokė (okazionaliai) kaip skardųjį (ir parašė raide g-). Prie to bus prisidėjusi ir tokia aplinkybė: vertėjo prūso tartą žodyje pr. **kirmis* neskardųjį (duslųjį) pr. **k-* [pr. sprogstamųjų priebalsių opozicija – pagal neskardumą (duslumą): skardumą!] E autorius (aišku, gerai mokėjęs vokiškai) identifikavo (okazionaliai) su neintensyviuoju (neįtemptuoju) vok. g [vok. sprogstamųjų priebalsių opozicija – pagal neintensyvumą (neįtemptumą): intensyvumą!]; į tai atsižvelgiant ir žinant, kad pr. duslieji (neskardieji) ir skardieji priebalsiai E žodynyje dažniausiai rašomi teisingai, reikia manyti, kad E originalo (ne jo nuorašo) autorius bent jau šiek tiek mokėjo prūsiškai [o gal jis buvo raštingas (t.y. gerai mokėjęs vokiškai) prūsas?].

Pr. **kirmis* „kirmėlė“ buvo masc. arba (masc.>) fem., plg. jo artimiausią giminaitį lie. *kiřmis* „kirmėlė“ fem. (LKŽ V 845

t.), kuris (vartojamas ypač žemaičių) pirmykšte savo gimine masc. retai kur mūsų dialektuose besutinkamas (l.c., žr. dar Būga I 364 t.). Pr. **kirmis* „kirmėlė“ = lie. *kiřmis* „t.p.“ = la. **cirmis* „t.p.“ (→ **-īs* > dial. *cirmis* „t.p.“) = sl. (masc.) **čbrmb* „t.p.“ [žr. ESSJ V 149 t. (s.v. *čbrmbnъ*), Toporov PJ II 244] suponuoja (*i*-kamienį masc.) balt.-sl. **kirmis* „t.p.“ < ide. **křmis* „t.p.“ > s. ind. *křmiř* „t.p.“, s. air. *cruim* „t.p.“ (< kelt. **křrimi-*) ir pan. (Pokorny I 649). Ide. **křmi-* „kirmėlė“ galėtų būti iš **„tas, kuris graužia“* – sufikso **-mi-* vedinys iš verb. ide. **křer-/křr-* „graužti, kramtyti“, kuris, man rodos, slypi žodžiuose s.ind. *čdr-v-ati* „kramto...“ ir kt. (dėl jų žr. Pokorny I 642 s.v. **křeru-*).

Suom. *kärme* „gyvatė“ ir pan. (baltizmas) bei la. *cërme* „Spulwurm“ ir pan. rodo, kad greta balt.-sl. **kirmis* „kirmėlė“ egzistavo balt. dial. **kermis* „t.p.“ (Būga I 365, ME I 378, Trautmann BSW 134, Toporov PJ II 244), kurių šaknies vokalizmo santykis iki šiol nėra išaiškintas: jis arba visai nenagrinėjamas resp. implicite laikomas apofonišku, arba tokiu laikomas explicite (pvz. Trautmann l.c.). Neaiškumų yra ir dėl sl. „kirmėlės“, t.y. yra dėl sl. **kirvis* „t.p.“ (su **-v-*) > **čbrvb* „t.p.“ (įprastinio dabartinėms slavų kalboms) atsiradimo greta senojo sl. **kirmis* „t.p.“ (su **-m-*) > **čbrmb* „t.p.“ (dėl tų neaiškumų žr. pvz. ESSJ V 172), žr. toliau.

Man rodos, kad balt. dial. **kermis* „kirmėlė“ (vietoj balt. **kirmis* „t.p.“) atsirado dėl to, kad pirmykštis balt. **kirmis* „t.p.“, seniai praradęs savo darybinę motyvaciją (dėl jos žr. anksčiau), nuo tam tikros epochos buvo imtas suvokti kaip **„kertantis ir pan.“* (plg. pvz. lie. pasakymą: *kiřmėlės iškapójo lapūs* Ds), t.y. buvo imtas darybiškai sieti (čia gal veikė ir tabu) su panašiai skambančiu šaknies verb. balt. **(s)ker-/*(s)kir-* „pjauti, kirsti ir pan.“ (žr. s.v. *kersle*) vediniu adj. balt. **kerma-* „(at)pjau-nantis/(at)pjautas, (at)kertantis/(at)kirstas ir pan.“ (bei su šio vediniu subst. balt. **kerm-en-* ir pan., žr. *kėrmens*) > lie. dial. (adj.) *keřmas* „nebetinkamas, susidėvėjęs“ (< **„atplyšęs, atplėštas“* < **„atpjautas, atkirstas ir pan.“*), kuris dėl savo reikšmės ir ypač dėl paplitimo geografijos (sutinkamas perife-

rinėse šnektose, žr. LKŽ V 611) yra aiškiai archaizmas (žr. dar s.v. *kērmens*).

Bus egzistavęs ir panašios reikšmės adj. sl. **kerva-* (jo lytis neutr. **kervā* → subst. sl. **kervā* > s. sl. *črěvo* ir kt., žr. s.v. *kērmens*) – sufikso **-va-* vedinys iš to paties verb. balt.-sl. **(s)ker-/*(s)kir-* (žr. anksčiau). Dėl adj. sl. **kerva-* „(at)pjaunantis/(at)pjautas, (at)kertantis/(at)kirstas ir pan.“ santykio su adj. balt. **kerma-* „t.p.“ plg. adjektyvus lie. *šīrvas* „(blau)grau“ || *šiřmas* „t.p.“ = la. *sīrms* „(silber)grau“ (žr. s.v. *sirmes*), balt. **pīrmās* „erster“ || sl. **pīrvas* „t. p.“ (žr. s. v. *pirmas*), s. ind. *śyāvāḥ* „tamsiai rudas, tamsus“ || *śyāmāḥ* „juodai pilkas, tamsus“ (žr. s. v. *sywan*) ir kt.

Greta iš to verb. balt.-sl. **(s)ker-/*(s)kir-* išvesto adj. sl. (ne balt.-sl.!) **kerva-* „(at)pjaunantis/(at)pjautas, (at)kertantis/(at)kirstas ir pan.“ matyt buvo tos pačios kilmės senesnis adj. (t. y. ne vien sl.!) balt.-sl. **kirva-* „t. p.“, iš kurio bus atsiradę substantyvai a) balt. (fleksijos vedinys) **kirvja-* „kirvis“ ir b) sl. (turbūt dial.) **kirva-* „pjautuvas“ (žr. ESSJ V 171); čia vargu ar pridera s. ind. *kṛviḥ* „tam tikras audėjo įrankis“ (žr. Mayrhofer I 262). Dėl santykio šitų adj. balt.-sl. **kirva-* : sl. **kerva-* plg. santykį pvz. vak. balt. **girba-* : sl. **gerba-* (žr. s. v. *gīrbīn*). Atrodo, kad būtent su šiuo adj. (balt.-)sl. **kirva-* darybiškai siejamas (kontaminuojamas) senasis (balt.-)sl. **kirmis* „kirmėlė“ ir buvo perdirbtas į sl. **kirvis* „t. p.“ > s. sl. *črěvъ* „t. p.“ ir kt.; plg. tai, kad balt.-sl. **kirmis* „kirmėlė“ buvo perdirbtas (tik kitaip) ir senovės baltų dialektuose (žr. anksčiau).

girnoywis „quirne (Handmühle) – gīrnos (rankinės)“ E 317 nom. pl. fem. (žr. toliau). Turime greičiausiai pr. **girnōⁱuīs* (su okazionaliū *i*-epenthet., parašytu raide *-y-*) vietoj pr. **girnō^uuīs* [su pereiginiu *u* tarp **-o-* ir **-u-* (bilabialio!)] = **girnōuīs*, t. y. **gīrnavīs*. Tiesa, Endzelīns FBR XV 101 mėgina *girnoywis* taisyti į **girnouwis*, man rodos, irgi skaitytiną **girnō^uuīs* = **girnōuīs*, t. y. **gīrnavīs*.

Hipotezė, kad *girnoywis* = pr. **gīrnuv-* (Trautmann AS 339, Toporov PJ II 245, PKP II 270, plg. Endzelīns SV 178), nėra patikimà: a) *girnoywis*, atmetus raidę *-y-* (žyminįą okazionaliū

i-epenthēt., žr. anksčiau), turi segmentą *-ow-* — raides *ow*, kurio mis pr. rašto paminkluose (įskaitant ir nomina propria) papras tai žymimas heterosilabinis pr. (**ɔu* = **au* =) **av*, o ne pr. (**uɔ* =) **uv* (visa tai plačiau kitur aptarsiu), b) pr. *insuwis* (žr.) segmentas *-uw-*, kuriuo bañdoma remti spėjimą *girnoywis* = pr. **gīrnuv-* (pvz. Trautmann l. c., Toporov l. c.), šio spėjimo iš tikrųjų nė kiek nepalaiko (E žodynėlyje yra ne **insoywis* ar pan., o *insuwis*!).

Seniai žinomas ir neabejotinai teisingas faktas, kad žodis balt. „girnós“ buvo *ū*-kamienis (fem.) — balt. **gīrnuv-* / **gīrnū-*, man rodos, irgi nepritaria hipotezei pr. *girnoywis* (E) = pr. **gīrnuv-*, žr. toliau.

Seniausias balt.-sl. gīrnos (gīrnapusės, Mühlstein) bei gīrnų (Handmühle) pavadinimas bus buvęs subst. (= subst.¹) balt.-sl. (nom. sg. fem.) **gīrnū* „gīrna (gīrnapusė)“ (> s. sl. *žrōny*) su (nom.-acc. du. fem.) **gīrnūvī* „dvi gīrnos (gīrnapusės); gīrnos (Handmühle)“ (dėl šios *-ī žr. Mažiulis BS 258), (nom. pl. fem.) **gīrnūves* „gīrnos (gīrnapusės); gīrnos (Handmühle)“ resp. (acc. pl. fem.) **gīrnūvīs* „t. p.“ (dėl šios *-īs žr. Mažiulis BS 195, 259, 299), (gen. pl. fem.) **gīrnūvōn* (dėl šios *-ōn žr. Mažiulis BS 260), (dat. pl. fem.) **gīrnūmōn(s)* [dėl *-mōn(s) žr. Mažiulis BS 209 tt. ir liter.] ir kt. Šio subst.¹ dualinės formos balt.-sl. **gīrnūvī* (nom.-acc. du. fem.), kontaminuojamos su pluraline balt.-sl. **gīrnūvīs* (acc. pl. fem.), pamatu bus gana anksti atsiradęs ir greta minėto subst.¹ balt.-sl. **gīrnū* „gīrna (gīrnapusė, Mühlstein)“ egzistavęs pl. tantum (t. y. leksikalizuoto pluralio) subst. (= subst.²) balt.-sl. (**gīrnūvī* + *-s>) **gīrnūvīs* „gīrnos (rankinės), Handmühle“ (nom. pl. fem. > s. sl. *žrōnōvī* „t. p.“ ir pan.) resp. (acc. pl. fem.) **gīrnūvīs* „t. p.“ bei (gen. pl. fem., išlaikant senovinę formą) **gīrnūvōn* „t. p.“ ir kt. Balt.-sl. „gīrnų“ evoliucijos į sl. „gīrnas“ išsamesnį nagrinėjimą atidėdamas kitam kartui, plačiau sustosiu čia prie balt.-sl. „gīrnų“ → balt. „gīrnų“.

Greta subst.¹ balt. **gīrnūves* (nom. pl. fem.) resp. **gīrnūvōn* (gen. pl.) — **gīrnūvīs* (acc. pl. fem.) pagal *u*-kamienės fleksijas *-aves (nom. pl. fem., masc., *u*₁-kamienė) resp. (gen. pl., *u*₁-kamienė) *-avōn / (*u*₂-kamienė) *-uvōn (dėl jų žr. Mažiulis BS 297 tt.)

atsirado subst.¹ balt. (dial.) *gīrnaves (nom. pl. fem.) resp. *gīrnāvōn (gen. pl. fem.) bei (*gīrnūvīš →) *gīrnāvīš (acc. pl. fem.), o dėl to ir greta subst.² balt. *gīrnūvīš (nom. pl. fem.) susidarė subst.² balt. (dial.) *gīrnāvīš (nom. pl. fem.) > vak. balt. *gīrnāvīš (greta *gīrnūvīš), iš kurio bus išriedėjęs pr. (E girnøywis =) *gīrnāvīš (nom. pl. fem., dėl jo žr. dar toliau).

Tarp balt. subst.² (pl. tantum!) formų *gīrnūvīš/*gīrnāvīš (nom. pl. fem. – *i*-kamienė forma) resp. *gīrnūvīš/*gīrnāvīš (acc. pl. fem. – *i*-kamienė forma) ir *gīrnūvōn/*gīrnāvōn [gen. pl. fem. – ne *i*-, o *u*- (= *K*-) kamienė forma] resp. *gīrnū-mōn(s) [dat. pl. fem. – ne *i*-, o *ū*-kamienė forma] ir pan. buvo prieštaravimas – morfologinis supletyvumas; jis vėliau buvo pašalintas – šio balt. subst.² paradigma (pl. tantum), turėjusi *i*- ir *u*-(bei *ū*-)kamienės formas, vėliau buvo standartizuota, ir tai įvyko skirtingai baltų dialektuose (to skirtingumo priežastys bus kita proga aptartos).

Formų (subst.²) vak. balt. (nom. pl.) *gīrnāvīš bei (acc. pl.) *gīrnāvīš (greta senesnių *gīrnūvīš resp. *gīrnūvīš), t. y. *i*-kamieno formų pagrindu šio vak. balt. subst.² paradigma pasidarė matyt ištisai *i*-kamienė (nebesupletyvi).

Ryt. balt. (subst.²) *gīrnūvīš/*gīrnāvīš (nom. pl. fem.) paradigmos supletyvumas buvo pašalintas remiantis formomis ne *i*-kamieno (kaip vak. balt.), o *u*-(*ū*-)kamieno – forma gen. (pl. fem.) ryt. balt. *gīrnūvōn (su *ū*-kamienne *-uvōn = *u*₂-kamienė *-uvōn)/ *gīrnāvōn (turi *-avōn, atėjusią iš *u*₁-kamieno, žr. anksčiau). Pagal (pvz.) la. (nom. pl.) *rag-uvās* „rogutės“/*rag-avas* „t. p.“ (fem.!) tipo subst. formų ryt. balt. (gen. pl. fem.) *-uvōn/*-avōn : (nom. pl. fem.) *-uvās/*-avās santykį greta ryt. balt. (gen., pl. tantum) *gīrn-uvōn/*gīrn-avōn atsirado *ā*-kamienis ryt. balt. dial. *gīrn-uvās/*gīrn-avās (nom. fem., pl. tantum) > la. (dial.) *dziř-nuvas*/*dziřnavas* „gīrnos, Handmühle; malūnas“ (plg. dar s. v. *pelwo*).

La. dial. *dziřn-us* „t. p.“ atsirado vėliau – po to, kai (ryt.) balt. *u*-kamienė (gen. pl.) *-uvōn (*u*₂-kamienė) / *-avōn (*u*₁-kamienė) išvirto į *-ōn (apie tai žr. Mažiulis BS 303 t., idem Donum Balt. 336), o dėl to ir forma ryt. balt. (gen., pl. tantum) *gīrn-uvōn/

girn-avōn* šnektose (ryt. balt.), jos neišvertusiose į *ā*-kamiene (žr. anksčiau), davė ryt. balt. (dial.) **girn-ōn* (fem.!); šios formos, oponuojamos formai *u-(ū-)*kamienei ryt. balt. dial. **girn-ū-m-* „girnoms“ [dat. pl. fem., t. y. su **ū-* arba (jeigu po **m-* jau buvo išnykęs balsis) su **ū-*] ir pan., pamatu atsirado *u*-kamienis ryt. balt. dial. **girn-ūs* (nom. fem., pl. tantum) > la. dial. *dziřnus* „girnės, Handmühle“. Panašios kilmės yra ir (*ā*-kamienis) lie. *girnės* „Handmühle“ = la. dial. *dziřnas* < ryt. balt. dial. **girn-ās* (nom. fem., pl. tantum), atsiradęs pagal (girnuvōn*/**girn-avōn* >) **girn-ōn* (gen.) = *(*rank*)-*ōn* (gen. pl.) : *(*rank*)-*ās* (nom. pl.) = *x*, kur *x* = **girn-ās* (nom. fem., pl. tantum). Iš lie. *girnės* „Handmühle“ (pl.) turime ir lie. dial. *girma* „girnapusė, Mühlstein“ (sg.!), kurio vietoje dažniau yra *girnāpusė* „t. p.“, *girnākmenis* „t. p.“ (la. *dziřnakmens* „t. p.“) ir pan. (plg. pr. *ma-lunastabis* „t. p.“, žr.).

Minėtas pirmykštis subst. balt.-sl. **girnū* „girnapusė; (du., pl.) girnos (Handmühle)“ (fem.) kildintinas iš nomen abstract. fem. (< genus inact.) ide. dial. **g^urHnū*/**g^uerHnū* [< **g^urHnu(H)*/**g^uerHnu(H)*] > germ. (dial.) **k^uernū* > go. (*asilu*)*qairnus* „(asilo) girnos, (Esels)mühle“. Ide. prokalbės dialektuose buvo ir kitokių šio žodžio variantų (žr. Pokorny I 476 t.), pvz.: ide. dial. **g^ureHy(e)n-* (> s. ind. *grāyan-* „akmuo somai traiškyti“ ir kt., žr. Pokorny I. c.). Tuose variantuose slypi ide. **g^uer(H)-* [: **g^ur(H)-*], kuris įprastai laikomas adjektyvu ide. *, „sunkus“ (žr. pvz. Pokorny I. c.), o man atrodo, kad jis — verb. ide. **g^uer(H)-*/**g^ur(H)-* [< **Hg^u(e)r(H)-*] „sunkų dalyką kelti“ resp. *, „būti sunkiai (pa)keliamam“ (iš čia lengvai galėjo atsirasti ir reikšmė *, „būti sunkiam“ resp. *, „sunkinti“), žr. Mažiulis Baltistica XX 13 t., be to, žr. s. v. *garian*.

-girrien, žr. *po*girrien.

girrimai, žr. *girtwei*.

girsnan „leūmut (Leumund) — gyrimą“ III 35₂ [27₁₃] (= *kalbesi* „kalbesi“ VE 12₁₃), „lobe (Lob) — t. p.“ III 93₂ [59₅] (= *schlo-wes* „šlovės“ VE 40₂), „lob (Lob) — t. p.“ III 99₁₀ [63₂] acc. sg. fem. = pr. **girsnan* (acc. sg. fem.). Turime pr. (nom. sg. fem.) **girsnā* „gyrimas“ — sufikso **-snā-* (žr. s. v. *bousennis*) vedinį

(nomen abstract.) iš inf. kamieno pr. *gir- „girti“ (žr. *girtwei*).
Žr. dar *pogirsnan*.

girtwei „loben (loben) – girti“ III 41₁₅ [31₅] (= *schlowinti* „šlovinti“ VE 15₁₇) inf.; 1 pl. praes. *girrimai* „wir ... loben (wir loben) – giriamė“ III 29₅ [23₂₀] (= *schlowintumbim* VE 10₁₋₂). Pr. *gir(twei)* „girti“ = lie. *gir-ti* „t. p.“ = la. *dziř-t* „t. p.“ suponuoją verb. balt. *gir-/ger- „t. p.“ (> verb. lie. *ger- „t. p.“ → *gēr-as* „gut, tüchtig“ < *, „giriamas, pagirtas“) < balt.-sl. *ger-/gir- „girti, (pa)garbinti, pagerbti“ < *, „reikšti kam pagarbą balsu (žodžiais ar giedojimu)“ > sl. *ger-/gir- „reikšti dievams (aukojimo metu) pagarbą (žodžiais resp. giedojimu)“ > „aukoti“ > s. sl. *žbrq* „aukoju“ / *žrėti* „aukoti“ (→ *žbr-bcb* „жреу“) ir kt.

Verb. balt.-sl. *ger-/gir- „reikšti kam pagarbą balsu (žodžiais ar giedojimu)“ bus atsiradęs iš senesnio balt.-sl. *, „kelti (aukštinti) balsą“ < verb. ide. *g^uer(H)-/*g^ur(H)- „t. p.“ > s. ind. *gṛ-nāti/gṛ-nītē* „šaukia, šaukiasi, (iš)giria“, *gir-* (*gīh*) „šauksmas, gyrimas“, av. *gar-* „pagyrimas, pagiriamoji giesmė“, s. ind. *gūr-tāh* „malonus“ [*< ** „pagirt(in)as“ = balt. *gīr-tas „pagirtas, gelobt“ > lie. *gir-tas* „t. p.“ ir kt.] = lo. *grā-tus* „laukiamas, malonus, dėkingas“ ir kt., žr. dar s. v. *gerdaut* (plg. Pokorny I 478, Toporov PJ II 248 t. ir liter.). Su tais žodžiais gimininti pr. *gērbt*, lie. *geĩbti*, pr. *gīrbīn* (pvz. Pokorny I. c.) greičiausiai negālima, žr. s. v. v. (ir liter.) *gērbt*, *gīrbīn*.

Tas verb. ide. *g^uer(H)-/*g^ur(H)- „kelti (aukštinti) balsą“ yra, man rodos, iš ide. *Hg^uer(H)-/*Hg^ur(H)- „kelti, aukštyn traukti“ (žr. s. v. *garian*). Šitai galvojant, išeina, kad pvz. pr. *girtwei* „girti“ kartu su lie. *girti* „t. p.“ = la. *dziřt* „t. p.“ = „kelti (garbinti, aukštinti) ką (žodžiais ir pan.)“ gana gerai išlaikė (resp. ne taip jau labai daug pakeitė) savo praindoeuropietiskąją reikšmę *, „kelti, aukštyn traukti“. Žr. dar s. v. *garian*.

Pr. *girtwei* ir kt. etimologiją nevienur kitaip suvokia Toporov I. c. ir liter.

-gislo, žr. *pettegislo*.

giwa, žr. *giwassi*.

giwammai, žr. *giwassi*.

giwan „leben (Leben) — gyvenimas“ III 79₁₇ [51₂₀], *gijwan* „t. p.“

III 75₁₉ [49₁₈] nom. sg. (neutr.); gen. sg. *gīwas* „Lebens — gyvenimo“ III 41₁₀ [31₁], III 93₈₋₉ [59₁₁], *geijwas* „t. p.“ III 63₁ [41₂₄]; acc. sg. *gīwan* „Leben — gyvenimą“ III 91₁₇ [57₃₁], *gijwan* „t. p.“ III 45₇ [33₈], III 45₂₄ [33₁₆], III 63₉ [41₃₁], III 65₄ [43₁₄], III 117₁₁ [73₉], *geīwan* III 127₂₂ [79₁₀], III 129₂₀ [79₂₅], *gēīwan* III 121₁₂ [75₂₁]. Turime pr. semb. **gēīvan* „gyvenimas“ < pr. **gīvan* (nom.-acc. sg. neutr.) — substantyvų virtusį adj. pr. **gīvan* (neutr.) / **gīva-* „gyvas“ (žr. *gijwans*), plg. pvz. subst. pr. **laban* (neutr.) kilmę (žr. *labbas*). Vadinasi, pr. (subst.) **gīvan* „gyvenimas“ (neutr.) yra iš *, „gyvumas“ = *, „tai, kas gyva (turi gyvumo ypatybę)“; plg. pr. *giwei* „gyvenimas“, atsiradusį iš „gyvenimas“ = *, „gyvenimo procesas“ (žr. *giwei*).

giwantei, žr. *giwassi*.

**gīw(a)s* „gyvas“, žr. *gijwans*.

**gīwas* „gyvenimo“ (gen. sg.), žr. *giwan*.

giwassi „lebest (lebst) — (tu) gyveni“ III 29₁₈ [25₃] (= *giwesi* „gyvensi“ VE 10₁₃), III 105₁₂ [65₂₉], *gīwasi* „lebest (lebst) — (tu) gyveni“ III 95₃ [59₂₈] praes. 2 sg.; praes. 3 sg. *giwa* „lebet (lebt) — gyvena“ III 43₂₄ [31₃₁], III 49₉ [35₇], III 63₂₀ [43₆], III 97₁₃ [61₂₂]; praes. 1 pl. *giwammai* „leben — gyvename“ III 33₁ [25₂₅], III 49₇ [35₆], *giwemmai* „t. p.“ III 51₂ [35₂]; gerund. *giwāntei* „lebending — gyvenant (gyvenančiai)“ III 97₁₄ [61₂₃] (dėl šios lyties žr. Mažiulis PKP II 191, išn. 539).

Yra turbūt pr. **gīva* (praes. 3 sg./pl., iš **gīvā*) resp. (inf.) **gī-tvei* „gyventi“ iš balt.-sl. (dial.) praes. **gīv-* „darosi, yra gyvas“ = „gyvena“ (> s. la. *dzīv-u* „gyvenu“, s. sl. *živ-ę* „t. p.“ ir pan.) resp. inf. **gī-* „darytis, būti gyvam“ = „gyventi“ (> lie. *gý-ti*, s. sl. *ži-ti* ir pan.). Reikia manyti, kad greta šio balt.-sl. (dial.) inf. **gī-/praes.* (turbūt ir praet.) **gīv-* egzistavo ir tos pačios reikšmės balt.-sl. (dial.) inf. **gī-* / praes. (ir praet.) **gi-* (t. y. be *-v-), plg. lie. inf. *gýti* (= la. *dzīt*), praes. *gýja* (< *ginja* < **gi-*) ir praet. *gijo* (= la. *dzija*). Šio balt.-sl. verb. prezentinės (gal ir preteritinės) lyties formantas *-v- savo kilme sietinas matyt su adj. balt.-sl. **gī-v-a-* „gyvas“ (žr. *gijwans*), plg. Skardžius ŽD 459. Dėl to verb. balt.-sl. **gī-* žr. s. v. *geits*. Plg. Trautmann AS

339, Endzelīns SV 104, 178, Fraenkeļ 154 t., Stang Vergl. Gr. 452, Toporov PJ II 254 t. ir liter.

giwato „lebin (Leben) – gyvenimas“ E 152 subst. nom. sg. fem. = **gīvatō*, t. y. **gīvatā* = lie. *gývatà* „gyvenimas, gyvenimo būdas“, kurie kartu su lie. *gyvātas* „t. p.“ = sl. **životъ* (> s. sl. *životъ* „gyvenimas“ ir kt.), man rodos, yra substantyvais virtusio *o/ā-*-kamienio adj. balt.-sl. **gīvata-* lytys. Šis balt.-sl. adj. laikytinas sufikso *-at- vediniu a) iš subst. balt.-sl. **gīvā* „gyvumas“ (← adj. **gīva-* „gyvas“, plg. s. v. *gīwu*), plg. Skardžius ŽD 335, arba b) iš verb. balt.-sl. **gīv-* (žr. s. v. *giwassi*), plg. Toporov PJ II 255 t.

Žr. dar Trautmann AS 339, Endzelīns SV 178, Toporov l. c. (ir liter.).

giwei „Leben – gyvenimas“ III 75_{21–22} [49₂₀] nom. sg. fem.; gen. sg. *gijwis* „Lebens – gyvenimo“ III 123₂₀ [77₇]; acc. sg. *gijwin* „Leben – gyvenimą“ III 113₁₉ [71₈], *geiwin* „t. p.“ I 9_{10–11} [7₂], *gey-wien* „t. p.“ II 9₁₁ [11₂₆]. Yra pr. semb. **geivei* (nom. sg. fem.) su pridėtu -i (žr. Endzelīns SV 64 ir liter.) iš pr. **gīvē* „gyvenimas“ = la. *dzīve* „t. p.“, kurie abu darybiškai sietini ne su adj. balt. **gīva-* (žr. *gijwans*), o su verb. balt. **gīv-/gī-* „gyventi“ (žr. *giwassi*), plg. pvz. lie. *bėgė* „bėgimas“ (← *bėg-a bėg-ti*). Taigi pr. **gīvē* „gyvenimas“ = la. *dzīve* „t. p.“ bus atsiradę iš „gyvenimas“ = *, „gyvenimo procesas“, plg. s. v. v. *gijwan* (žr. dar Mažiulis PKP II 160, išn. 328), *giwato*. Plg. Toporov PJ II 256 ir liter.

giwemmai, žr. *giwassi*.

giwīt „lebe“ III 43₂₁ [31₂₉] inf. „gyventi“ (žr. PKP II 124, išn. 131); praes. 3 sg. *giwe* „lebet (lebt) – gyvena“ III 83₁₁ [53₁₆]. Yra matyt iš (praes. 3 sg./pl.) **gīvē-ja* resp. (inf.) **gīvē-t-/gīvē-tvei* „gyventi“, kurio prezentinis *-ēi- gali būti ir iš praet. atėjęs, plg. pvz. lie. *tėka tekėjo tekėti* arba *týli tylėjo tylėti*, *rýši* (dial. *ryšėja*) *ryšėjo ryšėti* ir pan.

Pr. **gīvētvei* „gyventi“ yra greičiausiai duratyvas (intensyvas) ir vestinas turbūt iš pr. (subst.) **gīvē* „gyvenimas“ (žr. *giwei*), plg. lie. *sopėti* „skaudėti“, vedamą iš lie. (subst.) *sópė* „skausmas, skaudėjimas“, ir kt. (Skardžius ŽD 524).

Plg. Trautmann AS 339, Endzelīns SV 178, Stang Vergl. Gr. 452, Toporov PJ II 257 ir liter.

gīwu „lebest (lebst — gyvenì, gyvuoji“ III 85₁₄ [53₃₃] praes. 2 sg. — iš praes. 3 sg. (pl.) *gīvū „gyvena, gyvuoja“, kuri yra a) iš *gīvā „t. p.“ (su *-ā = *-o!) < *gīvāja „t. p.“, galinčios(?) būti ir iš *gīvōja „t. p.“ (dėl pr. *ō → *o = *ā žr. Mažiulis BS 21 tt.) arba b) tiesiog iš *gīvō „t. p.“ < *gīvōja „t. p.“. Šio verb. infinityvas — *gīvū-tvei „gyventi, gyvuoti“ < *gīvōtvei ar *gīvātvei (t. y. *gīvōtvei), plg. lie. *gyvuo-ti* „gyventi, laikytis“ (LKŽ III 387) = la. *dzīvuō-t* „t. p.“ (ME I 560) resp. lie. *gývō-ti* „gyventi“ (LKŽ III 385) = la. *dzīvā-t* „gyventi; dirbti“ (ME I 559).

Pr. *gīvō-tvei „gyventi, gyvuoti“ yra vedinys iš pr. subst. *gīvan „gyvumas, gyvenimas“ ← adj. *gīvan (neutr.) / *gīva- „gyvas“ (žr. s. v. *gīwan*); plg. pr. (verb.) *gīvē-tvei — vedinį iš subst. *gīvē (žr. *gīvīt*). Panašiai, kaip pr. *gīvō-tvei, bus atsiradę ir lie. *gyvuo-ti* = la. *dzīvuō-t*, kurie, išnykus ryt. balt. neutr. substantyvams (vadinasi, ir deadjektyviniam subst. ryt. balt. *gīvā „gyvumas“), darybiškai siejami dabar su adjektyvais. Minėtieji lie. *gývō-ti* = la. *dzīvā-t* bei pr. *gīvā-tvei (jei čia *-ā- yra senovinis, žr. anksčiau) laikytini vediniais irgi iš deadjektyvinio subst. — iš subst. fem. *gīvā „gyvumas“ ← adj. *gīvā/*gīva- „gyvas“ (plg. Skardžius ŽD 508). Dėl neutr. ir fem. adjektyvų substantyvėjimo plg. pvz. s. v. *garian*.

Dėl pr. *gīwu* kilmės plg. Trautmann AS 339, Endzelīns SV 178, Stang Vergl. Gr. 452, Toporov PJ II 257 (ir liter.).

-glabū, žr. *poglabū*.

Glande (SRP I 99), vardas (dk. avd.) Prūsijos didvyrio — Didžiamame prūsų sukilime (1260 — 1274 m.) sembų (žr. s. v. *Sambia*) vado. Dėl šio vardo kilmės žr. s. v. *glands*.

glandewīngi „getrost — paguostai, nuramintai (nusiraminusiai), ramiai, drąsiai“ III 47₁₁ [33₂₈] adv. (= *drąsey* „drąsiai“ VE 18₁₃ adv.) vietoj senesnio adv. *glandevingai „t. p.“ ← adj. *glandevinga- „paguostas, nuramintas (nusiraminęs)“ (plg. s. v. v. *ainawīdi*, *ainawīdai*), kuris yra sufikso *-evīng- (< *-ev- + *-īng-) vedinys iš pr. subst. *glanda- „paguoda, (nu)raminimas“ ar iš

adj. **glanda-* „paguostas, nuramintas (nusiramines)“ (žr. *glands*). Plg. Toporov PJ II 258 ir liter.

glandint „trôsten (trôsten) – guosti, raminti“ III 73₄ [47₂₅] inf. (= *palinksminti* VE 30₉) < **glandint-* (inf.), greta kurios bus buvusi ir lytis (inf.) **glandintvei* „t. p.“. Yra turbūt sufikso *-invedinys iš subst. pr. **glanda-* „paguoda, raminimas“ (žr. *glands*; plg. s. v. *gallintwey*), – Trautmann AS 340, Mažiulis PKP II 205. Šio pr. verb. darybą kitaip suvokia (implicite) Toporov PJ II 259).

glands „Trost – paguoda, (nu)raminimas, pralinksminimas“ III 105₁₉ [67₂] nom. sg. masc. (= *palinksminghimas* VE 51₄) < pr. (o-kamienis) **glandas* (ar i-kamienis **glandis*?), galbūt vietoj senesnio pr. (neutr.) **glandan* (?).

Pr. **glanda-* „paguoda“ yra matyt fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb. pr. **glend-* „guosti“ (žr. dar s. v. *glandint*) < *, „glostyti“ < *, „šveisti“ < *, „blizginti, blizgėti“ (plg. Toporov PJ II 259 ir liter.), žr. toliau (bei plg. toliau pateikto ags. *gladian* reikšmes). Šis verb. pr. **glend-* galėjo – bent jau pr. dialektuose – turėti ir reikšmę „žiūrėti“ (plg. Mažiulis ZfSl XXIX 166 t.) = verb. kurš. **glend-* „žiūrėti“ (> la. dial. *glend-i* žiūrék“ ME I 625) = verb. sl. **glend-* „žiūrėti“ (> s. sl. *ględ-ati* „t. p.“ ir kt., žr. ESSJ VI 122–124). O gal verb. pr. **glend-* „guosti“ yra „rodyti savo susirūpinimą kitam jo neseikme, vargais ir pan.“ < *, „rūpintis kuo“ < *, „prižiūrėti ką“ (plg. lie. *rūpinti* „...prižiūrėti“ LKŽ XI 994) resp. *, „žiūrėti ko“ (plg. lie. *ānas žiūri tvarkōs* „jis rūpinasi tvarka“ Ds) < *, „žiūrėti“.

Verb. balt.-sl. (dial.) **glend-* „žiūrėti“ vestinas iš *, „blizgėti, žibėti“ (dėl tokios semantinės raidos plg. pvz. s. v. *gēide*) < ide. dial. **ghle(n)d(h)-* „blizginti (blizgėti), žibinti (žibėti)“ > v. v. a. *glinzen* „mirgėti, blizgėti“, v. v. a. *glander* „blizgantis“, v. ž. *glandern* „slysti“ (< „būti slidžiam“ < *, „būti nulygintam, nublizgintam“ < *, „blizgėti“), lie. **gland-* (*, „blizginti“ > „lyginti ašmenis“ >) „galąsti“ (> *galđsti*, žr. Fraenkel 130) ir kt. (plg. Pokorny I 431, Fraenkel l. c., Toporov l. c.).

Su tuo pačiu verb. ide. dial. **ghle(n)d(h)-* = **ghled(h)-* [:**ghlod(h)-* resp. **ghlad(h)-*] genetiškai sietini ags. *gladian*

„blizgėti“, reiškęs ir „blizginti“ resp. („blizginti“ >) „glostyti“ bei („glostyti“ >) „guosti“, s. v. a. *glat* „lygus; blizgantis“ ir kt., balt.-sl. (**glad-* →) **glād-* „blizginti (blizgėti), lyginti; glostyti“ (> lie. *glósti* „glostyti, lyginti“ ir kt., žr. s. v. *glosto*) ir pan. (plg. Pokorny I 432, Fraenkel l.c., Toporov l.c.). Tas ide. dial. (verb.) **ghle(n)d(h)-* [: **ghlo(n)d(h)-*] yra sufikso *-*e(n)d(h)-* vedinys iš ide. **ghel-* (: **ghl-*) „blizginti (blizgėti), žibinti (žibėti)“ (Pokorny I 429 tt.).

Šalia subst. pr. **glanda-* „paguoda, nu(si)raminimas; pralinksminimas“ galėjo būti ir adj. pr. **glanda-* „(pá)guostas, nuraminatas (nusiraminęs), ramus; pralinksminatas (pralinksminėjęs), linksmas“ (plg. pvz. lie. subst. *lañkas* „lenkimas ir kt.“ ir adj. **lanka-* „lenktas“, žr. Skardžius ŽD 35), iš kurio galėtų būti Sembos vado (Didžiajame prūsų sukilime) vardas pr. **Glandas* [(ar **Glandis*) = dk. *Glande* SRP I 99; daugiau pr. asmenvardžių su **Gland-* resp. *-*gland-* žr. Trautmann PN 34, 140, Toporov PJ II 258], jeigu jis nėra trumpinys, plg. pr. avd. (dk.) *San-glande* ir kt., dėl kurių žr. Trautmann PN 140, Toporov l. c.; tačiau šis pr. (avd.) **Glandas* gali būti ir iš pr. appell. **glanda-* „paguoda“, plg. pvz. lenk. pvd. *Pociecha* ← appell. *pociecha* „paguoda“.

Glappum (acc. sg., lo.) – Varmės vado (Didžiajame prūsų sukilime 1260–1274 m.) vardas (SRP I 99); šis prūsų didvyris, minimas vardu (dk.) *Glappe* „capitaneus Warmiensium“ (SRP I 99), jo pavaldinio (prūso) buvęs išduotas ir 1272 m. kryžiuočių pakartas vienoje Karaliaučiaus kalvoje, nuo to imtoje vadinti dk. (lo.) *Glapponis mons* „Glapo kalnas“ (SRP I), o vėliau – (vok.) *Rollberg* (Karaliaučiuje). Iš vardo (dk.) *Glappum* (su lo. -um) resp. *Glappe* (*Glapp-onis*, su lo. -onis), įprastai perteikiamo lietuviškai *Glāpas*, atstatyti jo originalų (prūsiškąjį) tarimą nelengva (be to, jį atstatyti niekas nėra mėginęs).

Man rodos, kad šiame dk. *Glappum* resp. *Glappe* (jeigu čia -la nėra = pr. *-le-) slypi pr. (jo-kamienis) **Glabīs* [jo skardusis *-b- vokiečio identifikuotas su intensyviuoju vok. -p- = (*Gla*)-pp-(um) resp. (*Gla*)-pp-(e), plg. s. v. *girmis*], kuris lietuviškai skambėtų *Glābīs* (ar *Glabỹs*). Pr. (avd.) **Glabīs* yra matyt iš appell. pr. (subst. mob.) **glabīs* „tas, kuris glamonėjamas“ = „glamonė-

jamasīs“ ← adj. pr. **glaba-* „glamonėjamas“ (← verb. pr. **gleb-*/**glab-* „glamonėti“, žr. s. v. *poglabū*); plg. pr. (avd.) *Glab-un*, *Glab-une*, *Glab-ute* ir pan. (Trautmann AP 33 t. s. v. v. *Glabot*, *Glabūne*, *Glabute*).

glasso „glas (Glas) — stiklas“ GrA 87, „vitrum — t. p.“ GrF 88, **gasso** „glas (Glas) — t. p.“ (vietoj **glasso*) GrG 78 = pr. (jeigu čia raidė -o = pr. *-oʹ) **glasō* „t. p.“, t. y. **glasā* „t. p.“ = iš vok. *Glas* „t. p.“.

glawo, žr. *galwo*.

glėsum (*glaesum*) „sucinum — gintaras“ (Tacitus Germ. 45, plg. Plinius Hist. natur. XXXVII 42), turintis lo. fleksiją -um, gali būti germanų kalbų kažkokio dialekto žodis **glēsa-*/**glēza-* „...gintaras“ (plg. ags. *glēr* „derva“ ir pan.), plg. (**glasa-*/**glaza-* >) ags. *glær* „gintaras, derva“, s. v. a. *glas* „stiklas“ ir pan.; čia visur slypi verb. ide. (dial.) **ghlēs-* „blizgėti“ (žr. Vries 173, Kluge 259 t.), dėl kurio žr. s. v. *glossis*.

La. dial. *glīsis* (*glīse*) „gintaras“ (ME I 627) yra greičiausiai skolinys (per kurš.) iš pr. semb. (XV–XVI a.) **glīsīs* „t. p.“ < (prieš XV a.) **glēsīs* „t. p.“, kuris šiaip jau irgi galėtų būti germaniškos kilmės. Daugiau dėl lo. *glesum* (*glaesum*) bei la. dial. *glīsis* (*glīse*), įprastai laikomų germanizmais, žr. ME I 627, Būga II 290–292, Fraenkel 158, PKP I 12, Toporov PJ II 261–263 (ir liter.), plg. Endzelīns SV 5–6, 179.

Tačiau tas vak. balt. **glēsīs* galėtų būti ir ne germaniškos, o baltiškos kilmės žodis (plg. Endzelīns SV 6, Fraenkel l. c., J. Kabelka, Baltų filologijos įvadas. Vilnius, 1982, 25). Čia turiu galvoje štai ką: greta vak. balt. **gintaras* „gintaras“ (žr. *gentar-*) galėjo būti ir vak. balt. dial. **glēsīs* „tam tikra gintaro rūšis“ [gal jis buvo neamuletinis (tik iš jūros gautas resp. visai neapdorotas) pr. „gintaras“ greta amuletinio pr. **gintaras* (žr. *gentar-*)] – fleksijos vedinys iš adj. balt. **glēsa-* „blizgantis“ ← verb. balt. **glēs-* „blizgėti“ (plg. adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“, galintį būti išvestą iš to paties verb. balt. **glēs-* „blizgėti“, žr. s. v. *glossis*). Iš „Gintaro krašto“ (iš prūsų žemės) toks vak. balt. **glēsīs* per germanus, jį adaptavusius prie panašaus savo žodžio (žr. anks-

čiau), galėjo patekti net ir į Romą (lo. *glēsum* resp. *glaesum* su lo. -um).

Taip spėjant, išeitų, kad gintaro pavadinimas, kilęs iš verb. ide. dial. **ghlēs-* „blizgėti“, yra vak. baltų ir germanų (vieni ir kiti gyveno prie daugiau ar mažiau gintaringų rytinių resp. pietinių Baltijos pakrančių) izoleksa.

gleuptene = (parašyta) *glenptene* „strichbret“ E 247 nom. sg. fem., kuris yra, be abejo, „Streichbrett (am Pfluge, das die aufgerissene Erde umwendet) – verstuvė (plūgo)“, žr. Nesselmann Thes 49, Trautmann AS 340. Šitą *glenptene* (taip skaito Nesselmann l. c., Berneker PS 292) reikia taisyti į *gleuptene*. Kadangi E raidės *n* taisymas į *u* (ir atvirkščiai) nelaikomas net taisymu, tai dauguma tyrinėtojų čia tiesiog skaito *gleuptene* (Trautmann l. c., Būga II 448, Endzelīns SV 179, Fraenkel 180, Schmalstieg OP 20, Toporov PJ II 263 tt.) = **gl'auptenē* (Mažiulis PKP II 324), t. y. **gl'aubtenē*, kurį mėginama kildinti iš „durch Spalten Hervorgegangenes“ (Trautmann l. c., Būga l. c.), jo šaknį **gl'aub-* < balt. **gleub-* pagrįstai siejant su s. v. a. *kliob-an* „spalten“, lo. *glūb-ō* „skutu, lupu“, gr. γλῶφ-ω „išrėžiu, iškalu“ ir kt. (žr. ypač Trautmann l. c., Endzelīns l. c., Toporov l. c.); čia atstatomas verb. ide. **gleubh-*, ir jam suponuojama reikšmė „pjauti, skelti, rėžti, skusti“ (Pokorny I 401 t., taip pat Toporov l. c.). Bet jam tokią reikšmę priskirti nėra tikslu dėl to, kad ji atstatoma išeinant vien tik iš ide. **gleubh-*, o ne iš jo senesnio resp. pirmykščio archetipo: remiantis Benveniste'o žinomąja ide. šaknies teorija, verb. ide. **gleubh-* kildintinas iš senesnio ide. **gleu-* (su vėliau pridėtu **-bh-*), o šis (atmetus sufiksą **-eu-* : **-u-*) – iš pirmykščio verb. ide. **gl-*, suponuojančio verb. ide. **gel-* (: **gl-*).

Šitas verb. ide. **gel-* (: **gl-*) bus reiškęs „gniauzti, spausti (tam tikru būdu)“, plg. Pokorny I 357–364 (s. v. l. *gel-*), kur pateikiama iš indoeuropiečių kalbų daugybė šio ide. verb. veldinių, dažniausiai išplėstų įvairių sufiksų bei formantų. Remiantis tais indoeuropiečių kalbų veldiniais (žr. dar toliau), šio ide. **gel-* (: **gl-*) „gniauzti, spausti“ reikšmę reikėtų patikslinti maždaug taip:
a) „spausti gniauziant“ resp. „spaudžiant gniauzti“ = „gniau-

žti“, b) *„spausti braukiant“ resp. *„spaudžiant braukti“ = *„braukti (streichen)“, c) *„spausti kietu daiktu braukiant“ = *„spausti rėžiant“ resp. *„spaudžiant rėžti“ = *„rėžti“ (žr. dar s. v. v. *galbimai, galdo, gillin*). Iš tokio verb. ide. **gl-* (: **gel-*) + (sufiksas) **-eu-* (: **-u-*) > ide. **gleu-* (: **glou-* : **glu-*) turime pvz. s. ind. *glauh* „gniūzulas, gniutulas“ (< „tai, kas suspausta, sugniaužta“) ir pan. Iš ide. **gleu-* (: **glou-* : **glu-*) + **-d(h)-* > ide. dial. **gleud(h)-* [: **gloud(h)* : **ghud(h)-*] „spausti, gniaužti“ atsirado pvz. v. v. ž. *klōt* „luitas“ (< *„tai, kas tarsi suspausta, sugniaužta“), rus. *злыда* „luitas, gniutulas“, lie. *glaušti* (*glauðė*) = la. *glaušt* „šlieti, spausti ką prie ko“, taip pat lie. *gliaud-yti* „aus-hūlsen, knacken“ [< *„spaudyti resp. spaudant rėžyti ką kuo“; iš ide. dial. **gleud(h)-*].

Iš to ide. **gl-* (: **gel-*) + **-eu-* (: **-ou-* : **-u-*) > ide. **gleu-* (: **glou-* : **glu-*) + **-bh-* > ide. dial. **gleubh-* (: **gloubh-* : **glubh-*) „spausti, gniaužti ir kt.“ turime minėtus lo. *glūb-ō* [iš *„spaudžiant braukti (žievę, odą)“], gr. γλύφ-ω (iš *„spaudžiant rėžti“), s. v. a. *kliob-an* (iš *„rėžimu skelti“ < *„spaudžiant rėžti“), lie. *glauḡ-ti* „spausti prie krūtinės, glamonėti“ [(plg. Stang LS 22) < *„spausti resp. spaudžiant braukti“] ir kt. Iš to paties verb. ide. dial. **glubh-* (: **gleubh-*) yra ir verb. balt.-sl. **glū(m)b-* „spaudžiant būti (at-, iš-, į-)rėžtam“ (su infiksiniu **-m-* < **-n-*), kurio vadiniais laikytini adj. sl. **glūba-* „spaud-džiant (at-, -iš, į-)rėžtas; atrėžtas; įrėžtas, išduobtas; dubus; gilus“ bei adj. sl. **glumba-* „t. p.“ (su **-m-* < **-n-* iš verb.): 1. a) iš adj. sl. **glūba-* „atrėžtas“ atsirado subst. sl. **glūb-ā* „tai, kas atrėžta“ (plg. pvz. lie. adj. *saūsas*, -ā → subst. *sausà* „tai, kas saūsa“ = „sausumas, sausra“) > **glyb-a* „ГЛЫБА“, b) iš adj. sl. **glūba-* („įrėžtas, išduobtas“ > „dubus“ >) „gilus“ (plg. s. v. *gillin*) – fleksijos vedinys subst. sl. **glūbi-* „giluma“ (plg. pvz. sl. adj. **zob*, -a „piktas“ → subst. **zob* „piktumas“) > **glybь* „giluma, ГЛЮБЬ“, c) iš adj. sl. **glūba-* „gilus“ – vedinys adj. sl. **glyb-okъ* „ГЛУБОКИЙ“.

2. a) iš adj. sl. **glumba-* „į-, išrėžtas, išduobtas“ atsirado subst. sl. **glumba-* „tai, kas išrėžta, išduobta“ > **glqbъ* (> bulg. *злаб* „ВЫДОЛБКА“ ir kt., žr. ESSJ VI 143), b) iš adj. sl. **glumba-*

(„irėžtas, išduobtas“ > „dubus“ >) „gilus“ (plg. s. v. *gillin*) – fleksijos vedinys subst. sl. **glumbi*- „giluma“ > *glqbь* „giluma, глыбь“, c) iš adj. sl. **glumba*- „gilus“ – vedinys adj. sl. **glqb-okъ* „глубокий“.

Iš to verb. balt.-sl. **gleub*- [: **glaub*- : **glū(m)b*-] „spaudžiant rėžti ir pan.“ bus atsiradęs vak. balt. **gleub*- „t. p.“ > pr. **gl'aub*- „spaudžiant rėž(y)ti, brauk(y)ti“ → pr. (partic. praet. pass.) **gl'aubta*- „(nu)brauk(y)tas“, iš kurio yra sufikso *-*in*- vedinys pr. **gl'aubtinē* (dėl darybos žr. dar toliau), anot Endzelins SV 45, perdirbtas į pr. **glaubtenē* „verstuvė“ (= *gleuptene* E). Kad šio pr. žodžio reikšmė savo kilme sietina su *,(nu)brauk(y)ti“, patvirtina ir pr. *gleuptene* (E 247) atitinkantis originalo žodis – vok. (E 247) *strichbret* „Streichbrett“ [vok. *strich*- „Streich-“ : v. v. a. *strīch-en* „streichen“ = „brauk(y)ti“!] = „braukiamoji (skirtoji žemėms nubraukti resp. braukiant nuversti) lenta“. Taigi subst. (< adj.) pr. **gl'aubtinē* (≥ *-*enē*) „verstuvė“ iš tikrųjų bus buvęs „braukiamoji“ [= „Streich(brett)“] = „nubraukti (braukimu žemėms į šalį nuversti) skirtoji“ [sc. pr. **lubā* (= *lubbo* E 206) „lenta“ = „(Streich)brett“], dėl darybos plg. subst. (< adj.) lie. *rištīnē* „rišamoji“ = „surišti kasoms skirtasis raištis“ (dėl šio žodžio žr. Skardžius ŽD 265), *riektīn-is* „riekiamasis“ = „riekti (duonai) skirtasis peilis“ Ds; dėl reikšmės plg. lie. pasakymą: *verstuvė visiškai aprūdijo ir nebe gerai nubraūkia žemės* „... nubraukimu nuverčia žemes“ Ds. Žodžių struktūros atžvilgiu plg. santykį tarp pr. (*-*enē* ≤) **gl'aubtinē* „Streichbrett“ (sufiksiniis žodis) ir vok. *strichbret* (E 247) = *Streichbrett* „verstuvė“ (sudurtinis žodis) su santykiu pvz. tarp lie. *pintīnē* „Flechtkorb“ (sufiks. žodis) ir vok. *Flechtkorb* „pintinė“ (sudurt. žodis). Be to, pr. **gl'aubtinē* (kaip terminus technicus) yra semantiškai galbūt dar paveiktas minėto sudurtinio anų laikų vok. žodžio. glosano „blintsleche (Blindschleiche) – gluodenas“ E 788 nom. sg. fem. = **glōsanō* (ar **glōsanō*), t. y. **glōsanā* (ar **glāsanā*). Galėtų būti iš (subst.) pr. **glōsena* (dėl pr. **e* > **a* žr. Endzelins SV 24, 44) ← adj. vak. balt. **glōsenā*- (fem.) resp. (masc., neutr.) **glōsena*-, o šis – sufikso *-*en*- vedinys iš adj. balt. **glōsa*- „blizgantis“ (žr. dar s. v. *glossis*); plg. lie. *gluodenā* „gluodenas“ (ir

gluōdenas „t. p.“) bei la. *gluōdene* „t. p.“ < adj. ryt. balt. **gloden-* (Skardžius ŽD 229) – sufikso *-en-* vedinį iš adj. balt. **glōda-* „blizgantis“ > adj. lie. *gluodas* „lygus, gludus“ (LKŽ III 440), *gluodūs* „t. p.“ (plg. Skardžius l. c.). Tas adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ – sufikso **-sa-* vedinys iš verb. balt. **glād-* „blizginti, blizgėti“ (žr. s. v. *glosto*), kurio fleksinis vedinys – minėtas adj. balt. **glōda-* „blizgantis“ (arba tas adj. balt. **glōsa-* yra fleksijos vedinys iš verb. balt. **glēs-*, žr. s. v. *glossis*). Tuos adjektyvus balt. **glōsa-* (< **glōd-sa-*) ir **glōda-* dėl darybos plg. pvz. su adjektyvais balt. (dial.) **smarsa-* „smirdantis“ (< **smard-sa-*) ir balt. **smarda-* „t. p.“, kuriuos panašiai kaip pvz. balt. adj. **lanka-* ir subst. **lanka-* (žr. Skardžius ŽD 35), man rodos, suponuoja substantyvai (gal net deadjektyvai) lie. *smársas* „smarvė ir kt.“ (: *smarsa* LKŽ XIII 123) resp. *smárdas* „smarvė“ (: *smarda* LKŽ XIII 114, 113) ir pan.

Taigi tiek pr. **glōsen-* „gluodenas“, tiek ir lie.-la. **glōden-* „t. p.“ yra matyt iš **„blizganti (gyvatė, angis) resp. blizgantis (žaltys)“*, plg. dar lie. dial. *žibulys* „gluodenas“ (vedinys iš verb. *žib-ėti*), *varinūkė* „t. p.“ [< „vario spalvės (gyvatė, angis), blizganti kaip varis“.

Dėl pr. *glosano* „gluodenas“ bei lie.-la. **glōden-* „t. p.“ etimologijos plg. Būga I 312, 439, II 342, Endzelīns SV 179, Fraenkel 158, Toporov PJ II 266 ir liter.

glossis „horwyde (Haarweide) – gluosnis“ E 604 = **glōsīs* (nom. sg. masc.) kartu su lie. (dial.) *ghúosis* „t. p.“ (LKŽ III 441) yra iš balt. (subst.) **glōsīs* „gluosnis“ = „tam tikrės šakų resp. lapų spalvės (atspalvio) medis“ (plg. pvz. *salix alba* L.) < **„blizgantis medis“*, kuris – matyt fleksijos vedinys iš adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ (žr. s. v. *glosano*); plg. pvz. lie. (subst.) *báltis* (*báltis*) „baltas gyvulys ar žmogus“ – vedinį iš adj. lie. *báltas* „weiß“. Lie. *glúo(k)snis* (su įterptiniu dial. *-k-*) yra sufikso **-(s)nja-* [ar **-(s)ni-*] vedinys iš lie. **glōsja-* > *ghúosis*, plg. s. v. *abskande*. Tiesa, subst. balt. **glōsja-* „gluosnis“ galėtų būti ir šiek tiek kitokios kilmės – ne iš a) adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ ← verb. balt. **glād-* „blizgėti“ (+ **-sa-*) ← ide. dial. **ghled(h)-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *glosano*, *glosto*), o iš b) adj. balt. **glōsa-* „blizgantis“ ←

verb. balt. **glēs-* „blizgēti“ < ide. dial. **ghlēs-* „t. p.“ (→ subst. ags. *glēr* „derva“ ir kt., žr. s. v. *glēsum*). Verb. ide. dial. **ghl-ēs-* „blizgēti“, kaip ir verb. ide. dial. **ghl-ēd(h)-* „t. p.“, nebesunku išvesti iš verb. ide. **ghel-* (: **ghl-*) „t. p.“ (žr. s. v. *glands*).

Plg. Būga II 292, 341, Endzelīns SV 179, Fraenkel 158, Toporov PJ II 267 ir liter.

glosto „wetsteyn (Wetzstein) — galastuvas“ E 373 = **glōstō-*, t. y. **glāstā* (nom. sg. fem.). Pr. „galastuvas“ = „daiktas, kuriuo (ant kurio) galandama“ yra sufikso **(s)tā* vedinys iš verb. pr. **glād-* „galąsti“, plg. pvz. lie. *sklāsta* „skląstis, Riegel“ (LKŽ XIII 970) = „daiktas, kuriuo (už)sklendžiama“ — sufikso **(s)tā* vedinį iš verb. lie. *sklënd-* „sklęsti, zuriegeln“. Verb. pr. **glād-* „galąsti“ < balt.-sl. **glād-* „glostyti, lyginti“ > lie. *glōsti* (*glōdžia*, *glōdė*) „glodinti, lyginti“, *glodūs* „glatt(anliegend), glatt gestrichen, sanft“, *glōstyti* „streich(e)l(n)“, la. *glās(t)īt* „t. p.“ ir kt., serb.-chorv. *glāditi* „glostyti, lyginti“ ir kt. (plg. Endzelīns SV 179, Toporov PJ II 267 ir liter.). Šis verb. balt.-sl. **glād-* bus išriedėjęs iš balt.-sl. **glād-/gled-* „blizginti, blizgēti“ < ide. dial. **ghled(h)-* [: **ghlod(h)-*] „t. p.“, kurio variantas (su įterptu **-n-*) yra ide. dial. **ghlend(h)-* „t. p.“, žr. s. v. *glands*.

Taigi žodyje pr. **glāstā* „galastuvas“ slypi minėtas verb. balt.-sl. **glād-* (plg. serb.-chorv. *glād-ilo* „galastuvas“ ir pan.) < ide. dial. **ghled(h)-* [: **ghlod(h)-*], o žodyje lie. *galāstuvus* resp. la. *galuōda* „t. p.“ (su lie.-la. **galand-* iš **gland-*, žr. Fraenkel 130) — verb. balt.-sl. **glend-* < ide. dial. **ghlend(h)-*, žr. dar s. v. *glands*.

glumbe „hinde (Hinde, Hindin) — elnė“ E 652 nom. sg. fem. = **glumbē*. Šis subst. yra iš subst. **beragē*, *baužoji*“ (plg. s. v. *camstian*) — fleksijos vedinys iš adj. pr. **glumba-* „baužas“ [plg. pvz. lie. subst. *baūžė* „beragē, baužoji (karvė)“ ← adj. *baūžas*], plg. subst. *ragingis* (E 651) = **ragingīs* „elnias“ < (subst.) **raguotis*, *raguotasis*“ ← adj. **raginga-* „raguotas“ (žr. *ragingis*). Pr. **glumbē* „elnė“ kartu su **ragingīs* „elnias“ yra pr. dial. naujadarai vietoj senųjų pr. **elnē* „elnė“ resp. **elnīs* „elnias“ (žr. s. v. *alne*).

Adj. pr. **glumba-* „baužas“, jeigu jis nesietinas su adj. sl. **glumba-* „(nu)rėžtas“ (žr. s. v. *gleuptene*), gali būti ekspresyviškai for-

manto *-b- išplėstas adj. pr. **gluma-* „t. p.“, kuris kartu su lie. *glūmas* „t. p.“ (LKŽ III 438) suponuoja balt. dial. **gluma-* „baužas, bukas“ < balt. (adj.) **gluma-* „nulygintas, lygus, slidus“ (> la. *glums* „gleivėtas, slidus“) greta balt. (adj.) **gleuma-/glauma-* „t. p.“ > la. *glaūms* „lygus, slidus“, lie. (subst. deadjectiva) *gliaūmas* „plėvelė, gleivės“ (< *, „slidumas“), *gliaumà* „t. p.“ ir pan. Plg. dar verb. (matyt deadjectiva) lie. *glūmti* „apkvaišti, sutrikti“ [< *, „atbukusiam, bukam pasidaryti, stumpf(sinnig) werden“], la. *glūmt* „slidžiam, lygiam darytis“.

Adj. balt. **gl(e)uma-* „nulygintas ir pan.“ yra turbūt iš *, „nutrintas, nubraukytas“ — sufikso *-ma- vedinys iš verb. balt. **gleu-* (: **glu-*) „brauk(y)ti“ < *, „spaudžiant brauk(y)ti“ < ide. **gleu-* (: **glu-*) „spausti, gniaužti ir pan.“ (žr. s. v. *gleuptene*).

Plg. Endzelins SV 179, Fraenkel 158, Sabaliauskas PIJ 60 t., Toporov II 268 tt. ir liter.

gnabsem „hanfsaet (Hansfame) — kanapės sėkla“ GrG 66, „henff — t. p.“ GrA 32, „cannabis — t. p.“ GrF 23, *gnapsem* „t. p.“ GrC, *gnabsen* „t. p.“ GrH (žr. PKP II 56) = pr. (gen. sg.) **knapjās* „kanapės“ (žr. *knapios*) **sēmen-* „sėkla“ (žr. *semen*) arba (compositum) pr. **knapjāsēmen-* „kanapės sėkla“.

gnigethe, žr. *ginnis*.

gnode „teigtrok (Teigtrog, Backtrog) — tešlos gelda, duongeldė“ E 338 nom. sg. fem. = pr. **gnōtē*, t. y. **gnātē* (dėl raidės -d- parašymo vietoj *-t- plg. s. v. *girmis*), kuris yra tarp E 337 „tešla“ ir E 339 „duona“.

Pr. **gnātē* „tešlos gelda, duongeldė“ iš tikrųjų bus buvęs „minkytuvis, Backmulde“ = „indas (įrankis) minkyti (duonai)“ — fleksijos vedinys iš pr. verb. (praet., praes.) **gnāt-* resp. (inf. **gnāt-* =) **gnāstvei* „minkyti, spaudyti“ [plg. pvz. lie. subst. *sklendž* „įrankis užsklėsti (durims)“ ← verb. *skleñd-* „sklėsti“] ← (vak.) balt. (praet.) **gnāt-* resp. (praes.) **gnāt-* / inf. **gnastvei* „spaudyti, maigyti, gnaibyti“ (intens.-iterat.) ← (praet., praes., inf.) **gnat-* „t.p.“, kuris laikytinas vediniu iš verb. (ne intens.) balt. (praet., praes., inf.) **gnet-* „spausti, mygti, gnybti“ → (praet.) **gnēt-* resp. (praes., inf.) **gnet-* „t.p.“ → dial. (praet., praes., inf.) **gnēt-* „t.p.“ [dėl verb. (vak.) balt. **gnāt-* tokios

kilmės iš seniausio verb. balt. **gnet-* plg. evoliuciją pvz. verb. balt. **grāb-* iš verb. balt. **greb-*, žr. s.v. *grobis*]; iš čia turime vedinius lie. *gnet-énti* „maigyti, termenti“, *gnēt-inti* „(su)maigyti“, *gnēt-yti* „lamdyti, maigyti“, *gnēt-yti* „(su)čiupinėti, (su)tepti“, *gnēt-oti* „čiupinėti, termenti“ (LKŽ III 447–448).

Verb. balt. **gnet-* „spausti, mygti, gnybti“ = sl. **gnet-* „t.p.“ (> rus. *zhem-y* „spaudžiu“ ir kt., žr. dar ESSJ VI 165 t., Toporov PJ II 271) kartu su (**gnet->*) germ. **kned-* „t.p.“ (→ s.v.a. *knētan* „minkyti, kneten“ ir kt.) suponuoja ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **gnet-* „spausti, mygti, gnybti“ – sufikso **-et-* vedinį iš verb. ide. **gen-* (: **gn-*) „t.p.“ (dėl jo plg. Pokorny I 370 tt.), plg. pvz. verb. balt.-sl. **sket-* „skelti, skirti“ [= **(s)ket-* „t.p.“ > lie. *(s)kėčia* „er breitet aus“ ir kt.] – irgi sufikso **-et-* vedinį iš ide. **sek-* (: **sk-*) „skelti, skirti“ (Urbutis BEE 68–84 ir liter.).

Dėl pr. *gnode* etimologijos plg. Nesselmann Thes 50, Trautmann AS 340, BSW 93, Endzelīns SV 179, Pokorny l.c., Toporov PJ II 271 t. (ir liter.).

gobuns, žr. *vnsey gobuns* ir *gūbans*.

golimban „blow (blau) – melsvas, žydras“ E 462 = pr. **galimban* adj. nom.-acc. sg. neutr., čia pavartotas kaip adv. „melsvai, žydrai“ (plg. s.v. *gelatynan*). Turime adj. pr. **galimba-* „melsvas, žydras“ (t.y. „šviesiai mėlynas“, dėl pr. žodžio „tamsiai mėlynas“ žr. s.v. *melne*) < *, „melsvas (balsvai)“ < *, „melsvai (balsvai) blizgantis“ (dėl reikšmės žr. dar toliau), kuris, man rodos, yra sufikso (adjektyvinio) balt.-sl. dial. **-mb-* (< **-n-* + **-b-*, žr. toliau) vedinys iš vak. balt. subst. (*i*-kamienio) **gali-* „tai, kas melsvai (balsvai) blizgantis“ (t.y. subst. **gali-* + **-mb-* > adj. **galimba-*) ← balt.-sl. (dial.) adj. **gala-* „blizgantis (melsvai ir pan.)“ (plg. pvz. pr. adj. **auktima-* ← subst. **aukti-* „tai, kas aukšta, aukštumas“ ← adj. **aukta-* „aukštas“, žr. *auktimien*) ← verb. balt.-sl. **gel-* „blizgėti“ (žr. s.v.v. *gelatynan, dolu*). Iš to adj. balt.-sl. **gala-* „blizgantis“ galėjo atsirasti ir adj. sl. **golb* „apnuogintas, plikas“ (> s. sl. *golb* „t.p.“), plg. ESSJ VII 15; žr. dar s. v. *galwo*,

Vak. balt. (adj.) **galimba-* „melsvas, žydras“ < * „melsvas (balsvai)“ laikytinas giminaičiu su adj. sl. **galumba-* (ar **galamba-*) „t.p.“ [> adj. sl. **golobъ* „žydras (ро́убоѣ)“ ir kt.“], kuris – matyt sufikso (adj.) balt.-sl. (dial.) **-mb-* vedinys iš subst. (u-kamienio, neutr.) balt.-sl. dial. **galu-* „tai, kas melsvai (ir pan.) blizgantis“ (t.y. sl. subst. **galu-* + **-mb-* > adj. **galumba-*) ← adj. (neutr.) **galu-* „blizgantis (melsvai ir pan.)“ [u-kamienis (žr. dar s.v. *dolu*), greta o-kamienio adj. balt.-sl. dial. **gala-* „t.p.“, žr. anksčiau] ← verb. balt.-sl. **gel-* (žr. anksčiau), plg. ryt. balt. adj. **kartuma-* „kartuminis, kartus“ – sufikso **-m-* vedinį iš subst. (neutr.) **kartu-* „tai, kas kartu, kartumas“ (t.y. subst. **kartu-* + **-m-* > adj. **kartuma-*) ← adj. (neutr.) **kartu-* „kartus“ (žr. s.v. *aucktimmien*).

Iš sl. adj. **galumba-* „melsvas (balsvai)“ bus atsiradęs sl. subst. **galumbja-* (**galumba-*) „balandis“ (> **golъbъ*/**golobъ* „t.p.“), plg. ryt. balt. (subst.) **balandis* „t.p.“ ← adj. **balanda-* „balsvas“ (iš jo ir lie.-la. subst. **balandā* „balanda, Gartenmelde“), kuris – matyt sufikso *-(a)nd-* vedinys ir subst. (neutr.) **bala-* „tai, kas blizgantis“ (t.y. subst. **bala-* + **-nd-* > adj. **balanda-*) ← adj. (neutr.) **bala-* „blizgantis“ (> lie. dial. *bālas*, -ā „baltas“) ← verb. balt. **bā-/*bē-* „blizgėti, švitėti“ (žr. s.v. *bītas*). Iš to, kad yra sl. subst. **galumbja-* (**galumba-*) „balandis“ ← sl. adj. **galumba-* su sl. **-mb-* (adj.) = vak. balt. = **-mb-* (adj.) = adj. **gali-mb-a-* ir turime ryt. balt. subst. **balandis* „balandis“ ← adj. **balanda-* su balt. *-(a)nd-*, žinant, kad balandis (laukinis) yra ne ištisai mėlynas ar ištisai baltas, o melsvai balsvas (resp. balsvai melsvas), – iš visa to galima daryti išvadą: a) adjektyvai sl. **galumba-/vak. balt. *galimba-* resp. ryt. balt. **balanda-* bus reiškę ne „mėlynas“ resp. „baltas“ ir pan., o „melsvas (balsvai)“ resp. „balsvas (melsvai)“, b) šių adjektyvų sufiksai (sudurtiniai) **-mb-* resp. ryt. balt. *-(a)nd-* čia (spalvų pavadinimuose!) savo darybine reikšme buvo matyt panašūs į (sudurtinius) sufiksus (spalvų pavadinimuose) lie. *-sv-* (pvz. *bal-sv-as* „apybaltis“ = „turintis ir nebaltos spalvos“ ← *bāltas*), *-zgan-* (pvz. *bal-zgan-as* „balsvas“ ← *bāltas*), la. *-gan-* (pvz. *meġn-gan-s* „juosvas“ ← *meġns* „juodas“) ir pan. Tie ad-

jektyviniai sl.-vak. balt. *-mb- resp. ryt. balt. *-(a)nd-, suvokti kaip sl. *-umb-/vak. balt. *-imb- resp. ryt. balt. *-and- (= balt.-sl. *-and- : *-end- : *-ind-, žr. dar s.v.v. *Galindo, gile*), greičiausiai turi tą patį *-n-, išplėstą formantų *-b- resp. *-d-.

Dėl pr. *golimban* etimologijos plg. Endzelins SV 179, Toporov PJ II 273–275 ir liter. Dėl sl. **golqbb*/**golqbb* plg. ESSJ VI 216 t.

golis, žr. *gallan*.

gorme „hiczze (Hitze) – karštis“ E 41 nom. sg. fem. = **garmē* (gal su akūtinu *-ar-) arba **gʷrmē*, t.y. **gārmē* (su cirkumfleksiniu *-ār-) < **gārme*. Jis kartu su la. *gaŕme* „eine (geringe) Wärme (ME I 603) suponuoja balt. (subst.) **garmē* „karštis“. Bus egzistavęs ir lie. **garmē* „t.p.“, kurio vedinys yra, man rodos, verb. (ekspresyvas) lie. *garmėti* „tam tikrą garsą skleisti, su tam tikru garsu (triukšmu) ką daryti (marmėti, erzėti, smegti, lėkti, bėgti ir pan.)“ (LKŽ III 137 t.), plg. pvz. lie. *sopėti* „skaudėti“, išvestą iš lie. *sopė* „skausmas“ (Skardžius ŽD 524).

Tas lie. *garmėti* yra matyt iš *,būti karštam“ (plg. lie. *garėti*, žr. s.v. *goro*) > *,būti užvirusiam bei verdančiam“ > *,kunkuliuoti, marmėti“ > „tam tikrą garsą skleisti, su tam tikru garsu (triukšmu) ką daryti“. Šio lie. verb. semantinę evoliuciją bus veikę ir kiti lie. verb. ekspresyvai, ypač lie. *marmėti* „tam tikrą garsą skleisti, su tam tikru garsu (triukšmu) ką daryti (virti, kunkuliuoti, murmėti, grimzti, lėkti, bėgti ir pan.)“ (LKŽ VII 873 t.). Iš lie. *garmėti* yra išvestas lie. *gaŕmalas* „triukšmas, riksmas; rėksnys“ (LKŽ III 136) → lie. *garmālius* „rėksnys“ (ibd.) → lie. *gaŕmaliuoti* „gurguliuoti; grimzti; rėkti ir pan.“ (ibd.), plg. Fraenkel 134 (s.v. *gāras* – dėl *gaŕmaliuoti*), Toporov PJ II 276 t. (s.v. *gorme* – dėl lie. *garmėti*, *gaŕmaliuoti*).

Balt. **garmē* „karštis“ gali būti fleksijos vedinys (plg. Trautmann AS 341) iš adj. balt. **gaŕma-* „karštas“ (plg. pvz. lie. *laišvas* → *lāisvė*, dėl metatonijos plg. minėtą la. *gaŕme*), kuris – sufikso *-ma- (< ide. *-mo-) vedinys iš balt.-sl. **ger-/gar-* „būti karštam“ < ide. **gʰher-/gʰhor-* „t.p.“ (žr. s.v. *goro*). Dėl balt. (adj.) **garma-* „karštas“, kuris yra labai senas, plg. alb. (geg.) *zjarm* „šiltas“ (< **gʰher-*), arm. *ĵerm* „t.p.“, gr. θερμός

„t.p.“, lo. *formus* „t.p.“, av. *garəma-* „karštas“, s. ind. (subst.) *gharmáh* „karštis“ ir kt., žr. Pokorny I 493 t. Žr. dar Toporov PJ II 276 tt. ir liter.

goro „fuerstant“ E 42, subst. su pr. *-ǝ-, t.y. *-ā (nom. sg. fem.).

Jo reikšmė yra greičiausiai „žertuvė“ = „ein Loch auf dem Heerde, um das Feuer einzuscharren“, žr. Trautmann AS 341 (ir liter.), Būga I 159, II 210, Endzelīns SV 179, Fraenkel 134, Stang Vergl. Gr. 25, Toporov PJ II 279, PKP II 16.

Pr. *goro* raidės -o- fonetinė vertė, anot Trautmanno, esanti pr. *-ā- (Trautmann BSW 79, žr. ir Mažiulis PKP II 328). Endzelynas iš pradžių spėjo, kad čia raide -o- žymimas balsis galįs būti iš *-ō- (ME I 29 s.v. *àizguore*, plg. Būga III 693, Karulis Donum Balt. 252). Bet vėliau Endzelynas buvo atsargesnis: jam pr. *goro* – „ar dial. -o- < pirmbaltu a vai ar ō?“ (Endzelīns SV 179). Už šią Endzelyno nuomonę racionalesnė yra Stango, kuriam pr. *goro* esąs iš pr. *gār- arba iš pr. *gār- (Stang Vergl. Gr. 25, 26). Prie Endzelyno—Stango nuomonės atsargiai linksta ir Toporov l.c. Toks pr. *goro* fonetinio interpretavimo sunkumas kliūdo tinkamai nušviesti šio pr. žodžio darybą, vadinasi, ir pačią etimologiją, kuri šiaipjau nėra nežinoma (žr. toliau). Visi pripažįsta, kad pr. *goro* artimiausia genetinė paralelė yra lie. *gāras* „Dampf“ = la. *gars* „t.p.“. Tačiau niekas neatkreipė dėmesio, kad čia yra matyt pr. *goro* // lie. *gāras* (= la. *gars*) – subst. gretybė, visai panaši į lie. *bradà* // *brādas* (= la. *brads*), *žarà* (= serb. *zòra*) // *žāras*, *lomà* // *lōmas*, pr. *keuto* // lie. *kiāutas*, la. *smarda* (= sl. **smorda*) // *smāds* (= sl. **smordb*) ir t.t. (Skardžius ŽD 43–45). Kitaip sakant, subst. gretybė pr. *goro* // lie. *gāras* (= la. *gars*) rodo, kad pr. (E) *goro* yra pr. (E) *gārā (o ne *gārā ar pan.); tai ypač paremia pr. (III) *gar-ewingi* – vedinys iš subst. pr. (III) *garā (= E *goro*) ar *gara- (plg. ME I 604, Trautmann l.c., žr. dar s.v. *garrewingi*), žr. toliau.

Pr. *garā „žertuvė“ yra iš *, (žarijos, t.y.) kárštos anglys (laikomos žertuvėje, kad neužgestų) < *, karštumas, karštis“ > pr. (III) *garā „karštis“ ar *gara- „t.p.“ (žr. s. v. *garrewingi*). Vadinasi, turime vak. balt. *garā „karštumas, karštis“

(ar ir **gara-* „t.p.“) bei ryt. balt. **gara-* „t.p.“ (> lie. *gāras* = la. *gars*), kurie (kaip subst. gretybė!) yra matyt substantyvais virtusios lytys *o-/ā-*kamienio adj. balt. **gara-* „karštas“ (plg. s.v. *gorme*), o šis – vedinys iš verb. balt.-sl. **ger-/gar-* „būti karštam, degančiam“; plg. pvz. subst. balt.-sl. **lanka-* „lenktumas“ [| **lankā* „t.p.“ (> lie. *lañkas* [| *lankà* ir kt.) ← adj. (*o-/ā-*kamienis) balt.-sl. **lanka-* „lenktas“ ← verb. balt.-sl. **lenk-* (plg. Skardžius ŽD 35), plg. dar pvz. s.v. *accodis*.

Iš to verb. balt.-sl. **ger-* (→ sl. **gēr-* → rus. *жар* „karštis“ ir kt.) / **gar-* „būti karštam, degančiam“ yra lie. *gar-ėti* „degti“ (LKŽ III 126 s.v. *sugarėti*) = la. *garētiēs* „zu Ende brennen“, s. sl. *gor-ėti* „degti“ (ir kt.), suponuojantys balt.-sl. **gar-ėti* „būti karštam“ (turbūt duratyvą-intensyvą), kuris santykiuoja su pr. (E) **garā* (= *goro*) panašiai, kaip pvz. lie. *sravėti* „tekėti“ su lie. *sravē* „tekėjimas“. Plg. dar lie. *srovėti* „tekėti“ : *gorėti* „brennen“ (in der Kehle beim Genuß scharfer Speise)“, kurie yra a) iš lie. *sravėti* resp. *garėti*, paveiktų šaknies subst. lie. *srov-* = *srovė* resp. *gor-* = *gōrė* „das Brennen (in der Kehle beim Genuß scharfer Speise)“, arba b) išvesti tiesiog iš šių lie. subst., plg. Skardžius ŽD 524. Iš lie. *garėti* : *gorėti* = *garuoti* : *x* : *garoti* „garuoti“ (LKŽ III 139): x_1 galėjo atsirasti ($x =$) lie. *goruoti* „būti raudonam iš karščio; karštai geisti“ (LKŽ III 485) ir ($x_1 =$) lie. *goróti* „labai norėti, trokšti“ (ibd.); plg. santykį pvz. lie. *dūsėti* : *dūsuoti* : *dūsoti* (žr. LKŽ II² s.v.v.). Turbūt panašiu (bet matyt savarankišku) būdu iš sl. (verb.) **gor-* atsirado sl. (verb.) **gar-* (> serb.-chorv. *gárati* „uždegti“ ir kt.), plg. sl. (nomina) **gar-* (> serb.-chorv. *gār* „suodžiai“, rus. *зарь* „išdegusi vieta miške“ ir kt.); dėl šių sl. faktų žr. ESSJ VI 101–103.

Atrodo, kad minėti šaknies lie. *gor-* (< **ā-*) resp. sl. **gar-* (< **ā-*) nomina yra savarankiški (paralelūs) vediniai iš verb. lie. *gar-* (= *garėti*) resp. sl. **gor-* (= **gorėti*); kaip ten bebūtų, bet iš jų spėti, kad pr. (E) *goro* esąs arba galįs būti (ne vien pr. **gār-*, bet ir) pr. **gār-* (Būga II 210, Skardžius ŽD 494, Stang l.c., Toporov l.c.), nėra nerizikinga (žr. anksčiau). Tiesa, tą spėjimą, kad pr. (E) *goro* = pr. **gārā*, galėtų remti ypač minėtas lie. *gorà*, bet šis yra siauras dialektizmas, atsiradęs greičiau-

siai šalia lie. *garóti* „garuoti“ (LKŽ III 139), veikiamo lie. *goróti* (žr. anksčiau), pagal santykį, panašų pvz. į lie. *dujà* „labai smulkus lietus“ : lie. *dujóti* „smulkiai lyti“ (dėl šio lie. verb. darybos žr. Skardžius ŽD 504).

Balt.-sl. (verb.) **ger-/*gar-* „būti karštam, degančiam“ yra iš ide. verb. **g^hher-/*g^hhor-/*g^hh₂-* „t.p.“ (jis paprastai laikomas ne ide. verb., o ide. adj., žr. pvz. Pokorny I 493 tt.) → s. ind. *haras* „karštis“, gr. *θέρως* „karštymetis, pjūtis“, *θέρουαι* „(su)-šyly“ ir kt. (Pokorny l.c., Fraenkel 134 t.), žr. dar *gorme*.

gosen „ein dreck (Dreck) – išmatos (mėšlas), atmatos, nešvarumai“ GrA 99, „stercus – t.p.“ GrF 100 (šio žodžio neturi GrG); *gosen* taisyti į **gowen* (Trautmann AS 341 ir liter.) nereikia dėl vv. *Gospelk* (plg. Endzelīns SV 180, Toporov PJ II 280), žr. toliau.

Šis *gosen* yra, man rodos, su apvokietinta (plurališkai) fleksija žodis pr. **gōzēs* (paprastai – pl. tantum), t.y. pr. **gāzēs* „išmatos, atmatos“ (nom. pl. fem.) = lie. dial. (paprastai – pl. tantum) *gōžės* (nom. pl. fem.) „nuosėdos, atliekos“ resp. (*, „atliekos“ >) „lukštai (žirnių ir pan.)“ (žinomas iš Užnemunės, žr. LKŽ III 487 t. s.v. *gožė* 2 resp. *gožė* 1), kuris, tiesa, galėtų būti ir iš jotv. **gōzēs* (nom. pl. fem.), t.y. jotv. **gāzēs* (su jotv. *-z-, perdirbtu į lie. -ž-, plg. pvz. jotv. **s*→lie. *š* s.v. *dumsle*). Šito lie. (ar lie. < jotv.) *gōžės* (paprastai – pl. tantum) kilmė čia nebūtinai nagrinėtina: ji visiškai panaši į pr. **gāzēs* (paprastai – pl. tantum) kilmę, žr. toliau.

Pr. **gāzēs* „išmatos, atmatos“ (nom. pl. fem.) kildinu iš pr. subst. **gāzē* „išpilamas, išmetamas dalykas (netinkantis vartoti)“ (nom. sg. fem.), kuris, būdamas (paprastai) pl. tantum (konkreči kolektyvinė reikšmė), bus atsiradęs iš abstrakčią reikšmę turėjusio subst. – iš nomen actionis (taigi ir sg. tantum) pr. **gāzē* „(iš)pylimas, (iš)metimas (to, kas netinka vartoti)“, laikytino fleksijos vediniu iš pr. verbum (žr. toliau), plg. pvz. lie. (nomina actionis, vadinasi, ir sg. tantum) *kūlė* „kūlimas“ (← verb. *kūl-ti*), *mỹnė* „(linų) mynimas“ (← verb. *min-ti*) ir pan. arba (nomina actionis, jau išvirtusius į konkrečios reikšmės substantiva, vadinasi, nebe sg. tantum) *sklendė* (* „sklendimas“

>) „velkė, Türriegel“ (← sklėsti) ir kt., žr. Skardžius ŽD 71 t.

Tas pr. **gāzē* „(iš)pylimas, (iš)metimas“ (nom. sg. fem. – nomen actionis, sg. tantum) laikytinas, kaip minėta, fleksijos vadininiu iš verb. – iš pr. (verb.) **gāz-* „(iš)pilti, (iš)lieti, (iš)versti, (iš)mesti...“ = lie. *gōž-ti* „(iš)pilti, (iš)lieti, (par-, iš)griauti, (par-, iš)versti; greitai, nedailiai eiti“ (LKŽ III 488 t.) = la. *gāz-t* „pilti, lieti; (par)griauti, versti; daužyti“ (ME I 620), be to, lie. *gōž-ti* „klestint skleistis, kerotis (apie augalus), sich wuchernd ausbreiten (von Pflanzen)“ (< *, „išsipilti, išsilieti; išsiversti“). Turime (matyt ekspresyva) verb. balt. **gāž-* „pilti, lieti; greitai resp. sunkiai ką daryti (griauti, versti, eiti ir pan.)“ (plg. pvz. lie. *pilti* „t.p.“) = sl. **gāž-* „t.p.“ > serb.-chorv. *gāz-iti* „žengti, bristi“, slovėn. *gāz-iti* „veržtis“ ir kt. (daugiau sl. pavyzdžių žr. ESSJ VI 113, Toporov PJ II 280 t.). Panašiai dėl pr. (Gr) *gosen* etimologijos, tik neliesdamas jo darybos bei morfologijos ir kitaip suvokdamas jo semantinę raidą, galvoja Toporov l.c.

Tas verb. balt.-sl. **gāž-* yra turbūt iš senesnio *, „smarkiai ap(si)-pilti, ap(si)lieti vandeniu“ (pvz. *, „smarkiam lietuviui sulyti ką / į smarkų lietų patekti kam“) < *, „visiškai sušlapinti ką / visiškai sušlapti (lietuje, vandenyje)“ < *, „išmaudyti/išsimaudyti (lietuje, vandenyje)“ (plg. pvz. lie. *jį lietūs išmāudė* „jis nuo lietaus visiškai sušlapo“) < ide. dial. **g^hāgh-* „panardinti/pasinerti“ (> s. ind. *gāh-ate* „jis pasineria, grimzta, eina gilyn“, žr. ME I 620, Mayrhofer I 334 t., plg. Fraenkel 162 ir liter.), kuris yra matyt formanto **-gh-* išplėstas verb. ide. **g^hā-* „t.p.“ < **g^heH₂-* „t.p.“ (remiantis Benveniste'o žinomąja ide. šaknies teorija) → ide. dial. **g^heH₂-/*g^hH₂-* „t.p.“ + **-dh-* > **g^h-ādh-* „t.p.“ > gr. βῆσσα „klonis, praraja“ (< **bāthja* < **g^hādh-*), βάλος „gelmė“ (< **g^hādh-*) ir pan. (plg. Pokorny I 465 s. *g^hādh-*).

Pelkės pavadinimas pr. semb. (dk.) *Gosepelk* (Gerullis ON 44) = pr. (semb.) **Gōzēpelk-*, t.y. **Gāzēpelk-* < appell. **gāzēpelk-* (compositum), dėl kurio **-pelk-* „pelkė, bala“ žr. s.v. *pelky*, irgi turi minėtą pr. (subst.) **gāzē-* = (nomen actionis) pr.

**gāzē* „(iš)pylimas (išsipylimas), (iš)liejimas (išsiliejimas)“; tai gi pr. **gāzēpelk-* reikšmė galėjo būti maždaug *,išsiliejusi (išsiliejanti, patvinstanti), labai pažliugusi (tam tikrais laikotarpiais labai pažliuganti, patvinstanti) pelkė“ (Semboje pažliugusių pelkių — nemąža!). Upės pavadinimo lie. *Gožupys* pirmasis sandas *Gož-* yra matyt irgi iš tos pačios, kaip minėtas pr. **gāzē-(pelk)-*, kilmės žodžio — iš lie. (appell.) **gāž-*, tačiau neaišku, ar jis buvo adj., ar verb., ar subst. [plg. pr. (subst.) **gāzē-*, žr. anksčiau]. Galbūt geriau spėti, kad tas lie. *Gož-* (*Gožupys*) yra iš adj. **gāža-* (ar **gāžu-*) „išsiliejantis, patvinstantis“ arba iš (?) verb. **gāž-* „išsilieti, patvinti“; kitaip — Vanagas HŽ 119 (ir liter.).

gotte „ein haus (Haus) — butas (= namas, namai)“ GrA 51, „domus — t.p.“ GrF 51, taisytinas į **botte* = *botte* „haus (Haus) — t.p.“ GrG 26, GrC [žr. Trautmann AS 95 (išn. 9), PKP II 51 (išn. 26)], kuris gali būti skaitomas pr. dial. **bute* „butas (= namas, namai)“ < **butē* „t.p.“, perdirbtas iš (greta pr. **butan* „t.p.“ egzistavusio) pr. dial. **butā* „t.p.“ (= lie. dial. *butà* „t.p.“, žr. s.v. *buttan*), plg. pvz. pr. (E) **berzē* „beržas“ (perdirbtą iš pr. **berzā* „t.p.“, žr. *berse*). Taigi pritarti tam, kad šio pr. (Gr) *botte* fleksija -e esanti „несомненно испорчена“ (Toporov PJ II 281), nėra didelio reikalo.

-grabis, žr. *wosigrabis*.

grabis, žr. **garbis*.

grabwe „ribbe (Rippe) — šonkaulis“ E 121 nom. sg. fem. Yra pr. **gravē*, tiksliau — pr. **grauē* (su bilabialiu *-u-!) = **gra^huē* (plg. *grauwus*, žr.), kurio segmentą *-u^h- resp. *-u^h- (fonologini), interpretuodamas kaip *-(u)u^h- (fonetiškai), E autorius užrašė -bw- (= *grabwe*); dėl pr. *u (bilabialis!) perteikimo raide *b* atvejų plg. Endzelins SV 34 t. (ir liter.). Tą patį pr. **gravē* iš *grabwe* kitaip atstato Trautmann AS 341, Endzelins SV 180, Toporov PJ II 282 t. (ir liter.).

Pr. (subst.) **gravē* „šonkaulis“, kuris, be abejo, sietinas su pr. **gravas* „šonas“ (žr. *grauwus*), yra turbūt iš adj. (fem.) *,šoninė“ [gramatinė giminė čia gal derinta prie vok. (fem.) *Ribbe* „šonkaulis“?], plg. pvz. lie. (subst.) *piėnė* „tokia piktžolė; ir kt.“ ←

adj. *piēnis*, -ē (iš „pieninis, -ē, pieniškās, -a“) — fleksijos vedinį iš lie. (subst.) *pienas* (žr. Skardžius ŽD 73); plg. dar pr. (subst.) *gawyne* (iš adj., žr. s.v.) ir pan.

gramboale „webil (Käfer) — vabalas (karklavabalis, mėšlavežis ir pan.)“ E 781 = pr. **grambōlē* (t.y. **grambālē*) nom. sg. fem., matyt iš senesnio pr. **grambōlē* (dėl pr. **-ā-* = **-ǝ-* < **-ō-* žr. Mažiulis BS 13–14 ir liter.) = lie. žem. *grámbuolē* „karkvabalis, medinis vabalas“ resp. (Užnemunės šnektose) *grambuolỹs* „mėšlavabalis; karkvabalis“ (LKŽ III 509–510), kurie (t. y. lie. *grámbuolē* bei *grambuolỹs*) galėtų būti ir kuršių resp. jotvingių kalbos palikimas.

Pr. **grambōlē* bei lie. dial. *grambuol-* < **grambōl-* yra iš **„vabalas (karklavabalis, mėšlavabalis ir pan.)“* < **„tas, kuris čež(in)a, skreb(in)a, rėžo“* — sufikso **-ōl-* vediniai iš verb. balt. dial. **gramb-* „čežėti (čežinti), skrebėti (skrebinti), rėžyti(s)“ (plg. pvz. lie. *žyd-uōl-is* „žydintis svogūnas“ < „tas, kuris žydi“ < verb. *žyd-ėti*) < **„skrebėti (skrebinti), rėž(y)ti(s)“* > lie. (žem.) (iš) *grāmb-ti* „su dideliu apetitu išvalgyti“ (LKŽ III 509) < **„išrėžti“* (ekspresyvas), (žem., Užnemunės šnektose) *gramb-yti(s)* „graibytis, krapštytis; grandyti, krapštyti“ (l.c.); iš čia (iš lie. verb. *gramb-*) yra ir fleksijos vedinys lie. (Užnemunė) *grambỹs* „karklavabalis, grambuolys“.

Tas verb. balt. dial. **gramb-* „skrebėti (skrebinti), rėž(y)ti(s)“, atmetus jame esantį infiksines kilmės nazalį **-m-* < **-n-*, suponuoją verb. balt. **grab-* „t.p.“ (žr. s.v. *grobis*).

Dėl pr. *gramboale* ir pan. etimologijos plg. Fraenkel 166 (ir liter.), Toporov PJ II 284 (ir liter.).

grandan „(dem) manne (Mann) — sutuoktinį, vyrą“ III 107₁₃ [67₂₀] acc. sg. masc. resp. (nom. sg. masc.) pr. **grands* „sutuoktinis, vyras“ < **grandas* „t.p.“, kuri kildinu iš pr. (subst.) **grandas* „tas, kuris su savimi sujungia moterį (resp. kuris sujungtas su moterimi) santuokos ryšiams“ = **„sujungėjas resp. sujungtinis (sujungtasis)“* < adj. **granda-* „sujungiantis (ką su kuo), susukantis (ką su kuo) resp. sujungtas (su kuo), susuktas (su kuo)“ < balt. (adj.) **granda-* „(su)sukantis, (su)suktas“ (> la. *grūods* „sukrus, susuktas“). Taigi greta pr. (subst. masc.) **grandas* „su-

tuoktinis, vyras“ (nom. sg. fem.) galėjo atsirasti ir pr. (subst. fem.) **grandā* „sutuoktinė, žmona“ [plg. pvz. rus. (subst. masc.) *сынъ* „sutuoktinis, vyras“ ir (subst. fem.) *сынъа* „sutuoktinė, žmona“, žr. dar toliau], tačiau jis greičiausiai nebuvo atsiradęs (bent jau pr. kat-mų šnėktos turėjo kitą reikšmės „sutuoktinė, žmona“ žodį, žr. *sallūban*). Pr. (subst.) **grandas* „sutuoktinis, vyras“ dėl tos jo semantinės raidės plg. pvz. su minėtu rus. *сынъ* (resp. *сынъа*), lo. *coniux* „sutuoktinė, žmona; sutuoktinis, vyras“, išriedėjusiais iš **„sujungtas ir pan.“*. Tą patį subst. pr. **grandas* dėl darybos istorijos plg. pvz. su lie. (subst. mobile) *gaĩdas*, -à „giedotojas, -a“ (LKŽ III 15) ← adj. **gaida-* „giedantis“ ← verb. *gied-* „giedoti“, (subst.) *paĩšas* „tas, kuris suteptas, susitepęs“ ← adj. *paĩšas*, -à „suteptas (susitepęs, išsipaišęs)“ ← verb. *piẽš-* „piešti, tep(lio)ti“ ir pan.

Tas adj. balt. **granda-* „(su)sukantis, (su)suktas“ yra fleksijos vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **grend-* / **grind-* „sukti(s)“ (žr. s.v. *grandis*), iš kurio yra ir pvz. pr. *grandis* (žr.), bet ne pr. *grandico* (žr.), plg. PKP II 208.

Taigi žinomoji hipotezė, kad pr. *grandan* „sutuoktinis, vyras“ galįs būti siejamas su pr. *grandico* (žr.) bei kildinamas iš **„grinda“* (Lewy IF XXXII 162, Endzelīns SV 180, Pokorny I 459, Toporov PJ II 284, 287), yra visiškai nepatikima.

grandico „bole (Bohle) – grinda (plati, stora lenta)“ E 632 nom. sg. fem. = pr. **grandikō* „t.p.“, t.y. **grandikā* „t.p.“. Šis *grandico*, tiksliau sakant, yra „grinda“ = „nuskustas (pašalinant žievę) bei aptašytas, storą lentą primenantis rąstas (plonesnis ar storesnis) grindims, tiltams ir pan. grįsti“ (žr. dar toliau). Manyti, kad pr. *grandico* = **grandikā* esąs diminutyvas iš (niekur nepaliudyto) pr. **grandā* „grinda“ (Trautmann AS 341, Endzelīns SV 49, 180, Toporov PJ II 285) arba jis – „ursprüngliches Deminutivum“ (Trautmann BSW 98), negalima (žr. dar s.v. *grandan*): *grandico* yra ne **„Brettchen“* = **„lentalė“* ir net ne **„Brett“* = **„lenta“* (žr. *lubbo*), o „Bohle“ = „plati, stora lenta“ = „grinda“. Kelti hipotezę, kad pr. *grandico* – pejoratyvinis diminutyvas, taip pat labai rizikinga (beje, niekas jos ir nėra kėlęs).

Pr. *grandico* „grinda“ = **grandikā* „t.p.“, kuris greičiausiai vietoj senesnio **grendikā* „t.p.“ (dėl pr. **re* > **ra* žr. Endzelīns SV 23), kildinu iš nomen agentis (subst. mobile fem.) **grendikā* (ar **grandikā*) „ta, kuri grindžia ką; ta, kuria grindžiama kas“, jį laikydamos sufikso **-ik-* (žr. pvz. s.v. *genix*) vediniu (gimine fem. priderintu prie pr. **lubā* „lenta“, žr. *lubbo*) iš verb. pr. **grend-/grind-* „grįsti (kloti grindomis aslą, tiltą ir pan.)“ < **„daryti grindas“* (žr. toliau). Plg. nomina agentis (iš pradžių – subst. mobilia adj.) lie. *pjov-ik-as/pjov-ik-a* (LKŽ IX 1064) „tas/ta, kuris/kuri pjauna ką“ (← verb. *pjáu-ti*), *vėt-ik-as* „tas, kuris vėto ką, vėtytojas“ (← *vėt-yti*), *lip-ik-as* (LKŽ VII 562 s.v. 1 *lipikas* 5 ir s.v. 3 *lipikas*) „tas, kuris lipa“ resp. (dial.) „rastas su įkirtimais kur nors aukštyrų lipti“ (= „tas, kuo lipama“ ← verb. *lip-ti*), pr. **gen-ik-as* „genys“ (< **„tas, kuris kala ką“* ← verb. pr. **gen-/gin-* „kalti, mušti“, žr. *genix*) ir kt. (žr. dar Skardžius ŽD 128–129).

Verb. vak. balt. (pr.) **grend-/grind-* „grįsti“ yra iš balt. **grend-/grind-* „t.p.“ > ryt. balt. **grend-/grind-* „t.p.“, iš kurio turime verb. lie. *greñd-/griñd-* „t.p.“ [= praes. *greñd-a* (*griñdžia*), praet. *griñd-ė*, inf. *grįsti*, žr. LKŽ III 619] = la. *grīst* „t.p.“ bei (vedinius) lie. *grañdas* (ppr. pl. *grandai*) „tilto grindžiamas medis“ = la. (pl.) *gruōdi* „t.p.“, lie. *grandis* (ppr. pl.) „stora lenta“, lie. *grindà* (ppr. pl.) „tilto grindis, stora lenta“ = la. *grida* (ppr. pl.) „Diele, der Fußboden“, lie. *grindis* (ppr. pl.) „medinė aslos lenta“ ir kt. (žr. LKŽ III s.v.v. ir ME I s.v.v.).

Verb. balt. **grend-/grind-* „grįsti“ < **„daryti ir kloti grindas (storesnes ar plonesnes)“* bus atsiradęs iš **„daryti grindas (storesnes ar plonesnes)“* [= „nuskusti (pašalinti žievę) bei aptašyti rąstą (storesnį ar plonesnį) ir net storą kartį grindimis, tiltams ir pan.“] < balt.-sl. **grend-/grind-* < **„nuskusti bei aptašyti (rąstą, kartį)“* (→ ček. *hřada* „sija; kártis“, lenk. *grzęd-a* „kártis; lysvė“ ir kt., žr. ESSJ VII 120 tt.) < **„(nu)rėžti sukant“* < ide. dial. **ghrendh-/ghrñdh-* „t.p.“ (plg. Pokorny I 459 s.v. *ghrendh-*), o šis – formanto **-dh-* vedinys iš ide. **ghren-/ghrñ-* „t.p.“ (plg. Pokorny I 459 s.v. *ghren-*) ← ide. **gher-/ghñ-* „t.p.“ + **(e)n-*, žr. s.v.v. *grobis*, *grosis*.

Atrodo, kad minėto ide. dial. **ghrendh-/ghrñdh-* „(nu)rėžti sukant“ veldiniai, tik išlaikę archaiškesnes (už lie. *gr̥sti* ir pan., žr. anksčiau) reikšmes, yra: lie. (verb.) *grėnd-* [= *grėnd-ė* (*grėnd-o*), *grėndžia* (*grėnda*), *grėsti*] „grandyti, skusti“ (su metatoniui akūtu), (subst.) *grėnd-ymas* „plūktinė klojimo asla“ (< **nu-grandyta*, nuskusta, nurėžyta vieta“), ags. (verb.) *grindan* „sutrinti, suskusti“ ir kt. (Pokorny I 459 s.v. *ghren-dh-*).

grandis „rincke (Ring) — grandis“ E 251 nom. sg. fem. = pr. **grandis*, kuris čia (E 251) eina tam tikros plūgo dalies terminu — „der Grindelring am Pfluge, der den Pflugbaum mit dem Vordergestell verbindet“ (Trautmann AS 342 ir liter.). Žodį pr. E 251 kiti skaito *gaudis* ir jį taiso į *grandis* (Trautmann l.c., Endzelīns SV 180, Toporov PJ II 288), tačiau toks skaitymas nėra būtinai (žr. ir Nesselmann Thes 51).

Pr. **grandis* „grandis“ = lie. *grandis* „t.p.“ = la. (subst.) *gruods* (paprastai — pl. *gruodis*) „die Leine, Lenkseil“ (ME I 671) suponuoja a) subst. balt. **grandis* „suktumas, tai kas su(su)kta“ ← adj. balt. **granda-* „su(su)ktas, susisukęs“ [> la. adj. *gruods* „t.p.“, plg. lie. adj. *drūtas* → subst. *drūtis* „drūtumas“ ir pan. (Skardžius ŽD 53)] ← verb. balt. **grend-/grind-* „su(sisu)kti“ arba — tai gal mažiau patikima — b) subst. balt. **grandis* „su(sisu)kimas“ ← verb. balt. **grend-/grind-* „su(sisu)kti“, plg. pvz. lie. verb. *brėnd-* „brėsti“ → subst. *brandis* „branda, subrendimas“ (Skardžius ŽD 52 t.), jeigu šis nėra iš **brandumas* ← adj. **branda-* (ar *brandu-*) „brandus“.

Verb. balt. **grend-/grind-* „sukti(s)“ giminiuojasi su s.v.a. *kranz* „vainikas“ ir kt., s. air. (**grend-ñjo-* >) *grinne* „ryšulys, fascis“ (Pokorny I 386) < verb. ide. (dial.) **grend(h)-* „sukti(s)“ < **suk(inė)ti(s) rėžiant*“, kuris yra nazalizuoto sufikso **-ed(h)-* vedinys iš verb. ide. **ger-* (: **gr-*) „t.p.“ (žr. s.v.v. *garbis*, *grandan*).

Dėl pr. *grandis* etimologijos plg. Trautmann l.c., Endzelīns l.c., Toporov PJ II 288–289 (ir liter.).

granstis „nebiger (Näber, Bohrer) — gražtas“ E 535 nom. sg. = pr. **granstis*, t.y. **granztis* (masc. ar fem.) [vargu ar **granztis* (*io*-kam. masc.), žr. toliau.

Dėl minėto vok. (E 535) *nebigier* „Näber (Naber), Bohrer – grąžtas“ (žr. Frischbier II 85), kuris yra matyt ankstyvosios n.v.a. kalbos lytis [= *nebigier* „t.p.“, *nebi(n)ger* „t.p.“, žr. Kluge 498 s.v. *Näber*], plg. v.v.a. *nebegēr* (*nabegēr*) „spitzes Eisengerät zum Umdrehen, Bohrer – t.p.“ (Lex 147), s.v.a. *nabagēr* (*nabugēr*) „t.p.“, ags. *nafugār* „t.p.“ ir kt. < germ. subst. (compositum) *, „stebulės gręžiklis“ [dėl germ. „stebulė“ (**nabō-*) žr. s. v. *nabis*].

Dėl lie. *grąžtas* „Bohrer“ suponuoti pr. (E) *granstis* „t.p.“ = (o-kamienį) **granztis* < **granztas* [kaip pvz. pr. (E) *deywis* = **deivis* < **deivas* (= lie. *diėvas*)] negalima: laikant pr. *granstis* o-kamieniu, būtų ne pr. (E) *granstis*, o pr. (E) **granstan* [nom. sg. neutr., plg. pr. (E) *dalptan*, žr.] = lie. *grąžtas* (nomen instrumenti, kilęs iš neutrum, žr. toliau).

Pr. **granztis* „grąžtas“ (matyt *i*-kamienis bent jau iš kilmės) = „tai, kuo gręžiama“ yra sufikso *-*ti*- vedinys iš verb. intens. pr. < balt. (verb. intens.) **granž-* „sukinėti rėži(nė)ant“ (> iterat. lie. *grąž-aũ grąž-yti* „bohren; drehen“ = la. *gruōz-u gruōz-īt* „drehen“), – panašiai kaip pvz. lie. *lanktis* „įrankis siūlams lenkti“ = „tai, kuo lenkiama“ [*i*-kam. (Skardžius ŽD 327) → *lañktis* (*jo*-kam., op. cit. 328)] ← verb. intens. **lank-* (žr. s.v. *lanctis*). Subst. pr. **granztis* „tai, kuo gręžiama“ = „tai, kuo sukinėjama (tam tikru būdu)“ iš pradžių bus buvęs *, „gręžimas“ = *, „(tam tikras) sukinėjimas“ (nomen actionis), plg. lie. (*i*-kam.) *grąžtis* „grįžtė, ryšys“ (LKŽ III 544) = „tai, kas (su)sukinėjama (tam tikru būdu)“ < *, „(su)sukinėjimas (tam tikru būdu)“ (vedinys iš verb. intens.), pr. **grenz-tē* „grįžtė“ = „tai, kas (su)sukama (tam tikru būdu)“ < *, „(su)sukimas (tam tikras)“ (vedinys iš verb. ne intens., žr. *greanste*).

Iš to paties verb. intens. balt. **granž-* yra ir lie. *grąžtas* „Bohrer“ = la. **gruozta-* „t. p.“ (iškeistas į la. *urbis* „t. p.“) < ryt. balt. **granztā* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) – sufikso *-*ta*- vedinys (nomen instrumenti), plg. s. v. *dalptan*.

Verb. intens. balt. **granž-* „sukinėti rėži(nė)ant“ ← verb. (ne intens.) balt. **grenž-/grinž-* „sukti(s) rėžiant(is)“ [tokią – pagrindinę – reikšmę, t. y. ir jos atspalvį „(tam tikru būdu) rėžian-

t(is)“ laikau archaiška – praindoeuropietiška], iš kurio turime lie. *grėž-ti* „bohren; sukti“ = la. *griez-t* „sukti“ resp. lie. *grįžti* „suktis (atsisukti)“ = la. **grīz-t* „suktis“ (> „sukti“, žr. ME I 658), suponuoja ide. dial. **gřeng(h)-* [: **grng(h)-*] „sukti(s) režiant(is)“ (> s. isl. *kringr* „žiedas, Ring“, v. v. a. *krinc* „t. p.“ ir kt. Pokorny I 385 t., Vries 330, Fraenkel 167) – formanto **-eng(h)-* [turbūt iš **-en-* + **-g(h)-*] išplėstą verb. ide. **ger-/ *gr-* „sukti(s) režiant(is)“. Žr. s. v. v. *garbis*, *grandis*.

Toporovas (PJ II 290) mėgina žodžius lie. *grįž-ti* ir pan. pagal Ablautsentgleisung'ą sieti su lie. *gráiž-yti* „grėžioti, sukioti“ (iterat.) ir pan. ir net su bažn. sl. *grěz-a* „confusio“ (subst.) ir pan. Bet šitaip daryti nėra tikslu: a) lietuviai (tuo labiau slavai) nepažįsta Ablautsentgleisung'o *-in-* (> *-i-*) → *-ai-*, o tik (lie.) *-in-* (> *-i-*) → *-ain-*!), b) yra ne tik lie. *gráiž-yti* „grėžioti, sukioti“ (praes. *gráiž-o* – su akūtininiu *-ái-*) = la. *graiž-īt* „t. p.“, bet ir lie. *graiž-yti* „t. p.“ (praes. *graiž-o* Ds – su cirkumfleksiniu *-ai-*), be to, lie. *grąž-yti* „t. p.“ (praes. *grąž-o*) = la. *gruōž-īt* „t. p.“ (žr. LKŽ III s. v. v. resp. ME I s. v. v.). Tačiau svarbiausia, kad c) yra ne tik lie. *gráiž-yti* (*graiž-yti* Ds) „grėžioti sukioti“ [praes. *gráiž-o* resp. (Ds) *graiž-o*] = la. *graiž-īt* „t. p.“, bet ir lie. *gráiž-yti* (*graiž-yti* Ds) „rėžyti, pjaustyti (griežiniais)“ [praes. *gráiž-o* resp. (Ds) *graiž-o*] = la. *graiž-īt* „wiederholt schneiden“ (žr. LKŽ III 504–505, ME I 636) < ryt. balt. **graiž-* (intens.), kuris yra vedinys aiškiai ne iš balt. (verb.) **grenž-/ *grinž-* (> lie. *grėžti/ grįž-ti* ir pan.), o iš balt.-sl. (ne intens.) **greiž-* „rėžti sukanč“ (> lie. *griež-ti* „t. p.“ ir pan., žr. s. v. *grosis*).

Toporovas (l. c.), be to, neatsižvelgė dar į štai ką: lie. *grėžti* „sukti režiant“ (: *grįžti*) resp. *griežti* „rėžti sukanč“ (t. y. „rėžti su tam tikru sukimu“, dėl tokios pagrindinės ir, man rodos, archainės reikšmės žr. s. v. *grosis*) yra kvazihomonimai bei pagrindinėmis savo reikšmėmis artimi sinonimai; tas pats pasakytina ir apie jų vedinius (iterat.) lie. *grąž-yti* „sukti režiant“ resp. *gráiž-yti* (*graiž-yti*) „rėžyti suk(inė)jant“, dėl jų (bei jų pamatinių žodžių) didelio panašumo (fonetinio ir semantinio) patyrusius kontaminaciją [ją rodo jau ir minėtas lie. dial. *graižo graiž-yti* „rėžyti sukanč“, turintis *-ai-* (vietoj *-ái-*) dėl *grąžo grąž-yti* itakos]. Dėl

visa to lie. *gráiziyti* „rėžyti suk(inėj)ant“ (= la. *graižīt*) iš-
virto į lie. *gráizýti* (*graižýti*) „t. p.“ (= la. *graižīt*) ir lie. *gráizýti*
(*graižýti*) „sukinėti rėžiant“ (= la. *graižīt*). Čia dar bus pri-
sidėjęs ir apofoninis santykis balsio lie. -i- (= *gr-ĩ-žti* ir dial. iš
gr-ẽ-žti) su lie. -ĩ- (= *kr-ỹ-pti* ir pan.) : -ai- (= *kr-ai-pýti* ir pan.);
panašius dalykus nesunku atsekti ir latvių kalboje.

Grassute (moters vardas), *Grasuthe* (vyro vardas) ir pan. (žr. Traut-
mann PN 36, 182, Toporov PJ II 291 ir liter.) = pr. (avd.)
**Grazut-* [čia dk. -s(s)- yra matyt pr. *-z-] < appell. pr. **gra-*
zut- „gražutis, -ė“ – sufikso *-ut- vedinys iš adj. pr. **grazu-*
„gražus“ (plg. lie. *graž-ūt-is*, -ė) = lie. *gražūs* „t. p.“ (Būga
I 186, Trautmann PN 182, Endzelīns SV 180, Toporov
l. c.). Turime (*u*-kamienį) adj. balt. **grazu-* „gražus“, mano spėji-
mu, kildintiną iš *,*spindintis*, *blizgantis*“ (plg. pvz. v. v. a. *schæn*
„gražus; spindintis, blizgantis“) resp. laikytiną fleksijos vedi-
niu (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **grež-* „spindė-
ti, blizgėti“ [plg. pvz. lie. adj. *platūs* „breit“ ← verb. (balt.) **plet-*
„plėsti“], iš kurio bus atsiradęs ir la. (adj.) *grezn̄s* „puošnus“ –
sufikso -na- vedinys (plg. pvz. lie. adj. *glėbnas* „gležnas“ ← verb.
glėb-ti). Tas verb. balt. **grež-* „blizgėti“ galėtų būti formanto
*-ež- [< ide. *-(e)g(h)-] vedinys iš verb. balt. **gr-/ger-* „spin-
dėti, blizgėti“ < verb. ide. **gher-/ghr-* „t. p.“ [su ide. **gh-*,
virtusiu (be asibiliacijos) į balt. **g-*, plg. Pokorny I 441 t. s. v. 3.
gher-]. Šį verb. balt. **grež-* dėl darybos plg. pvz. su verb. balt.
dial. **glež-* „susispausti“ (> lie. *glėž-ti* „weich, schlaff werden“) –
formanto *-ež- [< ide. *-(e)g(h)-] vediniu iš verb. balt. **gl-/*
gel- „t. p.“ < ide. **gel-/gl-* „t. p.“ (žr. Fraenkel 157 s. v.
glėžti). Iš to paties verb. ide. **gher-/ghr-* „spindėti, blizgėti“ yra
ir balt.-sl. **žer-* „t. p.“ [su ide. **gh-*, virtusiu (asibiliaciškai) į
balt.-sl. **ž-*] > lie. *žér-ėti* „im Glanze strahlen“ ir kt. (Pokorny
l. c.). Kad čia (genetiškai toje pačioje morfemoje) vienu atveju iš
ide. **gh-* turime neasibiliuotą („kentumišką“) balt. **g-*, kitu –
asibiliuotą („satemišką“) balt.-sl. **ž-*, plg. pvz. s. v. v. *balgnan*,
balsinis.

Pr. (adj.) **grazu-* „gražus“, tiksliau sakant, lie. *gražūs* „t. p.“ ir
pan. kilmę kitaip aiškina Toporov KSIS XXXV 73 tt., Kipars-

ky Kratylos XI (1–2) 77 tt., ESSJ XII 96. Žr. dar Fraenkel 165 („Etym. unklar“).

grauden, grawden „Benennung einer Art von Wäldern, deren charakteristisches Merkmal nicht mit Sicherheit festgestellt werden kann“ (Thes 51); plg. *ein wildnuss heizt der grauden* (l. c.), kur (dk.) *grauden* yra (vok.) masc. (nom. sg.). Dėl pastarosios priežasties galima spėti, kad čia turime *en*-kamienį pr. žodį — pr. **grauden-* (masc.), kuris bus reiškęs maždaug tai, ką ir jo giminaitis lie. (žem.) *griáu-men-ys* „medžių prigriuvęs tankus didelis miškas, giria, Urwald“ resp. *graũmen-ys* „t. p.“ (gal ir pr. **grauden-* buvo pl. tantum).

Šitoks pr. **grauden-* „griaumenys“ kildintinas iš **,tai, kas (pri)-griáu-ta* (priversta, privirtė)“ resp. laikytinas sufikso **-en-* vediniu iš verb. pr. **graud-* „griauti, trupinti“ < balt. **grāud-/grēud-* „t. p.“ < ide. dial. **ghrēud(h)-* „trinti, grūsti“, kuris yra formanto **-d(h)-* išplėstas verb. ide. **ghrēu-* „t. p.“ (plg. pvz. verb. ide. dial. **gheidh-* ← ide. **ghei-*, žr. s. v. v. *gēide, gaylis*) > balt. **grāu-/grēu-* „griauti, trupinti“ > pr. **grāu-/grāu-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *engraudis, grauwwus*) = lie. *gráu-ti* „griauti“ (LKŽ III 528 t.) resp. *griáu-ti* „t. p.“. Iš pastarojo [matyt ne iš **graud-/grāud-* (taip — Gerullis ON 45, plg. Fraenkel 164 ir liter.)] turime sufikso *-men-* vedinį lie. *graũmen-ys* „griaumenys“ resp. *griáu-men-ys* „t. p.“ (plg. Fraenkel l.c.). Dėl pr. **graud-en-* „griaumenys“ (← verb. **graud-* „griauti, trupinti“) ir lie. *graũmen-/griáu-men-* „t. p.“ (← verb. *grāu-/griáu-* „griauti, trupinti“), atsiradusių iš **,tai, kas (pri)griauta*“, darybinio santykio plg. pvz. lie. *nėš-en-a* „našta, nešulys“ (LKŽ III 704) ir *neš-men-à* (*neš-mēn-è*) „t. p.“ (LKŽ III 717), atsiradusių iš „tai, kas nėšama, nėšta“.

-graudis, žr. *engraudis*.

-graudisnas, žr. *engraudisnas*.

-graudiwings, žr. *enggraudiwings*.

grauwwus „seyte (Seite) — šonas“ E 120. Žodis yra E skyriuje „kūno dalys“, taigi *grauwwus* — „kūno šonas (Seite des Körpers)“, plg. E 121 *grabwe* „šonkaulis“ (žr.). Pr. *grauwwus*, kurio *-uw-* atspindi pr. **-v-* (tiksliau — pr. **-u-* = bilabialis pr. **-u-*, plg. Endzelins

SV 34 t., žr. dar *grawyne*), skaitytinas pr. **gravus* (= **grauvus* = **grauvus*) arba – geriau suponuoti – pr. **grav's* (= **grau's* = **grau's*) < **gravas* (plg. pvz. s. v. *auwerus*), plg. Trautmann AS 342; žr. dar toliau.

Pr. (nom. sg. masc.) **gravas* (ar **gravus*?) „šonas“ (žr. dar *grawyne*) yra iš **šlaitas*, atšlaitė (Abhang), krantas (status)“ [plg. pvz. lie. pasakymą: *šitas* (kalno) *šonas labai status* „šitas (kalno) šlaitas labai status“ Ds] < **tai*, kas statu, primena nuogriuvą“ < **tai*, kas nugriuvė“ (žr. dar Mažiulis PKP II 311, išn. 215) – fleksijos vedinys iš verb. pr. **grau-* (galinčio būti ir iš **gr'au-*) „griauti“ = lie. *grauti* „griauti; donnern“ (: **griauti* „t. p.“ : *grūti* „griūti“, *grūti* „t. p.“, žr. LKŽ III s. v. v.) = la. *graut* „donnern“ (: *graut* „griauti; donnern“ : *grūt* „griūti“ : *grūt* „t. p.“, žr. ME I s. v. v.) < verb. balt. **grāu-/grēu-/grū-* „griauti, griūti (su tam tikru trupėjimo, rėžymosi, dužimo triukšmu)“ < ide. **ghrēu-/ghrū-* „t. p.“ < **trinti(s)*, trupinti (trupėti), rėž(y)ti(s)“. Iš čia sl. **gru-xati* (> serb.-chorv. *grū-hati* „mušti, poškinti, trankyti“ ir kt.), lo. *con-gruō* „su-griūvu“ ir kt., plg. Toporov PJ II 293 (ir liter.), taip pat (tik neličiant pr. *grauvus* kilmės) Trautmann BSW 100, Pokorny I 460, Fraenkel 171; dėl sl. **gru-xati* kitaip – ESSJ VII 154). Tas verb. ide. **ghrēu-/ghrū-* yra greičiausiai sufikso **-ēu-/*-ū-* vedinys iš verb. ide. **gher-/ghr-* „braukti, rėžti(s), trinti(s), trupinti (trupėti)“ (plg. Pokorny I 439 s. v. 2. *gher-*) = **rėžti(s) suk(ioj)ant*“, žr. dar s. v. v. *grauden*, *engraudis*, *grēnsings*, *grōsis*, *grumins*.

Pr. **gravas* ← verb. **grāu-* (: **gr'au-*) dėl šaknies vokalizmo (ne pr. **grāvas*, o **gravas*!) plg. su giminaičiu la. *grava/grava* „griova, dauba“ ← verb. *graut/graut* [plg. la. *krava/krava* „krūva“ ← verb. *kraut/kraut* „krauti“] greta lie. *griová* „dauba“ ← verb. *griauti* [plg. lie. *krovà* „krūva; ir kt.“ (LKŽ VI 689) ← verb. *krauti*]. Be to, atsižvelgiant į tai, kad *ā*-kamieniai nomina per adjektyvus istoriškai koreliuojasi paprastai su *o*-kamieniais (ne su *u*-kamieniais!) nomina, dėl (*ā*-kamienio) la. *grava/grava* (bei lie. *griová*) reikia manyti, kad jo giminaitis pr. (E) *grauvus* yra ne iš (*u*-kamienio) pr. **gravus*, o iš (*o*-kamienio) pr. **gravas* (žr. anksčiau).

grawyne „tuncbret — šoninė (vežimo lenta)“ E 304 = pr. **gravinē* nom. sg. fem. Vok. (E 304) *tuncbret* yra „Dunbrett, Seitenbrett an Wagen, die zum Düngerfahren benutzt werden“ (Trautmann AS 342 ir liter.); taigi pr. **gravinē* „šoninė“ (sc. **lubā* „lenta“, žr. *lubbo*) čia (t. y. E 304) buvo „šoninė lenta, į vežimą dedama mėšlą vežant“ (žr. dar PKP 26, išn. 75). Pr. **gravinē* yra adjektyvinio sufikso **-inē* vedinys iš subst. pr. **grava-* „šonas“ (žr. *grawus*), plg. pvz. lie. (Ds) *šóninė* „Seitenbrett an Wagen“ — sufikso *-inē* vedinį iš subst. lie. *šónas* „Seite“ (daugiau panašių lie. darinių žr. Skardžius ŽD 263 t.).

greanste „witte“ E 305 = pr. **grēnstē*, t. y. **grēnztē* (nom. sg. fem.), kurio reikšmė dėl vok. (E 305) *witte* buvo „Strang aus gedrehten Baumzweigen zum Binden und Hängen“ (Trautmann AS 342 ir liter., plg. dar v. v. a. *wit* „Flechtreis, Strang aus gedrehten Reiser“ Lex 325) = „grįžtė (iš šakų)“. Parašymo *greanste* segmentas *-ean-* atspindi cirkumfleksinį pr. **-ēn-*, kur balsiui pr. **-ē-* (pailgėjusiam iš pr. **-e-*) suponuoti diftongizaciją (Endzelins FBR II 9, Stang Vergl. Gr. 26) vargu ar būtina.

Pr. **grēnztē* „grįžtė (iš šakų)“ yra sufikso **-tē-* (gal vietoj senesnio **-ti-*) vedinys iš verb. (ne intens.) pr. **grenz-* „(su)sukti (tam tikru būdu)“ (žr. s. v. *granstis*); plg. panašius vedinius lie. *grįžtē* „suvytas, susuktas į virvę koks daiktas“ (LKŽ III 632) = la. *grizte* „etw. Zusammengedrehtes“ (ME I 658 t.) bei *i-kamienes* (gal senesnes) jų lytis lie. *grįžtis* „grįžtė“ (LKŽ III 635) = la. *grīsts* „etw. Zusammengedrehtes“ (ME I 658 t.). Plg. dar Toporov PJ II 294 t. (ir liter.).

greiwakaulin „riebe (Rippe) — šonkaulis“ III 101₁₆ [63₂₃] acc. sg. masc. (= *schonkaulia* VE 48₂₀ gen. sg.); *greiwakaulin* „riebe (Rippen) — t. p.“ III 101₁₃₋₁₄ [63₂₁₋₂₂] (= *schonkauli* VE 48₁₈ acc. sg.) gen. pl. (casus generalis) = acc. sg. (masc.), žr. PKP II 197 (išn. 573).

Turime greičiausiai pr. (III) **krēivakaulin* (acc. sg. bei casus generalis), kurio nom. sg. (masc.) lytis bus buvusi pr. (III) **krēivakaulis* „šonkaulis“. Šis žodis buvo vartojamas ne visose pr. šnektose (pr. E šnektoje „šonkauliui“ buvo kitas žodis, žr. *grabwe*), o gal tik pr. semb. šnektose, A. Vilis to pr. (semb.) **krēivakaulis*

„šonkaulis“ matyt nežinojo resp. jį išgirdo iš prūso informanto (gal iš P. Mėgoto): lytį pr. **krėivakaulin* (acc. sg. bei čąsus generalis) čia (III 101₁₃₋₁₄) A. Vilis fonetiškai suvokė (okazionaliai) kaip pr. **grėivakaulin* = *grėiwakaulin* (III 101₁₃₋₁₄), o dėl to už dviejų eilučių atsirado taip pat *greiwakaulin* (III 101₁₆). Šiame pr. žodyje priebalsis **k-* į *g-* A. Vilio išverstas (okazionaliai) dėl disimiliacijos (Trautmann AS 342 ir liter., plg. Endzelīns SV 180, Toporov PJ II 298 ir liter.), kurią lėmė kiti fonetiniai faktoriai (dėl jų žr. s. v. *girmis*).

Pr. (III) **krėivakaulis* (nom. sg. masc.) < pr. *krėivakaulis* „šonkaulis“ (= lie. dial. **kreivakaulis* „t. p.“ > *kriūkaulis* „t. p.“, žr. Endzelīns FBR XIX 212) yra esocentrinis kompozitas – iš **kreivas kaulas*“ (plg. pvz. lie. *aukštākālnis* „aukštas kalnas“, žr. Skardžius ŽD 413), kurio sandas **krėiva-* „kreiva-“ (dėl sandas **-kaulis* ← pr. **kaula-* „kaulas“ žr. s. v. *caulan*) aiškiai suponuoja adj. pr. **krėiva-* „kreivas“ (su cirkumfleksiniu šaknies vokalizmu) < vak. balt. **kreiva-* „t. p.“ = ryt. balt. (lie.-la.) **kreiva-* „t. p.“ [> lie. *kreivas* „t. p.“ = la. **krievs* „t. p.“ (senokai išnykęs, žr. ME I 285) = sl. **krivъ* „t. p.“ (> s. sl. *krivъ* „t. p.“ ir kt.). Adj. balt.-sl. **kreiva-* „kreivas“ yra gana senas (žr. ESSJ XII 173), ir visai patikima, kad jis pr. kalboje (pasižyminčioje archaiškumu!) bus išlikęs. Dėl to, kad vak. baltai resp. prūsai bus turėję adj. **kreiva-* „kreivas“, plg. dar: „wenn die Litauer-Letten und Slawen ein gemeinsames Wort haben, so konnte es auch im Altpreußischen vorkommen“ (Mažiulis ZfSl XXIX 167). Adj. balt.-sl. **kreiva-* „kreivas“ yra iš **susuktas, sulenktas* – sufikso **-va-* vedinys iš verb. balt.-sl. **(s)krei-* „sukti, lenkti“ (> lie. *skriē-ti* „im Kreise bewegen, im Bogen fliegen“ ir kt., žr. Fraenkel 817, Pokorny I 936 t., ESSJ XII 173 t.) < ide. **(s)-krei-* „t. p.“ (Pokorny l. c.).

Žinoma ir kitokia hipotezė: remiantis la. *grēi-zs* „kreivas“ bei *grēi-lis* „kreivys“ ir pan., iš pr. (III) *greiwakaulin* (*grėiwakaulin*) atstatomas gyvajai pr. kalbai adjektyvas **greiva-* „kreivas“ (Būga I 307, II 218, III 208, Schmalstieg OP 53, plg. Endzelīns SV 180, Toporov l. c.). Šita hipotezė nėra patikima, kadangi: 1) egzistavo balt.-sl. (vadinasi, ir vak. balt.) adj. **kreiva-* „kreivas“

(žr. anksčiau), 2) nei ryt. baltų, nei slavų kalbose neatsekamas adj. *greiva- „kreivas“, 3) la. grèizs „kreivas“ ir pan. yra siauri baltų dialektizmai — vediniai (dėl jų žr. s. v. *grosis*), nieko nesakančios, kad būtų egzistavę adj. pr. *greiva- „kreivas“.

grekoy, žr. grīkan.

grecon, žr. grīkan.

grekun, žr. grīkan.

gremse „nasezule (Nasensäule) — kremzlė (nosies)“ E 87 nom. sg. fem. (žr. dar PKP II 18, išn. 27) = pr. *gremzdē „kremzlė“. Jo, kaip ir lie. kremzlė „t. p.“, kremslė „t. p.“, la. (s)kriñslis „t. p.“ ir pan. kilmę nagrinėjant, reikia visų pirma neišleisti iš akių, kad šitie žodžiai priklauso ekspresyviajai leksikai — yra ekspresyviai. Jau vien dėl to pr. (E) gremse taisyti į *gremse (Nesselmann Thes 52, Trautmann AS 342) arba skaityti *kremzdē (Būga I 285) nėra jokio reikalo (plg. ir Endzelīns SV 181, Toporov PJ II 301 t.).

Pr. *gremzdē „kremzlė“ bei jo artimiausias giminaitis la. grēmzdi „Abschabsel“ (Endzelīns l. c.) laikytini fleksijų vediniais iš verb. balt. dial. *gremžd- (praes.-praet.) su jo (*gremžd- + *-t- >) *gremžt- (inf.) „graužti, skusti, krimsti“, kurio veldinys yra verb. lie. dial. grémžda (grémždžia, praes.) grémždė (praet.) grémžti (inf.) „skusti, gramdyti“ greta (senesnių to paties verb. lyčių) grémžia grémžė grémžti „t. p.“ (LKŽ III 564) = la. grēmzt „graužti, krimsti“; plg. Endzelīns l. c. ir Toporov l. c. (jiems pasiliko nežinomas lie. grémžda grémždė grémžti).

Turime verb. balt. *gremž- „skusti, trinti, graužti“ — formanto *-ž- vedinį iš balt. *grem- „t. p.“ (žr. Fraenkel 172 s. v. grōmulas) < ide. dial. *ghrem- „t. p.“, o šis — formanto *-(e)m- vedinys iš ide. *gher-/ *ghr- „braukti, rėžti(s), trinti(s), trupinti (trupėti)“ (Pokorny I 458) = *,rėžti suk(ioj)ant“, žr. dar s. v. grauwws, grīmons, grosis.

Pr. *gremzdē „kremzlė“ bei la. grēmzdi „Abschabsel“, kurie, kaip minėta, laikytini fleksijų vediniais iš balt. dial. verb. *,graužti (skusti, krimsti)“ praes.-praet. kamieno *gremžd-, bus atsiradę iš *,tai, kas (ap-, su)gráužiama, (ap)gráužta“; su pr. *gremzdē dėl darybos plg. pvz. lie. sklendė „velkė“ < *,tai, kuo (už)skleñ-

džiama, (už)sklėsta“ – fleksijos vedinį iš verb. lie. *sklėsti* praes.-praet. kamieno *skleñd-*. Tie pr. **grėmzdė* ir la. *grėmzdi* tarpusavy santykiauja panašiai, kaip lie. *kremslė* [iš jo, ekspresyvo, yra matyt ir lie. *kremzlė* (pakeičiant -s- „ekspresyvesniu“ -z-)] ir la. *křemslī* „Abnagsel“, kurie, būdami vediniai (sufikso -sl-) iš balt. verb. *,graužti (krimsti)“ praes. kamieno **kremt-*, atsirado iš *,tai, kas (ap-, su)gráužiama“; o lie. dial. *krimslė* „kremzlė“ (LKŽ VI 594) bei la. (s)*křimslis* „t. p.“, kaip vediniai (to paties sufikso -sl-) iš to paties balt. verb. praet. kamieno **krimt-*, išriedėjo iš *,tai, kas (ap)gráužta“. Dėl kitų šaknies lie.-la. verb. *kremt-/krimt-* „graužti, krimsti“ žodžių (jie – ekspresyvai!) žr. s. v. *krumstus*. Plg. dar Toporov I. c.

grėnsings „beyssig (beiBig, bissig) – kandus, graužiantis (barantis) ką dėl ko“ III 87₄ [55₁₃] adj. nom. sg. masc. [= *waidinikas* „kas kelia vaidus, barasi (graužia ką dėl ko)“ VE 37₄], taisytinas į *grėusings* (taisyimas raidės n į u ir atvirkščiai, kaip žinoma, nelaikomas net taisymu) bei skaitytinas pr. **gr'auzings* (su cirkumfleksine šaknimi), plg. Endzelīns SV 181, kitaip – Trautmann AS 342, Toporov PJ II 303 t. ir liter.

Šis pr. *grėusings* „kandus, graužiantis“ = pr. **gr'auzings* „t. p.“ laikytinas sufikso -ing- vediniu matyt iš subst. pr. **gr'auza* „graužimas“ (ar su kitokiu kamiengaliu) < **grjaūzā* „t. p.“ (su cirkumfleksine šaknimi), kuris – fleksijos vedinys (su šaknies metatoniija) iš verb. pr. **grjāuz-* „graužti“ (šaknis akūtinė), plg. pvz. lie. (adj.) *brand-ingas* „brandus“, kuris yra sufikso -ing- vedinys iš subst. lie. *brandā/brañdq* (plg. *brendā/brendq*) „(su)brendimas“ (LKŽ I² 992 t., 1029; plg. Skardžius ŽD 114), o šis – fleksijos vedinys (su šaknies metatoniija) iš verb. lie. *brėsti*.

Verb. pr. **grjāuz-* „graužti“ < vak. balt. **grėuž* „t. p.“ = ryt. balt. **grėuž-* „t. p.“ / **grāuž-* „t. p.“ (> lie. *grīauž-ti* „t. p.“ resp. *grāuž-ti* „t. p.“ = la. *grāuž-t* „t. p.“) bei sl. **grūž-* „t. p.“ (> s. sl. *gryz-ti* „t. p.“ ir kt.) suponuoja balt.-sl. **grėuž-* (**grāuž-*)/ **grūž-* „t. p.“, kuris yra greičiausiai iš verb. ide. dial. (= balt.-sl.) **ghrėug(h)-* [: **ghrūg(h)-*] „(dantimis) trinti, trupinti“, o šis – formanto *-g(h)- vedinys iš verb. ide. **ghrėu-/ghrū-* „braukti, rėžti(s), trinti(s), trupinti (trupėti)“ = „rėžti(s) suk(ioj)ant“, iš-

vesto iš verb. ide. *gher-/*ghr- „t. p.“ (žr. s. v. *grauwus*), plg. ESSJ VII 161 [čia pagrįstai atmetamas balt.-sl. *grēuž-/*grūž- „graužti“ tradicinis siejimas su gr. βρῦχ-ω „grikšiu (dantimis)“ ir pan].

grikan „sünden (Sünden) — nuodėmė“ III 79₁₅₋₁₆ [51₁₉] (= *ghrieku* „nuodėmių“ VE 33₁₉ gen. pl.) acc. sg. masc.; gen. sg. (masc.) *grikas* „t. p.“ III 117₉ [73₇]; dat. sg. (masc.) *griku* „sūnde (Sünde) — t. p.“ III 115₂ [71₁₆]; nom. pl. (masc.) *grikai* „t. p.“ III 65₁₂₋₁₃ [43₂₀] (= *ghriekus* „nuodėmės“ VE 27₁ acc. pl.), *grekoy* „sunde (Sünde) — t. p.“ GrA 54, „peccatum — t. p.“ GrF 54, *greki* „sunde (Sünde) — t. p.“ GrG 29 (vietoj **grekoi*); gen. pl. (masc.) *grikan* „sünden (Sünden) — t. p.“ III 75₁₈ [49₁₇] (= *ghrieku* „nuodėmių“ VE 32₂), III 75₂₁ [49₂₀], III 77₃ [49₂₇], III 77₈ [49₃₁], III 115₂₃ [71₃₃], III 127₂₁ [79₁₀], *grijkan* „t. p.“ III 45₆ [33₂], III 61₃ [41₈], III 75₁₂ [49₁₄], III 119₂₅ [75₇], *grikan* „t. p.“ III 75₁₉ [49₁₈], *griquan* „sünden (Sünden) — t. p.“ II 9₉ [11₃₅], II 15₁ [13₃₀], *grecon* „t. p.“ I 9₉ [7₁], *grekun* „sunden (Sünden) — t. p.“ I 15₁₋₂ [7₂₉]; acc. pl. (masc.) *grikans* „sūnde (Sünde) — t. p.“ III 37₁₄ [29₄], „sünden (Sünden) — t. p.“ III 43₁₅ [31₂₅], „sūnde (Sünde) — t. p.“ III 45₂₀ [33₁₄], III 55₃₋₄ [37₂₃], „sūnden (Sünden) — t. p.“ III 63₁₇ [43₃], „sūnde (Sünde) — t. p.“ III 65₉ [43₁₈], III 65₁₅ [43₂₂], „sūnden (Sünden) — t. p.“ III 65₁₇ [43₂₃], III 67₁₉ [45₁₀], III 69₂₀ [45₃₀], „sūnde (Sünde) — t. p.“ III 71₁₉ [47₁₇], „sūnden (Sünden) — t. p.“ III 77₁₆ [51₂], „sūnde (Sünde) — t. p.“ III 81₁₅ [53₂], „sūnden (Sünden) — t. p.“ III 113₂₀ [71₉], „sūndt (Sünden) — t. p.“ III 115₁₂₋₁₃ [71₂₄], „sūnde (Sünde) — t. p.“ III 117₆ [73₉], *grijkans* „t. p.“ III 65₂₁ [43₂₇], III 69₂₁ [45₃₁], III 115₁₁ [71₂₃], *grikans* „t. p.“ III 129₁₇ [79₂₃]. Turime o-kamienį (masc.) pr. semb. **grika-* „nuodėmė“ (II ir III kat-mų šnektose) < pr. **grēka-* „t. p.“ (išlikusį I kat-mo ir Gr šnektose), kuris — skolinys iš s. lenk. **gręx*(*z*) „t. p.“ (> lenk. *grzech* „t. p.“); plg. lie. *griėkas* „t. p.“ bei la. *gręks* „t. p.“, kurie — irgi slavizmai. Žr. dar Toporov PJ II 306 ir liter.

grikansna „beicht (Beichte) — išpažintis, (nuodėmių) išpažinimas“ III 65₇ [43₁₆] (= *ghriekawimas* „išpažintis“ VE 26₁₇), III 65₈ [43₁₇] (= *ghriekawims* „išpažintis“ VE 26₁₉) nom. sg. fem.; acc.

sg. (fem.) *grikausnan* „t. p.“ III 67₁₅ [45₆] (= *ischpaβinima* „išpažinti“ VE 28₂), III 69₂₃ [45₃₂] (= *pasiβinima* „išpažinties“ VE 29₇ gen. sg.), III 71₄ [47₄] (= *ghriekawime* „išpažintyje“ VE 29₁₅), III 73₆ [47₂₆] (= *ischpaβinima ghrieku* „išpažinties nuodėmių“ VE 30₁₁). Turime neseną (greičiausiai XVI amžiaus, gal net paties A. Vilio ar P. Mėgoto padarytą) nomen actionis pr. (III, nom. sg. fem.) **grikausna* (jeigu kirčiuotas pirmasis skiemuo) arba **grikausna* (jeigu kirčiuotas antrasis skiemuo) – produktyvaus sufikso (šiuo atveju nekirčiuoto) **-sna* (< **-snā*, dėl jo žr. s. v. *bousennis*) vedinį iš verb. pr. (III) **grikau-* ar **grikau* (žr. *grikaut*). Plg. nomen actionis lie. *griekāvimas* „išpažintis, (nuodėmių) išpažinimas“ (LKŽ III 593, žr. ir minėtus VE pavyzdžius) – vedinį (naujadarą) iš verb. lie. *griekāuti* (žr. s. v. *grikaut*).

grikaut „beichten – (nuodėmes) išpažinti“ III 65₆ [43₁₅] (= *ghriekautiesi* „išsipažinti“ VE 26₁₆), III 65₁₅ [43₂₂] (= *ischpaβinti* VE 27₃ inf.), III 67₁₂ [45₃] (= *ghriekawima* „išpažinties“ VE 27₂₀) inf. = pr. (III) **grikaut* (jeigu kirčiuotas pirmasis skiemuo) arba **grikaut* (jeigu kirčiuotas antrasis skiemuo, žr. PKP II 251 t.). Yra iš senesnės lyties pr. semb. **grikaut* (su kirčiuotu arba nekirčiuotu **-ī-*) < pr. **grēkaut-* „(nuodėmes) išpažinti“, greta kurios bus buvusi ir lytis (inf.) **grēkautvei* „t. p.“. Šis pr. verb. yra sufikso **-au-* vedinys iš subst. pr. **grēka-* „nuodėmė“ (žr. *grikan*), plg. tokios pat darybos verb. lie. *griekāu-ti* „(nuodėmes) išpažinti“ (VE 26₁₆ bei LKŽ III 593) resp. *griekūotis* „t. p.“ (LKŽ III 593), plg. dar s. v. *gerdaut*. Plg. Toporov PJ II 307 ir liter.

grikenix „sūnder (Sūnder) – nusidėjėlis“ III 67₁₈ [45₉] subst. nom. sg. masc. (= *ghrieschnas βmogus* VE 28₆); acc. sg. (masc.) *grikenikan* „nusidėjėlis“ III 71₉ [47₈]. Turime pr. (III) **grikeniks* (nom. sg.) < pr. **grēkenikas* „nusidėjėlis“ (= „tas, kuris daro nuodėmes“), kuris yra nomen agentis – sufikso **-enik-* vedinys iš subst. pr. **grēka-* „nuodėmė“ (žr. *grikan*), plg. lie. (*griėkas* →) *griek-enyk-as* „nusidėjėlis“, (*būrtas* →) *burt-enyk-as* „burtininkas“ (= „tas, kuris daro burtus“) ir kt. (žr. Skardžius ŽD 141). Plg. Toporov PJ II 307 t. ir liter.

grikimai „sündigen (sündigen) — nusidedame“ III 55₉ [37₂₇] praes.

1 pl. (= *ghrieschijem* „nusidedame“ VE 22₄); praes. 3 pl. (refl.) *grikisi* „versündigen (sich versündigen) — (jie) nusideda“ III 55₁₂ [37₃₀] (= *sughrieschy* „nusideda“ VE 22). Yra pr. (III) **grīki-tvei* „nusidėti“ (inf.) < **grēkī-tvei* „t. p.“ (= „daryti nuodėmę“) — vedinys iš subst. pr. **grēka-* „nuodėmė“ (žr. *grīkan*), plg. lie. (*griėkas* →) *griėky-ti* „nusidėti“ (LKŽ III 593), (*dūmai* →) *dūmy-ti* „rūkyti“ (= „daryti dūmus“) ir pan. Šio pr. verb. lytis praes. 3 sg. (pl.) bus buvusi **grēkiija* „nusideda“ (plg. lie. *griėkija* „t. p.“, žr. LKŽ III 593 s. v. *griėkyti*) > **grēkiij* „t. p.“ (plg. *sughriesch-y* „nusideda“ VE 22₇) > **grīkī* > pr. (III) **grīki* (iš čia **grīki-si* = *grīki-si* III 55₁₂), plg. Endzelīns SV 111 (ten pat — dėl lyties pr. *grikimai*).

grīmikan „Lied — giesmė“ III 79₂₃₋₂₄ [51₂₆] acc. sg. fem. (*giesme* „giesmė“ VE 34₆₋₇) suponuoja (nom. sg. fem.) **grīmiku* „t. p.“ < „*grīmikū* „t. p.“ < **grēmikā* „giesmelė“ (plg. Trautmann AS 343, Endzelīns SV 181, Toporov PJ II 308); dėl pr. *, „giesmelė“ > „giesmė“ plg. lie.: *ānas daūg giesmėlių prigiedójo* „jis daug giesmių (dainų) prigiedojo“ (Ds), plg. dar s. v. *geytko*. Pr. **grēmikā* „giesmelė“ laikytinas sufikso *-ikā vediniu iš subst. feminini (plg. s. v. *geytko*) — iš pr. **grēmā* „giesmė, daina“ (ar **grēmē* „t. p.“ arba **grēmīs* „t. p.“ fem.), plg. Trautmann l. c. (tik jis atstato balt. **grīmā*, plg. ir Toporov l. c.). Pr. **grēmā* „giesmė, daina“ yra iš *, „giedojimas, dainavimas“ — fleksijos vedinys iš verb. pr. **grēm-tvei* „giedoti, dainuoti“ (su akūtine šaknimi; žr. s. v. *grīmons*), plg. pvz. lie. *gėlà* „gėlimas, didelis skausmas“ ← verb. lie. *gėl-ti*.

grīmons „gesungen — (su)giedojęs“ III 79₂₄ [51₂₆] partic. praet. act., nom. sg. masc. (= *giedoti* VE 34₇ inf.) = pr. **grīmunds*, kuris, būdamas tranzityvas (plg. *grīmikan grīmons* III 79₂₃₋₂₄), suponuoja matyt ne intrans. **grīmunds* resp. (inf.) **grīm-tvei* (plg. lie. intrans. *kil-ti* : trans. *kėl-ti*), o trans. **grīmunds* < **grēm-mund* — praet. kamieną pr. **grēm-*, egzistavusį greta praes. **grem-* resp. inf. **grēm-tvei* „giedoti, dainuoti“ (su akūtine šaknimi) = la. *greiñ-tiēs* „drohen, sich aufdrängen; ir kt.“ resp. *gremt* (*gremju*, *grēmu*) „murmeln, im Affekte reden“ (ME I 648), lie. *gram-ėti*

„kristi su triukšmu“ ir kt. (žr. dar *grumins*), sl. **gr̥m-ėti* (> s. sl. *gr̥m-ėti* „griausti, dundėti“ ir kt.), **grom̥* (> s. sl. *grom̥* „griaustinis, Donner“ ir kt.) ir kt. Visi tie žodžiai yra iš verb. balt.-sl. **grem-/grim-* (**grum-*) „dundinti (dundėti), poškinti (poškėti)“ [dėl balt.-sl. **grim-/grum-* (žr. *grumins*) plg. pvz. s. v. *gulsennin*] < ide. **ghrem-* (: *ghr̥m-*) „t. p.“ > s. v. a. *gram* „itūžes, supykęs“ [< **„šėlstantis“* (plg. minėto la. *greñtiēs* reikšmę) < **„dundantis, poškantis“*], *grimm* „wild, grausam“ ir kt. (Trautmann BSW 97, ME I 648, Endzelīns SV 181, Fraenkel 163, plg. Toporov PJ II 309 tt. ir liter.).

Dėl pr. **gremtvei* „giedoti, dainuoti“ (žr. dar *grimikan*) = „skleisti žmogaus balsą (garsą) giedojimu“ < **„skleisti tam tikrą garsą“* = „šaukti, rėkti ir pan.“ < **„kelti tam tikrą triukšmą“* < **„dundinti/dundėti, poškinti/poškėti“* plg. pvz. lie. *dudėnti* „dundėti, pamažu (iš tolo) griausti“ (taip pat „bildėti, trinkėti, poškėti“) bei iš jo atsiradusį lie. dial. *dudėnti* „kalbėti“ (LKŽ II² 791) = „skleisti žmogaus balsą (garsą) kalbėjimu“; plg. dar pvz. lie. *giedóti* reikšmių „giedoti“, „skleisti tam tikrą garsą“ = „šaukti, rėkti (apie vilkus ir pan.)“, „kelti tam tikrą triukšmą (neteptais ratais važiuojant ir pan.)“ sambūvį (žr. LKŽ III 287 tt. s. v. *giedóti*); pagaliau plg. ir minėto la. *gremt* reikšmes.

Ide. **ghrem-/ghr̥m-* „dundinti (dundėti), poškinti (poškėti)“ yra greičiausiai iš **„dundinti (dundėti), poškinti (poškėti) su tam tikru trupėjimu“* < **trinti(s), trupinti (trupėti)“* = **„rėžti(s) suk(ioj)ant“* – formanto **(e)m-* vedinys iš ide. **gher-/ghr̥-* „t. p.“ (plg. Pokorny I 439), žr. s. v. v. *grumins*, *grauwus*, *grobis*.

Grindos (1261 m.), *Grindes* (1300 m.), *Grynden* (1302 m.), vėliau – *Gründen* vv. (Labguvos apylinkėse), žr. Gerullis ON 46. Supuonoja pr. semb. (vv.) **Grindo's* (nom. pl. fem.), t. y. **Grindās* < appell. pr. **grindā* (nom. sg. fem.) = lie. *grindà* „tilto grindis“ ir pan. (žr. s. v. *grandico*). Žr. dar Toporov PJ II 311 t. (ir liter.).

grobis „darm (Darm) – žarna“ E 129 = pr. **gr̥o'b's* < **gr̥o'bas*, t. y. *grābas* (nom. sg. masc.), artimiausiai besigiminiuojantis su lie. *gróbas*, kuris yra: a) singularinis (ne sg. tantum, o sg.-pl.-du.) lie. *gróbas*, turintis konkrečią reikšmę = „žarna; šonkaulis“ (LKŽ III 636) ir b) pluralinis (pl. tantum) lie. *gróbai*, turintis

abstraktesnę reikšmę (kolektyvinį pl.) = „žarnos, viduriai; griaučiai, šonkauliai“ (l.c.); lie. *gróbas* paprastai ir vartojamas kaip pl. tantum – lie. *gróbai*. Niekas iki šiol nepastebėjo, kad šitokią (pl. tantum) vartoseną reikia laikyti archaizmu, kitaip sakant, singularinis (sg.-pl.-du.) lie. *gróbas* kildintinas iš pluralinio (pl. tantum) lie. *gróbai* (kolektyvinis pl.); panašiai ir pr. **grābas* (→ *grobis* E) laikytinas singulariniu (sg.-pl.-du.) pr. **grābas* (nom. sg. masc.), atsiradusiu iš pluralinio (pl. tantum) pr. **grābai* (kolektyvinis pl.).

Toks (pl. tantum) subst. balt. dial. **grābai* (nom. pl. masc.), kuris gal perdirbtas iš (pl. tantum) balt. dial. **grābā* (nom.-acc. pl. neutr.), iš pradžių bus buvęs **„žarnos (viduriai)“* < **„tai, kas išgriebiama (išimama)“* < **„tai, kas iškrapštoma, išrėžiama“* (šitai rodo pati jo daryba, žr. toliau). Tokią semantinę raidą lėmė štai kas: paskerstą gyvulį (nukirtus jam galvą ir kojas) dorojant, pirmiausia atliekamas sunkiausias (sudėtingiausias) darbas – išgriebiamos (iškrapštomos) žarnos [balt. dial. **grābai* „tai, kas išgriebiama (iškrapštoma)“ (pl. tantum) > „žarnos“]. Po to, išėmus (išgriebus, iškrapščius) kitus gyvulio vidaus organus (atlikus šį lengvesnį darbą), pasilieka kaulai resp. griaučiai (su mėsa); iš čia atsirado šiam balt. dial. **grābai* (pl. tantum) kita reikšmė (dial.) – **„griaučiai; šonkauliai“*, t.y.: balt. dial. **grābai* „tai, kas pasilieka išgriebus (iškrapščius, išrėžus) žarnas bei kitus vidaus organus“ (plg. lie. dial. pasakymą: *žarnos, kepenos, širdis, blužnis, plaučiai yra vis grobai, arba viduriai* – LKŽ III 636) > **„išgriebtas-išdarytas (nuo žarnų ir kitų vidaus organų išlaisvintas bei atskirtas) gyvulio kūnas“* = **„griaučiai su mėsa“* > **„griaučiai (su mėsa)“* > „griaučiai; šonkauliai“.

Balt. dial. **grābai* (pl. tantum) **žarnos*“ < **„tai, kas išgriebiama (išimama)“* < **„tai, kas iškrapštoma, išrėžiama“* yra fleksijos vedinys iš verb. (intens.-iterat.) balt. (praet., praes., inf.) **grāb-* „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti, (intensyviai, dažnai) griebti“ (> lie. *grób-ti* „gewaltsam ergreifen, rauben“ = la. *grāb-t* „t.p.“) ← (praet.) **grāb-* resp. (praes., inf.) **grab-* „t.p.“ ← (praet., praes., inf.) **grab-* „t.p.“ (> lie. *grab-inėti* „krapš-

tinėti, graibyti“, la. *grab-ēt* „skrebėti, brazdėti“ ir kt., žr. dar s.v. *gramboale*), kuris išvestas iš (ne intens.) balt. (praet., praes., inf.) **greb-* „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti“ (> lie. *greb-óti* „graibyti“, la. *greb-t* „skobti“ ir kt.) → (praet.) **grēb-* „t.p.“ resp. (praes., inf.) **greb-* „t.p.“ → balt. dial. (praet., praes., inf.) **grēb-* „t.p.“ (> lie. *grēb-ti* „harken; čiupti, griebti“).

Turime verb. balt. **greb-/grab-* „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti“ = sl. **greb-/grab-* „t.p.“ > lenk. *grzebę* „krapštau; kasu“ ir kt., s. sl. *grabō* „kapas“ ir kt., (verb. **grab-* → **grāb->*) s. sl. *grab-iti* „grobti“ ir kt. Šio balt.-sl. (verb.) **greb-* (: **grab-*) giminaičiai yra go. *grab-an* „kasti“ ir kt., s. ind. *gr̥bh-ṇāti* „jis pagriebia“ ir kt. (plg. Pokorny I 455 t. s.v.v. 1. *ghrebh-*, 2. *ghrebh-*) < verb. ide. **ghrebh-* (: **ghṛbh-*) „(iš)krapštyti, krapštant (iš)griebti“ (plg. Pokorny l.c.) = „(iš)rėžti suk(ioj)ant“, kuris yra matyt formanto *-(e)*bh-* išplėstas verb. ide. **gher-* (: **ghṛ-*) „rėžti sukant“ (plg. Pokorny I 442 t. s.v. 4. *gher-* ir 443 s.v. 5. *gher-*), žr. s.v. *grosis*.

Dėl balt. dial. **grābai* „žarnos“ (su „kentuminiu“ **g-*) ← *,išgriebti, iškrapštyti, išrėžti (sukant)“ semantikos plg. (lie. *žarnà* = la. *zafna* <) ryt. balt. **žarnā* (su „satėminiū“ **ž-*), kuris yra matyt irgi iš *,tai, kas išgriebta, išrėžta (sukant)“, suponuojančio tą patį minėtą verb. ide. **gher-* (: **ghṛ-*) „(iš)griebti = *,krapštant (iš)griebti, (iš)krapštyti“ = *,išrėžti sukant“, bet apie visa tai plačiau – kitąkart.

grosis „ryf (Reif) – šerkšnas, šarma“ E 58 nom. sg. Įprasta taisyti į **grodīs* resp. skaityti pr. **grōd-* (Trautmann AS 343, Endzelīns SV 181, Toporov PJ II 315) bei sieti su lie. *grúodas* „kietai sušalusį žemė“ ir s. sl. *gradb* „kruša, ledai“ ir pan. [Trautmann l.c., Endzelīns l.c.; iš pradžių panašiai manė ir Būga I 312 (vėliau jis šitaip nedarė resp. lie. *grúodas* siejo ne su s. sl. *gradb* „kruša“ – Būga II 351 t.)] arba su lie. *grúodas* „kietai sušalusį žemė“ bei *grūsti* „stampfen“ ir kt. (Toporov PJ II 315 t.). Pirmiausia reikia pasakyti, kad lie. *grúodas* giminiuojasi ne su s. sl. *gradb* „kruša, ledai“ (ir kt.), o su la. *grāuds* „grūdas“, lie. *grūdas* „t.p.“, *grūsti* „stampfen“ ir kt., lenk. *gruda* „grumstas; gruodas“ ir kt. (Būga l.c., Fraenkel 173 t., Topo-

rov PJ II 315 t., ESSJ VII 101, 147 t.). Be to, lie. *grúodas* nėra iš balt. **grōdas* < **grōudas* (kaip įprasta galvoti), o atsirado vietoj (ar greta) senesnio lie. **grāudas* (= la. *graūds* „grūdas“, plg. baltizmą suom. *routa* „gruodas“) resp. **grūdas* (= lie. *grūdas*), kitaip sakant, lie. *grúodas* šaknies monoftongas yra ne $uo_1 < *ō_1$, o $uo_2 < *ō_2$, kurio prūsai neturėjo [apie visa tai žr. Mažiulis BS 43 tt., 44 (išn. 6), 49]. Vadinasi, taisant pr. (E) *grosis* į **grodīs* ir jį siejant su lie. *grúodas* (= $-uo_2$ -!), reikėtų laukti ne pr. (E) *grosis*, o pr. (E) **grausis* ar **grusis* (su pr. $*-ū$ -!). Taigi pr. (E) *grosis* negali giminiuotis su lie. *grúodas*. Pagaliau ir pats taisymas *grosis* į **grodīs* yra niekuo nepagrindžiamas (plg. *glosano*).

Man rodos, kad pr. (E) *grosis* turi $-o-$ = pr. (E) $*-o-$ (monoftongizuotą iš cirkumfleksinio) pr. $*-o-i-$ = $*-āi-$ (= $*-āi-$, t.y. $*-āi-$), plg. pr. (E) *moasis* su $-oa-$ = pr. (E) $*-o-$ < pr. $*-o-i-$ [= $*-āi-$, t.y. $*-āi-$ = lie. (m)-*ai-*(šas), žr. II *moasis*], pr. (E) *semo* su $-e-$ = pr. (E) $*-ē-$ < pr. $*-ēi-$ [= $*-ēi-$, t.y. $*-ei-$ = lie. (ž)-*iē-*-(mą), žr. *semo*] ir pan. Pr. (E) *grosis* yra galbūt *i*-kamienis (žr. toliau), t.y. pr. (E) **grōsis* < pr. **grōsis* = **grāsis* = **grāsis* [o gal pr. (E) *grosis* raidė $-s-$ = pr. $*-z-$ (?), plg. la. adj. *grèi-z-s*, žr. toliau].

Pr. **grāsis* „šerkšnas, šarma“ kildinu iš $*_{\text{„tai, kas užbraukta (užtepta), užrėžta ant ko“}}$ resp. jį laikau fleksijos vediniu iš adj. vak. balt. **graisa-* (**graisā-*) „tas (ta), kuris (kuri) užbrauktas (užteptas), užrėžtas ant ko“ (plg. pvz. subst. lie. *drūtis* „drūtu-mas“ = „tai, kas drūta“ ← adj. *drūtas*), o ši – sufikso $*-sa-$ ($*-sā-$) vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **grei-* „(už)braukti, (už)rėžti ką ant ko“ resp. (enantiosemiškai) „(nu)braukti, (nu)rėžti ką nuo ko“ (dėl šios enantiose-mijos plg. Būga I 477 t.) > lie. *griē-ti* „nuo pieno paviršiaus nubraukti [nurėžti suk(ioj)ant (tam tikru sukimu)] grietinę; ir kt.“ (LKŽ III 594 t.). Šis verb. balt. **grei-* „braukti“ = „rėžti suk(ioj)ant“ (enantiosemiškas) suponuoja verb. ide. **ghrēi-* „t.p.“ > gr. *χρῆω* „tepu, užtrinu ką ant ko“ ir kt. (plg. Pokorny I 457).

Minėtą adj. vak. balt. **graisa-* dėl darybos plg. pvz. su adj. ryt. balt. **gaisa-* „spindintis, šviečiantis“ (ji suponuoja morfologinė abstraktų subst. la. *gaïss* „oras“ = lie. *gaisas* „pašvaistė“ || lie. *gaisë* „t.p.“ gretybė, plg. pvz. s.v. *garian*) – sufikso *-sa-* vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. **gei(d)-* „spindėti, šviesti“ (žr. s.v.v. *gaylis*, *gēide*). Dėl pr. **graisis* „šerkšnas, šarma“ kilmės iš **„tai, kas užbraukta (užtepta), užrėžta ant ko“* plg. s.v.a. *hrifo* „šerkšnas, šarma“ (ir pan.) = *hrī-* < ide. (verb.) **krei-* „(už)braukti, (už)trinti (ir pan.) ką ant ko“ resp. (enantiosemiškai) „(nu)braukti, (nu)trinti ką nuo ko“ (plg. Pokorny I 618) > la. *krie-t* „nuo pieno paviršiaus nubraukti (nuimti) grietinę“ ir kt. (plg. Trautmann BSW 141).

Iš to verb. ide. **ghrēi-* „braukti“ = **„rėžti suk(ioj)ant“* > balt.-sl. **grēi-* „t.p.“ turime sufiksų vedinius la. [adj. **grei-la-* „tas (ta), kuris nurėžtas suktai (ppr. netiesiai)“ > **„kreivas“* →] subst. *grei-lis* „kreivys“ ir kt. (žr. dar *greiwakaulin*), sl. (adj. **grai-sa-* „kreivas“ → subst. **grai-sa-* „tai, kas kreiva“ >) **grēxə* „nuodėmė“ (plg. Būga I 307, ESSJ VII 115 t.). Tas pats verb. ide. **ghrēi-* > balt. -sl. **grēi-*, išplėstas formanto (sufikso) balt.-sl. **-ž-* [< ide. **-g(h)-*], davė lie. *griež-ti* „rėžti (su tam tikru sukimu), pjauti, brėžti“ = la. *griēz-t* „t.p.“ ir kt. (plg. Fraenkel 169), la. (adj.) *grēiz-s* „kreivas“ (plg. la. **grei-la-*, žr. anksčiau) ir pan., [sl. adj. **graiž-a-* „tas (ta), kuris surėžytas, subrėžytas suktai (ppr. netiesiai)“ → subst.] bažn. sl. *grěz-a* „confusio“ ir kt. (plg. ESSJ VII 119 t.).

Atrodo, kad tas pats verb. ide. **ghrēi-*, išplėstas formanto **-b(h)-*, slypi ir žodyje verb. ide. dial. **ghreib(h)-* „griebti“ [ekspresyviai iš **„smarkiai imti“* < **„(su tam tikru sukimu) atrėžti (sau ką nuo ko)“*, plg. pvz. lie. *rėžti* „... griebti“ arba *griėbti* „... rėžti“] > lie. *griėb-ti*, go. *greip-an* „griebti“ ir pan. (plg. Pokorny I 457 t. s.v. *ghreib-*).

Verb. ide. **ghrēi-* „rėžti suk(ioj)ant“ yra formanto **-(e)i-* išplėstas verb. ide. **gher-* (: **ghr-*) „t.p.“ (Pokorny I 439 t. s.v. 2. *gher-*), dėl kurio, išplėsto kitokių formantų, žr. s.v.v. *grandico*, *grauwus* (ir *engraudis*), *grīmons*, *grobis*, *grumins*.

grumins „dunreyn“ E 51. Vok. (E 51) *dunreyn* reikšmė iki šiol nėra tinkamai išaiškinta, o dėl to neleidžia ir paties pr. *grumins* reikšmę tiksliai nusakyti, nežiūrint to, kad šis pr. žodis visų yra pagrįstai siejamas su lie. *grumėti* „griausti, dundėti“ ir pan. (žr. toliau).

Anot Bezzenbergerio (BB XXIII 308), pr. *grumins* „dunreyn“ esąs „dünner Regen, der ferne Donner“ = „dulksna (smulkus lietus), tolimas griaustinis“, žr. ir Trautmann AS 343. Panaši ir Endzelyno nuomonė: pr. *grumins* „dunreyn“ – „dünner Regen“ = „dulksna“, bet jo pagrindinė reikšmė buvusi „tolimas griaustinio dundėjimas“ (Endzelins SV 181), t. y. „tolimas griaustinis“, žr. ir Fraenkel 163; plg. Nesselmann Thes 53 („leiser ferner Donner“), ME I 664 („ferner Donner“), Trautmann BSW 97 („ferner Donner“). Iš čia indoeuropiečių kalbų etimologijos žodynuose šiam pr. *grumins* atsirado reikšmė „tolimas griaustinis“ arba tiesiog „griaustinis“, žr. pvz. Pokorny I 458 („ferner Donner“), Slawski I 347 („grzmot“), ESSJ VII 164 („гром“) ir kt.

Tie, kuriems pr. *grumins* „dunreyn“ yra „dünner Regen“ = „dulksna“ iš „tolimas griaustinis“, semimą „tolimas“ rekonstruoja, visų pirma, dėl lie. *grumėti* „pamažu (iš tolo) griausti, dundėti“, neatsižvelgdami į tai: šis lie. verbum santykiuoja su lie. *grumėti* „griausti, dundėti“ taip, kaip pvz. lie. *bambėti* „pamažu bambėti“ su lie. *bambėti* arba lie. *birėti* „pamažu byrėti“ – su lie. *byrėti* ir pan.; be to, pr. *grumins* darybiškai tokio pr. verbum, kuris atlieptų lie. *grumėti*, nesuponuoja. Tačiau svarbiausias hipotezės, pagal kurią pr. *grumins* „dunreyn“ = „dulksna (dünner Regen)“ < „griaustinis“ resp. „tolimas griaustinis“, trūkumas yra tas, kad šitaip nepaaiškinamas (ir, man rodos, negali būti paaiškintas) reikšmių „dulksna“ ir „(tolimas) griaustinis“ sambūvis. Tai suvokia ir Toporov PJ II 317 t., kuriam pr. *grumins* „dunreyn“ = „dünner Regen“ = „dulksna“ gali būti „громовой дождь“ = „lietus su griaustiniu“; tačiau tuo patikėti irgi sunku: lietus su griaustiniu (perkūnija) būna paprastai ne dulksna (smulkus lietus – dünner Regen), o smarkus lietus. Šia savo hipoteze abejoja ir pats Toporovas,

kuris labai atsargiai pateikia dar tokius spėjimus: a) arba vok. (E 51) *dunreyn* – pirmykščio žodžių junginio *Donner & Regen* perdirbinys, b) arba ši vok. (E 51) *dunreyn* vertėjas (prūsas) suprato ne kaip „dünnere Regen“, o kaip „Donnerregen“ (Toporov l.c.).

Man rodos, kad vok. (E 51) *dunreyn* yra ne „dünnere Regen“ ir ne pirmykščio žodžių junginio *Donner & Regen* perdirbinys, o sudurtinis žodis: *dun-* (= v.v.a. *dun-en* „dundėti, griauti“ Lex 33) + *-reyn* „lietus“, plg. pvz. v.v.a. *slifstein* „Schleif-, Wetzstein“ < *slif-* (= *slif-en* „schleifen“) + *-stein* „akmuo“. Taigi vok. (E 51) *dunreyn* bus buvęs „griaudžiantis lietus; griautinis“ (plg. lie. *atgriādūdē lietūs* „atėjo lietus su griautiniu“ Ds), kurį vertėjas (prūsas) išvertė į (pr.) *grumins* „griautinis“ (žr. dar Mažiulis PKP II 16, išn. 15).

Pr. *grumins* „griautinis“ yra greičiausiai iš (subst.) **gruminas* „t.p.“ ← adj. **grumina-* „griaudžiantis“ – sufikso *-in-* vedinys iš pr. verb. (ar iš subst. ← verb.) **grum-* „griauti, dundėti“ [plg. adj. lie. *tėk-inas* „(bėgte) bėgantis“ = sl. **teč-ъnъ* ir kt., Skardžius ŽD 239] < balt.-sl. **grum-* (**grim-*)/**grem-* „dundėti (dundinti), poškėti (poškinti)“ > lie. *grum-ėti* bei *grum-énti* (dėl jų reikšmių žr. anksčiau), vok. (iš lie. ar pr.) *grummeln* „dumpf rollend tönen“ (Frischbier I 255), la. *greñtiēs* ir kt., žr. s.v. *grīmons*. Pr. (subst.) **grumins* „griautinis, Donner“ (nom. sg. masc.) dėl sufikso *-in-* (ne dėl pačios darybos!) ir dėl masc. (ne fem. ar neutr.!) plg. su lie. (subst.) *griautinis* „Donner“.

grundalis „grundel (Gründling) – grūžlys“ E 578 = pr. **grundal-^ls* < **grundalas* (ar pr. **grundalīs*) nom. sg. masc., taip pat lie. *grundalas* „grūžlys (Gobio fluviatilis)“, *gruñdulas* „t.p.“, *grundulys* „t.p.“ (LKŽ III 669), la. *gruñdulis* „Gründling“ ir pan. (žr. Toporov PJ II 319 ir liter.) yra skoliniai iš vok. kalbos, plg. vok. (E 578) *grundel* „Gründling“, *Grundel* „t.p.“ (Frischbier I 253 s.v. *Gringel*), v.v.ž. *grunde* „t.p.“ (ME I 665 s.v. I *gruñdulis*). Žr. dar Toporov l.c. (ir liter.).

gruntan „grund (Grund) – pamatas“ III 111₁₃ [69₁₉] acc. sg. masc. (turbūt masc.) su nom. sg. (masc.) **grunts* < **gruntas* „t.p.“ – skolinys iš vok. *grunt* „t.p.“ (plg. *Grund* „t.p.“), plg. la. *gruñte*

(*gruñts*) „t.p.“ – skolinį iš v.v.ž. *grunt* „t.p.“ (Fraenkel 173 ir liter.); lie. *gruñtas* „Grund, Boden“ – skolinys iš lenk. *grunt* „t.p.“ < vok. *grunt* „t.p.“ (Fraenkel l.c.). Žr. dar Toporov PJ II 319 (ir liter.).

gruntpowirpingin „grundlose – (nuo) dugno laisvas“ (III 109₁₁₋₁₂ [69₄] acc. sg. fem., esantis samplaikoje (acc. sg. fem.) *gruntpowirpingin labbiskan* „(nuo) dugno (pamato) laisvą gerumą“ (III 109₁₁₋₁₂), verstoje iš vok. (acc. sg. fem.) *grundlose Gúte* „begalinį (neišmatuojamą) gerumą“ (III 108₁₁), kurią Vilentas išvertė į lie. (acc. sg. fem.) *neischmierûta geribe* „neišmatuotą (begalinį) gerumą“ (VE 52₉). Samplaika vok. (acc. sg. fem.) *grundlose Barmhertzigkeyt* „begalinį (neišmatuojamą) gailestingumą (pagailėjimą)“ (III 118₂₃₋₂₄) išversta į pr. (acc. sg. fem.) *gruntpowirpun engraudisnan* „(nuo) dugno (pamato) laisvą pagailėjimą (gailestingumą)“ (III 119₂₈ [75₉₋₁₀] = lie. (VE 59₈) *didighi sussimilima* „didįjį susimilimą (gailestingumą)“.

Pr. *gruntpowirpingin* „(nuo) dugno (pamato) laisvas“ (acc. sg. fem.) ir *gruntpowirpun* „t.p.“ (acc. sg. fem.) yra paraidžiui išverstį (kalkės) iš vok. (adj.) *grundlos*, jį suvokiant ne *grundlos* „bedugnis, begalinis (neišmatuojamas)“, o *grund* + *los* „dugnas“ + „laisvas“ = „(nuo) dugno (pamato) laisvas“, plg. PKP 211 (išn. 673). Taigi manyti, kad šiuose pr. žodžiuose slypintis socialinis motyvas (Schmalstieg OP 87, plg. Toporov PJ II 320), nėra reikalo.

Pr. *gruntpowirpingin* ir *gruntpowirpun* yra kompozitai, kurių pirmasis sandas *grunt-* (žr. *gruntan*) priderintas prie vok. *grund-* (*grundlos*). Antrasis sandas *-powirpīngin* (acc. sg. fem.) yra pr. (adj.) **pavirpingin* „laisvas“ (acc. sg. fem.) – sufikso *-ing-* vedinys iš pr. adj. **pavirpa-/*-ā-* „t.p.“ (žr. *powirps*). Pastarojo nom. ir acc. sg. fem. lytys XVI a. buvo: a) nom. sg. pr. (III) **pavirpū* „laisva“ (arba – jeigu fleksija nekirčiuota – **pavirpu* „t.p.“), b) acc. sg. pr. (III) **pavirpan* „laisvą“, šalia kurios, kontaminuojamos su pr. (III) **pavirpū* (nom. sg.), bus atsiradusi ir gretiminė acc. sg. pr. (III) **pavirpun* „laisvą“ (fem.) = (*grunt*)*powirpun* (III 119₂₈).

gūbans atveju *vnsei gūbans* „auffgefahren (aufgefahren) – užžengęs, nuvykęs“ III 127₁₈ [79₂], *vnsey gobuns* „auffgefahren (aufgefahren) – t.p.“ I 9₁ [5₃₂], *vnseigubons* „t.p.“ II 9₁ [11₃₁], *vnsaigūbons* „t.p.“ III 43₃₋₄ [31₁₆] (= *uschβenge* „užžengė“ VE 16₆), **gubans* = *gubas* „gegangen – nuvykęs“ III 79₂₃ [51₂₅] (= *eik* VE 34₆) partic. praet. act. (nom. sg. masc.). Turime lytis pr. (I, II, III) **unzeigūbuns* (prefiksinę) resp. pr. **gūbuns* (*-*uns* kai kuriais atvejais pakeista į *-*ans*, žr. PKP II 252 t.). Žr. dar *pergubuns* (čia gal pridera ir *ka-gub-sche* GGA 1874, p. 1239). Turime verb. pr. **gūb-* „vykti“ (paliudytas tik praet. kamienas!), kurį įprasta kildinti iš pirmykščio verb. pr. **gūb-* (žr. Trautmann AS 344 ir liter., Endzelīns SV 181 t. ir liter., Toporov PJ II 321 tt. ir liter.). Tokią hipotezę Endzelynas bandė paremti dar pr. (I 9₁) *gobuns* (hapax legomenon) raidės -*o-* atsargiu taisymu į *-*ou-*, tačiau juo ir pats labai abejojo (Endzelīns SV 29); man rodos, kad čia raidė -*o-* atspindi balsį pr. *-*u-* (< pr. *-*ū-*, žr. PKP I 252).

Kadangi pr. (I, II, III) **gūb-* „vykti“ balsis *-*ū-* niekur nerašomas -*ou-*, tai ši pr. verbum geriau kildinti ne iš pirmykščio pr. **gūb-* (įprastinė hipotezė), o iš verb. pr. (**gōb-*, t. y.) **gāb-* (plg. Būga III 945 t.), tiksliau sakant, iš verb. pr. **gāb-* (praet., inf., praes.) „vykti“ < **gāb-* (praet., inf.) resp. **gab-* (praes.) „t.p.“, plg. pvz. lie. *vāg-ia* (praes.), *vōg-ė* (praet.), *vōg-ti* (inf.).

Tas verb. pr. **gāb-* (praet., inf., praes.) „vykti“ yra iš verb. balt. dial. **gāb-* (praet., inf., praes.) „čiupti, griebti, imti“ [> lie. *gōb-ia gōb-ė gōb-ti* (ir *gób-*) „grobti, imti“ (LKŽ III 470 s.v. *góbti* 3) ← **gāb-* (praet., inf.)/**gab-* (praes.) „t.p.“ [> lie. (DP) *gāb-ia-s* (praes.) resp. (inf.) *gōb-ti-s* „glaustis, griebtis prie ko“ (Kudzinowski Indeks I 242)] ← verb. balt. **gab-* (praet., inf., praes.) „t.p.“ (intens.), greta kurio bus egzistavęs verb. (ne intens.) balt. **geb-* (praet., inf., praes.) „t.p.“ (> lie. *geb-ėti* „išmanyti“ < „būti imliam“) → **gēb-* (praet.)/**geb-* (inf., praes.) „t.p.“ → balt. dial. **gēb-* (praet., inf.)/**geb-* (praes.) „t.p.“ → **gēb-* (praet., inf., praes.) „t.p.“ > lie. *gēb-ė gēb-ia gēb-ti* „gobti, glemžti“ (LKŽ III 193 s.v. 1 *gēb-ti*). Dėl visa to plg. pvz. s.v. *grobis*. Dėl pr. **gāb-* „vykti“ kilmės iš *čiup-

ti, griebti, imti“ žr. Mažiulis PKP 259 (išn. 34), plg. dar šio pr. žodžio giminaitį lie. dial. *at-gėb-ti* „atnešti, atgabenti“ (LKŽ III 193 s.v. 2 *gėbti*).

Verb. balt. **gab-* „čiupti, griebti, imti“ (intens.) nesunku kildinti iš verb. ide. **ghabh-* „t.p.“ (> lo. *hab-eo* „turiu, laikau“ ir kt., žr. Pokorny I 407 tt.), bet iš jo kildinti minėtą verb. balt. **geb-* „t.p.“ (ne intens.) yra — dėl šaknies vokalizmo — neleŕŕgva (nors lie. *geb-ėti* ir pan. įprasta vesti iš ide. **ghabh-*, žr. pvz. Pokorny l.c.). Čia galima taip spėti: iš pradžių buvo vienas verb. balt. **gab-*, kuris vėliau pasidarė intensyvas resp. greta jo atsirado (apofoniškai) neintensyvas verb. balt. **geb-*, plg. pvz. s.v. *aysmis*.

-gubbus, žr. *dwigubbus*.

gudde „pusch (Gebüsch) — krūmynas, krūmai“ E 586 nom. sg. fem. = pr. **gudē*. Kad jo reikšmė (pagrindinė) buvo ne „krūmas, keras“ (kaip norėtų galvoti pvz. Trautmann AS 344, Endzelīns SV 182, Toporov PJ II 327), o „krūmynas, krūmai, Gebüsch“ = „aukštai neaugančių arba dar neužaugusių medžių miškelis (miškas)“, žr. PKP II 282; plg. Fraenkel 174 (s.v. *gūdas*): „preuß. *gudde* heißt nicht „Busch“ im gewöhnlichen Sinne, sondern es ist s.v.a. „Wald, Gehölz“.

Pr. (subst.) **gudē* „krūmynas“ vedu iš **,tai*, kas išsilankstę (sulankstyta), sulinkę“ (į krūmyną, krūmus įžengti sunkiau nei į mišką!) resp. laikau fleksijos vediniu iš adj. pr. < balt. **guda-* „sulinkęs, išsilankstęs“ (žr. toliau), dėl jo darybos plg. pvz. lie. (subst.) *plikė* „tai, kas plika (išplike)“ ← adj. *plikas* „nuplikęs“ ir pan. (Skardžius ŽD 72 t.). Šis adj. balt. **guda-* — fleksijos vedinys iš verb. balt. **gud-* „linkti, lankstyti“ (> lie. *gūd-o gūsti* „priprasti prie ko“ < **,palinkti* prie ko“), iš kurio turime lie.-la. **gud-ra-* „palinkęs prie ko“ (> „pripratęs prie ko“ > lie. *gūdras* „klug“ = la. *gudrs* „t.p.“, plg. Mažiulis RKEndz. 177 tt.) ir pan. Žr. (resp. plg.) dar PKP II 282 (išn. 108).

Kad adj. balt. **guda-* „(su)linkęs“ yra gana senas, rodo ir hidronimai, pvz.: lie. (up.) *Gūd-upis*, la. (up.) *Gud-upe* (abu lengvai gali būti iš **,lanksti upė*) ir pan. (daugiau medžiagos žr. Vana-

gas HŽ 125). Tas pats adj. balt. **guda-* „(su)linkęs“, man rodos, slypi bent jau žodyje lie. *gūd-obelē* „laukinė obelis, šunobelė; erškėtinių šeimos krūmas (Crataegus)“ < **„prasta (nes laukinė) obelis“* [čia veikė ir lie. *gūdas* „kitos tarmės žmogus; baltarusis“ (dėl jo žr. Karaliūnas, Tarpt. konf. 55 t.) semantika] < **„išsilanksčiusi, (netvarkingai) išsikerojusi (nes be priežiūros, laukinė) obelis“*.

Tas verb. balt. **gud-* „linkti“ yra formanto **-d-* < ide. **-d(h)-* išplėstas verb. balt.(-sl.) **gū-* „t.p.“ (plg. pvz. balt.-sl. verb. **geid-* ir **gei-* s.v.v. *gaylis*, *gēide*), dėl kurio žr. s.v. *gauuns*.

Pr. *gudde* etimologija iki šiol buvo kitaip aiškinama, žr. Trautmann AS 344 (ir liter.), Endzelīns SV 182 (ir liter.), Fraenkel l.c., Ekblom RKEndz. 93 tt., Toporov PJ II 327 tt. ir liter.

gulbis „swane (Schwan) – gulbė“ E 717 nom. sg. = pr. **gulbīs* (įo-kamienis, masc.) arba (tai gal mažiau patikima, žr. toliau) pr. **gulbis* (i-kam., fem.).

Pr. *gulbis* „gulbė“ galėtų būti įo-kamienis (masc.) pr. **gulbīs* „t.p.“ = lie. *gulbis* „t.p.“ = la. *gūlbis* „t.p.“ < balt. (įo-kam.) **gulbīs* (< **gulbjas*) „t.p.“ (Trautmann BSW 101), greta kurio nebesunku atsirasti ir lyčiai (ē-kamienei fem.) balt. dial. **gulbē* „t.p.“ > lie. *gulbė* (plg. pvz. lie. *lokỹs* : *lokė*). Lie. dial. *gulbas* „gulbinas“ (LKŽ III 705) yra naujadaras, atsiradęs greta lie. *gulbė* pagal santykį lie. *draūgas* : *draūgė* ir pan.

Lie. dial. *gulbis* „gulbė“ (i-kam. fem., žr. LKŽ III 706) yra turbūt ne koks nors perdirbinys iš ē- ar įo-kamienės „gulbės“ (tokį perdirbimą nelengva pagrįsti), o morfologinis archaizmas, suponuojantis seniausią fem. (i-kamienį) balt. **gulbis* „gulbė“, greta kurio vėliau (bet visgi gana seniai) bus atsiradusi ir masc. lytis (t.y. įo-kamienė) balt. (dial.) **gulbis* „t.p.“ (< **gulbjas*). Taigi manyti, kad pr. *gulbis* buvo ne pr. (įo-kam.) **gulbīs*, o pr. (i-kam.) **gulbis* (Eckert ZfSl XIX 223), neturime tvirto pamato.

Balt. **gulbis* „gulbė“ (fem.) resp. **gulbjas* „t.p.“ (masc.) suponuoja (balt.-sl. **gulbis* „t.p.“ (fem.) resp. **gulbjas* „t.p.“ (masc.) → sl. **kulpis* „t.p.“ (fem.) resp. **kulpjas* „t.p.“ (masc.) > **kōlpb* „t.p.“ (plg. Trautmann l.c., Toporov PJ II 330 tt. ir liter.).

Balt.-sl. **gulbis* „gulbė“ (i-kam.) yra matyt iš **„ta*, kuri skleidžia tam tikrą balsą, rėkauja“ [t.y. „gulbė giesmininkė, Cygnus cygnus (L.)“] — fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **gulb-* „skleisti tam tikrą garsą, rėkauti“ [dėl darybos plg. pvz. lie. *vagls* „tas, kuris vagia“ (i-kam.) ← *võg-ti*] < ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **ghlb(h)-/*ghelb(h)-* „t.p.“ [> germ. : šved. *galp-a* „rėkauti (kai kuriems paukščiams)“, v.v.a. *gēlpfen, gēlfen* „rėkauti“ ir kt., žr. Vries 170, Toporov PJ II 333], kuris laikytinas formanto **-b(h)-* išplėstu verb. ide. **ghel-/ *ghl-* „t.p.“ (žr. Pokorny I 428), atsiradusiu galbūt onomatopėjiškai. Plg. Trautmann AS 344, Berneker SEW 660 (ir liter.), Vries l.c., Toporov l.c.

Visose baltų kalbose yra nemaža su žodžiu „gulbė“ susijusių toponimų (žr. pvz. Toporov PJ II 333 t. ir liter., Vanagas HŽ 126 t.). Tačiau kai kurie „gulbiškai“ hidronimai (seniausi), man rodos, bus atsiradę „negulbiškai“, t.y. tiesiog iš minėto verb. balt.(-sl.) **gulb-*, ir tik vėliau jie buvo susieti su žodžiu „gulbė“.

gulsennin „schmerzen (Schmerz) — skaudėjimą“ III 105₂ [65₂₁] (= *skaudeghimus* VE 50₁₁ acc. pl.), **gulsennien** „t.p.“ III 105₃ [65₂₂] (= *skaudeghime* VE 50₁₂ iness. sg.) acc. sg. masc. Turime jo-kamienę pr. **gulsenin* (acc. sg. masc.) resp. **gulse-n'an*. Nom. sg. (masc.) lytis buvo pr. **gulsenis* (XVI a.) < **gulsenis* — sufikso **-sen-* (dėl jo žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš inf. pr. **gul-tvei* „skaudėti, būti geliamam“ [plg. lie. *gėl-sen-a* „gėlimas, skaudėjimas“ (LKŽ III 219) ← *gėl-ti*] < balt. **gul-/ *gil-* „durti, gelti, gilti“ [> lie. *gil-ti* „durti, gelti, skaudėti“ = la. *dzil-(ināt)* „stechen“] resp. **gel-* „t.p.“ < ide. **g^hl-* „t.p.“ (dėl ide. **-l->* balt. **-il-/ *ul-* plg. s.v. *guntwei*) resp. **g^hel-* „t.p.“, žr. s.v. *gallan*. Žr. Trautmann AS 344, Būga l.c., Endzelīns SV 182, Toporov PJ II 334 tt. Pr. *gul-sennin* kildinti iš pr. **gōl-* (Kazlauskas LKIG 121) arba sieti su lie. *gul-ti* „sich niederlegen“ (Schmalstieg OP 56) nėra patikima, žr. ir Toporov l.c. (ir liter.).

gunnimai, žr. *guntwei*.

gunsix „būle (Beule) — gumbas (nuo sumušimo)“ E 162 nom. sg. masc. = pr. **gunziks* < **gunzikas*, šis ekspresinės pr. leksikos

žodis sufikso *-ik-* darinys, jeigu jis nėra atsiradęs iš verb., kildin-
 tinas iš ekspresinio diminutyvo pr. *„gumbelis“ (plg. Endzelīns
 SV 49, Toporov PJ II 338), išvesto iš *i-*kamienio (ar kitokio
 kamienio) subst. pr. **gunzi-* „gumbas“ (dėl pr. *„gumbas“ →
 diminut. *„gumbelis“ > „gumbas“ plg. s.v. *geytko*) = lie.
(i-kam., masc. ir fem.) gūžis „gūžys (Kropf) ir pan.“ < (turbūt)
 lie. **gunži-* „t.p.“ [plg. Eckert ZfSl XIX 232 (čia pateiktoji
 lie. medžiaga kai kur tikslintina, žr. Būga I 588–589)]; plg.
 lie. *(io-kam.) gūžys* „t.p.“, *(ē-kam.) gūžė* (*gūžė, gūžė*) „t.p.“
 (LKŽ III 767), la. *gūža* „die Gans“ (ME I 687 s.v. I *gūža*) ir pan.
 (žr. Būga II 353 t.).

Subst. pr. **gunzi-* „gumbas (nuo sumušimo)“ kartu su lie. *gūžis*
 „gūžys ir pan.“ suponuoja subst. balt. (dial.) **gunži-* „tam tik-
 ras iškilimas, išlinkimas“ – fleksijos vedinį iš verb. balt. **gunž-*
 (praes., praet., inf.) „(tam tikru būdu) linkti, lenktis“ [> lie.
gūž-ti „pritūpti (lenktis, apie vištas) ir pan.“ LKŽ III 772 t.
 s.v. 2. *gūžti*] < balt.-sl. **gunž-* (praes.)/**gūž-* (praet., inf.) „t.
 p.“, egzistavusio greta balt.-sl. **gauž-* „lenkti“. Iš čia nebesunku
 paaiškinti kilmę žodžių: lie. *gūž-ulas* „Bündel“ (LKŽ III 774;
 < *,tai, kas sulinkę, sulankstyta“), *gauž-ti* „(tam tikru būdu)
 lenkti“ (LKŽ III 186), la. *guz-a* „gūžys“ (ME I 685) ir kt. (žr.
 Būga II 353 t.), taip pat sl. (**gunž-* >) **gqž-/gqž-a* bei (**gauž-*
 >) **guz-* resp. (**gūž-* >) **gyž-a* [apie jų veldinius slavų kalbo-
 se žr. Trautmann BSW 101 t., Sławski I 380 t., ESSJ VII 91
 (s.v. **gqzv*), 224 (s.v. **gyža*)].

Tas verb. balt.-sl. **gauž-* (: **gūž-*) „lenkti(s)“ laikytinas sufikso
 (formanto) **-ž-* [< ide. **-g(h)-*] vediniu iš verb. balt.-sl. **gau-*
 (: **gū-*) „lenkti(s)“ (< ide. **gēu-* „t.p.“, žr. s.v. *gauuns*), plg.
 Sławski l.c. Dėl šio verb. balt.-sl. **gauž-* ← verb. balt.-sl.
 **gau-* plg. pvz. verb. balt.-sl. **greiž-* „rėžti suk(ioj)ant“ ←verb.
 balt.-sl. **grei-* „t.p.“ (žr. s.v. *grosis*).

Pr. *gunsix* bei minėtų jo giminaičių kilmės neatskleidžia arba ją
 ne vienur kitaip suvokia: Trautmann AS 344, BSW 101 t.,
 Būga I 329, Endzelīns SV 182, Vasmer I 471 t., Fraenkel
 179, Pokorny I 380, 395, Toporov PJ II 340, ESSJ VII 92.

guntwei „treiben — varyti“ III 87₅ [55₁₃] inf.; praes. 1 pl. *gunni-mai* „varome“ III 29₂ [23₁₇].

Pr. **gun-* „varyti“ < vak. balt. **gun-* „akstinti, varyti“ = ryt. balt. **gun-* „t.p.“, iš kurio turime lie. *gùn-d-yti* „kurstyti, prikalbėti“ (< **„akstinti, varinėti“*) = la. *gun-d-ît* „zum Bösen anreizen“ (plg. lie. *stùm-d-yti* = la. *stuñ-d-ît* : lie. *stùm-ti* = la. *stũm-t*, žr. Endzelīns FBR II 9), lie. *gun-ióti* „varinėti, vaikyti“ ir kt. (žr. Toporov PJ II 342 ir liter.). Yra balt.-sl. **gun-* „akstinti, varyti“ > sl. **gun-* „t.p.“ > s. sl. *gøn-ati* „varyti“ (inf.: *žen-q* praes.) ir kt.

Greta kamieno (šaknies) balt.-sl. **gun-* „akstinti, varyti“ < **„mušti, dauž(y)ti; akstinti, varyti“* egzistavo ir jo variantas balt.-sl. **gin-* „t.p.“ > lie. *giñ-ti* „varyti“ = la. *dzît* „t.p.“. (čia pridera ir lie. *gìn-ti* „verteidigen“), s. sl. *žę-ti* (inf., *žbn-ję* praes.) „pjauti, kirsti (javus)“ ir kt. Kad tą patį balt.-sl. **gin-* bus turėję ir vak. baltai, rodo pr. (avd.) *Gynne-both*, *Gin-thawte* (Trautmann PN 32, 139) bei *Gyn-thaute* resp. *Tawte-gynne* (Būga III 139) ir pan.

Turime kamieną verb. balt.-sl. **gun-/gin-* „mušti, dauž(y)ti“, kilusį iš vieno ir to paties ide. **g^hh₂-* „t.p.“ [dvejopas ide. **g^h-* refleksas balt.-sl. kalbose (žr. Ivanov SBG 111 t.), plg. dar s.v.v. *gulsennin*, *gurcle*], kurio apofoninis (ne nykstamojo laipsnio) variantas buvo kamienas ide. **g^hhen-* „t.p.“ > het. *kuen-zi* „(jis) muša“ [: *kun-anzi* „(jie) muša“], s. ind. *han-ti* „(jis) muša“ [: *ghn-anti* „(jie) muša“] ir kt., lie. *gen-ù* „varau“ (praes.) = la. *džen-u* „t.p.“ = sl. **žen-q* „t.p.“ (žr. dar s.v. *genix*), žr. Pokorny I 491 tt., Gamkrelidze-Ivanov II 740, ypač Ivanov SBG 110 tt.

Dėl verb. balt.-sl. **gen-* (praes.)/**gin-* resp. **gun-* (inf.) „mušti, dauž(y)ti“ bei dėl jo veldinių (ir vedinių) žr. dar Fraenkel 152 t. (ir liter.), Toporov PJ II 342 tt. ir liter.

gurins „armer — vargingas“ III 67₁₈ [45₉] (= *biednas* VE 28₆) adj. nom. sg. masc.; nom. pl. masc. *guriñnai* „armen — vargingi“ III 113₁₄ [71₄]; acc. pl. masc. *gurĩnans* „armen — vargingus“ III 115₁₁ [71₂₃]. Turime adj. pr. (III) **gurĩna-* „vargingas“, kuris (su nekirčiuotu **-u-*) gali būti tiek iš (senesnio) **gūrĩna-* „t.p.“

[dėl pr. *ū (nekirčiuoto) > pr. (III) *ū žr. PKP II 251 t.], tiek ir iš *gurīna- „t.p.“

Adj. pr. *gūrīna- „vargingas“ yra sufikso *-īn- vedinys iš no-
men – (greičiau) iš adj. pr. *gūra- (ar *gūru-) „pavargęs, pasil-
pęs“ arba iš verb. pr. *gūr- „pavargti, pasilpti“ (plg. s.v. *alkins*).
Verb. pr. *gūr- „pavargti, pasilpti“ kartu su lie. *gūr-ti* (*gūra/*
gūrsta, gūro) „glebti, silpnėti, irti; pavargti, pailsti“ (LKŽ III
759, plg. lie. *gūr-ėti* „kiurksoti, styreti“ ir pan. Urbutis BEE
32 t.) = la. *guř-t* „matt, schwach werden, abnehmen“ (ME I
684) suponuoja verb. balt. *gūr- (: *gūr-) „glebti“ = *, darytis
sulinkusiam“, laikytiną vediniu iš adj. balt. *gūra- (ar *gūru-)
„sulinkęs“, plg. pvz. verb. balt. *kump- „linkti, darytis kum-
pam“ – vedinį iš adj. balt. *kumpa- „kuūpas, sulinkęs“ (žr.
s.v. *etkūmps*, plg. Skardžius ŽD 487).

Adj. balt. *gūra-/*gaura- „sulinkęs, sulenktas“ < adj. ide. (dial.)
*gouro-/*gūro- „t.p.“ yra sufikso *-r- vediniai iš verb. ide. *gū-/
*gū- (žr. s.v.v. *gauuns, gudde, gunsix*), plg. Fraenkel 140 (s.v.
gaūras), 177 t. (s.v. *gūras*), Pokorny I 397 t., Urbutis l.c.,
Toporov PJ II 347 t., ESSJ VII 177 (s.v. *gurati), Mažiulis
PKP II 282 (išn. 108).

Dėl čia pateiktos pr. *gurīns* etimologijos plg. Toporov l.c.
Reikia priminti, kad pr. *gurīns* jau nuo seniai įprasta laikyti hib-
ridiniu slavizmu [Trautmann AS 344 t. ir liter., Endzelīns
SV 182 (abejodamas)]. Iš čia nesunku suprasti, kodėl nei Būga,
nei Fraenkelis, nei kiti neįtraukė šio pr. žodžio į baltų bei indo-
europiečių etimologijos apyvartą.

gurcle „gurgel (Gurgel) – gerklė“ E 97 = *gurklē (nom. sg. fem.).

Bretkūno *gurklē* „gerklė“ – greičiausiai prūsizmas (Falken-
hahn 203); lie. *gūrklē* „garankštis“ (Luokė) gali būti kuršizmas
(plg. Mažiulis ABSI IX 68, Iš lietuvių etnogenezės, Vilnius,
1981, p. 6): kurš. *gurklē „gerklė“ > „susiraukšlėjimas, panašus į
gerklę (išsimtą iš papjauto gyvulio)“ → lie. dial. *gūrklē* „garankš-
tis“. Lie. *gurklīs* „Kropf“ = la. *gurklis* „Kehle, Kropf“ dary-
biškai santykiuoja su pr. (ir kurš.) *gurklē taip, kaip pvz. lie.
piēnis „toks augalas“ – su lie. *piēnė* „t. p.“. Kaip lie. *piēnis* ir
piēnė yra subst. iš adj. *piēnis*, -ė „pieninis“ (Skardžius ŽD 73) ←

subst. *pienas*, taip ir lie. *gurklỹs* (= la. *gurklis*) su pr. (kurš.) **gurklē* yra subst. iš adj. balt. **gurtlis* (< **-ias*), **-ē* „einantis (-i) priemone (įrankiu) (pra)ryti (verschlingen)“ ← subst. balt. **gurtla(n)* „tai (priemonė), kuo yra (pra)ryjama“ = „gerklė“ (plg. lie. *arklỹs* kilmę, žr. Skardžius ŽD 62) = sl. **gurdlo* „t. p.“ (> lenk. *gardło* „gerklė“ ir kt., žr. Toporov PJ II 349) < balt.-sl. (neutr.) **gurtlā* „t. p.“ [Pastaba. Toks (ir pan.) balt.-sl. archetipas čia ir toliau rašomas su paklaida (dėl **-tl-!*): atrodo, kad baltai yra apibendrinę balt.-sl. **-tl-* < ide. **-tl-*, o slavai – balt.-sl. **-dl-* < ide. **-dhl-*, apie tai ir apie ide. **-tl-*, **-dhl-* bei **-tr-*, **-dhr-* didelį funkcinį panašumą žr. Brugmann KGr 334 t., Meillet Introd. 273, Slav. com. § 145, 399].

Panašiu būdu ir ryt. balt. **gertlē* (> lie. *gerklē* → lie. *įgerklis* = la. *iedzērklis*) suponuoja, galų gale, balt. **gertla(n)* = sl. **gerdlo* (> slovėn. *žrēlo* „nasrai, ryklė“ ir kt.) < balt.-sl. **gertlā* (neutr.) „tai (priemonė), kas (pra)ryja ką“ = „gerklė“; taip pat la. *dzirklis* „varžos įgerklis (die hintere Kammer im Fischkorbe)“ suponuoja balt. (dial.) **girtla(n)* = sl. **girdlo* (> rus. *мечало* „ryklė; (upės) žiotys“ ir kt.) < balt.-sl. **girtlā* „tai (priemonė), kuo yra (pra)ryjama kas“ = „gerklė“ (neutr.).

Taigi šie trys balt.-sl. žodžiai (**gurtlā*, **gertlā*, **girtlā*) buvo artimi sinonimai, o jų semantinę papildomąją distribuciją lėmė jų darybos pamatinis žodis – verb., kuris pirmuoju ir trečiuoju atveju buvo matyt intransityvas (šaknis nulinio balsių kaitos laipsnio!), o antruoju – tranzityvas. Visi trys yra sufikso balt.-sl. **-tla* (neutr. < ide. **-tlo*) vediniai iš balt.-sl. **ger-* resp. **gur-/gir-* „(pra)ryti“ (dėl **-ur-* : **-ir-* plg. s. v. *guntwei*) → lie. *gér-ti* [= la. *dzērt* (: lie. dial. *prā-garas* „praraja; rijūnas“) : lie. *girdyti* = la. *dziř-dīt*, lie. *gir-tas*], s. sl. *(po)žrē-ti* „praryti“ (: *požbr-q* „praryju“) < ide. **g^her(H)-* resp. **g^hr(H)-* „(pra)ryti“ (< **g^her-* resp. **g^hr-*, žr. s. v. *garian*) > s. ind. *gir-āti* „(pra)ryja“ ir kt. (Pokorny I 454 tt.).

Greta (*o*-kamienės) balt.-sl. **gertla* (resp. **gurtla*/**girtla* neutr.) bus egzistavusi ir sinoniminė lytis (*ā*-kamienė) balt.-sl. (dial.) **gertlā* (fem.) > lie. *gėrklos* „įgerklis; žiotys, nasrai“ (plg. pluralia tantum: lie. dial. *kārklos* „ėdžios“, *turėklos* „pavadis arkliui

laikyti“ ir kt.), plg. pr. *piu-clan* (žr.) ir *au-clo* (žr.), lie. *bū-klas* „buvimo vieta“ (iš neutr.) ir *bū-kla* „buvimas, buvimo vieta“ (LKŽ I² 1140–1141), lie. *baid-y-klas* „baisenybė, baidyklė“ [*<* balt.-sl. **-ī-tla* (neutr.) *>* lenk. *świec-i-dło* „šviesulys“ ir kt.] ir lie. *baid-y-klā* „baidyklė; vieta, kur baido“ (LKŽ I² 556), lo. *pō-culum* „taurė“ (*<* **-tlom*) resp. *sta-bulum* „buvimo vieta“ (*<* **-dhlom* *>* gr. γένε-θλον „ainis; karta“) ir *sū-bula* „yla“ (*<* **-dhlā* *>* gr. γενέ-θλη „gimtoji vieta“), gr. μέ-τρον „matas“ [= lie. dial. (*gaīs*)-tras „gaisras“ *<* ide. **-tro* (neutr.)] ir s. ind. *mā-trā* „t. p.“ (= gr. μή-τρον „lauko matas ir kt.“), gr. βάρα-θρον „ryklė; praraja“ [*<* **g^uḥH-* + **-dhro* (neutr.) : **g^uḥH-* + **-dhlo* (neutr.) *>* balt.-sl. **gur-dlā*/**gir-dlā* „gerklė“ : **g^uḥH-* + **-tlo* *>* balt.-sl. **gur-tlā*/**gir-tlā* „t. p.“] ir lo. *late-bra* „slaptavietė“ (*<* **-dhrā*) ir pan. [gr. -θρον = lie. (*žaiž*)-dras *<* ide. **-dhro* (neutr.)]. Iš to galima spėti, kad balt.-sl. **ger-tlā* resp. **ger-tlā* (: **gur-/g^uḥH-*) „gerklė“ = „priemonė (įrankis) resp. vieta, kur praryjama“ yra substantyvais virtusios adjektyvinės neutr. resp. fem. lytys – adjektyvai **-priklausantis* (-ti) tam, kuris (pra)ryja“ (plg. s. v. *garian*), kurie bus buvę fleksijų vediniai iš subst. balt.-sl. **ger-tel-* „tas, kuris (pra)ryja“ (nomen agentis) *>* s. sl. *-tel-b* (plg. het. *-tal-*), plg. Meillet Introd. 273. Plg. balt.-sl. **-tel-* (nomina agentis) : **-tl-* (nomina instrumenti resp. loci) = s. ind. *-tar-* (*ari-tār-/tr-* „irkluotojas“) : *-tr-* (*āri-tr-am* „irklas“), gr. (ι)α-τήρ „gydytojas“ : (ι)α-τρ-(ός) „t. p.“ = gr. -τερ- (*μή-τερ-/τρ-* „motina“) : *-τρ-(μή-τρ-α* „gimdyvė“) ir pan. Šitai leidžia suponuoti ir tai, kad priesagos balt.-sl. **-tel-/*-tl-* (vokalizmo santykis – apofoninis) *<* ide. **-tel-/*-tl-* žodžiai (nomina agentis ir pan.) iš pradžių buvo konsonantinės deklinacijos.

Natūralu galvoti, kad ši ide. **-tel-/*-tl-* (kaip ir ide. **-ter-/*-tr-* ir pan.) yra iš senesnės ide. (**-t-* +) **-el-/*-l-* [plg. gr. -τηρ-/τρ- (*μή-τηρ, -τρ-*) : *-ηρ-/ρ-* (*δᾱ-ηρ* ir *δαί-ρ-ι* *<* **δαίρ-ρ-ι*), kurios vedinių (nomina agentis) reliktiniai atspindžiai galbūt slypi sufiksų lie.-la.(-pr.) *-el-* (: *-al-*) : *-l-* ir pan. vediniuose, pvz. lie. dial. *vėp-el-is* „vėpla“ (*<* „kas vėpso“) = la. dial. *vēp-el-is* „t. p.“ bei lie. dial. (*pirk*)-*el-(as)* „pirkinys (kas perkama)“ [: lie. *biṁb-al-as* „gylys (kas biṁbia)“ = la. dial. *bimb-al-s* „t. p.“] :

lie. *vēp-l-īš* „vēpla“ = la. dial. *vēp-l-is* „t. p.“ ir pan. ir kt. (čia, galų gale, ar tik nepridera ir lie. diminutyvai su *-el-/-ėl-/-al-*).

H

haltnyka (GrA 68, GrF 67) — klaida vietoj *maltnyka* (plg. *maltnicka* GrG 53), žr. *malnijks*.

hæse, žr. *esse*.

hest, žr. *asmai*.

hhe, žr. *bhe*.

höfftmannin „heubtleuten (Hauptleuten) — seniūnas“ III 91₂₆ [59₂] (= *storastoms* VE 39₂₃ dat. pl.) acc. sg. masc. (vok. *heubtleuten* III 90₂₄ yra pl.) — skolinys iš v. v. ž. *hövetman* (Trautmann AS 345, Endzelīns SV 182, Toporov PJ II 352).

Витаутас Петрович Мажюлис. ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ПРУССКОГО ЯЗЫКА, т. 1. На литовском языке. Вильнюс, «Мокслас», 1987.

Vytautas Mažiulis. PRŪSU KALBOS ETIMOLOGIJOS ŽODYNAS, t. 1. Redaktorius R. Balčas. Dailininkas E. Karpavičius. Meninė redaktorė V. Kuraitytė. Techninė redaktorė N. Marozaitė. Korektorės: J. Kairienė, N. Semionova

ИБ № 2751

Duota rinkti 1987.03.20. Pasirašyta spausdinti 1988.01.06. Formatas 84×105^{1/32}. Popierius — spaudos Nr. 1. Garnitūra — romaninė, 10 punktų. Iškilioji spauda. 22,47 sąl. sp. l., 22,47 sąl. spalv. atsp. 24,8 apsk. leid. l. Tiražas 3000 egz. Užsakymas 611. Kaina 5,40 rb. Leidykla „Mokslas“, 232050 Vilnius, Zvaigždžių 23. Spaudė K. Poželos spaustuė, 233000 Kaunas, Gedimino 10.